

BERZSENYI DÁNIEL ÖSSZES MUNKÁI

BERZSENYI DÁNIEL ÖSSZES MUNKÁI

KRITIKAI KIADÁS

Sorozatszerkesztő
Szajbély Mihály

BERZSENYI DÁNIEL PRÓZAI MUNKÁI (2011)
BERZSENYI DÁNIEL LEVELEZÉSE (2014)

EditioPrinceps

Budapest
2014

BERZSENYI DÁNIEL LEVELEZÉSE

Sajtó alá rendezte
FÓRIZS GERGELY

EditioPrinceps

Budapest
2014

Készült a Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Irodalomtudományi Intézetében,
az OTKA K 75485. sz.
kutatási pályázat keretében.

Lektorálta
Balogh Piroska
Vaderna Gábor
Völgyesi Orsolya

A latin szövegeket fordította:
Balogh Piroska

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

A könyv kiadását támogatta:
Nemzeti Kulturális Alap

ISBN 978-963-89214-0-6

© Fórizs Gergely
© EditioPrinceps Kiadó

Előszó

Kiadástörténet

Berzsényi Dániel levelezéséből először Döbrentei Gábor tett közzé részleteket az 1842-es életműkiadás harmadik darabjában.¹ Ez a kötet részben Kazinczy Ferenc Berzsényinek írt leveleiből adott szemelvényeket, illetve a sajtó alá rendező és a niklai literátor közti levelezést tartalmazta sajátosan szerkesztett módon, amint arra még visszatérek. Az 1864-es újabb életműkiadásban² Toldy Ferenc nem publikált leveleket, azonban egy korábbi folyóiratközlésben számos darabot jelentetett meg, jórészt a niklai hagyatékból ekkor az akadémia könyvtárába került kéziratok alapján.³ Ezzel egy időben külön kötetben tette közzé a Kazinczy–Berzsényi-levelezést a széphalmi író unokaöccse, Kazinczy Gábor,⁴ majd ugyanez az anyag néhány további levéllel kibővülve 1895-től kezdve megjelent Váczy János monumentális Kazinczy-levelezés kiadásában, a kronológiai rend szerint különböző kötetekbe elosztva.⁵ A két utóbb említett kiadás közti fő eltérés abban áll, hogy míg Kazinczy Gábor rendre adta a levelek mellékleteként küldött verseket is, addig Váczy általában eltekintett ettől, s csupán a verscímetek tüntette fel. Ez a gyakorlat örökletessé vált, olyannyira, hogy az összes későbbi Berzsényi-levelezés kiadás kiiktatta a versszövegeket. Merényi Oszkár az 1936-os Berzsényi-centenárium apropóján indította el az életműhöz kapcsolódó addigi legnagyobb szabású és immár a maihoz hasonló elveken alapuló, kritikai igényű szövegkiadói vállalkozást. Ennek keretében 1938-ban jelentek meg kötetbe gyűjtve Berzsényi korábban csak folyóiratokban hozzáférhető, illetve különféle kéziratárakban lappangó levelei, kiegészülve a Niklán ekkor fellelt számos ismeretlen levéllel és levélfogalmazvánnyal.⁶ (Ez a kiadvány a Ka-

¹ BERZSENYI 1842/III.

² BERZSENYI 1864

³ TOLDY Ferenc, *Berzsényi levéltárcájából*, ÚMM, 1860/II, 73–94.

⁴ KAZINCZY / BERZSENYI 1860

⁵ *KazLev* VI. kötettől.

⁶ BERZSENYI 1938

zinczyna írt leveleket nem tartalmazta, azokat Merényi külön rendezte sajtó alá 1942-ben.⁷⁾ Merényi szövegközlése az 1944-es niklai események után vált szövegkritikailag sok esetben megkerülhetetlen forrássá. Az ekkor a niklai Berzsényi-hagyatékkal történekről és a két niklai kúriában élő család kálváriájáról így tudósított pár évvel később Berzsényi Dániel dédunokája: „Miután itt [Niklán] front volt, a küzdelmes időket Szombathelyen vészeltük át. Onnan hazatérve csak a puszták házait találtuk, a könyvtár tartalma az értékes iratokkal [...] együtt elveszett”.⁸ A hagyatékot megcsonkító kataklizmát követő évtizedekben Merényi Oszkár még három alkalommal tette közzé Berzsényi összes munkáit, immár egykötetes életműkiadások formájában, melyek tartalmazták a Berzsényi által írt leveleket is, modernizált alakban reprodukálva az 1938-as és 1942-es kiadások szövegét.⁹ Az Orosz László által jegyzett későbbi népszerű kiadások¹⁰ levelezésszövege ezeken alapul.

Jelen kiadásról

Ez az első kísérlet a Berzsényi-levelezés összes fennmaradt darabjának egybegyűjtésére és teljes szövegű, tehát a mellékletként küldött versekre is kiterjedő publikálására. Most először olvashatók a Berzsényi kezétől származók mellett a neki címzett levelek is, melyek eddig kéziratban, vagy csak nehezen voltak hozzáférhetők. Közéjük tartoznak a Berzsényi felesége és gyermekei által írt levelek, melyek csak az elmúlt években kerültek közgyűjteménybe Merényi Oszkár örökösétől. A kiadható levelek száma más esetekben is bővült az eddig ismerthez képest, újabb kéziratok és nyomtatott források bevonásának köszönhetően, egyéb pontokon viszont kétségesé vált, hogy valóban a szövegkorpuszhoz tartoznak-e bizonyos darabok.

⁷ BERZSENYI 1942

⁸ Vargha Miklósné [szül. Berzsényi Kornélia] – Merényi Oszkár, Nikla, 1955. jan. 6. = PIM Kt., Merényi Oszkár-hagyaték (feldolgozatlan).

⁹ BERZSENYI 1956, BERZSENYI 1968, BERZSENYI 1978.

¹⁰ BERZSENYI 1994, illetve e kötet újabb, javított kiadásai az Osiris kiadónál 1999-ben és 2004-ben.

A hitelesség kérdése több vonatkozásban is felmerül Döbrentei Gábor 1842-es levelezéskiadása kapcsán. Egyrészt ezeket a szövegeket a sajtó alá rendező utólag nyelvileg átdolgozta – amint azt jegyzetekben maga is nyilvánvalóvá teszi –, továbbá lerövidítve adta Berzsényi leveleit, saját Niklára küldött levelei közé pedig nagy valószínűséggel beillesztett néhányat, melyek eredetileg nem képezték részét a korrespondenciának. Az utóbbira a legfőbb bizonyíték Berzsényi néhány levélbeli megjegyzése, melyek arra utalnak, hogy Döbrenteivel 1828-at megelőzően legalább egy évtizeden át szünetelt a levélváltásuk.¹¹ E problémáról korábban már részletesen értekeztem,¹² ezért most eltekintek a vonatkozó gondolatmenet megismétlésétől és csak a végkövetkeztetést mondom ki: kétes hitelességnek minősíték és a *Függelék*be utalok öt, 1816 és 1828 közötti Döbrentei-levelet. Döbrentei többi levelét úgy közlöm, ahogyan ő maga kiadta őket, mivel utólagos változtatásait kézirat híján nem állt módomban emendálni.

További három levél ide nem tartozására még erősebb filológia érvek hozhatók. Az egyik, Merényi Oszkár által a niklai hagyatékból közölt, ám 1944-ben elveszett levelet utóbb ő maga zárta ki a Berzsényinek tulajdonítottak köréből.¹³ Két „Ber’sényi” aláírású, Berzsényi Dánielnek tulajdonított levél pedig, melyeket Kanyar József talált a Somogy Megyei Levéltárban, azért maradt el, mert valójában Berzsényi Dániel fiának, Berzsényi Farkasnak a kezétől származnak, aki az érintett időszakban (1830/1834) Somogy megyei alszolgabíróként számos ezekhez hasonló hivatalos levelet bocsátott ki.¹⁴

Az elveszett levelek közül azokat, melyekről rendelkezünk adatokkal, a tartalmukról rendelkezésre álló információkat közölve, sorszámmal beiktattam a hozzáférhető levelek közé. Ez az eljárás a levelezéskorpusz hiányainak részleges jelölésén túl lehetőséget teremtett arra, hogy a csatolt jegyzetekben egybegyűjtsem mindazt, ami a hiányzó darabokról tudható.

¹¹ Lásd jelen kötetben a 304. és 305. levelet.

¹² FÓRISZ 2012

¹³ A Berzsényi Antalnak tulajdonítható levelet lásd: BERZSENYI 1938, 70. A szerzőség kérdéséről: MERÉNYI 1973, 27–28.

¹⁴ A leveleket közli: KANYAR 1964.

A levelezésben belül speciális csoportot alkotnak azok a hivatalos tudós társasági körlevelek, melyek a titoknok, Döbrentei Gábor aláírásával érkeztek Berzsényihez mint akadémiai taghoz 1831 és 1835 között. Közülük csak egyetlen egy maradt fenn (az is másolatban),¹⁵ ezt a többi levél közé kronológiai helyének megfelelően besorolva közlöm. Fellelhetők viszont azok a mintaszövegek, amelyek alapján a szóban forgó körleveket megírták. Figyelembe véve, hogy ezek a levelek egyedített formában mentek ki a tagokhoz, egyes esetekben Döbrentei személyes jellegű kiegészítéseivel,¹⁶ látható, hogy a misszilisekkel nem teljesen megegyező szövegekkel van dolgunk, melyek azonban részben mint kordokumentumok, részben mint adalékok Berzsényi kései pályaszakaszához megkerülhetetlenek. E levélsablonok közül azokat adom itt közre külön csoportba gyűjtve, amelyek minden taghoz szólnak, illetve amelyeknél külön jelezték, hogy Berzsényi is a címzettek között van.

A kötetben Berzsényi két fennmaradt emlékkönyvbejegyzése is helyet kapott.

A levélszövegeket betűhíven közlöm, reprodukálva a különleges betűket is (ć, ç, š, ž), nem veszek át viszont néhány, a korban szokásos jelölést, melyek egyértelműen visszaadhatók más módon. Így a felülvonással jelzett hosszú mássalhangzókat kettőzéssel; a két pont fölötti vesszővel jelzett hosszú magánhangzókat hosszú ékezzettel; és a latin et cetera (és így tovább) kifejezésére használt hurkolt, lefelé hajló vonalat etc. rövidítéssel írtam át.

A szövegkritikai jegyzeteket lábjegyzetben adom, s szintén lábjegyzetben, de a megkülönböztethetőség kedvéért félkövér szedéssel az eredetileg a levélszövegekhez tartozó jegyzeteket.

Fórizs Gergely

¹⁵ Lásd jelen kötetben 372. szám alatt.

¹⁶ Lásd pl. Döbrentei Gábor – Kölcsey Ferencnek, 1835. júl. 9. = RL, Szemeretár, XIV, 114. (Szabó G. Zoltán szíves közlése.)

Levelek

1. Berzsényi Dániel – Berzsényi Lajosnak
Sopron, 1795. júl.

Kedves Atyám Uram!

A gabonaért 44 fl. kaptunk, 15 fl. küldött Atyám Uram, az annyi
mint 59 fl. Ebből kifizettem:

	a Tsizmadiának ¹	22 fl.
5	A szabónak	20 fl.
	Kavéra	4
		46 fl.

	Ezen kívül még kell a	
	Gombkötőnek	7 fl.
10	Didactrum ²	7 fl.
	Asztal pénz	17.
	Üngökért	18.
		39 fl.

Bár ne küldött volna Kedves Atyám Uram gabonát, midőn tudta,
15 hogy mennél alább annál drágább s abba pedig nem volt bizonyos
Atyám Uram, hogy elkél e vagy nem. Azért sem gondolom, hogy
meg nehezteljen kedves Atyám Uram hogy most haza nem megyek;
mert még soha sem maradtam adós, most sem akarok. A Contókat a
mester emberek nem készítették meg s ha³ haza megyek mind meg
20 léssen!

Ezekel magamat tapasztalt Atyai gondjába ajánlván⁴ maradok
Kedves Atyám Uramnak
Sopron ... Juli 1795

25	engedelmes fia Bersényi Dániel s. k.

¹ Tsczimadiának [emend. BERZSENYI 1938 szerint]

² Ditactum [emend.]

³ meg ... ha [emend. BERZSENYI 1938 szerint]

⁴ Atyai ... ajánlván [emend. BERZSENYI 1938 szerint]

P. S. A Spának is megígérte kedves Atyám Uram fent lételekor hogy vacatiokra⁵ haza fogja vinni, már most le nem rázhatom a nyakamról, azért tehát alázatossan kérem kedves Atyám Uramat, terhére ne legyen.

30 [Címzés:] Perillustri ac Generoso Domino Ludovico Bersenyi de eadem Domino parenti mihi Singulariter colendissimo.

Hettye.

⁵ vocatiókra [emend. BERZSENYI 1938 szerint]

2. Berzsényi Dániel – Rosta Ferencnek, Tuba Györgynek és Rosta Ádámnak
Mesteri, 1798. márc. 5.

Isten áldja meg kegyelmeteket!

5 Siető utam lévén nem mehetek kegyelmetekhez hogy a' Robotokat és Rovásokat rendbe szedhetnem. Azért is menyen kegyelmetek Hettyére Atyám Uramhoz, és ha robottal tartozik kegyelmetek neki vegezzen kegyelmetek vele. És ezután senkit egyebe[t] hanem Horváth György Urat esmérje kent[ek] földes Uroknak, mért Atyám¹ Uram nékem az Jószágot oda engedte, és én ezen betsületes Urnak árendáb[a] ki adtam. Isten minden jokkal áldja meg kegyelmeteket.

10 Mesteri² 5 Martÿ
1798. Bersenyi Dániel mk

[Címzés:] Betsületes Rosta Ferentz Tuba György és Rosta Ádámnak, Pálfán.

¹ mért <a> Atyám

² A szó után Berzsényi tévesen egy függőleges vonalat húzott, majd ennek semmisségét egy lefelé kunkorított vonallal jelzi, ugyanolyannal, mint amilyennel fentebb az árendáb[a] szót rövidítette. A szó helytelen olvasata Merényi Oszkár kiadásában: „Mesteritz” (BERZSENYI 1938, 15.), ilyen helynév azonban nem létezik.

3. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Lajosnak
Sömjén, 1803. okt. 24.

Kedves Atyám Uram!

5 A múlt héten ugymint 18 October született egy fiunk, ki is a' kereszttségben Farkas nevet vevén, mind ekkorig Annyával együtt egészségesek, és semmi bajjok nintsen. Akit is midőn magammal együtt Attyai szeretetében Kedves Atyám Uramnak ajánlanám fiúi tisztelettel maradok

Kedves Atyám Uramnak

engedelmes fia

Sömjény 24 octobr. 1803

Bersenyi Dániel

10 [Címzés:] Perillustri ac Generoso Domino Ludovico Bersenyi de eadem

D[omi]no Parenti singulariter colendissimo Hetye.

4. Berzsenyi Dániel – Ajkay Jánosnak
1805. ápr. 24. előtt

Bizodalmas Kedves Uram Bátyám!

5 Pénzre szükségem léven Uram Bátyám[nak] alkalmatlankodni nem akartam, hanem a' Somjeni 40. köbölről való vetésemet Kunos Jakabnak el adtam 400. floréntokon, ugy mind azon által¹ hogyha Uram Bátyám[na]k tettik,[!] 3 hét alatt oda adni cedálni tartoznek mivel tudom hogy Uram Batyám[na]k szüksége lészen reá. a' mi gabonám volt mind el vetettem mellyre² nézve én a' tseledet nem tudom fizetni és Sz Gyorgy napig fel sem jövök akkor computizalhatunk az Insurectiora esendő költség is Uram Batyamat illetvén,
10 megfizesse hogy nekem galibam ne legyen. Többire betses Uri favoriban zárt állandó tisztelettel maradok

¹ ált<t>al

² vetettem <m> mellyre

Bizodalmas Kedves Uram Batyam[na]k

alázatos szolgálja
Bersenyi Dániel mp

- 15 [Címzés:] Spectabili ac Generoso Domino Joannii Ajkaÿ Inc[lyti]
Co[mi]t[at]us Soproniensii T[a]b[u]lae Judi[ciari]ae assessori
primario D[omi]no Fratrii sing[ulariter] colendissimo.
Lak

5. Berzsényi Dániel – Ajkay Jánosnak
Gomba, 1805. jún. 15.

Bizodalmas Drága Uram Bátyám!

- 5 Ezen holnap 12^{dikén} kezemhez vettem a' Gombai Jóságomat,
számtalan vesződéseken kellett által mennem a' pénzem sem lett
elég Polátsek Pál Ur adott ezer foréntot, melyet 1ma Augusti le kell
fizetnem. Eből láthatja tehát Kedves Uram Bátyám mitsoda környül
állások között vagyok, mellyre nézve kérem alázatossan Kedves
Uram Bátyámat, a' Sömjéni Jóságot vegye kezére, mert nem hogy
én ott gazdálkodhatnám, de még anyi költségem sinsz hogy oda fel
menjek vetni valo magot adok Uram Bátyám[na]k, negy ökröt oda
10 allítani pedig van modja Kedves Uram Bátyámnak.

- De ha ebben nem segíthet is rajtam kedves Uram Bátyám tsak
pénzt szerezzen mert minden marhámat el kell vesztegetnem, és ki-
mondhatatlan károkat kell magamnak tennem ha maga többet nem
tud is adni kedves Uram Bátyám tsak azon 1000 Ft augusztusra sze-
15 rezze meg. Többire magamat Atyafisága, szivességében ajálván[!]
különös tisztelettel maradok

Bizodalmas Drága Ur Bátyám[na]k
Gombán 15 Junius 1805

- 20 alázatos szolgálja
Bersenyi Dániel

Valami két vagy három hét múlva fel küldöm a Kotsisomat Sömjénbe akkor tudtomra adhatja Uram Bátyám mikor lesz készen a pénz.

6. Berzsényi Lajos – Berzsényi Dánielnek
1807. szept. 15. előtt

[Nem ismert, Berzsényi Dániel 1807. szept. 15-i levele említi.]

7. Berzsényi Dániel – Berzsényi Lajosnak
Nikla, 1807. szept. 15.

Kedves Atyám Uram!

Hogy az előbbi levelére nem válaszoltam kedves Atyám Uramnak, nem a restség, hanem az időnek és alkalmatosságnak nem léte okozta, mert a Perlaki alig tekintett be hozzám a' hegyen, mindjárt el ment. Más egyéb alkalmatosságokat is többnyire csak akkor vettem észre mikor már el men(tek). – A' mi az időjárást illeti nálunk is igen száraz és meleg, de a melly nekünk több hasznot mint kárt okoz, mert jóllehet a' sarjut és kukoritzát meg nyomta, de a' szőlőnek orvossága: kukoritzám házi szükségre elég lesz, szénát el is adhatok gabonam mintegy 800 kereszt, melly kilóját meg adja, gyümölts anynyi, hogy nem győzöm ősze szedetni disznókkal etetem és a' legszebb körtvelyből és almából etetet tsináltatok; a' szőlő már augustusban tökéletesen meg érett, bőv és igen jó bort várhatunk.

Magunk egészségesek vagyunk, a Lidi már asztal és ágyvető szoba Leányunk, a Fartsi tsupa vasék, a' Tantsi pedig szakasztott mássa. Szépek, deliek, minden kívánságaimat felmulták, és az én minden napi gyönyörűségeim. A borért küldjön kedves Atyám Uram mindenkor tiszta szívvel adok, s öröömre fog szolgálni ha ezen tsekélységgel kedveskedhetem, és meg mutathatom, hogy kötelességeimet esmerem és tisztetem.

Többire pedig Atyai szeretetébe zárt, fiui tisztelettel maradok

Kedves Atyám Uram
Mikla 15 Septembr. 1807.

engedelmes fia
Bersenyi Dániel

8. Berzsényi Dániel – Kis Jánosnak
1808. szept. 14. előtt

[Elküldi versgyűjteményének kéziratát és a kísérőlevélben úgy nyilatkozik, hogy mivel Kis buzdította őt példájával is, szavaival is a versírásra, rábízta műzsája műveit, tegyen velük, amit akar; nem bánja, ha azok kinyomatnak is, ha tűzbe vettetnek is.]

9. Kazinczy Ferenc – Berzsényi Dánielnek
Széphalom, 1808. okt. 31.

Berzsényi Dánielnek Kazinczy Ferencz
tiszteletet 's szíves baráti idvezlést.

Ritka ragyogású barátom! Kisünk megírta, úgy hiszem azt, Né-
ked, hogy verseidnek kötetét tőle elkértem, olly véggel, hogy azt
5 megolvassam minekelőtte sajtó alá kerülnek. Azon kevés darabok
után, mellyeket ezen halhatatlan barátunknál olvasni öröömöm vala,
meggyőzhetetlen kívánság szállott-meg a' többit is olvashatni; mert
valóban a' Te énekeid nem szokott hangicsálás a' Magyar Heliko-
non. Nagy gyönyörűséggel láttam azokban a' Horátz', Matthisson'
10 és Salis', 's Virág' és Kis' tanítványát, 's nyelved olly szép olly ne-
mes, hogy azt csudálni fogja a' Haza. Te engem Mesterednek neve-
zel. Hamis tettetés nélkül 's igaz örömmel nyomom vissza homlo-
kodra a' szent koszorút, 's azt vallom, hogy az Tégedet illet, nem
engemet. Elég dicsőség az nékem, hogy Te engem szeretsz. Tovább,
15 édes barátom, tovább a' szerencsésen futni kezdett úton; Virág, Kis
és Dayka, kiket elsőként tart nemzetünkben minden a' kinek ízlése
van, örömmel fogadnak-el szent koszorújokban.

20 Verseidet tulajdon kezemmel tisztázom-le, 's úgy küldöm által
 Kisünknek. Változtatást híred nélkül benne nem teszek: de lesz
 holmi, a' mit meg nem hagyok mert meg nem hagyhatok.
 Orthographiád 's interpunctiód vétkes: e' részben engedd kipótlanom
 hijánosságodat. Nem kívánom én, hogy más az én különösségeimet
 25 általjában kövesse; más nemzetbeli Írók sem írnak mindenben
 egygyformán: de van mindazáltal holmi, a' mit másképen írni 's mon-
 dani hiba nélkül nem lehet. Vignettet olyat választottam, melly a'
 munkához igen jól fog illeni, 's nem lesz kevésbbé szép mint az én
 Herculanumi Terpsichorém a' Marmontel Szívképző regéji előtt:
 Egy lantoló Músa 's lábainál Ámor, a' Múzsának karjaira kíván-
 kozván. – Tőled ezekért azt kívánom jutalmúl, hogy verseidnek tu-
 30 lajdon kezeddél írt kötetével ajándékozz-meg, hogy autographiai
 gyűjteményemet velek gazdagítsam. Ezt Kisünk tőlem nem fogja
 irigyleni. – Ne hidd, hogy az a' melegség, mellyel szívem hozzád
 szóll, tettetés' vagy a' csapodáron illetett önnszeretet' míve: nem,
 nagy fényű Ifjú! valóságos hajlandóság' 's becsülés' szava az, 's az
 35 azon támadott öröme, hogy magamat hazámnak egy igen nemes fija
 által szerettetni látom. Ird-meg nékem, leveleidet mellyik postáról
 veszed, hogy midőn második leveletem veended, az egyenesen me-
 hessen hozzád. Éljen igen szerencsésen, 's örvendjen érdemeidnek 's tá-
 madó dicsőségednek. – Széphalom, Octob. 31d. 1808

10. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1808. dec. 13.

Tekentetes Ur!
 Nagy Erdemű Hazafi!

5 A' ditsőség' ösztöne tulajdona a' szebb lelkeknek, de a' böltsnek
 láng pillantása alatt hiúsaggá olvad. – Egy igen erkölcös jelenést,
 egy igen szent innepet jegyzett az Urnak Levele az én életemnek
 Napkönyvében, s nem szegyenlem meg vallani, hogy egy pár forró
 férfiúi tseppet nyomott ki szemeimből; de, érzem, hogy az, nem a'

10 ditsőség tsiklandásának munkája, hanem a' jó szándék jutalma, és a'
 jók öszve találkozásának andalodása – Ez az én érdemem, 's
 15 ditsőségem! Ugy vagy, nem maradt elrejtve az én jó igyekeze-
 tem, s törekedésem! Ezen gyönyörű szempontból magyarázom én
 egyedül azon szíves hajlandóságot, mellyel az Ur musámat öleli, ke-
 20 gyeli, lantomat koszorúzza. Nem mulhatnak el az illy szempillantás-
 ok mély bényomás nélkül, sem az illy bényomás, következtetések nél-
 25 kül. Igérem, hogy, mind azon időm, mellyet magamtól, feleimtől,
 szorossabb függézeteimtől elragadhatok, a' Tudományoké, Hazámé.
 Egy olly Férjfiúnak serkentése, kinek ítéletét, úgy nézem, mint egy
 egész Nemzetnek szavát, le kötelez engem, hogy lelkemnek minden
 30 ereit öszve szedjem, és felvonjam, hogy mind azon tehetségeimnek
 hajlatimnak titkosabb tsirajit, mellyet magamban sejtetek, fel keres-
 sem, ki fejtsem, elrendeljem, megnemesíttsem, és magasítsam, hogy
 azokkal az Esméreteknél ama fényesebb környékeit, hol Póp'
 felseges képe szerint Álpeseken Alpések emelkednek meg járhas-
 35 sam, s vizsgálódásom zakmányába, Hazám temjént, az Önnérzes pe-
 dig élelmet találjon.

40 Hogy Orthographiam és interpunctióim hibások igen tudom; en-
 nek oka az én tanulásom módjában és characteremben van. Nékem
 oskolai tudományom nints, mikor nekem azt még tanulni kellett vol-
 na, már én akkor Horáttal és Geznerrel[!] társalkodtam, korán nagy
 30 tárgyak ragadták el figyelmemet, és azt többé kisebbekre
 függeszteni nem tudtam. A második, s tán helyesebb oka ennek az én
 szüntelen izgó, és kalóz elmém, mellyet én csak úgy tudok huzamos
 figyelemre szorítani, ha azt az ő tárgyában, egészen el merítem, és
 mint egy bele fojtom, de ezt kitsinnél tellyességgel nem tehetem, míg
 35 az Óda' reptevel hejjáz, adig[!] hívem, de ha azt egyszer irni kell
 kezemtől hirtelen elpártol.

40 Ez tehát orvosolhatatlan fogyatkozásom, de vagynak különössé-
 geim is, mellyek bizonyos talpokaimon függenek, de mint tsekélyek
 kevessé érdekelnek.

40 A' Vignettnek különösen örülök, valóban nagy költői szépet fest.
 Ha képzelhettem volna, hogy az én együgyű kézírásaim, olly
 tisztelendő Ereklék közé fognak emeltetni, megvallom más

keszülettel szerettem volna homályokból ki botsattani, hogy azon
45 szent helyre meltok lettek volna – de haggyán! nem kell az én szí-
vemnek tzifraság, – sem fény! hadd nyugodjanak ott az én
ifjusagom' könnytsepjeivel, és ezekkel, mellyek mast ide hullanak. –
Érzem a' jutalmat!

Hadd végezzem el mar mast Nagy Érdemü Hazafi! ezen kedves
Levelemet úgy, hogy azt, se a' hizelkedes alatsónysága, se a'
50 Pedanteria Pathosa bé ne motskollya, hanem a' tiszta szeretetnek 's
tiszteletnek minden jó kívánása, és magamnak egész által adása zárja
bé. Mikla 13 Dec 1808

Ber'senyi Dániel mpr.

P. S. / A' posták mellyek engem mast interessálnak leg először
55 ezek; Sz. Fejérvár, Lepsény, Fok, Györök, Lak, Martzali.

Az Örömhöz intézett dalotskámban az utólsó előtt való rendben,
ezt a' kis változást szeretném tenni, nem így „megkomorodol” ha-
nem így: „elkomorodol” Több illy hibák is lehetnek, sőt vagynak az
én darabjaiban, de bízom hogy azon Mester kezek mellyek köze
60 kerültek ki fogják potolni, az én mesterségtelen mívem fogyatkozá-
sait.

11. Berzsenyi Dániel – Kis Jánosnak

1808. dec. 13. körül

részlet

A' mi a' Vignettet illeti, az én érzésem szerint, az elsőben (a' hol
a' lantverő Musának karjára kívánczik Amor) a' kinyomás jelen-
több, mélyebb, lelkesebb; a' másodikban (a' hol Amor sipot fúj a'
Mu'sa' lantjához) világosabb vidámabb. De ez tsak az én érzésem,
5 Kazintzy más helyezetben láthatja azt, mellyet én tán nem is esmé-
rek. Ragaszkodjunk mi tehát ezen nagy emberünkhez 's a' t. –
Kazintzy karjain el nem tévedünk.

12. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1808. dec. 23.

Berzsenyi Dánielnek
baráti tiszteletét
Kazinczy Fer[encz]

5 Kedves barátom! Imhol vannak verseid a' szerint letisztázva, a'
mint tehetségemtől várhatod. Bátor kézzel bántam leírásokban, de
nem kívánom, hogy változtatásimat vaktában 's meggyőződés nélkül
kövessd. Olvassd-meg nagy gonddal verseidet; észre veszed az ide-
gen foltokat, 's a' mit jónak látsz megtartani, tartsd meg: a' mi nincs
10 ízlésed szerint, töröld-ki. Nékem ez a' kis fáradság nagy gyönyörű-
ségemre vált, 's azon felyül hogy gyönyörködtem azon gondolatban,
hogy Te ezt az én barátságomnak legcsalhatatlanabb jeléül veszed,
azt nyertem vele, hogy Manuscriptumod (a' mint reménylem és kér-
lek hogy reményemet ne engedd elenyészni) Autographiai
gyűjteményem' gazdagítására nálam marad, az pedig énelőttem nagy
15 nyereség. –

 A' Napam testvér bátyja Gróf Rogendorff Kajetán, (a' Palatinus
Pálffy Miklós unokájának Pálffy Carolinának fija, s' Majlandban kö-
zel 30 esz[ten]deig Guberniális Consiliar[ius]) elkergetve onnan,
öreg napjait testvére' karjai között akarja elvégezni. Ez az ember so-
20 kat olvasott, 's Olasz Orsz[ág]ban töltvén-el életének legszebb ré-
szét, nagy poétai ízléssel bír. Ódáidat lefordítottam neki 's felolvas-
tam, hogy a' mi Poezisünket is ismerje 's becsülje Nemzetünket. Az
Ulmai csata 's Nagy Palidra írt ódád igen édes könnyeket facsart ki
szemeiből, úgy hogy az ő ellágyulása engem is annyira meghatott,
25 hogy verseidet csak zokogva olvashattam neki. – Örvendj szeren-
csédnek, édes barátom! te nem halsz-el. Mit fognak valaha érni ver-
seid, ha sok esztendőök alatt fogsz rajtok szépítgetni, mint a' Külföld'
nagy emberei szoktak a' magokéin, és ha majd a' kevésbb
érdemüeket a' később kiadásokban jobbakkal pótolod-ki! Kivált arra
30 van nagy szükséged, hogy magadat szabd a' Schriftsprachehez és a'
Túladunai provincialismusokat felejtssd.

Gondom volt arra is, hogy verseid minél csínosabban jöjjenek-ki, 's íme itt megyen útmutatásom a' nyomtatónak 's rézmetszőnek. – A' Thomas Lang által vésett Vignétet úgy küldöm, hogy az úton
35 öszve ne romolhasson. Ha el talál romlani, vétess mást nála a' Szent Istv[án] piacának egyik szegletében a' Postaszekér hívatalja' szomszédjában.¹

Sietve írom e' levelet, öszve toldulván házi gondjaim. Osztán én annyira hozzá szoktam a' sebes íráshoz, kivált midőn tanúlgatva
40 jegyzéseket teszek, hogy kezem szemem' kísérése nélk[ül] festi a' betűket. – Elj szerencsésen. Tudassd velem mihelytt pakétom kezedhez jut, mint vetted jegyzéseimet, 's ízlésed miben eggyez az enyémmel, miben különbözik. – Széphalom, 23. Xbr. 1808.

Jegyzések.

45 Frontispicium. – Ha csak a' vignett metszetik rézre, a' könyv titulusa pedig nyomtatva áll, sok exempl[ár]ban görbén esik a' vignette. Erre nézve szeretném, ha a' frontispice egészen metszetnék rézre. Mit kell rendelni a' Rézmíveseknek, azt felírtam az itt mustra gyanánt menő árkusra, Neidlnél egyébbel nem kell dolgoztatni a'
50 Vinyétet. Ő metszette az én Egyveleg Írásimon állót is, és jól dolgozta azt. Ha Berzsenyi magát metszetni akarná, azt is ő reá kellene bízni még pedig azzal a' rendeléssel, hogy a' kép és frontispice azon egy réz darabra (Platte) metszettessék. Kevesebbe kerülne a' nyomás, azon felyül pedig azt nyernénk, hogy a' Compactorok nem fog-
55 nákJán rakni a' két képes papirost a' könyv elejébe.

Ber'senyi. – miért nem Berzsenyi? Az apostrophus eggy valamelly betű' kimaradását jelenti, nem pedig a' z kimaradását, péld. ok. él'tem = életem, köz'tt = között, éltem' = éltemet vagy éltemnek. Erről szóllék már a' Magyar Régiségek scholionjainak
60 egyikében. Én ha B.nek hívnának, csak azért sem írnám így e' nevet, mert az apostrophus jele a' szót eldíszteleníti az írásban, 's mintegy kétfelé töri.

¹ hívatalja' <szegletében> szomszédjában

Sopronyban nem Sopronban. Úgy volna Sopron ha deákul Sopronum volna.

- 65 A' Typographia bírtokosának nevét Siess Clárának nem kell írni, mert az Anomalia. A' Budai Özvegy Landererné² nevét így írják az ott nyomtatott könyvek címjein: Özv. Landerer Katalin. A' Magyar nem teszi az özvegyek kereszt neveit a' megholt férjek vezetékeihez mint a Német. Tégyük tehát magyarosan, ne in limine ipso impingamus.
- 70

Ajánlás. Ezt Cicero betűkkel kell rakni, nem garmonddal, mert nem tartozik a' versek' corpusához. – Az 5dik sorban ezt: aijtáját elváltotatám aijtájává, hogy a' monotoniát ezekben: aijtáját, szemét, falát elkerülhessük.

- 75 Három könyvre osztottam-fel a' könyvet, mert a' versek ennyi felé oszlanak dem Tone nach; 's ha felosztva nem mennének közre, az olvasó nagyon fel fogna zavarodni³ a' maga örömeiben, midőn a' poétai regiokban lebegő Lantos egyszerre Moralista lesz, vagy olly tónusú szerelmes panaszokat mond, a' millyenek itt a' 3dik könyv közepe táján állanak. Ezen felosztással bizonyosan fog nyerni a'
- 80 vers' gyűjteménye. Az első karaktere így a' fenntebb nemű dal, noha ez osztán alább száll, a' 2dik a' magasbb repület, a' 3dik a' didacticus és Alltagspoesien.

- Myrrhámát – Wieland az idegen szót nem idegen szók' módjára írja. Schiller, Göthe etc. etc. nem tértek utána, 's nekem úgy tetszik, elég okkal. A' hol lehet, tartsuk-meg az idegenség' jeleit. Hosszasban róla szólni nem ide való.
- 85

- p. 8. lin 4. 5. egymás után mingyárt terheimet s terheit. Ezt könnyű lesz megigazítani, mert hiba. Nagyobb hiba az, a' mi ugyan itt áll. Te osztod-fel vállaidra Még most is terh. Nem teszi ezt: felosztod velem terheimet, az az osztozol terheimben. Könnyű lesz ezen is igazítani, és bizony kell.
- 90

² Landerné [th. emend.]

³ fogna<.> zavarodni

lin. 12. ringatnak, a' gyökér rengek, 's a' ringatás rengetés. Ezen valóban igen szép dálnak utolsó stropháját elhagytam. Kelleténél
 95 több homoeoteleütont csinálni olly vétek mint kelleténél kevesebbet. Pedig a' két utolsó stanzában 4 sor fordúl-elő ezen homoeoteleütonnal: essem. De nem egyedül ez a' fülbántó hiba nyette-le velem az utolsó stanzát. Nincs szükség reá.

p. 10. Psyche' bíborkebeleből etc.
 100 Gyönyörű dal. Az olvasó' lelkét sejdítések foglalják⁴ el. Nem egészen tudja mit lát (ilyen az Ámor és Psyche mythósa mindég és mindennél), de a' mit lát, igen kedves. a' 4dik stanzában hozzám, ágyamhoz, hozzon, változtatást kívánt.

p. 12. Mi a földi élet? – Ismét eggy igen szép dal.
 105 A' 4dik strophá 2dik sora nem jó: sem adhat, sem nem árt. Elváltoztatám még pedig igen könnyen: sem nem ád, sem nem árt. Így kívánja ezt a' nyelv. – „S nem szab semmi földi // erő néked határt.”] Adjectivumnak a' substantivumától, 's ezeknek a' magok particulájiktól nem szabad még más hemistichiumba is esni. B. ez
 110 ellen igen sok helytt vétett megigazíthatatlanúl. Ezt itt jegyzem-meg, hogy sokszor elő ne hordjam. Ezt a' sort tehát így tettem. 'S semmi földi erő // nem szab néked határt. Az 5dik⁵ strophá utolsó sorában változtatás esett, mert ok nélkül ment által a' nézed és utána comma. A' comma meg akasztja a' nyelvet, megakasztja a' Reim is. Ha lehet
 115 tehát mindég a' Reimon ejtsük a' Commát, vagy inkább ne csináljuk, hogy a' nyelv a' Reimon meg⁶ ne akadhasson, hanem ott akadjon-meg, a' hol nem kell.
 Kény dat kénye, non kényje. Ita törvény, király, ágy, etc.

a' lapokat ezután a' veres kréta jelek szerint hordom-fel:
 120 14. Illik e a' görög lány és kedves ch hangját Knak mondanunk, némelly Purista fantáziája miatt? Bizony nem! Légyen hat Chloe, Charis, Cháron, Chremes etc. nem Kloe.

⁴ sejdítések <veszik> foglalják

⁵ Az <utolsó> 5dik

⁶ Reimon <ne megakadni kén> meg

a' 2dik sort híred nélkül leonínusa[!] tetted volt lehellete, æthere,
virányain, partjain. – Ezt nem kevés helytt tapasztaltam. Sohol[!]
125 meg ne hagy, nagyon kérlek. Az ízetlen Tordai lantosra emlékeztet,
's felháborít kedves érzésinkben.

pag[ina] aversa 8. tililázva. Vétkes onomatopoeia. tűzők (tűzők)
vétkes prosodia. Provincialismussal nem szabad élni in der
Schriftsprache.

130 pag. aversa 9. lin 3 4. kegyetlen || vadtól. Ám szenvedjük-meg itt!
– De azt meg nem lehet szenvedni, hogy a' bányákát (melly
diminutivum) még azon felyül kis bányákának mondád.

Stropha 2. Míg koporsóm bé nem zár. Vétkes szóllás, és az ezt
teszi. Addig adok néked hív lelket, míg bé zár koporsóm, holott ezt
135 akarod mondani: Olly lelket adok, melly hív lesz, valamíg etc. Ez
barbarismus. Meg ne hagy, kérlek! –

Kedves || szív. Adj[ectivus] et substantiv, in duos versus
discerpta.

Csatináz, tililáz. Comicus onomatop[oea].

140 p. 11. rubro notata.
Ezt az éneket bízvást elégetheted, mert benne sok igazítani való van,
's alig éri-meg a' fáradságot.

o tündérek' mosolygó szép leánya. Nem épen rossz körülírás de
szükségtelen Compliment. Hát a' 4dik sorban a' sütés miatt még
145 egy Compliment fordul-elő.

karom || közzül. – Az utolsó Strophában elmaradt egy sor. Azt
ki kell pótolni.

p. 14. Amathus, nem Amathunt.

Sándora e? Megvallom, én Sándornak nem nézem.

150 koszorúSa, nem koszorúSSa, az S nem szenved meg a' kettőzte-
tést. Nem kedveSSe hanem kedvese (– ∪ ∪). Ezt megkettőztetni
Túl- a' Dunaiság.

bíbor: – ∪, nem ∪ ∪.

p. 15. Csermelyhez. lin. 3. et 4. Merre repül sóhajtasom

- 155 – – epedezéssel. Így jobb volna.
- p. 17. Nem Lizi, mert ez az új név nem illik régi metrumú versez. Azért tettem ide a' Chloe nevet.
 vi^ugadsz, hi^unár, vi^ugan mind spondeusok nem jambusok.
- 160 p. 18. Elválás. Nem Elválás reménye. Ez magyarban nem die Hoffnung des Scheidenst teszi, hanem ezt Hoffnung daß man getrennt wird.
 St. 2. lin. 2. A' bús fül etc. nem egy fül.
 Tiéd, lelkem, nem lehetek, Lelkemnek édes fele! Soha tiéd nem lehetek, Lelkemnek kedves fele.
- 165 forrtanak || öszve. – Árva szíveink NB. alább is arva.
 holtig sírdogáljanak záporozó szemeink. Mennyi haszontalan kép.
 Das Lied ist zu süßlich! zu sehr im Ton der Alltags Natur.
- 170 p. 19. Esdeklő szerelem. Ein Lied im Ton des vorigen (Beide können in das 3te Buch kommen).
 In der letzten u[nd]. vorletzten Stanze fehlen zwey Worte. Sie waren platt. Man ersetze sie durch besser gewählte.
- p. 22. Emmihez.
 Igen szep dal. De mindent elront az utolsó strópha' hibás reimja:
 175 súg^uArát, poha^urát. Az első strópha 3dik sorában nem tudtam elolvasni e' szót: Pirholagos. Mondjuk itt a' Philomelát Dauliának, minthogy a' Phi[lomela] név sokszor fordul elő.
- p. 23. Nem Ősz, hanem közelítő tél.
 Szép oda. De bimba^uja, tü^unő,⁷ illatoz hibák. BimbÓja, illatoz⁸,
 180 zik,⁸ t^uűnő van jól mondva.
 Barcsi nem illik ódába. Alig illik a' kökényszem is.
- ⁷ bimba^uja, <..> tü^unő
⁸ BimbÓja, <t^uűnik> illatozik

p. 24. Melisszához nem az a' fertelmes Ilonka név, melyet a' regék Boszorkányok[na]k adnak. – Hattyú nem hattyu.^u homályain (nem homály[ain]). osztán homályain vidámjain ismét Reim.

185 p. 25. Siria napja. Ha ez nem a' Sirius csillaga akart e lenni? Ha az: kérlek, öszve ne tévesszük ezt a' Siriával, melly tartomány' neve.

p. 26. Szép, szép az élet, Emmi etc. és p. 27. Itt hol e' bujd[oso] Von geringem Werth! Beyde Lieder könnten wegbleiben.

190 p. 28. Chloe. Szép ének. De hi^unár, u^utálsz hibás szollás. Miért gyöngy a' béklyóra. – könnyed' árjai... kötelét emészth[etik]. Nem illenek öszve a' kifejezések. –

Nyögdécselni. Ezt a' szót valaha én faragtam. Azt hittem hogy szép. Nem az. nyögdelleni – az szép.

Ildik Könyv.

195 p. 30. lin 8. Kihagyál eggy epithetet.

Hellai nem jó. Hellasz a' téma.

p. 31. Delicta maior[um].

Strophe 9. Az utolsó sor nagy sütés volt. Pótold-ki.

Str. 10. lin. 1. ifju^uság vétkes pronuntiatio.

200 – Atila vagy Attila, soha nem Atilla.

Str. 14. Módi majom, gunyolásra méltó. Ez meg nem maradhat.

Str. 15. Gvadányi tréfának jó: de nem illy felséges ódaba.

u^utálva – leromlott és leomlott a' penultima strophában.

205 Eggy illy erőt és nagyságot lehellő ódában nem maradhat sütés, mert az gyengeséget mutat. Pedig a' gyengeség meghazudtolja az erőt. 'S a' nagyságra lobbantó óda nevetséges lessz.

p. 33. Nagy örömmel olvastam a' Nagy Palira írt ódát. De más kezdetet neki. – adó^uját, nunquam a^uda^uját.

210 p. 34. Fennt kezdi a' hangot az óda. Félek hogy fumum ex fulgore!

– Str. 9. Szelíd királyunk Thrézia. Jobb mint Hát bölcs. Még pedig minden tekintetekben jobb. – Pálffy és Nádasdi helyeken kívül

hozatnak elő. Félre itt velek. – Félre a' kalpaggal is alább. – A' két
utolsó strófa igazítást kíván.

- 215 p. 36. Ulma.
Eggyike a' gyűjtemény legszebb verseinek.
a' 3d. sorban hézag van hagyva, mert az ott álló szó isméretlen
szó a' hazában, 's nem méltó hogy isméretes legyen.
str. 2. Mindeneket levert és mingyárt mindent lerontó.
- 220 Ez az óda olly szép, hogy méltó hibátlanná tétetni.
p. 37. gyava nyúlát Núbia parducza!! 's alább újra Afrika tygrise.
Eggy kép kétszer fordul elő eggy odában.
Eszterházyt előhozni peccat[um] contra unitatem. Nunc non
erat huic locus.
- 225 p. 39. Pannon legelső⁹ embere (pénzben!), támasza? bár úgy vol-
na! Ezen változtatást tettem, hogy az óda nevetséggé ne váljon. Ne
csinálj magadnak faragott képet, megmondotta Mózes; a' ki haragu-
dott, hogy az arany –t imádatni látta.
bölcs vezetők, atyák. Sütés.
- 230 Szélv^észeket zabolázva tartók. Zu gezwungen.
Az 5dik strophát alig lehet érteni. – T^ünik nem t^ünik.
Hagyd-el kérlek azt a' 9dik stróphát és azt a' Nelsont.
p. 41. Nagy 's temérdek. Ez nem jó. Nagy sőt temérd[ek] Már az
jó.
- 235 p. 42. igen szép ének. – a' zabolák 's kötelek szakad[nak] nem a'
kötelek 's zabolák szakad[nak], mert így sok a áll eggyütt.
p. 44. Gyönyörű kis dal! – Ezen betűkben ömledez a' szív. – Meg
lehet ugyan érteni, de bajjal.
- p. 45. Himfyhez. Szeretném ha újat írál neki, 's ezt elvetnéd.
- 240 Kivált az első stropha férges gyümölcs.
p. 47. Káldihoz. – bimbóji
p. 51. Nyögdécselő transformat[um] in nyögdellő lagy.

⁹ Pannon<n> legelső

- p. 52. Melly igen szép dal! Bölcső, mert a' póla Winden.
- p. 54. Igen, igen szép, de nem hibátlan.
- 245 p. 55. Ez is igen szerencsés. – A' 3dik strophában hézag.
- p. 57. Jó: de rossz az utolsó sor. A' puskapor ist nicht geeignet um ein poetisches Bild in einer Ode zu seyn.
- p. 59. Keszthely – Nincs elvégezve. Többet hozzá, vagy vessed félre. Kárt az által gyűjteményed vallani nem fog.
- 250 p. 60. Igen szép.
- p. 62. lin. 3. fellegek || közt, Schnitzer.
- p. 75. Gehört nicht in die Reihe der geründeten Stücke der Sammlung. Das Stück bedarf noch der Feile, oder gar des Ambos.
- 255 p. 82. Az én Kegyesem. Minthogy ez az eggy ének új nevet kívánt, az Ilonkát Mariskának változtattam-el. Az nem olly kedvetlen mint az Ilonka. Egyéberánt még azt kell megjegyezmem, hogy ez az ének¹⁰ koránt sincs elvégezve. Pedig méltó volna hogy elvégezzd. Mein Mädchen ist nicht adelich. Ennek ez talán csak fordítása. Nem hiszem, hogy a' német illy könnyen bánt volna a' maga tárgyával.
- 260 Ez a' 3dik könyv nem kíván olly nagy gonddal való elkészülést mint a' kettő. De kár volna ezt is több gondra nem méltóztatni.
- Ezeket fel nem vettem gyűjteményedbe, mert ártának az Egésznek.
- 265 1. Magyar Ország.
2. XVIII. Század.
3. Lajos és Mátyás.
4. Festeticshez. Örvendj hazánk[na]k bölcs fija etc. Mellynek csak 3. strophája jó. – Festetics elegendjék-meg eggy ódával. Keszthelyében úgy is még egyszer előford[ul].
- 270 5. Szécsényi. Igen szerencsétlen oda. Rossz még a' Hérós nevében is, melly – – ∪ nem pedig – ∪ ∪.
6. Ifjúság.

¹⁰ az <óda> ének

- 275 7. Horvath. Nincs kimerítve a' tárgy; 's sok hiba van benne a'
Prosodia ellen is.
8. Balaton.
9. Fohászkodás. Messze alatta van a' tárgynak.
10. Magyar Tudósokhoz. Az olly Poetának mint a' mi kedves
Berzsenyink erre nincs szüksége. – En jónak tartanám e'¹¹ 10. dara-
bot egészen elégetni.

¹¹ tartanám <ezeket> e'

13. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek *Széphalom, 1808. dec. 27.*

Széphalom, 27d. Xbr. 1808.

Nagy tekintetű barátom!

- 5 Verseid immár jó ideje hogy készen állanak, 's várják az alkal-
matosságot, melly őket Pestre vigye Szemere Pál barátomhoz, ki
meg vagyon kérve, hogy azt a' csomót senkinek másnak ki ne adja,
hanem csak annak, a' ki nála¹ az ide zárt sorokkal fog megjelenni.
Küldd tehát ezt valamelly bízatosod által hozzá, 's vétessd által a'
csomót. Benne leled a' Vignett-metszőnek szolgálendő papiros-
nyomást is, azon útasítással, a' mellyet akár magad, akár a' mi ked-
10 ves Kisünk a' Rézmetszőnek 's Nyomtatónak adni fog. – Nem kér-
lek, hogy a' versek' leírása alatt vett szabadságaimat rossz neven ne
vedd, mert hogyan vehetnéd azt Te nekem rossz neven? de arra kér-
lek, hogy az én érzéseim 's ízlésem miatt a' magadéit meg ne tagadd,
's semmit ne hagyj úgy a' hogy én javaslom, hanem úgy a' hogyan
15 magad leled jónak. Mind a' mellett azt hiszem, hogy barátságos sze-
retetedet, mellyet eddig csak jóvoltodból bírtam, most már egy ke-
véssé érdemlem is, mert néked szolgálni – igyekeztem. – Ne késsél
a' hézagokat szabad kéjed szerint kipótlani, 's a' mi Kisünknek fel-

¹ ki <magát> nála

20 küldeni, hogy legfeljebb Júniusig nyomtatásban² bírhassem azt, a'
mit most, ha Te és Kis nékem ajándékozzátok a' kezemnél maradó
M[anu]s[crip]tumot, (mellyért újra rimánykodom Előtted) csak kéz-
írásban bírok.

25 Kis és Berzsényi engem Mathissonra 's Salisra emlékeztetnek,
noha látom a' hasonlóság mellett a' nem-hasonlóságot is. Véghet-
lenül szép azt látni, hogy két barátban így eggyez az ízlés, érzés,
gondolkodás. Berzsényi némely énekében olly annyira hasonlít Kis-
hez – valamint Salis némelyikében a' maga Kiséhez – hogy ha a'
Versek' gyűjteményét a' B. kezével nem látnám írva, könnyen el
fognám hinni, hogy azt senki nem írta más mint maga Kis; 's úgy
30 tartom, hogy Te ennél hízelkedőbb, csiklándóbb Complimentet nem
vársz.

Szabad volna e tudnom, édes barátom, mely nap születél? Te
még igen ifjú lehetsz, ámbár tudom, hogy már házas vagy. Kérlek,
méltóztassál azt velem tudatni. Te a' dallást abba nem hagyod. A' ki
35 így kezdett, az nem szűnhet-meg. Hogy tehát folytassd szerencsés
pályádat, arra nincs szükségem ösztönözni: de arra a' barátságunk
egész hevével kérlek, hogy Verseiden szünetlenül gyalúlgass, 's
grammatikádat tökéletesítsd. 'S ójjanak-meg a' Helikon' Istenségei,
hogy a' Poéta B[erzsényi] valaha Circulusokat quadráljon 's Kant
40 ellen írogasson, mint a' mit a' Poéta Horváthon látok.

Nékem Szalában és Somogyban egynehány szívesen szeretett ba-
rátom vagy. Kedves volna nékem azt hallanom, hogy azok néked
is barátid. Illyen Horváth és Sárközy István, két igen sok tekintetben
tisztetlet 's szeretetet érdemlő jó ember. Bátorkodom azt a' kérést
45 tenni: hogy őket nevemben idvezleni méltóztassál. – Éljen szerencsé-
sen, kedves barátom, 's engedd nékem azt az örömet, hogy Véled
levelek által társalkodhassam minekutána a' Végzéseknél úgy tet-
szett, hogy egymástól messze földön lakjunk. Ajánlom magamat ba-
rátságodba 's maradok

50 tisztelő barátod:
Kazinczy Fer[encz]

² Júniusig <bír> nyomtatásban

14. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1809. jan. 18.

Tekéntetes Ur!

Ha jól emlékezem Dec 13^{dikan} utasítottam Kishez a' Tekéntetes Ur levelére köteles válaszmát, Kis azolta halgat, Uraságod mastani levelében sem talállok semmi bizonyos nyomra. Ha már dilettanti
5 elmemíveim olly szerentsések, hogy nem egészen meg vetendők Uraságod előtt, úgy vélem tehát nintsenek is egészen a' Crisisen alúl, mellyért is bátorkodom esedezni hogy dalaím külső és belső alkotása, ideaim választása és járása, leginkább pedig a' kinyomás poeissse körül tett jegyzéséit[!] észre vételeit ne legyen terhére Uraságodnak
10 előttem fel fedni, hogy azon lelki Barátság, melly szívemet olly hatalmasan emeli, elmémre nézve se legyen meddő. Hogy az igazság hallására és elfogadására alkalmatlan nem vagyok, hogy munkám tökéletességének¹ az önkényt örömmel aldozom bizonyos lehet Uraságod. Tudom én azt hogy a' leg nagyobb genie sem mindenkor
15 genie, 's különösen az illy nemű munkákban, a hol az észnek szüntelen az érzés hullámain kell lebegni, gyakran meg töri a' zaj az elmének gyenge szavát. Betsüljen meg tehát Uraságod a' hív vezetőnek bizodalmaival s jó akaratjával, ez lesz nékem a' leg kedvesbb Compliment. Nevezze ki a' Te[kin]t[e]tes Ur mindazon darabjaimat,
20 mellyek Uraságod izlése ellen vagynak, hogy azokat mind ki mustralhassam, mert valóban én is tsak az igazi poesist szeretem a' közönségesset pedig gyűlölöm, s inkább irom nevemet egy jó rend alá mint száz üres foliantok homlokára, mutassa ki tehát Uraságod azon darabokat mellyeken ezen Principiumnak béllyege nints, hogy
25 azokat az irgalmatlan tűznek adhassam. Grammaticai tökéletességet már én nem ígérhetek mert én annak a' leg első reguláját sem tudom, sem azt hogy van e a' világon Magyar Grammatica vagy sints. Én Uraságod sok darabjait tudom bétéve, de gramatica reguláját egyyet sem, ezen hibám orvoslasát tehát Barátaimra kell biznom.

¹ tökéletességének [th. emend.]

30 Hogy fantaziam előképei és lelkesítőji Kazinczÿ és Kis, örömmel vallom, ha az illy elő képektől elmarad az ellen kep, nem szégyen, ha közelit, ditsőség.

 Kérdi továbbá Uraságod, mikor születtem, s vagynak e barátaim. Melly gyáván jelenti ki magát a' leg belsőbb érzés! – Melly tsendes

35 vonásokban tikrezi magát a' szív! – meg ismérem ezekben a' leg tisztább hajlandóság együgyü szózatját, s igyekezem a' magamét hozzá hangoztatni. Én majus 6^{dik} napján leszek 29 esztendő. – Az elme néha eleibe hág az életkornak, az érzés pedig gyakran elmarad tőle, – szeretném tudni mellyikből ítélt Uraságod? Horvath és

40 Sárközy Urakat távalról[!] ismérem, de sem ezekkel sem másokkal én meg Somogyban barátságban nem keveredtem. Nem azért hogy sorsom az elsőbb társasságokból ki tiltana, hanem mivel mozdíthatatlan principiumom szerint magamnak és gyermekeimnek eltem és élek. Az én egyedül való barátaim a magánosság, és elmélkedés – én

45 a' nótáimat nem csak énekeltem, hanem mélyen érzém is. Hogy a' köszöntést azon Uraknak ki nem adom, azért meg fog engedni Uraságod, mert itt kényem ellent áll, én a' kérdésnek meg a' színetől is superstitiose irtózom. Az én verseimet tudtomra még csak Kazinczÿ és Kis latta, hát Kazinczÿ Levelét s szive zálogát hogy profanálnám én? – Egy szóval Uram! engem némellyek különöskének

50 neveznek nem tudom igaz e? nem e? de azt bizonyosan tudom hogy azon agyvázoktól, mellyektől engem Uraságod felteni látszik már grammatista koromban tökéletesen szabad voltam, és soha sem a' Systemák hagymázza meg nem szédített sem semmi előítélet fékje

55 jászolra nem kötött. Ez nem ditsekedés, mert en úgy vélem hogy ez minden közönséges józan észnek tulajdona, melly láthatárát és mívelet körét, nem a' sillogismusok hangléptsőin, hanem egy belső elgondolásnak szempillantásain keresi, mellyek leg bizonyossabban nyitják ki az ép szem előtt, mind azon titkokat, mellyeket

60 Aristotelestől fogva láttak vagy ezután láthatnak. Ha én itt a' bizonyos álláspontot elmém első fellobbbanásában elnem találtam volna, nehezen mártottam volna ajakimat Aganippe tsepjeibe, mert az igazság' és tudás' ösztöne én bennem sem volt munkátlan. – ha ezen jegyzésre levelem adott okat, egyedül arra kérem Uraságodat, hogy

65 annak némely tsapongó vonásainak magyarázatját szívemben keres-
se, melly ha buzog szint olly rossz grammaticus mint magam. – Hor-
váth bábjait én csak az ujságban² láttam, mellyekre elmosolyodtam,
de egyszersmind elis szomorodtam. – A' külsínt² által hatni nem
70 minden ember dolga. – Azt is sajnálkadvá jelenthetem felőle hogy
ismét elvált feleségétől, ő tehát szerentsétlen ember, és még is víg
poeta, ez én előttem igen tsudálatos, valóban ha circulusokkal nem
bajmolódna második Aristippusnak gondolnám. – Sárközy István
Urat és az Aszonyt első látással meg kell szeretni, az Urból szelíd
75 józanság, az Aszonyból pedig egy lelkes Dáma látszik, – eddig sze-
rettem, ezentúl betsülni fogom őket. – Itt az a hír hogy ismét diéta
lesz és az insurrectio modificáltatni fog. Az Isten szállaná meg Ha-
zánk Attyait hogy a' nagy heroismust egy kevéssé modalizálnák. Ha
a' szegény magyar poeták, borostyán helyett, borjút kapnak, jaj lesz
a' nyomorult Elegianak, egy szál haja sem marad. Flaccus és Alceus
80 elvesztették a' paist, nem tudom mí vitézbbek leszünk e? Vasvár-
megyében Assessorokból és Prokatorokból könnyen ki fog egy
Batalion állani ezeket de jure deákul kellene exercírozni. Adja Isten
ha minden actákat fújtásoknak tsinálnak is csak Hazánk védfalai le-
gyenek. Nehéz itt a' közép utat el találni és az ugrást el kerülni. Igaz
85 hogy alkotmányunk talp támasza a' Nemesség, de már mast a' Ne-
mesnek ereje nem a kezében, hanem a zebjében[!] vagyon. Az ilyen
Urkatonák a' garasok helyett aranyokat költenek el, az pedig directe
mind a' Hazáé. A máj tactikában a' szívnek is kevés bé folyása va-
gyon. Egyedül az Agy és láb végez. Fridrik tsudájának, gyülevesz
90 szökevények és foglyok voltak eszközei. De engedelmet kérek
tsevegésemért. Látja Uraságod hogy nékem is vagynak circulusaim,
szintugy mint Horváthnak – quisque suos patimur etc.

És így tehát még csak azt jelentem alá[za]tosson, hogyha még to-
vább is meg kíván Uraságod engem tisztelni, es örvendeztetni, tehát
95 maradjanak el az Assessorok nevem mellől, mert én valóban még
esküzt sem vagyok nem is leszek, de bizom, hogy Uraságodnál sem
ezek az érdem mérőpáltzáji. – Az én életem együgyü plánumában

² külsínt [th. emend.]

100 titulusok nintsenek nem is lésznek. Ha máskor nyujtani akarja Ura-
 ságod Czimemet, tituláljon Miklai Remetének, vagy Somogyi
 Diogenesnek, akki felül mindazon által bizonyos lehet Uraságod,
 hogy minden assessorságnál többre betsüli Kazinczy Levelét, és azt
 nem hordaja hasadékjába hanem forró kebelébe fogja tartani.
 Mélyly tisztelettel maradok
 Ti[sz]t[el]t Uraságodnak
 105 Miklán 18va Januar
 1809. alázatos szolgája
 Bersenyi Dániel mpr.

15. Kazinczy Ferenc – Bersenyi Dánielnek
Széphalom, 1809. febr. 14.

Bersenyi Dánielnek Kazinczy Fer[encz]
 tiszteletét 's szíves baráti idvezletét.

5 Tisztelt, igen nagy-becsű barátom! A' magyar Írók lerázták azt az
 eltúrhetetlen nyögöt, hogy midőn egymással papiroson szóllanak,
 titulázzassák egymást, melly nálunk annál szenvedhetetlenebb vala,
 mivel nyelvünk nem bír¹ a Sie s Vous-val. Kövessd Te is ezeknek
 példáját, 's írd nekem az ostobaság' századjainak nevetséges szüle-
 ménye nélkül. Én Téged annyira szeretlek, becsüllek, tisztellek, hogy
 10 ez a' biztos tónus nekem kedvesebb lesz sokkal Tőled, mintha az
 egész világnak Excellentiáját 's Hoheitjait 's Durchlauchtjait reám
 lehetne is vesztegetned.

Eddig Verseidnek csomója kezeden léssen. Ott lelted azt a' mit
 tőlem utolsó leveledben kívánsz. Szólljunk itt, lelkeinknek közelítése
 végett, azon két kedves tárgy felől, a' mellyet leveledben vettél-fel
 15 festésül: az atyai 's férjfi örömöket 's házi boldogságot – és a' haza'
 szent szeretetét.

Remetének, Diogenesnek nevezed magadat. De ez a' kedves
 Remete nem az Anyaszentegyház' Istenségeinek Papja, hanem azok-

¹ nem <él> bír

20 nak, a' kik hozzánk Hellászból jöttek által; de ez a' kedves Diogenes
 neveti ugyan a' miket a' világ' bölcsei, magokat 's hazájokat veszt-
 ve, mindenek felett keresnek – a' titulust, hívatalt, keresztet, pénzt:
 de sem czondrában nem jár, sem azt nem hiszi, hogy a' mi természe-
 tes az szép is; sőt azt tartja nem szépnak a' mi a' község' ízlésétől
 25 külömböz. Így; kedves barátom, eggy hiten vagyunk, mert ezek az
 érzések az én lelkemnek is saját érzései: – csak hogy az én hajaim
 már felében megőszültek 's ez és a' 2387 napi szenvedés megtanít-
 tott, hogy a' béhozott nem ártalmas bolondságokat respectáljam.
 Nem általlom megvallani, hogy e' részben most nem egészen úgy
 gondolkozom mint valaha; eggykor a' háromszögű kalapról
 30 Kálvinusi tűzzel leszakasztottam volna azt a' gombot, a' minek ott
 semmi haszna: most ha ott nem volna is, oda tételném míg minden
 hord ott olyat, mert nem árt ott-létele 's kicsinységekben 's haszon-
 talanságokban akarni magamat megkülömböztetnem vagy kevéltség
 vagy a' legszelídebb nevezettel is, csak éretlenség. Sem eggyik sem
 35 másik nem illik eszes emberhez. A' Grófság, Consiliáriusság, ke-
 reszthordás (de nem a' metaphorai), Cameráriusi kolcs és rojt 's
 Excellentz titulus jóvá nem teszi az embert, de rosszra sem – hanem-
 ha különben is az volna (tudom mit lehetne reá sóhajtván mondanod):
 és így ha sokkal többen volnának az AZOK mint a' NEM AZOK, és
 40 ha tőlem azt állapotom megkívná 's erszényem megengedné, sorba
 meg adatnám őket magamnak. De, hidd-el, a' mint felakasztanám
 mentém zsebje mellé azt a' csecse-becse rojtocskát 's mellyemre azt
 a' tarka szép pántlikát, mingyárt el is felejténém hogy ott fityeg, 's az
 érdemet érdemnek nézném, ha ollyannal nem jönne is előmbe. Hogy
 45 az afféle az embert rabbá teszi, az igaz; az is igaz hogy a rabság az
 embert megalacsonyítja 's rosszra teszi. De vannak példák, hogy nem
mindég; 's én azt hiszem, hogy ezeknek fognék állani számokban,
 nem amazoknak.

50 Férji 's atyai boldogságaid nékem is boldogságaim. Nékem a' ju-
 talmazni szerető ég eggy angyali lelkű asszonyban adta-meg a' bért,
 a' ki nékem annál becsesebb, mivel az idegen meg fogná ugyan sze-
 retni első tekintettel, de nem keresné benne azt a' culturát a' mellyet
 kapott; olly annyira ellensége minden affectationak, a' mi mostani

- asszonyaink' közönséges vétkeknek 's férjeink közönséges poklá-
 55 nak. Ő feleség, anya, még pedig szoptató-anya, 's házi-asszony;
 csirkéjiben gyönyörködik, nem a' kártyában, mellyet velem együtt
 nem is ismér, 's itthon szeret ülni, nem másutt futkosni. A' Bécsi
 francia klostromban neveltetvén, hol két Tántja, a' két Comtesse
 Rogendorff, apáczák, francziául tökéletesen beszéll, 's most, midőn
 60 gyermekét emlőjétől akarván elválasztani, Kázmérba ment-által,
 Schillert 's Göthét magával vitte: de ő nem tölti életét olvasásban,
 melly nékem, a' ki mindég olvasok, képzelheted melly szerencse! Én
 ötöt elvehettem volna bátran, ha csak szobaleány volt volna is. Ter-
 mete, mellye, keze, lába gyönyörű volt szintén az irígységig: képe
 65 bizarr, de nékem kedves, igen kedves. Magyarúl, németül, francziául
 's tótul beszéll; nincs benne semmi szesz; az az ajándéka van, hogy
 mindentől szerettetik; szíve a' Schönggeisterey affectatiója nélkül a'
 vesztegetésig jó; Véled egy esztendőben született (19. Febr.) én pe-
 dig már csak 27d. 8berig tartozom insurgenskedni. Vedd össze mind
 70 ezt, 's mondd-el, lehetett e jobb osztályrészem? 51dik holnapját élem
 házasságomnak: de még elmondhatom, a' mit I. Károly izent a'
 hóhérpölczről a' feleségének, hogy csak kívánsággal sem szegte-meg
 hitét 's férji kötelességét. – A lánykám, Eugénia – a' Generális Vay
Miklós' keresztgyermeké, egy szép, egésséges, jó indulatokat 's te-
 75 hetségeket mutató gyerek.
- Ezeknek társaságokban 's könyves szobámban, hol Poetákat, 's
 festést 's képeket lelek bővségben, megszállhatna e az az örültség,
 hogy sokat forogjak kívül házamon? Ujhely, hol Zemplény gyűlése-
 ket tart, három fertály hozzám. Oda bémegyek 's néha keveset de
 80 bátran szóllok is. De ebéd után már jövök haza, 's a' harmadik nap
 itthon ülök. Hæc est vita solutor[um] misera ambitione, gravique! –
- Miben állítom én a' hazafiúságot, tudnád, ha mint Kis olvastad
 volna pályáírásomat, mellyet B. Prónay László Excell. parancsolatja
 nélkül írni nem fogtam volna a' Tubingi kérdésekre. Csak nemzeti-
 85 ségünk álljon szentül, a' többin nem sokat törődöm. Épen most va-
 gyok egy kis harczban egy ifjúságom'-barátjával, Berzeviczy Ger-
 gely Úrral, ki a' Te felekezetednek a' Karpát körül Templomi 's Is-
 kolai Elöljárója, 's Göttingi Társ. Ha ezt a' pert említem, megértesz.

- Ő ez idén (1808.) nyomtattata egy munkát über den Welthandel.
- 90 A' leghidegebb vérrel a' világon 's még mintegy óhajtva, azt prophetizálja, hogy Austriacusok leszünk elébb utóbb, 's akkor osztán lesz Commerciumunk. Gyönyörű jutalom érte. Nevetségesnek festi a' török politicát, melly nem halad az idő' lelke szerént, 's mindég egy lábön akar maradni. – Emlékeztettem mi történt a'
- 95 Klopstock' ódájival. – Már Göschennél nyomtattattak, midőn Klopstock Göschennek ír, hogy a' mi jó Theresiánk' halálára írt ódát hagyja-ki, mert későn emlékezék, hogy Lengyel-ország általa is töröltetett-el. Az óda ki vala már nyomtatva; és így ezt a' mit itt mondék, Klopstock hátul beszélli-el a' könyvben. Berzeviczy nem
- 100 látatik tudni, hogy egy nemzet' eltörlése politikai gyilkosság, 's erről tehát őtet igyekeztem meggyőzni. Rendes az, hogy B[erzeviczy]nek mind egy, akár magyar légyen, akár német vagy inkább Oesterreicher, csak pénze legyen. Gondolkozhatik e így az emelt lélek? Cátó és Brútus megölték magokat azt látván hogy
- 105 hazájok oda van. A' melly Nemzet Berzeviczyekből áll, szül² e az annyi és olly virtust, mint Athéna, Lacedæmon és Róma? – Ugyan ő egy más könyvet is nyomtattata de indole et conditione rusticorum in Hungaria. Titkon jöve ki a' könyv. A' parasztok' nyomorúságait festi szertelen színekkel. Miért szertelennel, holott a' szeres is elég
- 110 volt a' szép célra? azért e, hogy a' barbarus földes-Úr megmaka-csítsa magát és azt mondhasa, hogy az, a' kiket collective MISERA PLEBSnek nevez még a' barbarus földes-Úr is, nincs olly nyomorúlt állapotban, mint a' hogy azt B[erzeviczy]. festette? Nékem lelkem és erszényem tiszta a' paraszt sorsban szenvedő embertársam' izzadsá-
- 115 gától 's pénzétől, az én kezemet C S A K azért nyálazza-meg a' tót, mert e' nélkül nem tud köszönni mikor hozzám belép, 's kevésységnek nézné ha azt nem engedném, 's feleségem patikából vett szerekkel, étellel, itallal ápolja a' házaiknál felkeresett betegeket, 's mellyét paraszt gyermek is szíttá egy esetben; én tehát barbarus nem va-
- 120 gyok: de megírtam B[erzeviczy]nek, hogy egy megalázott nemzetet úgy festeni igazságtalanúl, hogy irigyei ne vessék, gyűlöljék, szint

² áll, <mutat> szül

- úgy barbaries, mint a' parasztot földes-úri módra nyúzni. Igazsággal még többet lehetett volna mondani mint B[erzeviczy] mondott: de azt is kellett volna mondani, hogy ezek miért vannak még a' XIX. százban is így. – Illyenek a' mi új-frizúrájú emberkéink, édes barátom. Én nem szeretem a' vad bajuszú régi embereinket: de ezeket a' külső kaptára vert emberkéket sem szeretem. Az igazság közben áll. est medium vitior[um] et utrinq[ue] reductum.
- 125 Mit ítélsz te Európának változásairól, óhajtánám tudni, de azt nem kérdelem 's nem várom. Haszon nélkül olvas újságot, a' ki nem kombinál, nem tanul, abból a' mit olvas és tulajdon magától. A' ki nem úgy gondolkodik mint mások, azt keresztre feszítik 's bürköt adnak neki inni. De szent meggyőződés nélkül igaznak semmit nem szabad venni, akárki mondja bár. Ennek a' mi most parancsolt katonáskodásunknak igen nagy és szép haszna lehet. Adja Isten, hogy a' 130 Király és Ország mindég és mindenekben ugyan azon egy cél felé törekedjenek, mért[!] nékem az szent hitem, hogy csak úgy lehetünk boldogok. Ezen a' Dietán, valamint a' tavalyin 's előbbieken is, megmutattuk tántoríthatatlan hűségünket, bizodal munkat az Uralkodóhoz, 's midőn Octóberben feljött Bécsbe a' híre, mit tevének a' 140 Ludovicea' dolgában, azok az Austriacusok, a' kik meg szokták mindég becsmelleni a' mit teszünk, tisztelettel szóllának felőlünk előttem 's mintegy álmélkodva. Elég jelenségei, hogy mi nem vagyunk ellenkezők, a' mivel a' külföld vádol.
- 145 Gyermekeknek rossz éjjele volt tegnap; most csendesen alszik harmad fél óra oltá, csak a' szomjúság által ébresztetvén-fel két ízben. Melly szent érzések ezek az atyaiak: de mint fűzte öszve a' természet az örömet a' keserűséggel! Ez a' rettegés, ez a' gond! – Soha még én mélyebben ható mérget nem ismertem, mint midőn 150 Iphigeniem, esztendőt 's tíz napot élvén, meghala. Óhajtóm, hogy azt ne ismérd, 's óhajtóm, hogy maradékok szaporább legyen az Abraháménál: de ne galádolódhassék-el soha úgy mint az azé. A' te lelked firől fira által mégyen mindenikébe, 's úgy, reméllem, a' Berzeviczyek mást fognak írhatni és másként.
- 155 Szemerének tegnap vettem levelét. Ők egy periodicus munkát készítenek Pesten. Orvendek annak. Irj mihelytt tőle kezeden lesz-

nek Verseid, 's igyekezzél minél előbb nyomtattatni. – Élj szerencsésen, kedves barátom. Leveled, reményilem azt, várom, kérem, 's megkívánom, engem TÉ-zni fog. – Széphalom, Febr. 14d. 1809.

16. Kis János – Berzsenyi Dánielnek
1809. febr. 18. előtt

[Felkéri Berzsenyit munkatársnak a Magyar Tárház címmel tervezett folyóirathoz.]

17. Berzsenyi Dániel – Kis Jánosnak
Nikla, 1809. febr. 18.

Kedves Komám Uram!

Erántam való bizodalमत, melly szerint engem azon ditséretes szándékhoz társnak meltoztatott hívni kedves Komám Uram, nagy
5 betsületnek ismérem és a' meghívást szivesen meg köszönve elfogadom s hogy ha kedves Komám Uram várokozását elégge bé nem
tölthetem, valóban nem az akarat hibája lészen. Verseim
gyujteményét is örömet a' Journálhoz adom, azon feltételek mellett
mellyek tudtára vagynak kedves komám Uramnak, és azzal együtt
10 más darabokat is fogok küldeni. Sokat nem ígérhetek, mert tudja
kedves Komám Uram hogy én is tsak nemelly kevés órákat lophatok
kötelességeimtől.

Javallani batorkodom kedves Komám Uramnak, hogy ezen nagy
czímű Journálhoz elegendő segéd-társokat szerezzem,[!] mert ennek
széles kerületét eggy, s kettő illendön bé nem töltheti. A' társ-
15 váloztásban nagy vigyazással legyen Komám Uram, mert itt, vala-
mint a' betsületben, ugy a' gyalazatban is némüképpen osztozunk
egymással. Sajnálva látom kedves Komám Uram Verseit a' Sopronyi
deákok' versei közé keverve. A' semmi maradjon az ő semisé-
gében,[!] es az érdem különböztesse meg magát. – Az a' reflexiom

20 is volna hogy darabjaink együtt nem pedig elszórva szaggatva, sem
a' versek prosával keverve ne lennének, mert így a' munkák mintegy
eltemetődnek, ha Komám Uram versei együtt volnának, mindig a
'sebembe hordoznám – Különösen szeretném azt is, hogy a' külső
tsinosság körül is semmit elne mulatnánk, mert a' szépet a'
25 Philosophus is szereti, a' közönseges ember pedig egyedül azt
betsüli, melly tudjok hogy leg nagyobb része a' publicumnak,
mellynek minden képpen tetszeni akarunk, sőt kötelességünk is

A' verseim nem sokára kezemhez jönnek, de mivel holmi toldáso-
kat, es foltozásokat kívannak újra[!] le kell írnom, s azután fogom
30 küldeni.

Mindenek felett pedig arra kérem kedves komám Uramat hogy
minden szándékait planumait véllem közölni ne legyen terhére, hogy
magamat azokhoz tudjam szabni,¹ úgy nem különben az én dilettánsi
munkáimat maga ítélje meg kedves Komám Uram hogy mellyek
35 lesznek méltók a' kiadásra mellyek sem, és ne kényemnek, hanem
betsületemnek legyen barátja. Aleg[!] nagyobb elme sem minden-
ben, s nem mindenkor nagy, s valamint a' világi, úgy a' litteraturai
barátságának is a' közlésben és vezetésben áll leg főbb haszna mellyet
ha elmulatunk szövetségünk erőtelen és gyümöltstelen lészen.

40 A politikai zaj rettenthet, de talán nem akadályoz, Fridrich
Rosbachnál is verseket tsinált, mi se némuljunk el igen hirtelen –
A' jövődő bizonytalan, de az én szeretetem s tiszteletem Kedves
Komám Uram eránt minden környülállások között bizonyos, mellyel
is maradok

45 Kedves Komám Ur[amnak]

Mikla Febr 18^{dikán}
1809.

szives tisztelője
Ber'senyi Dániel mpria

Ui. / Nem lenne e szebb, Mindenés tár, Músatár, - vagy Alma-
nach? akármelley mellékszóval, tsak a' ház maradjon el mert az az én
50 fületem sérti, ámbár világos okát nem látom

¹ szabni

18. Kis János – Berzsenyi Dánielnek
Sopron, 1809. márc. 1.

[Értesíti róla, hogy a Magyar Tárház megjelentetése meghiúsult. További munkára biztatja, hogy összegyűljenek a felhasználható írások, mire megvalósul a folyóiratkiadás terve.]

19. Berzsenyi Lajos – Berzsenyi Dánielnek
Hetye, 1809. márc. 11.

Kedves Fiam!

Meg értem már Isten kegyelméből azt is, hogy emberségeddel élhetek, jó bort küldöttél, köszönöm, most is azért küldök, ha tudnám, hogy a te házi környül állásid azt kívánják, az árát is megküldeném,
5 mert semmi okom nincs arra, hogy a te fogyatkozásoddal magam sor-sát jobbitsam, egyedül az az indító okom, hogy jó bort akarok inni, abba pedig neked módod van. Nálunk fiam az Insurrectio szorossan megkívántatik, 's csak az öregek és hibás emberek menthetik ki magokat, ird meg fiam hogyan álhatz[!] meg. A Palatinus nálunk a
10 rekrutákat sürgette és gabonabeli segedelmet kért, innend Szalába, onnend Somogyba megy. Az Isten tudja, de mindenkép úgy látszik, hogy háboru lesz. A Kétheliné által visszavétett hordót meg küldöm. Az Isten Áldása legyen rajtatok, azt kívánom.

Hetye, 11. mártz. Szerető édes atyád
15 1809. Bersenyi Lajos

N. B. Be petsételd édes fiam a hordót, mert meg rontják¹

¹ meg **zonojak** [Emend. a Merényi-féle másolat alapján]

20. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1809. márc. 12.

Kazinczy Ferencznek Ber'senyi Dán[iel]
szíves tiszteletét 's idvezletét.

5 Tekéntetes Hazafi! Az én tisztelem oly szemérmes, oly félénk,
hogy csak az ő testvérenek az illendőségnek karjain és innepi köntös-
ben bátorodik megjelenni Uraságod előtt; nem fosztom meg tehát
gyáva piperéjétől, nem azért, hogy fényesebb küszöbökre lép hanem
mivel Tanítómhoz szőll.

10 Ha azon tárgyakat, melyeket Uraságodnak említeni tetszett, az
én magános hegyi szenelőmben vagy vén diofám alatt dialogizalhat-
nánk, mélyebben meríthetnénk az igazság forrásába 's lelkeink érzé-
sibe, de így csak a' levél' szűk határiba kell szorítani gondolatainkat.

–
15 Hogy én, akki eredetemet Zrinyi, Nadasdi és Gyulafi vérből vet-
tem, 's Jóbanyaimban Csebi Pogány Ilkót, és ezüst medentzékbe
mosdó Török Magdolnát látok, hogy én mondom egészen Diogenes
nem lehetek az igaz; sőt vagynak óráim melyekben a' nagy ősi vér
háborgat 's azon herói lelkek hordómat ostromolják, de ilyenkor
csak a' Musákat hívom segítségül, 's békességem hirtelen vissza tér.
20 – Minden emberi vágyódások és tselekedetek külömbféle kutfőkből
szármáznak[!]; a' titulus szerzésnek is lehet igen nemes, 's tiszta
eredet forrása, a' jó hazafinak kötelessége belső érdemeihez külfényt
is ragasztani, hogy az által azoknak tekintetet fontosságot 's befo-
lyást adhasson. Mit ér a' legnagyobb virtus, derékség, ha fejét a'
Gunyhóban felnem emelheti, ha azt csak egy két buta látja, és neveti?
25 – De melly igen tsudálkozom, midőn az, akki engem a' község útjára
igazít, azonban bévezet házi Isteneinek szent templomába, és ott,
mind oly Egiek előtt kell le borulnom, melyeket a' község koránt
sem ismér, melyek csak a' Socratesek és Aspasiak Istenségei. Ezek
azok az Istenségek melyeket én leg forróbb kepelődésemben keres-
30 tem, imádtam ezek teszik az áldásnak poharát kimeríthetlenné 's
Philemon kalyibályát templommá.

Hol vagy te Széphalom? – Fantaziám bája!
 Jer' mutasd meg elmémbe,
 Mutasd meg a' Virtust mennyei mátkája'
 35 Jutalmazó ölén.
 Mutasd meg Kazinczyt! 's házi Isteneit,
 Hadd olvassam¹ lelke' bérét, örömeit
 Szabinája szemében.
 Hadd lássam mint éli Plátónk szebb világát
 40 Aon' mirtus halmain.
 Mint öleli kedves Eugeniáját.
 Mint tsügg Hölgye' tsókjain.
 Mint él Antonia szép házi körében.
 Mint bútsuzik, – mint megy Kázmér' ernyejébe
 45 Siller 's Góthe karjain
 'S mint repül majd vissza édes Feleihez
 A' szelíd Gerlice fészke kisdedihez
 A' Szerelem szárnyain.
 Mondja meg Urasagod kegyes Grofnéjának, hogy én kezeit
 50 tsókolom és igen boldognak mondom, mert olly ferjet talált ki ötet
 isméri és meg érdemli, de azt is mondom, hogy Kazinczy nem tsak
 egyedül ő néki sajátja, hanem egy egész nemzetnek és minden jók-
 nak ő reá bizott közös kintse, melly szent számadásában áll. – S
 mondja még néki továbbá azt is hogy az én gyermekeim, Lidia Far-
 55 kas, Antal, Szaltzman javallatinak betsületére váltak, minden egy
 korbelieket szembetünőképen felmultak, valamint magunknak, ugy
 ezeknek is tsupa víz az italok, orvosságok a' szabad levegő, minde-
 nik két esztendeig, sőt tovább is szopta az anyai tejet, egyszerre elvá-
 lasztani szabad nem volt, hanem lassankent, kitsenyenként, hogy se
 60 az Anya, se a' gyermek a nagy változást meg ne érezze, e szerént
 nevélvén[!] még halottam nem volt. – A' mi feleségemet illeti, kö-
 zépszerü mindenben. 14 esztendő korában vettem el, együgyűség-
 ben találtom, és abból fel sem szabadítottam, mert e' részben egy
 kevéssé napkeletiesen gondolkodtam, vagy igazábban szollván ezen

¹ Hadd <lássam> olvassam

- 65 kis barbaries családi nyavalám, testvérei kastélyokban és festett
szobákban laknak de ő én velem két kis szobában meg elégedik. Ha
módi ruhák helyett jószágot szerzek, nem zugolódik, hanem a' gyer-
tya vesztegetesért és firkálásért néha nagy panaszsza van ellenem, de
70 én azt Socrateskent csak úgy hallom, mint a' kotsi zörgést ablakom
alatt.
- A' magyar nyelv' felemelése körül nékem is vagyon egy kis el-
mélkedésem, nagy öröömre s tanulasomra válna ha Uraságodéval
confrontálhatnám – A' nemzetiség az igenis a' mit ezen tárgyban ke-
resünk és fent tartani igyekezünk, de el érhetjük e ezen tzelt segéd-
75 eszközök nélkül? Az embereknek leg nagyobb része tsupán a' külső
bénymások bévételére alkalmas. A' mi virtusainknak nagy része
külsőség. Az olly hazafi mint Cato, vagy Kazinczy nem a' külső
bénymások míve, hanem az okossággal párosult virtusé, de ezt a'
közsegtől várni nem lehet, mert azon csupán a' szokás, a' módi ural-
80 kodik. Az én Öregatyám' fejeről le lövöldözték a' német kalapot a'
magyar hajduk, és a' leg derékebb legénnyeket Companiajában
agyon kellett lövöldözni a' csákóhoz való ragaszkodás miatt, már ma
ezt nem tenné a' magyar gyalog, mert ruhájával nemzetiséget is el
vesztette.
- 85 Berzevitzý balgatag és gonosz, nem méltó a' karpatusi zabke-
nyérre, sem Uraságodnak oktatására. Az illy méreg ellen szent köte-
lessége az Urnak ellenmérget szerezni 's azt a' publicumnak fel mu-
tatni. – A' világpolgári gondolkozás caractere a' németnek, de lát-
juk a' gyömölsét, látjuk hogy ez a temerdek nemzett, mindenkor
90 csak egy erőtlén és lelketlen nagy test volt, 's már mast pedig valósá-
gos világ polgárrá változott. Ha a' Magyar úgy gondolkozott² volna
mint Berzevitzý, régen el törültetett volna a' föld színeről híre neve.
– A' mi commerciumunkat és fabrikainkat nem a' constitu[t]io
nyomja, hanem a' józan Politika, melly a' gazdag népnek bőségeből
95 a' fölöslegvalót el veszi, hogy azzal szükölködő nemzet társainkat
táplálja. Hogy tudná Austria a' mi kimeríthetetlen terméseinket fel
tserélni vagy meg venni ha nekünk minden fabrikaink volnának, ha

² gondokozott [th. emend.]

100 mink töle Romanoknál egyebet nem vennénk? Ez a' politikai ok meg
nem változhatik, ha mi mind svábokká leszünk is. Hogy Hazánkban
is vagynak szegény tájak, mellyeken segíteni kellene, az igaz, de az
illy apró részeknek el kell magokat veszteni a' politika egészszében.

—
105 Berzevitczy tán a' Hornyákokról ítél a' Magyarokra, 's nem gon-
dolja meg, hogy az Alpesek lakojit Helvetia Constitutioja sem emel-
hette ki a' szegénységből. A' föld művelő népnek állapotja, a' föld
minémüségétől, 's részint az erkölcsi culturától és industriától függ.
Én nem látom a' magyart olly nyomorultnak mint némellyek, sőt azt
tapasztalom, hogy a' hol a' nép tiszta magyar es okos, magát leg
kevessebbé nyomni nem engedi, az Urbáriumot is alig lehet vele bé
110 tölteni, hanem a' hol tót, vagy tóttal kevert, mivel felette ostoba, ott
nyomatik. Culturát kellene tehát kívanni nem új constitutiót. Én a'
mennyre ismerem a' magyart, gazdag és boldog, s a' hol nem az,
vagy a' földje, vagy maga az oka. Tolna és Baranya hegyes részein
letelepedet Svábok tserép fedelű tzipra házakban laknak és gazdagok,
115 holott pedig csak olly földet munkálnak, melly a' magyaroknak nem
kellett, de mivel az industrianak és takarékoságnak lelkét magokkal
hozták meg gazdagodtak, és a' leg jobb földön elő régi lakosokat el
érték. Hogy lehet azt nyomorult népnek mondani a' mellynek egy
egész fele az az, az Aszonynép, a' munkát nem is isméri, a' hol ferjfi
120 is az esztendőnek felét heveressel tölti, még sem fogy el sem kenyere
sem bora? Hány országok vagynak hol a' nép tiz annyit robotol a'
kősziklák is mostoha természetűek, mint a' magyar az ő Urának, a'
hol egy aszszony annyit dolgozik mint hat magyar férjfi, 's még sem
ehetik a' kolompérban is eleget, még sints más ruhája, mint, fapaputs
125 és magatól font, szőtt tzipra. Dunán innen olly nagy luxus kezdett
a' magyar köznépen uralkodni hogy kéntelenek voltak a' Vármegyék
a' mesterembereket kemény parantsolatok alatt némelly ruháknak
készíttésétől eltiltani, es az emberekről, a' száz foréntos bundákat,
70, s 80 foréntos tzipra ködmeneket, szűröket, 30 s 40 foréntos kivar-
130 rott üngöket és gatyákat pandurok által le hasogattatni. — Nem
nyomoruságnak a' jele ez hanem gazdagságnak és boldogságnak. A'
Török politika, melly a' világ három reszeit el borította diadalmival

nem nevetséges, az ő mozdíthatatlansága az erőnek billyege, az ép
 test nem változó. Minden jelessebb népalkotok a' régít szenté tették
 135 az ujítást pedig ki tiltottak. A' hol a' laune uralkodik ott az ujítás
 könnyü, de a' hol a' fő hatalmat, a' kemény nép, Ulemma Jantsár,
 Basák meg osztják ott tsaknem lehetetlen; hogy a' Török politika
 nem változó, jele, hogy nem a' Despota kényétől függ, és hogy a'
 140 nép nem egészen szolga. – A' politikai vizsgálódások, hasonlok a'
 metafizikai speculatiokhoz: ha az ember a' világosságba igen bele
 néz el veszti szeme fényet 's skeptikussá lesz, 's vagy semmit sem
 lát, vagy tsak egy olly chaost, mellynek elementumai minden rend és
 törvény nélkül zavarognak. Fridrik alkotmányával a' régi politikának
 leg utolsó epületmive le romlott, de meglehet, hogy ezen meg öletett
 145 Centaurus ruhája holta után perkeli meg Herculest. Már mast által
 látja Europa, hogy az Albion monopóliuma veszedelmesebbe[!] vagy
 a' Frantzia specula[ti]o? ez az által látás az előbb el szaggatott
 interesséket, tendenciákat, concentrálni fogja, s tán nem későn. De ki
 látja által az északi politikát, mellynek munkái olly egymással ellen-
 150 kezők czéljai olly különbélek, és olly igen meszszi terjedők? –
 A' jövő hónapban Pestre megyek 's verseimet típus alá adom, a'
 leg első ódához a' második vers után még ezeket ragasztom,

Plátói nyelved, 's lelked idézte le
 Hozzánk az ép íz' szebb geniussait,
 155 Nyelved mosolygó gratiája
 Önti belenk Helicon malasztját
 Póládba Péán ringata tégedet,
 Már ott tapodtál sok buta undokot,
 Mellyek zavarták Pindusunknak
 160 Szent ereit 's ege' tiszta fenyjét.

Ezek versben vagynak mondva, de leg prozább óráimban is ezek
 az én lelkemnek érzései, és tiszteletemnek szavai – Éljen
 szerentsésen a' Tek. Ur édes Feleivel együtt sokáig s boldogul, s ha
 el nem felejtí leg szívessebb tisztelőjét, írjon – Igen szeretném tudni

165 minden detail festésig kitsoda Vay? akkit Kazinczy szeret, és meg
tisztelt, nem lehet az csak Generalis. – Mikla 12^a Martii 1809.

21. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Lajosnak

Nikla, 1809. ápr. 3.

Kedves Atyám Uram!

Köszönöm a' fáradságát kedves Atyám Uramnak, ha itt fogadtam
volna, valóban két annyiba került volna a' katona. Mondja meg
Atyám¹ Uram azon legénynek, hogy én az ő conventioját meg is
5 jobbítottam, hogy ha alkalmas ember lesz mind magának mind
feleségének többet adok, és míg nálom lesz minden napra az ételen
fellül két itze bora lészen, ha felesége lejön nálom betsületes fizetése
lészen. Gabonat meg mindjárt küldöttem volna fel, de bizonytalanra
nem mertem, ha lehet beszélje rá kedves Atyám Uram, a' feleségét
10 is, hogy jöjjen le, itt valóban sokkal könnyebben élhetne. – A'
Kéthelyiné ikenje meg hány akos hordót küldjek neki, vagy ha a'
hordó nem szükséges neki, mennyi pénzt kíván a' hordóért, addig
nem küldhetek neki ho[rdót] mert félek hogy ismét vissza küldi, mert
ha [...] valami jelét nem mondja én 500 akó hordó k[özül] ki nem
15 tudom választani, ha pénz kell néki u[gy] fizetem ki mint ujjat mert
nem akarnám, hogy azt mondaná, hogy az emberségért roszal fize-
tek. Többnyire pedig igen alázatosan köszönöm kedves Atyám Uram
farodozását, 's a' leg szivesebb fiui tisztelettel maradok

20 Kedves Atyám Ur[amnak]
Mikla 3^a Apr
1809.

engedelmes fia
Bersenyi Daniel mp

[Címzés:] Perillustri ac Generoso Domino Ludovico Bersenyi de
ead[em] D[omi]no Parentii singulariter colendissimo

25 Hetye

¹ meg <néki> Atyám

22. Kis János – Berzsenyi Dánielnek
1809. ápr. 29. előtt

[Kis János e levél mellékleteként küldte el Kazinczy Bárá Wesselényi Miklós Úrhoz című episztoláját.]

23. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1809. máj. 5.

Kazinczy Ferencnek Ber'senyi Dán[iel]
szíves tiszteletet 's baráti idvezlést.

5 Nagy fényű Barátom! Nem tagadhatom meg tovább ezen szent
nevezetet Tőled: mert tapasztalom, hogy erre minden tekintetben
igen méltó vagy. – Naponként érezteted velem, hogy ezen szép sza-
vakat: barátom 's szeretlek, nem úgy mondogatod mint az emberek-
nek nagy része szokta, – mint a' Kalugyer a' liturgiát, vagy a' pa-
pagáj az emberi szózatokat: hanem mint egy bölts, akki a' termé-
szetnek ezen jóltéví őszöneit érzed, érted s tiszteledd; s ha szíved so-
10 ha rokont nem talált is, de kívánt 's vágyódva keresett. –

Tapasztalom, hogy nem csak tudós, hanem okos és igen jó ember
is vagy; s nem csak a' grammatikai interpunctiókat tudod, hanem a'
szívnek minden leg kisebb accentusait is tökéletesen isméred; és
ezeket, amazoktól meg is tudod különböztetni. – Te kinézted az én
15 írásaimból, hogy a' tudósság, nekem nem kenyerem, hanem csak já-
tékom: de ki láttad azokból az én szívemet is, és barátodnak nevez-
tél. – Légy tehát barátom derék férjfiu! íme, a' valóság helyett, a' Te
szerelmes képedet meg tsókolom; s nem félek, hogy ezért valaha
valamellyikünk elpirúljon. –

20 A' Wesselényi Bárához szálló Epistoládat, – mellyet kegyes jó
akaratom velem közölni engedett, – betegem olvasgatom, azzal a'
gyönyörűséggel, mellyel minden leg kisebb betűidet olvasni szok-
tam. – Köszönöm! ha kisebb volna nyavalyám, el hagynám ágya-
mat, mint a' Bibliabéli beteg: mert valóban ezen gyönyörű uj

25 productumod, olly páratlan remek, mellyen, sem Siller' dagályait,
sem Mathisson' piperéjit nem látom: hanem a' mellyben az óda' fel-
sége, a' szelídebb poesis könnyüisége és grátiája, a' leg kedvesebb
harmonióval vagynak öszve párosítva és eggy igen szép s tökéletes
30 egészsze olvasztva; eggy szerelmes Lacæna, kinek nints ugyan sem
búbja, sem festett ortzája; hanem a' leg tellyesebb kebellet, és leg
kellemesbb haj tsmóval jelenik meg. –

Itt a' tisztválasztas 27^{dik} Apr. volt. B. Pásztóri Oberster, Festetits
Lajos és János, a' két B. Majtényiekkal Kapitányok. – Az Insurrection-
nak minden ki¹ dolgozása Gr. Festetits Imre præsidiuma alatt ment
35 véghez. Gr. Szétsenyi tsak eggyyszer jött le a' Deputa[ti]o munkáját
meg tekinteni: de mivel más napra a' kapuját és a' Vár[me]gye
házanak kapujit gunyoló írásokkal fel ékesítve találta, tüstént el
ment. A' statusokkal nagy visszavonásban vagyon: illy formán te-
hát nékem is ugy kell az ódammal tselekednem, mint Klopstoknak?
40 Melly nagy, melly kitsiny az ember! – 's melly baj ódát írni! –

Ez a' tavasz nékem szomorún köszöntött bé: eggyik nyavalyából
a' másikba esem. Még eddig a' mulandóságnak semmi magvát sem
éreztem ereimben; de mast érzem egész semmiségemet, és
tsüggedek. Ezen levelet is tsak a' háladatosság' kötelessége iratja
45 velem: mert a' Te Epistolád engem szint ugy meg tisztelt és örven-
deztetett, valamint Vesselényit. Köszönöm tehát még eggyyszer! Adja
Isten hogy kegyes hajlandóságodra tovább is méltó lehessenek. –
– Mikla 5^a May 1809.

¹ minden **minden** ki [th. emend.]

24. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Sátoraljaújhely, 1809. máj. 25.

Ujhely, Majus 25d. 1809.

Szívem' kedves férjfija!

Ez órában veszem harmadik leveledet. – A' másodikra, arra a' nékem és feleségemnek olly igen kedvesre, nem csak azért nem feleltem, mert Martiusban és Aprilisban fekvő beteg voltam – írtam volna én az én Berzsenyimnek ágyban 's félholtan is – hanem azért, és egyenesen azért, mert azt hittem hogy Pestre utaztál, 's levelem a' hosszas Postán-heverésben elveszhet. Most, minekutána ez a' ma vett arról tudósít, hogy a' levél házadnál kap, íme válaszom. Köszönöm hogy a' balgatagság' titulusai helyett szívednek érzése szerint szállítasz. Erezzd, barátom, hogy szíves tisztelőd, becsülőd, barátod vagyok; érezzd, hogy téged nem csak úgy mint Poétát, hanem úgy is mint embert és hazafit, nem csak szeretlek, de csudállak is. – Te az én Wesselényihez írt Epistolámat magasztalod. Hasonlóúl vette azt Gróf Desőffy József, 's Kis és Virág örömmel olvasták. Szebb jutalom nékem nem kell. Hiszed e hogy én ezt remegve nézem, és attól félek, hogy érdemét, – az utolsó szakaszt kivéven és talán – talán mondom, az elsőt is – csak a' prætexta, gynæceum, stadium, lararium tészik olvasójik előtt; 's az a' józanság, melly az epistolán előmlött, 's inkább nem poétai gondolkozásomat festi. Azolta sokat tisztogattam benne, mert úgy a' hogy azt Aprilisban sietve írtam, nem érdemli a' fenntartást, kinyomtatást. – Meg lévén egyszer varázsolva, édes barátom, hogy azt a' mi tollamból ömlik, szépnek leld, vedd itt két Sonettjeimet, mellyekben most tetszem magamnak, és a' melly Kisnek is Virágnak is megnyerte ugyan kedvelléseket: de felőle a' Te ítéletedet is szeretném érteni, 's venni tömjénedet, ha azt arra érdemesnek fogod lelni. A' Sonett felette nehéz schemája az olly reimatlan nyelvben írt daloknak mint a' millyen a' magyar, kívált azért mert a' reimoknak nem csak tisztáknak hanem igen szépeknek

- 30 is kell lenniük, 's a'¹ dalnak mind sorai-száma mind a' hely a' hová
eggyik vagy másik reimnak esni kell, meg van szorosan határozva.
A' Németek és még a' franczok is kifáradtak írásokban 's letettek
rólok. Voss minap a' Jénai Lit. Ujságlevelekben egy igen hosszú
35 Recensiót is írt, mellyben a' Sonett schémáját igen elmésen
Procrustes ágyának nevezi, melly a' gondolatot ha hosszabb mint
hogy 14 sorba elférjen, elnyesi, ha rövidebb, kicsigázza. De hát a'
deák (nem görög) distichon nem szenved e illy Einschrækungot, 's
által viheti e a' gondolatot² a' 3dik sorba? 's nem abban áll e a'
Kunsttallent, hogy a' mit Einschrækunggal ír, úgy essék-ki, mintha
40 természetesen és önn magától esett volna így? – De félre a' magya-
rázatokkal: itt a' Sonett.

NOVEMBER' XI-DIKE MDCCCIV.

- Nincs milliók közt egy kit a' fene,
Vak Áte így vett volna szabdalásba. drey v in einer Zeile. das
45 Ha megdühödve kapkod néha másba, ist fatal!
Segélni mingyárt kész azt Istene.
Ah, engemet nem véd őellene
Sem ég sem föld! E' szörnyű bajvivásba'
Ájúlva dülök újabb ájulásba,
50 'S írt nem találok melly enyhítene. –
Meggzánta Ámor éltem' kínjait,
'S mond': Én enyhítem a' kit a' Sors sújta.
'S bérül ölembe tette-le Sophiet. Kein reiner Reim
Sophiet auf ait. Aber
55 És ím, miolta nékem áldást nyújtja, diese entschuldigt der
Bús éjjelemnek bájos mécsset gyújtja, eigene Name, und daß
Nem érzem a' Sors' csapkodásait. der Name eben auf das
Ende der Zeile hat

¹ 's <mind> a'

² a' <sort a' 3> gondolatot

60 gestellt werden müssen,
wegen dem Effect.

Ez az első Sonett korra nézve magyar nyelven. Nékem van több is, de nem kész. Pedig a' Sonettnek tökéletesen elkészültnek kell lenni, mert semmi féldísz el nem tűr. Közlöttem egy Debreczeni Collegiumban tanuló 20 eszt[en]dős ifjúval, ki nékem igen távolról
65 rokonom, és a' kit nem láttam soha. Nézzd mit felel a' ma vett leve-
lésben:

Pirúlva jött az égre szép tüzével
Auróra; lángba hozta képemet.
Szemléltem őt szelíd tekintetével,
70 És Lotti' képe tölté lelkemet.

Eggy fülmilécske zenge nőstényével,
Hangjára vissza hangzott a' liget,
Hallottam őt kerengő énekével,
75 És Lotti' képe tölté lelkemet!

Belé merülve bájos képzetembe,
Lantot vevék-fel reszkető kezembe,
Ámort, az édes Ámort, zengeni.

De ím Kazinczy zenge! énekére
Bámultak a' Kegyek 's Ámor 's Cythére,
80 És elnémúltak lantom' húrjai.

Kölcsey Ferencz.

Ím még egy Sonett, mellyben a' Sonettel magával festetem magát
a' Sonettet.

A' SONETTÓ.

85 Mint a' szerelmes járja szép párjával
Menüettje' keccsel-teljes lépteit,
'S ígézi a' Szála' torlott rendeit
Enyelgő vissza 's vissza fordúltával:

- 90 Honnom' Ausónia' narancsgallyával die schönen Locken
Körülölelve főm' szép fűrtjeit, meines Hauptes mit dem
Úgy járom én kobzom' lejtéseit, Orangenkranz meine
Két négyét öszve fűzve két hármával.³ Heimath Ausonien um
wunden, tanze ich SO
Gerézd övedzi mostan homlokom'. die Tänze meiner Ott,
95 hol Tokaj' nyújt nectárt Istenének eigenen Leyer.
Víg szárnyokon kél a' nem-halott ének. a' Magyar Sonetto
Músáját szőlőgerézddel
E' szép vidék lön⁴ kedves birtokom koszorúsom-meg, az ill
Eggy új Tibull itt megdicsőjtett engem. vén Tokaj vidékéhez.
100 'S én ötöt és hölgyét örökre zengem.
- Ezt a' 3. Sonettet megküldheted Kisnek, mihelytt lehet, én oda
írni sem merek, nem tudván ha levelem oda már elmehetne e? De
arra kérlek, hogy az orthographiát és interpunctiót szorosan meg
tartsd. P: o: Ez a' vonás: – az elsőnek 8dik sora' végén azért kell,
105 mert az azt mutatja és annyit tesz, mintha ezt mondanám:
Igy kesergettem eggykor.
Ugyan ott a' 10. lin[ea] végén nem comma hanem punctum kell. –
etc.
- Magad hoztad e el Szemerétől verseidet? Mít ítélsz változtatása-
imról? Ezen leveletem azon asztalon írom, a' hol permanens
110 Deputációnk mingyárt Gyűlést tart. Ezért illy zavart az egész levél.
Vay Miklós felől másszor, mert most nincs idő. Élj szerencsésen,
édes barátom, 's ne szűnj-meg szeretni. A' te barátságod életemnek
legszebb örömei közzé tartozik. Pályaírásomnak egész ideája, igen
115 is, csak a' Nationalismus. Az nekem az idolumom, nem holmi apró
tekintetek.

³ jav ebből: párjával

⁴ vidék <lesz k> lön

25. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
1809. máj. 25. és nov. 25. között

[Elküldi A' *Sonethez* című versét, válaszul Kazinczy szonettjeire.]

26. Berzsenyi Lajos – Berzsenyi Dánielnek
Hetye, 1809. szept. 16. előtt

[Két levél, melyekben beszámol fiának a megszálló francia katonaság beszállásolásakor keletkezett káraitól.]

27. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Lajosnak
Gomba, 1809. szept. 16.

Kedves Atyám Uram!

Sajnálkodva értem már két ízbeli leveleiből szenvedéseit, de tsudálkozom egyszersmind azon, hogy azoknak elejét nem kerülte kedves Atyám Uram, holott én hozzám le jöhetett volna, és mind
5 azon alkalmatlanságoktól meg menthette volna magát. A' jövőendő bizonytalan, de én úgy vélném, hogy mindenkor nyugodalmasabb helye lenne kedves Atyám Uramnak itt; mert ámbár Somogyot is meg találhatják a' politikai zivatarok, de koránt sem úgy mint Vas vármegyét; 's ha el nem kerülheti is kedves Atyám Uram a' szenvedést egészen, de nem könnyebb-e együtt szenvedni? – Ha tehát gondolja kedves Atyám Uram, hogy jószágát jó módjával el hagyhatja,
10 jöjjön le hozzám csak addig is, míg a' fellegek el oszlanak; én mindenemet fiúi indulattal offerálok.

Sokszor vágyódtam fel menni, de ezer akadályaim voltak, nagy
15 kár nélkül egy napot sem lophattam el gazdaságomtól. Mindenem lett volna bővséggel, de az embereimnek a nagy hajtogatás miatt alig vehettem hasznokat, ökreim sokáig voltak betegek, 's következés

képpen igen el maradtam minden dolgomba, úgy hogy tsak most
 kezdek keverni, és még több fele szénámnál kint vagyon.
 20 Borért tsak küldjön kedves Atyám Uram akármikor, mindenkor
 készen leszen.
 Többnyire pedig magamat Atyai indulatiba ajánlom 's fiúi tiszte-
 lettel maradok
 Kedves Atyám Uram engedelmes fia
 25 Gomba 16. September Bersenyi Dániel
 1809.

28. Kazinczy Ferenc – Berzsényi Dánielnek
Széphalom, 1809. okt. 21.

Széphalom, Oct. 21d.
 1809.

Kedves barátom! Régi hallgatásunk után ismét szölván egymás-
 sal, engedd azt kérdenem először is, hogy mint van a' mi Kisünk. Ő
 5 nékem Aug. 12d. írt, rövideden, és úgy a' hogy az idők kívánták. Vé-
 rez szívem mikor róla gondolkozom, noha azon hírek után, a'
 mellyeket eggy itt járt Pápai iskolabeli embertől vettem, azon táj'
 szenvedései nem voltak olly rettenetesekek mint a' millyeknek mások
 festették. Én néki nem feleltem; nem alacsony félelem miatt, hanem
 10 azért mert nem hittem hogy a' levél, vége lévén már akkor a' kötött
 fegyvernyugvásnak, kezéhez mehessen. Irok neki mihelytt ez a' tar-
 talékom elmúl.
 Én Octob. 15d. ismét leánynak lettem atyjává. Más nap a'
 Plebánus itt házamnál keresztelte-meg a' gyermeket Sophronia
 15 Thalia nevekre, de elikbe Báró Prónay Simonné miatt, ki keresztanya
 volt, Annát is kapott, és utánok még Thereziát, a' nap miatt, mellyen
 lett, és eggy tiszteletre igen méltó barátném miatt, kit így neveztek-el
 a' keresztségben. Feleségem ez úttal igen könnyen szült, 's már har-
 madnapra fenn is járt. Prónayné Hirgeist társamnak testvére, a' leg-
 20 szebb asszony a' kit látni lehet, és a' legjobb asszony eggyszersmind.

Szerencsétlenségünknek emlékezete, hol ötöt legelőbb láttam, örökre
 öszve font bennünket. A' keresztatyaságra Rádayt kértem-meg, ki
 sok eszt[endő] olta barátom, és a' kiben nekem mind az ő nagy
 25 Nagy-atyja mind az ő nagy Ipa egyesülve élnek. Ez a' képzelhetet-
 len kellemű ember nekem egy genialis levelet íra válaszképen, 's az
 engem poétai oestrumba ragadott. Meg sem álmodván hogy három
 leányt szüljön feleségem, (mert ez 3dik) epistolámat hozzá úgy ké-
 szítettem-el még Sept[em]berben, mint a' kinek bizonyosan fija lesz.
 30 Már most, mikor az oestrum ismét elő ragad, a' végét újra kell dol-
 goznom. Vedd itt úgy a' mint még most áll. (Gazdálkodva bánok a'
 papirossal, nem fősvenységből, hanem azért mert attól tartok, hogy
 a' vastag levél inkább gyanút támaszt e' gyanús időben mint a' vé-
 kony, 's kevésbbé bátorságosan jut-el hozzád.) – Wesselényihez írt
 epistolámat Kultsár, Horvát István, Vitkovics Mihály és Fejér
 35 György Pesti Prof. Budán kinyomtatatták. Ha meglátod a'
 ThersYtest, változtassd Thersítessé, és az utolsó lapon a'
 W[esselényi] szület[ési] eszt[ende]jét 1796-tá. – Azolta gróf Dezsőfy
 József volt Sárosi és kétszer Zemp[léni] Diätai Követ barátomhoz ír-
 tam egy Epistolát ismét jambusokban, 's épen most készül egy
 40 más Csereyhez, jambusaim felől, hol a' magyar Poesis felől is
 szóllok, 's Berzsenyimnek nevét magasztalva fogom említeni, nem
 hogy magasztaljak, hanem hogy azt mutassam hogy tudom ismerni
 az érdemet. Hosszas hézag után megszálta a' verselés' lelke, 's most
 bánom hogy a' háború' kilobbanásakor jó csomó verseimet
 45 elégetém. Bajosbb az újra dolgozás; de talán jó hogy elégték, 's ke-
 veset tartott fenn emlékezetem. –

Gróf Ráday Pálhoz.

Az a czakó, mely – vélem, Afrikából,
 Szép asszonykáink[na]k hordja a' gyermekeket,
 50 – Ollykor azok[na]k is, kik édes cseppeket
 Még félve lopdosnak az Ámor' italából –
 Oh képzeld e' csudát! hosszú orrából
 Sophiem' keblébe ma egy kis fiút teve.

55 „Ez még pogány, 's még nincs neve.
 Papot hamar neki, nem lelni azt Afrikában.”
 Így szólla, 's klep klep klep! láttatlanná leve.

Veszett volna a' gonosz czakója vad honnjában!
 Vagy vitte volna másnak! Eugénie
 Szobáimat maga el tudja tölteni
 60 Fület-repesztő sírásával,
 Midőn, tipegven Hannswurstjával,
 Elsíklík, 's az ütést ah! nem felejtheti;
 Vagy a' midőn nem tűrheti
 Hogy késik pépjével szakácsom.
 65 Félre azt a' másikat! a' ház
 Szűk egyy rívónak is; 's egyy szó annyi mint száz:
 Nekem a' gyermekben sem hírem sem tanácsom.

Ah mind haszontalan! Sophie
 Feltette a' fejét; 's ezt a' veres, fogatlan,
 70 Kopasz, síró fiút – a' gondolatlan!
 Nem átallja Eugenienk' öccsének vallani.

Legyen, ha kell! én nem perlek vele.
 Az, a' kit így juttatnak efféle ajándékhoz,
 Kaczag, ha van esze a' kellelten játékhoz.
 75 De te Palim, lelkem' fele,
 Végy részt barátod' gyötrelmében,
 Jer, 's e' szép atyaság' becsületében
 – Még híre nem ment-el – osztozzál-meg vele.

Jer, és Emíl-Trajánt fogadd te is fiadnak,
 80 'S Öreg-atyádnak és Ipadnak
 Lehelld belé nagy lelkeket.
 'S a' tennen-magadét! – –
 Külömböző de egyy ösvényteket
 Válassza ő is ösvényének.
 85 Gedeont a' tudomány' és ének'
 'S a' csendes virtusok' dicső munkájiban

- Ismerje¹ tisztelt mesterének.
 A' nagy' példányát lelje Prónayban.
 'S mint kell Cátói tisztasággal
 90 A' vétkesek' sergét megszégyeníteni
 'S jobb útakra téríteni,
 Mint kell Ulysszesi szent álnoksággal
 A' monstrumokkal küszdeni,
 És, meg nem csökkenvén a' harcz' dühös vészében,
 95 Nem nyugodalmat csak, de fényt is szerzeni,
 Csudálja Ipadnak nagy képében.
- Te oktassd arra a' bölcseségre,
 Melly élni tud; a' jót, a' szépet szereti,
 Azt, a' mi nem az, megveti,
 100 De a' mi az, szentül és készen követi;
 Melly nem vágy csalfa fényességre;
 Mellynek csak béke kell 's kedv, 's pártás poharát
 Józan kénnyel ivó elmés barát;
 Jól folyt napok után csillámló társaságok,
 105 Táncz, játék, muzsika, tréfák és nyájasságok,
 Kik közt a' Bölcsesség maga is szédeleg.
 'S hol könyvnek hol másnak szentelt szép éjjelek.
 Így élni – ez a' Te mesterséged.² –
 Traján kövessen ebben Téged!
- 110 Kérlek, édes barátom, engedd tudnom, mint tetszik néked ez a'
 francia ízlésű bolondság? Nem temjént kérek: hanem ítéletet. 'S
 szeretem látni, hogy mások mit ítélnék arról a' mit én tartok jónak
 vagy rossznak. Vitkovics W[esselényi]hez írt Epistolámban nem
 szenvedheti az idegen szókat. Nincs igaza. Mi lesz úgy belőle ha az
 115 első sort így dolgozom újra:
 Még gyermekköntös repdes válladon. – ? Szemerém azt nem sze-
 reti, hogy az idegen szók nem EGGY nemzet' szavaiból vannak vé-

¹ munkájiban / <Válassza ő is> Ismerje

² Te <bölcs> mesterséged

- ve. Silány gáncs; mert a' Halberzwölfét, pácsit pagátot, gillet,
 120 cravátot etc. csak így kellett neveznem, 's azok nem IDEGEN, ha-
 nem MINDEN NEMZETNEK 'S NYELVNEK szavai. Kis az én-
 hozzám írt Epistolában empyreumot, hymnust, ambroziát etc. említ.
 Vetted e már verseidet Szemerétől? Kérlek, vedd! és írd-meg
 hogy vetted, és hogy MINT VETTED VÁLTOZTATÁSAIMAT.
 125 Hol az a' te MIKLÁD? Nem az e az, a' mit Görög Úr mappáji-
 nak metszője Niklának írt?

A' Csereyhez írt Epistolából.

Kezdeté az Epistolá[na]k.

- Hogy jámbusimra gáncs fog szállani
 Előre láttam. Ők az iskola'
 130 Törvényeit bátran által szökdösik.
 Becsülik a' törvényt, – ha jó a' törvény;
 Becsülik a' példát, – ha jó a' példa.
 De kell e törv[ény], kell e példa a' szépre?
 'S nem-széppé a' szépet és viszont a' rútát
 135 Nem-rúttá e' kettő' kéje teszi e?
 A bábonának reszkető fija
 Nem lát, nem hall; azt tartja a' mit tanítanak
 Homér hatosban zengé bajnokit,
 Úgy érti mesterétől; 's a' hatos – szép.
 140 Murány rotyog, potyog, kotyog, szotyog
 És, minthogy ezt így fűzte Gyöngyösi,
 Ah, a' rotyog, potyog, potyog, szotyog szép. –
 Két kurta eggy hosszát ád: Tehát – csak értsd:
 „Remegő nyulakat, avagy bitang darut a' hurok'...” (Pavidumq[ue]
 145 Mert ezt Horátzban így lelé³ pedig leporem &c.)
 Ő füllel ujjal mérte a' hangokat,
 Fület-varázsló zengzet,⁴ ékes jambus.

³ így <találja, szép vers,> lelé

⁴ Fület-varázsló <jam> zengzet

- Nyilván ez is szép jambus lesz tehát:
Mert pártosan nem kél a' törvény ellen.
- 150 „Te szerelem! eleget epedek! eleget iszom az üröm'...”
Szebb mint a'⁵ gúnyolt Accius' sora? –
„Homályos bánat dúlja lelkemet.
Talán újulnak régi szenvedésim.
Talán tündér előre érzésim
- 155 Rémitnek...” – Rossz! mert másod és negyed
Fogásiban az első tag nem kurta,
'S középből a' vers ketté nem hasad;
És Dayka ügyetlen 's lomha verskovácsoló.
Nem vétek az ha Virgíl és Homér
- 160 5. dactylus helyébe 4. spondát vesz.
De Dayka a' másod és negyed fogásra
Spondát ne végyen. – Ők a' 3dik
Cikkelyben ált[al] ugratják gyakorta
A' nyugalom' pontját, 's nem kárhoztattnak.
- 165 Pert von fejére Dayka ezt ha teszi. –
Oh marhalelkek, kiknek fék fülök! Horat.
Hányszor fakasztá már dongástok engem
Szélídd kacajra, hányszor élességre!
- Mi teszi verset verssé? – Szózatosság. –
- 170 'S mi ezt? – A' hosszú és rövid tagok[na]k
Arányos és kedveltető öszv'illese.
Vers a' mi a' fül[ne]k majd tág majd szorosabb
Törvény szerént nyújt báját, 's a' holt ígébe
Hizelkedő zengéssel éltet önt;
- 175 'S nyügét, a' melly közt kényesen lebeg,
Érezni nem, de csak gyanítani hagyja.
'S így a' Terentz' és Plautus' rendeit,
Bár szűk bilincsre verve nincsenek,
Szép versek lévén, jók[na]k is vehet'd;
- 180 Így jámbusom – mert tőlem vette ezt Dayka –

⁵ mint <az> a'

- Midőn utolsó cikkelyébe gyors
 Ugrású lábat vész, ha⁶ a' 3 első
 Fogásban sánta labakat von is –
 Ő két ütessel nem foldoz keményt –
 185 Komoly dalának bátran járja tánczát,
 'S az iskolások' gáncsaikat kaczagja.
 De sok van a' mi minden meg nem illet.
 Az boldog, a' kit nyájas Istene
 Keggyel vezérel a' saját ösvényen.
- 190 A' verselés' legrégiebb neme
 Az volt minálunk, a' mellyen Tinódi,
 Szikszai borától fülve, dúdola.
 Rest és siket vers, melly 6 párja közzül
 Csak egyikének adja gondjait.
 195 És mégis olly, melly tapsolást remélhet,
 Ha ihletéssel⁷ énekeltetik,
 És a vezérrend' két utóbb hangzatját
 Selypül nem adja vissza a' többiben;
 'S házát 's házát és vállát és valát,
 200 'S hagyjont 's vagyont nem toldoz egyyüvé.
 Hervadhatatlan fényt ezen nyere
 Az, a' ki majd ösének szép elestét,
 Majd a' kemény lány' csüggesztésit dallá;
 'S egünkön Zríni csillagként ragyog.
 205 Kevésbbé könnyű mint volt Gyöngyösi:
 Jóval tanúltabb, 's fenntebb-szárnyallású
 'S e' versnem hordja Zríninek nevét.

– folgt Sylvester. –

- 210 Az ének és a' vers ellenkezésben
 Állottanak mindeddig. Az rövid
 Űtést adott emennek hosszújára;

⁶ vész<en>, ha

⁷ Ha <én> ihletéssel

És a' midőn ez gyors szökést teve
 Amaz hosszúra tátogatta száját;
 'S így a' tudom majd túdom 's majd tudóm lön. –
 215 Hermesnek békebotját Ráday
 Nyújtotta-el a' két versengő felett,
 'S ők, mint a' kígyók a' boton, azonnal
 Szerelmes öszv'ölekezésbe költék,
 'S visszázkodások' harcza véget ért.
 220 'S most a' magyar dal már görög kecskekkel
 Dicsekszik, és a' nagy Békéltető
 Hermiónénk örökre hirdeti.

Nyert a' magyar dal, a' midőn görög
 Tetőkre lépetett. De veszte a' régi,

225 Tordai Leoninusok.

Midőn reá új éket raggatának.
 A' lakzisoknak részegült czigányaik
 Tíbullnak mennyei kellemű leányát
 Piros csizmába kelni kényszeríték,
 230 Hogy czinczogások mellett a' Homér'
 'S az Elégéja' tánczát lejtegetvén,
 Patkós bokáját öszvecsattogassa
 'S a' csürhe nép közt vad kacaját repítsen.
 A' részegeknek tetszik e' veszettség.
 235 De a' kinek szent érzés van mellyében,
 'S Hellásznak Istenségeit rettegi,
 Az átkot-vonszó helytől⁸ futva fut,⁹
 'S a' farsanglás' szentségtörő bohójit
 Adrasteának bosszújára hagyja.
 240 Nem késik az, 's ím méri az érdemlett bért.
 – – – – – a' többi most készül.

⁸ hely<et>től

⁹ fut<ja>,

245 Élj szerencsésen, nagy barátom! Ha módját ejtheted hogy ezeket
Kisnek elküld, küldd-el,¹⁰ 's idvezled[!] őtet az én nevemben. Én is
fogok neki írni mihelytt megtudom hogy írhatok. Hozzá is kész félig
egygy még 1799ben kezdett Epistolám.¹¹ Ölellek tisztelettel elegy ba-
rátsággal. Az Isten mentsen-meg minden bajtól!!!

¹⁰ elküld<d>, küldd-el

¹¹ kezdett <level> Epistolám

29. Kazinczy Ferenc – Berzsényi Dánielnek
1809. okt. vége

[Elküldi a Berzsényihez írt episztolát.]

30. Berzsényi Dániel – Kis Jánosnak
1809. okt. 21. és nov. 25. között

[Elküldi Kazinczy Gróf Ráday Pálhoz és Cserey Farkashoz cím-
zett episztoláit.]

31. Berzsényi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1809. nov. 25.
fogalmazvány

Mikla 25 Nov.
1809.

5 Barátom, a' gonosz csakó meg tsalt tehát, // Hogy vártt fiú he-
lyett, ismét leányt hozott: // Azert e, hogy nem lelt a' minden méhé-
ben // Olly magvat, melly hozzád méltó lehetne? // Nem mindenkor
lel ám Kazinczit a' csakó! Vagy tán azért, hogy még ne légy vágyás
nélkül? // Mert a' ki semmit sem kíván, nem boldog az. // Akár mint
van, nyugodj! 's örülj barátoddal! // Mert nékem a' csakó ismét fiút

hozott. // Ki olly hasonló hozzám mint magam: // Zömök szelíd bar-
 10 na 's gödörkés állú. // S hogy nagy poeta lesz, máris jelenti: // Mert
 mennél ehesb, annál szózatoss; // S mihelytt meg tellik, néma mint
 a' hal. // Miért nem adhatom néked leánykádért! // Hogy ékes verse-
 det meg tarthatnám vele, // 'S vágyásaid leg főbb pontját be tölthet-
 15 ném! // – Haggyán! – Remélj! 's versed tedd el jövendőre! // Ne
 bántsd! illy szépet változtatni, bűn; // Ha kell, ha nem, kérlek, hadd
 azt úgy mint van: // Tovább fog élni az minden leányidnél. – – Ezek
 édes Kazinczim, tsak olly versek, mint azon amphibiumnak kurrogá-
 sa, kit a' holdfény gyepre tsal. A' te vará'sló szózatod is ki paran-
 csolt engem azon iszapból, mellybe engem ezen különös esztendő
 20 temetett: de melly rekett torkom! melly sárba mállattak szárnyaim; 's
 látod, hogy tsak úgy szóllok hozzád, mint a' sártsa az etherbe ferdő
 hattyúhoz. Eggykor a' te szavad engem meg olvasztott, a' hetedik
 égbe és Pop' Alpeseire ragadott; mast áldozatlan kezekkel járúlok
 hozzád: tele fejem hadi lármákkal, marsokkal, qvartélyozokkal,
 25 ispotalyokkal és patétssal; kaszalatlan veszett réteimmal, vetetlen
 földeimel, és tsírás kazlaimmal. Meg engedj tehát, ha levelem, olly
 zavart lesz, mint fejem. – – Te, nem temjent, hanem ítéletet kívánsz.
 De tudode azt hogy az én ítéletem, nem lehet egyéb mint¹ temjén?
 Okom nints a' hízeltetésre, sem néked a' gyanúságra. Hidd el azt,
 30 hogy én téged ismérlek; és hogy én teged ismérni tudlak, az én leg
 szebb ditsőségem. A' mi leg nagyobb poetaink az én szemem előtt,
 nem egyebek, mi[n]t a' Németeknek szerentsés követőji; de te a' leg
 tisztább eredeti kutfőből merítesz: a' hajdani ép iz' egg[y]lügyü szép-
 ségeiből. Te² tsak azoknak vagy tanítványok, kik a' természetnek
 35 legelső, leg boldogabb tanítványai voltak, és a' mennyei poesist le-
 hozták. Ki hatott még olly mélyen Horátsz lelkébe, mint te? 'S ki tud-
 ja annak ajakait, a' nagy világ nyelvével olly edes harmoniara egyez-
 tetni, mint te? Hogy nem hízeltetem, érzed, tudod. – A' splendens
 pannustol igen félsz. E' részben én így gondolkodom, hogy nem tsak
 40 az egész poesis, hanem a' világnak tsak nem minden fényje, nem

¹ egyéb mint

² szépségeiből. <A' te> Te

egyéb, mint splendens pannus; ezt ki tiltani nem lehet, sőt a ki azt³
 helyesen tudja szerkőztetni, foltozni, naturalizálni, az a' Mester. A'
 te görög Dámáidban is vagyon egy kis frantzias koketteria; de melly
 helyes, melly illendő, melly édes és vonzó az! úgy hogy, nem annyi-
 45 ra a' mesterség munkájának, mint a' szépség bájának és a' természet
 kiömlésének látszik lenni, melly, nem tsábít, hanem édesget; nem
 tsudálást, hanem szerelmet keres. De félre ezekkel! Ha a' költői szé-
 pet és nem szépet tanulni vagy ki magyarázni lehetne, nem volna a'
 poeta olly ritkaság. Én inkább Sz. János látásait magyaráznám, mint
 50 a' poesis titkait. A' kinek a' gratia olly tulajdona mint néked: a' kinek
 lelke, a' régiség legremekebb alakjaival úgy bujálkodott, mint a' ti-
 ed, nem lehet annak szülötje nem szép; nem hagyják el azt a' kellem
 istennéji, sem a' pari'si negligében, sem a' Romai vittában. Kistről
 semmit sem tudok. Azt hallom, hogy Sopronyban semmi különös
 55 excessusok nem estek; hanem a' katona tartás és a' hadi sartz, tsak
 nem utólso szükségre juttatta azt. Ez közönséges panaszok a'
 demarcationalis lineán belül lakóknak. Egy rokonomnak mintegy
 200. holdból álló jószaga oda esvén, a' sok sartzon és katona tartáson
 kívül, kellett róla minden héten száz forintokat fizetni. Némelly tája-
 60 kon mindent elraboltak a' Frantziák, de sem gyilkosság, sem az
 fejérenépen erőszak nem esett. Hetyéről, Vasból, azt írja az én 70.
 esztendő Atyám, hogy Colbert frantzia Generalis ment azon által
 negyven ezerrel; sokszor három 's négy száz is beszallatt hozzá;
 udvaran, szűrűs kertjében tiz s tizenöt helyen tüzeket raktak ökröket
 65 vagdaltak; de mind e' mellett olly fenyítéket tartottak, hogy azon
 katonákat, kik az ő kertjét és méházát feltörtek, a' tiszték keményen
 meg verették, és magok mind a' kertet mind a' méházat ujra bé zár-
 ták; utra való bort pedig pénzért kértek tőle, de ő ingyen adott nekik.
 – Melly jót tettek az emberi nemzettel, tsak e' reszben is, a' józan-
 70 ságnak terjesztőji! És így édes Barátom, már mast latjuk azt a' mit
 előbb nem láthattunk, vagy legalább én nem lathattam. Az én
 Herculesemet nem perkelte meg a' Nessus vére. De melly sokat sze-
 retnék én mast te tőled kérdezni, tudakozni! – Én már sok örökös ba-

³ ki <azok> azt

75 rátságot láttam egy kulats mellett tamadni és elmulni. Azt az egyet
 látom, hogy Napoleon meg tsinálta magának az utat mind a Száva
 mind a' Vistula mellett: der Berührungspunct kész mind a' Török
 mind a Muszka ellen; mit vélsz, hol üti ki magát előbb az electrica
 sziporka? Nem Törökország lesz e a' Zankapfel? – – Hát
 80 Berzevitzivel mire mehettél? Én akkor úgy szolltam hozzád, mint
 egy borzas bajszú magyar; de azolta sokat elnyirtam bajszomból.
 Nem lehet szentebb, édesebb kötelessége egy böltsnek mint a' nép
 boldogságának eszközlése; kérlek tehát, ismértesd meg vélem e'
 részben is gondolkozásodat, hogy a' józanság' principiumainak
 művelésében is követőd lehessenek. – – Verseimet mast sem tudtam
 85 kezemhez venni. Egyik biztosom elvesztette utasított czeduládat, má-
 sikak nem találták odahaza Szemerét, némelyek el sem mentek, és
 én reájok várokoztam, az idő haladt, magamat, hol házi bajjaim, hol
 a' politikai zivatarok akadályoztak. Már nem is bizom senkire is;
 mast egy falka ártánt kukoritzázok, mihelytt el adhatom, megyek.
 90 Adj tanátsot, hogy kivel és mimoddal nyomtattassam ki? Azolta né-
 hány darabokkal szaporítottam verseimet, melyek közül Te hozzád
 és kegyes Aspasiádhoz is vagynak intézve. Elküldöm azokat néked
 mihelyt időm lesz a' letisztázásra, hogy azokat minek előtte sajtó alá
 kerülnének lásd és megrostáld. A' leg első odámat mely hozzád
 95 szöll, mast egy kevéssé dagalyosnak látom és így akarom
 szelídíteni: Mint a' világnak hajdani díszai, // Tsendes meződben
 rejtet el éltedet, // Hogy ott, magadnak 's nemzetednek // élj, Eratód'
 arany édenében // Kazinczy; 's mérész etheri szárnyakon // Felleng
 sas elméd Hella ditső egén, // A' dithirambok' láng körében, / 'S a'
 100 kegyek illatozó viranyin. // Platoi nyelved s. t. Mit szöllsz hozzá? Im
 hol egy másik is, melyet én ugyan már el küldtem hozzád, de a'
 mint tapasztalom, nem vetted kezedre. – –
A' Sonetthez. Cipris' rósa lehellete // Nemzett, Laura' ölen, téged
 alak Sonett! // Zengvén lelkes ezüst szavad, // Meg nyillt a' buta
 105 kor' százados ejjele, // Hellász napja ditsön derült, // S peánt
 omledezett a' Capitolium. // Peán! ujrászületsz nekünk, // Ott, hol
 Coos' koszorús huga az Tokaj, // A' Bodrogba mosolygva néz // 'S

- Eosz' langyaival⁴ keble bujálkodik. // Hallom Dacia halmain // Hal-
lom zengetni⁵ már Eoli éneked
- 110 Mint hajdan Rómának vigyázó Censora, a köz romlásnak gatat vetni
kívansz
- Mint egy szabad nemzet vigyázó Censora
Az midőn az erkölts vész 's reánk veszely kiált
S maj[d] mint egy Socrates nyájas böltsesseggel
- 115 Majd flaccus lelkével s elesbb katzajjával
A' köz romlásnak gatat vetni kívansz

⁴ Eosz' <langyainak felfedi kebleit> langyaival

⁵ Hallom <omleni> zengetni

32. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek *Nikla, 1809. nov. 25.*

Nikla 25^a Nov.
1809.

- Barátom! a' gonosz czakó meg tsalt Téged, // Hogy vártt fiú he-
lyett, ismét leányt hozott. // Azért e, hogy nem lelt a' Minden méhé-
ben, // Olly magvat melly hozzád méltó lehetne; // Nem mindenkor
- 5 lel ám Kazinczyt a' czakó! // Vagy tán azért, hogy még ne légy
vagyás nélkül; // Mert a' ki semmit sem kíván, nem boldog az. //
Akár mint van, nyugodj, 's örülj barátoddal! // Mert nékem a' czakó
ismét fiút hozott, // Ki olly hasonló hozzám mint magam, // Zömök,
szelíd barna 's gödörkés állú; // Hogy nagy poeta lesz már is jelenti,
10 // Mert mennél éhesb, annál szózatossb: // 'S mihelytt meg tellik, né-
ma mint a hal. // Miért nem adhatom Néked leánykádért! // Hogy
ékes versedet megmenthetném vele, // 'S vágyásaid leg főbb pontját
bétölthetném! – Haggyán! Remélj! 'S versed tedd el jövődöre! // Ne
15 bánts! illy szépet változtatni bűn. // Ha kell, ha nem, kérlek, hadd
úgy a' mint van, // Tovább fog élni ez minden leányidnél...

Ezek tsak olly versek, édes Kazinczym, mint azon amphibium-
nak kurrogása, kit a' hold fény gyepre tsal. A' Te varásló szózatod is

20 ki tsalt engem azon iszapból mellybe ezen zivataros idő temetett: de
melly rekedt torkom! melly sárba mállattak szárnyaim! Látod tsak
ugy közelíthetlek, mint a' sártsa az etherbe ferdő sast. Egykor a' Te
szavad engem meg olvasztott a' hetedik égbe és Pop' Alpeseire ra-
gadt: mast áldozatlan kezekkel járulok hozzád; tele fejem hadi
25 lármákkal, mársokkal, qvártélyozókkal, ispotályokkal és patétсал;
kaszálotlan réteimmal, vetetlen földeimmal, tsírás kazlaimmal. En-
gedj meg tehát, ha levelem olly zavart lesz mint fejem.

Te nem temjént, hanem itéletett[!] kívánsz. De tudod e azt, hogy
az én itéletem, nem lehet egyéb mint temjén. Okom nints a' hízelke-
désre, sem néked a' gyanúra. Elég ditsőség az nékem, ha én, téged
30 ismérni és tsudálni tudlak. A' te mestereid tsak azok, kik a' termé-
szetnek leg első és legszerentsébb tanítványai voltak, és a' meny-
nyei poesist hozzánk lehoztak. Ki hatott még olly méllyen a' régiség'
lelkébe mint te? Ki tudja Horátz ajakait, a' nagy világ nyelvével olly
édes harmoniába vonni, mint te? A' kinek az izlés és annak minden
35 gratziáji olly tulajdonai mint néked; a' kinek lelke, a' régiség' leg
remekebb alakjaival ugy bujalkodott, mint a' tied, nem lehet annak
szüleményje nem szép; nem hagyják el annak szülöttjét a' kellem
Istennéji, sem a' Parisi negli'sében, sem a' Romai vittában. – – A'
splendens pannustól igen félsz. Én ugy gondolkodom, hogy a'
40 Poesisnak leg nagyobb része nem egyéb mint splendens pannus: de
azt ki tiltani nem lehet; sőt a' ki azt helyesen tudja szerkőztetni, fol-
tozni, naturalizálni, az a' mester; te pedig ezt tudod. Ha a' görög
Dámán egy kis koketteria látszik is, nem árt; sőt annál
interessantabb, tsak hogy az fínom legyen, ne a' mesterség'¹ munká-
45 jának, hanem a' természet kiömlésének, és a' szépség bájának lássek
lenni, és melly ne tsábítson, hanem édesgessen; ne tsudálást, hanem
szerelmet keressen. De félre ezekkel! én inkább Sz. Janos látásait
magyaráznám, mint a' poesis titkait. Ha a' költői szépet és nem szé-
pet megfejteni lehetne, nem volna a' Poéta olly ritkaság.

50 Kistről semmit sem tudok. Verseidet el küldöttem néki, de
feleletjét nem kaptam. A' demarcationális linean túl közönséges pa-

¹ a' <..> mesterség'

55 nasz a' tsaknem el viselhetetlen sartz. Egy rokonomnak jószága,
 melly mintegy 200. holdból áll, a' demar. linéan belül esvén, kellett
 róla fizetni, a' sok sartzon, katona tartáson kívül, minden héten száz
 foréntokat. Némelly tájokon nagy rablások voltak; de gyilkosság és
 60 a' fejeér népen erőszak, az én hallásomra nem esett. Hetyéről, (Vas-
 ból) azt írja az én 70. esztendő Atyám, hogy Colbert frantz.
 Generalis ment azon által negyven ezerrel. Sokszor négyszáz is száll-
 lott be hozzá, kik udvarán és szűrüs kertjében tizenöt helyen is tüzel-
 65 tek, ökröket vagdaltak, ő véle requisiti[ti]okat irattak; de mind e' mel-
 lett olly fenýíteket tartottak, hogy azon katonákat, kik az ő kertjét és
 méházát fel törtek, a' tiszték keményen meg verették, és magok,
 mind a' kertet mind a' méházat ujra bezárták. – És így már mast lát-
 70 juk azt, amit előbb nem lathattunk, vagy legalább én nem láthattam:
 az én Herculesemet² nem perkelte meg a' Nessus vére. De melly so-
 kat szeretnék én mast te tőled kérdezni, tudakozni!! Én már sok örö-
 kös barátságát láttam támadni és elmulni. Azt az egyet látom, hogy
 Napoleon meg tsinálta magának az utat mind a' Száva mind a Visz-
 tula mellett. A' Berührungspunct kész mind a' Török mind az Orosz
 75 ellen; mit vélsz, hol üti ki magát előbb az electrica szíporka? Török
 ország lesz é vagy Lengyel ország a' Zankapfel? Hát Berzevitzivel
 mire mehettél? Én akkor úgy szolltam Hozzád mint borzas bajszú
 magyar; de az olta sokat el nyírtém bajszomból; mit gondolsz, nem
 kell é egészen le nyírnem? Nem lehet szentebb kötelessége egy
 80 böltsnek, mint a' nép boldogságának eszközlése: kerlek tehát, esmér-
 tesd meg vélem e' részben is gondolkodásodat, hogy a' józanság
 principiumainak míveléseben is követőd lehessenek.

Verseimet mast sem tudtam meg kapni. Eggyik biztosom elvesz-
 tette utasított czeduládat, másiak nem találták házána Szemerét,
 80 némellyek meg tsaltak és elsem mentek, úgy hogy én mindég bizo-
 nyosan vártam, és mind eddig meg tsalódtam; magamat hol házi ba-
 jaim, hol a' politikai zivatarok akadályoztak; mast eggy falka ártánt
 kukorítázok, 's mihelyt ezt eladhatom, megyek. Adj tanácsat kérlek,
 hogy kivel, és moddal nyomtattassam? Az olta néhány darabokkal

² én <Nessusomat> Herculesemet

- 85 szaporodtak verseim, mellyek közül Tehozzád és kegyes
Aspasiádhhoz is vagynak intézve. El küldöm azokat néked mihelyt
időm lesz a' le tisztázásra,[!] hogy azokat lásd és meggyalúld minek
előtte sajtó alá kerülnének. Sok darabjaimmal úgy vesződöm, mint
90 vak Béla azon várával, mellyet a' Ság' tetejen akart építeni, amit
nappal tsinálok, éjjel le romlik; a' leg első odámat melly Te hozzád
szóll ismét lerontottam, és mast így akarom fel építeni: Mint a' vi-
lágnak hajdani díszei, // Tsendes meződben rejtet el éltedet, // Hogy
ott magadnak 's nemzetednek // Élő Eratód' arany édenében //
Kazinczy! 'S mérész etheri szárnyokon // Felleng sas elméd Hella'
95 ditső egen, // A' dithirambok láng körében, // 'S a' Kegyek élet adó
virányin. // Platói nyelved s. t. – Sonettjeidre küldött válaszat,[!]
úgy látom nem vetted: azon kis versemet tehát melly abban volt is-
mét el küldöm: A' Sonetthez. Cipris' ró'sa lehellete // Nemzett Lau-
ra' ölen téged' alak Sonett! // Zengvén lelkes ezüst szavad, //
100 Megnyillt[!] a' buta kor' százados ejjele, // Hellász napja ditsőn
derült, //
'S Péánt ömledezett a' Capitolium. // Péán! újra születesz nekünk,
// Ott hol Coos' koszorús húga, az ősz Tokaj, // A' Bodrogra könyök-
lik, és // Eos' langjaival keble bujálkodik. // Hallom Dacia halmain,
105 // Hallom zengeni már eoli éneked'! // Fürtöd' Mádi arany gerezd. //
'S tündöklő amazon pártá ölelgeti. // Idvezlek Helicon Kegye! // Jer-
tsókold 's koszorúzd gyenge Kazinczydat! // Pólád szebb örömébe
mártsd // Lelkét, 's ciprusidat húrjaitól kizárd. // Múlass, zengj, enye-
legj vele! // Vauklüs 's Laura leend – Széphalom 's Angyala. – – –
110 Mast egy epistolát is készíték hozzád, melly így kezdődik:

Az a' józanság, melly előmli mívedet, // 'S mellytől te felsz, nekem
leg szebb poesis. Mit ér a' szép virág gyümöls nélkül, // Mit a'
bölcsesség a' bészártt ajakban? // 'S ah! édes az nekem, midőn Kazin-
czy // Ugy szoll mint egy böltsnek szólni kell Honnyához! // Mint
115 hajdan Rómának vigyázó Censora, // Midőn az erkölts vész, 's reánk
veszélyt kiált, // Majd mint egy Socrates nyájas böltsességgel, //
Majd Flaccus lelkével 's élesb katzajjával, // A' köz romlásnak gátat
vetni kívánsz. s. t. Ezen darabomban, nem annyira veled, mint

120 cravatosainkal fogok beszélgetni. Vajha nyelvedet elköltsönözhet-
 125 ném, 's érzeseim tolmátsává tehetném! 'S vajha én cravatosainkat
 úgy ismérhetném, mint te! Én nem tudok meg szabadulni azon ne-
 vetséges bolondságtól, melly engem szüntelen arra ösztönöz, hogy
 használjak és tanítsak; pedig látja az Isten hogy bolondság! Ha a'
 130 romai lelket, sem Cátó menydörgése, sem Tibur zengése fel nem tud-
 125 ták ebreszteni: mit nyikorgok én az én hórdómban! Azért é hogy az
 én képem mellé is kutyát fessenek a' magyarok, mint egy böltset a'
 Görögök tselekedtek? Azért é, hogy kenet helyett válosztó vizet önt-
 senek fejemre mint Petrarkáéra? De akár miért, elég az, hogy én csak
 130 irok; és különösen néked édes Barátom, ezentúl³ igen sokat fogok
 írni, még pedig olly rendetlenül és átabotába mint egy lyricus, és olly
 szabadon, mint egy beszélni tanuló gyermek, a' ki mindent ki pe-
 tyeg a' mi a' szívéen van; de a' ki mind azon által, soha el nem felejtí
 azt minden petyegése mellett is, hogy tanítójával és Vezetőjével be-
 szél. Mikla 25. Nov. 1809.

135 Ber'senyi Dan[iel]

Ime! Niklán kezdtem a' levelet írni és Miklán végeztem el! Melly
 nagy lyricusi ugrás! No de haggyán, hiszen mindegy Nikla vagy
 Mikla.

³ ezentúl [th. emend.]

33. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek *Széphalom, 1809. dec. 12.*

Széphalom, Dec. 12. 1809.

Igen kedves barátom!

5 Újhelyi szőlőmből, és így Octóbernek vége felé, küldöttem hoz-
 zád két leveletem, mellynek utóbbikában egy hozzád intézett
 Epistolám állott. Erről azt remélhettem, hogy annak,[!] a' ki Wesse-
 lényihez írt Epistolámat nem képzelte javallással fogadta, ezt is javall-
 ással 's barátsággal fogja fogadni; de reá mind eddig haszontalan

vártam a' választ. Kérlek, mihelytt ezen leveletem veended, ülj asz-
 10 talkád mellé, és tudósíts, az említett levelek kezeden vannak e? tu-
 dósíts, mint vagy egész házad' népével, kiket csókolok és tisztelek;
 ír-d-meg, verseid sajtó alatt vannak e már, 's azolta hogy leveledet
 vettem, min és mit dolgoztál? Nékem e' napokban két kedves ven-
 dégem vala, Szirmay Ádám és Dókus Urak. El nem tudtak telni Ver-
 seidnek hallgatásával. Az elsőbb a' Melancholiát 's a' Kazinczy 's
 15 Kis című dalt szerette-meg leginkább; a' másik az Ulmai csatát, és
 a' Nagy Pálhoz intézett verset. Az ízlés nem egyenlő az olvasókban,
 mint a' Horátz' hasonlatossága szerint a' vendégekben az asztalnál.

Ezen hozzád intézett Episztolámra nézve, hogy azt ne gondolja
 az irígység, hogy CSAK viszont-Compliment, nagyon szeretném ha
 20 a' Dedicatiói óda felett,¹ a' név alá azt az esztendővet vetnéd, a'
 mellyben azt írtad. Valamint a' tömjénfüstöt – templomokban a' mi-
 sénéél, 's nyomtatott darabokban – utálom: úgy az Ollyanokét mint
 Te vagy irígykedve fogadom-el. Hidd-el, akkor is, midőn halni fo-
 gok, kevélykedve fogom nézni, hogy engemet Virág és Dayka 's Kis
 25 és Berzsényi szerettek.

In den Annalen der Literatur und Kunst des oesterreich. Kaiser-
 thums a' Juliusi füzetben (Heft) az én Marmontelem' Recensiója je-
 lent-meg, dicséretekkel 's igen helyes gáncsokkal, mellyeknek, ha a'
 könyv újra fog nyomtatni (mellyet óhajtok), hasznokat veszem.
 30 Ellenben a' Septemberiben az általam dolgozott Himfy' recensiója
 jelent-meg, mellynek azt a' szerencsét óhajtom, hogy meglássd,
 megolvassd.² Kevély volnék, ha az megnyerné javallásodat, 's azt
 láthatnám, hogy az, a' ki maga nagy az affélékben, erről az általam
 olly igen sok helyeken szeretett munkáról azt ítéli a' mit én. Most a'
 35 Pápay Sámuel által dolgozott M. Liter[atúra] ismertetét recenseálám.
 Az úgy tartom, nem elébb mint fél esz[tendő] múlva fog
 benyomtatni. Pápayt nagyon becsülöm; becsülöm a' munkát is: de
 a' munka grammaticális része nagyon nem jó. Megtévedt a'
 principiumban. Ő a' legfőbb bírónak a' nyelv' dolgában, Quintiliánt

¹ óda <után> felett

² meglássd, <.> megolvassd

- 40 és Adelungot hibásan követvén, a' nyelv szokást teszi. Hová visz és
 hová vihet az? – Mit einem Wort: „Révai (kivel Pápay nem csak el-
 lenkezik, hanem csatázik is, még pedig egész tűzzel) will die
 Sprache philosophisch, Hr. v. P[ápay] empirisch behandelt wissen.”
 Ezt mondom ott felölök. Révai is első ülést ad a' grammatikai
 45 Senátusban a' szokásnak – ('s úgy is kellett) –: de maga a' szokás
 még nem minden, 's még egy felsőbb van. Zwischen die Strenge
 der Regel u. der Vagität des Sprachgebrauchs tritt Etymologie,
 Analogie u. Euphonie és, a' mit kevesen ismérnek, pedig Adelung is
 nagyon ajánlja, der – Geschmack!
- 50 Szólljak e valamit erről a' szerencsétlen és még is igen szeren-
 csés békeség felől? Nem hittem hogy illy drágaolcsón juthassunk
 hozzá, minekutána minden azt kolompozta, hogy Napóleon a' mi
 Udvarunkat egészen debellálni, 's hazánkat az egyik testvérenek
 vagy fíjának akarja megszerzeni. Ezt meghazudtolá az idő. Itt az a'
 55 hír támadt, hogy a' Szax Király leányát Herczeg Ponyatovszki veszi
 's véle együtt a' Lengyel Koronát; hogy a' Russz elfoglalá az egész
 Podóliát, és a' mi Lengyel birtokunk felette kicsinnyé olvadt. Nem
 hiszem ezeket. Képzeltetetlen sok fegyveres nép mégyn Galiciába
 Kassán 's Szomólnokon keresztül; a' szegénység' marhája ezen ir-
 60 tóztató útban döglik. – Arra, hogy Napóleon a' Párisba idézett Német
 Királyok 's Fejedelmek által magát Római Császárrá téteti, annak
 elhitelére, mondom, felette hajlandó vagyok; az ő ideálja mindenben
 Nagy Károly, 's azon lesz, hogy mind azt bírja a' mit ez bírt, 's a'
 franczia Nemzetet, terrarum orbisque dominus-sá tégye, mint régen
 65 volt Róma. Mit tett csak eddig is, azt a' mostani kor és a' jövőndő
 bámúlással nézi.
- Én Octob. 15dikén (ha leveleimből eddig nem tudod) egy leány
 atyja levék. Thaliem gyönyörű, nagy és egészséges gyermek. Mondj
 áldást reá, barátom. – Hát te nem szaporodtál e? nem fogsz e? Szapo-
 70 rodjál, kérlek. Szükség, hogy a' te véredből és lelkekből sok vegyen
 részt. Kisnek írtam, de még nem felelt. Éljen szerencsésen, 's ne szűnj-
 meg szeretni. A' te barátságod nékem nagy kincs.

tisztelő barátod

Kazinczy Fer[encz]

34. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1809. dec. 31.

Kazinczy Ferenczhez.
Ber'senyi Dániel
Mikla, Dec 31^{dikén}
1809.

5 Az a' józanság, melly előmli mívedet,
 'S mellytől te félsz, nékem leg szebb poésis.
 Mit ér a' szép virág gyümöls nélkül?
 Mit a' böltesség a' bészártt ajakban?
 'S ah, édes az nékem, midon[!] Kazinczy
10 Ugy szöll, mint egy böltnek kell szöllni honnyához
 Midőn az erkölts vész, 's reánk veszélyt kiált.

 Forrón magasztalod 'Sibó' díszzeit,
 Hogy a' nagyság' ditső példájával,
 A' virtus magvát plántáld szívünkbe.
15 Majd mint egy Socrates nyájas böltességgel
 Majd Flaccus' lelkével 's élesbb katzajjával
 Dorgáloed a' vakság' romlott kortsait,
 Hogy a' bolondság' álképét levond,
 'S mint hajdan Romának vigyázó Censora
20 A' köz romlás ellen fegyvert szegezz.

 Lelkedhez illő tárgy a' nép erköltse!
 Az erkölts-alkotó terem népet,
 Az erkölts minden polgár-testnek lelke;
 E' talpon áll letünk, alkotmányunk,
25 Ezen függ mind egyes mind köz szerentsénk;
 Minden népek, kiket tsak esmerünk
 Mast és a' múlt kor' történeteiben,
 Az erköltsel nőttek, s viszont fogytak.

30 A' fényüzés és a' bujalkodás,
 A' nagy polgártestben lassú méreg,
 De illy tsekély népben, mint a' magyar,
 Nem tsak betegség az, hanem halál.
 Más nép erős temerdekségében,
 Ezt a' fekvés, amazt kereskedés
 35 Gazdaggá, és hatalmassá teszi;
 De nekünk részünk mindezekben nints.
 Mi az hát, a' mi a' magyart emelheti?
 Valóban, nem más mint az Ész s Erkölt:
 Tsak ugy állhat meg a' mi kis testünk,
 40 Ha az lélekkel 's erővel tellyes.

 A' régi jámbor erköltset meg unták
 Más népek is, szintugy mint a' magyar:
 De azt azok más jókkal pótolják:
 Az Ész' 's a' kéz' míveltségével,
 45 Melly által ők a' legfőbb poltzra hágtak.
 De mi kizárván minden régi dísz:
 A' Spartai lelket 's népi bélljegünket,
 Mellyekkel eddig e' marok nép állott,
 Mit nyertünk? tán cravátat 's gillettet,
 50 'S más illy bolondság' hitvány bábjait
 Mellyekkel rút katzaj tárgyai lettünk?
 — Kérdezd az illy cravátos emberkét:
 Ha ugy ohajt frantz és anglus lenni,
 Mért nem kedvelli ugy a' tudományokat,
 55 Az elme' 's a' kéz' remekjeit,
 Mért nem betsüli ő nyelvét és nemzetét
 Ugy mint azok kiket rabúl majmol?
 Vagy tudja é midőn ezt nem teszi,
 Mit és ki ellen vét? — Nem tudja hidd el!
 60 Mert Verbőtziben arról eggy szó sints,
 Más könyv pedig nem kell gavallérnak.
 Elég ha tudja, hány faluja van,

'S minden jobbágy helyétől hány robotja.
 – – Bé tölti udvarát 's jószágait
 65 Százféle népek' pórszemetjével.
 Azt vélnéd, eggy világ győző király,
 Kinek minden nép udvarlókat küld.
 Piseg körülte ánglus, frantz, olasz,
 Ki mennél tsufosbb, annál kedvesebb.
 70 Magyar nem kell, mert a' magyar bolond:
 Nem tud pumit, szajkót tanítani
 És nem tud lopni, sem pillét vadászni,
 'S más illy nagy dolgokhoz nem alkalmas.
 Kintsét ezen tzudarkáknak hannya,
 75 Reszént pedig külföldön költi el;
 Talám, mondom, hitében áll néki,
 Hogy honnyának tsak eggy fillért se adjon.
 – – De mit nevetjük a' fenét testünkben!
 Hol illy kéz dül a' nép' veréjtékén,
 80 Az illy bolondság, ott nem gúnyolást,
 Hanem boszszús siralmat érdemel!

 A míveletlen föld tsak gazt terem;
 A' lélek is tsak ugy emelkedik
 A' józanság tisztább világához,
 85 Ha a' tudományok' és isméretek'
 Tárából gazdag 'sákmányt gyűjt magának.
 Mit vársz olly agytól mellyben nints egyéb,
 Mint kártya, bor, pagát, szeles dagály?
 Ne véld hogy ez nagy poltzának körét
 90 Méltón bé töltse; el szédül azon,
 Magán alúl esvén sárban fertőzik,
 Azt a' tölt turja, melly ötet táplálja,
 'S az áldás átokká válik kezében.
 'S nézd a' Keszthely 's a' Czenk' bölts Naggyait,
 95 Kikben Minervánk védjeit tsókolja,
 Mint ellenkeznek ezzel mindenben;

Mint terjesztnek fényes pályájokon
 Áldást, dicsőséget magokra, honnyokra!
 Tudják, hogy a' szent Erköls törvénye,
 100 Nem más mint ön javok' feltétele;
 Tudjak mi szolgál honnyok javára,
 Tudják, hogy a' nemzetnek sorsával,
 Saját hasznok szoros függésben áll;
 Tudják, hogy a' hiú dagály s pazarlás,
 105 Nem fény, hanem ádáz bolondság:
 'S azon kints melly kezekre van bízva,
 Nem bábra, nem tzudar majmokra kél;
 Hanem Hazánk kintstárában nől
 'S gazdag kamatját a' közjó szedi.
 110 Az ész minden! 's ebből foly minden jó,
 Nints e nélkül virtus sem semmi boldogság.
 Azért betsűli minden józan nép
 Az ész' szövétnekét gyújtó Minervát,
 'S annak minden munkás tolmátsait;
 115 Azért formálja a' saját nyelvet,
 Azért avatja azt Pallász' szentségébe:
 Mert a' nélkül remellni sem meri,
 Hogy józanság' istenibb szavát,
 Az elbutult község meg foghassa.
 120 Tsak a' magyar szűnyad mélly rögzésben,
 Midőn minden népek fel ébrednek
 Az égi szent pais villámjára,
 Nem fűt versent a' szent Olimpián,
 Tsak a' győzők palmáját bámulja.
 125 Hányat találsz gazdagjaink között,
 Kik áldozó kezzel járulnának
 Hermionénk szentelt oltárához?
 Hányat találsz, kik édes nyelvünket,
 Híven kegyelnék és buzgón ápolnák,
 130 Hogy sírja' szélén még egyszer szelíd

Szózatját, mint a' haldokló hattyú,
 Aon' forrási közt kezdene?
 Miért? – azért é hogy nem érdemi?
 Vagy hogy már eltévez nem bizhatni?
 135 Vakság! magaért nem kell azt betsülnünk,
 Hanem magunkért szükség gyámolnunk;
 'S ha el törlődik e' föld színéről,
 Nem más, hanem hagymázunk törli el.

 De félre mind ezzel! Ha Cátó' villám
 140 Szózatja 's Pharsal' vérpatakjai
 A' romai lelket fel nem ébrezték;[!]
 Mit vivjak én tsekély az ár ellen?
 Az én szavam, ki nem hat völgyemből,
 'S a' dusokhoz fel nem lövelkedik.
 145 Te nagy fényű Barátom 's nagy díszem!
 Te szólj, légy olly nagy ember mint dallos!
 Néked sajátod a' nagyvilág nyelve,
 'S hol én tanátslok, ott parantsolsz te;
 'S ha bér helyett gyakran bürök vár is
 150 E' földön minden nagyra és böltsre,
 Szólj! és ne tsüggedj a' jók' pályáján.
 A' virtus hidd el nem hiú agyváz,
 Hanem boldogságunk védistene,
 Melly a' méltó bért a' jóknak megadja
 155 Még a' tömlőtben 's a' kereszten is.
 Te is meg kóstolod szent nectárját,
 Mind itt, mind Orczid' 's Rádaid keblén.

35. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek

Széphalom, 1810. jan. 1.

Töredék

Széphalom 1810. Jan. 1jén.

Kazinczy Fer. Berzsenyi Danielnek
a' barátság' legszívesbb idvezletét.

Érdemes barátom! Öt nappal vettem ez előtt Novemberben írt leveledet. Mára halasztottam a' választ, hogy ez által is éreztessem, magammal inkább mint Véled, hogy barátimnak sorjában melly polczon ülsz. Fogadd-el új eszt[en]dei áldásimat. Az élet' Istene tartsa-meg Néked kedves barátnédát, gyermekeidet, 's árasszon rájok és rád minden örömet. Mercurius pedig pingue pecus domino faciat et cætera, præter ingenium! Ezt különösen azért is óhajtom, mert leveled szerént azt lehet reménylenem, hogy a' pingue pecus verseidet nyomtattatni fogja. Kérlek, ne halasszd Pesti útadat; verseidnek csomóját Szemerém által fogja Néked adni; olvassd-meg 's küldd nekem vissza, hogy egységet hozzassak változtatásaid után beléjek, 's így leküldöm Szemeréhez, és ha Te Pesten lévén végezel a' Nyomtatóval, még Júniusig (a' Medárdi vásárig) kész lesz a' nyomtatás, 's belé vert pénzed nem sokára visszatér.

Én csak arra kérlek, hogy ne tartsd áldozatnak némelly darabjaidat kirekesztteni ezen gyűjteményedből. Inkább kevesebb legyen, de mind jó. A' meglehetős poétai művek irtóztatók. Ezen felyúl azt cselekszik, hogy a' legszebb darabokra is homály ugrik vissza a' meglehetősekről, mellyek épen az által, hogy CSAK meglehetősek, már ROSSZAK. Mediocribus esse poetis non homines non di etc. etc.

Szemere ha épen akkor Pesten nem volna, keressd-fel Vitkovics Mihály barátomat, a' Budai nem eggyesült Görög Püspökség Consistoriális Fiscalisát, 's ő a' csomót kezédbe adja. Látogassd-meg a' Judex Curiae Secretáriusát Horvát István Urat is. Ez a' három nekem kedves barátom. Lássd Kölcsey Ferenczet is, ki e' terminuson már Pesten lesz. Ebben poétai tűz lángol, und er wird einer der

30 gründlichsten Gelehrten. – Hogy Virágnak látása nélkül haza ne térj,
arra nem lesz szükség Berzsenyimet kérnem.

Szemerét arra kértem, hogy néked békét ne hagyjon, míg magadat számomra le nem festeted a' legjobb Portraitrozóval, a' kit Pesten 's Budán találsz. Én örvideni fogok hogy annak alakját is ismerhetem, kinek lelkét szeretem 's lemásoltatom magamnak a' képet, 's a' Tőled veendő megküldöm Hitvesednek 's gyermekeidnek. Azért kérem ezt, mert az én szemem nem minden festést szenved meg, 's félek hogy a' mit tőled vennék, ilyen volna. Csak hasonlítson hozzád a' kép! ez a' legfőbb kívánságom; mert a' mi mostani rossz festőink a' magok tudatlanságokat azzal mentik, hogy ők, mint Mívészek, in das Schönerere festenek. Ne felejtse mondani a' Festőnek, hogy az Ähnlichkeit das erste Erforderniß bey diesem Bilde; 2.) hogy ein gutes Portrait muß vor allen andern Eigenschaft[en] das haben, daß es schon in der Zeichnung ähnlich sey; die Ausführung bey diesem Gemählde sey ihm geschenkt. A' kép nem szükség hogy nagy légyen.

Pestről pedig el ne menj, míg Klopstocknak Ódáját in 8^a auf Druckpapier, die Ausgabe von Göschen in Leipz[ig] meg nem veszed, 's az légyen Breviariumod. Téged Appolló lyricus Poétának kent-fel. Tartsd magad Klopstockhoz, Göthének verseihez és Matthissonhoz, kit ismersz. Én néked Höltyemet küldöm ajándékba. Ha van is az magadnak, tartsd-meg emlékezetül az enyémet.

Psychédet magadból merítetted e, vagy mástól kölcsönözted? Kérlek, tudassd ezt vélem. 'S ha másé, kitől vetted?

55 Nagyon kérlek, édes barátom, hogy ne pártolj-el a' lyrica Múzsától, és mindenen felett a' Gelegenheitsgedichtekeket kerüld. Az illy szabad 's fennszárnyallású Költő tartsa illetlennek az effélét magához. Én a' te ódáiddal 's dalaiddal, 's dalaiddal és ódáiddal el telni nem tudok, 's csudállak, hogy az emberi szívnek legszentebb érzéseit, az életnek legboldogabb scénáját¹ hogy tudtad olly szépen kikapni 's dalaid' tárgyaivá tenni. Interdictumot vetnék reád, hogy egyebet semmit ne énekelj. Nekem már elég tömjént gyűjtöttál, 's ámbár en-

¹ legboldogabb <órájít> scénájít

gem a' tömjén fojt, örvendek e' tömjénnek , mert azt hirdeti, hogy engem Berzsényim, mint Virág, Dayka 's Kis szerettek. De ne többet, barátom! mert a' tömjénezett kis embert nevetségessé teszed a' bálványozás által. Nyugtalanul várom, a' mit utolsó leveledben ígérsz. Ha már kész, igyekezni fogunk olyanokká tenni, hogy reám ne uszíthassák az irígységet. Pesten olvassd meg a' Bécsi Annálisokban a' Himfy Szerelmeinek Recenziójokat. Az a' Sept[em]beri füzetben áll. Én dolgoztam azt.²

Én a' háború kezdetekor hirtelenkedve elégettem egy kis csomó verseimet, melyek azért nem voltak leírva a' tiszták közt, mert velek nem elégedhettem meg egészen. Most bánom hogy elégték. Emlékezetem nem eléggé hív eszembe juttatni őket. Ezek közt vala egy dalom, melyet 1786ban a' Dargó bérczén Zemplény és Abaúj közt írtam kocsiban, az özvegy Gróf Gyulaynéától, ki akkor imádott lánykám volt, térvén Kassa felé. Imhol az az Epigrammám, melyet ez éjjel (3^a Jan.) belőle készítettem. Jól esett, hogy elégett a' dal. Ha meg volt volna, nem lett volna belőle Anthologiai görög ízlésű Epigramma:

AZ ERDŐ.

Sírk szabadon; itten nem kémleli senki keserved'.

A' remegő Kedvest lombjaim elfedezik. És ha gnyhúlsz lánykád' neve' zengésére, – 'S Echóm részt-véve vissza sohajtja nevét.	den <u>verfolgten</u> Geliebten sohajtozdz; En elidálok mint a' görög, deák, franczia, olasz 's német.

A' második sorban nem jó a' remegő, mert ott üldözötnnek kelle-ne állani. – Nékem ez a' kis epigramma most minden örömöm, nem csak azért, mert azokra a' csaknem első szerelmem' boldog órájira emlékeztet, hanem azért is, mert a' gondolat és a' felöltöztetés görög ízlésű. – Eddig a' poezisről; most egyébre térjünk.

² Pesten [...] Én dolgoztam azt. [A szövegrész utólagos beszúrás a felső lapszegé-lyen.]

- Azt írod, hogy nyírod bajuszodat, 's azt kérdelek ha lenyírd e?
Méltán nyírod! Nem a' TE bajuszodat – mert a' TE bajuszod nem³
95 bajusz; hanem a' BAJUSZT. Bizony méltán nyírod! De valamint
nem bajusz a' Te bajuszod: úgy a' te Berzeviczysmusod is nem
Berzeviczysmus. Est inter Tanaim quiddam, socerumq[ue] Tigelli.
A' Nationalismus olly szent dolog, a' miről nem lehet szó. Szent az,
mint a' Virtus és Dicsőség' szeretete. De a' Nationalismus jól öszve
100 fér azzal a' mit Filangieri és minden a' kinek esze van, az igazgatás'
fő törvényévé teszen, melly ez: ut quo fieri potest major massa
felicitatis in quo fieri potest plures portiones dividatur. Jót óhajt
B[erzeviczy], de rosszúl, és a' mit historice mond felőlünk, azt ha-
zudva mondja; azt pedig nem szabad. Hogy tanulnunk kell a' német-
105 től, francziától, olasztól, 's még az ördögtől is, ha van tanulni valója,
ki kérdehetné azt? De a' Magyaroknak Oesterreicherré kell e válni?
Csak nézzd mit tettek ők, mit mi? A' Napam két Apácza testvére
épen azon postán írják nekem Bécsnek tripúdiumát, hogy Ő Felsége
Bécsbe vissza ért, 's hogy az a' gaz nép, melly magát lövetni nem
110 akarta, a' legnagyobb szemtelenséggel ezt kiabálta a' Császár körül:
Kaiser Franz soll leben u[nd] regieren, Napoleon u[nd] die
Franzosen sollen crepieren! midőn a' Kultsár levelei azt hirdetik,
hogy a' magát öszvelövetni engedett Pozsony azon 4000 f pengő
pénzt, mellyet a' francziák ott hagytak, ő Fels[égének] ajándéku-
115 lta-bé 's a' mi Párisba küldött követünk Strassburgban ágyúlövések-
kel salutáltatott. Mit mutat, barátom, ez a' külömbség? Austriacussá
legyen e a' Magyar a' Berz[eviczy] kívánsága szerént? Ezt jelentheti
e az a' mit Te írsz? Oh értem én mit írsz Te, s' Te is értesz engem.
A' mi lelkeink rokonok. Nem járhatunk itt is külön.
120 Levelednek egyik kérdésére azt felelem, hogy én azt hiszem,
hogy az a' szép föld, hol Demosthenes mennydörgette valaha a' ma-
ga Philippicáját, nem sokára nem fogja annak a' marha népnek jár-
mát vonni, melly a' tanulást veszedelmesnek tartja 's azt hiszi, hogy
a' mit tudni kell, megelhetni az Alkoránban. A' Díván elállott Napó-
125 leontól 's az ő ellenségeit, az Angolt, fogadta-bé. Napóleonnak tehát

³ bajuszod <...> nem

- a' legigazságosabb oka vagyon őket megtámadni. Hogy ő ezt akarja, látom a' mi Udv[arunk] tavalyi Manifestumából. Mi ezt akkor nem akartuk, mert készebbek voltunk nem bírni a' mit nyerheténk vala, mint azt látni hogy Nap[óleon] délről is szomszéd és ott is nevekedik. Elvesztvén a' Litorálét és Croatiának egy részét – az Isten la-
 130 koltassa-meg érte az Anglust, mellynek igazgatása mindég idegen vérrel 's veszteséggel akarja magát fenntartani, de semmit nem nyér egyebet hanem hogy Napóleon nagyobb lesz, és így ő annál
 135 közelebb ér végéhez – mi bizonyosan a' török birtokból fogjuk vesz-
 teségünket kipótoltatni; 's hihető, erre nézve nem eresztetik széljel az Erdélyi Insurrectio. Mi ezzel az inauspicatus háborúval derekasan megjáránk, 's annak rettenetes következéseit sok időig megérzi a' legutolsó jobbágya is Ferencz Császárnak. Hogy valaha ismét belé kapjunk Napóleonba, nem gondolom. Nagyon hasonlatlan a' két erő.
 140 De azt látom, hogy az idegenség az egyikben a' másik eránt elolthatatlan. Napóleon magnanimitást szeret mutatni. És még is Bécsben alkotta a' HÁRMAS ARANYGYAPJÚ RENDÉT!!! miért nem másutt? miért nem más név alatt? Nyilván azért, hogy valamint a' Pá-pák' TRIPLEX koronájok' nézettette⁴ magát a' SIMPLEX⁵ koronák
 145 között, úgy nézettesse magát ez a' hármass arany⁶ gyapjú is a' régi eggyes mellett; mert fájt neki, hogy Fels. Urunk vele Rendet nem cserélt, holott az Anglus és Svéd Királyokon kívül minden cserélt más. Hát a' Jézus Chr[istus] nevének a' fr[ancia] thrónusról való pronuciálása mint tetszik? Az Ecclesia EXCOMMUNICÁLT első
 150 szülöttje' szájáb[...]

⁴ koronájok' <módja szerént> nézettette

⁵ a' <TRIP> SIMPLEX

⁶ hármass <korona> arany

36. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
1810. jan. 9. előtt

Kazinczy Ferencznéhez
Szül. Szendrei Gr. Török Sóphia
Antóniahoz.

5 Repdező kényeink ró'sát legelésznek
E' tündérkert' képein;
S ah, ezek a' lelkesbb tsókkal elenyésznek,
Tsak árnyékat adnak az ölelő kéznek,
'S tűnnek a' szem' könnyein:
10 Te kedves Amazon, Kazinczym' szép bére!
Öleled a' Mú'sákat.
Öleld! a' Charisok' legszebbik testvére
A' Mú'sa' karján szed a' dísz' kellemére
Legigézőbb ró'sákat;
15 Ró'sákat, melyek nem a' Hórák' fűrtjein
Nyíllnak és elhervadnak,
Nem a' deli termet muló szépségein,
Hanem a' lelkeknek édes kötelein
A' Léthéig virítnak.
20 Teremts Idáliát 's Aont Széphalmodon
Égi hármóniával!
Eros' amarantja leng majd homlokodon,
S befed Aon Kegye virág pályáidon
Elísium bájjával.
25 Vegyítsd Kazinczydnak kevély koronáját
Szelíd myrtuságokkal;
Tsókold vissza képén tavaszsa pompáját,
'S zendítsd meg körülte az élet' lármáját
Szerelmes alakokkal.
30 Ugy folyon életed, mint Híved' éneke
Édes szimfóniákkal;
Takarjon virtusod' angyali leplege,

A' Tudományok
Allegoria Plátó után, németből.

Midőn Saturnus a' földről eltűnt
'S a nagy Minden' keblébe rejtezett,
Két égi szűz maradt az embereknél:
A' szent Igazság és a' szűz Szemérem.

Kik mint az égnek hív tolmátsai,
A' jámbor népek' kormányjain ültek,
'S az ő tanácsok volt mindenben a' törvény.
Örök békesség és arany szabadság,
Víg ártatlanság 's¹ minden égi jók
Lakoztak vélek a' boldog népeken.

De e' jóltévő védistennéket,
A' vak halandók csak hamar meg unták:
Mert a' Nagyoknak sokban ellent álltak,
'S a' büszke nagyravágyás' kenyeit
Mint kelletlen bírák gyakran gátlak;
Mellyért is ők az emberek közül
Ki záratván, ditső honnyokba tértek.
Már így sokkal szebben ment a' világ:
Mast a' hatalmas már hatalmasabb² lett,

A' víg vígabbnak érezé magát,
A' gazdag sokkal gazdagabbnak; –
Nem volt erköltsbiró³ már mast előttek
Ki a' szabad kénnyt meg szorítaná.

De nem soká tartott ez a' hiú öröm.
A' gyenge csak hamar kezdé érezni

³ erköltsbirő [th. emend.]

Kevély nyomását a' hatalmasabbnak;
 Az erő nem létét a' ravaszság pótlá,
 'S félelmessé lett láthatlan nyílával;
 A' sok hasznos tsekély romlása' által
 65 Ki száradtt a' bőség' 's duskálkodás ere;
 Fortély ellen fortély, erőszak ellen erő
 És fegyver ellen fegyver volt szegezve,
 'S ki veszni indult már az ember faj.⁴

Ezt látván Jupiter meg száná a' földet, –
 70 'S menj! így szóllítá bölts lányát Minervát,
 Menj! 's hoz ki tárom' titkos rejtekéből
 Észet 's böltsességet e' boldogtalan népnek,
 Egyébként őket meg nem tarthatom.
 Nem észet, hanem ravaszsgát lopot
 75 Tőlem, 's tsak azt adott nékik Japet' fija;
 'S mast a' szemérem és szent igazság,
 Kiket nékik küldék ím vissza tértek:
 Ha nékiek te nem viszel korán
 Böltsességet, mind elvesznek magokban.

80 Készült tehát az aegis Tündérje,
 A' böltsesség ditsó szövéténekével
 A földre szállni⁵ és az embereknek
 A' Tudomány' szent⁶ kincsét osztani.
 És minthogy ismeré saját nehezségét,
 85 És a' halandók' gyarló gyengeségét,
 Az ő ifjabb s vidámabb hűgait
 A' nyájas Mú'sákat küldé elől,
 Hogy útjait kedves játékokkal
 Készítsek a' szilaj lelkekhez.

⁴ fajt [th. emend.]

⁵ földre <le> szállni

⁶ Tudomány<ok>' szent

90 Díszlett e mód. Ambár némelly Músák
 Tzélt hágtak a' magok kedveltetésében,
 És a' hatalmasok katzérjai lettek.
 De mások kik tovább is meg tarták
 Az ő mennyei artatlanságjokat,
 95 Az emberekbe szent szikrát lehelltek
 Kikben tüstént gyúlodtt az étheri rész,
 Melly eggy rokon kötél az Égiekhez,
 'S ki terjesztett kézzel kezdék fogadni
 Minerva égi áldomásait.

 100 Mast látták, hogy bolondság a' dobzódás,
 És a' pusztítás ádáz oktalanság;
 Hogy minden emberek tsak eggyneembéliek,
 'S az eggyes' hasznából ered minden közjó!
 Az olta van remény, hogy a halandok
 105 Mennél több szikrát nyernek e' szent fényből,
 Annál inkább meg fognak békülni
 A' szent Igazsággal 's a' szűz Szemeremmel;
 'S akkor majd ismét, a' Saturnus boldog
 Századja hozzánk vissza fog térni.

 110 A' Jámborság és Középszer

 Más az Atridak' ragyogó dagalyját,
 Tarka pórázon mosolyogva nyögje
 'S Tantalus szájjal magas asztaloknál
 Üljen epedve:
 115 Oh ti, elrejtett kalyibák lakóji,
 Gyáva Jámborság, s te arany Középszer!
 Üljetek mellém küszöbömre vígan
 Látlak öllelek!

 Üljetek mellém ősi tüzhelyemre;
 120 'S majd Szabínám' hiv keze' főzte mellett

- Mártsatok vidám ajakat mosolygva
Bükfa kupámba.
- 125 A' ki keblében helyet ad tinéktek,
A' szerentsének le tapodja kényjét,
'S szíve épségét soha semmi bájszín
Törbe nem ejti.
- 130 Nem von az fényes rabigát nyakára,
Sem majom névért kenyerét nem adja;
Kintseket sem gyűjt, hogy azokra árvák'
Könnye kiáltson.
- 135 Tiszta lélekkel 's meg elégedéssel
Látja tsűrében keze' míve bérét,
'S izzadásanak gyönyörű gyümölsét
Éli örömmel.
- 140 Nyájás ortzával szegi meg falatját
A' barátságna' 's jövevény szegénynek;
'S asztalánál, mint az öreg Philémon
Égieket lát;
- Háza szent templom, maga áldozó pap,
És az áldásnak poharát kezében
Istenek töltik kimeríthetetlen
Égi itallal.
- Kazinczy Ferenczhez.
- 145 Melly méltó koszorút, melly diadalmi bért
Adjon néked örök míveidért Hazád?
Voltér' érdeminek szép köszönet vala,
Pári's' tapsa alatt a' fejedelmi csók;
Petrárkát ragyogó győzödelemszekér
Jútalmozta; kinyillt a' Capitolium
- 150 Hellász' szüzeinek, mint mikor a' világ'
Hódítóji előtt zengtenek ormai;

155 Hát néked, ki az ő utjaikon vezetsz
 Minket Delphi' magasbb palma virányihoz,
 Olly buzgón törekedsz 's gátokat ostromolsz,
 Hogy fákláddal egünk fellegeit seperd,
 És napját az idők' lelke szerint emeld,–
 Néked vallyon ezért lészen e pálya bér?
 Vagy tán tsak tsalatás minden előtörés,
 E' nép nem veti el már soha fékjeit,
 160 S vak rögzése örök hályogiban marad?
 Hagyján! A' ki úgy élt mint Te 's úgy énekelt,
 Nem kér lelke hiú gyermeki bábokat;
 Önnérvése ditsó Pantheon annak, és
 A' jók' szíve alatt fönt maradand neve,
 165 A' gyászos ravatal' zárait⁷ eltöri
 'S sem század sem örök meg nem emésztheti.
 Nem hal meg ki úgy élt, mint te Kazinczy, nem!
 Által hatja sötét Eeacus' öbleit;
 Mint Alcides, erős fegyveri közt ledül,
 170 'S a' tűzből az Olimp' láng küszöbére hág.

A' Mú'sához

A' te ernyődnek kies alkonyában
 Andalog szívem Helicon leánya!
 Almaim tündér ligetit te himzed
 175 Bájos etsettel.
 A' szökő Hórák mosolyogva lengnek
 Búszke hullámin magas énekednek
 'S halhatatlanság' koszorúji nyillnak
 Könnyü nyomokban.
 180 Meg szeged reptét az örök tűnésnek,
 Néma hamvedrek mohait biborral

⁷ ravatal' <.> zárait

Fested és a' bus ravatalba fényes
 Életet öntesz.

185 A' derék tőled nyeri szíve' bérét:
 Hector és Alcíd dalod égi szárnyán
 Hágtak a' Dörgő' palotája ázur
 Bértzein által;

190 A' te berkedben szedi laurus ágát
 Teba' felseges koszorússa Pindar,
 És az ömlő lant' fejedelme Flaccus
 'S Lesbos alakja.

195 Mély sugallásod ki emelt magamból
 'S sátorod tsendes kebelébe intett,
 Hol Kazinczydnak keze szent örömmel
 Nyujta borostyánt,

S Léthe áradtt rám! Elenyíszik a' föld,
 Lelkes étellel ragad édenébe
 Delius, 's mellem magasabb erőkkal
 Kezd dagadozni.

200 Gr. Festetits Lászlóhoz.

Kevély örömmel kérkedik a' Magyar,
 A' Festetits név' töll koszorújival;
 Kevély örömmel látja rajtad
 Híres Atyád deli lelke' mívet

205 Nagyságos ifjú! bölts nevelőd' keze
 Bélyegzi látjuk már feselő korod';
 'S méltó remekkel gazdagítja
 Benned örök neve' Pántheonját.

210 Ditső előkép várja figyelmedet,
 Nagyságra hívnak minden előjelek;

'S nem kétli Pannon, hogy te lész majd
 Legnemesebb fíja, híve, dísze,
 Akár szilaj mén vért 's hadi port dagaszt
 Alattad a' meg törtt tsata' rend előtt;
 215 Akár mosolygó Keszthelyedben
 Él az igaz nagyok enyhelyében.
 Meg nyillt előtted fényes Olimpiád:
 Indúlj, Vezéred' zöld koszorús nyomán,
 A' nem halandók pallyabérét,
 220 A' Haza szent keziből ki nyemi.
 A' nagyra termet[!] áldozatokban él;
 Felmulja bézárt léte' határait,
 A' századok bus omladékin
 Állva marad, s az örök tünésnek
 225 Fönnyen parantsol 's meg töri a' halált.
 Köz lelkeket fojt a' buta semmiség
 A' Tartarus mély tengerébe,
 'S híreket és neveket ki törli.
 A' kints, ha bájol pór tsapodárokat
 230 Büszkén körül néz a' szibaríta kény;
 Mint eggy arany borjút imádják
 A' tzudarok, de katzagja a' bölts.
 A' nagy tsak a' jók' tiszteletére vágy;
 Mellyet nem a' fény bábja szerez, hanem
 235 A' virtus a' melly nagy nemének
 Tzímjeihez magasítja lelkét.
 Ezt áldja méltán, s hirdeti a' világ;
 Minerva gyémánt Aegise bé fedí;
 Melly Júpiter villáma' mérgét,
 240 Mint valamelly buta zajt, elosztja.

245 Mind ezekben, nagy tékéntetű Barátom, egyéb dísz⁸ nem igen
 lelsz, mint a' magad nevét. Hogy azzal tovább is kérkedjem, meg
 engeded, és el nézed ezen költői hiúságamat; 's tudod azt, hogy ez
 nem tupa kérkedés, nem tupa hiúság, hanem a' leg szentebb érzés,
 250 mellynek kiöntése édes. A' Grófnéd tiszteletére irtt versetském már
 régolta kész; de mind e'korig nem mertem el küldeni: éreztem, melly
 kevésbé tudtam abban érzésimet ki nyomni. Vedd jó neven ezeket is,
 és igazíts rajtok a' mint lehet! Ird meg, a' Jambusok mint illenek
 nyelvemhez? Én a' te Hellenédet igen megszerettem, és látom, hogy
 250 annak mosolygó szelídsége, egészen eltsábít engem az én pestomos
 Óda kisaszszonykamtól.

Ber'senyi Dan[iel] mpr.

⁸ egyéb dísz

37. Kazinczy Ferenc – Berzsényi Dánielnek
1810. jan. 9. után
Töredék

ból is. Hogy tehát ne gáncsoltathassunk, jó lesz utolsó pes-ünket
 mindég tiszta jámbussal kiütetnünk.

5 A' Németek és Angolok hosszúnak tartották a' senárius sorát, 's
 ellökték az eggyik lábat. Az ő nyelvek nehéz nyelv a' sok spondéus
 formán hangzó positiós vocalisok miatt a' magyar fülben. De ők
 azon panaszkodnak, hogy nyelvek igen szűk nyelv spondéus dol-
 gában, hanem temérdek sok trochæusaik vannak. (Ilyen nálok még
 a' schmettern is.) Ők tehát tiszta jámbusokkal írják Quinariusaikat:
 Ez a' schémájok.

10 U – | U – | U, – | U – | U –
 – – | – – | | – – | – – | |

Hogy trochæusaiknak hasznokat vehessék az utolsó polczon,¹ 's
 könnyíthessenek a'² spondéusi lábak szűk voltán: némelly verseiket

¹ utolsó<ban> polczon

ad lubitum Catalecticusként veszik, azaz, egy syllabával hosszabbnak.

Die Stæ | te die | ein || gu | ter Mensch | betrat, Acatalecticus
Ist ein | geweiht | nach || hun | dert Jah | ren klin | get Catalecticus.

(Ha talán nem volna könyved, mellyben felhányhassd, jelentenem kell, hogy az acatalecticus szó ezt teszi meg nem szűnő az az egészen ki mondója az egész lábnak – 's a' catalecticus megszűnő, az az, a' lábat csak félig kimondó.)

En látván a' Terentz és Phæder jambusaikat, mellyek csak az utolsó lábot ütik MINDEG jambussal – 's látván hogy azok a' szaporára ütések – ◡◡ | ◡◡ – |³ és ◡◡◡ mellyekkel a' görög és a' Római Poéták éltek spondeus és jámbus helyett, a' versezetnek tónusát egészen megváltoztatják, – mert hiszen ez épen olyan a' jambéjonok' komoly tánczában, mint mikor a' rossz Menuetista eltéveszti a' taktust, 's egy csúszást két 's három apró czifrával is vált fel, – látván hogy a' jámbushoz hasonlóbb a' spondeus mint a' – ◡◡ | ◡◡ – | és ◡◡◡ | Ezt a' hármas ütésű lábat jambusaimtól egészen eltíltom, még ha maga tolja is reám magát. De ellenben mind az impar mind a' pár régiókon élek spondeussal; 's schémám ez:

		1	2	3	4	5
Acatalecticus	◡ –	◡ –	◡ –	◡ –	◡ –	◡ –
Catalecticus	◡ –	◡ –	◡ –	◡ –	◡ –	◡ –

'S azt kérdelem: rosszabbul hangzik e a' fülben ez a' vers, ámbár a' spondeusok benne a' Horátz által tiltott páros polczon állanak:

1.	2	3	4	5
Más ál	tal nem	ragyog	hat kap	ja-fel –?

Mint ez, mellynek csak a' Horátz által felszabadított helyein áll jámbus helyett spondeus:

Megven | ni min | dég ret | tegém | fülét?

² könnyíthesenek <magokon> a'

³ – ◡◡ | <◡◡> ◡◡ – |

Az én fülem ugyan nem látja amazt rosszabbnak ennél.

- 45 Az egész dolog csak az, hogy eggy sorunk se légyen, melynek legalább két jambusa ne légyen három spond[eus] mellett. Mert annál szebb a' jámbéjon minél⁴ több benne a' jambus, annál rútabb minél több a' spondeus. – Ez a' sor tiszta jámbus, 's meg kell vallani, kedvesebb zengésű:

50 1 2 3 4 5
Magasz | talás | nak || a' | szidal | makat = Acatalect.
Magasz | talás | nak || És | szidal | main | kat = Catalect.

- Egyéb eránt én a jambusokban azt akarom éreztetni Olvasóimmal, hogy nem egészen igaz az, a' mit a' Magyar Prosodista tanít a' görög és Deák nyavalyás követéséből, hogy a' positiós vocális olly hosszú
55 mint az accentusos vocális. Mert

 1 2 3 4 5
Békét, | békét | hát! Nézzd | dézsám⁵ | már dől |

sokkal nehezebben⁶ hangzik mint ez:

 ∪ – ∪ – ∪ – ∪ – ∪ ∪
60 Pajzán | el tő | lem. Nézzd | feldől | vedrem.⁷

Osztán szeretném metricus Poetainkat arra bírni, hogy a' hiatust elidálják. Görög, Deák, Olasz, Francia, Német elidál. Csak a' magyar nem. Olly tompa e ennek füle hogy ezt ne érezze rút[na]k? Rossz e ez:

- 65 Latn(i) óhajjt(a) az egész sokaságot. Az isten(i) Achilles.

A görög Homérnak e sorát⁸

Μυρι Αχαιοις αλγε εθηκε

⁴ jav. ebből: mentől

⁵ <dézsám> dézsám

⁶ sokkal <másfélekepen> nehezebben

⁷ <kup> vedrem

⁸ sorát <a' digamma által> /

így olvasta a' digamma segedelmével:

70 műri Vachæisz alge vetheke – nem pedig:
 műri achæisz alge ethéke.

Ohajtanám, barátom, ha te is írnál egy két valamit ilyen nemű
jámbéjonokban. Dayka nagyon igaznak lelte állításomat, 's követett.
Rettenetes Éjtszakája így van írva.

75 Közlöm Veled egynehány Epigrammámat. A' görög
epigrammatistak Xberben tűzbe hoztak, 's ez idén már elragadtak
követésekre.

80 Kinek hívják gyermekedet 's melly nap lett? Én szeretném tudni
a' többinek is születések napjait. – Élj szerencsésen, édes barátom.
Olellek mint barátomat, mint embert, mint szerencsés Poetánkat, 's
köszönöm Sophiem halhatatlanná tételét. –

Könyörgés.

Adj örömet, 's adj bajt mellé, nagy Júpiter. Eggyet
A' kettő közzül bírni, csak Isteneké. (Deorum est.)
Ez nyújtson főbb ízt gyakor ingerlésivel Annak:
85 És mikor ez verdes, Az szelidítse dühét.
Ah boldogtalan, a' kit az eggyike véve sajátúl:
Az boldog, kit mind ketteje védve szeret!

90 Ez verwandt mit dem Schillerschen: Zwey sind der Wege worauf
der Mensch s. t. – Könyv nélk[ül] azt nem tudom, és hogy a' Schille-
ré meg ne tévesszen, azt ki sem kerestem mind addig míg a' magyar
készen volt. Felköltem ezt eddig írván, kikerestem Schillerben, 's
kiírom azt. Nézzük, miben hasonlított a' kettő, és az enyém plágiuma
vagy fordítása e annak:

Die zwey Tugendwege.

95 Zwey sind der Wege, auf welchen der Mensch zur Tugend emporstrebt,
Schliesst sich der eine dir zu, thut sich der andre dir auf.

Handelnd erringt der Glückliche sie, der Leidende duldend.
Wohl ihm, den sein Geschick liebend auf beiden geführt.

100 Nem plágium! nem fordítás! A' magy[ar] közbülső distichonja a'
maga inversiójával emlékeztetheti az olvasót a' Sch[iller] második
sorára. De a' gondolat benne nem eggy. A' Wohl dem etc. pedig az
utolsó Magy[ar] sor által van kinyomva.

Soloecismus.

105 Hogy soloecízállok, nevet Ercselyi. Kába, neved bár!
Nem bukik a' ki helyén's tudva 's akarva bukik.
suo loco.

A' nehéz-nyelvű.

110 Kárischt mond, 's PsziKKét, ha Psychét kell mondani 's Cháriszt
És Témisz-tók-lescht Győri The^u-mi-szto^u-cleszért.
'S Ekkó- 's Bakkusch-nak, 's Kémiának 's Mekkanikának
A' mi nekiünk Echo, Chémia, Mechanica.
Szent Adrasztea, mérj bosszút ez o^utromba beszédért!
Meg van az! – A' Svábnál Győri Giehri leve.
115 Ez o^utromba szantszándékkal így, noha e' durva is állhatott vol-
na. Mert a' Calvin embereit tanítani kell pronuciálni.

A boldog alkony.

120 Csókot, lyányka! – Nem én. – Igen, oh igen! Eggyet! Eressz! Nem.
Láng vagyok; éltem alél, angyali lyányka! Nem én.
Reszkete: megragadám. Csak szácsk..! – Ah, el! – E' szemet! és e'
Másikat! e' rózsás ajkat! ez arcot! – El! El!
Még egyszer szácskád'! De ne tartsd hát zárva! Szemed' még,
'S homlokod'! e' lobogó gesztenyeszög hajakat!
És gyönyörű nyakad' és ambrás szép mellyedet! Újra
Szádat! Hagyd szívnom, Lolly, lehelleid'!
125 Hagyd...! – Jönnék. Hamar, el! Fuss!

'S futnom kelle.
 De már most
 Tőled, Lolly, csak a' hajnali fényre futok!

130 Lebendig dargestellt, és ez magában is érdem. De bizony semmi
 sincs előttem kedvesebb benne, mint az a' véghetetlenül delicat más-
 fél utolsó sor, hol befátyolozott világossággal mondja, hogy csak
 hajnalkor mégyen el karjai közzül.

38. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. jan. 19.

Kazinczy Ferencz
 Berzsenyi Dánielhez,
 Miklára, Somogyban.

Széphalom, Octoberben, 1809.

5 Hogy jambusimra gáncs fog szállani,
 Előre láttam. Ők az iskola'
 Törvényeit bátran általszökdösik.
 Ha jók, becsülik a' törvényeket;
 Becsülik a példákat is, ha szépek.

10 De kell e törvény, kell e példa a' szépre?
 'S nem széppé a' szépet, 's a' rútat viszont
 Nem-rúttá, e' kettő' kéje teszi e?

A' babonának reszkető fija
 Nem lát, nem hall; azt tartja a' mit tanítnak.

15 Homér hatosban zengé bajnokát:
 – Úgy érti Mesterétől; – 's a' hatos szép.
 Murány rotyog, totyog, potyog, szotyog;
 És, minthogy azt így fűzte Gyöngyösi:
 Lám a' rotyog, totyog, potyog, szotyog, szép.

20 Két kurta egy hosszát ad. Tehát, csak értsd:
Remegő nyu^ulakat a-vagy bitang darut a hurok'...

Mert ezt Horátzban így lelé – pedig
 Ő füllel ujjal mérte a' hangokat –
 Fület-varázsló zengzet, ékes jambus.
 25 Nyilván ez is szép jambus lesz tehát?
 Mert törvény ellen nem kél pártosan:
Te, szerelem, eleget epedek, eleget iszom az üröm'...
 Szebb mint a' gúnyolt Accius' rendei!¹
 Daykának édes zengzetű dala:
 30 Homályos bánat dúlja lelkemet.
Talán újúlnak régi szenvedésim
Talán tündér előre-érezésim²
Rémítnek... rossz! mert másod' és negyed'
 Fogásaiban az első tag hamis,
 35 'S középbén a' vers ketté nem hasad;
 'S így Dayka ügyetlen, lomha verskovácsló.
 Nem vétek az, ha Virgíl és Homér
 Négy spondát vész négy dactylus' helyébe.
 De Dayka a' másod' és negyed' fogásra
 40 Spondát ne végyen! Ők a' harmadik
 Czikkelyben általszökdösik gyakorta
 A' nyúgalom' pontját, és mentek érte.
 Pert vonz fejére Dayka ezt ha teszi!
 Oh marhalelkek! méltók vonni jármat,
 45 Mert fül helyébe féket kaptatok;
 Hányszor fakasztá már dongástok engem
 Szelíd kacajra, hányszor élességre!

 Mi teszi a' verset verssé? – Szózatosság. –
 'S mi ezt? A' hosszú 's a' rövid tagoknak
 50 Arányos és kedveltető öszeállások.
 Vers, a' mi a' fülnek majd tág majd szorosbb
 Törvény szerént nyújt bájt, 's a' holt igébe
 Hízelkedő zengéssel éltet önt;

¹ Accius' <sora> rendei

² előre-<kép> érezésim

55 'S nyügét, a' melly közt kényesen lebeg,
 Érezni nem, de csak gyanítani hagyja.
 'S így a' Terentz' és Plautus' rendeit,
 Bár szűk bilincsre verve nincsenek,
 Szép versek lévén, jóknak is vehet'd.
 60 Így jambusom, ha páros öt fogásain
 Úgy ejti kurta tagjait, hogy ők
 Utól ne álljanak; 's ha két utolsó
 Polczain gyors lábat szöktet, bár az elsőbb
 Fogásban sánta lábakat von is:
 Ő két röviddel nem foldoz keményt –
 65 Komoly dalának bátran járja tánczát,
 'S az iskolások' gáncsaikat kaczagja.
 De nem talál helyt minden mindenütt.
 Az boldog, a' kit nyájas Istene
 Keggyel vezérel a' saját nyomon.
 70 A' verselés' legrégebb neme
 Az volt minálunk, a' mellyen Tinódi,
 Szikszai borától fülve, dúdola.
 Rest és siket vers, melly hat párja közzül,
 A' sort középben kétfelé szakasztván,
 75 Csak egyikének adja gondjait,
 És még is olly, hogy tapsolást remélhet,
 Ha ihletéssel énekeltetik,
 És a' vezérrend' két utóbb csapásait
 Selypül nem adja-vissza a' többiben.
 80 'S házát 's házát és szálát meg valát
 'S hagyjont 's vagyont nem toldoz egyyüvé.
 Az adva 's kapva, rakva léi kegyelmet,
 Mert kedves néhol még a' tompa hang is.
 Hervadhatatlan fényt ezen nyere
 85 Az, a' ki majd ösének szép elestét,
 Majd a' kemény lány' csüggesztéseit dallá.
 'S egünkön Zríni csillagként ragyog.

90 Kevésbé könnyű mint volt Gyöngyösi:
 Jóval tanultabb, 's fenntebb szárnyalású.
 'S e' versnem hordja Zríninek nevét.

 A' Tíberis' 's Ilisszus' szép leánya
 Sylvesterünket fényesbb útra hívá.
 Magasbb kecskekhez szoktatott fülét,
 95 Hogy értse nyelvünk' szózatos folyását
 Nektáros ujjal ő illette-meg,
 'S más húrokat vont zörgő karvasára.
 Fülelt a' tér, füleltek a' tetők,
 'S Tihanynak játszó lyánya felkapá
 A' kedves hangot, 's sokszorozva vitte
 100 Tatránknak égbe-nyúlt sziklájihoz,
 És a' holott az Olt siet vizét
 A' nagy Dunával egyesíteni.
 De a' Hellénisz a' rekedt kintorna'
 Nyívását kedvelő sereg között
 105 Még nem talált érzékeny tisztelőt,
 'S jobb korra várván, nyugalomra dőlt.
 A' Szunnyadót nagy-későn Ráday
 Költötte-fel hosszúra-nyúlt altából,
 És Péczelének zöld árnyékai között
 110 Titkolt szerelmek' üzésére bírta.
 Itten lopá-el a' Szerelmesektől
 Eggy pár Szarándok lantjokat. De Zeüsznek
 Szelíd leányi tükkel kergeték
 Bosszús halálig a' tolvajt, 's kezében
 115 A' szózatos lant csak vad hangot ejte.
 Rájnis 's Szabó, 's ezekkel Révai,
 Nyerék-meg azt a' kedves éneklőtől,
 Ki, őutánok, eggyre sem mosolygott
 Még édesebb, még bájosabb kegyével,
 120 Mert a' dagály nem fennség, mint Virágra.
 Sok a' meghítt, a' Választott kevés.

Az ének és a' vers ellenkezésben
 Állottanak mind eddig. Az rövid
 125 Ütést adott emennek hosszujára;
 És, a' midőn ez megszökött, amaz
 Balúl hosszúra tátogatta száját.
 'S így a' tudom majd túdom majd tudóm lőn
 'S a' lyányka mézes³ ajkát a' zsolozma
 Hamis hangoknak ejtésére kénzák.
 130 Hermesnek békebotját Ráday
 Nyújtotta-el a' két Versengő felett;
 'S ők, mint a' kígyók a' boton, azonnal
 Szerelmes öszveöllekezésbe költék,
 'S visszázkodások' harcza véget ért.
 135 'S most a' magyar dal már görög kecsekkel
 Dicsekszik, és a' nagy Békéltetőt
 Hermiónénk szent tisztelettel hang'zza.^α

Nyert a' magyar dal, a' midőn görög
 Tetőkre léptetett. De veszte a régi,
 140 Midőn reá új éket raggatának.
 A' lakzisoknak részegült cigányaik⁴
 Tibullnak mennyei kellemű leányát
 Piros csizmába bújni kényszeríték;
 Hogy czinczogások mellett a' Homér'
 145 És Élegéja' tánczát lejtegetvén,
 Patkós bokáját öszvecsattogassa,
 'S a' csürhe nép közt vad kacaját repítsen.
 A' részegeknek tetszik e' veszettség,
 De a' kinek mellyében tűz lobog,
 150 'S Hellásznak Istenségét rettegi,
 Az átkot-vonszó helytől futva-fut,
 'S a' farsanglás' szentségtörő bohójit
 Adraszteának bosszujára hagyja.

³ lyányka <száját> mézes

⁴ részegült <leányaik> cigányaik

155 A' Zríni' kobza' két⁵ pár húrjait
 Egy párra szállította Bessenyei.
 Azért e, hogy négy eggyezőt keresni
 Kifárada a' szűk nyelvben? vagy mivel,
 Prokrusztusi ágyként, a' négy rend' köre
 A gondolatnak, hogyha kurta, nyújtást
 160 És hogyha hosszú, nyesdelést parancsol?
 Az Örs' öreg dallója 's⁶ Barcsay,
 Dicső barátok és rokon nagy lelkek,
 A' vers' kidolgozásában nehézkék,
 'S eltelve még is fogyhatatlan ékkel,
 165 'S magyar lelkeikben halhatatlanok;
 És a' ki testvérenek sírkövét
 A' bánat' ágával foná-körül,
 'S az a' ki Czídet hozta tájainkra,
 És Anyós, együtt indultak vele.
 170 Az áldozatlan pórserég körülttök
 Bájolva gyűlt-fel, 's minden hangicsálást
 Zengésnek vévén, mint a' tók' lakóji
 A' fülmilének csattogásai mellett,
 Rekedt szavával dong 's kong úntalan'.
 175 Pirúlt a' büszke Píerisz, 's helyére
 Nyomván a' hulló pártát, titeket
 Szóllíta-fel, honnom' nagy díszei,
 Kisem, 's te Berzsenyim, 's Rózának boldog férje!
 'S kevély örömmel lépe társai közzé.
 180 Barátom! Orczy 's társai már avúlnak.
 Avúlni fogtok egykoron ti is!
 'S mint a' te fényed vét homályt Bugacznak
 Szent dallosára most, úgy zengi majd
 Az únokának egy újabb Virág
 185 Egy újabb Dayka szózatot dalát,

⁵ kobza' <negy> két

⁶ dallója<, > 's

Melly a' te lantod' édes énekit,
 És a' mit Istennéje sug Kisünknek,
 És Himfy zengett, elfeledteti.
 Mi még hajnallunk, 's távol a' határ!
 190 De nem lesz olly kor, melly a' vak tudatlan'
 'S ízét-elvesztett bölcsnek bosszujára,
 Ki títeket nyelvrontóknak szidalmaz,
 Mint Márszyász azt gyáva lantolónak,
 Kire ég föld 's még a' poklok is fülelnek,
 195 Neved' csudálás nélkül emlegesse.
 'S mint én irigylem Orczynak Bugaczát,
 Akként irigylík majd Psychéd' neked,
 'S a' mit hazádnak szent szerelme zengett.

Az a' leány, melly vélem a' legelső
 200 Szonéttet dallá honnunk' szép határin,
 'S most majd a' Ráday' kényes rhythmusán
 Majd jambejonban sugja episztoláját,
 Venúgium' hattyúja, mennyei
 205 Terpszíchoréddal megmérkezni fél.
 Ő nem leánya az Aegiscsörtetőnek,
 Nem egyik kedvelt húga a' Delphi' urának,
 Nem öltözött a' Küpris' bájövébe,
 A' zengő pánczél' szárnyas tánczait
 'S Pallással a' felhőn nem tánczoló
 210 Hol a' Hegyalja látni örül magát
 A' sullogó Bodrog' víg tükörében,
 Ottan akadt ő egyszer dallva rám,
 Befutva Eóznak lángsugáraival.
 Mint hültem-el, 's oh mint levék oda,
 215 Midőn megláttam! Intett hogy követném,
 'S követtem ötet. 'S a' mint e' zavar
 Lassúlni kezde mellyemben, 's az élet
 Szózáttal együtt tére-vissza, ezt kérdém:
 Ki vagy te, szép szűz? Lángoló szemed

220 'S e' barna, fürtös üstök, e szemérem,
 Orczáid' színe, 's e' varázs kecsek
 Benned hazámnak szültjét sejtetik.
 De barna, fürtös üstököd' virágai
 'S a' hang, melly édes ajkadról folya,
 225 'S eggy mondhatatlan báj, mellyet szemem
 Még eggyikén sem láta Szépjeinknek,
 Külföldinek mutatnak. Ah, ki vagy?
 Csudállak és szeretlek!

 'S a' leány
 230 Mondá: Nevem Xenídion 's Magyarcsa.
 Báróczy volt az Ápolóm; az új
 Szép Attikának méhe. Ő tanított
 Engem szemérmes-édest selypeni,
 'S távozni a' durva nép' beszéditől,
 235 'S nevetni a' durva népnek gúnyait.
 Kis énekem, melly hozzád elhatott,
 Külföldnek éneke. Hallottam a'
 Quirína, 's a' szép Mæonisz' dalát,
 'S a' mit Torquata 's Louison 's Götchen zengtek.
 240 'S pártájik' elhúllott virágaikat
 Pártámba fűzöm e' völgy' díszei mellé;
 'S kényem szerént eldalom bérceinknek
 Mind a' mit tőlök eltanúlhaték.
 Így bánt Quirína a' Mæonisz' dalával;
 245 S Virgíl 's Horátz Pindarnak és Homérnak
 Virágaikból fűztek kosszorút
 A' föld' nagy Asszonyának homlokára.
 Csak a' butát rettentí az a' mi még új.
 Külföld' termése volt a' rózsza is;
 250 A' mívelés belföldivé tevé;
 'S olasz-eget szítt e' tetők' gyümölcse.
 Jer, halljad lantom' zengzetét. Ne kérdd:
 Mindég enyém volt e? Most már enyém.

255 Ne kérdd: Törvénnyel eggyez é, nem é?
Eggyez, ha szép; mert törvényt ez teszen.
A' Kellem' Istennéjit engeszteld-meg.
Győz, a' kinek kedvellik áldozatját.

260 A' mint Poetát, hazafit 's embert véghetetlenül szeretett Berzse-
nyinek küldi ezt azzal a' kéréssel, hogy maradékai' számára tégye
félre,

Kazinczy Fer[encz]
Széphalom, Jan. 19d.
1810.

39. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. jan. 22.

Széphalom, Jan. 22d. 1810.

Kedves barátom! Ámbár új darabjaimat másokkal látatni nem
szeretem – legalább azokat a' mellyek ízlésemnek tökéletesen
megelegítve meg nem felelnek: Véled, kit nem csak mint barátomat,
5 hanem mint egyikét az életben lévő legelső Poetáinknak is igen for-
rón szeretek 's tisztetek, örömmel közlöm az itt következő kis szép
Epigrammát. Meleg szívvel írtam azt, és úgy sült-el, hogy rajta nem
lelek semmi változtatni valót. Gyönyörű kis darab; méltó hogy a'
Görög Anthológiában álljon. – A' Wesselényi hamvait tiszteli; 's
10 épen ezért annál kedvesebb, mert annak a' colossális nagyságú, 's e'
miatt a' pulyák által nevetett embernek nincs szívesebb tisztelője ná-
lamnál:

A' Zsibói nagy Megholt.
(Szül. 1751. 9. Xbr.; mh. 25. 8br. 1809.)

15 Kétled e, hogy lelkünk jár, vándorol? – Ott fene Cátó
'S lágy szívű Brútus, itt Wesselényi valék.
Erdély, szüntessed sírásidat, él Fiam! él Nőm!
'S Díszedet egy jobb kor' újra megadja Zsibó.

20 Néked nem szükség mondanom, hogy az utolsó sor' értelme ez:
a' Metempsychozis által néked, Erdély, újra megadja Zsibó azt a'
díszedet, mellynek kidöltét most keserged.

Én ezt az Epigrammát ma reggel hajnal előtt készítettem; mert én
a' mit írok, kívált ha vers, vagy setétben, vagy kocsiban szoktam ír-
ni. Valóban a' Poezisi munka isteni sugallás; mikor kész, alig hiszi
25 az ember, hogy azt maga írta; és ha szép a' munka, imádja azt, mint
Istenség' effluviát. – Mit adnék értte, ha ezt annak a' nagy Em-
bernek, a' ki immár csak árnyék, felolvashatnám! Bár csak
Báróczinak is így sülné valami! Felette szent érzés a' Megholtak
tisztelete.

30 Míg ezt írni (dichten) eszembe jutott volna, egy más epigram-
mámmal készültem-el. Az minden érdem nélkül van. De lesz haszna
azoknak, a' kiknek van fülök a' hallásra. – Bosszant Debreczen, kik
azt tartják, hogy a' Magyar nyelv eine abgeschlossene Sprache, mint
a' görög és római, és hogy ebből sem elvenni nem szabad semmit
35 sem hozzá adni sem változtatni, mint az ő Bibliájokból. – Ez az állí-
tás, mondám, épen olly nevetséges, mint mikor Debreczeni Bíró
Uram azért haragszik, hogy miért járunk egy arasnyi mentében 's
csecsig erő nadrágban. Igen is nevetséges volna ha Bíró Uram öltöz-
ne úgy: de az is az volna ha a' Jurátus öltözne a' Bíró Uram lábikrát
40 verő mentéjébe. A' poetai stílus tehát éljen új szavakkal: Bíró Uram
pedig Debreczenivel. – Egy jó Isten a' Bíró Uram titulusa helyett a'
Fürmender (Vormünder Tribunus) nevét juttatá eszembe, 's ez már
hangjára nézve is véghetetlenül nevetséges szó. Halld az
Epigr[ammá]t:

45 A NEO és PALAEO-LOGUS.

Nem magyar a' nyelv már, nem az a' ruha. Németes ízlés
Lepte-meg ezt és azt, 's korcsosodásra jutunk.
Igy kesereg Fürmender Uram, hogy az Urfija, térdig-
Érő mentéjét Párizsi módra szelé – (elszelé)
50 'S négy öt kendőből vastag nyaka, 's üstöke borzas,
'S ah! a' hunczfutka (superflu) 's czaflí becsébe veszett.

'S csendet mond mikor ír, 's kecset és kegyet, 's a' mi reménység
 Volt eddig – hosszú mondani! – néki remény.
 'S év neki az esztendő, 's szeretett lyánykája barátné,
 55 'S futja Komám-Asszonyt 's csillagom-adta Borist.
 Fűrmender, te ne légy Urficska. Te NAGY FÜRMENDER,
 Légy – Fűrmender! 's te légy – Elegánt Elegánt!

Ezek az itt felvett Debreczeni szók caustisch wirkolnak új¹ szava-
 ink' ajánlására, 's az utolsó vers gyilkol.
 60 Mit mondasz a' Párisi dolgokra? – Én az első napokban nem tud-
 tam egyebet és egyébről gondolkozni. – Azt mondják a' Napolyi Ki-
 rály Joachim Carolina leánya lesz Napóleonné. Megsíkatott az elvá-
 lás aktusa. Elj szerencsésen, kedves barátom! Verseid kezedben van-
 nak e már? Irj minél előbb. Gyönyörűség nekem olvasni a' mit te
 65 írsz, akár vers az, akár levél.

Kishez ma küldém-el hozzád írt Episztolámat végső correctúrá-
 val. Az Octoberi ex[em]pl[ár]t égessd-el; ezt pedig tedd félre (mert
 Kis neked küldi) késő Unokáid számára.

¹ wirkolnak <az> új

40. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek *Széphalom, 1810. febr. 24.*

Széphalom 24. Febr. 1810.

Kedves Barátom! Daykának verseit ma vitték-el Pestre nyomtat-
 ni. Kis István úgy ígéri, hogy Aprilisban megjelen a' munka: de én
 azt nem hiszem. Nem előbb mint a' Pesti Medardusi vásárra fog vele
 5 elkészülhetni a' nyomtató. Óhajtanám, hogy melletted lehetnék mi-
 kor azt látni fogod. Hozzád írt Episztolám egy hosszú értekezéssel,
 mellette lesz. A' címlap után ez a' Dedicatio áll rajta:

VIRÁG, KIS, BERZSENYI
BARÁTIMNAK

10 – – animis, quales neque candidiores
Terra tulit, nec quis me sit devinctior alter.

Ezt nyomban Daykának élete követi, egy igen hosszú Præfatióban. Ugy az I. Könyvben Odák és Dalok. – a' 2dikban Egyveleg költemények.¹ A' 3dikban az alkalmatossági versezetek. A' 4dikben
15 Clélia. Az 5dikben Deák versek. Így variánsok és változtatások, 's az Index. Ez után Episztolám hozzád. Ez után a' Jegyzések és az Ertekezés, melly 47. lap. Ebben sok új dolog van, valamint a' Præfatióban is. Nevezetesen a' Neologizmus ellenségeinek, kiket Dayka úgy szeretett mint Te 's én. – Te régen hallgatsz. Irj kérlek.
20 Engedd² tudnom, a' Te Psychéd nem valamelly német dalból van e véve, 's egészen tiéd e? Felelj egyéb kérdésimre is.

Én úgy hiszem, hogy a' Dayka verseinek kiadások után Kis István hajlandó lesz a' Te verseidet is kiadni. Szeretném ha épen azon formatumban, azon betűkkel nyomtattatnának verseid, hogy két kedves barátom és Poétám egy formában állhasson könyveim közt.
25 Daykát, életének olvasása után, mint embert is fogod szeretni. Hát ha még mind elmondhattam volna a' miért szerethetné! Elj szerencsésen 's adj nekem ismét örömet. Azt fogadtad, hogy ezután gyakrabban fogom venni leveleidet. Öllelek tisztelettel elegy barátsággal.

30 Jelentsd tiszteletemet életed' boldogítójának, 's gyermekeidet tanítsd, hogy engemet már is szeressenek. Az én Thaliem el van lepve fekéllyel – ótvaras. De igen igen szép gyermek ott a' hol a' fekély el nem lepte kis képét.

¹ Egyveleg <darabok> költemények

² kérlek. <Nevezetesen> Engedd

41. Kis János – Berzsenyi Dánielnek
Sopron, 1810. jan. 19. és 1810. febr. 25. között

[Megküldi Kazinczy Berzsenyihez szóló episztolájának átdolgozott változatát.]

42. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1810. febr. 25.

Mikla, Febr. 25^{dik} 1810.

Nagy érdemű Barátom!

5 Az én kínos Pesti expedi[t]iom meg van babonázva. Mindíg ké-
szülök oda mint a' Francziák Angliába, 's azonban mindig tsak itt-
hon maradok. A Te sok barátságos zaklatásaidra meg indultam
Januar 20^{dik}. Sed mala avi: Laknál egy hitvány hidról le dültem, és
sántán bennán tértem vissza. Jobb kezem olly ütést kapott, hogy
tsak mast foghatok előszer tollat az írásra, és a' Te nagy betsű levele-
idnek, szíves oktatásaidnak meg köszönésére. – Már mast tehát előbb
10 nem mehetek, csak cum Zephris et hirundine prima.

Leveleid vilagosítanak meg, hogy Epistolád hozzám szól. Kö-
szönöm!! – Ne kívánj tőlem egyebet! – A' ki minden szívességet
olly nagy kamattal szokott viszonzni mint Te, az előtt a' hálálkodás
kedves nem lehet. Engedd meg, hogy a' helyett – el vetvén az előbbi
15 dalotskát – Grófnédnak e' következővel udvaroljak:

A' ki a' Mu'sát veszi úti társúl,
Mint Te szép Vándor, kies annak utja;
A' hideg Pólus 's szomorú Sziroccó
Díszit nyer előtte.

20 Tánczoló Hórák, nevető Napéák,
Tegzes Istenkéek koszorus Kegyekkel,
Szózatok lombok mosolyogva íntik
Ott is örömmre.

25 A' Magánosság' rideg alkonyában
 Paphius fényes tsalatásit érzi;
 Égi népekkel repes andalogva
 Khrónos' ölébe.

 Sillered' 's Góthéd' Geniussa lengjen
 Véled, és Fáklyás keze fedje pályád';
 30 Mágiás képek' 's arany Almadások'
 Fátyolya leljen.

 'S melly Zephír Amor' Jegyesét emelte,
 Az vigyen Téged' fel-ölelve gyengén
 Viszsa Hívedhez bibor illatok közt
 35 Étheri szárnyán.

Ebben personálék nintsenek. Amazt meg tudtam volna igazítani,
 de valami papizmust vettem észre benne, 's következés képpen a'
 meg jobbításra[!] méltatlannak iteltem.
Kény nálom annyi is, mint Kedv, Lust.

40 Amazont eredeti értelmében vettem, melly szerint nem egyéb mint
 az aszszony, vagy még inkább az én értelmem szerint – Magyar
 Aszszony. Így nevezem a' magyar pártát amazon pártának.
Tiszta Jamborság helyett tettem: Régi Jamborság, Prisca fides.
Fellegeit szalaszd, e helyett irtam: Fellegeit higítsd.

45 Ravatal. Némely tájokon a Nemesek, a' Sír' és Kripta fölé ember
 magasságu fekete ormos deszka boltokat szoktak tsinalni, mellyek
 néha kettősök hármosak, sőt négyesek is, ezeket nevezik ravatalok-
 nak. Val[ah]ány halottat az illy ravatal alá tesznek annyi fekete lobo-
 gókat függesztenek homlok falára, és mindenféle sirverseket rovnak
 50 reá; 's ugy vélem innét jött a' neve: rovat-all. Gyermekek koromban
 még minden nemes Faluk temetőjiben lehetett illy deszka
 Mausoleumokat látni, de már mast igen ki mentek a' szokásból.
Sziporka, nálunk annyi mint szikra. Pogonyt nem ertem.
Psychemet senkitől sem költsönöztem¹ tudtomra. Örülök, hogy tet-
 55 szésedet meg nyerte. A' mi szívből jön, nem lehet az rút.

¹ költsömöztem [th. emend.]

- A' Festetits Lászlóhoz irtt óda – azon kis complimenten kívül, melly nélkül nagyokhoz menni nem szabad – nem egyéb, mint titkos intés és buzdítás, vagy leg alább más nem akart lenni. Én hernyókról Gimplikrol, Pipiskékról mint Nagy Fer[encz] ódázni nem tudok; sem
- 60 Arkangyalokról és Belzebubokról epopoeázni mint Milton: Embe-
rekhez szeretnék szólni mint Horátz; ezeket pedig vagy ujjá kell te-
remtenünk, vagy meg kell elégednünk a' középszerűséggel.
- A' jambusok mértékében engem a' Te elísióid, és szabadságaid zavartak meg. Azt véltem, hogy szabad jambussal és még szabadabb
- 65 skazonnal egyveleg és eggyeránt élsz; szabadságaidat reguláidnak
néztem, mellyet okosságnak látván, követtelek. De egyéberánt is lát-
tam azt, hogy a' jambus, olly szabad vers, hogy azzal minden Poeta
szabad kényne szerínt bánt, 's mindenik különös ramára vonta.
- Igazításaid igen helyesek! Én valóban a' negligentiát nem tsak
- 70 affectaltam, hanem követtem is. – De mint hogy ezen darab
egyéberant sem lelt volna helyet ódaim között, elég időm lesz annak
ki egyengetésére. – Ird meg kérlek bővebben is észrevételidet, sem-
mit el ne titkolj! Én Te tőled örömmel tanulok.
- Epigrammáid felette szépek! Valóban a' Genienek az a'
- 75 megismértető jele hogy mindenben eggyerant nagy, mindenben mes-
ter; mindenben eredeti és teremtő. Epigrammaidban, nagy elmét,
Epistoláidban pedig a' nagy elme mellett nagy embert is mutatsz.
- Ez órában veszem Sopronbol Epistoládat. Által nézvén változta-
tásaidat, látom, hogy a' mitől olly igen féltem, meg történt: a' nagy
- 80 Kazinczyt a' kis Schulmann meg játszodta! meg győzte! –
Verdammt Schulmann!!! – Melly kár, ha a' Vesselényihez szőlő
Epistolában is illyen változások estek! – Barátom! ezen remekeid-
ben, én Téged úgy néztelek, mint a' pulyák korlátjait tapodó, saját
ösvényen fellengő szabad, büszke Pindárt. 'S valóban, ez a' kevély
- 85 felemelkedes ez a' nemes önérzés tette lelkedet alkalmassá ezen
szépségeknek előlhozására, mellyekhez hasonlókat én még nem
ismérek; mellyekhez Kisnek Epistolája nem egyéb, mint butsúztató.
'S gondolod é, hogy az illy nagy órának szüleményét változtatni,
szépíteni lehetne?

90 Ezek: zengé bajnokát, és a' tók' lakóji, javítások, és némelly új
nevezeteket az ujság ingere kedvesít; de a' többiek mind szentségtö-
rő rombolások, minden leg kisebb kivétel nélkül. És még ezen kö-
vethetetlen hét sor: Venusiumnak kedveset etc. mellyeknek olvasásá-
ra én nem kevésbé lettem, hanem csak nem minden önérzésemet el
95 vesztettem – még ezek sem maradhattak épen! Kazinczy! Te engem,
a' Te ditsőségednek részesévé koronáztál, – Te engem szeretsz! Én
a' Te lelkednek leg első, leg tisztább, 's leg szentebb ömleményét, az
én maradékaimnak el teszem, és a' Hazának bé mutatom; ezen
kortsos Copiát pedig meg kérlelhetetlenül el égetem.

100 Ber'senyi Dán[iel] mpr.

43. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1810. febr. 26.

Mikla, Febr. 26^{dik} 1810.

Nagy tekintetű Barátom!

A' Te Epistoládnak szépsége, olly hatalmas benyomásokkal ha-
tott belém, hogy én, minden leg kisebb változtatásaidat szentségtö-
5 résnek néztem, és minden leg kisebb betűjéért kész valék vért ontá-
ni. Gyanítván azonban tsalatásomat, változtatásaidat még egyszer,
még százszor megvizsgáltam. Az előítélet fatyolya ritkulni kezd sze-
memen; 's ime, sok változtatásaid – mellyek előbb szenvedhetetle-
nek valának – mast egészen más színben jelentek meg előttem, és
10 azokkal meg békültem. De vagynak még mast is némellyek,
mellyekkel tellyességgel nem tudok szerelembe esni. Engedd meg,
hogy ezeket birói színed eleibe terjeszszem:

Ha jók, betsülik a' törvényeket;
Betsulik a' példákat is, ha szépek;

15 Ezek az én ítéletem szerint el veszítették minden előbbi kelleme-
ket energiájokat, és kétértelműekké lettek: mert a' ha jók, és ha szé-

pek, hamarébb értetődnek a' jámbusokra, mint a' törvényekre és példákra.

Hermiónénk szent tisztelettel hang'zza.

- 20 Ezen szenvedhetetlen hang'zza helyett, tedd kérlek: áldja. Így a' metrum törvényét is bizonyosabban bé töltöd, és a' fület sem sérted meg.
De a' kinek melléjében tűz lobog. Ha a' Nemzet' nagyobb és pallérozottabb részének nyelvén szólni nem félsz, tedd: szent tűz ég. ez a' mellék szó itt igen szükséges.
- 25 Venuzium' hattyúja, s. t. Vigasztalhatatlan leszek, ha ezen 7. soroknak előbbi gratziájokat vissza nem adod. Irj máskor akármelly szoros mérték szerént, tsak itt hadd meg az én örömemet, gyönyörűségemet!!
- 30 Terpszichore. Ez értelmére nevezve akármelly szép, de hangjára nézve rút, 's következésképpen illy véghetetlen kellemű sorokhoz nem illik.
Nem egyik kedvelt húga a' Delphi' urának. Ez a' Nem egyik, szenvedhetetlen rest prosa.
- 35 Küprisz. Ez szép és új.
Nem tánczoló, még ez sem tetszik úgy mint az előbbi tánczolta: Miért meg nem mondhatom. Talán azért, hogy előtte ez vagyon: öltözött; vagy hogy ez a fennség és erő, melly ezen rendekben vagyon, erősebb végződést kíván.
- 40 Engeszteld meg. Minek a' meg, holott előbb egy szóval ki tudtad mondani így: engeszteljed. Ez sokkal kényesebb, és a' metrumra nézve rövidebb hangzású. A' Nyert pedig sokkal energiásabb mint a' Győz. –
Rimánkodom előtted, hogy ezeknek kellemeit, a' metrumnak fel ne
- 45 áldozd; mert én azokhoz úgy ragaszkodom, mint egy vak Capucinus a' maga feszületjéhez.
Ez nem tudós critica: hanem tsupán az én izlésemnek mesterségtelen tapogatása. Ott az én tollam ellen, – ama nagy Mondár szavaként – buzogány emelné fel magat: itt bátran szollok, mert az étek' izéről a' nem-szakács is tud ítélni. – Barátom! én téged a' szeretet-
- 50

nek bizodalmával, – melly az én betsülésemnek teteje, – meg tisztel-
telek; az irritabile vulgustol meg különböztettelek: 's reménylem;
hogy ez által kegyes hajlandóságodra magamat méltóbbá, a' mi ideá-
lis barátságunkat pedig gyümölszözbé tettem.

55

Ber'senyi Dán[iel]

44. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. márc. 16.

Széphalom, Mart. 16d. 1810.

Igen kedves barátom!

Eggszere hozza a' Posta két kedves leveledet, 's eggyszerre vele
a' Generális Perceptor Sárközy István Úrét is, mellynek egy
5 cikkelye felőled szól. – Azt írja, hogy nem ismér; hogy azt hitte,
hogy Miklán egy Berzsenyinél több nem lakik; de hosszas tudako-
zódásai után érti, hogy ott egy emberséges és philosophus ember is
lakik, kit, mivel nagy csendességben él 's kijárni nem szokott, nem
ismér senki. Másfél stációyira vagytok, úgymond, egymáshoz, 's ő
10 Téged meglátogat mihelytt reá ér. – Én nem szűkölködöm sem a'
Sárközy sem a' más tanúbizonyysága nélkül arra, hogy Te millyen
vagy és mi a' Te becsed: de minekutána érdemeid és jóvoltod engem
tisztelő barátoddá tevének, örvendek hogy felőled ezeket hallom.
Becsültetni a' Jóktól, sőt még a' gonoszoktól is, olly szerencse,
15 mellyet nem nézhet hidegen senki, bár maga magának tökéletesen
elég. – Én Sárközi Urat sok eszt[endő] olta ismerem, 's becsülöm,
tiszttelem. Szokolait 1803ban láttam. Ismerem V[ice] Ispántokat is.
Mind a' három méltó hogy az én Berzsenyimet szeresse 's tőlök sze-
rettessék. Térek két leveledre.

20 Édes barátom! Kimondani nem-javallásunkat azok eránt a' kiket
szeretünk, többbe kerül mint a' gáncsot hideg vérrel szenvedhetni.
Örülök hogy Te nékem ezt a' szép bizonyságát is adtad barátságod-
nak; de valamint az ollyat magam is tudom tenni, úgy Tetőled nem

jó véletlenül. A' barátságnak nincs szebb actusa mint ez, én¹ pedig
 25 Berzsenyitől mindent várok. – Sajnálod, kárhoztatod hozzád írt
 Episztolám' változtatásait. Némelly sorokban igazságod van – ilyen
 a': Venúziumnak kedves új hattyúja etc. és így megtartom az első
 dolgozást – de némelly helyedben igazságod nincs; és így ezekben
 30 követem érzésemet. A' vers nem próza. Minthogy vers tehát a' vers,
 legelső Bedingung, hogy az legyen, a' mi ötöt azzá teszi. Mernél e
 olly hexametert írni, mellynek hatodik lába nem spondaeus vagy
 trochæus, hanem jambus vagy dactylus volna? Bizonyosan nem.
 Tartsuk meg tehát a' szchemát, mellyet profiteálunk. Némelly sorom
 ez ellen világosan vétett: tehát a' Schulmann nem helytelenül szóll.
 35 A' ki nem tudja a' Schulmann kívánságait² kielégíteni, írjon prózá-
 ban. Gesszner jambejonokban kezdte írni Idylljeit. Ramler kimutatta
 a' hibákat, 's Gessner széljelbontotta a' jambéjonokat 's átváltoztatta
 prózává.

Nicht den | kühnen | blut be | spritzten | Helden,
 40 acatalect. Nicht das | öde | Schlachtfeld | singt die | frohe Muse.
 trochaic. Sanft und | schüchtern | flieht sie | das Ge | wühl.
 catalect. Die | leichte | Flöt' in | ihrer | Hand.

Nem eggyik húga, nicht eine der (neun) Schwestern. Non una ex
 novem sororibus.

45 Pallásszal a' felhőn nem lejtegette. Ez annyi mint tánczolgatta.
 Jobb e így?

Engeszteljed tehát, nem engeszteld-meg. – és

Nyert, nem győz – és

De a' kinek mellyében láng lobog.

50 A' Hermionénk szent tisztelettel hangzza. Ezt újra dolgozom.

Ellenben Becsülik a' törvényt, ha jó a' törvény: Becsülik a' pél-
 dát, ha szép a' példa. Már ezt nem tudom, reá vehetem e magamat,
 hogy ismét felvegyem. Mert nem csak sok spondaeus van a' két sor-
 ban, hanem a' két essentialis láb (mint a' dactylus a' hexameter ötö-

¹ ez, <ep> én

² jav. ebből: kívánságain

55 dikén) spondéus, holott jambusnak kellene lennie; és a' jó a' nem elidáltatik, tulajdon törvényem' bosszantására.

Látod, barátom, ha makacs vagyok e az idegen tanácsot bévenni; látod, ha gyenge vagyok e követni ön érzésem ellen még a' Berzsenyi tanácsát is. Szeressd a' ki e' kettőt tudja 's magával-küszködés nélkül teszi.

60 Epigrammáim nagy szerencségeket csináltak. Complimenteket kapok értek mindenfelől (a' Weselenyire 's Báróczyra írtakat értem, mert ezeket Kultsár felvette leveleibe, 's reá ismertek, hogy a' Báróczyra írt is az enyém). Ez engem, szívesen vallom, nagyon csikland, 's talán csak azért csikland, mert vélek elértem a' mit óhajtottam, hogy Weselényinek atrox-sága (melly miatt ötödfél eszt[en]deig szenvedett Kufsteinban) és a' Báróczy' kőművessége tiszteletbe hoztattott. Néked megsugom, hogy a' Báróczyében a' gallyával szó csak sütés a' Nemkőművesek miatt. A' ki az, tudja, hogy ott melly fának a' nevét kell olvasnia. Most majd Fabchichra is tétetek a' Kultsár leveleibe egy Epigrammát. Az az ember igen darabos verseket írt. De a' ki maga Poéta, ezen olvashatatlan versekben is kap holmit, a' mit becsülni fog. Így kapott Virág az Anacreonból fordított Fabchich soraiban. És melly lángoló hazafi volt ő mind a' mellett

75 hogy Pap volt! 1807ben két Újhelyi Fiscális a' Városiak' képekben utaztak Bécsbe Instantiával. Győr körül egy Ujhelyi születésű Plebánust kerestek-fel. Ebédje mellett ült Fabchich is, kit soha nem láttak, 's kinek hírét soha nem hallották. Szó lévén a' Diætáról 's Magyar nyelvről, 's említetvén, hogy a' Püspökök ellenkeznek,

80 Fabch[ich] ezt mondá: B-m én az ő violaszín sapkájokat, ha az teszi hűségtelen hazafiakká. De imhol a' vers egészen a' Fábchich stylusában, manierjában.

Scázon.

85

U -		U -		U -	
- -	UUU	- -		- -	
UUU	U -	UUU	UUU	UUU	- U
- UU		- UU	U -	- UU	
UU -		UU -		UU -	

- 90 Fábchich | vala ne | vem. A' | kegyes | Múzsák | zörgő
 Czíterát | adá | nak én³ | nekem. I | szonyodás | sal fut
 Zengés' | elől | az a' | kir' |ők | nem moso | lyogtak.
 De nem | fut a' | kit fel a | vatá | nak és | értik,
 Hogy nincs | tulaj | don kecsék' | hiján | midőn | a' szép Es fehlt den
 Ifjak' | 's leá | nyok' tán | cza köz | zé, rep | kénynyel Versen nicht an
 95 Koszorú | zva lép | a' kopasz | Aná | creon |, 's rekkent_ eigenem Reiz
 Szózat | tal, ő | is dal | ja Kó | must és | Évánt,
elisio 'S nevelj a' | köz örö | met. En | gem is | kedvelj, | forrón-
 Szeretett | hazám | nak hív | fija! Nem |ád azon | -eggy bájt
 Sváda Suá | da min | dennek. | Szeret | tem a' | nyelvet,
 100 Buzog | tam én | is ért | te. Neve | met tiszt | teld 's áldd.

Ezek a' scázonok, ez a' magyarság, ezek az ideák, ez a' görög
 együgyűség voltak a' Fábchich caractere verseiben. Tegnap vir-
 radta felé felébredvén kaptam a' gondolatot, u[nd] der Spass ward
 bald fertig. Ez egyszersmind azt is érezteti, hogy a' tribrachysokkal
 105 dactylusokkal 's anapæstusokkal fűzött jambelon úgy hangzik mint
 a' bomlott óra' verése. Pedig hozzád írt Episztolámban ezt akartam
 éreztetni.

Feleségemhez írt 's most közölt Ódád gyönyörű darab, igen igen
 gyönyörű. Annak vallanám, ha nem ötet tisztelte volna is meg. Azt
 110 tudni, hogy Psychéd tulajdonod kevélyé teszen: féltem, hogy
 valamelly német Poetából vetted az ideát. Kevélykedni fog vele lite-
 ratúránk. Felfordulásodat szívesen sajnálom. Úgy jártam én Tatán
 1803. Majusban. De nekem bal könyököm contusiót, orrom bétörést
 szenvedett, bal könyök[?] eszrevehetőképen vastagabb, bal karomat
 115 ki nem nyújthatom, orrom bedugult.

Hitted volna-e, hogy Napol[eon] Bécsből visz mátkát? Nem én.
 De csak hogy innen vitt. – Micsoda következtetéseit várod e' házasság-
 nak? – Itt nagyon elnémultak a' kik a' Corsicánust szidalmazni sze-
 rették.

120 Márton József leveléből tudom, hogy minister Marét, ki Batsányi-
 nak Kufsteinban 1796 szomszédja volt, vele fordította a'

³ nak <nekem> én

Proclamatiót, és hogy ez egy Hungarus ad Hungarost is írt. 'S ezért nem mervén a' béke után Bécsben maradni, ellődült láb alól, 's itt hagyta feleségét.⁴

⁴ A két utolsó bekezdés a 2. f. verzójának jobb szélén üresen maradt helyekre beszűrve.

45. Berzsenyi Dániel – Szemere Pálnak
Buda, 1810. márc. 27.

5 Bizodalmas nagy jó Uram! Azon kis Csomót, melyet az én nevem alatt Kazinczy Ur, Uraságodhoz küldött, kérem méltóztasson ezen embernek által adni. Sajnálom egyéb eránt, hogy a' Duna miatt az Úrnak személlyesen tiszteletére nem mehetek 's követem ezen Kellner Cancellariában készült levélért.

A' legszívesebb tisztelettel vagyok 's maradok Urasagodnak
Buda 27. Marti – 810.

alázatos szolgálja
Ber'senyi Dániel mk

46. Szemere Pál – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1810. márc. 27.

Tekintetes Berzsenyi Dániel Urnak
Szemere Pál barátságos tiszteletét!

5 Nagy érdemű Férjfiú! Meg vagyok fosztva azon szerencsétől, hogy tiszteletedre lehessek. Fájós lábaim miatt csizmát nem vonhatok. De igyekezni fogok hogy azt, a' mit kívánsz, megkaphassad. A' Kazinczynktól küldött Csomót, a' Pesti megszaladáskor Vitkovics barátunknak adtam által. Ezt a' levélhozót tehát Vitkovicshoz igazítom most, a' ki Vitkovicsnak előmutatván Csomódról szöllő leveledet, által veendi azt V[itkovics]tól.

- 10 Kazinczy megparancsolta nekem, hogy az ő tisztelt és szeretett Berzsenyiét[!] mind addig el ne bocsássam míg valamely alkalmas Képpíróval képét le nem véteti. Méltóztassál megengedni nagybecsű Férjfiú, hogy Kazinczynknak ezen kérésére én is emlékeztethesselek. Ha még holnap Budán leszesz, udvarlásodra fogok menni, 's azon
15 leszek hogy Budán valamely szerencsés munkájú Potraitirozót leljünk.
- Azt is meghagyta Széphalmi barátunk, hogy, ha munkáidat nyomtatni fogod, a' typographiai Correcturát én vigyem. Ez nekem szerencse, 's Te, reméllem azt, nem fosztasz-meg szerencsémről.
- 20 Szabad legyen nékem kedveskedni Előtted az Új Holmi' Ildik Csomójával, és az elsőnek Recenziójával. Literaturánkban most ezek az újabb Productumok. Látni fogod belőlök mely lábbon áll AZ, a' ki Révainak székében ül.
- Literatúrai újságúl írom azt is, hogy Kazinczy Daykának verseit
25 Vitkovicshoz már felküldötte, 's Kis István Könyváros a' kiadatást magára vállalá. VIRÁG, KIS, BERZSENYInek van ajánlva a' Munka. Vajha mentől hamarabb kijöhetne.
- Méltóztassál meg engedni Római Titulaturámért. A' kit Kazinczy szeret és tisztel, azt én hévnek érzéseivel szeretem, 's szívem kifakadásával szollítom meg. Ajánlom magamat kegyeidbe és jovoltodba!
30 Pest, Martziusban 1810.

47. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
1810. márc. 25. és ápr. 5. között

[Felkéri Berzsenyit emlékvérs írására báró Wesselényi Miklós halála alkalmából.]

48. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
1810. ápr. 5.

A'
NAGYSÁG' ÉS SZÉPSÉG' DIADALMA.

Széphalom, Martziusb. 1810.

- Elfolya kétezer év, és még több; 's végre megúnta
5 A' nagy Mennykövező' hitvese 's húga dühét.
Homloka'-szültje nem így. Fájt még, hogy az Ídai bíró
Vénusz előtt ötet megfutamodni hagyá.
Párizs bántott meg, Párizs bosszúlja-meg estem'!
Így szóll, és harczra hívja-ki Nápoleont.
10 Jó ez; 's mint mikoron Márs lép szekerebe, 's hatalmas
Karral az ellenség' nyúlt seregeire rohan:
Dönt, tapos, öl, pusztít, valamerre ragadja negéde,
'S láng,¹ füst, jaj 's riadás töltik-el a' nagy eget.
Cypria megdöbben. „Nem küszde így a' nagy Achillesz,
15 Nem Dioméd, ugymond; így nem az álnok Ulyssz,
Több ez mint Sándor 's Cæsár 's a' Károlyok, és Az,
Kit nekem hívemmé tett vala Gabrielám. (Henr. IV. Gall. Rex.)
Új fortélyt kíván az idő: Rettegje Minerva
'S e' délczeg Hős a' Spréai szép Amazont!”
20 'S ah, a' Spréai szép Amazon már kezdi csatáját!
'S ah szalad a' remegő Spréai szép Amazon!
'S a' Diadalmas előtt Berlinnek tornyai rengnek,
Mint a' vén Gotthárd reng vala lábai alatt!
„Pæan! ió Pæan, nagy Férjfi! kiálta Cythere;
25 Jer, 's légy már ezután Kedvesem énnem is.
Pallasz néked erőt és bölcsességet adott: én
Példátlan fényed' drága jutalmat adom.
Ime Therézámnak szép sarjadzatja, Luíze,
Páphószom' legfőbb dísze, kebledbe repül.

¹ 'S <jaj> láng

49. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1810. ápr. 8.

Mikla 8va Apr.
810.

Nagy tekintetű Barátom!

5 Eddig, úgy hiszem, Szemere tudtadra adta, hogy én Pesten lévén,
a' csomót kezemhez vettem, és a' kiadás eránt Kis István
Könyvárossal meg egyeztem olly formán, hogy verseimet olly
betűkkel és olly papirosra adja ki mint Himfi szerelmei vagynak, és
a' Vignettet a' leg jobb rész metszővel vágassa ki. Ha Dayka versei-
vel egy formatumban akarod látni írj Kis Istvánnak, ő mindent meg
10 fog cselekedni.

Melly képemet vissza ne küld, mert az nékem azon kívűl is va-
gyon: hanem, ha már szívességed határt nem ismér, és semmiben
adósom lenni nem akarsz, tehát küld meg nékem Grófnéd képét,
hogy azt a' tied mellé függeszthessem, és mély tisztelettel meg csó-
15 kolhassam. Látod melly vakmerő vagyok! –

Jegyzéseidet és változtatásaidat Szemerével és Kölcsseivel
együtt meg vizsgáltuk, és sok szép észrevételeket találtunk benne.
Használni fogom azokat, valamint csak izlésem és poesisom termé-
szete meg engedheti. A' hézagokat is igyekezem minél jobban ki pó-
20 tolni és változtatásaimat tudtadra adni.

Erántad való tiszteletem mindenkor határtalan volt, mindenkor
szerettelek forrón, de féltve. Ezen méreg cseppet az én öröömnek
poharából a' te utolsó leveled ki vette, mert azt hitette el velem, hogy
én téged úgy szerethetlek, mint ferjfiút és igaz börtöset. Te nem vagy
25 kevély, nem vagy hiú! – De engedd meg, hogy ezen nagy becsű leve-
ledre akkor felelhessek, mikor ezen mastani meg győzhetetlen rossz
launámat elverhetem 's hozzád méltobban szollhatok. Akkor meg-
küldöm néked az en biographiamat is, hogy engem mindenképpen
ismérj.

30 Utazásomnak alkalmatlan ideje, és a' Dunavíz úgy meg
bádjasztottak engem, hogy a' te derék Pesti barataid társalkodásának

gyönyörűséget nem érezhettem eléggé; olly lankadt lettem, hogy még Virágot sem kívántam látni. – Ezen jó emberek téged imádnak. Fordítsd buzgásokat literaturánk' javára!¹ Én veletek versent nem futhatok; de az én tisztele[te]m és jó kívánságom késérni fog titeket.

Kegyes szeretetben zárt, maradok

szíves becsülőd
Berzsenyi Dán. mpr.

Az én Laczi fiam is ótvaras volt, de a' mindennapi meleg fürdő csakhamar meggyógyította. – A' lejtegette ezen soraidba nem illik, hadd maradjon meg a' tánczoló. – Szeretném tudni, mi a' Kőművesek fája.

¹ javára<..>!

50. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1810. ápr. 18.

Mikla, Apr. 18^{dik.}
1810.

Nagy tekintetű Barátom!

A' mi a' Tempelt és felirásokat illeti, idead felette gyönyörű. De ennyi poeták verseinek öszve nyomtatása, semmiképpen sem akar az én csudálatos fejembe férni. Nem látsunk é bérlelt siratóknak? Nem ártunk é magunknak és a' tárgynak? Nem lenne é illendőbb, ha Te mint Wesselényinek barátja, az ő biográphiáját, baráti ecsettel, hazafiúi szemekkel és philosophusi lélekkel ki adnád? A' bölcs a' legkisebben is fel tudja fedezni a' szépnek és nagynak vonásait. – A' biográfia homlokára igen illene ezen versed: Kétled e hogy lelkünk s. t. utánna pedig egy vagy két poétának darabjait toldalékul lehetne adni, s nem a' leg szebbeket, hanem a' leg helyesebbeket. De kövesd tetszésedet. Én mint barátod, leg kisebb érzésemet előtted eltitkolni nem merem.

Ha terhedre nem lenne, igen szeretném, ha azon darabjaimnak
hibájit, melyeket gyűjteményemből ki hagytál, előmbe terjesztenéd,
hogy azokat meg igazítanám, vagy ha az lehetséges nem lenne
crisisedből tanulnék. Én azokon kívül is ki vettem egy néhány da-
20 lokat; de azok között, melyeket Te ki hagytál vagynak némely da-
rabok, melyeket ki vetni sajnálok. Meg lehet, hogy ha botlásaimat
meg mutatod, más képpen gondolkozom, mert tudod azt, hogy né-
kem theoriám nincs. – Éljen szerencsésen!!

szíves tisztelő
25 Berzsenyi Dán[iel] mpr.

WESSELÉNYI HAMVAIHOZ

Le omlom én is szent porodon nemes!
A' jókkal együtt könnyeket áldozok,
S hamvedredet bús Ciprusaggal
30 Illetí Melpomenem zokogva.

Nem úgy jelentél meg te hazád' egén,
Mint egy szökő fény, mely mosolyog 's ki vész,
'S mint egy szívárvány tarka párák'
Kölcsönözött ragyogásaikkal:

35 Te mint az Orcán 's mint az Olympi láng
Megráztad a' gőztorlatok' Alpesit,
'S villám szavad meg szégyeníté
A' czudarok' s gonoszok dagályát,

'S a' jók csudáltak, mint az egész javát
40 Titkon segítő mennyei tűneményt.
Neved, dicsőült Wesselényi,
Rettenetes vala és imádott!

Ritkán talál itt enyhelyet a' derék.
A' Virtus' útját Szörnyetegek lesik,
45 'S pályája küzdés, ám de végre
Talpa alá szegi a' Chimérat!

50 Mint hajdan a' szép Aethra' jeles fija,
 Fel birtad ifjú karral az éktelen
 Márványt, 's Atyáid' pallosával
 Győzödelem vezetett az égbe.

Tekints le hozzánk hős eleid közül!
 Lebegj körülttünk, légy szeretett hazád'
 Védlelke, 's óh add vissza fényes
 Díszeidet maradékaidban!

51. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. máj. 4.

Széphalom, Majus 4d. 1810.

Érdemes barátom!

5 Hogy Pesten valál, megírta Vitkovicsunk: de elfogva azon szomorúság által, hogy az ő jó anyja beteg volt, 's végre el is aludt, ha-

10 lasztotta a' bővebb tudósítást, úgy hogy azt Pesti barátimtól két levelem által kelle kicsikarnom. Végre tegnap vevém Szemerénknek 16. lapnyi levelét, 's látlak vele a' hídon, látlak somogyi perezced és salámid körül, látlak Biharit hallgatva, 's hallom miként olvassátok, miként mondogatjátok egymásnak verseiteket, mint emlegetitek a'

15 távollévőt és azokat, a' kiket ő lelke' teljességében nevez magáéinak; 's olly kevély vagyok, mintha a' Capitoliumon nyomná fejemre a' Petrarca koszorúját. Barátim! miért nem léphettem én akkor mikor együtt valátok, véletlenül közzétek! miért nem lehettem tanúja annak a' szép szövetségnek, mellyet Berzsenyi, Horvát, Vitkovics, Szemere 's Kölcsey az örökkévalóságra kötöttek! El vagyunk tépve egymástól: de bennünket egy lélek elevenít, 's ti barátim, soha sem fogjátok a' Révai M[anu]S[criptum]ait 's holmit egyebet forgatni, hogy a' Kazinczy Virgílból vett szavaira ne gyúladozzatok; 's a' Jónak, Szépnek, Igaznak érzése így terjed a' mi ragyogó 's örökké ragyogandó barátságunk által – 's ennek erős hite elég jutalom, elég

20

pótolék nékem is néktek is azért, hogy a' kedvezni nem akaró sors
bennünket egymástól elrekesztve tart. – Ismerlek verseidből, levele-
idből, ezen körülállásos tudósításból; majd foglak képedből is. Ha
ez idén Bécsbe kell mennem, a' mit reménylek, Miklát látni fogom!

25 –

Te sok jó könyvet vittél Somogyba, 's ezek, és azoknak emléke-
zete a' kikkel Pesten össze ismértédtél, jó ideig elfoglalva fog tartani.
Oh vezéreljen az újabb meg újabb ideákra, 's azok a' felséges
ideák, a' melyeket könyveidből, 's ön magadból merítesz, zengesse
30 lantodat, hogy mások is tanulhassanak Tőled! – Szemere azt írja Vi-
rágról és felőled, hogy ti vagytok ketten a' Nemzet' első Lyricusai,
's Szemere olyat vét e' mellé, melly igazságtalanság Virág eránt.
Eggy pályán is lehet kettőnek úgy állani, hogy az eggyik ne légyen
elsőbb vagy utóbb a' másikánál. Ti engemet mind ketten elbájolva
35 tartatok, 's nem is kértem, kit illet inkább a' koszorú; illet az mind
kettőtököt. – De annak örvendek, hogy Pesti barátim is értik már,
hogy Virágot Kist és Berzsenyit méltán tartom eggy sorban állóknak.
Ez a' négy – valamint én – csudálják benned mind az embert, mind
a' Poétát. Én mindég inkább meg inkább csudálom mind a' kettőt; 's
40 minél inkább csudállak hármatokat, annál kevésbbé tudom csudálni
mind azokat, a' kiket vagy szerettem, vagy csak szenvedhettem.

Szemerétől olly tudósítást vártam, kértem, melly semmit ne hall-
gasson-el. Irta tehát azt is, hogy Verseid' változtatásaira mit
mondottál, 's mit mondott ő is Néked. A' mi barátságunk, szeretett 's
45 tisztelt barátom, szentebb, mint hogy szükségem volna azt mondani,
hogy változtatásimnak el¹ nem fogadások engemet elszomoríthatna.
Mi volna úgy a' mi barátságunk, ha az lehetségesnek képzelhetné
az efféle döllyföt. Én elmondtam a' mit jobbnak véltem. Mit végy te
fel, az a' Te dolgod, nem az enyém. A' barátságnak az a' legszebb
50 jusa, hogy kimondja vélekedését, és más részről az, hogy bátran kö-
veti tulajdon érzéseit. – A' pirholagos szó előttem nem csak
isméretlen de képzelhetetlen is volt. De azért fel nem akadok azon,
ha véle az én ellenkezésemmel és a' Szemeréével nem gondolván,

¹ változtatásimnak <elfogadás> el

55 élni fogsz is. Tegyük-fel, hogy az valóban nemtelen² 's rút szó. A'
Te verseidnek annyi érdeme van, és olly ragyogása, hogy az ezen
szeplő mellett is egyik fő dísze lesz literatúránknak.

Bár csak a' mi Pesti barátink egy tudományos Journált adnának-
ki! Szemere elmondá mint buzdítottad őket erre. A' mit Te mondál
nékiek, azt mondom én is. A' Czinkék alább hagynák ezt a' gőgös
60 beszédét az ízetlenségnek 's tudatlanságnak. Örvendek, hogy Pesti
barátink megkorbácsolák a' Holmistát. Azt tudakozád, ha nem én
írtam e azt a' Recensiót. Nem is tudtam, hogy valami ollyas készül,
's a' nyomtatott ex[em]plár tudatta velem a' történetet. Rá ismertem
Írójára noha derekasán elrejtette magát. Az álorcztát nemes kevély-
65 ségből vette-fel. Nulla est gloria praeterire asellos, azt mondja
Martialis. Hát nem praeterire, hanem velek szabdalkozásba is állani.

Nyugtalanul várom leveledet a' Pesti mulatás felől. Talán ottléted
arra bír, hogy ezután néha felrándulj oda. Ezért szeretnék én minden
esztendőben felmenni Ninivébe; mert nekem a' festés, faragás 's
70 ezekkel rokon mesterségek nagy szomjat csinálnak, azt pedig Pesten
nem csilapíthatom.[!] Ez idén az Ipam' dolgában kell felmennem, ki
ott triumphála egy successióális perében; 's ez nekem alkalmat
nyújt az oskolákat végig járni. Éljen szerencsésen, igen kedves bará-
tom! Kérlek, ne gyötörj hallgatásoddal. Öllelek lelkemnek teljessé-
75 gében.

² valóban <sze> nemtelen

52. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. máj. 6.

Széphalom, Máj. 6d. 1810.

Kedves barátom!

Születésednek napján vevém azon leveledet, mellyben a' Wesse-
lénnyire írt ódát küldéd-meg nekem. Sokat, igen sokat vártam Tőled,
5 's többet adtál mint vártam; ódád olly szép, hogy senki nem fogja

hatalmas megrázattatás 's nevednek csudálása nélkül olvashatni. Ör-
 vendek Wesselényinek, hogy Tőled megtiszteltetett, 's fijának e' le-
 velemmel együtt tészem-fel postára azt, a' melly néki mívedet
 megviszi. Patakról egy deák ódát küldé nekem e' végre Prof. Sípos,
 10 Math. és Phys. Prof. 's deák hexametereket Prof. Kézy, kit e' holnap
 első vagy April. utolsó napján neveztek-ki Prof. Síposnak helyébe,
 azon toldással, hogy elébb a' Superintendencia költségén megjárja az
 Academiákat. Mi lelkű ifjú légyen ez, értsd az ide zárt Virgili és
 Homéri darabból. Prof. Humanior. Nagy Ferencz is hexametereket
 15 írt, magyarul, a' Bion siralmának hasonlatosságára; 's ez az Idylliom
 forma vers is igen szép. E' négy darabon kívül még semmi mást nem
 kaptam a' Wesselényi megtiszteltetésére. – Köszönöm szíves barát-
 sággal azon intéseidet, hogy a' versek olly formán ne jelenjenek-meg
 mintha fogadott Siratók volnának éneklőjik. – Gellertnek halálára
 20 egy egész Tómus, még pedig nem vékony, nyomtatott illy for-
 mán. Valamelly fordítás által ezt igen jó lesz megelőznöm.

Rövid vala levelkéd, édes barátom, 's innen azt húzom-ki, hogy
 Pesti útnál írtál egy másikat is. De az nekem kezemhez nem
 jöve. A' Pestiek örvendeznek ismeretségeden: 's viszont ők is méltó-
 25 tók, hogy Te örvendezzél az övéken. Felette helyesek voltak a' Te
 öelöttök tett ítéleteid, p: o: hogy a' kis Szemere előli magát az
 Æstheticában, 's hogy Vidához írt ódája igen czifra, 's kínos munká-
 ba került. Kérhetnélek e, hogy tudassad velem, millyeneknek találtad
 őket? Szeretném ha azokat, a' kiket én annyira szeretek, Te is szeret-
 30 néd! 's sajnálom, hogy Virágot nem láttad.

Azt kívánod, hogy kihagyott darabjaidnak fogyatkozásait, az az,
 a' mellyek nekem hibásoknak tetszettek, előtted felfedezném.
 Szemerének leveléből tudván, hogy tőle kérdezted, miért hagyhat-
 tam-ki az Örömhöz írt dalt, legelébb is ezt kerestem-fel Kézírásod-
 35 ban, 's elmondom a' mit magamban érzek:

Legfőbb ok a' kihagyásra az lehetett, hogy a' REJTEDnek a'
 szchéma törvénye ellen 3. rímje vagy, és a' negyedik 3sorú
 strophá úgy áll ott mint olly függelék, melly azt gyanítatja, hogy nem
 tudtad mit kell vele kezdeni. – Ezen felül visszás az is hogy a' karom
 40 közzül két sorba tépetik-el. Az a' lelkem' bálványá is közel jár a' sü-

- téshez, legalább olyan, hogy azt gondoltatja maga felől, hogy a' Voss' szavaival éljek, hogy kínosan pótlotta-ki a'¹ külömben üresen maradható öt syllaba' helyét. A' gondolat a' dalban igen szép, szépek a' képek is: de ismét Voss szerint, kificzamlott tagúak a' stróphák.
- 45 A' Te Exegi monumentumod igen szép ismét, 's talán érdem benne még az is, hogy nem száll olly kevélyen mint a' Horátzé; noha versben szabad úgy is. De a' Berzsenyi verseinek nincs ilyenre szükségek, 's kik azok a' Magyar Tudósok, a' kiknek Berzsenyi e' MORZSÁT szenteli? Sok darab magában jó lehet. Az a' kérdés,
- 50 hogy az Egésznek tónusához illik e? – Ha ezt felveszed is, nem csak szégyent nem ejtesz a' darabon, de vele sokak előtt kedvet is találhatsz.
- Igen szép a' Fohászkodás is, mind philosophisch mind poetisch.
- 55 De Berzsenyi a' Vers egész kötetében nem volt religiosus Poeta. Ez hagyatá-ki velem a' darabot. – Benne nem lelek semmi hibát. Egyedül ezt szeretném megváltoztatni: közellebb (közelébbre) és a' jobb 's nemesebb (s non duplicatur in motionib[us]). Ezt így lehetne tenni: A' jobb 's nemesbb lelkeknek útján. – Mély si'rom' éjjelét. – S'irom' non si'rom'.
- 60 A' Balaton Töredéknek tetszik. Vannak a' Festők portefeuilleiben sok el nem végzett darabok, és igen gyakran igen becses darabok. Itt meg nem felel a' végzet a' kezdetnek. Ez² igen fenn és pompás festésekkel kezdi: amaz nyargalva végzi. A' hexameterek sem
- 65 mind szép menésűek. Nincs eggy eggy fatálisabb rekesztés mint négy syllabájú szóval: dala harsog. nincs szebb mint három syllabájúval: virúlmányt, ölében, körülte. Ezt a' 4 syllabájú rekesztést a' szegény öreg Ráday ejtette sokszor, 's nevétek értte.
- Illyen stúdium, illyen töredék a' Horváth Adámhoz írt nagy szépségű darab is; de el nem végzett darab. Ennek legalább fél árkusra
- 70 kell vala nevedkedni.

¹ pótlotta-ki <az> a'

² kezdetnek. <Amaz> Ez

Ezekből láthatd, kedves barátom, mi indíta engem arra, hogy holmit elhagyjak. Tudod hogy én mit értek a' barátság szabadságai alatt: kimondani tartalék nélkül a' mit érzünk: de azon kevéség nélkül, hogy magunkat csálhatatlanoknak véljük, 's azon intolerantia nélkül, hogy azt kívánjuk, hogy más úgy tánczoljon mint neki³ muzsikálunk. Én ezután talán semmit sem nyomtattatok, hogy Horvát Vitkovics és Szemere ne lássa 's botlásaimat kimutassa: de szabadon hagyom elfogadni vagy el nem fogadni a' mit ők akarnak. Élő szerencsésen, igen kedves barátom, 's kérlek írd nekem minél előbb, és ne rövid ne szűk leveleket. Öllelek tisztelettel 's forró barátsággal.

³ mint <más> neki

53. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. jún. 4.

Széphalom, Jún. 4d. 1810.

Kedves barátom,

Meg nem foghatom honnan eredhet hallgatásod. Ha érzénéd melly gyönyörűséggel olvasom én leveledet, még akkor is, ha benne semmi versed nem jó, olly sűrűen írnád őket, mint a' melly ritkán most írod.

Én e' napokban tavaly elégetett csomómnak két darabját dolgoztam újra. Emlékezetem felette szerencsétlen megtartani a' mit csináltam vagy a' mit a' másokéban megkedveltettem. Így még több hézagok estek elégetett csomóm verseiben mint kézírásomban voltak; mert egyik oka az elégetésnek az volt, hogy üregek voltak benne, 's féltem, hogy idegen kéz fogja kipótolgatni. – Kérlek, add tudtomra mind¹ azt, a' min benne érzésed felakad, a' mit igazítva óhajtanál látni. Attól kérem ezt, a' ki Virággal együtt első Lantosa a' Nemzetnek.

¹ tudtomra <> mind

A' GRÁTZIÁKHOZ.

(1787 táján; de újra dolgozva 1810. Májusban.)

- 20 Sípját 's e' koszorút 's, nyiló korának
Díszét, homloka' fürtjeit, Kroníon'
Hármas ikrei! hívetek sajátúl
Nyújtja tinéktek;
- 25 Mert a' kellemek' árjait Cyprisnek
Nyájas Asszonya mind tirátok önté;
'S töletek szedi most viszont, ha lángot
Gyújtani készül.
- Oh védjétek az áldozót, Leánykák!
'S titkos bájotokat lehellje mennyei
Ajkatok dala' zengzetébe! Csak hív
Sergetek hallja azt!
- 30 Matthissonban van példa a' szchemára; 's nála nélkül is a' három
hendecasyllabus sort $\underline{\cup}\cup \mid - \cup \cup \mid - \cup \mid - \cup \mid - \underline{\cup}$ merném öszve
kötni az Adonicussal, noha a' régieknél ez példa nélkül volt. – Ez a'
dalom 1787 táján más szchemára volt írva, így:
- 35 Sípját 's e' koszorút 's, még fiatal kora'
Díszét, homloka' lágy fürtjeit, hívetek,
Kellem' mennyei Hárma,
Néktek nyújtja tulajdonúl. 'stbb.

APOLLÓHOZ.

(1787 táján, újra dolgozva Széphalom Jún. 1810)

- 40 Miért könyör'gjek én teneked, dicső
Magzatja Zeusznak! most mikor, illatot
Gyújtván, először lépek, új Pap,
Zsámolyaidra, 's arany szelenczém
- Oltárodon bort 's búzakalászokat (far)
- 45 Űrít? – Azért nem, oh nem azért! hogy én
Nyerjem-meg a' mit nagy titokban (félve, hogy más

A' pulya kér esedezve tőled. meg ne hallja, 's
 Nem kell nekem kincs! Nékem elég juta. pirúlni ne kelljen
 50 Nem gőz! pirúlnék hogyha belőlem is (értte)
 Játékot űzne a' Sors. Rohanjon
 Bár mi reám, fedez a' Középszer. (quod satis est)
 Csak lantom' illesd! csak nyilat adj nekem
 A' szent tegezből, Szörnyek'- öljöje, te!
 55 Szorítsa örülve jobbam' Híved:
 Fussa komoly szemem' a' kaján nép!

Régiségeimet a' Hálai Lit. Zeitg. 1809. Apr. recenseálta. Eggy
 két sújtást kaptam² tőle, er gefiel sich einst in orthograph[ischen]
 60 Neuerungen, er sucht da Affectirte, da der eigentliche Ausdruck nahe
 lag. (Szegény ember! ha tudná mitől kap az írás kellemet! csak
 geschraubt ne légyen[!]) er räth in literærisch[en] Streitigk[eiten]
 Mæßig[un]g, wird aber selber sarkastisch; doch muß man sagen, daß
 er zum Lob mehr wie zum Tadel geneigt ist. etc. De nékem az ilyen
 Recensio, melly tanít, kedvesebb mint a' fúlasztó tömjén. Kár hogy
 65 a' Recensens német volt, nem magyar, 's a' grammaticus, a'
 philologus munkát CSAK historiai tekintetéből olvasta-meg. – Ezen
 felül a' Bécsi Annálisokban Biographiám áll. Ezt annyinak veszem,
 mintha pellengérre állítottak volna; mert mich dem Schau des
 Publ[icums] auszustellen, noha CSAK barátságból cselekedte
 70 MINDEN HÍREM sőt csak GYANÍTÁSOM NÉLKÜL is eggy igen
 becsült barátom, felette visszasan hatott reám. Meg van, és így le-
 gyen! Én azt tartom, az olyan csak halálom utánra való volna. De
 ezen kedvetlen történet a' mi barátunkon Kisen is megtörtént már
 több mint 5 esz[tendő] előtt ugyan ezen Annálisokban.

75 Képed még sincs itt. Melly igen szeretnék hozzád repülni, 's ma-
 gamat még szorosbban csatlani hozzád! Elj szerencsésen, kedves ba-
 rátom! Én 24 óra oltá magamban vagyok; feleségem Kázmérba ment
 halálához sietve közelítő atyát[!] 's ágyba esett anyját meglátni 's

² sújtást <én> kaptam

80 elvitte nagyobbik lányomat, ki épen ma 2½ eszt[en]dős. Felesége-
det szíves barátsággal tisztetem, Magadat, gyermekeidet öllelek. –

örök tisztelőd:
Kazinczy Fer.

54. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. jún. 13.

Széphalom, Jún. 13d. 1810

Kedves barátom,

Wesselényire írt Ódát e' napokban két Pataki Professorral ol-
vastattam, kiknek egyike, Kézy, nagy Poeta; 's mind ez a' két em-
5 ber, ki a' classica literaturában tökéletesen jártas, mind még három
értelmes és érzékeny Hallgató az elragadtatásnak azzal a' gradicsával
hallá azt, melly nem fakadozik magasztalásokra, hanem megnémül
és igen későre jut szóhoz. Az egyik (Kézy) kért, hogy engedjem-
meg, hadd írhasa-le. Megengedtem. Ő még semminek¹ leírására
10 nem kért engedelmet tőlem. Itélheted ebből, melly béhatást csinált
reájok. – De sem ők nem tudták, sem én nem tudom, ki az az Aethra
fija, a' ki ifjú karral az éktelen márványt felemelte; 's minthogy ezt
mind a' Faber Thesaurus Eruditionis Scholasticæ nevezetű munkájá-
ban, melly nékem mindég kezem körül forog, mind a' Calepinus
15 Lexiconában haszontalanul kerestem: annál bátrabb vagyok azt a'
kérést tenni nálad, hogy kétségemet oszlassd-el, mivel erre Kézy
azon okból is kért, mert szégyen volna az ennyire csudált 's szeretett
darabot tökéletesen nem értenünk. Kézy emlékezik egy más
Aethráról, melly név Ovidiusnak Heróiszaiban előfordúl, 's el is
20 mondá nekem a' pentametert. De az az Aethra nem illik a' Te Ódád-
ra. Mi úgy hisszük, hogy itt Herculesre van czélzás; csak hogy ismét
azt nem tudjuk, hogy ő mikor és hol emelt ifjú karral éktelen már-
ványt. Ennyit a' versről. De hát Te magad, kedves barátom, mint

¹ [jav. ebből:] semmit sem kért

- 25 vagy? 's mit csinálsz? Minket Júniusnak 3dikán a' dér és egynehány
napig olly hideg, melly miatt fűtetnünk kelle, kínozott-el, harmad nap
olta pedig az eső úgy esik, hogy inkább úntuk-el mint az egy holnap
olta tartó aszályt. Nevezetesen tegnap olly nagy vala a' patakok ki-
áradása, hogy csaknem minden hídjainkat elhordta. A' szomszéd két
30 helységben, Bányácskán és Mikóházán, házakat seprett-el 's embe-
reket-ölt meg, 's sok sertést. Nékem sem házamnak sem marháimnak
nem ártott: de a' szokott árkában meg nem férő patak kicsapott a'
kertembe, 's végig futván rajta egy nem kis részén szinte a' vad
földig elhordta a' munkált agyagot, 's 96 oltványomat öszvetördelte,
három esz[tendővel] ez előtt ültetett szilvafáimat gyökerestül kifor-
35 gatta. Mi kárt tett Ujhelyi szőlőmben, még nem tudom: de minden
kétségen kívül tett. – Igaza volt Consil. Szirmay Tamásnak (V[ice]
Ispánja volt Zemplénynek 1775 táján 1784ig), a' ki mikor valaki
körülte esőért imádkozott, legalább sopánkodott, haragosan fakadt
ki; 7 esz[ten]deig nem vala eső, 's még sem veszett-el a' világ: 40
napig esett, 's csak egy háznép is csudatéve maradt-meg; úgymond.
Elj szerencsésen, igen kedves barátom! 's emlékezzél, hogy
sok leveleimre vagy adósom. Nyughatatlanul várom hogy ismét azt
hallhassam Tőled hogy szeretsz. – Feleségedet tisztelem, gyermekei-
det ölelem.

**55. Berzsenyi Dániel – Szemere Pálnak, Horvát Istvánnak,
Vitkovics Mihálynak és Kölcsey Ferencnek**
Nikla, 1810. jún. 21.

Mikla 21ma Junii
1810.

Szemerének, Horváthnak, Vitkovicsnak és Kölcseynek
Berzsenyi szíves baráti idvezlést és tiszteletet.

- 5 Barátim, harmadik holnapra irok néktek, pedig minden órában
kívánnállok titeket meg ölelni! De meg engedtek tí nekem, mivel tud-
játok, hogy az illy mezei embert, mint én, a' filemilének csattogásai

és a' pacsirtának tavaszi trillájai, nem költői andalodásba, hanem
10 földi gondokba és bajokba merítik. Tí nem így vagytok, 's még sem
irtok nékem! Irjatok kérlek! Mint vagytok? Mit csinál Múzsatok?
Mint van, Vitkovics, a' te tarisznyád? – Az én Múzsám ez idén olly
meddő, hogy még egy kis ódánál egyebet szülni nem tudott, 's en-
nek származása is gyanús előttem, és csak a' Széphalmi bábának kö-
szönheti életét... Im hol van:

15 Vesselényi Hamvaihoz

Le omlom én is szent porodon nemes!
A' jókkal együtt könnyeket áldozok,
'S hamvedredet bús ciprus-ággal,
Illeti Melpomeném zokogva.
20 Nem úgy jelentél meg te hazád' egén,
Mint egy szökőfény, melly mosolyog 's kivész –
Mint egy szívárvány tarka párák'
Kölcsönözött ragyogásaikkal:
Te mint az orkán 's mint az olympi láng
25 Meg ráztad a' göztorlatok' alpesit;
'S villám szavad meg szégyeníté
A' gonoszok' 's czudarok' dagályát.
A' jók csudáltak, mint az Egész' javát
Titkon segítő mennyei tűneményt;
30 Neved dicsőült Vesselényi!
Rettenetes vala és imádott.
Ritkán talál itt enyhelyet a' derék.
A' Virtus' utját Szörnyetegek lesik,
Pályája küzdés, ám de végre
35 Talpa alá szegi a' chimærát.

Mint hajdan a' szép Aethra' jeles fija,
Fel birtad ifjú-karral az éktelen
Márványt, 's atyaid pallosával
Győzödelem vezete az¹ égbe.

40 Tekints le hozzánk hős eleid közül,
Lebegj körülttünk, légy szeretett hazád'
Vedlelke, 's oh, add vissza fényes
Díszeidet deli magzatodban!

45 Ezt nem azért küldöm néktek édes Barátim, hogy dicsérjétek, ha-
nem hogy baráti egyenességgel meg rostáljátok, és nékem is ezért
egy kis lelki csemegét küldjétek a' tí productumaitokból.

50 Hogy titeket ismét láthassalak, magam viszem fel
gyűjteményemet, ha előbb nem, az Augustusi vásárra bizonyosan. –
– Hát a' meg ígert tudományos Journál készül é már? El ne feledjé-
tek, kérlek! Tudjátok mire vagytok hivatva! – Éljetek szerencsésen 's
legyetek barátaim! – Köszöntöm Popovicsot. Mint van a' derék
Vida?

¹ vezete<tt> az

56. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
1810. ápr. 8. és jún. 23. között

[Válaszol Kazinczy gáncsaira a versgyűjtemény kapcsán.]

57. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1810. jún. 23.

Mikla 23^a Junii
1810.

Nagy fényű Férjfiú 's Barátom!

5 Ugy értem leveleidből, hogy már két levelem nem juthatott hozzád. Az egyikben arra kértelek, hogy képemet vissza ne küld, hanem, ha már kegyességed határt nem ismér és semmiben adósom lenni nem akarsz, tehát küld meg nékem Grofnéd képét, hogy ti az én szobacskámnak bálványai legyetek. Ezen merész kérésemet ismét meg ujítom előtted. A' másokban, gáncsaidra tett jegyzéseim voltak,
10 melly, ha azolta is kezedhez nem ment, add tudtomra, hogy némelly gondolataimat véled közölhessem.

 Leveleimet rövidelled. Méltán. De hidegnek ne vélj! Tudod mi vagy Te nékem! De tudod azt is, hogy engem, sem a' sors, sem a' Múzsá úgy fel nem emelt, mint Téged. Sok napjaim vagynak nékem,
15 méllyek[!] engem Tőled 's magamtól elszakasztanak, mellyektől csak úgy kell lopnom azon szebb órákat, mellyekben magamat Néked és a' Múzsáknak adhatom. Én, poetának sem elég gazdag, sem elég szegény nem vagyok. Gondjaim vagynak, magamat meg osztani pedig nem tudom. Hidd el azt, ha nékem olly csendes szobacskám
20 volna mint Szemerédnek, meg unnád leveleimet. Te, literaturánknak minden jelesebbjeivel levelezel, 's mindeniknek olly sok 's szép leveleket tudsz írni. Ezen szép tehetségedet, én a' Te leg felsőbb tulajdonságid közé számlálom, 's úgy hiszem, hogy ez, valaha, a' Te nevednek nem kevés fényt fog adni. Látod ellenben, hogy én e' részben
25 Téged korántsem közelíthetlek, mert vagy rövid vagyok, vagy ha egyszer meg eresztem a' gyeplőket, csapongok, és csapongásaimat másnap szégyenlem. Irj Te kérlek, annál hosszabban, minél én rövidebben!

 Verseimmel sok vesződségem volt, mig némelly hézagokat ki pótolhattam; de ne várd, hogy én, ki a' poesis theoreáját soha sem tanulmam, az én nagy theoreticus Barátomnak kedvét mindenben be

tölthessem, mert minden iparkodásom mellett is sokakat kéntelen
valék meg hagyni az eredeti nyersségben. A' többek közt a' Görög
Demeterhez irt ódát is meg bővítettem, mert igen üresnek ítéltém.
35 Imé közlöm Véled, hogy ítéletedet hallhassam.

Mennyi országok' s koronák' reményét
Vetted, oh, boldog nevelő! kezedre!
Mennyi népnek nyujt bizodalmat a' te
Chíroni lelked!

40 A' nagy álláspont' köre nem telik meg
Áldozat nélkül; de ki honnya híve
Mint Görög, mindent mosolyogva áldoz
Honnya javának.

Róma' undokját 's Senecát felejtse el!
45 A' nemes' leg szebb diadalmi bére,
Minden ádázna 's alacsony tyránnak
Kénnye felett van.

Konnidas márványt nyere Parthenonban.
Adj Trajánt nékünk 's kegyes Antonínust!
50 Véreid forró kebelébe márványt
Lelsz te 's örök fényt.
– A' te munkádnak s. t.

Quid non mortalia cogis pectora patriæ amor! De nem teszem é
magamat az ilyenekkel nevetségessé? – Hát Te mikor irsz Epistolát?
55 Irj kérlek! én olly követhetetlen szépségeket, semmi míveidben sem
látok, mint epistoláidban.

Pesti barátidat, hozzád méltóknak találtam. Köszönöm néked
azon vidám napokat, melyeket az ő társasságokban éltem! Valóban
nagy boldogság, olyanokkal lenni, kik vélünk egyenlőn érzenek, ér-
60 tenek! – Szemerédhez leg inkább vonódom. Ezek a' nemes indulatú
's nagy készülétű ifjak Téged imádnak, minden második szavok: Ka-
zinczy Kazinczy. – Te mindent tehetsz velek, 's reménylem, hogy az
ő heveket, használatlan nem is hagyod. A' Journáljokhoz ajánlottam

65 gyűjteményemet, 's biztattuk egymást, hogy Te sem fogod segedelmedet tőle meg tagadni. Kérlek is, tégy a' mit tehetsz!! Én litera[tú]ránknak szebbet 's hasznosabbat gondolni nem tudok.

Te már Somogyban is sok jóakarókat szerzettél nékem. Valóban, Te igen jó ember vagy! – Azt is irod, hogy ez idén szándékozol engem meg látni. Erre ugyan én érdemetlen vagyok, és reményleni sem merem; de mind azonáltal az én castrum doloris forma vén házomat, addig is a' Múzsák papjának elfogadására, a' mint lehet, ki csinosítom, könyveimet rendbe szedem, 's leg jobbik Gombai aszuboromat bepecsételem. Hozzon Isten! – Baucisom, az ő majorsagából a' leg szebbeket számodra tartja, Farcsi fiam pedig, az ő kilencz malaczaiból a' leg kedvesebbiket Néked hizlalja, én azonban diadalmi peánt fogok énekelni. – Éljen szerencsésen!! –

Berzsenyi Dan. mp.

Ezen pillanatban veszem két szép ódáidat. Ne kérdezd ítéletemet! Én Téged csak csudálni tudlak.
80 A' Vesselényi hamvaihoz irt ódámnak leg utolsó rendje helyett, nem lenne é szebb ez: Díszeidet deli magzatidban.

58. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1810. júl. 5.

Mikla Jul. 5^{dik.} 1810.

Tekintetes Férjfiú 's Barátom!

5 Hogy odácskám Néked 's Kézynek tetszik, örülök; az illy biráknak ítélete nékem gyanus nem lehet. – Köszönöm Néked Kézy' verseit, köszönöm, hogy ezen jeles talentomú emberrel is meg esmerkedtetted! Mond meg néki, hogy midőn én az ő verseit leg elsőben olvastam, azt véltem, hogy azokat mind Virgílból rakogatta össze, mond meg néki, hogy én ötöt¹ igen becsülöm, de ha akarja,

¹ én <ött> ötöt

10 hogy szeressem is, idegen nyelven többet ne írjon, mert én az emberi
míveknek becsét, csak azoknak céljaikban keresem, melyek én
előttem a' kicsint nagygyá, a' nagyot pedig semmivé tehetik.

Engedd meg, hogy kérdésidre röviden feleljek: Plutárch szerint
Aethra Theseusnak anyja. Nem emlékezem, hogy én is másutt olvas-
tam volna. Azt is kérde, mint vagyok s mit csinálok. Vesződöm
15 mint Te széllel, essővel, hideggel, meleggel; hol a' levegőben fellen-
gek, hol a' porban izzadok és igazi helyemet sem itt sem ott nem ta-
lálom. A' sok eső mast néked okozott károkat, taval pedig nékem
csaknem minden gabonámat el rothasztotta, és öt² száz kedves se-
lyem birkámat meg ölte. De csak ilyen a' világ! Siessünk Barátom,
20 a' Képzelődések' országába! nincs ott, sem dér sem zápor, ott min-
denkor meg találjuk mind azt a mi valaha lelkeinket feszíté, ott a'
Dargó' lombjai fedeznek, ott Te az enyim vagy. – Élj szerencsésen!
Grofnéd' kezeit csókolom.

² és öt [th. emend.]

59. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. júl. 12.

Széphalom, Júl. 12d. 1810.

Érdemes barátom!

Én e' napokban jöttem-meg a' Cocytus partjairól, a' mint azt ez
a' reszkető zsibbadt kéz is mutatja. Kázmértt mulatván a' szegény
5 Ipam temetése miatt, eggy reggel hideglelési rázkodás közt ébred-
tem-fel. Már rég olta változó vala egészségem. Más nap hánytatót vet-
tem, 's gyomortisztítókat, 's így elhárítottam az epehideget. De a'
nyavalya harpyai körmökkel ragadott-meg; észre sem vevém, midőn
a' legveszedelmesebb tüdőgyulladásba estem. Nem először láttam a'
10 Styx kénköves habjait: de nem láttam soha veszedelmesebben. Fele-
ségemet, két lyányomat elhagyni melly egészen más az mint mikor
ott kellett volna veszni, hol a' büszkeség és holmi egyéb nevelte he-

roizmusomat! Elég hogy itt vagyok, túl a' veszélyen, de még nem
15 baj nélkül. Még oldalomban a' tör, mely szabadon lélegzeni nem
hagy. Kerülnöm kell a' munkát, az írást: de Neked írni – eltilthat e
ettől az Orvos? Örvendj visszanyert életemnek kedves barátom, 's
óhajtsd hogy azt a' minek elvesztésétől most olly méltán rettegetem,
sokáig bírhasam. Több fél eszt[en]d[ő]nél hogy legvirítóbbnak lát-
20 szó egészségem is titkos sínlés volt. Úgy hiszem, most kitisztúlok,
erőt kapok.

Feleségem képét kívánod. Mint tudod mely részen kell szívemet
érdeklened! – Venni fogod azt, édes barátom, úgy a' hogyan azt
egy igen hasonlító festésről Májusban copizálta egy Festő, házam-
nál. De nagyon kétlem, ha szemed a' képen fellelik[!] e a' termé-
25 szet hív és jó gyermekét, és azt a' szép lyányt, a' ki tíz eszt[endő]
előtt Kassának gyönyörűsége volt mind Öregei mind Ifjai mind
Férjfiyai, mind Asszonyai előtt. Nem nagyítom a' dolgot midőn
Sophie felől ezt mondom: úgy van, 1800ban ő volt a' Kassai leányok
koszorújában az ELSŐ rózsza. Az a' Sophie most nincs többé; olly
30 nagy mindenben a' változás, mint karjában, mely most felette vé-
kony, holott akkor a' boltokban nem találta kesztyűt mely karjára
felmenjen. A' kép ötöt 12 eszt. táján adja-elő. A' melyet a' Festő ez
idén festett, maga és nem képe után, olly rettenetes, hogy alig lehet
reá ismerni. Neki még most is meg van angyali szépségű termete, de
35 elvirúlt emlékekkel: ez a' kép pedig egy patyolatba öltöztetett
konyhaszüzet mutat. Ezt én dugom, ne hogy neked küldhetném.

Házi bajaidról írsz. Én téged nagyobbban ismerlek, mint hogy a'
magad modulusodat másokhoz szabd. Végy engemet. Én nyolcz
gyermek testvére vagyok, 's mind magam mind feleségem
40 minorennis, noha 51dik eszt[en]d[ő]met töltöm és ez előtt csak négy
eszt[endő] előtt kezdtem gazdálkodni. Rabságom többbe került mint
gondolni lehet, 's egy istentelen testvér öcsém az anyám paizsa
mellé rejteztén bánthatatlanná teszi magát istentelenségeiért
mellyeket rajtam 's testvéreimen elkövet. És nekem még is van quod
45 satis est, van annyi is, hogy másoknak mind eddig igen nevezetes
summák által lehettem elősegéllésekre. Nincs erre más calculus mint
az, hogy vivamus non secumdum similitudinem, sed secundum

rationem. Én olly kevély vagyok, hogy azt hittem-el magammal,
 50 's látom, hogy jól ítéltém. Azonban Sonderling nem vagyok; 's
 cravátot, 's hónig érő nadrágot etc. hordok én is: de úgy, hogy nem
 látatom tudni hogy rajtam az van. A czinober színű veres Zrínyi sip-
 ka azonban sem télben sem nyárban nem marad-el a' frak [!] és
 55 nankin vagy bársony nadrág mellől, hanemha Gyűlésbe megyek; ak-
 kor módi kalpag váltja-fel. – Ezeket, édes barátom, levelednek má-
 sodik šra.

Göröghöz írt Ódád excellens darab. Ismersz, tudod mint veszem
 az afféléket. Sokat lehetne mondani az effélékre. Lángolok látni ver-
 seidet, de már nyomtatásban. Daykán kívül egy Eneklőnk sem tudja
 60 az én lelkemet úgy illetni mint Te. Nem vagyok ez által igazságtalan
 Kis és Virág eránt. Csak érteni kell akarni. Enelöttem egygy ideál le-
 beg: De¹ meg nem lelkesíthetem. Csak tűnő képét kergetem.

Én is megtoldám ismert ódámat.

A' pulya kér esedezve tőled.
 65 Csillogjon a' kit gyors szekerére emelt
 Fortúna imádott bábjaival, 's örök
 Gondokra kárhoztatva, kincsét
 Gyűjtse kamatra csikart kamatról
 A' Gazdag! hogy ne a' Ménesi mézital,²
 70 De Káp 's Malága is, 's a' mi buzogva foly,
 Hirdesse vendégének, ötet
 Melly kegyelembe fogadta Plútusz.
 Nem kell nekem kincs! etc.

De én nem szeretem az efféle míveket. A' Poéta tulajdon tüztől
 75 égjen.

Az én Pesti három barátom három megbecsülhetetlen ember.
 Nem szeretnek ők engem inkább mint én őket. Meglehet hogy szí-
 vem Szemerét szereti leginkább: de én Horvátot tartom a'

¹ lebeg: <de meg nem kaphatom> De

² Ménesi <mézkehely,> mézital

80 legkészültebbnek. Sokat tanúlok tőlök. Szemere kevés hetek alatt itt lesz.

Meghalván az Ipam, ha Bécsbe megyek, a' Napammal megyek, ki két apácza testvérét látni akarja. Így nem fogom látni Miklát, sem Sopronyt, hová lelkem repdesni szeret. De nem halok meg addig míg Berzsenyit e' szívre nem szorítandom, míg neki ajakim is nem mondják-el, mennyi örömöket ada az ő barátsága az én életemnek. Elj most, édes barátom, szerencsésen. Oh mit vesztettem eltévedt leveleidben.

60. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. júl. 21.

Széphalom, Júl. 21d. 1810.

Kedves barátom, páratlan férjfi!

5 Tegnap este vett leveledre azt mondom ismét a' mit már leveleldről mondtam: annyik azok nékem mint egy szép dal. Ismerem a' mi Kisünk leveleinek érdemeiket; azok a' legnagyobb csínnal vagynak mindég írva, még mikor siető kéz önti is soraikat. De illy genális leveleket mint a' Tiéd, én senkitől nem vettem és nem veszek. Kibeszéllhetetlen gyönyörűség fog-el olvasások alatt, és, ha azt mondanom nem kevélység, tulajdon képem, tulajdon physionomiám 10 sűgázzik vissza belőlök. Jele, hogy lelkeink egyformán érzenek, rokonok.

Írásom mutatja hogy már jobban kezdek lenni. De erőm annyira elfogyott, hogy alig tudok járni. E' napokban csakugyan beszaladtam volt a' Sógorommal a' Pataki exámenre, mellynél fényesbb Gyülekezetet nem képzelhetsz – nem az exámen miatt, hanem hogy a' Fő Curátorral, Mélt. Septemvir Vay József Úrral bizonyos dolog eránt 15 szőllyak. Orvosom eltiltott a' beszédétől, mert tudómban vala 's van még most is a' veszély. De ott Prof. Sípos és Kövy, 's továbbad a' Debreczeni Prof. Budai akadván előmbe, annyit beszélltem, hogy 20 belé a' nem beteg de gyenge tüdő is megromolhatott volna. Jónak,

erősnek kell lenni tudomnak hogy az Orvos parancsolatja megszegésének kárát nem vallám. Tegnap előtt Ujházy Sámuel Barátom Prof. Scheverlayval jöve látogatásomra, tegnap pedig a' volt Prof. Beregszászy. Ezek közt ismét fel vala bontva az orvosi tilalom, mert
25 mind olyanok voltak a' kikkel szóllhattam. Örülök hogy nem vagyok rosszabbul. De idő kíváncsít reá, hogy egésségem helyre álljon.

Feleségemnek képe a' régen megígért Höltyvel ma indul Pestre. Eggenberger Könyvárosnál fog letéttetni. Vétessd által és vedd barátságom 's tiszteletem jeléül. Imhol a' czédula, melly mellett az ál-
30 tal fog adattatni emberednek.

Betegem töltött napjaiban Gesszneremet, az az az ő írásainak fordítását tekintetem végig, hogy a' hol tollam megsikamlott, a' munkának igazítást 's főbb csínt adhassak. Bár csak valaha már ezt
35 láthatnám nyomtatva, mert Idylljein és Első Hajósán lángoló szívvel dolgoztam. Nem hiszem hogy Idylljeit 20szor nem dolgoztam volna újra. – Vitkovics azt írja tegnap érkezett levelében, hogy a' Dayka verseit végre elkezdték nyomtatni 's első postával megküldi mutatóul az első ívet. Barátom, a' Dayka verseiben Te egy barátod-
40 ra, rokonodra fogsz akadni. Dayka néked olly tisztelőd fogott volna lenni mint én, ha olly korán meg nem holt volna. Őtet a' szerencsétlen házasság és a' Papokkal való visszázkodás ölte-meg. – Képedet Szemerénk hozza-fel Sept[em]ber elején hozzám; úgy írja Vitkovics.

Kézy elbúcsúzott a' Pataki exámenben 's indul a' külföldre, hogy
45 ott a' Math. és Phys. Cathedrara, melly a' Sípos kilépte által kiürült, 's néki jutott, elkészülhessen. Izenetedet általadom neki. Igazságod van: verse merő Virgiliusi Cento – és Homérusi. Ő ezt a' két Poetát csaknem könyv nélkül tudja. Előtem sok helyeit mondotta-el könyv nélkül a' Görögnek a' legirtóztatóbb Kálvinista pronunciációval, úgy
50 hogy sok szavaira reá sem ismertem. De az épen nem vétek, sőt érdem, hogy a' Homérusi képekkel 's Virgiliusi 's Claudíanusi szókkal 's phrázisokkal olly szépen tud élni. Irt már ő valamit magyar hexameterekben is, 's azt én a' Kultsár leveleiben közre eresztettem. Tet- szett az Virágnak is. A' ki deákul úgy ír, szépen írhat magyarul, ha

55 magát egy kis gyakorlásnak alája veti. De félek, hogy azt Kézy nem fogja.

Hogy az Æthra fija Thézeusz, azt megsugta nékem a' Fabri The-saurus Eruditionis Scholasticæ nevű munkája. De még sem értem a' kő emelését. Plutarchuszt kell reá megolvasnom, 's fogom mihelytt
60 időt kapok reá. Plutarch meg van könyveim között, noha azt a' 8 kö-tetből álló ex[em]pl[ar]t melly a' fogságban volt velem, Munkácson hagytam az oda kerülendő 's ott hagyott rabok mulattatására, 70 da-rab más könyveimmal.

Feleségem tisztel magadat és a' Te érdemes feleségedet. Ő most
65 van a' sárgaság legveszedelmesebb grádicsán. Nagyobb lyánykámat elhagyá a' hideg, szemlátomást épült, s negyed nap olta ismét sínlik. Ma dél után valami pattanások ütötték ki rajta magokat. Vaccinálva lévén, a' himlőtől nem féltem: de rettegek mind az anyja mind a' gyermek miatt. Ah, illas meæ si partem animæ rapit maturior vis,
70 quid moror altera nec carus æque nec superstes integer! – Élj szeren-csésén!! –

61. Berzsenyi Dániel – Szemere Pálnak

Nikla, 1810. júl. 29.

Mikla Jul 29^{dik} 1810.

Kedves Barátom!

Bajaim miatt magam nem mehetvén, verseim csomóját a'
Marczali Boltosra bízom, ki azt Pesten, a' vásárállásnál lévő utszán
5 az arany bárányon fellül, Csapa nevű vászony kereskedőnél, fogja, Sz. István napján, le tenni. Vedd kezedre kedves Barátom, 's ugy bánj vele mint barátodéval.

Gyűjteményemnek néhány darabjai, fájós szemeim miatt, tisztá-zatlan maradván, kénytelen vagyok jószágodhoz folyamodni, 's téged
10 kérni, hogy méltóztassál azokat le tisztázni. A' correcturat szíves ajánlásod szerint magadra vállaltad, 's reménylem, hogy e' részben sem tagadod meg tőlem barátságodat.

15 Ha Kis István ígéretét másítani találná és a' kívánt csínosságat
meg adni nem akarná, alkudj meg véle nevemben 's add tudtomra
mit kíván, hogy azt a' leg első alkalmatossággal meg küldhessem.

Ird meg kérlek nékem lakásodat, hogy máskor ha mit küldök
egyenesen hozzád mehessen. – Öllelek kedves Barátom, a' leg
szívesbb szeretettel 's tisztelettel!! Köszöntöm Vitkovics Horváth 's
Kölcsey barátinkat. Vetted é minapi levelemet?

20 szíves becsülőd
Ber'senyi Dániel mk

62. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. júl. 31.

Széphalom, Júl. 31d. 1810

Kedves barátom!

Episztolát óhajtál; imhol van:

5 Kazinczy Ferencz
Csász. Kir. Kamarás és Major
Mélt.

Nagy-Ajtai
Cserey Farkas Úrhoz;
10 midőn Autographiai Gyűjteményembe néhány nagybecsű leveleket küldé,
Széphalom, Júliusban, 1810.

Melly lángba hozza lelkem' e' levél!
És a' mit e' levél kedvezve nyujt!
Elnedvesülve nézi itten szemem,
Te, hív Királya a' HÍVhez hív Magyarnak,
15 Te, nagy 's kegyes Theréz! vonásodat. 5
'S mivel kezedre nem nyomhatja szám
A' tiszteletnek forró csókjait,
Fogadja-el őket – aljas színlelést

20	Lelkem nem ismér – e’ szentelt ereklye, Mellyen karod, betűjít öntve, nyugvék.	10
	Rómának délczeglelkű gyermeke A’ jó Királyt sem tűri! monda Brútusz, És porba dőlt a’ Clódiusz barátja. ^{*)} Ő gaz bitanglót ölt, és nem Királyt,	
25	’S csak kart adott a’ törvény bosszujának Melly Cæsárt bárd alá kárhoztatá. Így a’ ki dölyfös testvérét, szelíd Könyűkre olvadva hagyta vérzeni. ^{**)} Igy a’ kik a’ szent Szűz nagy innepén A’ gyilkoló tört myrtuságba rejték ^{***)} ,	15
30	’S ismét szabaddá tették honnjokat. Ah, a’ Szabadság nem nekünk való! ’S nem a’ Szabadságnak mi! Róma ’s Hellász Kinőtt a’ más igazgatása alól,	20
35	’S nagy lelke bírta fékezni önnmagát. Mi kiskorúk vagyunk, ’s bennünket az Atyai fenyíték kapcsol egyyüvé; És a’ mit ott a’ KÖZNEK szent szerelme Hatalmasan tanított a’ NAGYOKNAK, –	25 minorennisek
40	<u>A’ jót szeretni, ’s gyűlölni a’ gonoszt</u> – E’ törpe népnél nem tanítja, SZÍV, De BÉR, de BÜNTETÉS, ’s PARANC SOLAT. ¹ És még is így, félvén a’ jó Királyt, Mint ők MAGOKBAN, boldogok vagyunk.	30

^{*)} Caesar Urává akarván tenni magát szabad hazájának, 's látván hogy segéllőkre van szüksége, a' leg gazabb embereket is barátságába fogadta. A' nagy de gyenge Cicerót az tartóztatta hogy az ő részére nem tért, mert szégyelt a' Clodiuszokkal keveredni egyy lévőbe.

^{**) Timóleon és Timóphanes.}

^{***)} Arisztogiton és Harmódiusz a' Panathænajon innepén ölék meg Pisistratuszt.

¹ v. 28–32 tulajdon gondolatom, melyet senkitől nem hallottam 's senkiben nem olvastam. Kevély vagyok ez 5 soromra.

45	Azok valánk, nagy Fejdelem, szelíd	35
	Jobbodnak ÉRTETT bölcs kormánya alatt!	
	Te nem vetettél városodnak üszköt,	
	Hogy annak útszájit sinórod és	
	Kevély 's makacs kéj rajzolhassa-ki.	
50	Te népeidnek egyetlen nyakat,	40
	Hogy egy csapás előlje, nem sohajtál.	
	Tisztelted a' törvényt és Önnmagad',	
	És a' midőn javad 's a' nép java	
	Kívánni látszatott az áldozást,	
55	Királyi mélt ^o ságod érzetében	45
	PARANCSOLÁL, de nagy valál HAZUDNI.	
	Szent volt előtted a' mi szent; az oltár	
	Nagy fényben csillogott; a' másditűek	
	Új kedvezést nem kaptanak, de bírt	
60	Jusaikban őket, anyjok nékik is,	50
	Bár mit sugalla híved, meghagyád.	
	A' járom könnyebb lön a' pór' nyakán;	
	'S most általad magát embernek érzi,	
	'S felejtí hajdan-szenvedett csapásait.	
65	Te nyúgodalmat adtál nemzetemnek,	55
	'S bővséget és virágzatot; 's mivel ²	
	Legfőbb szüksége a' fegyverek fíjának	
	Az volt, hogy vérrel-ázott kosszorúja	
	Olajjal eggyesüljön, a' szelíd	
70	Pallásznak Papjait lakodba hoztad.	60
	'S e' tett után, mint egy nagy lánggal égő	
	Csillagzat, melly az ég fő dísze volt,	
	'S most, más világnak vágyván fényleni,	
	Ellobban, áldva 's áldattva itt hagyál.	
75	Neved maradjon áldva, jó 's nagy Asszony,	65
	Legkésőbb únokánkig! kit kevély	
	Öröm fog új nagy tettekre elragadni	

² 's <midőn> mivel

	Ha majd hallandja, hív atyájától ³	
	Miként vevél vég búcsút, és nekik	
80	Hogy értted 's házadért megvívtnak,	70
	És birtokod' megtarták, mint köszönted.	
	Szép látni thrónuson Királyt 's Atyát,	
	Ki magzatit szemléli híveiben	
	'S ez érzést szíved jó volt érzeni.	
85	Kinek mosolyg itt rám ismért keze?	75
	Gyúlaszt ez is – ah, Barcsay, ez te vagy!	
	Báróczynak legkedveltebb barátja,	
	És legkedveltebbje a' nagy Orczynak,	
	És néked, tisztelt árnyék, Pászthory!	
90	'S, Csereym, Ipadnak és nagy Sógorodnak ^{****)}	80
	(Kitől az Erdély Fő-Gyűlésein,	
	Polgár, barát, és ő is ⁴ Szépbeszéllő	
	Gyakorta irígylette a' köz tapsolást,	
	'S el-elragadva még gyakrabban adta. –	
95	Lágy lelke láng volt, 's e' levél is az.	85
	Ürményi, tégedet magasztal, és	
	Kopasz barátját, Orczy, tégedet.	
	Megszégyenül a' rossz előttetek;	
	De néki hármaz ércz ült homlokára,	
100	'S kockázza a' köz jót címért, pillogásért.	90
	<u>Urunk nagy jót akar</u> , mond Barcsay,	

³ v. 68. Maria Therésia kevés órával halála előtt magához hívatta Gróf Eszterházy Ferencz Magyar Cancelláriust, 's azt hagyta neki, hogy mihelytt meghaland, ő minden V[ármel]gyének és Jurisdictionnak írjon, 's köszönje-meg nekik a' nagy Megholt nevében, hogy <ők> a' Nemzet eránta a' Prussz háborúban hűséget mutatta.[!] Ezt én a' Cancellárius vejének Gróf Sztáray Mihálynak szájából mingyárt akkor mikor ez történt vettem. – Ha nem hiszi Öcsém Uram, monda nekem Sztáray, írjon az Ipamnak az én hagyásomat említvén, 's kérdje, ha igaz e.

****) Csereynek Ipa Küküllői Fő-Ispán Gróf Haller Gábor Excell.; a' Sógora a' megholt Báró Wesselényi Miklós, a' csudált Beszéllő.

⁴ barát, <'s mindketten> és ő is

	<u>De a' zsíros koncert a' tót Socrates</u> (Csereym, kit értett ő?) <u>jó félre nem tér,</u> 'S a' jó felen meg nem tud állani. – –	
105	Nyáj 's Pásztor, ismerd a' konczon-kapókat!	95
	Itt Kaprinainak látom rendeit, Atyád hív Mentorának. Itt azét, Ki Bélisairt megszóllaltatta köztünk. 'S ím itt Erdélynek két Fő-Papjai: ⁵	
110	Bajtay 's Major; tündöklő nagy nevek! A' nemzetet-becsülő Fejdelem Azt Mesterévé tette Józsefének; Ezt, kínos, hosszas szenvedése után, Munkácsnak tömlöczéből püspöki	100
115	Székre ülteté, 's a' sorsnak érdemetlen Csapásiért elhalmozá kegyeivel. – 'S az, a' ki a' foglyot rongyolt öltözetben Imádott asszonyunk elébe vitte, Az, a' ki szívét intézte irgalomra,	105
120	Az, a' kinek keblébe Barcsay Illy hévvel szokta gondjait önteni, Neked, barátom, nemzöd volt. Örülj E' fényes származáson, és kövessd Atyádnak tisztán-fénylő nyomdokait,	110
125	'S haladj megfutni-kezdett útagon. – Fényt bírni 's a' fényt érdemelni, dísz; Nem bírni 's érdemelni – nem kevésbb dísz: De bírni 's meg nem érdemelni – szenny! Ezt mondja szíved, ezt leghűbb barátod.	115
130	Nagy a' kincs mellyet nékem nyújt kezed, De míg Atyád 's Lőrinczed levele Nem jó-meg, ajjjándékok csonka lészen. Küldd, és hálámat kétszerestt fogadd.	120

⁵ Fő-Papjai<->:

- 135 Theréz szekrényemben már Kaunitza
 'S Swietenje mellett áll. Nem volt neki 125
 Sem hívebb⁶ sem nagyobb két férjfija.
 Barcsaynk ölelje nálam is barátjait,
 Bajtaty 's Majort Luther. Nincs nálam és
 Elysiumban többé ellenkedés.
- 140 Óhajtom hallani ítéletedet, kedves barátom. – Poétai mívre nem elég,
 hogy a' gondolatok jók legyenek, 's jó és igaz az érzés. In
 poetisch[en] Werken muß Phantasie vorherrschen: in ihnen darf
 Verstand nicht zu laut werden. Engedd, hogy szabadon szólljak: ez
 nekem igen kedves mívem. Talán ugyan nem egyébért mint csak
 145 azért a' mit értesz Te. – Én még is hordom a' betegség nyilát
 oldalomban. Sophiem pedig gyógyúlni épen nem tud. Élj szerencsés-
 sen, 's felelj mingyárt!
- 150 Atyáji nem attyai; das letztere ist sehr unedel. Eben so sagt der
 Dichter nicht Thäler, sondern Thale. – Atyám, atyád, atyája, per
 crasin aty'ja. faggyú'm' faggyúd, faggyúja et faggya. hattyú csak
hattyúja, fattyúja és fattya.

⁶ Sem <hasznosbb> hívebb

63. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. aug. 26.

Széphalom, Aug. 26. 1810.

Édes barátom!

- 5 Tegnap vevém Apríl. 8dikán költ leveledet. És így két elveszett
 leveleid közzül már csak az eggyike van hátra. Ha az is illy szép
 mint ez, – melly veszteség hogy meg nem kaptam! Mondom neked,
 minden leveled felér egy dallal.

Verseidnek kiadásokat nem merem reményleni hogy hamar meg-
 láthassuk. Daykámát Martiusban vette Kis István, és még sincs

10 nyomtatva egy ív is. Azt írja minap, hogy a' Papok ellenkezik ki-
adásával, holott a' Versekre én magam megnyertem az¹ Imprimaturt
ezelőtt egypár eszt[end]ővel, 's a' Censurának csak a' Præfatiót és
a' Toldalékot kelle általadnia. A' ki megszokott hazudni, észre sem
veszi mikor hazud.

15 Biographiádat, lelkednek érését, talentomaidnak kifakadásokat
ígéred ezen levélben. – Melly igen óhajtom hogy azt bírhasam!
Az effélékben a' mértéken túl vitt szerénység (modestia) nagyobb,
károsbb vétek mint a' kevélykedés, mert erre reá lehet esmérni min-
den nyomon, amannak titkolódásait a' Delphii Isten sem találhatja-
ki.

20 Pesti barátim, igen is, valóban igen is, engem imádnak. Szánt-
szándékkal tartom-meg kifejezésedet. – Én túl vagyok azon hogy a'
tömjén nékem kedves csiklandást csináljon, sőt pirít, mindég pirít.
De

25 Nagyítva látni a' mások érdemét
A' tévedésnek egyik szép neme.

A' ki mást csudál, ha Istene el nem hagyja, felül fogja haladni a'
Csudálat. Ez az az ok a' melly miatt én azt fiatal emberekben elné-
zem, sőt igyekszem elnyerni.

30 Az a' fa, a' melly eránt tudakolódol, az ACATIA. Így is határ
nélkül szeretlek. Ha nem volt volna már szükséged a' kérdést tenni,
még inkább szerettelek volna. Ültess egyet a' jövő télben² (Januar.
16dikán) vagy ez ősszel (Novemb. 11-d.) 's nevezzd az én fámnak.
Az utolsóbb házasságomnak 6dikszor előforduló innepe, az első
27dike annak az estvének, a' melly oda vezetett a' hol az a' fa terem.
35 Szegény Ipam akkor estve nyomta ott reám az első csókot és az a'
nagy ember a' ki a' Diaetákon és most a' Septemvirátuson első em-
ber.

40 Raniéri Ercz Herczeg August 14d. jött Újhelybe Gróf Inzaghi
(olv. Intzági) Károly 's Gr. Eszterházy Mihály Kamarás 's Consil.
Bek Pál és egy Jaschke nevű Bécsi Rajzoló társaságában. Húsz

¹ megnyertem <-meg> az

² jövő <tavasszal> télben

- couvertre terítetett a' Vice Ispánunk Consil. Horváth László. Én ebéd előtt megtudtam ki legyen Jaschke, 's mellette fogtam helyet, mind azért hogy legyen a' ki ötet mulattathassa, mind hogy tőle tanuljak.
- 45 Örvendett hogy e' földön olyanra akadt a' ki a' Mesterséget annyiban mennyiben érti, 's Johnt és Kiningert ismeri, a' Belvederből egynehány copiát 's Kreutzingernek egy festését bírja; én pedig annak örvendettem hogy benne egy szeretetre méltó embert találtam és tőle nem keveset tanulhattam. Beszélli hogy Denon, kit Napoleon
- 50 Ægyptusba is elvitt a' Mesterség maradványainak látására, magyarázására, 's rajzolásaira, előkérte a' Belveder Directorától Füger Úrtól az előttök eldugdosott darabokat, 's a' mire a' francziáknak szükség volt, elvitte. Elvitte a' gerenda vastagságú fára tett festést is. Híjába protestált Füger hogy vétek elvagdálni. Bízza reánk az Úr, felele Denon. 'S a' festés oldalán pennicillus hegye-nyi³ metszést
- 55 tétetett, azután keresztül vagdaltatta ennek nyomán a fát. Kipakkolva Párisban, a' hézagokat ahhoz értő kéz kipotlotta, 's olyan a' kép mint volt. Így hordta által a' Római Diadalmas Graeciából a' falra festett darabokat. Vas abrónsba szorította először a' képet, azután elfűrészeltette a' téglát, mellynek vakolásán a' festés volt. A'
- 60 Bibliotheca M[anu]s[crip]tumait 's becsesebb Codexeit is elpakkolták volt a' Bécsi Conservátorok. Eltagadták hogy nem tudják melly ládában van a' Codex. Denon elvitette a' ládákat mind, 's Párisban kiszedték a' mi kellett. Nékünk vissza kelle hozatni a' többbit.
- Beszéllé Jaschke, hogy Munkácson egy Bankoczédulák miatt
- 65 raboskodó Festő a' vas kemencze rosdájával 's seprőjének öszverágcsált vesszejével a' falra négy religiosus képet feste, mellyek csudálást érdemelnek az eszközök alkalmatlan volta mellett. Mondtam neki, hogy Aug. 25dike olta 1800–1801-nek 28dik Júniusáig én azon lyukban laktam, és ha rajtam állott volna, el fogtam volna hozni
- 70 a' legkissebb Madónát (Mária és kis Jézus). Szegény embernek olly kevés világossága volt ott közel 2 ölnyire lévén egy kis, régi üveg, vas drót és vad rúdak által elsetétült ablaka által, hogy valóban csudálni lehet ügyességét.

³ pennicillus<nyi> hegye-nyi

Ezek miatt a' Herczegnek, kitől 7dik ültem, alig hallám szavát.
75 Jaschke 30 Magyar Országí Costümöt és nem tudom mennyi vidéket
feste. Patakon a' Collegiumot és a' várat kapta-le hirtelen. Ezeket
rézbe fogja kiadni, illuminált darabokban.

Én nem lelem végét leveleimnek midőn hozzád írok, te pedig rö-
vid vagy. Világos mellyikünk szereti inkább a' másikat. Én ezen
80 felül gyakrabban is írok. – Vetted-e Csereihez írt Episztolámat? Mit
mondasz reá? Igaz a' mit írok. De minden dolognak vannak
külömböző oldalai; mondhatnék én magam is arra holmit. – Csóko-
lom hitvesed kezeit 's magadat s gyermekeidet.

Engem⁴ a' harmadnapí hideg léí és sárgaságban vagyok. Ezen
85 felül hæret lateri læthalis arundo. Hólyagvonót kell viselnem
oldalom jobb bordájín minapi tüdő gyúladásom miatt. Feleségem
már jobban van 's sárgaságából gyógyúl.

Felbontám levelemet hogy elődbe adjam miért tévedt el, miért
bújdosott ez a' leveled. Adresze így volt: Székes Fejérvár, Pest,
90 Ujhely. Ird ezután mindég így Pest, S. A. Ujhely, Széphalom in C.
Zempl. 's el nem téved.

⁴ A szöveg inntől Kazinczy betoldása a lezárt, de újra felbontott levél 1. f. r. al-
só szegélyén és bal margóján, illetve a 2. f. v. bal margóján.

64. Berzsenyí Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1810. szept. 1.

Mikla, 1ma Sept 1810.

Barátom!

Leveleid, mellyek nékem olly sok szép örömöket szoktak hozni,
mast többnyire szomorúságot hoznak, s félve nyitom meg azokat. –
5 Mindenikben nyavalyádat 's Kedveseid nyavalyáját jelented. Vajha
én azt néked meg tudnám mutatni, melly szíves részvétellel fájlalom
szenvédéseket! Hidd el nyugtalan leszek, mig örvendetesebb

tudósítással meg nem vigasztalsz. Én olly kevés embert szeretek ezen a' világon, hogy én teveled igen sokat vesztenék.

10 Keresd fel, kérlek, nyavalyatok okát 's tanuld ki miben sértettétek meg a' szent természetet, 's engeszteld meg azt, hogy még Tőletek meg ne fosztassunk. A' gazdagoknak többnyire a' dús asztal és a' heverés a' veszedelmek. Ezek a' természeti erők harmoniáját meg bontják: némelly erők igen munkálódtnak, nemelleyek ellenben igen
15 is kevéssé gyakoroltatnak. E' szerint az ő munkájokban egyarányúság nem lévén, a' nedveket roszszul elegyítik, mellyek ha egyszer a' meg kívántotó[!] rendes vegyülést el veszti meg romlanak. Nem ez é bajotok? Ha ez, éljetez kérlek mindenek felett az én együgyű præscriptiómmal, melly nem egyéb mint – diæta és mozgás – Grófnéd kertészkedjen, Te pedig lovagolj. Igy nyavályátok[!] okát el hárítjátok, mellyet egyéberánt semmi orvossággal el nem háríthattok. A' hólyagvonónál hathatósabbnak gondolnám én az igen meleg iz-
20 zasztó ferdőt. Ez nem csak a' bőr alját 's a' testnek némelly részeit tisztítja, hanem az egész testet; ez a' legbelsőbb edényeket fel forralja, és azokból fel olvasztó forrása által minden mérget 's nem rokon részeket elválaszt és ki hajt. Én ennek csudálatos hasznait tapasztaltam.

Epistoládat nem magasztalom. Isméried te azt jobban mint én, de hidd el, én is ismérem, szabadon megvallom, hogy literatúrankban
30 még csak ezt es ennek testvéreit irigylem. Örülj, Barátom, ezen szép mívednek! Ez a' te képedet elevenebben festi 's tovább is fent tartja, mint John' 's Kininger' mesterkezeik – Örülök én is! – – Ezen szavakat: Könyű, legghűbb, nem igen szeretem, ezt pedig: kéj, nem értem. Mellyen karod betűjít öntve nyug[vék]. Tán jobb lenne:
35 betűjíd'.

Grófnéd képét küldöd. Esküszöm, barátodnak küldöd!! Ugy veszem én azt, mint szívedet, és azon szépségnek tisztelendő ereklyéjét, mellyet a' mulandóság' kezeiből, hálás szerelmed kiragadni kívánt és én is kívántam. Olvasni fogom annak vonásain örömidet és
40 érzeni.

Az acatiát nem értem. Kérdésekkel nem terhellek. Tudod te mindig, mit, lehet és kell nékem látnom. Melly sok van még ezen a' vi-

lágón mellyet én nem tudok, pedig melly igen vágyódnám ebben
mindent meg tekinteni, minek előtte belőle ki költözném!

- 45 Állapotodat is említéd. Utrumq[ue] nostrum incredibili modo
consentit astrum! Szint úgy vagyok én az Atyámmal, pedig kívülem
semmi gyermeke nincs. Én őtet nem vádolom, sőt azt vallom, hogy ő
tanult, okos és igen jó ember, s minden hibája csak az volt, hogy en-
gem nem ismért és az én szilajságomat nem mérsékelni, hanem za-
50 bolázni akarta. Ebből harcz lett és örökös idegenség. Az ő háza né-
kem Munkács volt, mellyet csak hamar el is hagytam és anyai jószá-
gomon magamat meg huztam. De a' harcz az én lelkemet nem csüg-
gesztette, hanem emelte 's érlelte. Csakhamar jobb gazda lettem mint
az Atyám, Somogyi Jóságomat ki váltván, többet kaptam rétből és
55 szántóföldben ezer holdnál 's úgy szintén eggy igen szép szőlőt
melly hat 's hét száz akó legjobb bort terem. Ezekhez tudván az én
eletem módjának nagy egyszerűséget, tehát én elég gazdag vagyok.
Mind ezeken fellül pedig szerzettem magamnak eggy olly kincset,
melly mind ezeknél véghetetlenül többet ér – a' tudományokat és a'
60 Te barátságodat, úgy hogy mármást még csak az az eggy¹ bajom és
híjánosságom, hogy az én Gunyhom, az én nagy Barátom
Kastélyjától olly meszsze földre esett! – – Élj szerencsésen!

Berzsenyi Dan mpr.

- Verseim régen Pesten vagynak. Irj kérlek Szemerének, hogy tegyen
65 velek a' mit tehet, hogy ismét Pestre ne kelljen mennem.
Rochefoucauldodat mast olvasgatom nagy gyönyörűséggel. Csapody
Consiliár[ius] leve.

¹ az <híj> eggy

65. Szemere Pál – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1810. szept. 20.

Érdemes Barátom!

5 Én most vagyok indulóban Miskolcz felé 's két holnapig nem té-
rek vissza. Ezt kötelességemnek tartottam Neked tudtadra adni, hogy
Vers-gyűjteményedet, míg levelemet hazaérkezésem felől nem ve-
szed, ne küldjed ha eddig nem küldéd. Ismét ígérem a' typographiai
Correcturát, az új, vagy más tisztátlan versdarabjaid letisztázását.
Septemvír Méltóságos Vay Jozsef Ur fia Ábrahám viszen magával
jóságába. Felmegyen a' Hegyalljára is, 's azt a' szép reményt
10 nyújtja hogy Széphalmot is meg fogjuk látni. Nem irigyled e ezt a'
szerencsét? Emlékezni fogok Rólad a' Paradisban. – „ParadiCSOM.”
Irtóztató szó; és még is a szokás ezt parancsolja. Lovaink fogva van-
nak. Élj szerencsésen nagybecsü Férjfiú! Tarts fenn továbbra is ba-
rátságodban, melly nékem szép keresmény. Ajánlom magamat. Ölel-
lek!
15 Pest, September 20d. 1810.

barátod
Szemere Pál.

66. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Érsemlyén, 1810. szept. 24.

Ér-Semlyén, Biharban, Sept. 24d.¹ 1810.

5 Kedves barátom! Kezemben végre képe annak a' szép lélek kül-
sőjének mellyet szeretni 's csudálni eléggé nem tudok. Eggyik leve-
ledből tudtam eddig is, 's tudtam a' Szemere leveléből, hogy kövér
testben lakik az; de hogy illy kövér légy, azt meg nem álmodtam. De
a' Brutuszok 's Cassiuszok mellett, kiknek testetlenségétől Cæsár

¹ Jav. ebből: 23d.

félt, kövér Dolabellák is voltak! – Lyányom mellettem volt, midőn
 képedet a' borítékból kivettem, 's csaknem sírt, hogy azt adjam neki.
 Oda adtam 's megcsókolta 's kebelébe rejtette-el. Ez tegnap estve
 10 történt, az első órájában ide érkezésemnek, 's már ma ismét sokat
 alkalmatlankodott hogy azt neki adjam-elő. Így a' kis Eugenie, a' ki
 Decemb. 4dikén lesz három esztendő. Képzeld miként nézem azt
 én, ki ebben a' képben azt a' szép lelket lesem 's találom, mellyet
 verseiből 's leveleiből ismerek.
 15 Itt leltem a' Kis Horátziusi Episztoláját is. Gyönyörű munka, 's
 méltó hogy azt Te is lásd. De erről másszor bővebben. – Négy öt
 nap alatt vissza indulok Széphalomra. Bár ott lelhetném leveledet.
 Élj szerencsésen Kedveseiddel együtt.

[Címzés:] Tekintetes
 20 Berzsenyi Dániel Úrnak.
 Pest, Székes Fejérvár,
 Marczali,
 Mikla.

67. Berzsenyi Dániel – Szemere Pálnak
1810. okt.

[Tartalma nem ismert.]

68. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. okt. 13.

Széphalom Octob. 13d. 1810.

Kedves Barátom!

Harmadik napja, hogy Ér-Semlyénből három héti távollétem után
 haza érkeztem. Azolta gyűlt leveleimet egy halomban találtam asz-
 5 talomon. Közöttök vala a' mi Kisünké, közöttök a' Báró Prónay

- Simonnée is, ki legszebb Asszony azok közt a' kiket valaha láttam
's testvére lévén az én kedves Hirgeistomnak, maga is olly kedves
lett nékem és én neki, hogy ámbár kilencz eszt[endő] olta csak két
eszt[endő] előtt Bécsi útamban láttam, még is négy gyermekeinek én
10 vagyok keresztatyjok – és még is a' Te leveled volt az a' mellyet
legelőbb bontottam-fel. Ezen vétket Kis és a' szép Niny ellen azzal
hozok[!] helyre hogy Nékik már meg van írva a válasz, Berzsényihez
pedig később szóllok – cujus amor tantum mihi crescit in horas,
quantum vere novo viridis se subjicit alnus! –
- 15 Levelednek cikkelyeire sorban felelek, és¹ igen röviden, hogy
egyebeket mondhassak. 1.) Mind én mind feleségem mind gyerme-
keink egészségesek. Felette józanon gondolkozol az egészség megszer-
zése és fenntartása dolgában. Én lovagolok; még pedig ezután a'
Weselényi leányán, a' szép Anikón. Eggy nagytetű kanczámat
20 beküldém Zsibóra, hogy bocsássa reá azt a' ménét, mellyet ő mint
tudós Istalómester, a' kanczához legillendőbbnek ítél. Eggy tíz ezer
f[orin]tos mént ereszte reá, úgy hogy emberei ezt kérdék emberem-
től: Micsoda ember lehet az a' Kend Ura, hogy a' miénk ezt a' ked-
vezést teszi neki, holott e' ménnel magának is ritkán hágat? Ez lett,
25 az az született Kázmérban 1786. apr. 26d. Szebb főt lehetetlen kép-
zelned. Egyéb tagjai is szépek. Nincs más hibája hanem hogy hatúlsó
két lábának hátra álló térdkalácsai vastagabbak mint lenniük kellene.
Színe daruforma szürke. Szürke vala a' mén is (az anyja fekete). –
Feleségem annyit mozog, hogy kertészkedésre nincs szüksége. Tüzes
30 házi gazdasszony, kegyetlenség és vadság nélkül, ugymint a' ki
csaknem a' hibáig jó és nemkevély. –
- 2.) Kéj, arbitrium. Kény, Wollust, voluptas. – Leghűbb pro leghí-
vebb. A' hű jó szó; látni ezt a' hű-ségben; a' hol ív forma hang
fordúl elő mint hív szív, a' hű-vel kell élni, nem a' hív-vel; és hogy
35 szokatlan ne légyen, még ott is kell élni a' hű-vel, a' hol ív hang nem
hallatszik. – Könyű, még most is szokásban vagyon sok tájékokon.
„Szint úgy hullott szemeiből a' könyű,” így mondja ezt Biharban a'

¹ felelek, <hogya> és

paraszt nép is. A' könyv úgy leve a' könyűből, mint a' szary a' szaruból, és az ody az odúból.

40 3.) Vetted e már feleségem képét? – B. Prónay Simonné már vette az enyémet, melyet egy órában tettek-le a' Hozzád menő feleségemével Eggenbergernél. 'S ha vetted, feltalálhatod e benne Sophiemet? mert nem egészen jól van eltalálva.

45 4.) Ha együtt volnánk mind azt a' mit az acatia felől mondani lehet, elmondanám Előtted.

5.) A' ki ezer holdat bír 's egy szeretett Asszonyt, 's ép gyermekeket, egészséget, ifjúságot 's olly lelket mint a' Tiéd, az a' legboldogabb ember a' földön, annak nincs semmi más könyörgése a' Mája fíjához, mint hogy adományait PROPRIA MUNERA FAXIT. A' pingue pecus mellé nem kell tennie:² PRÆTER INGENIUM. Meny-

50 nyivel boldogabb vagy nálamnál!

6.) Verseid kiadása felől alább.

7.) Hogy Csapodi Consiliárius leve, annyinak veszem ezt a' hírt, mint ha azt mondanád, hogy kövekkel kirakott mentekőtöt vagy kardot vett volna. Hívtalához illett az a' CSECSEBECSE, megillette magát is, és így ollyat tett, melly a' jó és nem jó közt épen középben fekszik, az az épen adiaphoron. Csak az bolond az én szememben, a' ki az olly csecsebecsére vágy, melly ötet nevetségessé teszi, vagy a' ki azt gondolja hogy az a' csecsebecse valami! – Én inkább gyönyörködöm abban hogy az Öcsém Dienes a' Bihari Subst. V. Ispánságot önnként letette most, mintha Consiliariusságot hozatott volna. Rhédey Biharban a' kormánytartó. Értesz e? 'S Rhédey nekem osztályos kedves atyámfija; olly kedves, – értesz-e? – mint érdemli. –

60 Eddig a válasz.

65 Hagyj feldicsekednem. – Annak a' Magyarnak a' fija, a' ki, ha Kalvínna a' hitén nem volna, Minister volna vagy Judex Curiae, legalább mind egyikik mind másik hívatalt érdemlené – ennek a' nagy Magyarnak a' fija, Ábrahám, e' héten gyűrűt váltott Kazinczy Péter Onkelemnek Sophie nevű 17 eszt[en]dőt még egészen el nem

70 töltött leányával. Vay Ábrahám még nincs 24 eszt[tendő]. Talentoma

² kell <azt> tennie

olyan, hogy ki ismerszik rajta hogy ki fija; excellenter tanult; szép
 kisdéd növésű, kedves physionomiájú. A' kis húgom hasonlóul kis-
 ded termet, színe lilium és rózsa, ajaka kláris, szeme viola; gondo-
 75 san, az az a' világ bolondságaitól 's romlottságától megőrizve, nevel-
 tetett; francziául 's olaszul beszél; anya nyelve pedig a' magyar.
 Nem képzelhetsz szebb párt, 's érted miben kevélykedem. De hogy
 lehetne annak nem kevélykedni a' ki Vay Józsefet, Abrahámnak aty-
 ját, úgy ismeri mint kell, 's még jobban mint MINDENNEK kell, –
 80 mert minden nem ismerhette őtet különben mint csak hívtaljaiból
 és csak mint Status-férjfiát, én pedig úgy is mint privátus életet élő.
 'S a' húgom ennek lesz menyje. Sardiniai Király Ő Felsége lehetne
 ipa 's nem kevélykedném. Igen ennek.

Az Ábris Onkelje Miklós, kit Te, ha jól gyanítom, egygy leveled
 kérdését, nem ismersz a' maga igazi oldaláról, de a' kit én tökélete-
 85 sen ismerek és igen igen bőven, méltó azon szerencséjére, hogy
 Báróczynak legkedvesebb barátjai közzé számláltatott legyen.
 Báróczi néki hagyta halálakor kocsiját és két hámját. Ez a'
 megbecsülhetetlen ember, megégvén ez idén Tály, más nap száz
 mérő lisztet küldö oda hogy az éheket enyhítse. Nem ismerek szebb
 90 lelket mint a' Vay Miklóse. Sokat benne félre értenek. Lehet benne
 's van is gyengeség. De la Rochefoucauld azt mondja hogy a' nagy
 ember characterében az erőtlenség az a' mi a' Patikában a' méregnek
 sok neme.

Semmi munkám nem óhajthatja inkább javallásodat mint
 95 Csereyhez írt Epistolám óhajtotta. Örvendve olvastam mit írsz felőle.
 Lætus sum laudari a te laudato viro. És így Te engem itt is értesz. Be
 sok van 's lesz a' ki nem ért-meg. De igazán mondod, hogy ez az
 Epistola tovább fenn tartja nevemet mint a' John 's Kininger és
 Kreutzinger festése. Legalább tudom, hiszem, hogy az még akkor is
 100 lángot fog vetni a' szívbe, mikor az enyém már hamu lesz. Horvá-
 tunk felolvasta azt a' Judex Curiaenak, 's az könyezve hallgatta. Hor-
 vát maga (így ír) a' Weselényihez írtat BECSÜLTE, ezt IMÁDJA
 RELIGIOSUS CULTUSSAL. – Értem őtet, 's örvendek az illy töm-
 jénnek. A' másfélét nem tartom méltónak keresni.

- 105 Kisünk azt³ írja, hogy Pesten lévén barátságosan örvendett annak
látásán, hogy én ott melly kedves vagyok barátim circulusaikban.
Sunt hic sua præmia laudi! ezt veté mellé. – Hogy ők szeretnek, ré-
gen tudom, és – higgy állításomnak! – nem tudom mint jutok e’ nagy,
e’ szívesen becsült szerencséhez. Én olly felette kicsiny vagyok! olly
110 felette keveset tettem ’s tehetek! Az pedig, a’ mit Horvát ír, hogy
Május 15dikén nyilván itták a’ feleségem egészségét Válban a’ Judex
Curiænak minden vendégei, az igen érzékennyé tett. Az én barátim
tudják, melly oldalról kell nekem koszorút nyújtani.
- 115 Szemere Palit ma várom ide. Biharban múltván üresen lelte há-
zamat Vay Ábrissal. Patakon keresztül jövén Octób. 10dikén, ezt a’
két barátomat Prof. Nagy Ferencznél, az Ódák éneklőjőknél, leltem.
– Szemere mondja, hogy Kis István nyilván kimondta neki midőn
Daykát sürgette, hogy ő BORKERESKEDŐ ’s nem KÖNYVÁROS.
120 Elvételtem tőle ’s magam nyomtattatom. Ezt tanácslom néked is. De
szeretném előbb látni M[anu]s[crip]tumodat, hogy az orthogr. bot-
lást, ha talál lenni, kijegyezhessem, és hogy a’ Betűrakónak és
Factornak a’ sorokra ’s holmi effélére intést adhatnék, mert nem
képzelheted Te, mennyire nem értenek ezek az emberek a’ poétai
mívek kirakásához. ’S bár az a’ két Poetánk, a’ kit én, a’ magok ne-
125 mében és mint NÉKEM BARÁTIMAT, olly igen szeretek, tökélete-
sen egyformán, eggy formatumban, ugyan azon betűkkel jelenhetné-
nek-meg. – Élj igen szerencsésen! Mikor veszem ismét leveledet? –

³ Kisünk <Epis> azt

69. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. nov. 3.

Széphalom, Novemb. 3d.
1810.

Kedves barátom!

Engemet egy éjjel a' minap meglátogata az Epigrammai Múza,
5 's ötször nyújtotta kedvezéseit; a' mai éjjel is vissza tére, de már ma
kevesebb kedvezéssel volt. Engedd hogy mutathassam virágait,
mellyeket nyoszolyámban hagyott, midőn a' reggel feltűne. De hagy-
juk az Allegoriát.

A' mi Kisünk engem arra buzdított, hogy írogassak több Nyila-
10 kat. (Nyilak és Virágok címje alatt készülök kiadni azon epigram-
máimat, mellyeknek tárgya a' MESTERSÉG.) – Az első darabja az
lesz a' mi íme itt következik:

HERCULESZHEZ.

Hatalmas Herculesz, nagy Emberisten!
15 Dicső fajzatja a' Mennyropogtatónak,¹
Kinek most már fényében osztozol!²
Te nem csak a' föld' undok szörnyeit, (monstra)
A' hétfejű Hydrát, a' holdszülötte
Oroszlánt, és a' Créta' vad Bikáját,
20 'S a' mind ezeknél rettentőbb Buzíriszt,
Diomedeszt, a' hármas Géryont,
'S a' tűzokádó Cacuszt öldöséd-el.
Hogy jót tehess, te nem kerülted a'
Kevésbbé bajnok tettet is, 's az óll'
25 Marhájinak szemetjeit kihánytad;
'S ég 's föld javallá hasznos tetteted.
'S a' mit te nem szégyenlél, Bajnokisten!

¹ jav. ebből: Mennyropogtatónak!

² fényében <.....> osztozol!

Dicső fajzatja a' Mennyropogtatónak!
Én, nyommorúlt emberCSe szégyeneljem?

- 30 az embercse a' Terentius homunciója szerint van formálva, 's az olvasott Olvasót arra emlékezteti. Emlékezel e a' helyre? ott van az, a' hol az ifjú, a' Jupiter és Léda képét nézegetvén a'³ bordély falán, azt mondja, hogy nem szégyen neki, a' mi az Istennek nem volt az.

Szokott és szokatlan.

- 35 Berki szokottat imád: nekem az kecses a' mi szokatlan,
'S kényesbb vagy makacsúlt ízletem ÚJnak örül.
A' mit Berki szeret, megavúlttá válhat: az újért
Hamvamat a' maradék áldani fogja nekem.

Fülmile és Czinke.

- 40 Zeng dalod; esküszöd azt, 's mivel esküszöd, elhiszem. Oh de
Nem szépen zeng. A' fülmile nem czinege

Törvénszegés.

- Járj egyenestt! ki ne térj! így rendeli az Iskola; nem szép
A' mi szabásom előtt helytelen, a' mi hibás.
45 Járj szabadon! ne remegj! mond Æsthezis; és ha van ok rá,
Térj-ki; ne hidd hogy szép 's jó legyen, a' mi feszes.
'S a' Genie pártázott fővel jó, 's sanctionálja
A' mit az Iskola tilt, a' mit az Æsthezis hágy.

SUBAI.

- 50 Te czifra szókkal élsz, 's poéta nem vagy.
Eggyhangzatokra akadsz, 's poéta nem vagy (reim.)
Mértékre lépni tudsz, 's poéta nem vagy.
Múzsákat emlegetsz, 's poéta nem vagy.

³ nézegetvén<,> a'

55 Csók és bor éneked, 's poéta nem vagy.
Mi híjod? – Értem én: – Poéta nem vagy!

Prózai 's Poétai szóllás.

Természet, te vagy a' törvény 's a' mester. Igazgassd
Verseimet, 's hagyjad folyni szabásod után!
60 Igy Futaki. És mivel az prózáját szórja, külömbség
Nincsen verse között 's prózai míve között.

Fenntebb stílus.

„Téged senki nem ért: minek írsz hát?” – Pór sereg! ím itt
Lőrét árúlnak, 's nyírvizet! édes italt!

A' két Természet.

65 A' Poezis kikap a' népből 's a' durva valóból,
És kiesebb tájra 's lelki⁴ valóba vezérl.
És te kevélykedhetsz, hogy az Eltévedtet az EGGY és
SZENT Természethez, Nyáradi, vissza vonád? –
A' mit lát, maga Nyáradinak, Természet. Ez egy az:
70 A' Mesterség' természete neki nem az.

MIKROLOGUSZ.

Mikrologod gyakran elkínzott. Oh de miért vagy
Eggyütt Mikro- Pikro- Mákro- Makárologósz
Mikrósz = apró.
75 Pikrósz = keserű, nehéz.
Makrósz = hosszú.
Makárosz = boldog. (magával eltelve boldog).

Dél után Szőlőskére indulok a' Kazinczy Sophie és Vay
Abrahám öszveeskettetésekre. Elj szerencsésen, édes barátom, álta-

⁴ 's <durva> lelki

80 lam is szeretett háza'-népével. A' kis Eugenie már ki tudja mondani nevedet, 's író asztalom felett függő képedet Berczenyi Bácsinak hívja. Melly öröm szememet reá vethetni mikor lelkem veled telik el! Csereihez írt Episztolámat már nyomtatva látom. Erdélyisen van nyomtatva, az az csúnyán, hibásan.

70. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1810. nov. 23.

Mikla, 23^a Nov. 1810.

Barátom!

5 Te engem minden képpen megszégyenítesz, mindenben meg haladsz még a' szívességben is, mellyben én minden becsemet gondoltam lenni. Grófnéd' képét vettem, 's melly indulattal, azt Néked mondanom nem szükség. De hiszed é, hogy ez a' leg szentebb érzés sincs keserű nélkül? – Nem tudlak viszonzni! Már én Néked olly sokkal tartozom, hogy irni is alig merek, nem hogy leveledet nyerni reményleném, és íme még is csak nyerem! Ugy bánsz Te én velem, 10 mint a' jó Isten a' bűnösökkel. Ne véld, hogy ezen leg főbb vonásod előttem el fedhesse fényét. Ugy látlak én ebben Téged mint egy sokoldalú Prizmában!! Montesquieu a' Tudósokat histrióknak tartja. Te nem vagy histrio!

15 Az elmésség nékem nem tulajdonom ugyan, de még is látom, hogy Epigrammáid igen elmések és ferjfiúi philosophiával telyesek. Te valóban mindenben utnyitónk vagy! Egyedül azt óhajtanám, hogy nyilaid nyilván ne sértenének, hanem csak titkon és látatlan mint az Apolló' nyilai. Tégy, kérlek, a Czinke helyett Czinegét! Ez a' nyomorúlt ember elég epigramma maga magának. Az ilyenekért 20 bosszúságot nyerhetsz, mellytől én Téged inkább féltlek mint magamat.

Verseim hét holnapi bújdosás után ismét el értek Pestre. Melly igen örülnék hogy ha azokban tett változtatásimat meg tekinthetné! Ha Kis István le mond is a' kiadásról, én a' tavasz előtt Pestre nem

- 25 megyek. Melly nyomorult teremtmények vagyunk mí magyarok!
Melly nehezen tudjuk magunkat az Oláhoktól meg különböztetni!
Rakunk é mí valaha templomot a' szent Egyességnek mint a' vén
Camillus? Mí éneklő madarak vagyunk, de a' predára le csapni, mint
a' Sólyom, nem tudunk!
- 30 Portraitem nagyon hibás ha engem igen kövérnek mutat. Vállom
és mellem ugyan platói, de kövér éppen nem vagyok. Mind Szemerét
mind a' képirót az én bélelt téli mentém csalta meg. Add, kérlek,
ezen hamis copiámat Kisasszonykádnak játszani. Küldök én Néked
35 másikat, melly meg fogja mutatni, hogy a' Te barátod egy egész
araszszal vastagabb mellben mint hasban. Azt pedig, hogy én az első
döfés dicsőségét másnak nem engedném, az én ódáimból láthatod.
- Engem az én Istennéim egészen elhagytak. A' Te szereteted az én
dicsőségkívánságomat egészen bé töltötte. Irj, kérlek, hogy azon szent
tűz mellyet bennem gerjesztél egészen el ne hamvadjon!
- 40 Ber'senyi Dan[iel] mpr.

71. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Lajosnak
1810. nov. körül

Kedves Atyám Uram!

- Örülök, hogy a' bor tetszésére volt kedves Atyám Uramnak. Ugy
hiszem, hogy a' mit most küldök sem igen fog alább való lenni erejé-
re nézve, csak hogy az idei borok nem olly édesek mint az akkoriak.
- 5 Ezt seprűn küldöm fel, 's javaslom kedves Atyám Uramnak, hogy le
ne fejtse, mert ennek azért soha semmi bajja sem léssen. Ūrmöst is
csináltam volna, de egy rossz ember minden apró hordaimtól meg
fosztott, 's következésképpen egy cseppet sem csináltattam.
- 10 Gyümölcsel sem szolgálhatok, mert az idén egész Somogyban téli
gyümölcs nem volt, úgy hogy mí pénzért sem kaphatunk.
- Az én iparkodásomnak gyümölcsét lassanként meg érni látom. Ez
idén, ha az ára mindennek így marad, husz ezeret könnyen be veszek.
Ez ősszel ismét két szőlőt vettem mellyek szőlőmmel egy

15 contigúításban vagynak, úgy hogy már most a' hegybeli birtokomat
két annyira szaporítottam, és mind egy tagba szedtem s úgy
reményilem, hogy jó terméssel ezentul ezer akó borom meg teremhet.
Ez az egyik szőlő Berzsényi István Uré volt, kitől én azt egyébként
ki csikarni nem tudtam, hanem kénytelen valék Gombán 45 hold föl-
20 det néki tiz esztendőkre öt ezer forintért által adni. Ezért némellyek
engem meg ítélték, de én tudom mit cselekedtem. Az én szőlőm
mármost egy közönséges falúnak jövedelmét adja nékem, földem
pedig annyi van, hogy én soha sem tudom felét is megszántani.

Azon említett munkámat semi fatum sem érte, hanem előbb a'
háború miatt, utóbb pedig Verlegerem huntzfutsága miatt mind ek-
25 korig késett. Ez ellen senki ki nem kelhetett, mert ezt Kazinczyn és
Kisen kívül még senki sem látta. Most egy könyvet ereszt ki Kazin-
czy, melly *Virágnak, Kisnek és Bersenyinek*¹ vagyon dedicalva. Eb-
ben a' könyvben egy Epistola is vagyon melly én hozzám szóll, és
engem érdemem felett magasztal. Ez a' valósággal nagy ember en-
30 gem mindenek felett szeret. Képemet kívánságára meg küldöttem
néki, és ő is meg küldötte nékem a' magáét és azzal együtt felesé-
gét is és egyszersmind úgy el hiresített, hogy Pesten létemkor a'
legtudósabb emberek társasága fogott körül. – Ezeket csak úgy irtam
mint Atyámnak, 's kérem kedves Atyám Uramat, valakinek ne be-
35 szélje! Mert a' ki az ilyenekkel dicsekszik, az az ilyenekre nem ér-
demes.

Mast eggynéhány sertveseket hizlalok. Mihelytt ezeket eladha-
tom fel megyek és adósságaimat le fizetem. Addig is pedig magamat
Atyai szívésségében ajánlom 's fiui tisztelettel maradok

40 Kedves Atyám Uram

engedelmes fija
Bersenyi² Dániel

¹ *Berzsényinek* [emend. PN szerint]

² *Berzsényi* [emend. PN szerint]

72. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1810. dec. 16.

Széphalom, Dec. 16d. 1810.

KIS ÉS BERZSENYI.

Külömbözők és eggyek arczaik,
Mint lenni kell a' szép testvérekének,
5 Kik egy anyának nőttek karjain,
És bájaiban megosztva részesek.
Költ homlokát az eggyiknek szelíd
Szög fürtök ékesítik; 's a' cyane'
Színéhez jól-hasonló nagy szemek
10 Szikráznak a' játékos ív alól.
A' másik barna selymet hüllogat
Párósi márvány-vállain alá;
'S melly Isten álljon ellent, a' midőn
Ez éjnél-barnább szem pillantja-meg?
15 Az eggyik Spártai karcsu szép leány,
Körülaggatva a' párducz' leplegével,
Kit a' hegyekben sújta-meg nyila.
Lezbósz nevelte a' másikat, dalok
'S a' lant' zengése mellett; ezt mutatja
20 Fürtjei között az íonkosszorú. íón görögül
Mellyiké az alma? – ah, ki mondja-meg! viola.

Kiben kétségeim bíztos oktatót
Találni szoktak, Delphinek Királya,
Szent és nagy Isten! Verd-el e' homályt,
25 'S, hogy bírja fényed', illesd-meg szemem'.
Tripószodon ég a' tömjén, 's magas
Boltjaidat sűrű felleg tölti-bé.
Segíts! itt térdelek –

Ím a' falon

30 Lángolnak a' betűk: kedves nekem
A' mester, és a' nem-kissebb tanítvány.

Ez, édes barátom, a' mai éjjelem' munkája, 's sietek azt Kisnek is Néked is megküldeni. Bár festhetné előttetek és a' maradék előtt, mint tiszteltelek benneteket; mert itt a' barátságának nincs szava. Ezt mondanám rólatok, ha nem ismernétek is.

Ez az Epigramma Tövisek és Virágok nevet viselendő Epigrammáim közt fog megjelenni. Még Sylvestert és Virágot, Orczyt és Gvadányit, Ányóst és Csokonayt,¹ Daykát, Zrínyit, Kisfaludit fogom festeni. Báróczyra írt Epigrammám és az a' mit Fábchichra írtam, 40 előtted is ismételtesek.

RÁDAY.

Én újabb Mózesz voltam, 's népemet
 Kihoztam a' rabság' hajlékiból,
 'S a' hagymatermő honn helyébe néki
 Tej- 's méz- 's borfolyta Kánaánt adék.
 Fény' oszlopában ment Apoll előttem,
 Fény' oszlopában én a' nép előtt.
 Megcsaptam a' tengert, 's nyilva állt az út,
 Megcsaptam a' sziklát, 's folyt a' patak.
 Az új törvénynek kettős ércz táblájit
 Lehoztam a' Parnassz' szent bércziről,
 'S hatalmas jobbam azzal forgatá-fel
 Az undok tisztelet' tornáczeit. (Leonínus verseket.)
 Lehúllt a' fal, de fenn maradt a' tábla.
 Apoll kedvelte tiszta tettemet,
 'S bérül öreg zöld kort nyújtott nekem,
 'S szépzengzetű lantot 's hattyúi dalt.
 Kivette fűrtjei közzül a' borostyánt,
 'S, hogy csendesen nyúgodjak árnya alatt,

50

55

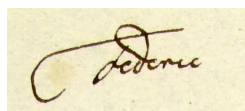
¹ és <Dayka> Csokonayt

60 Önnön kezével szúrta sírom mellé.
Nagy volt nevem, 's örökre fenn marad.

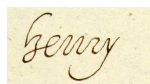
Vetted e már Eggenbergertől feleségemnek képét?

Én ma kaptam Erdélyből Bocskay Istvánnak egy tulajdon kezével alá írt parancsolatját. A' levél magyar, de a' kezdet az akkori szokása szerint a' Cancellariáknak, deák. Ez az ember nekem
65 idolumom. Mik volnánk, ha ő nem volt volna! Ide festem neked a' subscriptiót, és ide még három nagy emberét. Elj igen szerencsésen. Adjon az Ég Néked és a' Tiéidnek, kiket tisztellek, boldog új esztendő.

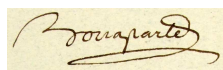
70

Fridericus Magnus Borussiae Rex.
Az r betűt az F után mindég elhagyta.

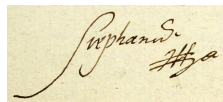

Henricus IV. Gall[orum] Rex.

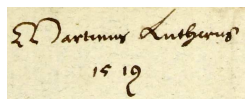

Napoleon, egy Egyiptuszban írt levele után.

75

Bocskay István, 1605. Aug. 20d.

Martinus Lutherus.

73. Szemere Pál – Berzsenyi Dánielnek 1810. jún. 21. és 1811. jan. 1. között

[Közli kifogásait a *Vesselényi Hamvaihoz* című Berzsenyi-versről, beszámol tervezett énekes játékaról.]

74. Berzsenyi Dániel – Szemere Pálnak
Nikla, 1811. jan. 1.

Kedves Barátom!

Hosszas tévelygés után eljutott végre hozzátok gyűjteményem, és Pesten Eggenberger könyvárosnál reád várokozik. Emlékeztetek szíves ígéretidre, 's kérlek mind azokra mellyekre már egyszer kértelek! Ha Kis István meghazudja magát, ne legyen terhedre valamelly typographussal értekezni és nekem tudtomra adni hogy mennyiben fog kerülni mind a' középszerű mind a' leg főbb csínosság, ha magamnak kell nyomtattatnom, hogy a' pénzt meg küldjem vagy legalább a' tavasszal meg vigyem.

10 Kulcsár Ur' gáncsa igaz. De mi van új a' világban? Én úgy hiszem, hogy eleget teszünk ha a' közönségeset csak valamelly kis vonással is meg különböztethetjük, béllyegünket reá süthetjük. A' te gáncsodból pedig csak azt látom hogy a' mí grammaticánk még igen tökéletlen. Az én nyelvem szerént a' leomlom, le rogyom, bukom,

15 esem, fekszem es könyeket áldozok, könnyeimet áldozom igen jól van mondva, a' te szóllásod ellenben nekem szörnyű tótosnak tetszik. Fájdalom! mi még mast kezdünk grammatizálni! A' második gáncsodat nem értem.

20 Te énekes játékon dolgozol. Ki fogja azt el énekelni? Melly mérészség egygy Magyarinak a' Lehetőség országát vívni, mellyet a' Platók, a Sillerek is csak vivotak!! Más érteni, más ézeni, s hát még éreztetni!

Én, édes Barátom, mast sem írni sem énekelni nem tudok, de olvasok és tanulok. Ugy tetszik, érzéseim már egészen kiforrták magokat, és azoknak helyét gondolkodás és okoskodás¹ foglalta el. A' többek közt mast egygy hosszú levelet készítek Kazinczynak és néktek, melly egygy hadizenés egygy grammaticusi hadizenés fog lenni. Gondold el hagymázomat! De nem tehetek róla! Tí a' tiszai nyelvet kirekesztőleg emelitek. Ezt én részrehajlásnak és despotizmusnak

¹ jav. ebből: okosdodás

30 nézem. De én nem a' Despotákat, hanem csak a' despotizmust akarom ostromolni.

Octoberi levelemet vetted é? Valóban, Kazinczy' panassza[!] helyes: tőled csak úgy kell ki csikarni a' levelet! Én ez után azzal fogom meg boszúlni hidegségedet, hogy minduntalan irok. Melly igen le köteleznél engem, ha számamra ezen könyveket meg szerezni méltóztatnal: Rosemann Jus public[um] Regni Hung[ariae], Polibius, Machiavel. Hát a' Lehel kürtje meg riad é már? Vitkovicsot, Horvátot, Kölcseyt köszöntöm. Éljen szerencsésen! Mikla 1ma Januar 1811.

Berzsenyi Dan[iel]

40 Ha Verseimet meg olvasod, kérlek, meg ne tagadd tőlem észrevételidet!²

² A mondat az 1. f. verzójának bal margóján.

75. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1811. jan. 5.

fogalmazvány

Nagy érdemű Férjfiú!

Te kedvet találsz a' te féltudós barátodnak nyers okoskodásában. Én tehát a' te sok szép leveleidet és verseidet azzal hálálom meg, hogy egy kis grammaticusi harczra hívlak ki, az az, én Te veled perelni akarok!! De reménylem, hogy a' mi perünk csak a' szeretőknek pere lesz, melly csak a' megbékélés örömét fogja készíteni. Ugy vagy, minthogy te énbőlőlem mindent tehetsz, grammaticust is tettél. 'S hogy a' részrehajlás az előítélet festett brilléjét orromra ne nyomja, gondolkodni kezdettem a' magyar orthographiáról és a' magyar nyelvről, és íme itt is eretnekké kelle lennem! Neked gyóonom meg kétségeimet. Te íteld meg azokat!

Ha a' Rövidség kedvéért meg sértjük a' Helyességet ezekben: ggy ssz tty s. t. miért sértjük meg a' Rövidséget ok nélkül ezekben:

csábítsan? Ha van C, miért nem használjuk azt? Ha az idegen szavakat idegen modra írjuk, miért írjuk így: Cassiusz?

A' mí magyarságunknak nagy különbözése a' mi céljainktól függ. Te a' M[agyar] nyelvnek lágytságot és kényességet akarsz adni, én ellenben erőt és pergést, mert ezek nélkül láttom[!] szűkölködni. Ez tesz engem dunaivá. De egyéberánt is a' tiszaiságot kirekesztőleg emelni, minden tekintetben igen káros, mert az által a' szűk nyelvet még szűkebbé teszszük. Nints rossz jó nélkül, sem jó rossz nélkül. A' ki a' M[agyar] nyelvet művelni akarja, az egyik szemét a' Dunára masikat a' Tiszára függessze, és nem a' nagy Dunát, de még a' kis Pinkát se relessze ki, mindeniktől tanuljon és mindeniket tanítsa.

A' nyelvnek bősége függ a' népnek ismereteitől, ezek pedig függnak a' földnek és életmódjának különbözésétől, a' műveltségtől. A' dunai földön voltak és vagynak leg főbb városaink, itt laktak minden Királyaink, itt volt a' M[agyar] nagy világ, kereskedés csinosság; a' földnek és élet módjának különbözésére nézve, itt van hazánk parkja. A' tiszai föld pedig csak az ő egyszerű pusztaságáról nevezetes, hol a' természet üressége lelki ürességnél egyebet nem szülhet. Hogy tehát a' dunai nép műveltebb, mind szemem mind eszem mutatja, 's következésképpen annak nyelve bővebb, határozottabb 's hajlékonyabb. Melly szépen megkülönbözteti a' dunai a' sok két értelmű tiszai szavakat, p. o. Méhe apis Mész uter, a' marha legel, a' pásztor legeltet, felettem devoravi, fölöttem supra me, feles-fölös, szín-szin color, szél-szélatus vélem-velem, ég-íg ardet, fél-fél timet, vétek-vítek vitium s. T. 'S melly hajlékony: bimbaja, adaja, sugara s. t.

De tán a' tisztaságban áll a' tiszainak elsőse? Erre azt mondom, hogy minden nyelv csak zavarék, a' görög úgy mint a' cigány. Az úgy nevezett Dunántól[!] való kerületet német népek fogták jobbra körül kikhez a' Magyar hamilcári idegenséggel lévén, soha öszve nem keveredett, úgyhogy én egy falút sem tudok, mellyben vegyesen lagnának, sőt azt is tudom, hogy Tolnában és Baranyában egy Magyar sem maradt meg azon falukban mellyekbe Svábok kezdtek szállani. A' tiszai nép eleitől fogva tót és oláh népekkel ke-

verődött össze, kikhez mivel sokkal hasonlóbb és hajlandóbb volt kétség kívül többet is kölcsönözött.

50 A' hangejtést dunaira és tiszaira osztani helytelenség, mert itt szint olly hang nyújtók vagynak mind[!] ott. Én tehát nem megyek a' Tiszához e' részben az igazat ki keresni, hanem ezen előttem isméretes hangnyújtókat fogom meg vizsgálni, és ezekről amazokra ítélni. Ezen hangnyújtókon tehát azt látom, hogy mindenek felett
55 míveletlenek és buták, többnyire hegyek közt lakók 's valóságos tót ivadékok, melly ki tetszik abból hogy hegyes tájakon laknak, a' faluknak neveikből, és az asszonyoknak ruházatjokból, kik nem keres kontyot nem sárga csizmát, hanem szegletes tót fejkötőt és kapczás papucsot viselnek. A' Kalvinistákról nem szólok, mert ezek
60 a' szóhuzást Papjaiktól és Mesterjeiktől tanulják.

Ezekből tehát világosan látom, hogy a' hangnyújtás, vagy a' tót-ságnak, vagy a' butaságnak szüleménye. Haszontalan keresném én a' Bakony kebelnek Raba, Répcze mellékenek és Kemenes alljának mássát hazánkban! Haszontalan keresnék én jobb eleven magyar
65 grammaticát mint a' Förendnek nyelve, melly pergő, és inkább dunai mint tiszai. – Ezen meg rövidített gondolatokat ki dolgozni szándékom. Meg ne tagadd tőlem reflexioidat!

Vedd mast azon eltévedt levelemnek némelly szakadékait: Theoreám nem lévén gancsaidból sokat tanultam, és némelly jobbít-
70 ható darabjaimat meg is jobbítottam, felosztásodat igen helyesnek találtam és meg hagytam, azon darabokat, mellyeket ki hánytál kihagytam ezen kettőn kívül: A' Fohászkodás, es a' Bérekesztés a' Magyar Tudósokhoz. Ennek czimjét így változtattam: Barátimhoz, a'mabban nem fellegek ugyan Schillerként, de ferjfiúi erővel és jó-
75 zansággal szólok. De ezek helyett többeket ki hánytam a' meggyottakból, de a'mellyeket már elfeledék. Sok darabjaim lesznek készületlenek, ugy marad a' Remete is. De én tökéletességet nem is keresek. Meg elégszem ha képemet mívemre, mint Phidias a' magáét Minerva paizsára, némű nemű árnyékozattal nyomhatom. –

80 Te némellyekben igen sanyarú bíró vagy! sok szükséges szavakat meg utálsz. Moraj, robaj zőrej, zsibaj, dőnej[!] dunai szavak ugyan, de igen jó magyar szavak, szint ugy mint a' zaj és kacaj. Legyezni.

Ez szint olly szép mint az Édes, vagy eddes, iddes, azaz eßbar,¹
85 trinkbar; szintolty szép mint ez Tragædia, melly a' kecskebaktól
származott. Nyögdecselni, szökdécselni, bögdécselni, döngécselni,
szép dunai szavak. Béklyó, így hibás, mert vagy békó, vagy békló az
az békoló. A zár nem egyéb mint meg rövidített závár.

Eszterházy. Melly igen csudálom, hogy te engem nem ertesz! Ne
90 ugy nézd ezen odát mint költői mívet, hanem mint hazafiúi áldozatot,
mellyben én a' leg hatalmasabb Magyart, a' poesis' fátolyában, az ő
leg szentebb hazafi-kötelességére emlékeztetem és a' magyar népnek
's Múzsánnak[!] nevében előtte esedezve le borúlok. Ez az én leg
szentebb odám! Olvasd meg kérlek még egyszer ezen szempontból,
95 és látni fogod, hogy az nem hízkelés hanem igen finom 's alatto-
mos szemrehányás, látni fogod, hogy én már gyermek koromban
méltó voltam a' te szeretetedre, mert én azt igen fiatal koromban ké-
szítettem. A' másik odámból sem vethetem ki az Eszterhazyt mert
azzal az ódának legszebb legjelentőbb részét vetném el. A' Nagy Pált
100 te igen szereted. Igaz é hogy a' Kalvinistáknak bolondja volt? Mast
ugy hallom igen káromkodik, hogy ő szurkot kapott Lónyai pedig
keresztet! Barátom! nyogodjunk meg a' külszinnel, mertha[!] bellebb
okoskodunk, siralomnál vagy nevetségénél egyebet nem találunk.

Ezen számadással köteles valék Néked. Melly igen ohajtom
105 ítéletedet! Én teveled eggy hiten akarok lenni. Verseket mast tőlem
ne várj, mert én mast szünetnélkül tanulok, Plutárral fekszem le
nyoszolyámba 's Platóval kelek ki belőle. Mi lehet az a' Platói Szép?
Mi az a' Knabenliebe? Plato valami isteni tökéletességnek nevezi,
Plutarch politikai intézetnek tartja, 's például adja Pelopidasz szent
Seregét, Montagne a' szokásnak tulajdonítja. Igenis de mi okozhat
110 illy szokást? Montesquieu az Asszony nem elzáratásának tulajdonít-
ja, eggy más valaki a' climának. De minálunk, sem az asszonyok el-
záratásának sem a' forró climának helye nincs, honnét vagyon hát
minálunk? – – De nem boszontlak többé. Élj szerencsésen!

Mikla 5^a Január. 1811

115 Berzsenyi Dan[iel]

¹ azaz <...> eßbar

76. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1811. jan. 10.

Széphalom, Január. 10d. 1811.

Kedves barátom!

Nov. 23dikán írt leveledet tegnap vettem Újhelyben. Felette messze lakunk egymástól! Az illy leveleket azon pillanatban kellene venni a' mellyben postára tétetnek. Veszteség hetekig nem örülhetni nékik.

Nyilaím nem sértenek nyilván; legalább Czinkét nem akarták. Czinegét csak azért tettem oda a' hol állott, mert nem kaptam más madarat, mellynek neve metrumomba illett volna. Leveled vétele előtt Patakra vala küldve Töviseim' exemplárja hogy nyomtassák, 's már ez az epigramma ki vala hagyva. Czinke Ferencz, a' Prof., nem méltó hogy reá nyil lövettessék; 's osztán a' nyil tömpécske vala, – pedig a' nyil nem nyil ha nem éles, ha tömpe. De miért akarod Te, édes barátom, hogy SZEMÉLYT ne bántsanak ezek az én nyilaím?

A' Jézus Kristus Isten volt és még is korbácsot kapott azok ellen a' kik az ő atyja' Templomát megfertéztették; – ő, a' ki, ha Papjainkat hallod, olly emberi szeretet predikált, melly felségesebb mint mind az a' mit Socrates és más meg nem keresztelkedtek tanítottak. Hát az az átkozott, Istentől elrugaszkodott Voltaire mennyi epigrammában 's nem epigrammában bántogatta Monsieur Freront 's más hasonló érdemű írójikat a' francziáknak! Sok szabad versben, a' mi prózában nem szabad. Nem bántanám őket epigrammaimban, de a' Publicum így talán megérte hogy azok nyelv és ízlésrontók, különben meg nem érte. Keveset bántok, és egyet sem nagyon; kettőt tulajdon maga ecsetjeivel festettem. Láczaínak adok jól, mert Poocsot, Mátyásit tartja első Poetáinknak. Külömben korbácsaim csak illyek mint a' mi itt következik:

HIMFY.

30 DAYKA. Tűzre felét! – HIMFY. Vetem. – D. Újra felét! – H. Ím. –
D. Harmadikát még!
H. Lángol az is. – D. Jer most, vár az Olympuszi Kar. –
Illyenek mint ez volt, és a' mi itt következik.

35 A' BÉKÁK. (Originál; de a'
pajkosság tónusát
Aristophaneszből
vettem.)

40 Brekeke!
Brekeke, brekeke!
Kloáx! Tuú!
Br, br!
Br! Kl! Br! Tuú
Br, br, br,
Br, br, br, br!
Kl. Kl! Tuú, tuú!
45 Br! Tuú, tuú!
Br, br!
Kél a' hold' szép
kereke,¹
Ébred a' tók gyermeke,
50 Zeng lakások' feneke.
Br, br!
Kl! Tuú!
Kl. kl! Tuú, tuú!
Zeüsz bennünket szerete,
55 A' midőn szent végzete
A' vizekbe szöktete.

¹ szép <gyermeke> / kereke

	Br. Br. br!
	Kl. kl! Tuú, tuú!
60	Eggykoron az ő ege Volt lakunk, – 's ez nem rege! – Ah, de a' Phoebusz melege Veszélyt hozza ránk. A' békanép Rakásra húllt-el.
65	Nem volt segéd! Nem volt segéllő! A' nép' fejedelmei Az Istenek' atyját Arczaikra borúlva
70	Kiáltozák. Nem hajla-meg ő! Mert Nemesisz Veszélyt parancsolt. Nem tűrte szerencsénk', Nem tűrte hatalmunk', Nem nagy ragyogásunk!
75	De végre haragja 'S az Isteni bosszú Határt találtak.
80	'S Batrachósznak serege Éledni kezdett. Vissza tért az ég' kegye, Júnó érettünk rettege, 'S elboríta fellege.
85	Br, br, br! Kl. kl! Tuú, tuú!
90	A régi helyébe Szép lak juta nekünk, Mint az vala szép. Kristály vizeink közt

	A' nap' nyila minket
	Nem érhet el itt.
	Nekünk Poseidon,
	A' tengeri Zeüsz,
95	Védünk, atyánk,
	Hatalmas urunk,
	Nagy Istenünk.
	'S a' Trítónok
	'S a' Néreisek
100	Hív rokonink.
	'S ha Sírusz
	Forralja lakunkat
	'S a' földet aszalja
	Hínárcárpitot
105	Vonnak felinkbe.
	Zeüsz bennünket szerete,
	A' midőn szent végzete
	A' vizekbe szöktete.
	Br, br, br!
110	Kl. kl! Tuú, tuú!
	A' víz' lakóji
	Mind szótlanok.
	Lantjával Apoll
	Nem illeté-meg
115	Csak egyikét is.
	'S az a' kevély madár
	Kit hintájába fog
	Anadyomene,
	Néma mint a' Czet
120	'S a' Kaselot
	És a' viza 's a' tok.
	Csak mi vagyunk – Mi! –
	A' vízi Caménák'
	Egyedül kedvelt fiai.

125	3 brekeke 4 brekeke 2 kloax 2 tuú Kl! tuú!
130	Ha megzendül Estvéli dalunk 'S örömrünk eltölti az eget, Előjön Cynthia Ezerszer ezer Követőjivel,
135	Irigyli szerencsénk' Irigyli boldogságunk' Irigyli hogy ő nem vízlakos. Csudálja az ég A' neki nem jutott
140	Bájjengzetet. Csudálja Tellusz, És hogy mi vagyunk Őneki legfőbb fénye dísze Háladattal vallja-meg.
145	Fülel a' vidék, 'S a' sziklák a' tetőken 'S vizeinknek boldog szélein Eggyütt zengenek velünk. 4 br. tuú!
150	Kl. kl! tuú, tuú!
155	Eggy bús madár, Színetlen és kicsiny, Kit a' berkek magok Legaljasbb árnyaikban Pirúlva rejtenek-el – Neve fülmile – Meri bájos zengzeteinket Meggzagatni jajjaival.

160 De nem marad-el az Istenek'
 Bosszúja sokáig,
 'S a' vakmerő némúlva lakol.
 De minket az ég
 Saját örömére 's a' föld örömére
 Zengeni hágy,
 165 Míg a' Télnek nyájas álma
 Hű karjába nem fogad
 'S a' megifjodott Tavasznak
 Szép Hóráji gyenge kézzel
 életre nem költenek.
 170 Br, br, br.
 Zeüsz bennünket szerete etc.
 2 br. 2 kl. 2 tuú

Ugy tetszik megküldöttem már az Epigrammai Morált.

175 „Bántani mást vadság!” – 's más a' lélektelen Író?
 Azt hozzád 's hozzám nem köti semmi kötel.
 Csípd, döfd, rugd valahol kapod a' gaz latrot. Az illet
 Ütni, csigázni 's agyon verni nevetve szabad.

Legutolsó darabom ez:

Az én sugallóm.

180 Az a' kis lyányka kit² nekem,
 Hogy verseim' sugallaná,
 Társúl a' Múzsza rendele,
 Eggy csintalan dévaj gyerek.
 185 Epéje nincs, de gondolatlan,
 Jámber, szelíd, de nagy bohó,
 Enyhíteni kész a' szenvedőt,
 Az ártatlant kész védeni,
 Ha bár saját vesztével is.

² lyányka <mell> kit

190 De néha rá jön a' gonosz szél,
Elkapja egy pajkos gondolat,
Nem bír magával, egyre sért
Barátot és patvarkodót.
És hogy ne fájjon a' döfés,
195 'S enyhüljön a' seb, melyet ejte,
Nevetve pattantja-el nyilát, 's
Zománcz fogsort látat vele,
És a' legbájasbb ajkakát.
'S ezek miatt a' vett döfést,
200 Patvarkodója mint barátja
Békével és mosolygva tűri 's
Csókolja a' szép Szelíd' kezét.

Nem illy szelíd az ő keze,
Ha a' fél bolond 's a' fél okoska
Dagálllyal³ járúl őfeléje.
205 Ől akkor, és nem sért, nyila.
Nevet, mert ő szeret nevetni,
Illyenkor is, de megvetéssel,
Hogy jobban sújtson a' csapás;
'S örülve hogy haragja néktek,
210 Kedvét nyilván jelentheti,
Kiknek virágít nyújtogatta.

Van egy darabom, melly a' sittlich schön és sinnlich schön
külömbőségét érezteti igen caustisch.

215 Veszett idők! veszett erkölcs! veszett Poézis!
Nem kell nekem ha mérget hoz a' lépes méz is.
Egy a' szép 's jó, egy a' rút 's rossz, mond a' Morál,
Pedig hamis úgy mellett az nem perorál, etc.

De ezt a' darabot elfeledém megtartani párban, úgy hogy ha Patakon
elvész a' Typographiában a' M[anu]S[criptum] örökösen oda lesz.

³ okoska<,> / Dagálllyal

220 Egy Papi ember azt fejtegeti, hogy a' Festő az angyal czombját is
meztelen hagyá, 's az nagy vétek

Mintha ott a' hol ők vannak nem volna váll és csizma!
Ah ennyi rosszat szült köztünk az Æsthezis 's a' Schizma!

225 Dayka felől azt hazudta Kis István hogy már a' 6dik árkust
nyomják. És ezt igen sokszor hazudozta így. Kisült, hogy még csak
meg sem alkudott az Universitas typographiájával hol nyomtattatnia
kell. Vitkovicsra bízta a' dolog eligazítását. Ezt Verseidre nézve,
baráti intésképen. Köszönöm ígéretedet portraid eránt. Másszor bő-
vebben róla. Epigrammáimat veszed postán mihelytt elkészülnek. Élő
230 és szeress.

77. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1811. febr. 15.

Mikla 15^a Febr. 1811.

Barátom!

Te kedvet lelsz a' te féltudós barátodnak nyers okoskodásában.
Én tehát a' te sok szép verseidet, leveleidet, azzal hálálom meg, hogy
5 azon eltévedt levelemnek némelly foglalatjait ismét meg küldöm, az
az perbe, mégpedig gramaticusi perbe idézlek! De reménylem, hogy
a' mi perünk csak a' szeretőknek pere léssen – melly csak a' meg
békélés' örömét fogja készíteni. Ha én gondolatimat te előtted elrej-
teném, vagy én volnék hozzád méltatlan, vagy te én hozzám: vagy
10 hizelkedő volnék, vagy bélátásodhoz nem biznám. Ezekről távul va-
gyok. Engedd meg tehát, hogy minek előtte a' részre hajlás az
előítéletnek festett brilléjét orromra nyomná, orthographiánkról és
nyelvünkről veled értekezsem. Én teveled eggy hiten akarok lenni, 's
hogy ha nem lehetek is, eretnekségemet néked meg gyónom.
15 Orthographiadat fel vettem, mert azt mindeniknél helyesebbnek
találtam. De ha a' rövidség' kedvéért meg sértjük a' helyességet
ezekben ggy, ssz, s. t. miért sértjük meg a' rövidséget ok nélkül így:

Cs, Ts. Ha van C, miért nem használjuk azt? Ha az idegen szavakat idegen modra írjuk, miért írunk így Cassiusz?

20 Tiszaiság Dunaiság Provincialismus. – Én úgy gondolnám hogy
a' ki a' magyar nyelvet ismerni akarja, az egyik szemét a' Dunára,
a' másikat pedig a' Tiszára függessze, és nem a' nagy Dunát, de még
a' kis Gyöngyöst se rekessze ki, mindeniktől tanuljon és mindeniket
25 úgy nézze mint az egésznek elszórt tagjait, egyéb eránt igen
eggyoldali lészen ismerete. A' ki pedig azt nem csak ismerni, hanem
mívelni is akarja, az ezen elszórt tagokat még inkább fel keresse,
össze szedje és elrendelje.

A' magyar nyelv olly szük hogy csaknem minden iparkodásunkat
annak bővítésére kell fordítanunk. Azt az ő legkisebb provinciájára
30 a' Tiszahátra szorítani, annyi mint az ő leg természetibb elemének
legegyenesebb segédforrásait bé vágni. A' tiszaiságot ki rekesztőleg
emelni tehát igen veszedelmes részre hajlás, melly saját hibáinkat
meg szenteli, és el¹ oltván bennünk a' vizsgálódás lelkét, vak köve-
tökké tesz, úgy hogy nem kérdezzük jó é vagy rossz, hanem, tiszai é
35 vagy dunai. Ez okozta hogy első nyelvtanítóink, a' magyar nyelv'
mívelését a' tiszai selypességben és hangnyújtásban keresték, és an-
nak leg fontosabb tulajdonságait csak nem egészen el mellőzték.

Nem lett volna é jobb az én principiumom szerint, a' nyelvmíve-
lésben a' dunait is használni és az által sok kétértelmű tiszai szavakat
40 megkülömböztetni illy formán: méhe apis méh uter, legel a' marha
legeltet a' pásztor. felettem devoravi fölöttem supra me. feles – fö-
lős. Szén – szin color, szél – szíl latus. Vélem, mecum, vilem opinor.
ég coelum, íg ardet. fél medius fíl timet vétek jacio viték vitium s. t.
A' tiszai sok É nem kevés kétértelmű szavakat okozott, és egyéb
45 eránt nyelvünk hibáját nagyobbította, mert a' sok É ket szaporította.

Hogy a' dunai nyelv bővebb részint tapasztalom részint gyanítom
ezekből: Itt voltak s vagynak leg főbb városaink, itt laktak minden
királyaink, itt volt és itt vagyon a' kereskedés, itt volt mindenkor a'
magyar nagyvilág itt volt és itt van a' népnek színe, itt a' földnek és
50 életmódjának különbélesége, mellyek mind annyi forrásai a' nép

¹ és <a> el

ismereteinek – 's szavainak. A' tiszai föld eleitől fogva csak pásztorok hazája volt, hol a' természet üressége nem szülhet egyebet lelki ürességnél. De ha mingyárt a' tiszai gazdagabb volna is, következ-
55 nek é azért, hogy ez minden, amaz pedig semmi? Vagy mondhatod é te azt hogy csak tiszai szavakkal élsz, és hogy a' mi Páriz Pápainak és másoknak szabad volt, néked és nekem nem szabad? Én sem du-
nai sem tiszai nem vagyok, hanem csak magyar, mind ettől mind at-
tól örömmel tanúlok, és mind ezt mind amazt tanítani akarom.

De tán a' tisztaságban áll a' tiszainak elsősege? Erre csak azt
60 mondom: minden nyelv zavarék, a' görög úgy mint cigány. Mi Német népekkel vagyunk körülvéve, tí pedig Tótokkal és Oláhokkal. Itt tehát csak az a' kérdés, hogy mellyik néppel sympathizal inkább a' Magyar.

A' kimondásban sem láthatok én elsőseget. A' köznép mindenütt
65 csak köznép. Ha e' részben csak mestert keresnék tehát a' főrendet, a' nemességet válosztanám, melly mindenkor megkülönböztette magat igaz és helyes kimondásával, mellyet nem könyvekből tanult, hanem ivadékról ivadékra bé szopott, és a' melly sokkal inkább du-
nai mint sem tiszai.

A' hangejtést dunaira és tiszaira osztani nem lehet, mert az úgy
70 nevezett Dunán túl való területben is találtatnak számos népek, mellyek szint olly hang nyujtók mint a tiszaiak. Én tehát nem me-
gyek a' Tiszához e' részben az igazat ki keresni, hanem ezen előttem ismeretes szóhúzókat fogom megvizsgálni, és ezekről amazokra itél-
75 ti. Egész Répcze' és Rába' mellékét, Kemenes allját és egész Bakony
kebelt olly tiszta és csinos magyar nép lakja, mellyhez hasonlíthatót hasztalan keresnék Hazánkban. Ez a' nép pergő nyelvű és neveti a'
hanghúzókat. De vagynak némelly hegyes tájokon olly éktelen szó-
nyújtók kik így beszélnek: kévánom, kénós, kégyó, eg lőtem, az az
80 meg leltem. És ezek nem Kalvinisták hanem többnyire papisták. Ezekről tehát ezeket jegyzem meg: Hegyek közt laknak, a' pergő
nyelvűeknél sokkal butábbak, sok falújknak neveik tótosak, Asszo-
nyaik nem kerek kontyot, nem sárga csizmát, hanem szegletes tót
fejkötőt, kapczát és papucsot viselnek. Ezek tehát valóságos tót iva-
85 dékok. És így a' szóhúzás ezeknél vagy a' totságnak vagy a' mélyly

- butaságnak szüleménye. De tekintsük meg ezen kérdésnek minden oldalait. Osszuk a' M[agyar] nyelvet uri és pór nyelvre, és látni fogjuk hogy az Urak mindenütt pergő nyelvűek és a' parasztok minél durvábbak, annál hangnyújtóbbak. Vissgáljuk meg az egyes embert,
- 90 és látni fogjuk, hogy minél elevenebb és virgonczabb az ember, annál gyorsabb és pergőbb nyelve. – Én tehát a' selypességet és szónyújtást valóságos tótság jeleinek látom, melly ki tetszik abból² is, hogy a' tiszai ha lehetne, minden Ő-ket ki irtana a' nyelvből, mert a' tót nyelv azt nem bírja. A' Somogyi tótos Magyarok így beszellnek:
- 95 erdeg, az az ördög, iri az az ürü. s. t.
- Az én hang mérésem ezen principiumokból foly. 'S melly nagyon örülök, hogy az en gyermek kori minden tudomány és mesterség nélkül való érzéseimet, az én ferjfi kori okoskodásom egy pontig helyben hagyja! úgy hogy a' melly vocalisokat én ancepseknek
- 100 vettem, ez után is nem költői szabadságból, hanem de regula, ancepseknek veszem, mert azt látom hogy a' szónyújtók számtalan ígékét meg nyujtanak mellyeket meg nem kellene nyujtani, a pergő nyelvű ellenben semmit meg nem rövidít a' mit meg kell huzni ki vévén az í es ú tompa hajlékony és már azért is anceps hangjait, 's
- 105 hihetőbb hogy a' hang nyujtó, mint hogy a' leg élesebb hangú vocalisokkal is vissza él, ezen tompa és hajlékony hangúakkal még inkább vissza él,³ hihetőbb, mondom, e' részben is, hogy a' hibás hibázik. Tí a' leg élesebb hangú vocalisoknak a' millyennek az á é ó, meg engeditek az ancepsseget ha a' szokás kívánja, 's a' leg tompább, leg⁴ hajlékonyabb hangúaktól, a' millyennek az í ú ű, egészen
- 110 meg tagadjátok. Ellen mondások é ezek vagy despotizmus, melly az igen világos jusokat bántani nem meri, a' homályosokat ellenben kénye szerint ráházza? Itt az izlésnek szava⁵ nincs. Én a' M[agyar] nyelvnek erőt és pergést kívánnék adni. A' ki azt lágyobbá, éneklőbbé akarja tenni, az annak hibáit nagyobbítja.
- 115

²² abból [th. emend.]

³ él<het>.

⁴ tompább, <..> leg

⁵ izlésnek <helye> szava

- Ezen megrövidített gondolatimat a' te bölcs iteleted alá vetem, hogy minekelőtte ezeket bővebben ki dolgoznám, reflexioidat láthat-sam. 'S reménylem is hogy valamint én te hozzád a' leg szívesebb, leg nyiltabb bizodalommal szólltam te sem fogsz tőlem semmit meg tagadni, a' mi⁶ nekem e' részben világosságot 's bizonyosságot ad-hat. – Térek egyéb gancsaidra.⁷
- Te sokban igen sanyarú bíró vagy. Az Igen pedig semmiben nem jó. Te sok jó szavakat elvetsz, 's még ollyakat is mellyek helyett job-bakat adni nem tudsz. – Legyezni. Ez szint olly szép szó mint az
- 125 Édes, melly nem egyéb mint eddes vagy iddes, az az eßbar trinkbar, szint olly szép mint ez: Tragedia, melly a' kecske baktol származik. Hagygyán, ez egészen más, mint az oh hadd. Robaj,⁸ moraj, zörej, zsibaj, dörej, dunai szavak ugyan de igen jó magyar szavak, szint
- 130 ugy mint a' Kaczaj és zaj. Nyögdécselni, szökdécselni, bögdécselni, döngécselni, szép dunai szavak. Béklő nem jó, mert vagy békő, vagy béklő, az az békoló. Závár, megrövidítve zár. Adaja, bimbaja, sugara, sudara. Melly hajlékony az a' dunai nyelv! – A' tiszai minteggy kérkedve mondja: esketni, szerkeztetni, mérkezeni, pedig ez csak a' tótos nyelvnek hibás következése!
- 135 Eszterházy. Melly igen csudálkozom hogy te engem nem értesz! Ne ugy nézd ezen ódát mint költői mívet vagy valamely üres hízel-kedést, hanem mint hazafiúi áldozatot, mellyel én a' leg hatalmasabb Magyart, a' poesis' fátyolyában, az ő leg szentebb hazafi kötelessé-gére emlekeztetem, és a' M[agyar] múzsának nevéb[en] előtte le
- 140 borúlok. Ez az én leg szentebb odám. Tekíntsd meg azt kérlek még eggyyszer ezen szompontból, 's látni fogod, hogy az nem hízelkedés, hanem igen finom 's alattomos szemrehányás, látni fogod mondom, hogy én már gyermek koromban méltó voltam a' te szeretetedre. Az én legjobb odaimnak becsét azoknak céljaikban keresd, egyéb eránt
- 145 engem meg nem fogsz érteni. A' másik odából sem vethetem-ki az Eszterházyt, mert azzal az odának legszebb 's legjelentőbb részét

⁶ a' <melly> mi

⁷ egyéb gancsaidra

⁸ hadd. <D> Robaj

- vetném el. Te Nagy Pált szereted. Igaz é hogy a' Kalvinisták bolond-
ja volt? Mast ugy hallom hogy szörnyen káromkodik hogy ő szurkot
150 kapott Lónyai pedig keresztet! Barátom, nyúgodjunk meg a'
külszinnel, mert ha bellebb okoskodunk siralomnál vagy nevetségnél
egyebet nem találunk. – Hogy én olyanoknak is irtam odákat
mellyeket nem ismérek, azt Horatiusnak és az én ifjúságomnak tulaj-
donítsd. Mastani eszemmel azt nem cselekedném. De már mast azo-
kat elvetni sajnálom 's másokat csinálni helyettek rest vagyok.
- 155 Theoream nem lévén gáncsaidból sokat tanultam 's nemelly da-
rabjaimat a' mint lehetett meg jobbítottam, és a' mellyeket ki hány-
tál, én is ki hagytam ezen kettőn kívül: A' Fohászkodás, és a' Bé
Rekesztés, de a' melly mast nem a' M[agyar] tudosokhoz, hanem
Barátimhoz szóll. De ezek helyett többeket ki hánytam a' meg ha-
160 gyottakból. Sok darabjaim lesznek készületlenek, ugy marad a' Re-
mete is. De én tökéletességet nem is keresek. Meg elégszem ha ké-
pemet mívemre, mint Phidias a' magáét Minerva paizsára, némű
nemű árnyekozattal nyomhatom.
- Ezen számadással köteles valék Néked. Melly nyugtalan várom
165 ítéletedet! – Verseket mast tőlem ne várj, mert én mast szünet nélkül
tanulok, Plutarchal fekszem le nyoszolyámba 's Platóval kelek ki be-
lőle. Mi lehet az a' platói Szerelem? Mi az a' Knabenliebe? Plato va-
lami isteni lelkesedésnek 's tökéletességnek nevezi, Plutarch
politikai intézetnek tartja 's például adja Pelopidas szent seregét,
170 Montagne a' szokásnak tulajdonítja. Igenis! De mi okozhat illy szo-
kást? Montesquieu az Asszony nem elzáratásából és a' climából
szármoztatja. De minálunk mind ezen okok nincsenek. Honnét va-
gyon tehát minálunk? – – De nem boszontlak többet! Élj szerencsé-
sen nagy érdemű Férjfiú! 'S hozzád mutatott bizodalmamat vedd leg
175 főbb tiszteletemnek jeléül.

Berzsenyi Dániel mp.

78. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1811. febr. 24.

Kedves barátom!

Ez órában kapom Patakról Töviseimet 's Virágimat. Te, Kis és Horvát Pesten postán vészitek azt. – Relatiómat a' minap megküldém. Gróf Desöffy neheztel – és nagyon méltán – hogy az ő általa készített deák Inscriptióban kifelejték e' sort:

PRO·PATRIA·CAESIS

e' miatt a' Relatio újra nyomtattatik. – Wesselényi meglátván verseidet, azt írja, hogy az ő atyja non caret vate sacro. Örülök, hogy a' gyermek éppen ezt írja.

10 Mint vagy, édes barátom? élsz e? írsz e? nyomtatják e verseidet? Harmadnap előtt Thaliemat majd megfojtá a' hurut, de már túl van a' veszélyen. – Éljen igen szerencsésen. Régen, igen régen nem vevém leveledet. Széphalom, Febr. 24d. 1811.

79. Berzsenyi Dániel – Horvát Istvánnak
1811. febr. 28. előtt

[Megbízza versei kiadásával.]

80. Horvát István – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1811. febr. 28.

Kedves Barátom!

5 Nagyra – igen nagyra – betsülöm bizodalmaidat, hogy Verseidet gondviselésem alá ajánlottad. Fő gondom léssen megfelelni, mihelelt a' Duna jege engedheti, várakozásodnak, 's nem kétlem nem fogod egyszer'smind balúl venni a' mi sokáig utazott Szemere Pálunknak hallgatását is. Abaujban Széphalmon a' mi köz barátunknál, Kazinczynál, mulatott, midőn írásaid Pestre küldettek, 's érkez-

- tek. Onnand nem rég tért vissza közünkbe, és mióta társaságunkban szemléljük, alig győzi elbeszélni Abaujvári mulatságának számos kellemeit. Ez, és a' mostani veszedelmes általjárás okozta, hogy
10 ügyedet elő nem mozdította. Azonban helre fogok én mindent állítani, a' mit ő talán elhalasztott, 's úgy hiszem első alkalommal venni fogod környülállásos híradásomat mindenekről, a' miket, előttem igen betses leveledben, szívemre kötöttél.
- 15 Tsomódat már szálásomra vettem, 's végig, meg végig olvastam öt, vagy hat izben is. Barátom! nem vagyok az, ki tömjénez a' hizelkedésnek, 's így pírulás nélkül mondhatom: hogy verseidben mindenkor a' leg nagyobb tökéletességre¹ akadtam. Gyönyörűséggel, sótt elragadtatással olvastam azokat mind magam, mind más meghitt
20 Barátim társaságában, 's elragadtatásom egykor a' nyira birt, hogy az ország Birája asztalánál nyilván e' szovakra fakadék: „Heába nyomná már akárki nyelvünk terjedését, míg nekünk Berzsényi Danieleink lesznek, vagyon pedig már egy, nem félthetjük soha a' megutáltatástól nyelvünket.” – A' Berzsényi név figyelmet indított, és én e'kor
25 Gyűjteményedből néhány darabokat köz tapsolás mellett fölolvastam. – Megbatsáss, ha munkaidből érzett örömöm kelleténél tovább ragadott. Szívesen botlom, ha botlásom által mennyei tulajdonú nyelvünk betsét szaporíthatom.
- 30 Utolsó Daloddal, hol bútsút venni akarsz Musádtól, meg nem elégedhetem. Ha fölingerled verseid által szomjúságunkat, miért nem akarod oltani epedésünket? Neked elhallgatnod nem szabad, ha a' köz jóvakat, mint eddig, ezután is olly forrón szereted. Azok dolgoz-
zanak, kik sikerrel, és a' Nemzet ditsőségére dolgozhatnak; 's ne vond Te meg azt a' Hazától, a' mivel a' Haza díszait sokasíthatod. –
35 Én leg alább igen nagy nyereségnek tartanám, ha p: o: néhány Reme-
tédhez hasonló Darabot szerzenél a' Szép Nem számára. Ezt köllene leginkább magyarosítani: mert így a' Magyar Anyák nem idegen magzatokat szülnének.

¹ jav. ebből: tökéletességre

40 Légy béketűrő míg jelentésemet a' napokban veheted, 's addig is
 újabb pályát futva a' Tégedet tsókoló Szemerén és Vitkovits on kívül
 szeresd
 Kedves Barátom
 Pesten Febr[uár] 28-dikán
 1811.
 45 igaz tisztelő barátodat
 Horvát Istvánt mk.

81. Szemere Pál – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1811. márc.

Széplelkű férjfiú, barátom!

5 Leveled', mellyet Januarius elsőjén írá, csak e' napokban
 vevém; az pedig, az Octoberben költ, mellyről mostani leveledben
 említést és kérdést teszesz, nem juta kezemhez mind e mai napiglan.
 Innen magyarázd ki Magadnak hosszas hallgatásomat.
 Haza térvén Novemberben gyűjteményedet Vitkovics barátunk-
 nál lelém. V[itkovics] mondja, hogy az minden levél nélkül hozatott
 hozzája. E' szerint nem vala ugyan mire válaszolnom, de illő lett
 volna tudósítani arról hogy az kezünknel vagyon, valóban illő. Jelen-
 10 tettem Kazinczynak, s azt véltem hogy ő Neked értésedre fogja adni.
 Adta is, a' mint egyik leveléből tudom.
 Verseid tehát már Censorkézben vagynak. Mihelytt rájok üttetik
 az imprimatur azonnal Kiadót, Nyomtatót keresünk nékiek; 's első
 gondunk leszen Tégedet mindenek felől körülállásosan tudósítani.
 15 Én újra meg' újra ígérem teljesítését annak a' mit fogadtam 's aján-
 lottam. Értem a' typogr[aphiai] correcturát 's némelly darabjaidnak
 tisztázását. Emlékezel arról is hogy verseidre észrevéteket küldjek.
 Ezt nem ígérem 's nem ígérhetem.
 20 Mi az a' második gáncs gáncsaim között, mellyet nem értesz.
 Méltotassál vélem tudatni. Én sem értém ezen soraidat: „TE ÉNE-
 KES JÁTÉKOT DOLGOZOL. KI FOGJA AZT ELÉNEKELNI?

MELLY MERÉSZSÉG EGGY MAGYARNAK A' LEHETŐSÉG'
ORSZÁGÁT VIVNI, MELLYET A' PLATÓK A' SCHILLEREK
IS CSAK VIVTAK. MÁS ÉRTENI, MÁS ÉRZENI, 'S HÁT MÉG
25 EREZTETNI!"

Hogyan értsem ezeket?

A' te nyelvedben TÓTOS az áldozom. Tótos? Erre sokat nevet-
tem, de – élesen. Nyugtalan vagyok látni Gramm[aticai] Hadizenete-
det. Sok jókat remélhet a' mi nyelvünk abból, hogy Grammato-
30 logusai többnyire Poetákból szoktak válni. Így Rájnis, Földi, Révai,
Kazinczy, Verseghy, Barothi Sz[abó]; 's így íme most – Berzsenyi
is! Szerencsés ragyogást a' bakszakállú pályafutók közt!

A' Lehelkürtje hallgat. E' helyett egy más folyó írás vagy
indulóban: AURORA, PHILOLÓGIAI ÉV-ÍRÁS. Minden évre egy
35 Kötet. Tárgya minden a' mi a' Literatura ismertetét, csinosodását fej-
ti, segéli, leírja, mint: philológiai értekezések, versek, költemények
Recenziók. Úgy tartom, lehet reménylenem, hogy Te is Társ leszel,
's szándékunkban elő segélleni fogsz. Kazinczy, Virág, Prof Fehér,
Prof. Kézy, Aranka és Döbrentei Erdélyből már munkákat küldének
40 hozzám a' Redactorhoz. –

A' kívánt könyveket lefogom tartóztatni számodra, akár
Eggenberger akár Kiliánnál. Horvát és Vitkovics barátink tisztelnek.
Mikor teszesz bennünket ismét olly szerencsésekké, hogy Tégedet
ölelhessünk. Ha Pestre jöni szándékozol, méltóztassál utadat előre
45 tudatni velem, hogy Pesten lehessen. Vigasztalhatatlan volnék, ha el
fognálak szalasztani.

Büntetni fogsz a' gyakori levelírással? – Ah, az a' büntetés,
melly kedves léssen az nekem! Cselekedjed, instállak. Igérem, hogy
én is szorgalmasabb leszek.

50 Éljd boldogúl! Ölelünk!

Pest, Martiusban, 1811.

Szemeréd.

82. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1811. márc. 8.

Széphalom, Mart. 8d. 1811.

Szeretett barátom! In medias res – még pedig egygy ugrással; mert Grammaticai válaszom nem lehet rövid.

Kérdéseid ezek:

- 5 I.) Ha rövidség' kedvéért jól írunk lly-t, holott lyly-t kellene írunk: mi von-el attól, hogy rövidség' kedvéért a' ts és tz hangjainak mind ezen jeleket mind a' cst és czt adom? Az illatio nem szintén jó; az jó úgy volna, ha azt kérdenéd, hogy ha írok llyt lyly helyében: miért nem ccst 's cczt is cscs' és czcz' helyébe? De én írok: makaccsal-
10 t 's láncczalt. – Azonban kérdésed nyilván ezt teszi: Ha az llyben keresek compendiumot: miért nem abban is, hogy a' csecs szóban hallatszó két¹ consonáns hangját EGGY módon írjam mindég, és ugyanazon hangot ne kétféleképen? Erre az a' felelet, hogy az ugyan-azon hang nem ugyan-azon hang; sőt épen úgy különbözik egymástól
15 mint a' simplex és így positiót nem csináló ly – (helye, selyem) – és a' positiót csináló lj – (nyalja, keljen). Állításom' bizonyítását alább.

- II.) Ha magyarban van C betű, miért nem élünk vele? – Te bizonyosan azt kérdeid itt, hogy miért nem élünk vele Z segedelme nélkül? – De Tinódi Sebestyén, ki a' Mohácsi veszély után és körül
20 élt, Céceit és Losoncit írt, 's Kazinci Péter és András a' Rákóczy ház' hívei 's áldozatai, mind ketten olly culturájú fők, hogy utraq[ue] lingua írtak verseket, hasonlóképen e' betűvel jegyezték-meg neveinket. – Én 1793. így élve adtam-ki a' Herder'
25 Paramythionit és Wieland' Diogeneszét, nem hogy K. Péter és Andrást kövessem, hanem mert simplificálni mindent illik, a' hol lehet. Abba hagyám, mert a' kötődők a' cafrang, comb, cudar szokat kafrang, komb, kudar-nak pronunciálgatták s' ezt tánc és lanc 's labanc így tánk, lánk 's labank.

- III.) Ha az idegen szokat változtatás nélkül kell írunk, miért
30 CassiusZt? – Eddig kezedben vannak Tövisem és Virágaim, mert

¹ hallatszó <ugy> két

35 azt azon estve küldém-meg neked, a' mellyen a' Nyomtatótól vet-
tem. Lásd 44–46 lapjait. Bánom, hogy oda nem tevém a'
SokrateSCH és BrutuSCH neveik mellé a' QuintuSCH HoratiuSCH
FlaccuSCH és CajuSCH CrisSCHpuSCH SallustiuSCH neveiket,
hogy ezt az undok barbarieSCHt azok az olvasók is értsék, a' kik
nem akarnak érteni.

IV.) Ts e és Tz, vagy CS. és CZ? – Itt a' nagyja! erre hosszan.

Minden nyelv' orthographiájának ezek a' fő és közönséges tör-
vényei.

40 1.) hogy ugyan-azon hang minden esetekben ugyan-azon betűk
által jegyeztessék. – Igaz törvény, de megtéveszthető. Ez tévesztette-
meg az Ypsilonistákat, hogy nem ügyelnek a' szók' formatiójára, 's
a' nyalját, vonját, hatját,² becset, ruczát nyallya, vonnya, hattya,³ bets
és rutza-nak írják. A' ki a' három elsőt véteknek ismeri, nem
45 consequens ha a' két utolsót is annak nem ismeri; 's a' ki a' két utol-
sót nézi véteknek, ha consequens volna, nem írná ly-el a' három el-
sőt. – Virág, Fejér, Vitkovics, Verseghy az első rendbe valók: a' mi
Kisünk a' másodikba.

50 2.) törvény. Hogy ugyan-azon betűk minden esetekben ugyan-
azon hangokat jegyezzék, szóllaltassák. Én ezt a' törvényt követem,
's ugyan ezért élek cs és cz-vel.

3.) Hogy valahol a' pronuntiatio világos ellenkezésben vagyon a'
grammatikai formatiók charactericus betűjikkel, a' leírásban a' han-
got kell követni nem a' formatiókat (mossa tehát, noha ez annyi mint
55 mos és ja, mint fogja, adja, kapja, vonja, tartja): ellenben valahol a'
hangzás tökéletesen ellene nem kiált a' gramm[aticai] formatiók'
charact[er] jegyeinek, és azt csak per approximationem kinyomja, ott
már nem a' hangot kell követni, hanem a' formatiókat. Így van ez,
mert az írás nem a' hallás' hanem a' látás' orgánjához szóll, midőn
60 a' gondolatot a' lélekhez általviszi, 's néki az a' tiszte, hogy azt a'
szolgálatot úgy tegye, hogy a' megtévedés, a' mennyire tőle kitelik,
eltávoztassék.

² vonját, < tartját > hatját

³ vonnya, < tart > hattya

Ha az első regulát követjük, így kell írunk: mongya, nággya,
 65 rúggya (nem mondja vagy mondgya, mert a' kimondás d-nek hangja
 nélkül esik), 's nyallya,⁴ fallya, vonnya, hánnya, attya, mászsor és
szászsor; 's baráccság, múlaccság, véccség, kéccség, némeccség,
tóccság, vaccság, imáccság, szabaccság. Ezek szembe ötlő képtelen-
 ségek. Valóban szint oly képtelenség, midőn a'⁵ csecs szót tsets-nek
 70 írjuk, minthogy a' vocális előtt és után álló consonáns általunk annak
 a' hangnak ismértetik, mellyet⁶ a' tótság szóban a' két vocális között
 lelünk.

Valahol compositio van (akár flexio csinálja azt, akár két szónak
 össze ragasztása: nyalj-ja, setét-ség, lakatsark), ott positio metrica is
 van, úgy hogy az adja, falja, vonja, hatja nem pyrrhichiuszi lábak,
 75 hanem trochaic[usak] 's midőn ezeket az Ypsilonista nem j hanem y
 által írja, akkor azon betűt, melly a' j előtt áll, kéntelen megkettőz-
 tetni: hattya etc. – Így kell bánnia a' t végződő szókban is midőn s
 következik, ha consequens akarván lenni, a' ts hangját c-vel jegyzi,
 's a' lakatsark-ot így írná: lakaccsark. Világosabban látjuk ezt (mert
 80 a' lakatsark szokatlan szó) a' múlság szóban, melly nem
 amphimacer többé hanem formális molosszus, noha az a' vocális
 melly a' szónak közepén áll, magában rövid. A' 2dik regula azt kí-
 vánja, hogy ugyan-azon betű minden esetben ugyan azon hangot je-
 gyezze. Ha a' múlság a' ts által molosszus lett, hogy olvasom
 85 ezeket: yatsora, ketsege, ketseget, kotsonya, retseg, fetseg, tsátsog,
petsenye? Dactyluszi lábak e ezek 's troch[aikusak] vagy
 tribrachyszek és pyrrhichiuszok? – Szeretném tudni mit lehet ez el-
 len mondani?

Tovább megyek: Ha a' cs hangja nem originális nem simplex
 90 hang: miként állhat az a' szónak épen elején? hogyan lehet ott
 positio a' hol nincs megelőző vocális? p: o: csecs, csorda, csap, csa-
 lán, czudar, czél, czérna, czondra, Czobor, Czindery?

⁴ 's <nyalja> nyallya

⁵ midőn <azt> a'

⁶ ismértetik, <d> mellyet

Ide járúl a Régiség' példája. – Révai Antiqu. Literat. Hung. p. 52.
 95 „Pro ts occurrunt in hoc M[anu]S[cripto] (a' Látjátok feleim-et érti)
 – c, ch, s, sc. ex: gr: gimilcetul = gyümölcsétől.” Ugyan ott pag. 65.
 előhossa Gallus Anaxiusnak ezen szavait metcenec, és Lépesiből ezt
meczesz.

Révai nagy ellensége vala a' CS és CZ-nek. És még is, midőn
 (ugyan ott lap 55) új formákat rajzolt a' simplex hangoknak, mellyek
 100 a deák alphabétben külön betűt nem találtak, így tanítja írni a' követ-
 kezőket: Ćomb, Ćat, Ćafrang, derće, ketreć, Ćap, fećke, papuć; 's lap
 56 ĉontjainkat, pićint⁷, tanćolt, bećbent, ĉodát, Ćikráćkadat 's ĉakot
 ír. 'S mind ezek mellett p. 56. igen helyes megkülömböztetéssel
 105 Frisítset ír és nem Frisiĉet; – mert a' frisits az előtte álló vocálist ke-
 ménnyé tenné ha accentusa már nem volna. Semmi nem bizonyít in-
 kább mint az ellenkező' vallása.

Szabó Dávid olly silány Grammaticus és olly makacs elállani a'
 maga egyszer már elfogadott hypothesisétől, hogy, látván, hogy a'
vatsora, ketsege etc. másképen hangzik mint a' múltság, készebb
 110 volt ezt az utolsó szót 's a' barátságot, vétséget KETTŐS t által fes-
 teni, mellyet semmi nem javallhat, mint hogy a' cs-re térjen, melly
 minden bajából kifejthette volna. RákóCZyt, BoCSkayt, Csákyt,
 Csanádot, Csongrádot írta e valaki a' mai napig T-vel. Olvassd meg
 115 Magyar Régisegeimet, mellyet, úgy emlékezem, neked megküldöt-
 tem.

V.) Dunaismus, Tiszaismus. Ez a' legfontosabb cikkelye leve-
 lednek. De megfajtására kevés szó kell. – A' maga Dialectusát az
 Országának egyik része szint úgy jónak nézheti mint a' másik a'
 magáét, ha a' rész nem felette kicsiny 's ha öszve nem keveredett a'
 120 soloecusokkal. De az Író nyelve nem a' Dunai, nem a' Tiszai, hanem
 a' magyar Schriftsprache. Nem szabad máson írni. Austria, Tyrolis,
 Bavaria, Svévia, Helvetia 's Alsatia nem perorálhat; a' német a' Sax
 beszédet követi, noha az kis táj, mert az a' Schriftsprache. Kis
 Soprony V[árme]gyei születésű. Dunai Virág is és Himfy. Rajtok
 125 alig, Kisen épen nem ismerszik-ki, melly vidéken leve. Az adóból

⁷ jav. ebből: pićinyt

- épen úgy lesz adaja mint az időből 's mezőből 's szőlőből ideje, mezeje, szőleje. De Virág és Himfy soha sem írt adaját 's nem is fog; Kisnek pedig az lehetetlen volna. Ha méhe a' nominativus absolutus, hogy lesz cum suffixo? így é: méhém? Így kell, mert epém, kefém,
- 130 tevém, vesém, kovám, fám. – íg, fíl, szíl legyen e azért hogy az ég, fél, szél két dolgot ne jegyezzen? Nincs e ez minden nyelvben? az áll er steht és das Kinn; ál sem lehet pedig, mert ez pseudo-, os csont, száj, és arcz! Agerochosz (görögül) kegyetlen és nagylelkű, mint az erkölcs jó is és gonosz is. –
- 135 Sanyarú vagyok, azt írod; pedig az IGEN semmiben nem jó. Hidj nekem édes barátom, érzem, tapasztalom gyakorta magam is. De nem tisztünk e az igen felé egész erővel törekedni? Szerencsétlen sorsa az emberiségnek hogy a' sínóron túl vágunk. De nem rossz az. Mit építene a' természet ha nem ronthatna? Addig oscillálunk, míg
- 140 megállunk végre. Jaj hogy sokszor csak azért lelünk⁸ holmit jónak, mert ott állánk meg. – H. Esz[terház]yhoz írt ódát most értem. Ki vagy mentve. Én is teszek úgy néha, mert másképen nem lehet. Eggy szép hitemtől foszta-meg az a' mit Nagy Paliról írsz. Én azt az embert imádtam. Eggy hiten vagyunk Te és én, hogy a' titkos rugót nem
- 145 kell néznünk, hagyjuk azt a' Veséket-visgálóra, 's tartsuk jónak a' jót, ha nem tusakodással esik is a' hogy a' Moralista kívánja, hanem aus Geschmack und aus einer Menschlichkeit. Contemta gloria, contemni virtutes. Tacit. De más a' dolog, mikor a' gyalázatos rugó a' maga egész undokságában érezteti magát. Edes barátom, én
- 150 Swietent, Pászthoryt 's az Ipamat ismertem. Ők is emberek voltak: de melly TISZTA emberek! Nem rossz az hogy Múzsádat aludni küldéd egykorig, 's Plutarch és Plátó foglal-el. More apis matinæ csak gyűjts. De ha sokáig alszik a' kis Alvó, ébresszd-fel. Tudom hogy a' férjfi növés szebb mint az asszonyi; tudom hogy
- 155 Antinousznak a' statuája szebb mint a' Mediciszi Vénuszé; azokat a' görbe lőcs lábakat az asszonyi formákban soha sem lelhettem szépek; tudom hogy Hellaszban gyakran láttak szép eleven statuákat is ex utroque sexu: de undorodom csak a' gondolatjától is a'

⁸ azért <állunk m> lelünk

160 pæderastiának, 's hijába magyarázza⁹ azt nékem Montesquieu, 's az
 Adrianus Császár 's II. Friedrich példája. Azt is hallottam, hogy ezen
 innaturalis fictio nagyobb Wollustot ád. Kufsteinban egy Austr.
 Tiszt vala egy magyar társam szomszédja, 's ez a' mocskos és rom-
 lott ember a' szomszédját holmi katonai dolgok előbeszédével,
 165 (melly kopogás által esett, úgy hogy az a egygy, a' b 2, a' c 3 ütés ál-
 tal nyomtatott-kí) mulattatta. Ez nekem panaszlá, miképen gyötri
 a' Német, 's azt esküdte, hogy soha többé vele kopogni¹⁰ nem fog.
 Én kértem, hogy vegye-ki, miként történhetik az, holott lehetetlen-
 nek képelem, hogy a' mentula midőn feldagad, utat csinálhasson,
 holott oda az író toll is alig fér. S ez azt beszéllé, hogy a' puer
 170 meritorius akkor midőn parancsoltatik, hevedert köt magára, 's nem
 tudom mijét a' hüvelykével megnyomja, 's az egész véghurka ki
 megy. Akkor applicáltatik a' mentula 's egy döféssel egyszerre
 hurka és mentula bémegy. Romlott ember a' ki illy tette adhatja
 magát.
 175 Elj szerencsésen, és szeressd tisztelődet.

Eggy Római Arcászhoz.

21. Febr. 1811.

180 Arcadiának jámbor Pásztorához,
 Gyalog leányka, kérlek, menj, 's nevemben
 A' legbarátságos idvezlést vigyed.
 Ha kérdi, vettem é kedves dalát,
 Mond: vettem, és örvendek vetelén;
 És hogy, ha gyenge lyányom' szenvedése,
 Kit a' hurut dühödve fojtogat,
 185 Bölcsője mellől eltávozni hagyna,
 Helyetted én vinném-meg válaszát.

⁹ A szöveg inntől a 3. f. rektóján a jobb margón, a versszöveg melletti szabadon maradt helyre írva.

¹⁰ vele <nem> kopogni

190 Igy rakd fejére az újabb kosszorút,
 'S vezessd azok közzé, kik czimbalom,
 Síp' 's lant' zengése mellett ülik a'
 Búcsúzó Farsang' napjait, 's köszönd rá
 Titokban kedves Koppinknak nevét,
 'S fel, fel, fel a' Megholtért a' pohárt.
 A' Vígadok nem értik e' nevet,
 195 Önekiek a' száz gyertya sem csinál fényt;
 Hagyd őket, és hozzd nékem csókjait.
 Szívem[ne]k majd ha tágul rettegése,
 'S Thaliem feléled lankadásiból,
 Magam leszek tolmácsa a' köszönetnek,
 'S ígéretét hogy teljesítse, kérem.
 200 Még messziről meglátja házamat
 Egy dombnak ormán, 's a' hat lábnyi ablak
 Setét-útálót hágy sejtetni véle.
 Egy kedves Asszony, két szép kisedével,
 Kiknél még Guidó sem fest bájosabbat,
 205 Híven fogadja vendégét, ha szív
 Vezérli a' házhoz, és ha szívre vágy,
 Nem a' szokás' vak babbonájira [!].
 'S ha kép, ha könyv, ha szép fekvés, kies tér,
 Messzére elnyúló rét, kalászos holdak,
 210 És kétszer hat helység' szemlélete,
 'S ezek között a' Borsi' 's Újhelyé,^{*)}
 'S száz öltre a' háztól egy szent tölgyliget,
 'S azon felül a'¹¹ bort adó tetők,
 Ha malmainknak zörgéseik az éj'
 215 Tündér csendében, 's egy szelíd patak,
 Melly játszva fut¹² tovább, 's kelet felől
 Megpattant láncza kékelő hegyeinknek,

^{*)} Borsiban született Rákóczy Fer. Zrínyi Ilonától; – Újhely a' hely, a' hol a'
 Reformatio leg elébb predikáltatott a' Magyar földön.

¹¹ felül <eggy> a'

¹² játszva <hömpelyeg> fut

220

Varázs erővel hatnak őreá is:
'S ha mind ezeknél még inkább az a' kedv,
Melly a' gonosz sors' üldözéseinek
Nem gyáva homlokot vet ellenébe,
Nem retteg semmit, és semmit nem óhajt,
Békében él magával 's a' világgal:
Mondd: jöjjön 's lássa ezt – itt Arcádia!

83. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1811. márc. 13.

Nagy tekintetű Férjfiú
's Baratom!

5 Hogy már én is küldjek valahára valamit, vedd ezen három darabjaimat. Silányok 's viz ízűek, de nem csuda, mert azokat csak a' mastani esős napok okozták. Kivált ez az első olly idétlen hogy mind ekkorig meg sem mertem keresztelni. Ha gondolod¹ hogy világra való, adj néki nevet.

10

Én is öröme születtem
Arcadia' berkében,
Rózsapárnán szenderegtem
Cipris' ambrás keblében,
Az arany század Istene
Pásztorai közé kene.

15

Az de, mint az arany világ,
A rózsakor elrepül
Olympusra más Isten hág
'S Dodona berke dördül
Elvirít a' szép kikelet
'S véle a' hesperi liget.

¹ Jav. ebből: gondolog

20 Az enyim is el virúlt már,
 Pallyám vége közelít,
 Hol a' gigási Örök vár
 'S chaoszában elmerít,
 Mint egy cseppet az óceán
 25 Mint egy sohajtást az orcán.

 Légyen álom, légyen bíró
 Bátran megyek elébe
 Mint egy elfáradt utazó
 A' vadon' enyhelyébe,
 30 Mert ha bíró, nem furdal vád,
 Mert ha álom nyugalmat ad.

 Ember voltam, csak gyarlóság
 Létem' fényes béllyege,
 Ha virtusom, nem hiúság,
 35 Forró vérem melege,
 Ha szívem nemesebben vert
 Ön magában méltó bért nyert.

 Sirjak e' hogy életemet
 Jól használni nem tudtam,
 40 'S leg kiesebb ösvényimet
 Almadozva folytattam?
 Ha ezt újra elkezdhetném,
 Ismét a' multat követném.

 Az ifjúság' örömeit
 45 Lelkesedve öleltem.
 De szívem szebb ösztöneit
 Soha bé nem tölthettem,
 Ithacám partját elértem,
 'S ah! hazámra nem ismértem.

50 Ugy éltem hogy eletemet
 Vissza² élni ne bánnám
 Ugy éltem hogy eletemet
 Végezni ne fájlalnék,
 Meg csokolgattam rózsájit
 55 Meg izzadtam vas pályájit.

 Láttom a mosolygó tavaszt,
 Láttom az égető nyárt,
 Láttam minden időszakaszt
 'S minden földi láthatárt,
 60 Ha örök időket élnék
 Ezeknél többet nem érnék.

 Tűnő éltem rövidségét,
 Én tehát nem síratom,
 'S a' jövődő kétes képét
 65 Előre nem borzasztom,
 Minden kornak van Istene
 Nem zugolódom ellene
 'S kebelembe marasztom.

 EMMIHEZ

 70 Emmi! nékem sem fedi szívemet jég.
 Láng az éneklő, heve forr dalában,
 Ömledő bőség, magasabb csapongás
 Önti ki lelkét.

 A' ki vért zengett 's haragos Scamandert,
 75 A' ki a' zordon Rhodopén parancsolt
 Kőnek és vadnak 's Rhadamanth' kezének,
 Hév szerető volt.

 Dirce zengőjét, ki Olympiának,
 'S Peliont égig ragadó Gigásnak

² eletemet <vissza> / Vissza

80 Harczait dörgé, szerelem dagasztá
 Küprisz' övében.

'S azt, ki ezt mérész utain követte
'S büszke reptével ragyogóbb vidékre
Hivta Romának koszorús leányit,
Gratzia szülte.

A Lyrát felkent kezek érdekelték.
Húraim gyengék magas égi hanghoz,
A' szelid Paphus' kiesébe nyögdél
Lesbosi harfám.

Jer! vegyülj hozzám epedő szavaddal
Édes esdeklőm! öröm ömledéssé
Olvad a' bus dal, 's koszoruzva dülök
Gyenge öledbe.

Énekeld Charist velem és Diónet.
A' hol e' kettő mosolyogva mulat
Ott az ég minden kegyes Istenével
 'S harmoniát zeng.

A' Tánczok.

Nézd a' táncz nemeit, mint festik játszai ecsettel
A' népek' lelkét³ 's emberek izleteit.
A' Német hármass lépéssel lejtve kering le,
'S párját karja közé zarja 's lebegve viszi.
Egyszerű a' Német mindenben 's csendesesen örvend,
Egyet ölel mindíg, alhatatos szerető.
A' Gallus fellengve szökdél 's enyelegve kacsingat,
Párt vált, csalfa kezét majd ide, majd oda nyújt.
Ez heves és virgoncz, örömében gyermeki nyájas,
Kényeiben repdez, a' szerelembe kalóz.
A' Magyar egy Pindár, valamerre ragadja az Oestrum,

110 Lelkesedett tüzzel nyomja ki indulatit.
 Majd lebegő szellő, szerelemmé olvad epedve
 'S búja hevét kényes mozdulatokba szövi
 Majd maga fellobbanva kiszáll a' bajnoki tánczra,
 (Meg veti a' Lyánykát a' diadalmi dagály.)
 115 'S rengeti a' földet. Kinizsit látsz véres ajakkal
 A' testhalmok közt ugrani Hőseivel.
 Titkos törvényt mesterség nem szedi rendbe,
 Csak maga szab törvényt 's lelkesedése határt.
 Ember az, a' ki magyar tánczhoz jól terme! Örüljen!
 120 Férjfielő 's lelkes szikra feszíti erét.

 Én egy korúim között legelső magyar tánczos voltam, lovat, em-
 bert, asztalt által ugrani nékem játék volt. Sopronyban magam tizen-
 két németeket megvertem és azokat a' város' tavába hánytam, és az
 én első szeretőm az én karjaim között elalélt. De nincs jó rossz
 125 nélkül, mert már érzem hogy erőmnek hathatósága életemnek
 rovidségét okozza. Én már mast formális öreg vagyok, olly öreg,
 hogy alig becsülhetek egyebet mint a' nyugodalmat, és alig szerethe-
 tek egyebet mint Téged.

Mikla, 13^{dik} Mart. 1811.

84. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1811. ápr. 4.

Széphalom, April. 4d. 1811.

Érdemes Barátom!

Silányoknak, idétleneknek nevezett darabjaidat olly elragadtatás-
 sal vettem mint mind azt szoktam a' mi Tőled jó; nem mivel Tőled
 5 jó: noha hogy Tőled jó, annak örvendek; hanem mivel Tőled nem
 jöhet semmi, a' mi javallásomat, sőt csaknem mindenkor csudáláso-
 mat is ne kívánja. „Kivált ez az első olly idétlen, hogy mind ez ideig
 meg sem mertem keresztelni,” – ezt írod. Én pedig hozzá azt vetem,

10 hogy kivált ez az első olly nem idélen, hogy meg sem mertem szab-
ni költeménykéink között hol talál legillőbb helyet. Schilleri meleg-
ség és philosophia lepte-el. – Mivel reám bíztad, hogy neki a' nem-
szent keresztségben nevet adjak, íme elneveztem:

AZ ÉLET' KORAI.

15 „Az arany század' Istene Pásztorai közzé kene.” – Az az ember, a' ki
olly nehezen rímez, olly nehezen lél rímeket magyarban mint én,
igen édesen lepetett-meg e' két sorodat olvasván. Mert mennyivel
szebb Istene és kene mint születtem, szenderegtem (vagy hogy tiszta
legyen a' rím: szendergettem), 's berkében és keblében. – De nem
csak a' versificálás bájosága teszi érdemét e' dalnak. Mi a' fül'
20 csiklándása, ha a' phantasia és érzés nem leli-fel mellette a' mi őket
elégítheti-ki! – Rendes dolog, hogy az a' megfoghatatlan Individuali-
tás mint üti-ki magát minden cselekedeteinkben. A' mit Te írsz, az
nem egészen a' Kis munkája, 's a' mit Kis ír, nem egészen a' Tiéd,
's a' mit Ti írtok, nem az a' mit én, és viszont; 's így osztán minden
25 Íróink az elsón kezdve az utolsóig. Egészen fellellek ezen dalodban,
's kiismerném millió énekek közt első tekintettel, hogy azt nem a'
Te lelked mása, Kis, írta, hanem egyenesen Te. Gyönyörű ének.
Megküldöttem Szemerének mind a' hármát, most pedig Erdélybe
küldöm. – Az az eggy kifogásom volna ellene, hogy farka van
30 (olaszúl: coda): – a' 's kebelembe marasztom. Én nem tudok ahhoz
szokni, hogy Te némelly énekeidnek ilyen kódákat adsz, a' több
stróphák példái ellen.

 Verseidnél nem kevesebb nekem az a' prósában írt coda, melyet
a' Tánczok alá vetél: az a' 11 sor, mellyben képedet fested, 's a'
35 Sopronyi megvert 's tóba repített 12 németről 's első Kedvesed' el-
alélásáról¹ szóllasz. Ezt is leírtam Szemerének, bízván barátságod-
hoz, hogy nem veszed indiscretiónak, hogy a' mit Te mondasz né-
kem, én viszont Szemerémnek mondom. Hadd ismérjék az én
Berzsenyimet Pesti barátim is. – Úgy írod hogy erőd' hathatósága

¹ A „Kedvesed' elalélásáról” szavak tintával vastagon áthúzva, mivel azonban
szövegjavítás nem történik, valószínű, hogy a törlés nem Kazinczytól származik.

- 40 életedet fogyasztja, 's már formalis öreg vagy. E' részben, édes barátom, egészen Antipószok vagyunk. Engem a' természet nem szült Athletának, én táncoltam eleget – németül nem soha; fejem józanabb mint hogy kiállhatta volna a' kerengést; lovaglottam, 's nem ügyetlenül; túl vagyok tíz lustrumon, de míg tavaly Júliusban
- 45 mellyem' jobb oldalában bajt nem kezdettem érzni melly mostanig is érezteti magát, a' legmagosbb hegyeket megmászta; meg három év előtt még fél nap az Ujhely megett költ igen magasakat is egy folytában, úgy hogy fel 's le, 's ismét fel, 's egészen le, 's harmadikszor is fel 's le mentem rajtok, és magamat még is jól bírtam.
- 50 Sikárló, laptázó, vadász soha nem voltam, 's általam egy nyúlnál több el nem vesztette életét, 's azt is kocsiból lőttem le. Ellenben, épen ellenére annak a' mit Te írsz magad felől, én, ha tudom ép talál lenni, 's az a' megmagyarázhatatlan fájdalom, mellyet benne érzek, nem halálos, még jó időt érhetek, 's sem lelkem sem testem nem vén.
- 55 Szemeimet a' Pataki Collégiumban (hol az oktalanul tanított Brodwissenschaftokba belé csömöröltetek, és a' hol privata industria Mathézist tanúlgattam, 's a' B[iblio]thecából kihordtam az Architectúrai rajzolatokat, 's éjfél utánig, néha 4 gyertyát gyújtván meg, rajzolgattam,) derekasan elrontám, úgy hogy Patvarista koromban féltem hogy megvakúlok. De azután törvényül tevém magamnak, hogy gyertyánál nem olvasok, nem írok, 's így ez az orgán viszsza kapá előbbi erejét, úgy hogy mind ez ideig üvegre nem szorúltam. Azonban abban hasonlítunk egymáshoz, hogy én sem
- 60 becsülhetek egyebet mint a' nyúgodalmat, 's alig szerethetek egyebet mint azokat a' kik olyak mint Te. – E' czikkelyhez tartozik, édes barátom, 's Te volnál e, a' ki megbotránkoznál szavaimon? mondd el, hogy van az, hogy 1808nak utolsó holnapjai olta boldogítván leveleid, Te még nekem nem írtad, hogy házad' népe szaporodik? Én minden impar esztendőben² keresztelteték még. Iphigeniem 1805ben
- 70 lett, 9dik holnapjában házasságomnak; – 1807ben Dencsim – 1809ben Thaliem – 's ez idén a' még embryo.

² impar <...> esztendőben

- Tudod e, hogy a' mi Luízánk Párisban Mart. 20dikán egy kis Napoleont szüle? tudod e, hogy az Armáda volt Komája, 's a' Nemzet lett volna, ha a' gyermek leány talált volna lenni. – Szeretem az
75 olly tettet, melly lángba hozhatja a' lelkeket, 's a' mi nemesíti azt. Sírtam, az az megnedvesült szemem, mikor ezt tegnap meghallám; hogy fiú gyermek lett, azt már Apr. 2dikán hallám Ujhelyben a' Gyűlés alatt, mellyről íme egy kis tudósítás.
- Mart. 15dikén Particuláris Gyűlésben publicáltatott a' parancsolat. Én jelen nem voltam. Dókus László Vice Fiscális, egy 24
80 esz[tendős] igen derék Ifjú elmondta a' mit tőle hivatala kívánt a' szegény adófizető népnek javára nézve, 's említvén, hogy mi nem igazgattunk Pátensek által. Ezt Vice Ispánunk szörnyen megtámadta, szemére vetvén, hogy fiatal ember. A' nép tapsolt a' megtámadottnak, a' Fő Fiscális Szirmay Ádám pedig felkele (ez 30 esz[tendő]
85 körül van), declarálta, hogy irigyli a' Collegájának azt a' fényt, mellyet kötelessége teljesítése által magára vont, 's azon kérdésre hogy miként meri ezt mondani, így felelt: mint Fiscális 's Assessor 's Nemes-ember 's Szirmay Ádám. – Apr. 2dikán felolvastatott a'
90 Part[ialis] Congr[egatioban] már publicált parancsolat és az akkor rendelt Deputatio által kidolgozott felírás, 's kérettetett Ő Fels[ége], hogy bennünket törvényeink védelme alatt hagyjon-meg. A' Magistratus declarálta hogy ötszörösen magát fizettetni nem kívánja, 's így az antemartiális állapotban vagyunk továbbadig.
- Ma marhavásár van Ujhelybe, 's én oda megyek, mihelytt ezen
95 leveletem bépecsétlem. Csak azt hát még, hogy Töviseim és Virágaim, mellyeknek jólfogadtatásokról desperáltam 's magamat a' Mottó által védelmezni szükségesnek véltem, olly jól fogadtatik, a' hogy' nem is álmodtam, 's a' vers inkább érezteti igazságát állításomnak
100 mint tíz árkus fogta volna. Most Prof. Fejérnek a' Magy[ar] Tud[ós] Társaságról írt Ertekezését recenseálám és a' Szabó Dávid Virgíljét az Annalistáknak németül. Have Corculum!

85. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1811. ápr. 8.

fogalmazvány

Mikla, apr. 8^{dik} 1811.

Nagy érdemű Ferjfiú, tisztelt Barátom!

Vettem nagybecsű ajándékokat és tudományal tellyes leveledet.
Te engem kegyeslegeiddel elborítasz és atyai szívességgel oktatsz.
5 Taníts meg, kérlek, mint legyek ezekért eléggé haladatos!! Te az én
csekély temjénemet már százszor lefizetted, Te nekem sok tudatlan-
ságomat vígyázatlanságomat szelíden¹ eltürted, te nekem barátokat 's
becsületet szerzettél! Mint háláljam én meg mindezeket Néked? –
Vedd nemes ferjfiú, mind ezekert az én leg szívesebb s leg mellyebb
10 tiszteletemet 's leg forrobb szeretetemet, 's hitesd el azt magaddal,
hogy a' te jóságodat rossz emberre nem vesztegetted; 's ha en azokat
meg nem tudom erdemelni, nem akaratom hibája.

Én² Teged minden nagyban és Szépben csudallak 's melly igen
boszongodom hogy illy csekelyben mint a' M. orthogra[phia] és
15 prosodia, veled meg nem tudok eggyezni.

Két principiumon epethetunk orthographiát: a' helyesség és
rovidseg principiumán. Kisunk orthographiaja a rövidségen épült
azért jól ír: csábítson egy asszony tevedt mihelyt 's. Ez ugyan nem
igaz de³ a' rovidség excusálja a' hibát Az igaz orthografia ez csábíts
20 Aszszony⁴ egygy egygy mihelytt tevedtt. igazság žak A' C. minden
tekíntetben kár volt elvetnünk. A Romaiak, nyelv természete meg
engedven, ezen betűt kétféle keppen is hasznaltak, mi eggynek is
keveseljük?

Orthographiankat igen bolcsen fejtegeted 's némelly kétségeimet
25 egészen megvilágosítod: a Cs valóban egészen más mint a Ts. De

¹ vígyázatlanságomat <'s nyers gorombaságomat> szelíden

² hibája. / <Grammatikai haborunknak végét szakasztom, mert az én Somogyi
somburkom a' te Sambukaddal s Damascusi pallosoddal sokáig nem gyözködhet> / Én

³ igaz <....> de

⁴ csábíts<a> Aszszony

30 úgy vélem hogy nem értetted kérdésimnek egész kerületét. Engedd
 meg tehát hogy magamat még egyszer bővebben kimagyarázzam.
 Én úgy látom, hogy a' M. orthogr[aphia] két különös principiu-
 mokon oscillál: a' helyesség és rövidség principiumain. A' helyesség
 principiumán épülő orthographia ez: CsábíTs Czudar egygy
 makacscsal lanczczal monynyal kevelylyel asszony mihelyTT
 tevedTT anynyi olyly. (De⁵ ez tán nem szükség mert a' selypes oly
 még csak a' vegső betűinkbe csúszott be.) A' tudgya mondgya
 35 rudgya máktya[!], én úgy hiszem nem idevalók, mert akik így irnak
 a' dunai dialectus hibajához ragaszkodnak és az Etymologia ellen
 véttenek. A megrovidított vagy Rövidség principiumán épült
 orthographia ez: Tsábíts Tzudar egygy asszony makattsal lanttzal mi-
 helyt tevedtt annyly olyly 's t. Ez hibás, de a' rövidség menti; amaz
 40 igaz és kifogást nem szenved, s hogyha az oknélkül számkivetett C
 a' Z segedelme[!] felvennék benne tokelletes és örökös lenne. A'
 hibához ragaszkodni hiba ugyan de nem olyly nagy mind a' kettő kö-
 zött lebegni. a' többi kérdések vagy Iroinknak különözések vagy
 igen szembe tűnő hibakból származnak vagy az Etymologia vagy
 prosodia bizonytalanságból p. o. melly mej melj mell belleb
 45 bellyebb beljebb s. t.

Község gázság igazság. Ezen két principium szerint kell a M
 orthographiat⁶ kidolgozni mert míg ezeket bizonyos lábra nem állítjuk
 magunkkal sem tudunk megegyezni masokkal pedig örökös
 zurzavarban lesz.

50 erttem loco érettem értted loco eretted akadt tévedtt
 Comb vagy Czomb CSábíTS egygy asszony mihelyTT tévedTT
 makacscsal lánzczzal monynyal, kevelylyel ravaszszal ügygyel
rozsszal gússal župp vagy šupp mert a zs confus[us] köz-seg igaz-
 ság gaz-ság

55 Ritka eset pedig hogy a' két különbozó utak egy resultatumhoz
 vezessenek

Župp Berženyi Šigrai 'Sigrai Šad Žadany Žada

⁵ olyly<an>. (De

⁶ orthographiat [th. emend.]

60 Magyarságunkról egykor Kissel beszélgetvén, különösen pedig
a' hangmérésről, az én okaimra Kis így felelt nékem: Igaz, de kétség
kívül a' Tiszaiak fognak győzni 's következésképpen azokhoz szab-
juk magunkat. Én nem így gondolkodom. Mert meggyőződésünket
megtagadni bűn és nem a' Tiszaiak fognak győzni hanem, – akár
előbb akár utóbb – az Igazság.

65 A M[agyar] Schriftsprache nem Tiszai nem Dunai. Tehát⁷ mi?
kétség kívül nem egyéb az mint: a romlottságból, hibás dialectusok-
ból, az ész és Izles serpenyőjében felolvasztott és destillált M nyelv.
Az ő hazája⁸ tehát a' tanuló szoba pr[ov]inciai pedig a' Duna Tisza
Erdely s. t. Ezek közül⁹ akármelyikhez ragaszkodni az okosság és
Izlés parancsolatja nélkül – provincialismus. Az ész kivi'sgalja a'
70 nyelv természetét és törvényeket szab az Izlés pedig kifogásokat¹⁰
formál néha alája veti magát a' nyelv törvényének néha pedig azt ve-
ti maga alá, és ahol a' nyelv természetéből az okosság bizonyos tör-
vényt nem szabhat, ott egyedül az Izlés parancsol. p. o. tanító tanító
75 tanító, ezekben a' nyelv természete bizonytalan és az ész bizonyos
törvényt nem adhat, de adhat az Izlés melly kétség kívül az utolsót
választja a' hol pedig az okosság és Izlés parancsolnak ott a nyelv
természetét is lenyomják p. o. Nem Könyű nem könyv, hanem
könny. Ezek a' gramaticai igazságok.

80 Az egész gramaticának Oeconomiaját az ész és izles viszi
veghez. Az ész felfedezi a' nyelv természetét melly¹¹ szerint törve-
nyeket szab, az¹² okosság és Izlés pedig azokban kifogásokat for-
málnak. Ezek néha a'¹³ Gramaticai Igazságoknak alája vetik magokat,
néha pedig azt vetik magok alá. – Alája vetik magokat a'
grammaticai¹⁴ igazságnak, midőn az illy szavakat a' szokás értelme

⁷ Dunai. <Mi> Tehát

⁸ ő <prov> hazája

⁹ Ezek<hez> közül

¹⁰ pedig <azokban kivétel> kifogásokat

¹¹ természetét <es> melly

¹² szab, <mely a gra> az

¹³ néha <a' nyelv természetének> a

¹⁴ a' <okosság> grammaticai

85 szerint megengedik: Legyező vastag keszkenő édes. neha alájok ve-
 tik pedig a' gramaticai igazat p. o.¹⁵ Nem könyű nem könyv, hanem
 könny. a' hol a'¹⁶ nyelv természete bizonyos törvényt nem szab ott
 egyedül az Izlés parancsol: nem tanétó, nem tanéttó, hanem tanító;
 90 ahol pedig sem a' nyelv természete sem az izlés törvényt nem szab-
 hat, mint a bizonytalan mennyiségű hangokban, ott egyedül az okos-
 ság parancsol melly egyebet nem parancsolhat hanem hogy a' mi bi-
 zonytalan az anceps. Ezen¹⁷ szavakat: íg fíl szík s. t. mind az okosság
 mind az izlés javálja a nyelv természete pedig nem tiltja; az okosság
 azért hogy a' két értelmet kerülje; az Izles azért, hogy a' sok É-ket
 95 tavoztassa: Ezen szavakat pedig Vitek czíl, mind az okosság mind az
 Izles és gramaticai igazság parancsolják.

A Nemetek hogy a' két értelmeket tavasztassak minden
 substantívumokat nagy betűvel írni[!] és és[!] egygy féle hangot két s
 három féleképpen eu ei ey Eu Ei Ey s. t.

100 A' M[agyar] Schriftsprache nem dunai nem tiszai. Tehát mi az?
 Kétség kívül nem mas, mint a' Grammatica serpenyőjében felolvasz-
 tott elválasztott és¹⁸ az okosság 's Izlés lombikján destillált Magy.
 Nyelv.

105 A' Gramatica oeconomiajanak nagy részét az okosság és Izlés vi-
 szí. A Gramatica felfedi a' nyelv természetéből származó igazságo-
 kat és gram. törvényeket szab. Az okosság és Izlés pedig kifogásokat
 formalnak

A M[agyar] Schriftsprache nem dunai nem tiszai. – Mi az tehát?
 – Kétség kívül nem más, mint a' grammaticai Igazságnak, Okosság-
 110 nak, Izlésnek serpenyőjében felolvasztott elvalasztott és destillált m
 nyelv. Ennek hazaja tehát a' tanulószoba, provinciáji pedig a' Duna
 Tisza Erdély s. t. Ezek közül akármelyikhez ragaszkodni, az Igaz-
 ság, Okosság és Izlés parancsolatja nélkül – Provincialismus. A'
 Grammaticának egész oeconomiáját tehát az Igazság okosság és
 115 Izlés vezetik. Az igazság szabja a' törvényeket, az okosság és Izlés

¹⁵ igazat <igy> p. o.

¹⁶ hol <a gramatica> a'

¹⁷ anceps<, ezzel>. Ezen

¹⁸ elválasztott <és destillált magyar nyelv> és

- ellenben kifogasokat formalnak. Néha együtt, néha felváltva munkálnak, néha az Igazságnak alája vetik magokat, néha pedig azt vetik magok alá. ahol az igazság bizonyos törvényt nem szabhat ott azt az izlés es¹⁹ Okosság parancsol; ahol pedig sem az Igazság sem az Izlés bizonyost nem talál ott egyedül az okosság határoz.
- 120 Még csak a' szokás által igazlott gramaticai Igazságnak is alája veti magát az Izlés és Okosság midőn az illy szokot elfogadja: Legyező, Keszkenő, vastag s. t. Magok alá vetik azonban az legvilagosabb igazságot így: Nem könyv nem könyű, hanem könny.
- 125 A' hol sem az Igazság sem az Okosság törvényt nem szab, ott egyedül az Izlés parancsol: nem tanéttó sem tanétó, hanem tanító. Ahol pedig sem az igazság sem az Izlés törvényt szabhat[!] mint²⁰ a' bizonytalan mennyiségű hangokban, ott egyedül az okosság határoz, az pedig egyebet nem határozhat mint²¹ azt, hogy a' mi bizonytalan, az ancepts.
- 130 A' Dunai szavaknak szamkivétését a' Gram. Igazság nem parancsolja, az okosság elenbe sőt néha az Izlés is minden kifogás nélkül tiltják
- 135 Minden²² kértelmű szavaknak elhárítását,²³ az Igazságnak világos és igen nagy megsértése nélkül az okosság parancsolja. Azon szavaknak változtatását²⁴ mellyet én javallék mind az okosság mind az Izles kívánja²⁵
- 140 Ez²⁶ azért hogy az²⁷ egyhangzást, amaz hogy a' két értelmet kerülje, sőt ezen szónak: Vétek, mind az okosság²⁸ mind az ízles²⁹ mind az Igazság ellene kiált. A M Schriftsprache tehát korantsem

¹⁹ izlés <vagy> es

²⁰ szabhat <ott egyedül az Okosság parancsol> mint

²¹ határozhat <han> mint

²² tiltják / <Azon két> Minden

²³ szavaknak <csak valamint csak> ehárítását [th. emend.]

²⁴ változtatását [th. emend.]

²⁵ Izles <akarja> kívánja

²⁶ A szöveg innentől az 1. f. rektójának üresen maradt alsó szegélyén folytatódik.

²⁷ hogy <sok> az

²⁸ az az okosság [th. emend.]

²⁹ les [th. emend.]

jobbithatatlan; és én azt nem ledönteni, hanem jobbítani kívánnám. Ez[!] akartam³⁰ veled értekezni. De Te az én Somogyi somfurkóm ellen a te Damascusi pallosodat s Romai Sambucadat koptatni nem akarod.

³⁰ Ez <k> akartam

86. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1811. máj. 3.

Széphalom, Május 3d. 1811.

Kedves barátom!

Közelget születésed' napja. Az a' nap Bindbandot szokott hozni. Vedd tőlem azt a' mi ezen levelem' bel oldalain áll. Óhajtanám,
5 hogy fél annyi örömdre lehetne mint a' Te Arcadiád nékem adott. Feleségem gyenge-lyánykori képe, mellynek mása kezeden van, azon falon függ, melly általellenben áll ágyammal, 's a' felkelő nap azt a' helyet világítja legelébb szobámban. Az igen jól eltalált kép örök ifjúsággal bír, nem úgy mint Originálja, kit az esztendők is a'
10 gyermekszülés és szoptatás is fonnyaszt. Innen az illusio. – A' Verszetben legalább forró phantasia 's hév érzés van, melly az én érzésem szerént első ingredientíája a' jó Gedichtnek. Hiszen ez a' kettő a' prósat is poezisszé teszi.

Kölcseym azt tudakozza tegnapi levelében, hogy a' Te verseid, valamint a' Daykái is, mikor jelennek-meg. Félek hogy a' bancó' becse' leszállása minden igyekezeteinknek nyakát szegi. Kis István-
15 nak lát'd mit köszönhetünk. A' Gazdagok pedig az olyan haszontalansággal mint a' Magy[ar] Nyelv 's versecskéék, nem gondolnak. Festetics – a' Nagy – Mart. előtt kevéssel 30 f[ori]nttal
20 MÉLTÓZTATOTT remunerálni egy Tudóst azért, mert munkáját excellensnek találja. Pedig a' Tudós pénzt 's egyebet nem várt, nem kért. Borzadok az illy NAGYOKTÓL.

25 Az Erdélyi Diætán a' Gubernator eggy Motiót teve. A' Kolosvári
Plebánus, Báró Apor a' neve, tudós fő, fejet csóvált. A' vítatásra fél-
re rántá a' száját. Ezt Ő Excell[entiál]ja nem hallgathatta el, 's kér-
dezte, miért esik ez és az. Igen is, felele a' Pleb[ánus], elébb fejet
csóváltam, osztán¹ számát[!] rántám félre: de most már fogamat
csikorom, látván hogy a' kik a' Haza javára felesküdtek, ellene dol-
goznak. 'S hallgatás lőn Izraelben.

30 Éltessen a' Gondviselés, édes barátom, igen hosszú időkre 's igen
kedvező állapotban, 's ne engedje sem lantodat elnémulni, sem tolla-
dat, mellyel levelet írsz, tintájába száradni.

örökös barátod.

35 AZ Ő KÉPE.
MAGÁNAK TÁVOLLÉTE ALATT.

Midőn a' Hajnal elveri álmomat,
'S a' fény csak lopva csúsz még rejtekembe,
Imádott kedves Kép, te tűnsz szemembe,
'S ah! gyúladni érzem régi lángomat.

40 Ez Ő! ez Ő! kiáltom, 's csókomat
A' képnek hányom részegült hevembe'.
Így szóllott, így járt, így mozgott! ölembe
Így süllyedt, elfogadván jobbomat!

45 'S most ezzel folynak, mint eggykor vele,
A' titkos, édes, boldog suttogások,
Vád,² harcz, megbánás, 's új új alkuvások.

'S midőn ezt űzöm, – mint eggykor vele! –
Kél a' nap, 's bélő a' jalouxnyíláson,
'S sugárral körülte glóriát von.

¹ csóváltam, <most> osztán

² suttogások, / <Panasz, harcz és frígy, 's új új alkuvások.> / Vád

87. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1811. máj. 22–23.

Széphalom Májusnak 22d. 1811.

Edes barátom! Nem említem mikor vettem leveledet, 's tudod
hogy hallgatásodat épen azon mértékben érzem sajnosan, mint a'
hogy tisztelve szeretlek. Mint vagy? Mint van háza' népe? 's mit
5 dolgozol? Én élek, az enyéme'k velem együtt jól vannak, 's e' hol-
napban, a' mint azt utolsó levelemből értetted, verselek. Vedd itt
Zrínyimet, melly az én mívem ugyan, de magának szavaival; vedd
két legújabb Sonettómat is. Cserey felől talán írtam, hogy Májusnak
16d. az ő hatalmas szava tartóztatta vissza az Erdélyi Rende'ket az
10 eloszlástól. A' Margitszigetei scéna olly bőven és világosan van ma-
gyarázva a' Sonett által a' hogy' azt a' versnek lehetett. Hirgeist
Ferencz közöttünk vala kik Kufsteinből Munkácsra vitettettünk 's a'
szigetben kitéttettünk. Mődját ejténk, hogy H[irgeist]nak atyja és hú-
ga Nini, most B. Prónay Simonné, hozzánk jöhessenek 's eljöttek.
15 Niny akkor 17 eszt[en]dős vala, de midőn 1795ben láttam, csak 12. –
Vitkovicshoz az elmúlt postán küldém vissza hozzája-írt Episztolám'
próba árkusát. Ő azt Budán adja-ki, és épen egy árkus. – Láttad e
már Virágnak Poemák neve alatt írt verseit? Most recenseálok az
Annálisok' számára. Csudálom azt az embert. Horátzi darabjai
20 mesterbívek; az apró darabok mezei virágok, szín és illat nélkül, de
úgy, hogy a' szemnek még is tetszhetnek. – Él' szerencsésen. Aján-
lom magamat becses barátságodba.

ZRINYI.

A' Márs' sisakjában gilicék költenek (gerlicze. Zr. gilicé-nek írja)
25 'S ez jele, hogy Ő 's Vénus eggyet értenek.
Én is életemet Mársnak dedicáltam,
De nem tagadhatom, Vénust is szolgáltam;
A' Hazámért
Júliámért
30 Sok nagy bajt próbáltam,

- Vitézül kiálltam.
 Heában! kiálték: úgy akarta Isten! –
 Ne fuss én Violám! juttassad eszedben,
 Péneus leánya öltözött törökben;
 35 Mert kegyetlenségért Isten is kegyetlen.
- Jaj, szerelmes Violám! ójad magadat!
 Meg ne chipje hangya szép feje lábadat,
 Ne szakassza szederj-in arany hajadat.
 Állichd-meg, állichd-meg, kérlek, futásodat!
- 40 A' Dráva partjai meghallák keservem,
 'S együtt keseregtek kínjaimat vélem.
 Meddig futsz, kiáltám, te én szerelmesem?
 Megállasz e, térded hogy megöleljem. (Echo) Nem!
 Mint ama' könnyű köd a' forgó szél előtt,
- 45 Violám úgy futott én szemeim előtt,
 Mint hideg hó-harmat nap melege előtt,
 Mint fű karvaly előtt, mint árnyék nap előtt.
 Szerelmem eránt így süllyedvén kétségben,
 Mit ér rugódozni, mondtam, ösztön ellen?
- 50 Rettenetes szabályamat vevém kezemben,
 'S fölléptem a' vitéz Mária nagy seregében.
- Igazabb Isten ez; 's megatta a' szép bért,
 Mivel nem kíméltem a' mit tőlem ő kért,
 'S a' csatákban magam' kitettem ötvenért.
- 55 Ez szerzett nekem fényt 's el nem halható hírt.
- Pécs 's az Eszéki-híd, ha szólhatna, szólna;
 'S ha idegen társam meg nem gátolt volna
 Rosszabbul lett volna a' pogány eb' dolga,
 'S mondaná Irígység: Ez nem volt rossz szolgál.
- 60 A Lengyel koronát ámbár felvehettem,
 Mivel nemzetemet 's hazámat szerettem,

Zr. verse, de változtatással.

Zr. változtatás nélkül.

Az enyém.

Zr. igen igen szép verse.
 Sok okos ezt nem
 csudálná. Én irigylem.

Enyém.

Enyém.

Enyém.

Enyém.

- Kevélység 's félelem nélkül, megvettem.
Elég vala nékem, hogy meg érdekelttem.
- 65 Még egy Isten nyújtá nekem adományát,
Ki mint Király bírja Pindus tartományát. Enyém
Följebb becsülöm én ennek ajándékát,
Mint, a' mellyet hordok, Spanyolok' barányát.
- Aeneidost Máró írta tíz tél alatt:
70 Én szép-atyám vitéz tettét csak egy alatt. Zr. Praefatiója, Prósában.
Nem hasomlítom én Máróhoz magamat
De én professióm versnél várt nagyobbbat.
- Az kit irtam, irtam CZUPA mulatságért
Jutalmat nem vártam, sem nem várok azért. Zr. Praef.
75 Irtam a' mint tuttam. Ha gúnyolsz versemért,
Tökéletességre, gondold, hány dolog ért?
- Én soha munkámat meg nem corrigáltam.
Hagytam a' mint írni először találtam. Zr. Praef.
Néhol fabulákkal azt fel is cifráltam;
Követni Homérust ebben is próbáltam.
- 80 Idegen szók vannak keverve versemben,
Mert azt tenni nékem vagy jó kedvemben. Zr. Praef.
Szegény a' Magyar nyelv! ezt vettem eszemben.
Írj – és vélem lésszesz egyes értelemben.
- Magyar! még egy munka marad reád tőlünk
85 Ezt tanítja neked: Van erőnk, nincs lölkünk. Enyém.
Kiholt a' jámborság és a' hűség bennünk.
Kövess engem, szeressd hazád'. Isten velünk.

Cserey Miklóshoz.

- 90 Szép a' felduzzadt Áresz táborában
Dicső nagy tettek által fényleni,
Az ércz phalánxot bérepszteni,
'S ha kell, elesni a' vérengző csatában.
- 95 Szebb, oh szebb! a' Nép' Véneinek sorában
Hatalmas szózattal mennydörgeni,
A' Honnt, az elnyomottat, védeni,
'S elfojtani a bűnt sarjadó korában.
- Miklós! Erdélynek lelkes nagy Polgára!
Hazád isméri szent hűségedet,
'S tölgyággal koszorúzza tettedet.
- 100 Szemem' vakítja fényed' szép sugára.
Nem fénylek én; 's én azt – nem fájlalom.
A' nagy világ énnékem Széphalom.

A' MARGIT'-SZIGETÉN.
1800. Júl. 30d.

- 105 Szompolygva tértem félre. A' gyermeket,
Mondám, szabad volt akkor még szeretni.
Tekintsd hajad', 's lássd ím e' kecsket.
Mernéd a' Felvirúltat most illetni?
- 110 Öt kínban-töltött év orcád' neked
Gyakor redővel el tudá lepetni.
Ninyd talált több olyan szíveket,
Kik néki, mint te, vágytanak tetszhetni.
- 115 Kilép a' partra; 's lelke' fájdalmában
Alélva dől-el bátyja' hív karjában;
'S lélegzést a' szép melly alig veszen.

Él! él! felpillant! 's társaim' sorában
Engem keres-fel! Ninymmé leszen,
'S e' hév, e' szent csók – Istenné teszen.

- 23d. Maj. – Tegnap estve vevém Szemerének levelét. Azt írja hogy
120 Fejér Várm. honor. Notárius Kápolnai Paur Antal Vitkovicsnak any-
nyi pénzt ad kölcsön, a' mennyi arra kell, hogy a' Dayka 's Berzse-
nyi Verseik bár melly csínosan, ki nyomtattathassanak, 's árokért
addig váraozik, a' meddig az ex[em]pl[ár]okból kitelik a' visszafi-
zetendő pénz. Ez édes barátom, nekem mind a' két igen kedves
125 Poetámra nézve igen kedves hír. Sürgetni fogom Vitkovicsot, hogy
fogasson hozzájuk. Te pedig láss hozzá, hogy Verseid úgy legyenek
Vitkovicsnál, a' hogy' óhajtod látni megjelenéseket, az az, hogy hi-
básan 's tetszésed ellen ne adattassanak ki.

88. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1811. jún. 5.

Nikla, Jun. 5^{dik} 1811.

Nagy érdemű Férjfiú!

- Harmadik leveledre felelek és mast sem úgy a' mint a' Te érde-
med 's az én szíves tiszteletem kívánná, hanem csak a' mint lelke-
nek bágyadtt állapotja engedheti. Ugyanis, ebben az egész tavaszban
5 Lazarétum volt a' házom, gyermekeim a' Veresben (die Masern)
majd egy holnapig szenvedtek 's végre magunk is a' nyugtalan
virrogatás miatt hideg lelésbe estünk. Ezek mellett a' Martiusi Patens
is nagy csapás volt nékem, olly csapás melly életemnek egész
10 planumát egy korig lerontotta 's legkedvesbb törekedésemnek, ki-
nézésemnek gátot vetett. Vas Vármegyei Jószagocskámat vissza vál-
tani akarván csak nem minden marhámat pénzé tettem, 's már
indulóban voltam midőn a' Patens jött. Gondolhatod zavarodásomat!
Nagy volt károm, de az mind semmi volna, csak czélnak elveszté-
15 se, szívemet olly igen ne nyomná. Somogy nékem csak számkivetés-

nek helye, feloldhatatlan kötelek vonnak azon földhez mely az én szebb korom napjait látta. Le nem írhatom Néked kedvetlenségemet.

Legelső volt Sonetted mely az én fásúlt szívemet egy kevéssé
20 electrizálta 's belé szelídebb érzést öntvén, szememet meg nedvesíté.
Nékem is vagynak illy képeim! Édes szerelem, édes¹ Poesis, mi az
ember nélkülűtek! Te azt írod hogy még ifjú vagy. Köszönd ezek-
nek² a' kegyes Istenségeknek! Akkit ezek úgy kedvellnek mint
Teged, az örök ifjúságot talált.

Költeménykémet igen szépen kereszteled. Te valóban jobban tu-
25 dod mit írok én, mint magam. A' Coda én előtttem se szép se rút,
csak szükségből használom néha. Az illy rímes verset én igen szeret-
nem; de azt bizonyosan látom, hogy erre a' M. nyelv csaknem egé-
szén alkalmatlan.

Kaposban együtt lévén Sárközyvel és Szokolayval, beszédünk
30 tárgya – Hazánk és Kazinczy. – Mely könnyű az okosokkal alkudni.
Mely igen ki tudtad Te a' jó embereket keresni! Sárközy előszedte
leveleidet mint valamelly szent ereklyéket 's érdemeinek bizonyosá-
gait, én pedig Epigrammáiddal kedveskedtem néki. Teged minden
tisztel, imád; de kivált a' Calvinistákat bálványozókká tetted. Tu es
35 Pontifex tuor[um]! Ti bennetek igen szép búzgást és egy lelkűséget
látok. Honnét támad az egy illy szabad 's hideg vallásban?

Még egy kis grammaticai felelettel is tartozom. – Orthographiai
váloszod nem volt reám nevezve meddő; de nem merítetted ki kérdése-
imnek egész kerületét, de nem is meríthetted, mert nem is érthetted.
40 Te a' Theorea' fáklyájával szoktál az Igazságok' országába hágdos-
ni, én pedig csak a' mezítelen okosság' mécsénél bukdolódom, hol a'
puszta szem néha a' Phantomot gazdag ideának, az ideának leg
kissebb elementumát, rendelt Systémának nézi. Mi különböző uta-
kon járunk, de nem lehetetlen, hogy azok ugyan azon egy
45 resultatumhoz ne vezessenek.

¹ szerelem, <édes érzés> édes

² ezeknek**nek** [th. emend.]

Én úgy nézem hogy a' magyar orthographia két igen különböző principiumokon oscillál tétováz: a' Helyesség és Rövidség principiumain. A' Helyesség principiumán épült orth[ographia] ez:

1mo a' betűkre nézve Comb, TánC, vagy Czomb, Táncz. A' Rómaiak, nyelvök természete meg engedvén a' C-ét, kétféleképpen is használták, s mi még egynek is keveselljük! Mi rövidséget keresünk ott hol nincs, és a' hol van elvetjük.

2do CsábíTS, mert valóban a' Cs és TS egészen különbözők

3^a Župp vagy Šupp, mert ZS szintolly kifogásokat³ szenved mint a' TS.

4^a Az írásra nézve: Egygy, egygyel, aszszony, aszszonnyal, ravasszal, makacscsal, malacczal, dagálylyal, s. t. Mert ezeket így megrövidíteni: ggy, ssz, ccs, s. t. szintolly kifogásokat szenved mint a' TS, és a' Te regulád szerint: ugyan azon betűknek, minden esetekben, ugyanazon hangokat kell jegyezni.

5^a Annyi, mennyi, honnyi, olly, melly, st. mert ezeknek hangjok bizonytalan, vagy legalább a' különbség nem igen metsző a' kemény l, n, és lágy ly, ny között, és mivel a lágy ly többnyire még csak végső betűinkbe csuszott bé.

6^a Mihelytt, közt, közttem, érttem, akadt, tévedt st. mert a' Te regulád szerint, valahol a' hangzás, egészen ellene nem kiált a' gram[matikai] formák charact[er] jegyeinek, ott a' forma[ti]okat kell követni.

A' Rövidség principiumán épült orth[ographia] ez: TsábíTS, Tzomb TánTZ, eggy, eggyel, Asszony, Asszonnyal, ravasszal, makacscsal és makattsal, malacczal és malattzal, akadt, tévedt, mihelyt, közt, közte, értem, loco érettem, st.

Ez csupa hiba, de a' rövidség menti, és ezt híven követni nem olly nagy hiba, mint ezen két igen különböző principiumokon oscillálni. Ezen principiumoknak összezavarása okozza leginkább orthographiánknak egytelenségét⁴ 's szakadásait, mert én azt hiszem hogy a' többi különözések, többnyire nyelvünk bizonytalansá-

³ szintolly <f> kifogásokat

⁴ orthographiánknak <egyenet> egytelenségét

gából származnak: tudgya, mondgya, rudgya, máktya, irva
tökéletesen vagynak, de mondva nem; úgy szintén a' tanéto
80 tanéttom, tanítottom, tanítom, melly, mely, melj, mej, mejj, mell,
fellebb, föllebb, fellyebb, feljebb st. mind nem ide való kérdések.

„Az Író nyelve nem dunai, nem Tiszai, hanem a' magyar
Schriftsprache” Igen. De mi a' Schriftsprache? – Kétség kívül nem
egyéb mint a' gramaticai Igazságnak, czílos Okosságnak és Izlésnek
85 serpenyőjében felolvasztott elválosztott és destillált magyar nyelv.
Ennek hazája tehát a' tanulószoba, provinciáji pedig a' Duna, Tisza,
Erdély, s. t. Ezek közül akármelyikhez ragaszkodni az Igazság',
Okosság' és Izlés' világos parancsolatja nélkül – Provincialismus.

A' Grammaticának egész oeconomiaját tehát, az Igazság, Okos-
90 ság és Izlés vezeti. Az Igazság szab törvenyt, az Okosság és Izlés pe-
dig Kifogásokat formálnak. Ezek néha együtt, néha felváltva 's⁵
eggyesleg munkálnak; néha az Igazságnak alája vetik magoknak,[!]
néha pedig azt vetik magok alá; a' hol az Igazság bizonyos törvenyt
nem szab, ott az Okosság és Izlés végez; a' hol mind Igazság mind
95 Okosság halgat, ott az Izlés maga határoz; a' hol pedig sem Igazság
sem Izlés bizonyost nem lát, ott egyedül az Okosság parancsol.

Még a' visszaélés által igazlott grammaticai Igazságnak is alája
veti magát kénytelenül az Okosság és Izlés mikor az illy szavakat
elfogadja: Keszkenő, Legyező, vastag, st. Magok alá vetik azonban
100 a' legvilágosabb Igazságot is így: Nem könyű;⁶ nem könyv, hanem
könny. A' hol az Igazság bizonytalan, ott az Okosság és Izlés végez.
Az Okosság így: Nem Mész és Mész, hanem Mész és Méhe, az Izlés
pedig így: nem tanéttó, nem tanéto, nem tanítottó, hanem tanító. A' hol
pedig sem az Igazság, sem az Izlés bizonyost nem talál, mint a' bi-
105 zonytalan mennyiségű hangokban, ott egyedül az Okosság parancsol,
melly egyebet nem parancsolhat, mint hogy a' mi bizonytalan az
anceps, mert a' nyelvet könnyebbe és hajlekonyabbá tenni főgondja.

A' Dunai szavaknak számkivetését az Igazság nem parancsolja,
az Okosság ellenben sőt néha az Izlés is világosan tiltják. Minden két

⁵ felváltva <..> 's

⁶ kö<n>nyű

- 110 ertelmű szavaknak elhárítását, az Igazságnak essentialis megsértése
nélkül az Okosság parancsolja. Azon szavaknak változtatását,
mellyeket én javallék, mind az Okosság mind az Izlés kívánjak: ez
azért, hogy az eggy hangzást, amaz, hogy a' két értelmet kerülje, 's
vagynak, mellyeknek változtatását, Igazság Okosság Izlés egyaránt
115 kívánják.
- Én mind eddig csak így gondolkodtam. Melly baj Somogyi⁷ Som
furkóval Romai Sambucát vivni!! Te igen kémélve, igen indirecte
vágsz. Ezzel engem igen meg sértesz. Én nem a' Tí érdemitekről
szollottam, hanem azon hibátokról, mellybe Titeket, szamtalan ér-
120 demeiteknek igen eleven érzése ejtett.

⁷ baj <a'> Somogyi

89. Berzsenyi Dániel – Horvát Istvánnak
Nikla, 1811. jún. 15.

Mikla, 15^a Jun 1811.

Kedves Barátom!

- Örvendek új pályádnak, 's kevélykedem hogy barátom 's
literaturánk barátja megtiszteltetett! Kívánom hogy a' Szerencse,
5 melly Téged meg ölelt, és a' mellyre Te olly igen méltó vagy, jutal-
mazó híved legyen, 's kívánom hogy Te azt úgy használd, mint azt
eggy bölcsnek használni kell.

- Költeménykéim' dicseretét Tőled igen kedvesen vettem, 's igen
nagyra becsültem. Azokat olly igazán, olly helyesen, mint Te, még
10 senki sem dicsérte. Te éppen azon oldalról nézed az én poesisomat,
a' mellyről én azt nézetni kívánnám. Te nem kérgét, hanem lelkét
tekintéd, 's ha van valami érdeme, felfedezted.¹

De, édes Barátom, az én hazafiúi énekeim, nem egyebek mint
ifjui hevem' ömleményei, mellyeket én mármast gyermekségem

¹ érdeme<k>, felfedezted

- 15 gyengeségei közé – ámbár nemes gyengeségei közé – számlállok.
Rómát, Athenát, Spártát álmadtam, a' Magyarat nagynak képzeltem
mint kalpagja 's fényesnek mint ruhája, nemzetiséget kerestem, hol
tán már nemzet sincs, polgári virtusokat kívántam gerjeszteni,
20 mellyek nekünk sürgősségtelenek 's tán helyzetünkkel egészen el-
lenkezők. Nekünk már mast egyéb nem kell, csak fabrika, manu-
factura, pénz, sőt még luxus is! Ezekről pedig én ódázni nem tudok
's következésképpen halgatok. Bölcsen mondád hogy leg elsőben is
a' Szép Nemet kellene el készíteni a' nemzetiségre 's pallérozódásra.
De a' mint mondám, én a' nemzetiség eránt már egészen kétségben
25 estem, a' mi pedig a' pallérozódást illeti a' mi románfordítóink is
alkalmasínt eszközölhetik, csak hogy meg kell vallanunk, hogy még
jóraláló románfordítóink sincs, 's a' mit fordítanak is nem a' javát
hanem a' leg hitványát fordítják, mintha ki volna csinálva hogy a'
magyar Izlést a' leg izetlenebbek formálják.
- 30 Magyarázd meg azt nekem, nagy érdemű Barátom, mi annak az
oka, hogy én titeket több ízben is kérvén arra, hogy értekezzetek
valamelly Typographussal 's tudjátok meg mennyi pénz leszen szük-
séges Gyűjteménykém kiadására, hogy azt nekem tudtomra adván, a'
pénzt jókor elkészíthessem 's Néktek megküldhessem töletek² mind
35 ekkorig semmi tudósítást nem kaphattam. Nekem a' nyomtatásról
leg kisebb ideám sincs, nem tudom százok kellene e vagy ezerek,
el kelle magamnak szükséges képpen mennem, vagy a' pénzt elküld-
hetem. Irjátok meg, kérlek, ezeket eggy két szóval, vagy ha tán kéré-
sem olyan mellyet alkalmatlanság nélkül nem tellyesíthettek azt is
40 irjátok meg.
- Egyéb eránt pedig magamat nagy becsű barátságodba zárván a'
leg szívesebb tisztelettel maradok

igaz becsülőd
Berzsenyi Daniel mp

² megküldhessem <és> töletek

90. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1811. jún. 27.

Széphalom, Jún. 27d. 1811.

Igen kedves barátom!

- Jún. 18dikán én egy szép kis fiú' atyja levék, kit, mivel már egyszer benne vagyok a' szokatlan nevek adásában, Pataki Prof. Nagy Ferencz által más nap MARCUS AEMILIUS FERENCZ nevekre keresztelteték. Ajánlom ötöt annak kegyességébe, a' kit ő, ha ugyan élek, példájává tenni, tisztelni és szeretni fog. Szeretnék a' történetek' könyveibe belé pillantani, kedves barátom, 's látni, hogy, ötvenkettedik évét élvén életemnek, nevelhetem e addig, a' meddig kellene, hogy sine cortice úszhasson. Dicsekedés nélkül mondom, sőt dicsekedve, – mert mivel dicsekedhetném inkább? – hogy én jó atya vagyok, és így azzal hízelkedem magamnak, hogy gyermekeimet jól fogom nevelni. Mesterkélni nem fogok, sem vaktában nem követem a' tanítást és példát; fejemet fogom inkább mint a' példákat követni; noha a' tanács sem rossz, 's azt nekem Rousseau és Herder bőven adhatnak. Különös, hogy Rousseau a' maga sur l'Education nevű munkáját 's Herder – a' mint ugyan gyanítom – épen a' Rousseau' munkáját tartván szeme előtt, az egyik fiát EMÍLnek nevezték. Huszonöt eszt[endeje] lesz, hogy a' R[ousseau] Emíljét először olvastam, 's már akkor szálla-meg az a' phantasia, hogy ha valaha fiam lesz, Emíl legyen. Nem tudom, könyveid közt van e olly kiadású Sallust, mellyben a' Fragmentumok is megvannak. Ha van, vagy ha Somogyban kapsz ollyat – (a' Szent Györgyi Gellérd' magyar fordításában, Budán, 1811., meg vagy az) – olvassd-meg, kérlek, azt az Oratiót, mellyet M. Aemilius Consul Sulla ellen tart. „Estuc viris reliqui aliud, quam solvere injuriam aut mori per virtutem – (melly felséges kifejezés!) Szent Györgyi a' solvere injuriam így fordítja: a' törvénytelenységért bosszút állani (illy jeleivel annak, hogy Sz. nem értette mit mond Sallust, tele van az egész fordítás) – holott a' mondás bizonyosan csak ezt teszi: végét szakasztani a' bántatásnak. Emori per virtutem annyi mint dicsőségesen veszni.

Sz[ent Györ]gyi ezt így teszi: vitézül meghalni, 's nem épen rossz, mert a' vitézül a' virtust itt teheti, de ez a' fordítás azt teheti, hogy fegyveres kézzel, melly a' M. Aemilius' rollájához illik, minthogy 35 buzdító szó volt. De a' per virtutem és az emori olly halált is jelenthet, a' millyet Seneca és Thræsea Pætus 's Cátó szenvedtek. Legalább nem MEGhalni-t kell vala tennie Sz[ent Györ]gyinek, hanem csak HALNI, hogy a' KÍNOS kimúlást fesse. – Csak nézzd, a' felséges ember miként végzi beszédét: Mihi, quamquam per HOC 40 SUMMUM imperium (a' Consulságot érti) satis quæsitum erat nomini maiorum, dignitati, atque etiam præsidio; – melly szép így szóllani famíliai 's személyes fényünk felől, 's nem tartani attól hogy bolond aristocratismussal vádoltathatunk – tamen non fuit consilium privatas opes facere; POTIORQUE VISA EST PERICULOSA 45 LIBERTAS, QUIETO SERVITIO. – Oh borúl j térdre, barátom, a' nagy, a' szent ÁRNY előtt, 's jer köszönd-meg, hogy fiamat nevére kereszteltetém. 'S olvassd e' mellé Csereyhez írt Epistolámat, 's mosolyogj azokon, a' kik engem nem értenek.

Jól esék, édes barátom, hogy fiam' születését néked bejelenteni 50 eddig halasztottam, mert tegnap Ujhelyben vevém Jún. 5dikén írt leveledet, 's így arra is felelhetek; noha tudod hogy a' levélírásban engem még az sem tehet restté, hogy most 35 xrt kell 8 xr helyett, sőt 4 helyett, fizetnem, melly valóban nehéz. Köszönöm a' kedves tudósítást két Somogyi barátim felől. Csudálkozol a' Kalvin' tanítványainak, ezeknek a' hideg valláshoz szokott embereknek, meleg szívűsé- 55 geken. A' megjegyzés felette elmés. De hiszen az én két barátom, a' kit írsz, megtanulta

Sibi res et non se rebus submittere.

Mind illyen az, édes barátom, a' ki a' MEGVÁLASZTOTTAK kö- 60 zött MEGVÁLASZTATOTT; mert jók és gonoszok, 's Isteneknek és embereknek fíjai ott is vannak. – Valóban, édes barátom, nekem nagy szerencsém az, hogy a' ki engem szeret, igazán szeret. De e' részben, mondhatom, hogy ti csak azt cselekeszitek, a' mit én tőletek érdeMLEK, mert én is épen így szeretlek benneteket. Mint szeret en- 65 gem Kis és Berzsenyi, az én kedves Ikreim! Mint Virág, mint a' há-

rom Pesti barátom, mint a' kis Wesselényi 's a' két Cserey! mint Csehy! 'S mint viszont én őket. A' megholtakról, Révairól 's Daykáról bizonytságot tettem, hogy olly meleg szívvvel szóllok mind-
70 ég felőlők mintha élnének 's olvashatnák a' mit írtam. De ezeket nem csak szeretnem lehet, de kell is becsülnöm, 's így nem csuda, ha indulatosan szeretem.

Vitkovicshez írt Epistolám már ki van nyomtatva. Kérni fogom, hogy azt Neked küldje-meg. – E' napokban vettem Szemerémtől a' Horátz Epistoláját, melyeket Kisünk olly szépen fordított, hogy én
75 azt nem kételkedem Literaturánknak ez idei productumai között el-sőnek nevezni. Pedig midőn ezt mondom, sokat mondok; mert alig volt még esztendő, melly szebb virágokat termesztett volna e' mezőn. Illyen mingyárt a' Virág Poemáji. Illyen de magno, maximo, maxississimo proximus intervallo a' Sz[ent Györ]gyi Sallustja. Ha a'
80 Dayka Versei és a' Berzsenyié ez idén megjelenhetnének, úgy¹ ez a' szörnyű szerencsétlenségekkel rettenetes esztendő Literaturánknak igen szép eszt[en]deje lenne.

Levelednek Grammaticai részét máskorra halasztom. Most a' helyett inkább azt jelentem, hogy valamint a' Te házad látszhatott
85 egész eszt[en]dőben Ispitálynak, úgy az enyém valóban az volt. Gyermekeim, Eugénie és Thalie, Jan. olta Májusig olly makacs köhögésben voltak, hogy gyakorta arról gondolkodtam, hogy meg kellene ásatnom sírjaikat. Altalestek a' veres himlőn is. Thaliemnek nincs többé baja, de azalatt míg Májusban és Júniusban Semlyénben
90 (Biharban) mulaték, Dencsimet kilelte a' hideg, és olly annyira elgyötrötte, hogy a' szép alakú gyemeken, a' gyönyörű folyamatú szemöldön kívül, alig van valami szép. Látnod kellene, mint ülök a' gyermek' ágya mellett olly igen belé tapadva, mintha 20 eszt. előtt a' beteg Gyulayné, 's 15 előtt a' Prónayné ágya körül ültem volna. Ma-
95 gának a' szenvedésnek is vannak örömei. – Most Dencsi már gyógyuló félben van, most tehát azon nedvesedik-el szemem, mikor a' vissza térő egészség' jeleit 's néha néha mosolygást látok képén.

¹ megjelenhetnének, <mellyre, a' mint írák, Kápolnay Antal pénzt kölcsönöz Vitkovicsnak> úgy

Ma Emíl, az anyja' emlőjén függve, valami hangot ada. Nagy csend
 100 volt a' szobában, Dencsi kávéét ívott, orvosság és nem fölöstököm
 képében; mert én kávéét nem engedek gyermekeimnek, ha ismét olly
 olcsó lesz is mint régen. A' beteg és, kis öccsét, mint bábót, szerető
 gyermek nevetve monda: Emíl – beszéll – Papával. Őszve szoptam
 érte a' gyermeket. A' ki nem atya, nevetni fog rajtam. Hadd neves-
 105 sen. Most épen a' szobaleány' karjain jó hozzám. Papa – schegény
koldus – van ki, az az oda-ki, 's viszi az alamizsnát. – Thalie olly
 köpczös, hogy sajnálom hogy nem fiú. Felette szép gyermek, és ez
 nem csak NEKEM az. A' kis Marcust, mikor álmában grimaszokat
 metsz, nézegetem, ha ki fog e tőle telni valaha, hogy a' quietum
 110 servitiumot gonoszabbnak lelje a' periculosa libertasnál, ki fog e,
 hogy ezt mondja: EMORI PER VIRTUTEM. Jobb idők jöhetnek re-
 ánk.

Előbb 3 leányom 's úgy fiam lévén, 3 Grátzia és 1 Ámor származik tőlem.

Lássd belől a' borítékot.²

² Ez a két mondat a levél 1. föliójának rektóján a bal margón, illetve a datálás alatt, Kazinczy által a kész levélre ráírva.

91. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
1811. júl.

[Tartalma nem ismert.]

92. Berzsenyi Dániel – Sárközy Istvánnak
1811. jún. 27. és 1811. nov. között

[Megküldi Kazinczy két levelét: mindkettő 1811. jún. 27-én kelt, az egyik Sárközy Istvánnak, a másik Berzsenyinek szól.]

93. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek

1811. nov. 22.

töredék

[A levél eleje hiányzik.]

- Ha téged a hír másnak nem kiált
Mint a' mit önmagadban önmagad lelsz;
Ha nyúgodalmad tiszta nyugalom,
5 Ha ment kevély nagyságtól, tettetéstől,
Uralkodásra-lépett Ész' szava, 45 Kants
Diadalom 's erő, nem gyengeség: kategor:
Csudáлом bölcseséged', 's szánlak értte. Imperativ
- Jaj annak a ki így szenved, 's elvakítva
10 Eggy fennen-hangzó névtől, kínjait
Pirúl enyhítő könnyekben kisírni! 50
Azért adott a' legkegyesbb anya
Mellyeinkbe szívet hogy tompítsuk-el
'S öldössük édes szent érzéseit?
15 Azért e könyt a' felgyuladt szemekbe
Hogy eggy elposhadott Sophista előtt 55
Ne merjen arcot 's keblet áztatgatni?
Ah, a' midőn Természet 's Bölcsesség,
Két szent testvérek, meghasonlanak,
20 Ki fog, ha józan, térni ennek feléhez?
- Midőn a' haramia, kit társainak 60
Nem-rettegett bukások eldühít
'S most még kegyetlenbb tettekre ingerel,
Leséből éjbe-rejtve tör reám
25 'S bosszús örömmel sújtja a védtelent,
'S fut, 's vérben úszva hágy – a gyáva gyilkos!
Vagy a' midőn eggy furfang, vett tanúkkal
Törvénybe idéz, 's őseimnek birtokát
– A' szint úgy gyilkos, szint úgy gyáva! elesküsz,

- 30 'S gazság 's erőszak engem veszni hagynak:
 Ollyankor én is¹ némán szenvedek; 70
 Tetszem magamnak a'² kínban, 's nevelni
 Bántóm' diadalmát, kit mély megvetés
 'S útálat illet, retteg büszke lelkem.
 35 Nem így, midőn az ég' gerjedt haragia
Lövellí rám nyilait, 's elvészí tőlem
Vissza a' mit adni nem tud. Akkor én
Gyermekeké leszek; érzem a' csapást,
'S hogy érzem, vallja kínos jajgatásom.
 40 Fakadnak könyveim, 's lángoló³ sebemre
Írt attól kérnek⁴ a ki megcsapott, 80
'S az írrá változtatja a'⁵ könnyeket,
'S a' lángoló seb orvosolva van.
 Oh, hagyd Zénónak azt a' kérkedést
 45 Hogy néki nem fáj a' mi fáj, hogy a kín
 Nem kín, 's a' veszteség nem veszteség. 85
 Barátidat⁶ ha szánni nem pirúlsz,

¹ én <sem> is

² magamnak <kínjaim közt> a'

³ 's <...> lángoló

⁴ jav. ebből: várnak

⁵ változtatja <a' köny> a'

⁶ veszteség.

<Barátidat ha szánni nem pirúlsz,

Miként pirúlhatnál szánni önmagad'?

Elég meg nem csüggedni a' szenvedésben,

Elég a' terhet férjfishan viselni.

Gyűjts újra, 's kedved' ingerelje károd'. 90

<<De hogy ne érjen új veszély, szaladj

Hagyd ott>>

'S hogy új veszély ne <<érjen>>, érhessen, szaladj

Olly helyre, melyet Vulkan elkerülget.

De majd midőn mégy, tiltsd szép hitvesednek

Miért pirúlhatnál szánni önmagad'?
 Elég meg nem csüggedni a' szenvedésben,
 50 Elég a' terhet gyáván⁷ nem viselni. 90
 Gyűjts újra, 's kedved ingerelje károd.
 De⁸ hogy ne érjen új veszély,⁹ keress
 Más lakhelyt, mellyre a' tűz ádáz Ura
 Még nem kiáltá pusztító átkait.
 55 Csak hogy midőn futsz, megtiltsd Asszonyod[nak],
 Hogy a' legszebb szemet visszá ne vesse,
 'S kővé ne váljon karjaid között.

Kedves barátom, Berzsenyi!

Sok holnapja hogy leveledet nem vettem, 's érzem e' veszteséget.
 60 Vedd itt egy Epistolámat, mellyet Veled ezen az úton azért közlök,
 mert el úntam írogatni. Valamint a' Szemere Epistolájára Vidához
 azt jegyzéd meg, hogy annak írása sok munkába került, úgy fogod
 ebben is, de sovány volt a' théma. Kívánták tőlem az Epistolát, 's
 nem önként buzgott ki belőlem. A' fiamat ajánlom hajlandóságodba.
 65 Ő Téged csudálni szeretni fog.

Nov. 22d. 1811.

Visszá ne nézzén,>
 Barátidat
⁷ terhet <férjfisan> gyáván
⁸ károd.
 <De hogy ne érjen új veszély, <<szaladj>> keress
 Más helyt, a' mellyre a' tűz' vad Istene
 Ki nem kiáltá pusztító átkait.
 Nem választá tárgyává vad dühének.
 Csak hogy <<gyönyörű>> a' legszebb szemet visszá ne vesse, 95
 'S kővé ne váljon karjaid között.>
 De
⁹ új <csapás> veszély

94. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1812. jan. 30.

Gróf Török Lajoshoz. 1801. Júliusban.

Hatalmas Mesterének egy szava
Miként hozá ki a' pusztá Semmiből
Ezt a' temérdek Mindent, 's önnmagát
5 Az Érthetlent, a megfoghatatlan
Nagy Mestert, fejtik leczkéid nekem.
Oh, a' helyett hogy e mélységeket
Előttem felnyitnád, kérlek, borítsd-el;
'S kikapva e szép világból, hol magamnak
10 Honn¹ lenni látszom, és a' hol szemem
Gyönyörködése' millio tárgyait
A' legvarázssbb Setéttisztában és
Nem elvakító fénynél látni szokta,
Ne kénszeríts időn 's üren keresztül
15 Addig repülni, hol csak fény lakik,
És a' holott én durva föld' fíja
A' fény miatt magamra nem talállok.
Ifjú koromnak boldog reggele oltá
Mind addig a'² midőn havát az Ősz
20 Fejemre még nem kezdte-el hinteni,
E' viszketeg gond kínozott engem is.
Lángoltam látni; megkapni a' Valót,
És mint menyasszonyt mellyemhez szorítani,
'S új szebb 's jobb éltet élni hív keblében.
25 De ő futotta a' Vakmerőt, 's az éj'
Lidérczei közt eltűne – nem haraggal
De mint ki később ismét vissza térend.
Kétség 's elcsüggedés rohant reám.
Kérdeztem a' Természetet: siket volt.

¹ hol <szemem> magamnak / <Gyön> Honn

² addig <míg> a'

30 Kérdeztem Bölcsseinket: ők csevegtek
 'S bizonytalanbbá tettek mint valék.
 Barátim vállat vontak 's hallgatának.
 'S arany korom használtalan' repült-el,
 'S büntetve voltam kábaságimért.
 35 Többé nem üztem a' Futót, 's magamba-
 Vonúlva azt kértem a' mit tudhatok
 És a' mit tudnom használ. 'S ő jutalmúl
 Megtért, 's így szólla: Láss! a' mit kerestél,
 Nyúlj bé kebledbe 's felleled.
 40 *
 * *
 Száiszban egy Ifju (így beszélt nekem
 Egy Celta Bölcs, ki már Egyiptuszi
 Hosszú utazásiból³ honnjába megjött,
 45 És a' mit ott, a' titkok' szent helyén,
 Őnéki látni engedtetett, keblemben
 Örülve öntötte-ki) panaszra költ
 A' Hiérophanta ellen hogy reményeit
 Ravasz sikamlatokkal játszodozza,
 50 És a' valót felfedni néki kés.
 Mim van, ha Mindenem nincs? kérde az Ifjú;
 Van itt több és kevésbb? Hát a' Való
 Ugy summa, mint a' test' érzékeinek
 Ál boldogságaik, melyeket nagyobb
 55 Vagy kisebb mértékekben bírhatunk
 És még is bírunk? Nem megoszthatatlan,
 Nem egy e a' mit látni óhajtozom?
 Ám végy-ki egy hangot a' lant' zengzetéből,
 Az ég' ívéből egy színt ám szakassz-ki,
 60 'S semmid marad, míg a' szép zengzet' és
 Szín' mindent egyyüvé nem szerkezik.

³ Hosszú <útjából> utazásiból

Ekként beszéllvén, egy szent Gömbölyeghez
 Jutának-el, hol egy beleplezett kép
 Oriási nagyságban tűnt a' megijedt
 65 Ifjú' szemébe. Szóllj, kérdé, mi ez?
 Ez a' Való, monda a' Pap. A' Való?
 Hisz annak látásáért lángolok,
 'S előttem épen ő lepleztetik!

Perelj az Istenséggel értte, mond'
 70 A' Hiérophanta.⁴ Nincs az a' halandó
 Ki fel lebbentse e leplet, míg magam
 Fel nem vetendem. 'S a' ki ezt illetendi,
 A' szentet, a' tiltottat, mond az Isten...
 „'S mit mond?” – az a' Valót meg fogja látni.
 75 „Csudálatos! 's te még fel nem vetéd?”
 Én-é? Nem én soha! 's e' viszketeg
 Meg sem kísérte még. „Nem értelek.
 Ha tőle nem több mint e' gyenge fal
 Rekeszt-el, úgy azt könnyű lesz – 'S az Isten'
 80 Tilalma! mond rendítő hanggal a' Pap.
 E' gyenge fátyol nem nehéz karodnak,
 Fiam: lelkednek sokmázssányi sully.

Az Ifjú mély gondok közt tért haza.
 A' tudni-vágyás' szomja csendes álmát
 85 Szemeitől messze elüzi; kínosan
 Fetreng fekvésén, 's éjfélikor felugrik.
 Rezzent lépései vaktában viszik
 A' Templomhoz. Megmászni itt a' kerítést
 Nem volt nehéz, 's egy bátor felszökkellet
 90 A' kép elébe teszi a vakmerőt.

Itt áll immár, 's borzasztva fogja környül
 Az egyedül valót az éltelen csend,
 Mellyet csak a' lépdellet' dobbanásai

⁴ jav. ebből: Pap

95 Szaggatnak-meg a' kripták' boltjaikban.
 A' Kuppolának nyílásán keresztül
 Sápadt ezüstkék fényt lövell le a' Hold.
 'S rémítve, mint a' megjelent Istenség,
 Ragyoglik a' boltnak setéte közt
 A' szent alak, lenyúló fátyolában.
 100 Bizonytalan lábakkal lép az Ifju
 Közelbbre a' képhez, s ím szentségtörő
 Kezei a' fátyolt már illetni akarják.
 Hévség 's fagy járja végig tetemeit
 'S látatlan kar repíti vissza. El innen,
 105 Boldogtalan! el innen! – így kiált-fel
 Mellyéből egy hív szózat. Te fogod
 A' legszentebbet megkísérteni?
 Nem érti ő, nem hallja a' szózatot.
 „E leplet – mond az Istenség – halandó
 110 Fel nem vetendi, míg azt én vonom-le.
 De nem vetette e melléje ő maga:
 Ha ki ezt eltolja, me glátja a' Valót?
 Hadd érjen a' mi akar! én eltolom,
 És meg fogom (sikolta) látni.” – Látni?
 115 Ezt zúgja utána egy nyúlt Echó nevetve.
 Így szól, 's lekapja a' leplet. A' Papok
 Elnyúlva lelték más nap őt az Ízisz'
 Szent zsámolyánál. Bomlott sápadt arcza
 Mély kínokat hagyott sejdíteni.
 120 Eltűnt éltének vídámsága örökre
 'S korán sír nyelte-el a' boldogtalant.

Berzsenyinek Kazinczy baráti szíves idvezletét.

125 Meg nem tudom fogni, kedves barátom, mire véljem sok holna-
 pokig tartó hallgatásodat. Elhidegülésre nem akarom, mert azt nem
 érdemlettem és mert azt becses barátságodtól nem vártam 's nem vá-
 rom. Ne engedje az ég, hogy Tégedet 's tisztelt hitvesedet 's szeretett

- háza' népét kedvetlenség érte legyen! – Sárközymnek levelét nem
régiben vettem, írja, hogy Te közlöttes vele⁵ nem tudom mellyik
Epistolámat 's fiam születéséről szöllő leveletem. Ez a' széplelkű
130 férjfiú is Marcus Æmiliusnak kereszteltette Decemberben vagy
Januariusban leányának fíját. – Az ő emlékeztetése sugallá, hogy az
ide zárt Epistolát veled közöljem. Tíz eszt[en]dővel ezelőtt kezdém
azt írni, de abba hagyám, tartván, hogy az a' kihez intéztem, meg fog
bántatni azon a' miket benne lél. Az Epistola vége Schillernek verse-
135 iből van véve; az ott Das verschleyerte Bild zu Sais név alatt áll.
Most ismét egy új Epistolám vagy munkában, de nálam a'
concludere versum nehéz munka, noha illy verseket más stans pede
in uno ömledeztetne. – Verseid MSa felől Vitkovics azt írja, hogy
szerencsésen kiállá a' Censor trutináját. Tánczodat, az Emmihez írt
140 Odát és az Élet' korait Vitkovics felkérte tőlem, 's elküldém neki.
Bár nyomtattnának valaha Verseid. De ha csak úgy boldogúlsz
velek, mint én Daykaéimmal, úgy nem tudom mikor lesz tisztelődde
a' M. Publicum. – Tudod e, hogy Gróf Desöffy József az én nevemet
a' POPULUS REX (Virgil.), Diätális Sessiójában perorálván a' M.
145 Nyelv felől, publice elhangoztatta? Nem csinálók titkot belőle, 's
nem kívánok jobbnak tarttatni mint vagyok, azért elmondom, hogy
ennél kedvesebb fény engemet nem érhetett. Úgy örvendek ezen sze-
rencsémnek mint a' pulyák a' magok pórázoknak. 's Desöffytől em-
lítetni ott! – Ne legyen terhedre kérésem: küldd által ezt az Epistolát
150 Sárközymnek, de elvágván azt a' lapot melly hozzád szöll. Ajánlom
magamat becses barátságodba. Sz[é]phalom]. 30. Jan. 1812.

⁵ velem [th. emend.]

95. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1812. febr. 5.

Tiszelt férjfiú!

Régolta ohajtom leveledet 's gyanakszom, hogy Juliusi leveletem
nem vetted, vagy pedig váloszod hozzám nem juthatott. Mint vagy?

5 mint van szerelmes Grófnéd 's kedves EMILED? – Én, ámbár el va-
gyok temetve, Titeket nem felejtethlek, írok noha bajaimnál 's
erántod való tiszteletemnél egyebet írni nem tudok.

Ugy vagyon, nem elég hogy a' Martiusi Patens és a' Juliusi jég-
eső tiz esztendei iparkodasomat elseperték, még az én vén házom is
félígre le dült, úgy hogy Feleségemmel, gyermekeimmel egy szobá-
10 ba kellett zárkoznom, melly engem minden írástól és olvasástól meg
fosztott és ezen fatalis esztendőmben nyakra főre új házat kellett épí-
tenem, melly ámbár csak négy szobákból és egy konyhából áll, még
is olly sok pénzbe és gondba került, hogy ezen bolond esztendőnek
nyomai az én humoromban tartósok lesznek. Novemberben meg holt
15 egy magtalan sógor asszonyom Sopronyban 's ez testált a'
felesegemnek mintegy 15 ezeret jó pénzben, de olly conditióval hogy
azt fel ne vehesse, hanem csak kamatját húzza. Ezen gyalázatos kárt
egy impostor sógorom cselekedte, ki nékem hálaadással tartozott 's
így fizetett! Nem akarta tudniillik, hogy pénzem legyen, mert félt
20 hogy nála lévő jószágomat ki fognám tőle váltani. A' mult héten vet-
tem egy pár lovat négy ezer forinton, egy igen kedves barátomtól 's
nevemet viselő rokonomtól 's mast látom hogy az egyik ló kehes és
sánta. Ezzel az emberrel én egygyütt nevelkedtem 's öt esztendeig egy
ágyban háltam, legjobb barátomnak hittem, vele sok jót tettem 's így
25 fizetett! A' sorsnak csapásai meg szomorítottak, de az illy s több
e'féle emberi gonoszságok egész lelkemben meg háborítottak. Bo-
lond vagyok hogy Néked illyeket írok! De a' panasz enyhít 's kinek
panaszolkodjam inkább mint Néked?

Miólta értésemre esett hogy Kis Istvánhoz nem bizhatom, több
30 ízben is írtam Szemerének és Horvátnak, hogy értekezzenek
valamelly typographussal 's adják tudtomra, mennyi pénz lesz
szükséges gyűjteménykém kiadására, hogy én a' pénzt jókor elké-
szíthessem 's nékiek meg küldhessem, vagy ha magam mehetek, tud-
jam mennyit kelljen vinnem; de mind eddig egyéb választ nem kap-
35 tam tőlek mint azt, hogy verseim már Censor-kézben vagynak. Meg
nem foghatom, miért tagadják meg ezen kérésemet, holott azt nékem
tudni igen szükséges, mert a' kiadáshoz meg kívántató kölcségekről
semmi ideám nem lévén, igen félek olly messze bolondjába utazni.

40 De már mast akár írnak akár nem, a' tavaszra bizonyosan megyek, a'
mint hogy ezen szánúttal is bizonyosan el mentem volna, ha a' lo-
vakkal olly porúl nem jártam volna.

Engedelmet, tiszteletre méltó Férjfiu, ezen igen üres, igen
műsáttan sorokért! A' zavarosból tisztát nem meríthettem. Vedd jó
neven a' mit adhatok! Irj Te, kérlek! Leveleid életemnek szükségeivé
45 váltak. Éljj hazádnak és kedves Emílednek!

Mikla, 5^a Febr. 1812.

Beršenyi Dán[iel] mpr.

96. Berzsenyi Dániel – Vitkovics Mihálynak

Nikla, 1812. febr. 15.

Nagy érdemű férjfiú,
Tisztelt Barátom!

5 Kazinczy jelenté hogy gyűjteménykémet pártúl vetted 's arról
cselekedettel is gondoskodtál. Kéretlen nyújtád kezedet, kettős kö-
szönettel tartozom! 'S ámbár hallgatásodból látom hogy jó szándé-
kod füstbe ment, még is igen nagyra becsülöm szívességedet 's fo-
gadam, hogy az én előttem soha sem fog füstbe menni.

10 A' Martiusi Parancsolat, jégeső, házépítés 's más sok csapásai
ezen esztendőmnek meg akadályozták Pesti útam. A' tavasszal
okvetetlen megyek mihelytt boraimat eladhatom. Nagyon le kötelez-
nél ha addig valamelly typographussal értekezni gyűjteménykém'
kiadása eránt, 's nekem tudtomra adnád mennyi pénzre leszen szük-
ségem. A' nyomtatáshoz meg kívántató kölcségekről semmi tapasztalásom,
15 Kérlek tehát méltóztassál e' részben engem meg¹ világosítani, hogy
tudjam magamat mihez tartani és a' pénzt jókor el készíteni.

Mint vagynak érdemes Barátink Szemere, Horváth, Kölcsey?
Tiszteld őket, nevemben. Idvezlem Horvátot új pályáján! Én gyak-
ran emlékezem rólatok 's gyakran ohajtozom tisztos körötökbe. Vaj-

¹ engem <lehet> meg

20 ha Tí se felejténék el engem egészen! Hiszen az illy idealis barát-
ság sem csupa chimæra, 's tán éppen azért nem chimæra mivel
idealis.

Ajánlom magamat becses hajlandóságodba, 's a' leg szívesebb
szeretettel 's tisztelettel maradok

25 Nagy érdemű férjfiú,
Tisztelt Barátom
Nikla 15^a Febr.
1812

igaz becsülőd
Berzsenyi Dániel mk

97. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1812. febr. 27.

Széphalom Febr. 27d. 1812.

Kedves barátom,

A' mint ma megpillantám írásodat levelednek borítékján, nem
mondhatom ki melly öröm fogott el, mert hosszas hallgatásod gon-
5 dokba ejtett volt. Júliusi leveledet megírigylé tőlem valamelly ellen-
séges Istenség; nem vettem azt, és megkapásához nincs is többé re-
ményem. Kétszeresen sajnálom, ha az elveszett levélben lantodnak
valamelly új zengzetét is olvashattam volna. De csak hogy magad
élsz, 's kedveseid egészségesek! Tűrjük békével veszteségeinket, no-
10 ha azok valóban olyanok nálad is, a' mint Febr. 5dikén írt leveled-
ből látom, a' mellyek lelkeinket lenyomhatnák. Sokban eggyezik
sorsunk, 's talán abban is eggyezik, hogy rokon kezeiktől erednek
nyomorúságaink. A' bántások néked és nekem azért fájnak ennyire,
mert mi azok vagyunk, a' kik irtózunk rútat tenni, 's az illyet mástól
15 sem vártuk, minthogy mitőlünk ollyat senki sem vár. – Nincs szük-
séged tanácsomra, de én, ha néked volnék, olly pénzes embert keres-
nék, a' ki a' néked jutott tizenöt ezer forintért néked más 15 ezret
adna kölcsön, 's néki hagynám a' Testamentombelit, 's gonosz el-

20 lenkezőmet megtréfálnám épen azon az úton, a' mellyen ő tréfált-
meg engemet.

Feleségem' 's gyermekeim' mint-létek felől tudakozódol barát-
ságosan. Mindnyájan egészségesek vagyunk. Ötven holnapos idősb-
leányomat, kinek a' Plebánus Eugenia név alatt öntött vizet fejére, és
a' ki maga magát tót terminatióval mellyet öreg dajkájától hallott,
25 Zsenkából Denkának nevezte-el én pedig Dencsinek vagy Gyencsi
(Eugénia diminutivuma) hívok, Febr. első napján veve tőlem első¹
leczkét a' betűk ismételten. A' dolog felette nehezen méne, 's én
ötet az asztalnál villával, késsel, kalánnal, a' pohár karimájával
tanítám az I. X. Y. V. O. betűk ismételten. Már abba akarám hagyni
30 a' leczkézést könyvből, mert korán gondolám lenni, midőn maga
taníta-meg mint kell tanítani ötet. Egy nap canapémra mász, hol
egy in folio könyv vala kezemben, 's megsejtén azt a' betűt
mellyet ismért, örvendő nevezgeté. Meghagytam gyermeki örömet
vagy hiúságát, 's a' mint H helyett egyebet nevezte, vettem a' tollat,
35 's neki egy nagy H-t festettem 's mellé azt a' mellynek hangját té-
vedve nevezte, hogy az egymás mellett festett betűn tanulja hol hibá-
zott. A' gyermek veszi a' tollat 's az én H-m mellé egy H-t fest. Ez
nyitá meg szememet; – íratás² által tanítám-meg az Abeczésre 's már
minden betűt ismért 's fest, sok betűt tulajdon kezével olmozás nél-
kül, 's ma ólom után egy madarat, tulipánt és rózsát is. A' gyer-
meknek Grátzia alakja van és sok talentoma. Képeled melly öröm,
ötet nevelni az atyjának. Csak akkor 's csak addig tanul, mikor akar.

Térjünk verseid' kiadására. – Szemere Péczelre költözött. 3 hol-
napja hogy egy 5 sorból álló siető levelénél többet nem vettem,
45 Horvát a' Dietán van, Vitkovics pedig minden melegsége mellett hi-
deg Író. Jó lesz fel menned, és a' kiadást magadnak sürgetned. Már
munkád kiszabadult a' Censúrától, 's Vitkovicsnak megküldém azon
3 darabjaidat, mellyeket egyik leveledben vélem közlél: Emmihez –
a' Táncz – és a' nevezet nélkül írott. A' Himfy formájára van kedved
50 kiadni. Ide zárok egy igen szép formát. A' betűk szebbek itt mint

¹ tőlem <leczkét> első

² szememet; – <írás> íratás

- Himfyben, 's ilyen Mannsfeld metszésű petit betűket lelsz Pesten Landerernél. Talán én is így fogom kiadni Daykát és a' Dayka vastagítása végett Vitkovicsához e' napokban küldött Poetai Berkemet, melly olly darabokból áll, a' mellyeket későbbi verseim közzé felvenni nem akarok. Bár vehetné a' Publicum minél előbb Verseidet.
- 55 Én e' napokban olvasám fel néhány Odáidat, eneidet egy nálam hált Ifjúnak, ki verseket próbálgat. Még igen fiatal. Ormós József a' neve, Szabolcs V[árme]gyei volt V[ice] Isp[án] fia, 's Bécsben lakik tanulás kedvéért és mivel megholt atyja a' jószágot arendába adva
- 60 hagyá, 's így itt sem lakása, sem dolga. Zúg immár Boreás a' Kemenes felett vagy hogyan is van, (mert én felette rossz emlékezetel bírok) elragadta, 's az Ulmai ütközet. Hidd-el, verseid meg fogják szerettetni nevedet mindennel, a' kiben érzés vagy. – A' Poetai Berek előtt Kazinczy Sophienál (Vay Abrahámné) egy szép új esztendei köszöntő rezet találtam 's elkértem, Venus Amor és Psyche van rajta. Ha tetszik, vedd által, 's Bécsbe küldd-fel hogy messe
- 65 BLASCHKE nevű academischer Kupferstecher. De a' formátumát munkád nyomtatásának mellé tedd hogy tudja, melly nagyságban kelljen azt metszenie.
- 70 Kistől talán vetted eddig 1801ben írt Epistolámat az Ipamhoz, ki még akkor nem hitte, valamint én nem, hogy Ipam lesz. Szeretném tudni róla ítéletedet. – Imhol 3 Epigramma, mellyet ezen holnapban írtam:
- PÁSZTHORY' SÍRJA – Zúgj búsan, 's hullassd e' sírra³
- 75 viragidat, ákác, Dongjatos, o méhek, a' fa' virági körül. És te Periploea nyúl végig buja⁴ karral az ágok' szent szövevényi között, hol Philoméle keserg. Mert nagy tettei után itt nyugszik⁵ Pászthory. Nyugtót érdemel, a' ki soha azt nem lele 's nem keresé.
- A' vándor és a' hely' Geniusza. – Vándor. Kit fedez e' szent sír,
- 80 név és jel nélkül. Örök diszt Önte reá Chlórisz, 's a' csapodár

³ sírre [th. emend.]

⁴ végig <...> buja

⁵ itt <feksz> nyugszik

Zephyrek Nyájas csokjaikkal nyitogatják gyenge virágit, 's Sylphek'
's Sylphidák' népe seregli körül. – A' Hely' Geniusza. Jel 's⁶ név oh
idegen nem kell e' sírnak. Ha lelked tiszta, ne félj itten késni, de
fuss, ha nem az.

85 Biharnak két Nagyja: Baranyi Gábor és Bossányi Fer[encz] 1764
Követek.

Elsápadva tekint, szent férjfiak, a' pulya rátok. Érzi hogy e' nagyság
őket homályba löki. Bár! Ugymond. Nekiek csak ERŐ juta: fény juta
nekem, 's ez jóval szebb rész. Látszani nagynak, elég.

90 Nézzd belől a' borítékot.

⁶ Geniusza. <Név és> Jel <nev> 's

98. Berzsenyi Dániel – Kis Jánosnak *1812. márc. 7. előtt*

[Beszámol róla, hogy „versei miatt a' tavasszal még egyszer el
kell Pestre mennie”.]

99. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Lajosnak *Nikla, 1812. márc. 20.*

Kedves Atyám Uram!

Időm és alkalmatosságom lévén az írásra, kötelességemnek
ismérem hogy kedves Atyám Uramat állapotom felül tudósítsam. Az
én egész házam népével együtt egészséges vagyok; de gazdasá-
5 gomban a' két izbéli jégeső és az építés nagy károkat okozott. – A'
mult Decemberben Dukáig fel mentem, de minthogy ott tudtomra
esett sógoraimnak impostorsága, boszuságomban onnét tüstént visz-
sza fordultam. Hogy ezen alkalmatossággal Atyám Uramat meg nem
látogattam meg engedhet, mert tudja, hogy azt ok nélkül nem csele-
10 kedtem. Ezen mocsok, ámbár tudtam azt, hogy önként le hull rólam

- és ellenségeimet fogja megszégyeníteni, eleinten még¹ is igen meg háborított. De ezen gyalázat után eggy igen szép becsület is ért engemet. Martius 18dikán installáltatott Kaposvarott Gr. Teleky László administratori hivatalában fényes solennitással. A béiktató Kir.
- 15 Comissarius Báró Prónay, a' ki az én írásaimat a' Pesti Censurában látta, vacsora felett engem a' nagy Palotába hívatott és ott sok Mág-násoknak és fő embereknek jelen létében, mint legelső magyar poétát meg köszöntött és Complimentekkel el borított. Illy tiszteletett nem tudom ki kapott, minek előtte munkája közre kelt volna.
- 20 A' jövő hónapban okvetetlen fel megyek Vasba 's akkor Atyám Uramat is meg fogom látni. Addig is pedig magamat atyai szereteté-be ajánlom 's fiúi tisztelettel maradok
- Kedves Atyám Uramnak
Mikla, 20 Martius
- 25 1812. Kézcsókoló fija
Bersenyi Dániel

¹ meg [emend. PN alapján]

100. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
1812. márc. 18. és ápr. 2. között
fogalmazvány

Tisztelt Barátom!

- Gyönyörködve olvasom Atyai örömeidet 's¹ gyönyörködve² osztom boldogságodban 's kívánom mint hazafi és barát hogy ezen örömeid kedves³ Zsenkaddal Dencsiddel⁴ eggyütt nevelkedjenek s
- 5 kívánom hogy Emíled magva sit foceundum bonorum civium, mint Tacitus a' nagy Aemiliusokrol mondja. Barátom, e' részben én is

¹ 's <gyöny örvend> 's [th. emend]

² 's <gyöny örvend> gyönyörködve

³ örömeid <..> kedves

⁴ Fölé írva ennek: Zsenkaddal

- boldog vagyok. Lidim és Farcsim jó olvasók ambár csak úgy tanítottam őket mint Te Dencsidet és mind⁵ öszve nem tanítottam őket 24 óráig. A' Relligio⁶[!] felül még semmit sem tudnak mert
- 10 még eddig nem tudtam magamat meg határozni, hogy e' részben melly principiumokra épetsek. A' minap Farcsi hallván,⁷ mennyi himlős gyermekeket ásnak el mindennap, térdemre dülve kérde tőlem: édes Atyám mi lesz ott a' földben azokból a' gyermekekből? én meg rettentem, de kellett felelnem: Azok onnét fel támadnak és az
- 15 égbe mennek. „S hát ott mit tsinálnak, mit esznek?["]” Én minden modon kívántam ötet meg nyugtatni de igen kevesre tudtam menni „oh édes Uram Atyám, én mindíg szeretnek ám itt elni Uram Atyámmal.["]” Ekkor könnybe lábbadtak a gyermekszemei és az enyimek is 's mondtam néki hogy mi még igen sokáig el elhetünk
- 20 csak vigyázzunk az egeességünkre ezt amazt ne tegyük és ezt amazt el ne mulassuk, de a' gyermek meg volt haborodva 's minden beszédem után is csak azt mondotta hogy ő mindíg kivana élni 's ha pedig meg kell neki halni akkor azt szeretne ha én is ő⁸ vele együtt meg halnék. S végre meg kellett néki fogadnom hogy én ő vele együtt halok meg és ővele együtt fogok az égbe menni. Adj kérlek tanácsat
- 25 mit tévő e részben gyermekeimmel[!] 's minémű vallást[?]”⁹ csepegtessek szívekbe?
- Epistolaid nekem mind új jövevények a' Szép fenyesebb hajlékiból, kik én előttem az ujság' kecséit soha elnem vesztek. Az én szobácskamban a' Te képed Schiller' képe mellett függ, s ha még Flaccust¹⁰ kaphatnék azt is melléd függeszteném, mert ez a' három nekem egygy. Én¹¹ meg nem foghatom azt a' gratiát és hajlekonyyságot
- 30 mellyet Te a' magyar nyelvnek adni¹² tudsz, akár Epistolaidat akár

⁵ és <.> mind

⁶ A' <vallas> Relligio

⁷ Farcsi hallván – A szórendet utólagos számozás mutatja.

⁸ is <....> ő

⁹ A szó félig hiányzik, mert a papír alsó szegélye le van tépve.

¹⁰ még <Hora> Flaccust

¹¹ egygy. <Követhetetlen> Én

¹² nyelvnek <adsz> adni

- sonetteidet és Epigrammaidat tekintem. Desőffihez es Hirgeístodhoz
 35 irtt epistolaidat még¹³ nem láthattam pedig¹⁴ különösen vágyódom
 azokat látni. Ki volt ez a' Paszthory a kinek hamvát úgy¹⁵ tiszteled?
 Itt is lakik eggy Paszthori a kinek ugyan semije sincs de Lengyel
 Kisasszonyt vett a' ki a' rendes katonasagnál Major volt az utolsó
 Insurectionál pedig Oberster és igen jó embernek tartatik. Baranyi
 40 Gáborról az Atyám mindenkor nagy elragadtatással szollatt valami-
 kor az 1764^{diki} Orsz. Gyulesrol emlekezett A' többek közt meg ezen
 beszéde jút eszembe: A ki a' mi insureciónkat gyalázza, vét hazája
 kiralya és Istene ellen; Vét hazája ellen mert annak dicsőséget mocs-
 kolja és constitutiojanak fundamentomat fel forgatni akarja; vét
 45 kiralla ell[en], mert az a mi insurectionknak vitezseget több izbéli
 leveleiben köszönte¹⁶ magasztalta s szabadítójanak vallotta, es így
 ezeket meghazudtolja 'S vet Istene ellen, mert vétett hazája és
 kiralya ellen.
- Mart¹⁷ 18^{dikan} Kaposban Gr Teleki sollennis installatiojakor az¹⁸
 50 a' olly[!] becsület ért engem kicsinben, a mi Teged a' Diaetan nagy-
 ban. Ebéd felett Sarközö Istvan kétszer mellém jött és meg csókolt.
 A' sollennitással én szokásom szerint hamar jollakván¹⁹
 szállasomra²⁰ siettem dohányozni és vacsorára sem mentem vissza.
 Azonban izenetett[!] kapok Csapodytól hogy menjek 's bémenvén a'
 55 nagy Palotába Sarközi és Csapody által²¹ B Pro[nay] [...]²² [enge]met

¹³ epistolaidat <igen vágyodom látni> még

¹⁴ láthattam ' <s> pedig

¹⁵ hamvát <ill> úgy

¹⁶ leveleiben <dicserte> köszönte

¹⁷ ellen. / <Mart. 18dikan installatott ült Gr Teleki administratori hivatalaba
 szekében B Pronai jött vele és Dvornikovics jottek vele. Mart 18dikan iktatta bé
 nalunk <<Gr>> az administratori hivatalba Gr Teleki Laszlót kivel együtt B Pronay
 volt a' béiktato.> / Mart

¹⁸ installatiojakor <... az a> az

¹⁹ jav. ebből: jollaktam

²⁰ jollakván <szállasomra mentem> szállasomra

²¹ Csapody <engem> által

²² Fél sornyi szöveg letépődött.

igen complimentekkel²³ az egész Közönség lattára el borított és mint Poetát²⁴ meg köszöntött. De²⁵ minthogy ezen jó embertől a' szóllás ajándéka csaknem egészen meg vagyon tagadva úgy hogy fele szavát sem érthettem, és²⁶ semmi helyes beszédbe vele nem eredhettem, 60 igen hijános²⁷ lett örömöm. Köszönd meg néki hogy a M[agyar] literaturát én bennem megtisztelte; ő azt úgy gondolom meg érdemli és Tőled igen kedvesen veszi.

A' vignettet, mellyel kinálsz, szives köszönettel²⁸ el fogadom, mert s minek előtte láttam volna már az engem egészen meg bajolt 65 csak azért is hogy az a' szép Kazinczy Sophietol való! Telekit és Pronait ott hagytam és dohanyozni mentem, egy²⁹ szép kezekből jött Vignett pedig majd felemel székemről!³⁰

²³ igen <hízelkedő> complimentekkel

²⁴ mint <...> Poetát

²⁵ köszöntött <csak>. De

²⁶ érthettem, <igen hijános lett az örömöm> és

²⁷ hij<j>ános

²⁸ szives<en el> köszönettel

²⁹ mentem, <K> egy

³⁰ felemel <hel> székemről

101. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

1812. márc. 18. és ápr. 2. között

Nagy Férjfiú!

Gyönyörködve olvastam leveledben atyai örömeidet, gyönyör-
ködve osztozom boldogságodban 's kívánom hogy ezen szép öröme-
id kedves Dencsiddel együtt nevelkedjenek, gyümölcsözzenek, kí-
vánom, hogy Emíled magva sit foecundum bonorum civium, mint 5 Tacitus a' nagy Aemiliusokrol mondja.

Valamint Te Dencsidet tanítgatod, úgy tanítottam én Lidimet, Farcsimat, kik már mast jó olvasók noha mind öszve sem tanítottam
őket tán 24 óráig is. A' Religioról még leg kevesebbet sem tudnak; 10 mert még eddig nem tudtam magamat meg határozni hogy e' részben

melly principiumokra építsek. Farcsim a' minap hallván mennyi
himlős gyermekeket ásnak-el naponkínt, térdeimre dülve kérdé tőlem
hogymi lesz ott a' földben azokból a' szegény gyermekekből. Meg
15 rettentem, de kellett felelnem: „Azok onnét felébrednek és az égbe
mennek.” 'S hát az égbe hogyan mennek, mit csinálnak s mit esz-
nek? Minden módon kívántam őt meg nyújtatni, de igen kevésre
mentem vele, sőt minden vígasztalásom után is csak¹ azt vallotta
sohajtván és könnybe lábbadt szemmel, hogy ő mindig itt szeretne él-
ni én velem és Tancsi komájával, (így szokták testvérjével egymást
20 nevezni) 's meg kellett néki ígérnem, hogy mi egygüt fogunk vele
meg halni és az égbe menni. Ohajtanám tudni mint gondolkodol a'
nevelésnek ezen nagy ágáról?

Epistolád, Sonetted és Epigrammáid legszebb remekek közé tar-
toznak. Az én szobámban a' Te képed Schiller' képe mellett függ 's
25 ha még Flaccust kapnék, azt is melléd függeszteném, mert ez a' há-
rom nekem egy. Kivált Epistoláid én előtttem mind új Jövevények
a' Szépnek fényesbb hajlékiból, kik én előtttem az újság' kecséit soha
el nem vesztik. Mellyet Desőffihez és szép² Hirgeistodhoz írtál még
nem láthattam 's igen ohajtom³ látni. – Ki volt az a' Pászthory kit Te
30 így dicsőítesz? Itt is lakik egy Pászthory, a' ki ugyan egyebbel nem
bírt mint Major rangal,[!] de Lengyel Kisasszonyt vett 's már mast
szép jószágot bír és igen jó embernek tartatik. Baranyi Gáborról az
Atyám mindenkor nagy elragadtatással szóllott, valamikor az
1764^{diki} Országgyűlésről emlékezett. A' többek között még ezen be-
35 széde jut eszembe: –

„A' ki a' mi Insurectiónkat gyalázza, vét Hazája, Királya és Iste-
ne ellen: vét hazája ellen, mert annak dicsőségét mocskolja és sza-
badságának fundamentomát fel forgatni akarja; vét királya ellen,
mert azt meg hazudtolja, mint hogy az a' mi insurectiónknak vitéz-
40 ségét számtalanszor magasztalta, és azt szabadítójának vallotta; 's

¹ csak **csak** [th. emend.]

² és <.> szép

³ ojahtom [th. emend.]

vét Istene ellen, mert vétett Házája[!] és Királya⁴ ellen.['] – Valóban méltó volt ez lantodra!

45 Mart[ius] 18^{dik} ült bé Fő Ispányi székünkbe Gr. Teleki mint Administrator. Báró Prónay volt a' beiktató. Ezen solennitással⁵ az a' becsület ért engem kicsinyben, a' mi Téged a' Diaetán nagyban. Ebéd felett Sárközy István Ur hozzám jött és megcsókolt, estve pedig B. Prónay a' nagy Palotába hívatott és mint poétát az egész közönség jelen létében meg-köszöntött. De minthogy ezen jó Urtól a' szóllás ajándéka csaknem egészen meg vagyon tagadva, úgy hogy 50 fele szavát sem érthettem és semmi helyes beszédbe vele nem eredhettem, igen hijános lett örömöm. Köszönd meg nekik hogy a' M. Literaturát én bennem meg tisztelték; ők ezt megérdemlik és Tőled igen kedvesen veszik.

55 A' Vignettet, mellyel kínálsz, szíves köszönettel elfogadom; mert az engem már bájol minek előtte látnám 's csak azért bájol, mivel a' szép Kazinczy Sophietól való! Istenem! melly furcsa, melly hiú az ember! – Élj szerencsésen!

A' Nagy Pálhoz írt odának első verseit javallásod szerint megváltoztatom illy formán:

60 Már midőn a' föld megalázva hódol
'S Róma' felséges Geniussa eltűnt,
Mint egy őr Cátó feded a' világot
'S menyköveket szórsz.

⁴ és <az ő> Királya

⁵ Ezen <solen> solennitással

65 A köz embernek neve vesz magával.
A' világdúló – czudarok' csudája,
Melly Lidérczként kél, elenyész, 's utánna
Átkok omolnak.

102. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1812. ápr. 2.

Nikla, Apr 2^{dik.} 1812.

Barátom!

5 Ma rakódtam új szobáimba, le tettem nyoszolyámat azon szeglet-
ben, mellyben én haldoklani fogok, el gyújtottam¹ kandallómat,
mellynél életemnek örömeit, bolondságait gyakran vissza fogom ké-
rődzni 's vénségemet melengetni. Barátom, ez a' nap nékem innep,
örülök mint az én gyermekeim, kik mast a' kandallót körül fogták és
tapsolnak, örülj vélünk Te is. Házom szép felemelt helyen vagyon és
10 ablakom alatt hatvan holdokból álló kertem nyúlik el, mellynek vé-
gében a' sássas folyó és e' mellett százötven holdos szántó földem.
Még ezen kívül is van itt egy igen szép házhelyem, melly 86
holdokat tesz és egy kis nyíres vagyon benne; erre Farcsi fiamnak
építék lakóhelyet, a' többinek már vagyon Hetyén és Semjénben, 's
mindenik becsületesen élhet ha esze lesz, én pedig énekelhetek:

15 A' Balatoni Nympha
GR. TELEKY LÁSZLÓHOZ,
midőn a' Balatonra szállott.
 1812.

20 Idvezlek, Teleky, nádligetim között!
'S vígan nyújtom ezen tölkoszorút neked,
Vígan zengeti el nádsipom énekét
 'S e' szent csészeviz áldozik.

¹ jav ebből: gyújtottam

Hősek' magva! nemed' merjem e zengeni?
 Él még benned ama' régi Szilágyi vér,
 25 Melly Pannon' letörött thronusa' talp követ
 Még egyszer leraká dicsőn,

 'S hogy nagy míve egész 's Honnya nemesbb legyen,
 A' vakságba merült századok ejjelén,
 A' mennyből lehozá Delphi' szövétnekét
 30 'S meg gyújtá Buda ormain.

 Ennek fénye fajod' nemzeti bellyege;
 Ez buzgatta ama' Főpapi lantverőt
 Pécs' szent erdejiben 's szent palotájában
 'S ez gerjeszti te melledet.

 35 Minos' rejteke volt a' te nagy oskolád,
 A' villám ura ott iktata Parthenon'
 Felsőbb pitvariban, 's bé avatott szemed
 Függett Palladiumjain.

 Láttad Deucaledon' fönnyen uralkodó
 40 Hullamit 's koronas Albion árboczt
 A' bölcs nép' felemelt lelke' csudáját és
 A' törvény' diadalmait.

 Lásd e' tájokat is, mellyeket e' napon
 Kormányodra bizott a' Haza' Istene,
 45 Nézd e' pusztá virányt 's Tungusi vad lakost
 'S a' szörnyek' fene nyomdokit.

 – Nem tenger, nem egyéb helyhezet alkotá
 A' nagy népeket és nagy birodalmakat;
 Minden nép, ha javát esmeri, nagy, szabad
 50 'S boldog minden időn s helyen.

- A' nép, hogy ha szabad 's virtusi nincsenek,
 Gyermek, melly keziben kést, üszögöt vizel[!]
 'S egy rút törpe gigaskardal: az éget, öl,
 Ez vázkép 's kaczagást okoz.
- 55 A' fényes Latium 's Sparta kevély feje
 A' Virtus' meredek bércein ötle fel;
 Pallas' fegyvere nyít utat ada[!] 's le hull
 A' mit nem fedez Aegise.
- 60 Tedd a' durva Getat a' Tiberishez és
 A' hét hegy' lakosit Bosporus' öblihez,
 Barlang lészen amott a' Capitolium,
 'S itt új Róma emelkedik.
- Menj! meg csillapodott a' zaj előttd és
 Szendergő suhogás váltja fel a' morajt;
 65 Nézd a' kék Badacson lassu Favont lehell
 'S nem küzd a' Tihany' ősz foka.

Ez az oda nékem úgy tetszik ki hágott a' poesis' korlátiból és
 igen² szározon okoskodik. Valóban nehéz a' komoly Igazságot cifra
 ruhába öltöztetni; csak úgy akar és szeret ő mindenkor meg jelenni,
 70 mint a' mezítlábos Cato a' világ thronusán. Az a' Tungusi vad lakos
 egy kevesé nyers, de én szelidebb mellék szavat nem leltem ide,
 jobbat ugyan találtam volna de – de –. Elj szerencsésen 's közöld ve-
 lem minél előbb reflexioidat.

² és <egy keve> igen

103. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1812. ápr. 2.

Széphalom, April. 2d. 1812.

Kedves barátom!

Dátum nélkül érkező leveleddel együtt vevém a' Helmeczi levelét, mellyben jelenti, hogy 14 nevendék Pap 740 ftot tett össze a' Te Verseidnek kinyomtatására. Imhol neveik:

5	B. Barkóczy László	100 f.
	Fejér Antal	50
	Hering Ignác	50
	Kotró Pál	50
10	Zombori János	50
	Fliszár György	50
	Tatai János	50
	Fábri Ignác	40
	Schwarz József	50
15	Keller Gábor Cistercita	50
	Szabó János Cistercita	50
	Dér Engelbert Benedictinus	50
	Guzmics Izidór Benedict[inus]	50
	Vojvodics Mihály	50
20		740

Az utolsó Horváth Országi fi, 's Magyarúl még nem tud jól. Kértem Helmeczit, hogy ezt az utolsót, azért hogy érzi hogy a' Horvát is Magyar, képmében csókolja-meg, 's mind a' tizennégynek mondja, hogy cselekedeteknek egész becsét ismerem.¹ Képedet a' könyv elébe Siskovics József Ur, Helmeczinek tanítványa, fogja metszetni rézbe. – Edes barátom, érted mint örvendek mind néked, mind a' Hazának, hogy Verseid valaha kibocsátathatnak. Ha szabad kérni valamit, bízzd Helmeczire azon gondokat, hogy a' Betűrakó' hibájit ő

¹ becsét <érdemlem> ismerem

- 30 corrigálgassa. Poetai Munkákat Poetának kell corrigálni (die Correctur besorgen), 's Helmeczi gondos Philologus is.
- 35 Prónaynak is megköszönöm a' mit Veled teve: de bizony meg a' széplelkű Sárközynek is azt a' csókot, melyet az én kedves Berzsenyim nem vehete hidegen. A' Sárközy barátságának érzése engem oda szédít, hogy azt higyjem, hogy valamikor Téged lát, engem is lát.
- 40 Helmeczire bíztam, hogy ejtse úgy a' dolgot hogy a' Te verseid és a' Daykái egy formatumban jöhessenek ki. Kedves volna nekem a' két legédesebb Magyar Költő munkáit egy formában látnom, mintha testvérekéi volnának.
- 45 Desöffyhez írt régibb Epistolámat nem közölhetem Veled most, mert elvivé Vida. Meg van ugyan nálam párja, de későbbi igazításaim nélkül. – A' Prónay Sándor testvérenek Simonnak felesége az angyali alakú 's angyali lelkű Hirgeist Nini. Ehhez nem írtam Epistolát, hanem Sonettet; lehetetlen hogy azt nem közlöttem volna Veled, 's talán Te tévedsz meg, azt hívn, hogy a' Sonetten kívül Epistolát is írtam. Pászthory Sándor Referendárius volt Jósef alatt, 's Referens a' Tudományok dolgában, mellynek Commissiójában az ifjabb Swieten, a' Minister, præsidaált. Soha sem láttam nagyobb és készültebb lelkű, minden bolondságtól inkább szabad Magyart.
- 50 Seneca volt Breviáriuma. Gyanúba vétetvén II. Leop[old] alatt, kinek Diätáján ő vitte az Udvar részéről a' tollat, mintha inkább hajlott volna a' Nemzethez mint ahhoz a' kinek dolgait vitte, Fiumei Gubernátorrá tétetett óhajtása ellen. Veje lett néki mostani Kir. Tábl. Assessor Szögyéni Sigmond barátom.
- 55 Baranyi Gábor Papistává lett ember fija volt, 's a' mint maga szeretete mondogatni, ő is azzá tétettettett. Rettenetes ember, mint a' Homér bajnokjai: de jó, de nemes, de tántoríthatatlan, de bátor a' vakmerőségig. Erről egyszer szölk a' Hazai Tudósít[ások] leveleiben 1806 vagy 07. de a' Censor sokat kitörlött.
- 60 Horvát István, a' mint Vitkovicsnak maga Miller, 'a Széchényiano-Regnicoláris B[iblio]theca eddig való B[iblio]thecáriusa mondá, ezen B[iblio]thecának Custosává az az B[iblio]thecariusává

neveztetett-ki a' Palatinus által, Miller a' Museum Directorává tétettvén.

- 65 Azt kérde, hogy gyermekeimet mint szándékozom nevelni a' Religióban. – Ezt a' nagy kérdést én sem hozhattam még egészen tisztára. Lyányaim Pápisták, fiam Calvinista: ez gatyát 's nadrágot hord, amazok szoknyát. (Érted e ezt?) – Sem ennek sem amazoknak nem fogom megengedni, hogy kis korokban a' Vallás dolgait fesze-
70 gessék. Menjenek a' járt úton. Csak arra fogok vígyázni, hogy a' Vallás' tanulása sok idejeket el ne lopja, el ne ölje; tanulják Vallásoknak² historiáját, mint históriát, kételkedés nélkül is, de rettegés nélkül is. Religion des Herzens werde ich ihnen in hohem Grade beybringen, 's mivel ember az Istent nem ismerheti, azt tanulják tő-
75 lem, hogy a' tökéleteségeknél Inbegriffje az a' mi Isten. Így neveltetvén, nabunt sine cortice.

- Vedd elő Horátzot 's olvassd-el elmelkedve ezt: Septimius, Claudi, nimirum intelligit unus; jegyezzd-meg, hogy ajánl, hogy bőv beszédbe veszi-el magát, és még is alig szőll valamit Ajánlottjának
80 magasztalására, holott a' mostani Ajánlók agyon magasztalnák a' kit ajánlanak, 's elmékedjél az itt menő Hexametereknek structurájokon. Szeretném, ha valaki, a' ki lelkesen öszve ismerkedett Horátznak felix negligentíájával, ellenséges leselkedéssel lesné-ki hol imitáltam szerencsésen ezt a' negligentíát, hol nem, és mondaná
85 ki ítéletét szabadon, nem hogy dicséretet vagy gáncsot halljak, hanem hogy tanítást. Scilicet, nimirum, rogat, prece cogit. Sok ember, ha nem tudná, hogy így Horátz szőllott, azt mondaná, hogy egy nyavalyás, 's sütésekkel teljes verset kovácsoló Poetácska munkáját olvassa. Te és én bizonyosan nem így ítélünk. Élj szerencsésen, ked-
90 ves barátom, megtisztelt barátom!

² tanulják <.> Vallásoknak

Gróf Desőffy Józsefhez,
1802 Sáros, 05 és 7. Zemplény, 11. Szabolcs V[árme]gyék
Követjekhez.
40dik születése napján, Febr. 13. 1812.

95 Horvát, a' ki neked levelem' bényújtja, hogy ötöt
Nálad ajánljam, ugyan nem kéri, de még is ajánlom.
Nem mivel e' nélkül hozzád nem juthat: hanem hogy
Mind neki kedves, az én karomon fellépni teelődbe,
Mind nekem az, titeket, szeretett Nagyok! öszve csatolni
100 'S e' munkát másnak 's a' történet[nek] irígylem.
Néked, néki, nekeM azon³ oltár' lángja lobog fényt*)
Pályánk' szép koszorúja felé, de különbözik útunk
És az határ, mellyen túl hágni nem enged Apollon.
Én hátúl maradék: te korán legelőre haladtál.
105 Lustrumaid közzül ma telik még nyolczadik, és ím
Már negyed ízben ülsz, nagy Képviselője Megyédnek,
A' Haza' Nagyjai közt, tisztelve, csudálva, szeretve
Mint nem senki. 'S az én nevem itten az Országló Nép^{**})
Gyűlésében zenge ajakidról! a' TE ajakidról!
110 Oh nem várt ragyogás! oh kedves zengzet! ez eggy fény,
És egyedül ez az, a' mellyért ha szabad vala vágynom,
Vágytam volna; kevély lelkem pulya díszre nem ásít.
Ám ha szeretsz, 's ha barátod[nak] kérésire hajlasz,
Nyelvünk VARROját te se késs kebeledbe fogadni,
115 'S hogy lelkes, hogy erős, hogy nyájas társat ölelsz, hidd.

³ nekeM<,> azon

*) A' Penthemimeris itt megszenvedi a' rövid syllabát: Omnia vincit amoR et
nos cedamus amori.

**) Országló nép – Populus late rex. Virgil.

NINIHEZ.

midőn a' Margitszigetén 1800. Júl. 30d. öt eszt[en]dő múlva azután
hogy 12 eszt[en]dős korában láttam volt először, ismét meglátám.

120 Szompolygva tértem félre. A' gyermeket,
Mondám, szabad volt akkor még szeretni.
Tekintsd hajad', 's lássd ím e' kecsket;
Mernéd a' felvirúztat most illetni?

Öt kínban-töltött év orczád neked
Gyakor redőkkel el tudá fedetni,
125 Ninon talált több égő szíveket,
Kik néki,⁴ mint te, vágytanak tetszhetni.

Kilép⁵ a' parton. Lelke' fájdalmában
Ájúlva dől el bátyja' hív karjában,
'S lélegzést a' szép melly alig veszen.

130 Él! él! felpillant! társaim' sorában
Engem keres-fel! Nínymmé leszen,
'S e' hév, e' szent csók Istenné teszen.

⁴ Kik <értte> néki

⁵ tetszhetni. / <'S kikölt a' parton> Kilép

104. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek *Széphalom, 1812. ápr. 8.*

Széphalom, April 8d. 1812.

B. Prónay Sándorhoz.

Mélt. Báró, Cs. K. Kamarás Úr, nagy tiszteletű Uram!

5 Petrarca a' Campidoglión (olasz neve a' Capitóliumnak) boros-
tyánt nyere: az én kedves barátom B[erzsenyi] Somogynak fényes
napján mint Poeta köszöntetett meg. Mi ez a' megtiszteltetés amah-
hoz képest! és még is ez nagyobb mint amaz mert a' Római néptől

nyerni koszorút nem tartathatik nagynak: az a' maga Mívészeit
mindég tiszteletben tartotta: ez pedig olly népnél történt, melly a'
10 maga Írójit ignorálja, nyelvrontók[na]k szidalmazza. Elkeseredésem
melly itt hangzik, nem illet magamat. Soha én a' nagy sereg javalltán
nem kapkodtam, a' keveseknek óhajtottam¹ tetszeni, 's azt úgy nyer-
tem-el, a' hogy talán senki nem más – mert kit szeret Kis, kit szeret
15 Virág és Berzsenyi inkább mint engemet? kinek jutott az a' szeren-
cse, a' mi az elmúlt Decemb[erben] juta nékem, hogy nevemet az
országoló nép Gyűlésében olly férjfiú mint Gróf Desöffy József elhan-
goztassa? 's Recensenseim nem magasztalnak e agyon? De ki tekint-
heti bosszankodás nélkül, hogy Nagyjaink, azon felül hogy
20 Literaturánkat semmivel nem segítik, melly nekik szoros tisztjek
volna, az Írók eránt nem is mutatnak figyelmet, megkülömböztetést.
Ime a' Pr[ónay] L[ászló] fija 's a' T[eleki] J[ózsef] veje erre is pél-
dátlan példát mutatott! Oh, érezze e' két nagy ÁRNY a' nyugalom'
országában, hogy a' ki hozzájuk olly szoros köteléssel vala kötve,
Berzsenyimet megtisztelvén, magát illy fényesen megtisztelte 's az ő
25 emlékezeteket megújította. Erezze ezt a' két nagy ÁRNY, 's érezvén
feledje, hogy Nemzetünk ellen melly nekik olly szent vala,
Berzeviczy Gergely barátom, 's Batthy[ány] Vincze 's ennek
Recensense (Ann. Febr. 1812.) Superint. Bredeczky azon átkozott
óhajtást teszik, hogy Nemzetünk szűnjön meg az a' Nemzet lenni,
30 melly eddig volt. Minél jobban tud valaki görögül, annál gonoszabb
hazafi! ezt kiáltá szíve' fájdalomában eggy Római. Ezt kell nekünk is,
hallván mit mond ez a' három B betűs Magyar-Német.

Én a' Mélt[óságos] Úrnak e' szép cselekedetét úgy jövők meghá-
lálni mint Író és mint Berzsenyimnek legforróbb barátja. Fogadja-el
35 szíves tiszteletemet, 's engedje tennem a' kérést – ne szűnjön-meg
gyűlasztani a' hazafiúi tüzet, mellyre olly nagy szükség van.,

B[erzsenyi] engem soha nem látott. Még levelezésben sem állék
vele, midőn 1808. Kisnél látám nyomtatás alá készített kézírásban
Verseit, erántam vonszó hajlandóságának csálhatatlan bizonyságai-

¹ keveseknek <akar> óhajtottam

- 40 val.² A' lyrai Poesisben Virág mellett ő a' fejedelmünk. Versei most
fognak nyomtattatni 14. Kis Pap 740 f teve öszve azoknak kiadások-
ra. Ki tett valaha ennyit Nagyjaink közzül? A' hercegi-menyű Fes-
tetics el nem fogadá a' Rumi Monum[enta] Hung[arica] ajánlását
azon fontos okból, mert igyekezetét nem segéllheti, sokat költvén
45 már a' M. Literaturára. Ha Nagyjaink akarták volna 's akarnák most
nem ott állanánk a' hol vagyunk. A' Zólyomi Fő Isp[án]
megszóllította Kist, hogy a' Horázt hátra való Epistoláját is fordítsa,
's bízattja, hogy a' DICSŐ fordítást Ő Exc. a' pompásan fogja kiad-
ni. Illy lépéseket tévén Nagyjaink, 's megkülömböztetvén az értel-
mes Írókat a' nyomorúltaktól, értvén hogy nem a' Czinkének van
50 igazok, kik bennünket VISSZA óhajtanának vinni, holott ELŐRE
kell törekednünk, hanem azok[na]k a' kik tudják hogy az emberi el-
me soha meg nem áll, hanem mindég progressióban vagyon, 's hogy
a' szélesedő ideák a' nyelvet is szélesítik, valaha végre megindulunk
55 mi is, holott eddig még eddig ugyan mindég készülöben vagyunk. –
Ismerem a' Melt. Ur mívelt lelkét, hogy nem azok[na]k számokból
való, a' kik tompák ezt³ érteni, 's ezt ömledező szívvel írni azért bá-
torkodtam. Maradok etc.
- Eddig a' levél.
- 60 Meg kell vallanom, hogy mind ezek fülánk nélkül vannak
ugyan mondva, de tanító czélból, mert 1.) ez a' gazdag, gyermekte-
len ember Kisnek a' Horázt ford[ítása] előtt álló Præfatióért semmi-
vel sem kedveskedett. – 2.) ez is Nyelvrontóknak szidalmazza azo-
kat, a' kik az ő általa imádott Ipa példájától eltávozni mernek, 's az
65 előre menésből viSSza rángatna ha lehetne. Azt hiszi hogy Erdély és
csak Erdély tud magyarul. Lássd tehát Adminisztrátorotoknak munká-
ját az Esdeklést a' M. Nyelv dolgában, mellyet Prónay bizonyosan
látott Kézírásban. – Prónay azt hiszi, hogy én szebben írtam 1790
körül mint most. Ne kaczagjon e az ember az illyekre?
- 70 Egy kérdést? Ti a' Mágnásokat és Mágnáskákat nem hívjátok e
szóval és írva NAGYSÁGODnak? Ne tegyétek magatokat egy sor-

² csalhatatlan <jelenségeivel> bizonyágaival

³ tompák <érzeni> ezt

ba a' cselédséggel. Az ő titulusok: MÉLT. ÚR – nem NAGYSÁGOD, melyet csak Asszonyoknak kell adni.

105. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1812. ápr. 15.
töredék

Széphalom 1812. Apr. 15d. – Utolsó leveledben említéd azon kívánságot, hogy a' Desőffyhez írt Epistolát is láthassd. Imhol az az ex[em]plár mellyet nyomtatás alá készítettem volt még 1809, hogy a' német Betűrakó annál kevesebb botlással rakja-ki. Midőn az újabb
5 ex[em]pl[ár]t Vidának oda adtam volt, elfelejtém ide rakni az igazításokat, és parancsolatodat ezen okból nem tehetém mostanáig, mert Vida az igazítást csak utolsó postával küldé-meg nekem. Ebben az Epistolában sok jó van: bár használhatna[!] a' közönséges immoralitás meggyógyítására, de féltem, hogy merő Chria. Kis bátorít, hogy
10 nem az. Hirgeist Ninyhez nem Epistolát, hanem Sonettet írtam. Prónay Sándorhoz elment köszönő levelem. Venni fogod mását. –
Élj szerencsésen kedves barátom!

GRÓF
DESEWFFY JÓZSEFHEZ.

15 Ha¹ érted é te, honnan jöhet az
Hogy a' Prométheusz' sanda nemzete
Sohol nem áll-meg a' közép nyomon?²
'S mint a' botor juh, melly nem³ éri fel,
Hogy leghamarbb út a' legeggyenesbb,
20 Mindég az egyik félre sántikál? –
Sztricsák, kinek nincs füstös pergamenje,
De a' kinél e' csorbát nem fukar

¹ JÓZSEFHEZ. / <Széphalom, Majusban, 1809.> / Ha

² közép <ösvényen> nyomon?

³ melly <azt nem tanulta> nem

25 Kezekkel pótolá-ki Szmintheusz,
 A' régi irhának nem nagy szívelője,
 Kaczagja Fellegvárit. Ő⁴ talán
 Nem volna gaz, ha gőgje volna kisebb
 'S érezni akarná hogy csak az kicsiny
 Kit a' kicsinység kínozt⁵ és pirit.
 30 Gazdag, te nem vagy pénzed; így hörög.
 Az úgy vagyon kivúlted mint a' czafrang
 Most a' számaron majd a' büszke⁶ ménen.
 A cím csak báb; csak hang az a' nemesség.
 Deukálionnak népe mind rokon faj.
 35 Nincs pór közöttök, nincs nemes; 's ha van,
 Bár trónuson ül, pór a' kába: de
 A' bölcs, ha porban fekszik is, – Király.
 Elnyúlva bársony pamlagán, nevet
 Sztricsák-Királyon Fellegvári, 's mond:
 40 Ha bölcseséged annyit ér, bagoly!
 Mint a' királyság mellyet bírsz: nekem
 Az egyik úgy kell mint a' másik. Ész,
 A' mennyi kell szükségből, nekem is van:
 Az a' tiéd gyanús pénz; kellete
 Nincs mindenneknél; én folyón kapok.
 45 Oszályba néked a' gyümölcs jutott,
 Nekem csak a' héj. Érd-be te a' gyümölcscsel,
 A' héjjal én beérem, 's vége a' pernek.
 Ész é tehát vagy fény? Mellyíke az elsőbb?
 Midőn szobámnak csendes szegletében
 50 Tekintem a' „Bennünket 's Nem-bennünket,”

⁴ Fellegvárit. <'s csillogását,> Ő

⁵ kicsinység <kínozt és> kínozt

⁶ a' <czifra> büszke

106. Kazinczy Ferenc – Berzsényi Dánielnek
1812. ápr. 15. és jún. 12. között

[Episztolákat küld és „bölcsh reflexiókat” Berzsényi Gróf Teleky Lászlóhoz című ódájára.]

107. Vitkovics Mihály – Berzsényi Dánielnek
Pest, 1812. máj. 17.

Berzsényi Danielnek
Vitkovits Mihály
barátságos Idvezletét!

5 Nagy öröömre vált, hogy Te Hazánk' felséges Dallosa, enge-
met barátságos Leveleddel megtiszteltél. Méltán is várhattad viszon
tőlem azt, hogy erre hamar feleletemet adgyam; és tán eddig hideg-
ségnek, avagy meg vetésnek is vetted illy hosszú hallgatásomat. Se
eggyiknek se másiknak nem vehedd, minthogy én drága Leveledre
10 még Martius elején rövid választ adtam, de Sztrokai Antal Barátom,
ki által elküldeni akarám, előbb, mint sem mondá, Pestről Felétek
utazott. Viszszatérven értésemre adta némaságomért méltó bosszon-
kodásodat. Hogy tehát megengesztelhesselek a rövid válasz helyett
hosszú Levelet szándékozta[m] hozzád írni, és e végett T[ekintete]s
15 Kazinczy Urat soraim által megkértem, hogy Munkádnak miképpen
leendő kiadása felől tanácsát és utasítását írná meg, hogy így a
Tipografussal értekezhessem. Míg K[azinczy] Úr felelete után vára-
koznám, egy nevezetes Ügy miatt Bétsbe kellett fel mennem, a hol is
nagyobb részét az Aprilis hónapnak eltöltöttem. Innen láthadd, miért
maradt ennyire el a hosszú Levél.

20 Viszszatértemkor első gondom volt, Verseid kiadása felől az
Universitás' Tipografiában (:minthogy Kazinczy Úr, másutt hogy
nyomtattassanak, egyátallyában nem akarja:) lépéseket tenni. Nem
győzvéen várni Széphalomról a feleletet, T. Saghÿ Urral, a Curatorral
értekeztem a dologról. Ő egy Ivnek jó írott Papirosra 30 forint

25 béváltó czedulában hagyta meg az árát azzal az ígérettel, hogy a
 mennyire lehetséges, alábbra is igyekszik szállítani.

 Kedves Barátom! nem kell sokat aggodnod Munkád' kiadása'
 költségeiről, mert ennek fejében a Pesti Kislapok közül egyneha-
 nyan már is 700 forintot bancóban önként ajánlottak. E mellett Ké-
30 ped' és Munkád' tizímlapja' kimetszéséről Ifiú Siskovits Jó'sef, itten
 Filozófiát hallgató, bőkezűségével fog szorgoskodni és költséget ad-
 ni. A többit is könnyen kitsinállyuk annyival is inkább, hogy a
 fentisztelt Ságghy Úr creditumom mellett a nyomtatásnak netalán hát-
 ramaradandó ára után elvárakozik. Egyedül még az vagyon hátra,
35 hogy Kazinczy Úr a maga nyomtatásbéli észrevételeit, melyekre
 megkértem, hová hamarébb küldené meg. Te pedig, Nagy Érdemű
 Barátom! ha házi 's egyéb foglalatosságaid engedik, rándúlnál le
 hozzánk. Felörvendezettél megígért eljöveteleddel, tellyesítsd örö-
 münket. Legyünk ismét együtt: Tudod, e futékony életben
40 távúllaktunkban be keveset lehetünk együtt! Tudod azt is, mi sokat
 nyerne az Egymást szeretők az Eggyüttlélet által. Jöjj el, Barátom!
 ha szeretsz. Kívánva kívánunk látni, 's egynehány öröm napokat Ve-
 led tölteni. Barátságomra, mellyel égek irántad, kérlek, ha lejössz,
 egyenesen hozzám, és ne máshová, szállj Pestre a Sebestyén
45 Piatzhoz közel a Zöldfa útszában 342^{ik} szám alatt lévő szállásomra.
 Az én Teodorám, kit megösmérvén szeretni fogsz, kinyílt karokkal
 fog fogadni, jó ízű kis ebéddel vatsorával legszívesebben megvendé-
 gelni. Én pedig a legboldogabb napjaim közé számítani a véled
 együtt töltött napokat. Kotsidnak, lovidnak, tselédnek is adunk
50 helyet. Horvát, Szemere velünk lesznek. Mindenképpen és
 mindenestül vár a Barátság, jöjj el. Megújítom még egyszer kérése-
 met, hogy hozzám, és ne máshová, szállj. Ezzel elfelejteted velem
 azt, hogy első Leveledre illy sokára válaszolok; szívemet pedig,
 melly a Barátságért él, hal, tele öntöd örömmel. E mellett arra intlek,
55 hogy ne egy két napra, hanem egy két hétre jöjj hozzánk. Másként
 ugy teszel velünk, mint a ki az igen szomjúzónak kezében lévő tele
 pohárból egy két tseppet engedne innya.

 Elvégzem Leveletem, a Literátori újságokat és értekezéseket, ha
 éljössz, szóval közllyük veled. Tisztelem Hítvesedet, Gyermekeidet

- 60 tsókolom, Téged ölellek a Barátság' forró ölelésével. Légy Barátom,
 én a Tiéd vagyok. Tisztelnék, tsókolnak Horvát és Szemere. Ő közel
 Pesthez Pétzelen jószágotskájában, mint új gazda, élni siet; Horvát
 egy kis időre Válba az Ország Birájához ment el. Mihelyt eljősz, be
 jönnek, és ölelni fogunk. Élly boldogúl!
- 65 Pesten Május 17^{ikén} 1812

**108. Berzsenyi Dániel – Barkóczy Lászlónak, Helmeczi Mihály-
 nak, Siskovics Józsefnek, Fejér Antalnak, Hering Ignácnak, Kot-
 ró Pálnak, Zombori Jánosnak, Fliszár Györgynek, Tatay János-
 nak, Fábri Ignácnak, Schvarcz Józsefnek, Keller Gábornak,
 Szabó Jánosnak, Dér Engelbertnek, Guzmics Izidornak,
 Vojvodics Mihálynak
 1812. ápr. 2. és máj. 24. között
 fogalmazvány**

- Báró Barkóczy Lászlónak, Helmeczy Mihálynak, Siskovics
 Józsefnek, Fejér Antalnak, Hering Ignácznak, Kotró Pálnak, Zombori
 Jánosnak, Fliszár Györgynek, Tatai Jánosnak, Fabri Ignácznak,
 Schvarcz Józsefnek, Keller Gábornak, Szabó Jánosnak, Dér
 5 Engelbertnek, Guzmics Izidórnak, Vojvodics Mihálynak – Beršenyi
 Dániel szíves tiszteletet és idvezletet.

Tiszteletre méltó Hazafiak!

- Le nem írhatom Néktek melly érzéssel vettem azt a' tudósítást
 Kazinczytól, hogy Tí az én gyűjteménykémnek kiadására 's képem-
 10 nek rézbe metszésere pénzt adtatok öszve. Barátim! Örömmel 's ke-
 vély önnérzéssel fogadom el Tőletek ezen szép jutalmat 's nagy di-
 csőséget; de engedjétek meg hogy hálás tiszteletemet, mellyel Nék-
 tek tartozom, azzal a' szíves együgyűséggel vigyem előtőkbe, a'
 millyent a' Tí nemes gondolkozástok kíván. Az illy cselekedetnek
 15 legkissebb jútalma az én köszönetem 's a' kik az illy cselekedetre
 alkalmasak, azoknak azoknak az én köszönetemre szükségek
 nincs. Tí engem érdemem felett megtiszteltetek, de egyszersmind

20 meg mutattátok, hogy szent hivataltoknak egész körét ismeritek 's
bétölteni kívánjátok: mert ámbár azon én munkám igen csekély 's
csak az ifjú léleknek ki forró ömleménye, de még is csak ugyan egy
kis része a' hazai literaturának, melly össze vagyon kapcsolva azon
népnek boldogságával, mellynek vezetésére 's boldogítására rendel-
tetve vagytok.

25 Meg kértem Kazinczyt, hogy ezen szép újságot a' Hazának tudtá-
ra adja, Titeket pedig arra kérlek, hogy ezen kiadásnak örök emléke-
zetét gyűjteménykémnek homlokára tegyétek. Ezzel az én örömet
és dicsőségemet tetézni fogjátok. 'S mint hogy képem Bécsben
készül, mellyet én Néktek minel előbb meg fogok küldeni, 's mint-
30 hogy a'¹ melly Pesten² készült igen hibás, fordítsátok azon pénzt
mellyet a' metszetésre szántatok, a' kiadásnak csínosítására.

Vegyétek ezen leg újabb odámat 's vizsgáljátok meg, 's hogyha
egészen érdemetlennek nem találjátok, iktassátok rokonai közé:

35 A' Balatoni Nympha
GR. TELEKY LÁSZLÓHOZ,
midőn a' Balatonra szállott.
1812.

40 Idvezlek, Teleky, nádligetim között!
Vígan nyújtom ezen tölkoszorút neked.
Vígan zengeti el nádsipom énekét
'S e' szent csésze viz áldozik.

Hősek' magva, nemed' tiszteli a' Magyar.
Él még benned ama' régi Szilágyi vér,
Melly Pannon' letörött thronusa' talp kövit
Még egyszer leraká dicsőn

45 Corvínban, ki Hazánk' Bellerophonja lett,
'S a' vakságba merült századok' éjjelén

¹ a' a' [th.emend.]

² melly <pe> Pesten

A' mennyből lehozá Delphi' szövétnekét
 'S meg gyújtá Buda' ormain.
 Ennek fénye fajod' nemzeti béllyege,
 Ez búzgatta ama' Főpapi Lantverőt
 Pécs' szent erdejiben, szent palotájiban,
 'S ez gerjeszti te melledet.
 Minos' rejteke volt a' te nagy iskolád,
 A' villám' ura ott iktata Parthenon'
 Felsőbb pitvariban, 's bé avatott szemed
 Függett Palladiumjain.
 Láttad Deucalion' fönnyen uralkodó
 Hullamit 's koronás Albion árboczit,
 A' bölcs nép' felemelt lelke' csudáját és
 A' törvény' diadalrait
 Lásd e' tájakat is, mellyeket e' napon
 Kormányodra bizott a' Haza Istene;
 Nézd e' pusztát virányt 's Tungusi vad lakost
 'S a' szörnyek' fene nyomdokait!
 – Nem tenger, nem egyéb helyhezet alkotá
 A' nagy népeket és nagy birodalmakat;
 Minden nép, ha javát ismeri, nagy, szabad
 'S boldog minden időn 's helyen.
 A' nép, hogy ha szabad 's virtusi nincsenek,
 Gyermek, melly keziben kést, üszögöt visel,
 'S egy rút törpe gigáskardal: az éget, öl,
 Ez vázkép 's kacagást okoz.
 A' fényes Latium 's Sparta' kevély feje
 A' virtus' meredek bércein ötle fel;
 Pallas' fegyvere nyit út oda 's le hull
 A' mit nem fedez Aegise.

- 80 Tedd a' durva Getát a' Tiberishez és
 A' hét hegy' lakosit Bosporus' öblihez,
 Barlang lészen a' mott a' Capitolium
 'S itt új Róma emelkedik.
- Menj! megcsillapodott a' zaj előtted és
 Szendergő suhogás váltja fel a' morajt;
 Nézd a' kék Badacson lassu Favónt lehell
 'S nem küzd a' Tihany' ősz foka.
- 85 Félek hogy ez az óda a' poesis' korlátiból ki hág és igen hidegen
 's szározon okoskodik. De valóban nincs is nehezebb, mint az illy
 komoly igazságot innepi köntösbe öltöztetni, melly mindenkor csak
 ugy szeret megjelenni mint a' mezítlábos Cátó a' világ' thronusán. –
 A' Nagy Pálhoz szólló ódának két első verseit méltóztassatok meg
 90 változtatni illy formán:

109. Tatay János – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1812. máj. 24.

Pest 24dik Májúsz 812

Tekintetes Bersenyi Daniel Úrnak
 a' Pesti Nevendékek tiszteletet a:

Nagyérdemű Hazafi!

- 5 Ha a' Virtus mindenkor érdeme szerint megkoronáztatik, Te
 Tekintetes Férjfiú! a' többi borostyánok közt, mellyeket a'
 Literatura' tövises ösvényén érdemlettél; azzal is örök lauruszt
 szerzél Magadnak, hogy Nagylétedre hozzánk szinte a' barátságig
 kegyesen leereszkedni méltóztattál. De csak ez, az igazán Nagy Em-
 10 bereknek characterök! – Tekintetes Úr! a' mi cselekedetünk csekély,
 de szives, és egyedül a' Haza szeretetnek szüleménye. Vajha tehet-
 ségünk annyira terjedne, hogy ily Literátorúnkhoz 's felséges mun-
 kájához illendő mértékbe volna!! Ha a' szerencse még most ezt meg

15 tiltotta; a' Természet, Hazájához vonzó igaz szívet adván: azt kétsze-
rezte.

Vegyed tehát Tekintetes Úr Te is oly szívvel Hozzád való tiszte-
letünknek e' kisded jeleit, fáradságidnak jutalmául, millyennel vevé
ama hires Persa király egy hív jobbágyjának maroknyi vizét: cse-
kéltséget adott, de jó szívvel nyújtá; mi is környüállásinkhoz képest
20 keveset, de igaz szívből áldozunk, csak elfogadni méltóztassál. Ha
mi egy ily Hazai Literátornál figyelmet érdemlettünk, ki minket be-
cses Levelével váratlan meg tisztelt; tettünk eléggé megvagyon ju-
talmazva azért is kérünk méltóztassál megengedni azt, hogy neveink
a' nyomtatványokból ki maradjanak: melly okokra nézve, utóbb
25 megjelentjük.

Az Élet korai (:mostani nevezet alatt, az Életem Philosophiája:)
a' Táncz, és Emmihez, a' többiekhez bé vagynak iktatva. A' Nagy
Pálhoz irt Odának két első strofáját kívánásod szerint meg jobbítjuk,
's a' Gr: Telekihez írottat is rokonai közé avatjuk: mert nem
30 keves'bbé, mint a' többi, Poetai Lélekkel 's tüzzel iratott, 's úgy mint
a' többi érdemes a' borostyánra.

Élj szerencsésen Tet[kinte]tes Férjfiú! Literaturánknak
virágaztatására! Élj boldogul az utóbbi kornak hál'adó emlékére, 's
minket hív Tisztelőjűd közé számlálni méltóztassál.

35 Társai nevében
Tatay János a' B[ölcshész] D[oc]tóra mk

110. Barkóczy László – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1812. jún. 2.

[Lásd a 112. levél mellékleteként!]

111. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1812. jún. 12.

fogalmazvány

Nikla Jun. 12^{dik.} 1812.

Tiszteletre méltó Férjfiú!

A' mit Te Jupitertől kérsz, hogy tudniillik az édest keserűvel ad-
ja, nékem valóban úgy ad mindent 's még a' dicsőséget is. A' Pesti
5 Nevendékek' tétele nékem becsület, dicsőség. 'S meg kértem azon jó
gondolkozásu Papokat, hogy ezen kiadásnak örök emlékezetét
gyűjteménykémmek homlokára tegyék 's megírtam nekik, hogy Té-
ged meg foglak arra kérni, hogy az ő szép hazafiságokat,
nyelvünkhez 's literaturankhoz viseltető buzgásokat a' M. újságok-
10 ban a' Hazának tudtára add. Ezt senki úgy nem tudja mint Te es ezt
ők megérdemlik. 'S ámbár már megfordultam Bécsből hova csupán
azért mentem hogy képemet metszessem, a' minthogy azt még ezen
holnapban meg is küldi Blaschke Pestre Hartlebenhez, Te mindazo-
náltal ha valamit írsz el ne hallgasd azt, hogy ők nem csak a' kiadás-
15 ról, de még képemnek metszéséről is gondoskodtak; Hogy¹ mennyi
pénzt adtak össze azt úgy gondolnám nem szükség 's nem is kell ki-
tenni. Egyéb eránt pedig igen szépen megmondhatod azt mast a'
Publicumnak a' mit B. Pronaynak irtál Nagyaink hidegségéről. Hogy
verseimet magasztald, arra tudod szükségem nincs, mert én csak ma-
20 gam szeretem magamat dicsérni. Nem is egyébért kérlek erre hanem
hogy azon jó embereknek szívességet valamivel viszonzni segéld.
Esedezem azonban mind e'mellett, hogy ha netalán ezen kérésemnek
teljesítése legkisebb terhedre találna lenni, tehát egy szót se írj.
Mert ámbár az ő emberségeket csak annyiban is meghálálhatni nagy
25 gyönyörűség nékem, de² a' Te kedvetlenségeddel nékem minden
gyönyörűség igen drága.

¹ gondoskodtak; <de> Hogy

² nékem, <mindazonáltal> de

Epistolaidat 's odámra küldött bölcs reflexioidat a' legszívesbb
köszönettel vettem. Hogy más az Üszög és más az Üszök, azt igen
örömet helyben hagyom, mert a' kétértelmű szónak én egyébiránt
30 is kérlelhetetlen ellensége vagyok. Hogy azon verstag rövid is lehet,
azt valóban én nem tudtam 's hogy mast Tőled hallom annak is igen
örülök, mert az illy szabadságot senki inkább nem szereti mint én.
De hogy a' Deucaledont nem érted, azt éppen nem szeretem, mert
kétség kívül így nagyot botlám midőn azt hittem, hogy Gr. Teleky
35 László Angliában tanult, pedig tán más Teleky volt az a' kiről én azt
olvastam vagy hallottam.³ Ha úgy vagy az már valóban nagy sza-
badság volna, de meg sem! mert hiszen szintugy elküldhetem én őtet
Angliába mint Cretába. Hogy Minervának csak egy Palladiuma volt
Parthenonban az igaz, de én annak Palladiumain annak altaraít es a'
40 tudományoknak minden nemeit akarnám érteni. Lehet hogy ez ismét
nagy szabadság s megvallom szeretném is megigazítani, de nem tu-
dom.

Bécsben egész hetet töltvén, méltán várhatnál tőlem valami kis
ujtságot, de én valóban semmivel sem kedveskedhetem. A' Belvederi
45 festmények mastanában új rendbe szedetvén, sem Lajstromot sem
embert nem találtam a' ki engem igazán vezetni tudott volna.
Knappnak, egy mastan élő festőnek quodlibetje, az az Kosara 's
mindenféle gyümölcse és tengeri nyula, leginkább megbájolta mes-
terségtelen szememet. De e' mellett sok olly Adámokat Évákat Ma-
50 donnákat 's más szenteket láttam a' millyeneket én is tudnék festeni.
Az udvari Theatrumban játszó Duportnak táncza és Neuman nevű
leánykának táncza és szépsége csábító 's valóban illy látásra 's jegy-
zésre méltót egész Bécsben nem láttam. A' többi Theatrumban
semmi különöst nem találtam. Köztünk legyen mondva, én azt hi-
55 szem, hogy egy illy kis Boszorkány mint Neuman, hamarabb 's bi-
zonyosabban fel tudná emelni a' Magyar Theatrumban mint minden
hiazafiui okoskodásunk és buzgólkodásunk. 'S vallyon nem lehetne-
e tehát nekünk is egy illy Lyánykát szerezni? –

³ vagy hallottam

60 Ez órában kapom B. Barkóczy Lászlónak levelét, melyet nem azért közlök veled, hogy azt Báró írta, hanem azért mivel én abban józan észet sejtek és korántsem találom benne azt a' szörnyű íztelenséget,⁴ melly olly igen közönséges hibája magyar íróinknak. – Te pedig mindennek felett tisztelt Barátom élj szerencsésen 's hited el azt magaddal, hogy én mennél több tudósainkal kezdek ismérkedni

⁴ szörnyű <...> íztelenséget

112. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1812. jún. 12.

és

110. Barkóczy László – Berzsenyi Dánielnek

Pest, 1812. jún. 2.

Nikla, Jun. 12^{dik.} 1812.

Tiszteletre méltó Barátom!

5 Epistolaidat 's ódámra küldött bölcs reflexióidat a' legszívesbb köszönettel vettem 's mindenikből annyit tanultam, hogy én örömet el lennék minden egyéb olvasástól, csak mindenkor a' Te Epistolaidat 's leveleidet olvashatnám.

10 Hogy más az Üszög 's más az Üszök, azt igen helyben hagyom, mert a' kétértelmű szavaknak egyéberánt is kérlelhetetlen ellensége vagyok. Hogy azon verstag rövid is lehet, azt valóban én nem tudtam 's hogy mast Tőled hallom annak is igen örülök, mert az illy szabadságot senki nem szereti inkább mint én. De hogy a' Deucaledont nem érted, azt éppen (nem épen s képen, mert ezek kétértelműek) nem-szeretem, mert így kétség kívül nagyot botlám midőn azt hittem hogy Gr. Teleky László Angliában tanult, pedig tán 15 más Teleky volt az a' kiről én azt olvastam vagy hallottam? Ha ugy vagyon ez már valóban nagy szabadság – de még sem! mert hiszen szint ugy elküldhetem én ötet Angliába mint Crétába. Hogy Miner-vának csak az Ilioni képe vagy oltára neveztetett Palladiumnak,

20 alkalmasínt én is tudom, de vallyon a' poeta nem nevezheti-e annak minden egyéb bálványit és oltárit 's tán meg templomait is Ilioni vagy görög terminussal Palladiumoknak?

25 A' mit Te Jupitertől olly szépen kérsz, hogy tudniillik az édest keserűvel adja, nékem valóban azt meg adja mindenben. A' Pesti Nevendékek tétele nékem becsület 's dicsőség; de én ezen dicsőséget nehezen tudom Szemerének Horvátnak 's Vitkovicsnak meg bocsátani. Meg kértem azon jó gondolkozású Papokat, hogy ezen kiadásnak örök emlékezetét gyűjteménykémnek homlokára tegyék, s meg írtam nékik, hogy Téged meg foglak arra kérni, hogy az ő szép hazafiságokat, nyelvünkhez 's literaturankhoz viseltető buzgásokat
30 a' M. ujságokban a' Hazának tudtára add. Ezt senki ugy nem tudja mint Te és ők ezt meg érdemlik, 's ámbár már meg fordúltam Bécsből, hová csupán azért mentem hogy képemet metszessem, a' mint-hogy azt még ezen holnapban meg is küldi Blaschke Pestre Hartlebenhez, Te mind azon által, ha valamit írsz, el ne hallgasd azt
35 hogy ők nem csak a' kiadásról, de még képemnek metszéséről is gondoskodtak. Hogy mennyi penzt adtak össze, ugy gondolnám, nem kell kitenni. Egyéb eránt pedig igen helyesen meg mondhatod azt mast a' Publicumnak, a' mit B. Pronaynak mondtál Nagyaink hidegségéről. Hogy verseimet magasztald, arra tudod szükségem nincs,
40 mert leg szebbnek tartom azt ha munkám maga magát dicséri meg. Nem is egyébért kérlek erre, hanem csak hogy azon jó embereknek szívességét valamivel viszonzni segéld. Esedezem azonban mind e' mellett, hogy ha ne talán ezen kérésem[ne]k tellyesítése leg kisebb terhedre talalna lenni, tehát eggy szót se írj. Mert ámbár az ő embersegeket csak ennyiben is meg hálálni, nagy¹ gyönyörűség nékem, de
45 a' Te kedvetlenségeddel, nékem minden gyönyörűség igen drága.

Bécsben egész hetet töltvén méltán várhatnál tőlem valami kis újságot, de én valóban semmivel sem kedveskedhetem. A' Belvederi Festmények mastanában szedetvén új rendbe, sem Lajstromot sem
50 embert nem leltem a' ki engem vezetni tudott volna. Knappnak, egy mastan élő Festőnek quodlibetje, az az Kosara, tengeri nyula 's min-

¹ hálálni, <nékik,> nagy

denféle gyümölcssei, bájolta meg leg inkább mesterségtelen szemeimet. De e' mellett sok olly Ádámokat Évákat szenteket 's Madonnákat láttam a' millyeneket én is tudnék festeni. – Az udvari
55 Theatrumban játszó Duportnak táncza és Neuman Leánykának táncza és szépsége valóban csábító 's illy látásra és jegyzésre méltót nem is találtam egész Bécsben. A' többi Theatrumokban² semmi különöst nem láttam. Köztünk legyen mondva én azt hiszem, hogy egy
60 illy kis Boszorkány mint Neuman, hamarább 's bizonyosabban fel tudná emelni a' Magyar Theatrumot, mint minden hazafiúi okoskodás és buzgólkodás. 'S vallyon nem lehetne-e nekünk is egy illy Lyánykát szerezni?

Tegnap kaptam Pestről három levelet, B. Barkóczytól, Vitkovicstól és Tatay János Kis Paptól, ki a' Nevendékek nevében
65 felel levelemre. Barkóczyét közlöm veled, nem azért hogy azt Báró írta, hanem csupán azért mivel én abban józan észet sejtek 's nem találok benne semmi íztelenséget, melly egyéb eránt³ igen közönséges hibája írónknak, pedig stultitia caruisse, est sapientia prima.

Élj szerencsesen nagy érdemű Ferjfiu! s mindenek felett szeretett
70 's tisztelt Barátom!

Tekéntetes Berzsenyi Dániel Urnak

B. Barkóczy László tiszteletét!

Kötelességemnek véltem lenni azon barátságos levelét a' Te[kin]t[e]tes Urnak mellyet a' Társasághoz én általam küldött, ezen
75 írásommal különösen megköszönni; ha a' húzomos betegség mellyben mind eddig feküdtem más egyéb környüállásokkal nem hátráltatott volna, hamarább tellyesítettem volna kötelességem a' Te[kin]t[e]tes Ur eránt, kit ha nem személyére nézve leg alább lelkére nézve nagyon esmérek 's valóban nagyra becsülöm barátságát, a'
80 melly nekem nagy ösztönt adott a' Magyar Literaturánknak akár melly módon elő mozdítására. Valamint pedig első levelét a' Te[kin]t[e]tes Urnak nagyra becsülöm, ugy ki kérem magamnak ez-

² Thetrumokban [th. emend.]

³ eránt **eránt** [th. emend.]

után is néha néha barátságos levelét a' mellyet bizonyára mindenkor
örömmel fogja olvasni a' fent nevezett. Pesten 2^{dik} Jun. 1812.

113. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Bonyha, 1812. jún. 20.

Bonyha, Kükküllő vmegyében, jun. 20d. 1812.

Tekintetes Ur!

Három verset¹ küldö nekem Kazinczy, egy dunántuli
Berzsenyitől: *A melancholia, Felsőbüki Nagy Pálhoz, Élet korai.*
5 Már a névre felvillantam, mert Nemes-magasiban levő Berzsenyi vér
van bennem is; a költem pedig, akárkié lett volna, egyszerre csak
hódított. Nyelvbeli folyama tiszta mint az erdélyi havasi csergeteg;
lehelete nyájas, regényes, millyen a Sítkeről és Kemenes dombjáról
elnézett Kemenes alja, s a Bakonyon túl Somló hegye Sümeg vára
10 kékelése; a gondolat csak amugy egyszerűn oda fúva s még is felsé-
ges, mint Mózes nagy sora: Monda az Ur, legyen világosság, – és
lön.

Én gyerek vagyok még, nem tudom tudós okokkal támogatni „mi
Szép”, hanem csak azt veszem észre, hogy a mi egyszerű, természe-
15 tes, a' miben nemes kény, illedelem van, mind belém ragad; a mi
kényszerített, feszengő, cifrázott, homályos, mind untat.

Oh ha azon szomj és nyugtalanság, melly engem űz, italára, bé-
kéjére találhatna. Kristály tisztának kívánnám az italt, de nem
briliantozott pohárból, mert ez nem átátszó, s fogantyuja nehezkés.
20 Békém úgy lenne, ha visszafényülve látnám Buda és Gyulafejérvár
dicsőségét, melly hajdan nemzeti miveltségnek indult.

¹ **Költélyt.** Emendálva Döbrentei jegyzete alapján: „Vers állá itt akkor, s más elő-
kerülő mostani szók helyett is, akkoriak; de hatalmamban még, *szókra* nézve az *akkor*-
t, *mai*-vá tennem; valamint kényem tarthatá; az akkor csak megérinttetet újra önte-
nem.” (BERZSENYI 1842/III, 51.)

- A munka oda, gigászi; de nem veszett el még egészen a magyar nemzet; utódok, kikre honukban minden vár-rom, egy egész hisztóriai nagy époszban int, csak nem gyávulhattak el végképen.
- 25 Akárki legyen e feltörekedés körül hívséggel és igazlelkűségben járó, szívest adom tudtára szép művének hatályát, s osztozom örömében azon, hogy nem hangzott el csak süket szélben nemzeti nyelvű dala.
- Ezen fakadott részvét iratja velem a Tekintetes urnak e levelet,
- 30 kinek benne, ime koszorut küldök Erdélyből.
- Gróf Bethleni Bethlen Ádám királyi² aranykulcsos özvegye, Marosnémeti gróf Gyulai Katalin adja azt a „Melancholia” költérének azzal, hogy kölaphra véseti azt ki egészen, s kertjébe állíttatja. Fennkölt gondolkodású hölgy ez, gyönyörűn beszél magyarul
- 35 és csak inkább s legjobban úgy. Hangulata csendben, bizonyos önérzettel és érzékenyen foly s innepélyt gerjeszt. Lelkülete nagyszerűekhez vonja, érzelmeiben büszke. Öltözete módja mindenkor uri, s ha vendégei körében itt, vagy télen Kolosváratt a társaságokéban megjelenik, azonnal hódol neki, minden. Egy, királyi paloták magyar hölgye.
- 40 Taval többfélét hallék tőle Barcsay Ábrahámrol, mit majd ennek életírásába tehetek; minap meg néhány felvilágító viszonyt monda el azon követségről, melyet 1791ben az erdélyi országgyűlés nevezte
- 45 II. Leopoldhoz, feltett törvénczikkei megszentésítésé végett, s az, Bécsben 1792beli febr. 16d. óta majus 12dikéig folytatta eljárását. Mert a grófné felkésérte apolásul 72 esztendő atyját gróf Gyulai Józsefet, ki a 12 követnek elsőbje volt, s mint igen élénk szép ifju özvegy, minden elsőb helyeken megfordult; az események belső kolcsait[!] hallotta; átaljában pedig, már férje társasága, ki 1790b.
- 50 hala meg, és az által a nagyszebeni szabadkőmiveseké, az érdekes tárgyakra figyelést fogékony elméjében felgerjesztette.
- És örömet hallgatám én, leányi forró szavaiban gr. Gyulai József hazafiúi vonásait, ki egykor katonáskodott, később Szilágy Csehben, főként pedig Paczalban szölei között lakott, s mint aranykulcsos

² királyi [sh. emend.]

55 és királyi hivatalos, nyerte meg a József császár utáni ország-
gyűléseken földieit bizodalma. Olly méltóság tekintélyét mutatva áll,
Bécsben 1792-ben készült gyönyörű olajfestésű ősz képe, magas
termettel (ilyen leányáé is) hosszú[!] mentében bakancsban, minővel
60 Kaunitz hercegnek mondá el csenddel, Erdély szabad alkotványát, s
annak németül tett azon kérdésére miféle hivatali viselne (már mint e
nagy követség elsője) egyszerűség jó indulatával felelé: „*Ich bin ein
Winzler.*”

E becsületes vinczellérben olly régi várszellemű magyar ur hunyt
el 1800ban 80d. évében, minőket a változott kor, többé nem nevel.
65 Jellemzetéhez elég az, hogy németül csak magyarul nem tudó német-
tel beszélt, s kedvelt menyét ő, még „kegyelmedezte.” Csak ő tuda
bánni a zsidói b. Wesselényi Miklóssal; egy szót vete menydörgései
közé, s a zugó, csillapult. Jó barátok szomszédok valának. Leánya, itt
e Bethlen birtoknak, mint egy fiú s jány anyja, felében asszonya. A
70 régi épület új izlettű kastélya, általa emelkedék; e mellett pedig egy
angol helyezésű szép kert az ő csinos tapintata szerint kerekedett.

A mint ebben tegnap délután járék, s menttemben az említett
költőket újra éldelém, a grottában találtam virágaival.

Ha nem volnék alkalmatlan, kérem, Nagysáddal én valami szép
75 verseket közlenék.

Felolvastam a „Nagy Pálhoz” irottat; fel, az Életkorait. „Felséges
gondolatok” lön a megjegyzés.

Felolvastam a „Melancholiát.” A grófné szeméből elandalodás
könye csillant ki.

80 „Ah! ez, nagyon szép, szóla, köszönöm közlését. Kőlapra fogom
vésetni s ide tétetem tábláját e grottába, az épen ide való” stb.

Én pedig megörvendtettem ezzel Berzsenyit, mondám. S íme
teszem. A grófné azt hagyá meg, irjam tiszteletét, s ezennel azt is tel-
jesítem.

114. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1812. júl. 2.

Széphalom Júl. 2d. 1812.

Kedves barátom,

5 Helmeczinknek tegnap vevém levelét. Azt írja, hogy Verseidnek
nyomtatásához már hozzá fognának, ha a' Bécsből várt kép megér-
kezett volna. Addig nem lehet, mert félő, hogy vagy a' választandó
formátum lesz nagyobb a' képnél, vagy a' kép nagyobb a'
formatumnál. Ezt az okot én tökéletesen helyesnek, elégségesnek
lelem. Lángolok látni képedet, édes barátom. De te ne késs velem
10 tudatni, ki festette a' képet, és miként festette, vászonra e és termé-
szeti nagyságban vagy kisebb nagyságban, – miniatúrben e, mint az
vala, mellyet nekem küldél; és, minthogy az afféle tudósítások né-
kem útmutatásul szolgálhatnak, tudassd velem azt is, mit kelle fizet-
ned a' Festőnek, mit Blaschkének, kit én személyesen ismerek. Sőt
15 hagyd értenem azt is, miként, történetből e vagy valakinek tanácsá-
ból, jutottál épen ezen Festőre, 's Blaschkéra. Végre azt mondd-el,
ha magadat a' képen eltalálva gondolod e? 's mellyiket tartod in-
kább eltalálva, ezt a' most készültet e, vagy a' mit Kährling festett.
Helmeczinek írni fogok mihelytt ezen levelemmel készen leendek,
20 hogy a' Blaschke' munkájából egy nyomtatványt küldjön nekem,
hogy minél előbb láthassam.

A' Te verseid e' szerént, édes barátom, négy esztendőnek eltelése
után, csak ugyan sajtó alá kerülnek, még pedig jobb lelkeinktől vár-
va, jobb lelkeinktől elősegélve, jobb lelkeinktől előre megtapsoltat-
va. Helmeczi, ez a' lelkes kis fiu, reájok ismét kapott 150 ftot; százat
25 a' Fejérvári Nevendék Papságtól, hol Farkas Imre nevű kis-Pap ba-
rátja volt a' buzdító, – ezt azért mondom, hogy ha Fejérvárra még
Pesti útdban, ötöt felkereshessd – ötvent pedig egy Tomicza nevű
Zagrábi megyebeli Kis Paptól. Van tehát már 990 f reá, mellyhez
még a' Helmeczi tanítványának, Siskovics József Urfinak,
30 contingentiája járúl. – Ezen levelemmel együtt fog indulni levelem

nem csak Helmeczihez, hanem Vitkovicshoz is, 's kérni fogom őket, ut manum labori admoveant.

35 Hogy a' Kis Papok felől jelentést tegyek az ujságokban, azt parancsolod. Parancsolod szóval élek, kedves barátom, nem a' Városiság' veszett hazug édességével, hanem annak kijegyzésére, hogy a' te intésed nékem parancsolat, 's ha van több annál, még több. Teljesítem szívesen, mind érettek, mind éretted, mert őket – őket, azokat a' derék Papfiúkat, – nagyon szeretem. De hagyj egy kis gondolkodásra időt. Nem ártunk e a' dolognak is, ezeknek a' fiúknak is, a' kihirdetéssel? A' NEMZETISÉG' ELLENSÉGEI szemmel tartják az
40 így-buzgólkodókat, 's félek, ne hogy megtiszteltetésekkel nekik ÁRTSUNK.

Te velem Barkóczynek levelét közléd. Engedd hogy én Tatayhoz írt levelemet közöljem.

45 Tatay Jánosnak K. F. baráti idvezletét.

Midőn barátságos leveledet vevém, körüllebege Megyéd Nagy Prepostjának árnya, ki, mint Te, engem soha nem látott, és, mint Te, szeretett; körüllebege Daykámnek árnya, ki ott kezdé velem, a' hol te lakol most, levelezését; 's e' két emlékezet annyira elragada, hogy a'
50 magában is kedves elfogadtatást érdemlő levelet kénytelen valék kétszeres örömmel venni.

Lelkem eltölt azon gondolattól, hogy tibelőletek, tiszteletre-méltó Ifjak, Daykák fognak válhatni és Nagy Jósefek; 's örvendettem magamnak, hogy kedvező sorsom a' ti barátságatokba vezete – mert Leveledet, Kedves Tatay, bátor vagyok társaidnak is venni szavaikként.
55

A' mit Berzsenyinek versei eránt mutatátok, az gyöny[örű] jövődőt ígér. Barkóczy, a' nemzetét 's annak nyelvét szerető Primás, felvidül az Istenek között, látván hogy azon Rend' nevendékjei, mellynek ő feje vala, értik hazafiúi, papi, emberi kötelességeiket, 's
60 literaturánkért, mellyet ő, ha annak ragyogóbb virágait láthatta volna, gazdagsága 's bőkezűsége szerént fogott volna ápolni, áldozatokat tenni elkezdettek. Oh, éreztétek e' szent kötelesség' szavát akkor is,

midőn némellyíteket¹ az érdem püspöki székbe ültetend, 's
65 készüljetez úgy, hogy literaturánkat ne csak pénzzel (a' mire ugyan
most legnagyobb szükség vagyon,) hanem írással is segéllhessétek.
Legyetek rajta, hogy nyelvünk bennetek Bourdalouekat,
Bossueteket, Fenelonokat találhasson. Telegdi, Pázmán, Káldi már
szerencsével elkezdék futni a' pályát. Indúljatok utánok, 's az a' mit
70 Horátz a' JÓLÍRÁSnak kútfeje gyanánt tekint (Epist II. 3. 309.)
menjen előttelez mint világosság oszlopa, Vénusz és Svadéla pedig
híntsek ajkaitokra minden kellemeiket. etc. 23. Jun. 1812.

A' mi Kisünk eddig PÜSPÖK. Örvendek hogy a' Super-
intendensi hívtal így férjfi által tiszteltetett-meg. Én Kisnél nem is-
merek semmi jobbat, semmi szeretetre, tiszteletre méltóbbat. Bár
75 olyan volna minden Pap – noha én csak akkor is az maradnék a' mi
most vagyok. – Helmeczi az ő Versei eránt felette kedvetlen tudósí-
tást ír. Trattner vissza küldé neki a' MSt, 's azzal vádolja, hogy mér-
ték nélkül szereti a' pénzt. Trattner a' két kötet elébe készítendő két
képért resolvalt Kisnek p 500 f. Bankóczed[ulában] EZER f[orin]tot.
80 Kis Bécsbe ment, lefesteté magát, mely 40 f VCzéd. került; a' met-
szésért 100 f VCzt kértek. Ez a' két summa 700 f VCz. ment.
Trattnertől ennek fejébe Kis 1000 ftoz kért. Ez elrettent, 's a' Kéz-
írást vissza küldvén, a' nyomtatásról lemondott. – Ámbár késő, én
még is írni fogok, 's felvilágosítom Trattnert, hogy a' második kötet
85 előtt állandó kép (Socrates a' Gratziaák statúájával) Grüner által
metszve csak 35 f VCzba kerül, úgy írja nekem Kis, és így világos a'
megtévedés. Bár csak a' dolgot jóvá tehetnénk.

Erdélyből írják hogy a' háborúhoz tartozó dolgok ki állítása ott a'
Commandírozóra bíztatott, 's e' végre Provincialis Commissarius-
90 nak a' Gubernator van kinevezve, ki ennél fogva Gubernatori
hívtalától dispensálva van. Tudassd ezt, ha terhedre nincs, az én
igen kedves Sárközymbel, kit nagyon köszönts. Tedd mellé, hogy
Desőffy Pipsz, a' Szabolcsi Követ, azt írja tegnapelőtt vett levelében,
hogy a' Diæta alatt neki is Emil fíja leve. – Te pedig midőn nekem
95 ismét írsz, beszélld-el azt az illetlen 's nevetséges dolgot, hogy Hor-

¹ némellyíteket [th. emend.]

vát Ádám a' Teleki László Asztalánál MINT KEZDÉ-EL A'
GAJDOLÁST 'S MIT GAJDOLT?

115. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Lajosnak
Nikla, 1812. júl.

Kedves Atyám Uram!

5 A' szegény Jakab mostanában nálam tartózkodván nem akartam
levél nélkül eresztetni, kitől is örömmel értettem, hogy jó egészség-
ben hagyta Atyám Uramat 's hogy mast is abban találja szívből kí-
vánom. Mi egészségben vagyunk. Gyermekeim eleget zaklatnak,
hogy vigyem fel őket Atyám Uramhoz 's ha ezen fiúi 's egyszer-
smind atyai kötelességemet elmúlasztom, higgye Atyám Uram hogy
nem hidegségem okozza.

10 Az új házamban ugyan már bennlakom, de még mast sem kész
egészen. Ez az épület, melly csak négy szobából és konyhából és
kamarából áll 's nagyobb része már többbe került tíz ezer forintomnál
's csak nem dugába döntötte egész gazdaságomat. A' tavasz itt olly
száraz volt ez idén, hogy miólta ezen jószágomat bírom még olly ke-
vés szénám nem volt mint mast. A gabonák szépek, de én az építés
15 miatt igen keveset vethettem 's következés képpen keveset is fogok
aratni. Azonban az én ideális épületem és gazdaságom egy kevésé
jobban megy; mert munkámnak nyomtatására és képemnek ércbe
metszésére nagy summa pénzt adtak öszve Báró Barkóczy László,
20 Helmeczy Mihály 's más tizen négy Nevendék Papok a' Pesti
Seminariumban. Egy kis dalom pedig Gróf Bethlen Ádámnénak ke-
zébe jútván, úgy meg szerette azt ezen Erdélyi nagyfényű Dáma,
hogy azon darabomat, mellynek Melancholia a' czimje, az ő igen
szép anglus kertjének egy grottájában köre vésette.

25 Kedves Atyám Uram illy temjéneket illy megtiszteltetéseket még
Magyar Író nem kapot! Az illyekkel dicskednem Atyám Uram előtt
nékem szabad és kötelesség is, mert én kívülem ennek senki inkább
nem örülhet mint Atyám Uram.

30 Feleségem és gyermekeim csókolják Atyám Uram kezeit, én pe-
 dig fiúi szeretettel és tisztelettel maradok
 Kedves Atyám Uramnak
 Mikla, Juli
 1812. engedelmes fija
 Bersenyi¹ Dániel

¹ Bersenyi [emend. PN alapján]

116. Tatay János – Bersenyi Dánielnek
1812. júl. 27. előtt

[Két levélben elküldi verseit, illetve Bersenyi rézbe metszett
 portréját.]

117. Bersenyi Dániel – Tatay Jánosnak
Nikla, 1812. júl. 27.

Nagy érdemű Barátom!

Egyszerre kapám két ízbéli leveleidet 's egyszerre felelek azokra.
 Verseidet nagy gyönyörűséggel olvastam 's nem leltem benne
 semmi gáncsot, 's hidd, ha leltem volna, én Téged annyira szeretlek
 5 és becsüllek, hogy hibádat meg merném mondani. Hogy ezen szó:
Díj háromszor fordul elő egymáshoz közel versedben, azt ugyan a'
 gáncs keresők hibának fogják nevezni, de én mint szabad poeta azt
 vagy igen csekély hibának vagy éppen semmi hibának sem nézem.
 Nyelved olly szép olly hajlékony, hogy azt szeretni fogja minden,
 10 mellékszavaid válogatottak 's helyesek, képeid elevenek és mosoly-
 gók 's minden vonásidban a' Szépnek és Nagynak magvai, csiráji
 fakadoznak. Néked oktatóra szükséged nincs; az az Istenség melly
 kebledet hevíti, az a' Te leg hívebb oktatód.

A' képet igen alázatosan köszönöm! Magamnak nem hivén,
 15 mütattam azt másoknak is kik azt mind helyesnek és eltalálnak

ítélték. Fordítsátok tehát bízvást a' könyv' csinosítására. Azért nem nyomattam több exemplárokat, mivel az volt szándékom, hogy Pestre megyek és az ott lévő vignettel és címlappal egy levélre nyomatom, 's mint hogy mast nagy károm-nélkül gazdaságomat nem hagyhatom, tegyetek vele a' mit tehettek. Kedves Barátom! Kazinczynktól értem, hogy még nem elegendő a' pénzetek, tisztelj meg kérlek bizodalmaddal 's írd meg nékem még mennyire van szükségetek, hogy én azt néktek minél előbb meg küldhessem, 's ha még alkalmatosságot is tudnál mutatni, melly által leghamarább s legbízonyosabban vehetnéd a' pénzt, azt is igen szeretném. A' kiadásra sem Helmeczyt sem másikat közületek kérni nem bátorkodom; de a' ki velem ezen jót teszi, annak hálás szívve[1] meg fogom emberségét köszönni. A' kép alá az esztendő számon kívül egyebet semmit ne vágassatok, ez sem igen sz[...] ugyan, de még sem árt.

30 Harmadnap ólta hideglelésben vagyok és igen kezdek bágyodni; de nem halok meg addig, míg Téged meg nem ölelhetlek 's nemes szívű Társaidat színről színre meg nem láthatom. Addig is élj szerencsésen 's ne szünj meg engem szeretni! Mikla Jul. 27^{dik}. 1812

35 örökös tisztelőd
Berzsenyi Dániel mp

Mastanában vevém azon tudósítást Erdélyből, hogy a Melancholia című darabomat Gróf Bethlen Ádámné annyira megszerette, hogy az ő igen szép kertjének egy grottájában kőre véseti. Édes Barátom ez az aszszonyi kezekből jövő koszorú nékem igen
40 kedves. Osztozzál tehát mint barát ezen örömemben!

118. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1812. júl. 30.

Mikla, julius 30d. 1812.

Kedves barátom s öcsém.

5 Becses leveledért legelőszer is, fogadd el tőlem a té-zést. Embe-
rek között a mindenféle czim fokozatait a közép százévek kezdék,
azok pedig csak monostorhoz kolostorhoz értettek.

 Mondjad ezután, kérlek, mély tiszteletemet gróf Bethlen
Ádámnénak. Versemnek, szép kertjébe kiiratását, illeni fog megkö-
szönnöm. A szépnem izlése ha mívelve van, jobban ítél a férfiénál.¹

10 S az az Erdély hát még magyar világ, a főbb rendüek körében is?
Isten veled. Tisztelj meg minél előbb újabb leveleddel stb.

¹ férfiénál [sh. emend.]

119. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1812. aug. 15.

Mikla, Aug. 15^{dik.} 1812.

Tisztelt Férjfiú!

5 Hogy Sárközyvel szóllhassak 's leveledre tellyes választ adhas-
sak, Megyénknek mastani gyűléséig késtem. Azonban csalódtam,
mert takarulásom a' gyűlésnapra esvén házamnal kelle maradnom.
Engedelmet kérek tehát feleletem késedelméért és csonkaságaért.

10 A' metszett kép, ugy vélem, alkalmasínt van találva, mert mutat-
ván azt gyermekeimnek és egyebeknek, mind meg ismertek benne,
pedig a' dolmánt egészen befedém, hogy el ne arulna. Két festővel
vetetém képemet, hogy a' kettő közül a' jobbat valaszthassam.
Schornt Blaschke javallá, Manzadort mások. Ennek 30 fl. annak 25
fl. VCz. fizettem. Schorn Selmeczi fi és jeles ifju ember, ki nékem
néhány attestatumokat mutatott, mellyek szerint az Academiától több

15 ízben is festői pályabért nyert. Blaschket Te dicséred nékem és
egyéberánt is tudva volt előttem elsősege. Dicsekedett hogy Téged
ismér 's igen tisztelt általam. A' metszés 100 fl. VCz. minden nyom-
tatás nélkül. A' kép miniatűr 's úgy vélem jobb mint a' Pesti, én leg-
alább szeretem csak azért is minthogy egy martialis óda néz ki belőle
20 's kérlek Te se ijedj-meg a' borzas bajszerű Magyartól, se a' czifra
dolmánt és philosophusi köpönyeget igen sokáig ne kaczagd, mert
tudod hogy én magyar vagyok egész a' gyengeségig 's tudod az illy
contrastoktól melly nehéz szabadúlni.

Mastanában kapám azon tudósítást Erdélyből, hogy Gróf Bethlen
Ádámné annyira megszerette Melancholiámat, hogy azt egy igen
25 szép kertjének¹ grottájában köre metszeti. Melly szépen tudnak az
Asszonyok koszorúzni! melly édes az ő kezeikből minden! 's ím
ezen szép koszorúmat is Néked köszönhetem! Ha ismered ezen
Grófnét kérlek characterizáld le nekem.

Utolsó leveledből értvén hogy az én Pesti Barátimnak még nincs
30 elegendő pénzke a' nyomtatásra, írtam Tataynak 's kértem hogy adja
tudtomra, hogy még mennyire vagyon szükségek, hogy azt nékik
minél előbb megküldhessem; de mind eddig választ tőle nem kaptam
's következésképpen úgy gondolom már nincs többre szükségek. Va-
lóban én igen sokkal tartozom ezen jószívű ifjaknak 's örömet men-
35 nek hozzájuk, hogy szívességeket megköszönném, ha mastani
pénztlenségem és gazdaságbeli bajaim nem akadályoznának. Mert
a' pénznek szüksége mast minálunk olly nagy, hogy csaknem min-
den adás es vevés egészen megszűnt, úgy hogy nem fele árán, de
semmiképpen sem adhatjuk el productuminkat. A' legnagyobb ke-
40 reskedők oda vagynak, és a' kereskedés cseréből áll. Boromat elad-
hattam volna hatvan forinton 's mast hat 's hét garason kell veszte-
getnem a' korcsmán. Ne gondolj tehát engem gorombának, hogy
azon barátim eránt való kötelességemnek tellyesítését halasztom.

Gróf Teleky igen szép humanitást mutat Megyénkben, többnyire
45 már minden főbb urainkat meglátogatta, Sárközynél is volt ebéden 's
midőn másodszor hozzánk jött egy szegény és ifjú Vicebíróhoz

¹ szép <kertjében> kertjének

szállott. Örülök ennek 's reménylem hogy az ódamért nem kell elpírúlnom.

50 Holnap megindulok Vasba, hogy stoicus Atyámat lássam és ragadozó sogoraimat a' rókalyukból kifüstöljem és gyermekeim successióját körmeikből a' mint lehet ki mentsem. Senecát viszem velem és az én csacska Leányomat, hogy az harczolni, ez pedig mosolyogni tanítson; mert a' ki mosolyogva tud harczolni, az a' Jupiternek minden sogorait is le kaczaghatja. – Élj szerencsésen Kedve-
55 seiddel együtt! Grófnéd' kezeit igen alázatosan csókolom.

120. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Oláhandrásfalva, 1812. aug. 16.

Oláh Andrásfalva, Kükküllő vármegyében, augustus 16d. 1812.

Szeretett, nagy érdemű barátom!

5 Tegnap este későn hozák ki, igen megörvendeztetett válaszodat a segesvári postáról, s ma reggel, ime, jókor még, már sorokba sietek eleveníteni felmelegedett érzéseimet. Mi fenséges jelenmény a lélekben, a haza és muzák szeretete! A véri rokonságnak is ez gerjeszti szellemibbségét, sőt közel lesznek az egymástól legtávolabb lakók, általa. Külön a hazáé, egy ragyogó esthajnal, mellyen ezer meg ezer andalgó szem csügg, a nélkül hogy egymásról tudnának. A tudalmak
10 szeretete meg olly örök lélek folyam, melly a világ minden nemzeteinek eszméit összeárasztja, s Prince de Ligne-t fényes palotákból a házhiun lakó Jean Jacques Rousseauhoz lebegteti.

Tiszta való – miként a csíki székely mondja ha igazol valamit – hogy a nevelt fejjérnép álalánosabban kapja ki mindjárt, hol a szépe a költelemnek. Mintegy ösztönszerűleg villan meg rajta kéjesb idege,
15 mint a hogy a kis hajadon egyszerre kiáltja el magát a mezőn: né az ibolya, s neki fut szedni. De a természet nem is kérdi, kit szüljön e jól találó tapintattal, csak azt látjuk, hogy itt van, akármiféle soron. Lám Moliere, gazd'asszonyán lesé ki jelenetei hatályát, a hol ez még

- 20 csak nem is mosolyga, már azon mindjárt fordított a vigjáték költér,
mert szívéből kaczagását várta. Akkor már előre tudta, tapsait.
- S én tégesselek, miként itt mondják. TÉGEDET! én? Mintha vértet és reteszt szijaztak volna le mellemről, midőn azt leveledben olvasám. Bizalmam simult ki Hozzád; szabaddá lettem, látod hát
- 25 mennyire becsülöm ajándokodat. A czímnézések, vastag lánczokkal elkülönző kollátok, de kellenek, hogy a marhák a tanárokat össze ne gázolják; a TE, aranyszállal körül font selyem sodrat, ezt elszakasztani félünk, mert legbecsesb ékszerünk függ rajta.
- Erdélyben, úgy van, még nincs olyan német világ, minőt Pesten
- 30 vevék észre magyar házaknál is. Itt, a mint mondják, gr. Bánffy György gubernator háza, azaz inkább német felesége gr. Palm Józéfa terjeszti Kolosváratt, és gr. Bethlen József kincstartóé Nagyszebenben, kinek neje is hijába gróf Zichy leány, nem tud neve nyelvén, s a gróf maga is csak töri. Ugy gondolom, megfeddette azért az atyját,
- 35 Bethlen Gábor árnyoka, mert az efféle elnemzetlenítés nem a gyerek hanem az apa büne.
- E két ház, Mária Therezia nyájas hatásának sarja, miből látszik, hogy fejedelmi, kiváló festékű udvarnak úgy hat le színe messzére, mint a Duna¹ vizeé hosszanta bé a tengeré ellen.
- 40 Be nem tudják hát illy házak, millyen éltető erét vágják bé a nemzet élőfája gyökének.
- Azt mondd, hogy a tenger, utoljára még is minden belé szivárgó sőt belé omló folyamét is a maga színére elegyíti. Igen, s a nemzet is ekként hathat vissza udvarára, ha nemzeti színzete olly tömegben áll
- 45 ellene, mint a széles tengeré. De nálunk deákság vízözöne, s ez tóvá poshadt.
- Egyébiránt miként magyarok még a többi erdélyi házak, ím ahhoz egykét kép.
- Marosvásárhelytt, gr. Haller Zsigmond özvegyével gr. Toldalagi
- 50 Kristinával lön szerencsém megismerkednem. Ez csak magyarul tud, de, úgy hogy tanulhatni társaságában miként csinosult az egykori erdélyi fejedelmek nemzeti udvaránál a magyar szólam udvarisága.

¹ duna [sh. emend.]

Több erdélyi kifejezései között ezt hallám tőle, midőn legényét egy más grófnéhoz, kit ő, nem barátnéjának, hanem barátjának mond,
55 küldé: Menjen, láttatom a grófnét, hogy van? Minden magyar munkát meghozat, Csokonai verseiből sokat könyv nélkül mond el, nagyon szereti Kis János munkáit, nagyon Kazinczy Gesznerét. Aranka, nála piheni ki magát, kinek nem hajt ugyan verseire – héj, szárazok, mint a rőzse –, de becsüli emberségét, hazafiúi igyekezetét,
60 melly a tüzet, legalább elalunni nem hagyja.

Egy nemzedékkel alkalmasint elébbi korból való az öreg báró Kemény Simonné, születésére gróf Wass Kata, Vécsen Torda vármegyében, kinél ez előtt két évvel valék. Az egyszerü, hajdani magyar szokásu, igen jószívü ur-asszony körül szintúgy hemzsegett a
65 sok gyerek, serdültebb kisasszony, a vécsi rozzant kastélyban; részént unokája vagy rokona, részént felfogott árva nemes leány. Egy száz deák volt azok németre tanítója, miről midőn szó lön, vonszó szendességel mondá a tisztos grófné, régi kanapéján: Én az Isten adta német nyelvét nem tudom, de már a mai világ ahhoz kezd
70 bajlani, ezek a gyerekek hát legalább valamit, kapjanak fel belőle. S élőmbbe kelt képe, mikép részelődött el a csak magyarul olvasott világban, Balassa, Beniczki ritmusa, Apáczai Cseretől az Encyclopaedia, Adria szirenája, a gömöri Gyöngyösi több kiadása, Haller János Hármass Istoriája, a gr. Haller László által fordított
75 Telemak, Cid, Belizár, majd Kasszándra stb., úgy hogy most alig lehet egyegy példányra azokból akadni. A nemzetből magából külön és körében erejedzett elé a lélekvilág s csak nemzeti írók magok emelgeték úgy a mint arra ők elkészülének; író s olvasó együtt fejtekezett, mint a görög világban, mint a 16–17d. százévbéli
80 francia s angolhoniak, kiket fejedelmeik magok is ösztönzenek, mit Erdélyben a nemzetiek hasonlóan kötelességükül néztek, csak I. Leopold már nem.

És láttam még utóképet arról, mikép tarta uriságot a terjedelmesebb fő nemes udvar abban, ha kis értékűek gyerekeit magához
85 vevegeté s felneveltette, melly nagyszerű gondoskodást még Árpádék idejéből kellett az anjouai háznak visegrádi udvarába általvenni,

hol a nemes növendékek között Záh Klára is Erzsébet királyné *rosz* keze alatt volt.

- De még szomszédságunkról egy két szót. Itt 2–3 órányira gróf
90 Haller János, Macskásy Lajos, gróf Bethlen Sándor, gróf Bethlen
Gergely házai, külföldi nyelv tudta mellett is, egészen magyar
szellemű házak. Gr. Bethlen Gergely nekem XVIII. százévbeli ma-
gyar okiratokat kezd előadogatni, levéltárából, mikből szeretem az
95 elavult magyar szót, sajátabb szószervezetet, s korfesteményhez a
jellemet kikapni. Ha együtt volna minden irat egész okleveli gyűj-
teményben 1541-től 1699-ig az erdélyi törvényhatóságok levéltárából
s azon családok vagy czirákokéiból, melyek Erdély történelmeiben
szerepeltek, abból elevenedhet majd elő gibboni vagy robertsoni fej-
tő alkotással, hogy torhult halmaza ingert kapjon, a nemzeti fejedel-
100 mek idejéből történelem, mi, több helyen tacitusi büszke harag-
vást is kíván, sőt a *hiteszegett* gyilkoló! fejedelmen történetírói
boszút. Illy darabka iratok hát a mivoltot visszaképező tükörhez való
különbféle szerek.
- Még a fennebb említett gróf Haller László fia gr. Haller Gábor,
105 főországbiztos ő excellenciájának hozzám Kolosváratt e folyó évi
martzius 30d. irt levele kezdetét közlöm Veled: „Az Úrnak sokszori
unszolása arra birt, hogy ezen közelebről elmúlt télen, fársági idő-
töltésül Montesquieu *Esprit de loix*-jának fordítását választottam
magamnak, a mint annak első kötetét el is végeztem. Elfogom azt
110 holmi jegyzésekkel az Úrnak küldeni[?]” stb.

121. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
Szabadka, 1812. szept. 1.

Tek. Berzsenyi Dániel Úrnak
alázatos tiszt[életét], 's szíves üdvözlését Helmeczi!

- Nem fogod vakmerőségnek, vagy vétkes közelítésnek tartani T.
Férjfiú! ha személyére nézve ismételten, nevére pedig tán isméretes
5 Tisztelőd – buzgóbbnál buzgóbb tisztelőd – tisztel meg szíves sorai-

- val. – Boldognak tartám magam e'korig, 's tartandom mind addig, míg a' Berzsenyi Név fen leend, ki olly hazafi tette buzdíthatám a' Pesti, 's Székes-Fejérvári nevendékpapságot, millyet kívüled nem vala senki más szerencsés megérdemelhetni, vagy habár megérdemelhetni is, de meg nyerhetni nem, legalább Hazánk' költői közül; 's még boldogabbnak tartandom, ha Személyed' ismételére jutandhatok, 's Nikla' Koszorús Lantosában Hazánk' Pindárát személyesen tisztelnem szerencsém leendhet.
- 10 Tataink Zirczen tölti az iskolai szünnapokat hivatalos lévén a' Priortól. Fő Tiszt. Kis Superintendens Augusztus' 21–23 káig köz-
15 tünk múltott Pesten. Vajha Te is fel méltóztatnál már egyszer kö-
zénk rándulni! –
- Ide mellékeltem Kazinczynk- 's Szemerénknek Sonettjeiket,
mellyeket Horvát saját költségein nyomtattata, 's a' Dayka Verseiről
20 szóló Jelentést; vedd ezeket első tiszteletem' zsenge zálogául, 's fo-
gadd küldőjüket azon érzelmekkel, mellyekre másokat méltatni szok-
tál. – Siskovics nevendékem üdvözel a' szíves tiszteletnek minden
üdvözleteivel. Írám
- Szabadkán
25 Szeptember' elsőjén 1812.

122. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1812. okt. 2.

Széphalom Octób. 2d. 1812.

- Széplelkű barátom,
- Aug. 15dikén írt leveledet Sept. 26dikán vettem. Tolladnak kelle
megtévednie, midőn (a' mint ugyan hiszem,) Szeptembernek 15dikén
5 azt a' napot írta, melly annak a' nagy embernek ada bójövetelt erre a'
mi világunkra, a' ki eddig az újabb Xerxes' városaiban énekelteti a'
siralmas Hoszpodi pomilujokat. Mert hogyan higgyem, hogy a' Posta
Mikláról eddig másfél holnapig késhegett?

10 Képednek nyomtatványát még sem láttam. Helmeczi Postán
 akará azt nekem megküldeni, 's Szemere kivette kezéből, azt hívén,
 hogy ő fogja meghozhatni nekem; 's meggátoltatván útja, nem érte-
 fel, hogy azt nekem illő volt volna megküldenie. Helmeczi Pestről
 eltávozott, és így azt magától Szemerétől kelle kérnem. Úgy hiszem,
 15 első postával venni fogom. – Schorn és Manzador Festőknek nem
 hallottam híreket: de a' szerint a' mit felőlők írsz, tőlők jót várni le-
 het. Hogy Blaschke rólam emlékezett, annak örülök. A' Németek
 ritkán tartják-meg a' Magyarnak nevét, mert durva nyelvek alkalmat-
 lan a' mi hangjainkat kiejteni. Blaschke mikor akar, jól fizetik, és
 elébe jó rajzolatot tesznek, úgy dolgozik, a' hogy' az én ízlésem
 20 szerint nem Bécsben egy is – 's a' mi megköveztetést érdemlő szó,
 maga John sem – mert vésőjének bizonyos Gratziája van, melly
 különböző és alsóbb nemü ugyan a' Johnénál, de a' maga nemében
 utólérhetetlen. – Képzelnem sem tudom a' mit a' czifra dolmány 's
 25 philosophus köpenyeg által jelentesz; de hidd-el, hogy az idea előt-
 tem annyira nem nevetséges, hogy inkább optimo jure tulajdon
 enyém nékem is. Előttem a' lepel Cosmopolitát, a' magyar mente a'
 francia ízlésű lajblival 's zsabóval 's craváttal a' NEM-VAD patriót-
 tát jelenti. Érted hová czélzok. John által metszett, Kininger által raj-
 zolt képemre.
 30 Helmeczi téged Novemberig meglátogatni készül. Ha nálad lesz,
 csókold-meg az én nevemben. Ez a' fiatal barátunk mind kettőnk
 eránt különös hűséggel viseltetik, Verseidnek és a' Daykáéinak meg-
 jelenhetések eránt tetemes szolgálatokat tett, tiszta a' feje 's a' szíve,
 's a' mi megbecsülhetetlen, szorgalmas levelező, 's a' válasz után
 35 varással nem öldökli az embert. Háladatlan volnál eránta, ha dolga-
 idban nem vele hanem Tatayval leveleznél, a' ki Helmeczinek szoros
 és szíves barátja, de tégedet Helmeczinél inkább nem szerethet, és a'
 ki, el lévén zárva a' Papi-nevelőbe, nem járhat-el olly szabadon dol-
 gaidban mint Helmeczi. De Te ne hidd, hogy én Tégedet Tataytól
 40 egészen elvonni akarjalak. Te nem szeretheted inkább Tatayt mint
 én. Csak arra czélzok, hogy Helmeczi is érezze szeretetedet,
 bízodalmadat.

Trattner Novembernek vége felé nyomtattatni fogja Daykámnek Verseit. Azután a' Kiséit fogja, 's ezt néki már megígérte. Melly igen
45 óhajtanám, kedves barátom, hogy a' Te Verseid is ugyan ott és ugyan azon formátumban nyomtattatnának! Trattnernek annyi sajtója van, hogy ha egyéb munkákat nem vállalt, a' Dayka és Kis verseivel együtt is nyomtathatja a' Tieidet. – A' Bécsi út, a' képek festetése, a' rézbe metszés neked már is sok költséget szerzettek. Minekutána
50 nálad is épen úgy érezteti magát a' pénz szűke, a' mint leveledből látom, mint nálunk, úgy hiszem, hogy Te örülni fogsz, ha a' munka a'¹ Te segéded nélkül fog nyomtattatni. Kínáld-meg a' munka kiadásával Trattnert; ő ingyen kiadja, sőt neked mintegy harmincz ex[em]pl[ár]t ingyen ad; nekem önnként ennyit ígére Daykából, 's én
55 ezeket ajándékképen fogom elosztogatni leginkább azok közt, a' kik könyvet bírni szeretnek, de értte pénzt adni nem szeretnek. – Ne feledd az ajánlaskor megírni Trattnernek, hogy előfizetőji már készen vannak; és ha magad néki írni átallanál, bízzad a' dolgot Helmeccire, ki Trattnernél és a' fíjánál mindennapi barát.

60 Gróf Bethlen Adámné felől neked egyebet mondani nem tudok mint azt, hogy Özvegy, hogy felette érzékeny és jó Asszonyság, 's hogy testvére annak a' Gróf Gyulay Ferencznek, kinek árván hagyott gyermekeit az én kedves Döbrentey neveli. Bethlennének fija Ádám most ment-fel Bécsbe, hogy onnan Német, Angol, Francia és
65 Olaszországba utazzék, 's ezzel az Ádámmal együtt neveltetett a' Bethlenné testvérenek, az én 1785ben imádott Kassai Kedvesemtől Kácsándy Süsietől született leánya Lolotte (Carolina), ki az elmúlt télen nekem azt az angyali-gyermekes kérést tette, hogy lehessen fo-gadott leányom. Elfogadám örömmel, kevélykedve, de úgy, hogy
70 engem atyjának, a' feleségemet anyjának nézze. Erre a' Döbrentei tanítványa Lajos írt nekem, 's ugyan ezt a' kérést tette magára nézve. Minthogy az én szerelmem Gyulayné eránt az most is a' mi 1785ben volt, 's Lajos a' Döbrentei állítása szerint Erdélynek második kis Wesselényije, Lajost fiamnak, Fannyt pedig és Constancet Lajos-

¹ munka <nyo> a'

75 sal[!] együtt leányaimnak fogadom, és így fogadott gyermekeim az
én Susymnak mind a'² négy gyermekei.

Edes barátom, úgy készül plánunk, hogy én öt nap múlva Vay
Ábrissal (a' Septemvir fiával 's Kazinczy Péter Onkelem Vajával)
egy szekerem megyek Bécsbe, de szüretünkre, mely ezen holnap
80 vége felé lesz, itthon leszek. Így Miklát és Sopronyt meg nem látha-
tom, de hidd-el, hogy sajnálom, hogy meg nem láthatom. Hogy
Bécsben a' Festés és Faragás helyei (tudnillik[!] Belveder,
Academia, Eszterházy Galleriája 's Miller Gyűjteménye 's a'
Művészek szobái) a' theatrum és a' kertek lesznek azok a' helyek, a'
85 mellyekben élni fogok, tudhatod. De megnézem még is a' legrégebb
Magyar M[anu]s[criptum]s Bibliát a' Csász[ári] B[iblio]thecában.
– Éljen szerencsésen. Tiszteletemet, szíves tiszteletemet feleségednek,
's gyermekeidet csókolom.

Tudod e hogy Horvát nekem és Szemerének három három
90 Sonetteinket Augustusban kiadá? Az enyéimeket ismered, de nem a'
Szemeréit. Ezek olly szépek, hogy még barátomtól³ is irígylem.

² mind<.> a'

³ még<.> barátomtól

123. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak *Kisgomba, 1812. okt. 15.*

Helmeczi Mihálynak
Berzsenyi Dán[iel] szíves tiszteletét, idvezletét.

Kedves jóltévőm 's barátom! Három héti távollétem után tegnap-
előtt házomhoz érkezvén, leveledet asztalomon találtam, mellyet sie-
5 tek tudtadra adni hogy váloszom kesedelméért ne vádólj. Én ha min-
denhez hideg volnék is, de Te¹ hozzád, ki engem ismételten létemre
emberségeddel elborítottál, hideg nem lehetek.

¹ de <.> Te

10 Leveled, édes barátom, nem vakmerő közelítés, hanem nemes
szívednek újabb ömledése, melyet én szeretni, tisztelni 's
erőmszerínt viszonzni soha nem szűnök. Midőn Te nékem²
jóltevőmmé lettél, már akkor annyira közelítél hozzám, hogy jobban,
szebben többé nem közelíthetsz. Tettel megbizonyítád, hogy szíved
a' Hazáé 's a' barátságé, elméd pedig a' tudományoké; 's vallyon
szavaid tehetneke többet? Méltán boldognak tartod magadat; mert ki
15 boldog más mint az, a' ki a' szépet és jót nemcsak szereti és tiszteli,
hanem követi is mint Te?

 Hogy mastanában Pestre mehessek nehezen reménylem, ámbár
igen ohajtom. Mast a' Gombai hegyen vagyok szüreten, honnét alig
szabadúlhatok négy hét előtt, az után ismét Vasvármegyébe kell
20 mennem 's azonban meglep a' tel 's akkor egészségem' feltése a'
kandallómtól olly meszszi utra nem ereszt. Elégedjünk meg tehát,
kedves barátom, ha lelkeinkben ismérjük és szeretjük egymást addig
is míg kedvezőbb³ környűllásim meg engedik, hogy benned jóltevő
barátomat megölelhessem 's hozzám mutatott szíves emberségedet
25 személyesen megköszönhessem 's cselekedettel viszonzhassam.
Gyűjteménykémmel tégy a' mit tehetsz; az már nem enyim, hanem
Tied. Vallyon, kedves barátom, nem tehetnéd-e szép munkádat még
szebbé és dicsőbbé azzal, ha barátidat még arra is reá birnád, hogy a'
könyvből bejövő pénzt ne kívánnák vissza, hanem adnák vagy a'
30 Seminariumnak, vagy a' M[agyar] Museumnak gondviselése alá,
hogy az örökösen magyar könyveknek kiadására fordítatnék, a'
melly summához még én is örömet conferralnék legalább száz fl
VCz. Valóban ennél szebbet, hasznosabbat nem tehetnél 's kérlek is
a' barátságának minden hevével, hogy ezt fontold meg jól 's ha lehet
35 hajtsd végre! Ez által nevednek 's hazafiúi nemes szívednek örökös
oszlopot fogsz emelni.

² Te <.> nékem

³ mig <a'> kedvezőbb

40 Éljen szerencsésen szeretett barátom, tisztelem Siskovicsot és öle-
lem! Írj minél hamarább 's ha írsz becsűlj meg engem a' barátságának
nevezetével 's bizodalmas hangjával. – Kis Gomba, Octob 15^{dik}
1812.

124. Tatay János – Berzsenyi Dánielnek
1812. nov.

[Beszámol róla, hogy Kazinczy Pesten járt, de nem találkozott
vele.]

125. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1812. nov. 28.

T. Berzsenyi Dániel Úrnak
Helmeczi szíves tiszteletét, 's üdvözetét!

5 Csudálkozni fogsz, dicső Férjfiú! ('s minthogy megengeded hogy
Barátomnak nevezhesselek) kedves Barátom! hogy illy későn vála-
szolok becses soraidra; 's méltán fogsz csudálkozhatni, de meg-
szünend az, ha megérted nem akarva késkedett válaszom okát:

10 Nagybecsű válaszod, mellyre levelemet méltatád, Octóber'
15dikén küldetett Kisgombáról szüreti alkalommal Pestre, 's utánam,
ki nevendékemmel együtt Bácsban valék e'kor még, Bácsba utasítta-
tott, 's én azomban míg a' levél a' Postán ténfergene, Pestre jövék, 's
15 csak a' napokban leheték szerencsés megkapni azt. Repeső szívvel
ölelém az alkalmat a' javasoltakat tudatni Veled, vagy inkább azok-
nak teljesedtöket. A' Maecenáskodók olly szándékkal adják a'
pénzt, hogy vissza többé azt nem kívánják soha, 's így kényünkön
áll azzal azt tehetnünk, a' mit akarunk, következőleg örökösen Ma-
gyar munkák kiadás[ára] is fordíthatjuk, a' mint irni méltóztattál. E'
summa a'nál tetemesb leend, ha Te még 100 f. Valtócz[édulával]

megtoldandod. Szent, 's üdves szándék! 's hogy ne örülnék én, ki e'nek legalább némely részben eszközlője valék!

20 Kazinczy Bécsben, 's Pesten is vala Octóber' fogytán. Elszalasztám őt, el Szemere 's Horvát. Fájlalám, 's fájlalom! Pótolhatatlan örömeiktől fosztattam meg nem láthatván Őt. Dayka szorgalmasan nyomtattatik, Februáriusra készen leend mind Dayka, mind Széphalmink' Poetai Berke. Most akarék befogatni Verseidbe is, de
25 mivel Daykát Trattnernál Pesten, 's gyűjteményed' Budán az Universitas' betűivel szándékozom nyomtattatni, két részre nem oszthatom el magam, 'S a' mi nagyobb: Jánuiusig úgy sem fogtam 's birtam volna a' nyomtattatást elvégezhetni, e'kor felszedetvén a' híd, gyakran veszedelmes is, lehetetlen is az átkelés, 's versnyomta-
30 tást nem mindenkire bízhatni, tanácsosbnak vélém tehát Dayka kijöt-
tével kikeletre láttatni a' munkához; mert e'kor a' híd visszaálltával alkalmasb, 's bátorságosb léssen az általmenet, 's jobban sürgethe-
tem, 's ügyesbben intézhetem a' nyomtatást.

Élj boldogúl kedves Barátom! – Vitkovics, Horvát, (: ki megkápta már az Ország' Könyvházi Custosság' Diplomáját a' na-
35 pokban) Szemere, Tatay, 's Siskovicsom a' legforróbb üdvezletet küldik Neked általam. Élj boldogúl! 's szeressd bennem amaz őszin-
te Quiriszt, ki legforróbb hévvel hódol Apoll'¹ felkentjeinek, 's
40 legszívesb készséggel buzg a' Honni Literatura' Patriciuszainak szentelni szolgálatját! Pest November 28kán. 1812.

¹ hódol<...> Apoll'

126. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak
Nikla, 1812. dec. 9.

Helmeczi Mihálynak Berzsenyi Dán[iel]
szíves tiszteletet

5 Nagy becsű Barátom! Még nem küldém el Tataynkhoz szólló le-
veletem, midőn Tiedet és Kazinczyét vevém. Engedd meg tehát,
hogy Hozzátok eggy boríték alatt menjenek leveleim.

Kazinczynk azt írja, hogy Te Tratnernél¹ mindennapi barát vagy és hogy Tratner az én gyűjteménykémet is ki fogja nyomtatni egyszerre Dajka verseivel együtt, csak vagy magam, vagy Te általad kérjem meg. Csudálom tehát, hogy Tratner helyett mást keresel, holott ha meszszebb mégis időt vesztesz és fárodózásodat szaporítod. Azonban hogy Te ezt helyes okok nélkül nem cselekszed, azeránt tökéletesen el vagyok hitetve 's reménylem, hogy mindent a' szerint fogsz cselekedni a' mint legjobbnak 's legszebbnek látad.[!]

Hogy projectumom Néked is tetszik, annak igen örülök, 's újra ígérem, hogy ha azt végre hajthatod, én is száz forint VCzédulát conferálok hozzá. Tégy tehát kedves Barátom e' részben is mindent a' mit tehetsz 's hidd hogy ennél jobbat, hasznosabbat 's dicsőbbet nem tehetsz. Egyedül arra kérlek, hogy a' pénznek elrendelését jókor és jól meg fontold, hogy az örökösen arra fordítassék a' mire nemes szívű barátaid szánták 's úgy gondolnám igen jó volna e' részben Kazinczytól is tanácsat kérned. Éljen szerencsesen kedves Barátom 's ne szűnj meg engem szeretni! Siskovicsunkat tisztelem.

Mikla, Dec 9^{dikén} 1812.

¹ jav ebből: Tratnelnél

127. Berzsenyi Dániel – Tatay Jánosnak

1812. dec. 9.

[„Nagy Lélekkel, 's kegyes leereszkedéssel írt kedves sorok”.]

128. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1812. dec. 20.

Mikla, Dec. 20^{dik.} 1812.

Tisztelt Férjfiú!

Hogy Aug. 15^{dik.} írt levelemet Sept. 26^{ikán} vetted úgy méltóztassál érteni, hogy én azon levelet meg írván, másnap utnak indúltam Vas és Soprony vármegye felé 's a' levelet, mellyet utamban postára akartam adni, otthon feledtem, 's haza jövén, azt a' mint volt útnak eresztettem, vagy ha le másoltam (mert bizonyosan nem tudom) tehát az előbbinek datuma bódított meg. De hogy egyéberánt is többnyire későn járnak leveleim, megengedsz ha azt mondom, hogy csak ugyan még is leggyakrabban Tehozzád. Isméred sorsomat 's humort 's tudod hogy ha tudnek mit írni, Néked legörömebb írnék. Ime, mast a' háladatosság egy kis odát csikart ki tőlem, mellyet is sietve küldök hogy az eránt szokott egyenes ítéletedet halljam:

Báró Prónay Sándorhoz
1812

Mint a' szerencsés harczos Olympián
Kit meg tapsol egész Achaja s Pindarus
Megzeng, magát felistenekhez
Méri 's az ég özönébe ferdik,

Mosolygva nézi lelkesedet szemem
A' Hérók ragyogó szobrait és halált,
Miólta tőled szűz Camœnám,
Oh Haza' bölcs fija pályabért nyert.

Győztem! Le rázták czombaim a' fővényt,
Izzadt fürteimen¹ szent olajág lebeg,
Nevem' ki vívtam mély porából
'S általadám maradékaimnak.

¹ Izzadt <ho> fürteimen

- 30 Hová, hová ránt ömledező hevem?
Oh, érzem gyönyörű bérem' egész becsét,
Érzem, te tőled nyerni laurust,
Melly diadal 's mi kevély dicsőség.
- 35 Tőled ki a' jót tiszteled és nemest
'S által hatsz az igazt fatyolozó szinen,
Melly annyi visszas képzetekkel
Tölti zavarja szemünk homályát;
- 40 Tőled, ki pallyánk tárgyait esmered,
És nagyfényű Atyád 's híres Ipad szerint
Ösztönt, paizst, tört nyujtva munkálsz
A' Haza', nyelv', s tudomány' ügyében.
- 45 Jer, jer borúl le Pythia' zsámolyán
'S Honnyunk Isteninek áldozatot vigyünk,
Te tulkokat, bort, drága myrrhat,
Én amarant koszorút, virágot.
- 50 Ha tetszik, küld meg ezen ódát B. Prónaynak. Én még a' Balatoni²
Nymphát sem küldtem meg Gr. Telekynek; pedig tán az illendőség
egy kívánná hogy előre bé mutatnánk Nekik?³
Lásd már egészen el hitetik velem hogy poeta vagyok 's látod
hogy még a' korlátból is ki merek rugni, látod hogy a' második sor
Asclepiadesi. Nékem úgy tetszik ez a' változtatás igen hozza illik az
55 alcaicushoz,⁴ mert az által még változóbb hangu lesz és a' poetának
is néha tagosbb utat nyit.
Képem nyomtatványát tüstént meg küldtem volna Néked, ha
Tatay azt nem írta volna hogy azonnal meg küldik. Eddig kétség kí-
vül kezedben van. Mit szólsz hozzá? A' dolmán egészen el van
55 rontva, mellynek fekete krepin sinórt és filigrámgombokat kellene

² a' <Tel> Balatoni

³ Ha tetszik, [...] Nekik? [Berzsenyi utólagos beszúrása a vers melletti jobb mar-
gón.]

⁴ alcaicus<okhoz>hoz

mutatni, a' lánczon pedig csak három oroszlán fejnek⁵ kellene lenni, ugymint a' két végén és közepén, és a sujtásazat is egészen negligálva van.

60 Tatay írja és Helmeczi, hogy Pestre szerencsésen megérkeztl Bécstől, kik is vígasztalhatatlanok hogy nem láthattak Téged. Helmeczinek azt projectáltam, hogy birja arra barátjait, hogy a' gyűjteménykémből be jövő pénzt ne osszák fel magok között, hanem tegyék össze és adják az Universitas kezébe olly rendellel hogy az
65 még én is adok legalább száz fl VCz. Helmeczi örült projectumomnak és biztat; Te adj nekik tanácsot, hogy a' pénzt mikép rendeljék el legokosabban és legbizonyosabban hogy el ne veszzen.

70 Egyszer kérdezted tőlem hogy mi az a' Pagony. Akkor nem tudtam, de mast tudom hogy az nem egyéb mint Revier vagy az erdőnek különös szakaszsa, mellyet vagy le vágnak vagy ültetnek és nevelnek vagy akármiért meg tiltanak és bekerítenek. Vasvármegyei szó.

Ohajtanam tudni mint teszed Te ki ezen szavakat magyarul: Honestum, a' Stoicusok ertelme szerint, ugy szintén miképpen kü-
75 lönbözteted ezeket: simulare et dissimulare, astutus, vafer, dolusus?

Hogy jobb és kevesebb borom legyen én November utolján szüreteltem; de ezzel nagy kárt tettem magamnak, mert a' kádokon hagyott fekete boraim mellyek négy száz akót tesznek mind megfagytak ugy hogy nem hiszem hogy egészen el ne romoljanak. Hanem
80 tegnap előtt egy kádot irtókapával ki vágattam, és alatt valami kis bort találtam a' melly valóságos essentia és a' méznél édesebb 's midőn vizet töltöttem közibe a' vízzel össze nem keveredet, hanem alúl tisztán maradt a' viz pedig fellül lebegett. Két kádban már forni kezdett a' bor midőn a' fagy jött, és ezeknek csak fellül a' törkölyek fagyott meg, a' bornak pedig egyéb baja nem lett, hanem hogy fekete színét el veszttette. Igy tanul a' vén pap is holtig! én mindent meg szoktam próbálni 's gyakran sokat vesztek, vagy látszom veszteni; mert hiszen mit veszthet az a' ki tudja hogy ma vagy holnap magát is

⁵ fej<et>nek

90 el fogja veszteni? – Elj szerencsésen nagy tiszteletű Ferjfiu! 's ne szünj meg engem szeretni.

129. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1813. jan. 5.

Mikla, Januar 5d. 1813.

Kedves barátom!

5 Régóta várom leveledet s gyanakszom, hogy utóbbi levelemet nem vetted, vagy pedig válaszod nem jutott hozzám. Mint vagy? hát az Erdélyi Muzéum életre kaphat-e már? Tudósíts kérlek mindenről s küldj muzád szüleményéből valamit. Ime az enyímtől, a háladatosságnak két kis ódáját közlöm veled.

Egyike volt. A balatoni nympa, gr. Teleki Lászlóhoz 1812.
Másika. Báró Prónay Sándorhoz 1812.

10 Ezen nagy tekintetű hazafiak engem érdemem felett (így) megtiszteltek. Gr. Teleki a nélkül hogy instáltam volna Assessorrá tett, Báró Prónay pedig maga eleibe hivatott, az egész vármegye színe előtt mint poetát megköszöntött és a leghizelkedőbb complimentekkel elborított. Megérdemlik tehát mind ketten, hogy a magyar múza
15 őket is megtisztelje. Élj szerencsésen s ne szünj meg engem szeretni.

130. Tatay János – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1813. jan. 6.

Tekintetes Berzsenyi Dániel Úrnak
Tatay János baráti idvezletét.

Nagy érdemű Hazafi!

5 Nagy Lélekkel, 's kegyes leereszkedéssel írt kedves soraidat Jánarius 5dikén egy egész Hónap'folyta után vettem kezemhez.

Halhatatlan Férjfiu! a mit felőlem Leveledben mondasz az a' Te nemes Lelkednek dísze, 's nékem, a' ki csak árnyadhoz sem közelíthetek legnagyobb ösztön dicső nyomdokid követésére. Vajha e' részben megfelelhessen Barátim várokozásának!! – hidd el kedves
10 Hazafi 's Édes Barátom! legszentebb kötelességemnek fogom tartani csekély tehetségemet édes Hazám virágzására fordítani; 's ha a' Lélek készségének az erő megfelelhessen, tellyes meglelégedéssel szálllok siromba, 's örök béke fogja környékezni szendergő poromat: de most még környűllálásaim, 's oskolai foglalatosságim meghatározzák
15 igyekezetimet.

Már hét évek olta készítettetem hivatalomra, 's a' jövő Augustus fogja elválasztani jövőendő sorsomat, akkor teendém meg az utólsó lépést jobbra vagy balra, a' mellytől füg hollételem. Pesten még csak 8 Hónapokig van maradásom, azután Honnyomban a' Te, 's az én
20 születésem Földére megyek, 's onnét kevés mulatásom után rendeltetésem helyére.

Gyűjteményednek kiadását egyetértőleg Helmecezy Barátunkkal úgy végeztük el, hogy most Daykát a' melly Februarius 25dikére a' sajtó alol kiszabadúl, munkád nyomba kövesse, úgy hogy Husvétra már olvastassék is. Miért itt inkább, mint az Universitásnál nyomtatjuk oka ez: képed octáv formátba vagy, tehát a' könyvnek is úgy
25 kell el készülnie, már pedig a' Budai műhelyben csak a' Falkas'![!] petit betű neme szebb mint Trattnernél, a' melly a' nyolczad formához kicsinységiért épen nem illik. Más![!] az én és Helmecezy Trattnerrel szint' olly Barátak vagyunk mint egymással, azért mi a' munkát ínyünk szerint mennél csinosabban lehet a' most öntetett új Klein Cicero betű nemével mint Daykát kinyomtatatjuk. Papirost ollyant választottunk, a' millyenen Trattner Typographiájában soha munka ki nem jött, 's máshol sem Magyar Országban. A' correctur
30 kezünkre fog lenni, hol egyikünk, hol másikunk itt könnyen el végzi a' nélkül hogy Budára kivált a' téli nehéz által járásban kellessék fáradsunk. Ha mindazon által az Universitás betűivel óhajtanád; jelentsd Kedves Barátom – legfőbb kötelességem a' Te kedvedet mindenben telyesíteni. Kazinczyíntol![!] általengedt Psychét czimlappal

40 együtt felküldöm Bécsbe, 's a' költséget tulajdonomból fogom kifizetni.

Assessori titulusodnak igen örülök, de hidd el ezerszer jobban
Férji 's Atyai gyönyörű Nevednek! Szép élni műveiben a' késő
kornál, de szebb a' ki mind magzatiban, mind munkáiban élhető 's
45 Te pedig így élsz még pedig örökre Halhatatlan Atya! forrón tisztel-
lem kedves életed' párját, 's hévvel csókolom reménycsemetéjidet. –
Mint[!] eddig nem tudtam hogy Hymen kedves rabbá tőn Édes Bará-
tom. 'S megengedj durvaságomnak.

Élj boldogul Lollid' Angyali karjai közt; 's ne felejtkezzél rólam
50 még a' sírján túl is legigazabb

Hivedről 's Barátod[ról]

Írám Pesten

Januarius 6dikán

1813.

131. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek

Pest, 1813. jan. 8.

Berzsenyi Dán[ielnek] szíves baráti tiszteletét H.

Versgyűjteményed iránt megszólítám az Univerzitas' könyvmű-
helyét azt reménylén, hogy itt olcsóbban, 's szebben nyomathatom
azt, mint egyébütt; de megcsalatkoztam, mert itt a' betűkön kívül
5 mindent alábbvalónak találtam, mint Trattnernál. Azért ha ezzel
megalkhatom, inkább e'nél nyomatom a' munkát, hogy sem az
Univ[ersitas] Typogr[aphiájával]. Ide zárék egy fél ivet Daykából,
kinek most negyedik íve izzasztja a' sajtót. E' féle velínen szándéko-
zom én nyomatni Gyűjteményedet, mert fejr, zömök, 's csínos.
10 Rizze 36 azaz harminczhat ft Váltóczéd[ula]; e'ből leszen legalább
két vagy harmadfél rízre szükségünk. Vagy 100 példányt Hollandi
papirosra, mellyből ide rekesztek példányúl egy szeletet. Dayka'
postapapirosa ilyen, a' többit nyomtatóra. A' könyv formátuma épen
olyan leszen, 's a' betűje mint Daykáé. Ha tetszésedet megnyerendi

15 szándékom Dayka után, melly február' fogytán kikerülend a' sajtó-
ból, belé fogatok, úgy hogy Május' fogytán ez is kikerülhessen a'
nyomt[ató] kézből. – A' vignettet felküldtem már Bécsbe.

A' mi a' pénz' elintézetét illeti, megszólítom ez iránt Kazin-
czynkat meg Horvátot is, kit már kinevezett Széchényi az Országi
20 Könyvház' custoszának, e'nek a' kezébe jó léssen letenni a' pénzt,
melly a' könyv eladatásából békjövend. Örvendek megdicsőíttetése-
den minden Barátinkkal, kiknek ezt jelentém, kik általam viszont-
üdvözleteiket küldik. A' Prónayhoz szóló ódát a' Telekit¹ illető után
25 iktatom. Éljen szerencsésen, Koszorús Barátom! Zengj több
Lustrumokig, 's Olympiászokig Árpádiaknak,² 's légy bizonyos ha-
tártalan tiszteletéről, 's szeretetéről a'nak, ki ha valakit, bizonyosan
a' Literatura' Patricziuszait, 's a' Honn' munkás Quiríszeit a' legfor-
róbb hévvel szereti, a' leghódolóbb buzgósággal tiszteli. Pest, Január
8dikán 1813.

¹ [jav ebből:] Telekihez

² Olympiászokig <az> Árpádiaknak

132. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1813. jan. 18.

Széphalom Jan. 18d. 1813.

Kedves barátom,

Prónayhoz ma indul levelem felséges szánallásu Ódáddal. Véle
neved' kivíttad mély porából, 's általadad maradékaidnak. Csudá-
5 lom ezt a' mívedet is, 's még néked is – néked, kit kimondhatatlanul
szeretek – irígylem. Kénytelen valék Prónay előtt a' megtapsol és
megzeng neologismusokat menteni, mert, a' mint hallom, ez a' bará-
tunk a' neologismusoknak nagy ellenségévé tétetett, 's azt hiszi,
hogy nyelvünkön változtatni semmit nem szabad. Kifáradtam baj-
10 lódni ízeveszett Purisztáinkkal, de azért valahol módom van, velek
újra megvívok. A' balgatatagok! Kisnek felséges Oratióját (a' Báró

- Prónay László felett mondott halotti Predikatiót) megCORRIGÁLTÁK, mert, úgy hitték, magyarsága néhol hibás volt. Túrje e az ember az effélét? 'S a' CORRIGATIÓT – ez Pataki
- 15 szó, 's szépen festi a' lelketlen Correctorok' igazításait – Báthori Gabor Pesti Kálvinista Pap tevé, ki azt hiszi, hogy csak Kalvinista tudhat magyarul. – De hagyjuk ezt most; 's itt még csak azt mondom, hogy Prónayhoz írt Ódát Szemerének és Horvátnak külön levélben megküldém. Csudáljanak téged ők is új érdemednél fogva.
- 20 Engedd-meg, hogy némelly botlásaidra – ha ugyan azok – figyelmessé tehesselek. – Achája nem dactylus hanem Amphibrachys. Hogy a' vers jó legyen, Achája helyett Græciának kell állani. – A' Hérók' ragyogó szobraIKAT 's halált. – béRT nyeRT, kedvetlen öszvejövele két ízben két syllabában az rt hangnak. – czombJaim és fürtJeim, nem czomBAim és fűrTEim, mint csókJaim csontJaim.
- 25 Osztán arra kérlek, hogy az Asclepiászi sort ne elegyítsd az Alcéuszi sorok közé, mert nem eggy természetű a' kettő. Itt hadd álljon.
- Én Bécsbe Octób. 7dikén indultam egy szekerem Vay Abrahámmal, 's Nov. 5dikén jövék haza. Alig pihentem meg magamat kedves fészkeimben, 's íme Nov. 17dikén veszem a' tudósítást, hogy az Anyám Biharban megholt. Oda repültem-le, 's mivel Testamentomának egyik executora Pestről későn tért haza, Dec. 23dikáig mulattam ott. Most osztályunk készületei minden időmet elfoglalják. 54dik eszt[en]dejében életemnek emancipálódtam nem az
- 35 én jó Anyámnak, hanem egy gonosz és alacsony lelkű öcsémnek, ki hogy ne bántathassék, az Anyám leple alá vonta magát, Skláváságából. Heten vagyunk, 's jószágaink mind itt Abaujban, mind Zemplényben, Szabolcsban, Biharban és Hevesben férjfit és leányt eggyeránt illetnek. Én vagyok a' legidősebb, de Majoratusunk nincs;
- 40 a' második született fiú, Dienes, (eddig Bihari Subs. Vice-Ispán most Consiliár[ius]) nőtelen, és úgy élt a' szép nem körül, hogy többé nem házasodhatik, kivált hogy házi szépjének férje van; és így nem sokára a' 7dik résszel is osztozunk. – Gazdaggá az Anyám halála nem tett, de legalább nagyon megkönnyül terhem, és valamit kezdek.
- 45 Ezeket azért írom, mert tudom, hogy részt vészesz benne.

50 Már fogják lovaimat, 's leveledet eltevém valahová, és így annak némelly czikkelyeire másszor válaszolok. Most hadd dicsekedjem fel azon szerencsémrel, hogy Szent Miklósi Aloyz Egri Lyceumban Törvényt tanuló Ifjú, Gömöri fényes ház tagja, egy igen szép folyamatus verssel tisztele-meg. Le van írva, és így ide zárom. Örvendek ismeretségének, 's kérem, hogy dolgozó társunk legyen. Éljszerencsésen, halhatatlan férfi, kedves, igen kedves barátom!

133. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1813. febr. 3.

Széphalom Febr. 3d. 1813.

Kedves barátom!

5 Ma, és csak ma leve enyém az a' régen várt öröm, hogy Blaschke által metszett képedet láthatám. Helmeczi küldé-meg azt nekem Posztán Daykának Verseivel; ezeket, hogy a' Nyomtató' botlásait benne kiszemelhessem 's hogy az elveszett Variánsokat újra kidolgozhasam, egy vastag csomójú levélben. A' Dayka' Versei 136 lapot tesznek; a' 137diken Poetai berkem kezdődik. Elkészül tehát a' munka bizonyosan a' Martiusi Pesti vásárra. Tedd-meg a' rendeléseket, hogy azt minden késedelem nélkül vehessd. – A' nyomtatással nagyon meg vagyok elégedve. Bár a' Te verseid is épen azon formában, 's azon betűkkel nyomtattatnának, és mingyárt tavasszal. A' mint képed elérkezék, itt vala egy 39 eszt[en]dős testvérem, kit igen szeretek; láttatám vele képedet, azután Verseidet olvasgatánk. Fel
10 felsikoltott örömeben. Közöld a' Hazával azt az örömet, a' mit Miklós öcsém érze. Sok tisztelőd támad verseid által.

15 Blaschke is, Schorn is jól dolgozott. Blaschke szebben dolgozott volna olly sok pénzért. Bár a' Kisét is láthatnánk minél előbb. Leveletem eddig vette Prónay. Párját meg nem tartottam, temérdek dolgaim lévén 's szemem a' hófényben nagyon elgyengülvén. Te-
20 kints beljebb ezen levélben, 's élj szerencsésen.

A' CSÜGGEDÉS.
(nem mostani munkám.)

- 25 Reményem eltűnt! – mint mikor a' torony'
Lampája az¹ éjnek vad zivatarja közt
Ellobban, és a' csüggedőket
A' habok újra veszélyes örvény
- 30 'S egekbe-nyúló fergeteges sziklák
Közzé ragadják. – Oh ti, Hatalmasok!
'S te, te! nagy és jó Júpiter, ki Opt. Max.
Teljesedésre hozod tilalmat –
- 35 Nem szenvedő végzéseiket! Tehát
Hijába bízánk bennetek! hasztalan'
Nyújtánk-fel újobban könyörgő
Öszve-redőlt kezeket felétek!
- 40 Méltatlanoknak még soha nem leve
Az Égiektől támogató² segéd.
Tűrd a' mit illik túrnöd. Itt lesz
A' gonoszokra kemény Fenyítő. (Nemesis)
- 45 Bizonyal itt lesz; néha sietve jön,
Sántítva többször, 's hozza kezében az
Élesre fent pallost; 's az ingó
Csésze sülyed, 's bukik a' hitetlen.
- Villogj te nekünk, mennyei JÓ TANÁCS!
'S vezérlj az éjnek kétes homálya közt!
Im lobban a' láng – a' homály fut!
Lelkem örülj! közelít az óra.

¹ Lampája <el> az

² Égiektől <me> támogató

Gróf Was Sámuelné, szül. Gróf Bethlen Rosalia, egy Epigram-
mát kívánt tőlem, férjének halálára. Imhol az:

- 50 Elmaradás, te vagy a' keserű! Ah, együtt halni
'S a' szeretett férjjel szállani sírba³ nem az.
Ezt kértem, 's nem adák-meg az Istenek. Így leve ezentúl
Nékem az élet halál, bánat az édes öröm.

³ sírbe [th. emend.]

134. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1813. jún. 24

Pest, Junius' 24dikén 1813.

- Kedves Barátom! Búcsúvétlen iramtál el koszorúnból a' nélkül,
hogy a'nak minden kötözeteit, 's részeit megtekintetted volna.
Vígasztalatlanok a' kispapok, hogy meg nem örvendeztetted őket
5 személyekkel. Úgy jöttél közénk, hogy jöjj 's menj, légy itt 's tűnj el
mint a' fellegzet között bujdokló Hold.

- Június első napjaiban egy Kaposvári alkalomra bíztam egy nya-
lábót a' Te adreszed alatt, 's ott hagyatott, a' mit csak a' napokban
tudtam meg. 5, v[agy] 6 különféle papirosú nyomtatvány ment benne
10 számodra kötve, mivel Somogynak kevés, Miklának pedig épen
semmi könyvkötője nincsen. Most lesten lesek minden alkalmat,
mellyen ezt kezeidhez szolgáltatnám:

- Ím, itt számot adok minden költségekről mellyekbe került a'
munka. Ugyan azont teszem Kazinczynak 's egyéb itt levő
15 Barátink[na]k hogy minden balgyanút elfordíthassak magamtól:

Tataynak Consignátiója szerint következő ajánlást tettek néhány
pesti nevendékpapok: um:

	B. Barkóczy László Egri Érsekmegyei	– 20 frt. vcz.	
	Fejér Antal Erdélyi Megyei	– 10 detto	
20	Hering Ignác Szatmár Megyei	– 10	
	Kotró Pál Szatmár Megyei	– 10	Mivel pedig Trattnernak
	Fábri Ignác Kassai Megyei	– 8	nálamlevő, 's mindnyá-

	Zombori János Kalocsai érsekségi	– 10	jaktól láttatott Nyugtatvá-
	Flizár György Veszprémi megy[ei]	– 10	nya szerint minden Költség
25	Schwarcz József Veszprém megyei	– 10	364 vczéd. forintot tett,
	Vojvodics Mihály Diákovári megy[ei]	– 10	nyilvánvaló mennyi pótlé-
	Tomicza János Zágrábi megy	– 10	kot kelle még a' summához
	Tatay János Szombathelyi megy	– 10	toldanom. Ezt én nem
	Keller Gábor Cistercita	– 10	kérkedésből említem, ha-
30	Szabó János Cistercita	– 10	nem hogy lásd, 's tudd a'
	Dér Engelbert Benedictinus	– 10	dolgot környülményesen.
	Guzmics Izidór Benedictinus	– 10	
		158	Nyomtatam:
	A Sz. Fejérvári Seminárium	20	80 Velínt
35	<u>Baricz</u> nevű Debreczeni Káplán	20	50 Hollandit és
	Siskovicsom	100	370 köz[önséges] pap[ír]
			nyomtatványt
	összeleg =	298	
40			Eddig
			Kik nyertek 's mennyit
			ajándéknyomtatvány képen lásd
			a' következő lapon:
	Velínen	Hollandin	Közönségesen
	15 Pesti Kisap = 15.	Kazinczy – 1.	6 a' Consiliumi
45	Kazinczy – 2.	Nagy Ferencz – 1.	's órszági
	Horvát – 1.	Siskovics – 1.	Könyvház'
	Szemere – 1.	Tatay – 1.	számára ex offo
	Vitkovics – 1.	Szücs Profess 1.	elfoglaltatott
	Kulcsár – 1.	Mayer Prof. 1.	15, 15 pesti kispapnak
50	Görög – 1	Ruszek prof. 1.	8 a' Fejérvári
	Schedius – 1	Baricz 1.	Szeminárium nak
	Takács – 1		1 Báránynak
	Kisfaludi – 1	össz[veleg] = 8	1. Horvát Pistának
	Jenei – 1.		1. Vitkovics Batyjának
55	Kenderesi – 1		32 össze[leg]
	Siskovics – 2		
	Kis – 1		
	Virág – 1		

- 60 Schwartner 1.
Döbrentei 1.
Madarasi 1.
Siskovics Consil[iarius] 1.
Trattner – 1.
Dréta Apátúr 1.
65 Horvát Apátúr 1.
Pápai Sámuel 1
Baricz – 1.
40 Ex[emplár]

- 70 Általjában véve ha mindenek kikhez közelebb köteleztetel meg-
kapják ajándéknyomtatványikat megmarad alkalmasint:

a' nyomt. papirosból =	300 ny 2 ftjával =	600 ft.
a' Hollandiból – –	30 ny. 3 ftjával =	90 fr
a' Velínből is – –	<u>30 ny. 3 ft 30 N[?]</u>	<u>105 fr</u>
		795 frt

- 75 És így mivel a' könyvárosnak minden 100 frtból 25 frt jár az el-
adásért 795 frt v[agy] is kerekese véve 800 frtból a' 200
procentumot levonván a' tiszta bevett pénz 600 ft. vczd. terme. De
én hogy a sok procentum által olly annyira meg ne csonkíttassék a'
pénzsumma, különbféle tájakra küldöttem exemplárokat Barátimnak,
80 kik azt minden procentum keresés nélkül el fogják adni, és így még
is tálán felmegyünk 650, v[agy] 700 frtra is. E'ből áll az egész szám-
adás. Ha elkelnek a' mint vélem hogy a' jövő Józsefig el¹ is kelnek
minden nyomtatványok, a'kor akár kinek le fogom e' summát fizet-
ni. Izetlenség van e' számadásokkal, 's azért az exemplárok'
85 általvételét senki sem akarta magára vállalni, hanem nyakamon ma-
radt. Azonban én mindenről nyugtató levelek mellett kész vagyok
mindenben mindenről számolni. A' Hazáé e' summa, a' mint az Elő-
beszédben mondtam, 's szentségtelenség lenne azt megcsonkítani. Én
valék a'nak szerzője, 's én lések általadója is.

¹ Józsefig <elkel> el

90 A' mennyi nyomtatványt parancsolsz küldetni magadnak, azon-
nal fogom azt csak alkalmat tudhassak.

Élj boldogul nagyérdemű Férfiú! 's szeresd azt, ki Téged még
mint isméretlen szeretni tudott, 's fog is még forróbban mint ismerős
ismerőst. Legboldogabbnak tartandom magamat ha e' kiadás tetszé-
95 sedet, javallásodat megnyerheti a'nál inkább mivel már sokakét volt
megnyerni szerencsés.

Tisztelő Barátod
Helmeczi

135. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1813. júl. 4.

Széphalom Júl. 4dikén 1813.

Kedves barátom,

Júniusnak 30dikán, midőn épen fekünni akarék, Vendéget hallok
érkezni. Elébe mégyek, 's Kazinczy István Öcsém, az az fija az
5 Onkelemnek Andrásnak, másod magával lépe pitvaromba, 's mint-
hogy a' másodikat ki nem ismérhettem a' homály miatt, kérdez-
nem kelle, kivel jó. – Eggy Pesti Prókátorral! felele az Öcsém – 's ez
Szemere Pali vala. Első kérdésem, mellyet hozzá teheték 's tevék, az
vala, ha hozza e a' Te verseidet, édes barátom. – Hát talán még sem
10 érkeztek-meg a' Helmeczi által küldöttek? kérdé Szemere. – „Hiszen
ha megérkeztek volna, nem kérdeném a' mit most kérdek.” – Erre az
Öcsém felele, hogy ő hoz egyet, de magának, 's declarálja, hogy itt
nem hagyja. Meg nem szüntem, míg kofferét cselédjei le nem oldák,
's az exempl[ár]t meg nem kapám. Akkor Palival neki állánk, 's
15 ívenként végig futám, hogy legalább a' külsővel ismerkedhessem-
meg, 's lássam mik vannak benne, 's melly renddel. Nehany darabot
felolvasánk, hogy lássam változtatásaidat. Illyen vala az Ajánlás,
illyen Psyche, illyen a' feleségemhez írt darab, illyen a' Sonett[hez],
illyen a' Nagy Pál, és még eggy-kettő. A' vignette a' mennyire gyer-
20 tyánál nagyító üveg mellett láthatám, nem rossz; de Pali azt mondja,

25 's úgy írják Pesti barátim is, hogy a' kép épen nincs találva. Erről
nem ítélnék, de igen annyit, hogy igen nem szépen dolgozó
Blaschke. – Már tehát volitas per ora virum, édes barátom; 's ámbár
tudom, tapasztalás után tudom, hogy valakik verseidet kézírásban
látták, bámúlni azokat meg nem szűnhetnek, szeretném hallani a' két
Haza minden tájairól, ki mit mond felőlök. Örvendj szerencsédnek,
dicsőségednek, 's légy rajta, hogy nem sokára Verseidet meg bővített
Kiadásban vehessük.

30 Az én Daykám imitt amott ólcsárlókat találta. Egerben egy Pap
deák Epigrammát írá ellene, melyet ide tészek:

Dayka redi! Nolo NUTRICEM; nolo poetam
FOEMINEUM. Vir sit quem lego, virque probus.
Quaeris, quo redeas? Ad eum, qui de tenebris te
Protulit. A doctis nil quod ameris habes.

35 Vanus es et Venus es, dignusq[ue] operire patellam,
Qualem in Kazinczy te reperisse palam est.
Dayka redi! Non es qualem te censuit emtor;
Dayka redi! structo nam secus igne peris.

40 Így ítélni, édes barátom, az, a' ki magát a' mi Idvezítőnknek bizonyo-
san rosszul értett tanítása 's Origenesnek épen nem eszes példája
szerént a' mennyország' kedvéért CASTRÁLTA. Ezt lássa az Isten-
adta embere, sőt ugassa Daykát, ha tetszik. Az ő ugatása a' dolgot
rosszabbá nem teszi, ha jó. – De kérlek, tudassd velem, mit ítélsz Te
Daykának versei felől. De poetis ferre iudicium unice Poetarum est;

45 így ítélni Scaliger; és így a' Te ítéletedet tudni nagy vágyásom lehet.
Hát azok a' kik bennünket Nyelvrontóknak szidalmaznak, mit
mondanak azokra, a' miket Daykának életében mondtam a'
Neologismusok felől? A' ti Telekitek és Prónaytok (kitalálhatod
okát) valóban azt hiszik, hogy nyelvünk romlik, és hogy magyarul
50 még senki jobban nem tudott mint Teleki József, a' ti
Administrátortoknak atyja. És én épen ezen hitnek feldőjtésére mon-
dám azt a' mi Daykám' életében lap XLV és XLVI áll. Szerencsénk-

re a' két Hazának minden részeiben fogy ezeknek¹ a' vénséget szere-
tő 's újságot gyűlölő emberek[ne]k² számok, 's Moldvának szélén is
55 fújni kezd az igazság' szelleme.

Pestről írják hogy Te ott valál. Melly igen irigylem azoknak
szerencséjeket, a' kik tégedet láttanak! De ez a' szerencse nékem is
fog ez idén jutni, mert Vidával, a' kit Szemere Pál a' maga pompá-
san kiadott Epistolájában megtisztelt, a' Te vidékednek megyek
60 Septembernek elején. – Barátim tudják, hogy nékem vágyásom még
azt is tudni, hogy ruhád melly színű posztóból vagy szabva, 's
Vitkovics mindent elbeszélle levelében, hogy vele lévén Te néki mit
mondottál, hogy ő és Helmeczi Téged hová vittek-el 'stbb. – Szíve-
met érzékenyen illette az a' hír, hogy Te Pesten legidősebb leányod-
65 dal valál. Ha az én Eugeniem valamivel idősebb volna, én is a' leá-
nyommal jelennék-meg ez idén Pesten, Váczon, Pápán, Veszprém-
ben, Zirczen és Miklán.

Osztályunkat Máj. 14dikén íránk itt osztozó három testvérek alá,
's ezt a' napot az is nevezetessé tévé, hogy a' fiam ez nap kezdé jár-
70 ni, nyilván Anyjának neve napját akarván ezzel megtisztelni, melly
más nap esett. – Belé csömörölve az osztály' kedvetlen munkájába,
melly alatt könyvhöz sem nyúlhaték, ismét megszála a' kívánság pa-
pirosaimba tekinteni, 's Sallustomat vevém-elő, hogy lássam, inkább
meg fogok e elégedhetni vele. Alig olvastam eggy ívet, 's elkesered-
75 ve³ békétlenségemben, kaptam a' tollat, 's újabb⁴ fordításához fog-
tam. Maj. 30dikán azon beszédet fordítám, mellyet a' Virtust és Ha-
zát imádó nagy Cátó tarta Caesar ellen, 's feleségem, ki négy öt nap
olta Goldsmittnek Anglusból németre Kosegarten által fordított Ró-
mai Történeteit olvasgatá, bágyadtságában elnyúla íróasztalom mel-
80 lett levő ágyamon. Egyszer leteszi a' könyvet, 's általmegyen háló-
jába. Nékem épen vendégeim érkeztek, 's tartván, hogy baj talál len-
ni, ezeket kertembe vivém. Mintegy három fertály múlva azután a'

¹ fogy<nak> ezeknek

² gyűlölő<lő> emberek[ne]k

³ 's <megszála> elkeseredve

⁴ 's <ismét hozzá fogtam> újabb

85 Napam azon hírrel jőve felém, hogy fiam született. A'⁵ Cátó beszéde
 fordítása 's a' Romai Történ[etek] olvasása alatt! mondám, 's ör-
 vendtem az Auspiciumoknak. Jún. elsőjén a' gyermeket Antonínusz
 Sophron Ferencznek kereszteltetém Pataki Prof. Vályi Nagy Ferencz
 által, 's keresztatyjának a' Zirczi Priort Fő Tisztel. Dréta Antal Urat
 90 kérémmel, melly kérés annál váratlanabb lehetett ezen széplelkű
 Pap előtt, mivel soha még addig leveletem nem vette. – Add áldáso-
 dat a' gyermekre te is édes barátom, 's kívánd, hogy mint Cátó
 egykor, ő is a' Virtust 's a' Hazát szeresse mindenenek felett, de ne
 legyen kénytelen hazája' vesztét látván nyereségnek tartani a' halált,
 mint az a' nagy ember Utikában. Élj szerencsésen, 's hagyj valaha
 ismét egy lelkes levelet vennem.

⁵ született. <.....> A'

136. Tatay János – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1813. júl. 18.

Tekintetes Berzsenyi Dániel Úrat
 Tatay barátságosan öleli.

5 Nemes szívű barátom! Egy olly kedves baráthoz mint Te vagy
 közel lenni, 's AZT meg nem ölelhetni melly nehezen esett; gondol-
 hatod. Minden perczeneten ohajtva vártalak Társaimmal, de hiába.
 Te elmentél a' nélkül, hogy a' Téged halálba szerető barátodat
 közelebről megismérted volna; el mentél a' nélkül, hogy felhevült
 szívemhez szoríthatlak volna. Mindenütt kísérték könnyeim míg
 10 küszöbödön bé nem léptél, 's talán érzetted is. Meg vagy bántatva
 ugy e, kedves barátom Munkád méltatlan kiadásával? Engedj meg
 nekünk, mi a' Munkád előtt álló előbeszédben legkisebb részt nem
 vettünk, akaratunk 's tudtunk nélkül volt, 's csak a' hiú fény után
 mászkáló Helmeccinek idétlen 's szerencsétlen gondolatja volt,
 hogy¹ magát kiadónak nevezhesse, hollott jobb lett volna rontónak

¹ volt, <'s> hogy

- 15 neveznie magát. Megbántott Téged, 's igen igen megbántott kedves barátom! de meg még minket is. Mi nem akartuk tudatni bal kezünkkel, a' mit jobbunk teve, 's az inconsequens gyermek kifecsegte, holott Te meg engedted azt nékünk hogy mi magunkat ki adók[na]k nevezhessük, de kérelmemre reá hajolván, aztis meg engedted, hogy
- 20 elhalgassuk. A' mi változások történtek munkaidba, protestálásom ellen vagynak, mert én majd a' szemét is kiástam hogy meg ne változtasson egy betűtis, de Ő okosabnak akarván² látszatni Maga fejétől tette. Engedj meg tehát nekem, mert semmi rész vételem nincs a' vétkekes másolásokban.
- 25 Mindenütt lármáznak az undok előbeszéd ellen, ámbár a' munkatellyes meglelégedést nyert mindenütt.
- Kedves barátom! épen ma irok Széphalomra egy háláló választ. Kazinczy eljön Zirczre az én uj misémre Septemb. 8^{dikán} 's onnét Hozzád megyünk seregesen Miklára. De ha meg nem veted barátod
- 30 kérését, rimánykodását jöj el Te is kedvesem 's részesülj, a' köz örömben 's úgy osztán³ Veled megyünk Tusculánnumodba Téged haza késérvén. Zircz Veszprémen felül két órányira vagy a' Bakonyba, 's ott Téged igen igen szeretnek felséges munkádért. Ott leszen Kis, Takács, Pápai, Kisfaludy, Szemere, Vida, 's ott a' mi kedves
- 35 Kazinczynk Eugeniejével. Tedd azt kedvesem! hogy Te is ott lehess.
- Képed' rezét úgy e' Barkóczy itt nemlétekor reám biztad, 's most azt nekem Helmezy vissza nem akarja adni mig Te nem parancsolsz. (Mert mióta könyvedet úgy elcsufította az előbeszéddel soha bé nem mer jönni hozzám 's egy szót sem szoltunk mióta neheztelésemet kijelentettem néki) Kérlek tehát irj nekem mennél előbb hogy a' rezet visszavehessem, 's néked haza vihessem, a'hoz vagyonsod, méltán kívánhatod. Én még mint egy Augustus 15dikéig itt leszek addig tehát itt ér Leveled. Irj kedvesem! 's hidd hogy én Téged a' legnemesebb czélból legforróbb hévvel sz[eretlek].
- 40
- 45 Éljd boldogúl! Öllelek Tégedet 's nagyreményű Magzatidat 's szeresd még a' síron túl is leghivebb barátodat. Pest Jul. 18^{dikán} 1813.

² jav. ebből: akárván

³ úgy<án> osztán

137. Sárközy István – Berzsenyi Dánielnek
1813. júl. 19.

[Jelenti, hogy másnap nála fog „szállni és hálni” gróf Teleki László, aki arra kérte őt, hogy hívja oda Berzsenyit.]

138. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
1813. júl. 23. és okt. 31. között

A Religiók’
Eredete és Harmoniája.

[A tanulmány itt következő szövegét lásd: BERZSENYI 2011, 15–22.]

Nagy érdemű ’s tisztelt Ferjfiu!

5 Látod hogy mast kötetlen beszédben próbálgatom tollamat. Vedd ezen próba darabot ’s itéld meg azt szokott nyíltszívűséggel, ’s légy e’ részben is Mesterem valamint a’ poesisban vezetőm voltám.

10 Egy napon vevém leveledet Sárközynek levelével, ki nekem jelenté hogy gróf Teleky másnap nála fog szállni és hálni, ki is őtet kérte, hogy engem akkorra oda constituáljon. Én tehát el mentem ’s leveledet is el vittem. Örvendénk uri familiád’ szaporodásán ’s atyai örömeidben részt vettünk.

15 Gróf Teleky engem a legszívesbb nyájassággal fogadott ’s maga mellé ültetett. Csudalkozva hallám tőle hogy ő is poéta, ’s a’ mi több néemly verseit el is mondá előttem, mellyek első hallásra igen szépen zengtek. A’ többek közt azt is mondá, hogy ő mast Bocskayról egy Epopejat készít. Nagy gondolat mondám ’s méltó hogy nagyok izzadjanak rajta!

20 Gróf Teleky mint ember és hazafi az én egész szeretetemet és tiszteletemet meg nyerte. ’S valóban mentes ő minden uri bolondságtól ’s tellyes a’ leg emberibb szelídséggel és nyájassággal. – Dajkát csak alig futhatám végig mingyárt elkapák tőlem ’s következés képpen itélni sem tudok róla, de annyit csak ugyan tudok hogy azon

25 goromba epigrammát meg nem érdemlette. Biztatsz hogy még ez
idén meg fogsz jelenléteddel tisztelni és örvendeztetni. Köszönöm 's
meg vagyok az eránt győződve hogy ha füstbe megy ezen szép örö-
möm, nem szíved lészen oka.

139. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak
Nikla, 1813. aug. 15.

Mikla, Aug 15^{dik} 1813

Kedves Barátom!

Ime küldök 25 forintokat azzal a' bizodalmas kéréssel, hogy méltóztassál nékem azért verseimből néhány exemplarokat küldeni a'
5 szebb példányokból. Sokan kérnek tőlem 's szégyenlem hogy senki-
nek sem adhatok. Küld meg Gr. Teleky László Dissertációját is a'
Magyar nyelv eránt.

10 Szükségtelen vala előttem számadásod. A' ki a' szépet és nemest
olly forrón érzi mint Te, nem várok én attól alatsónyságot. Te engem
örökös szeretetre tiszteletre és hála[a]dásra köteleztél. Fölösleg valók
volnának a' czifrább complimentek. Légy utóbb is barátom 's hidd
hogy én soha meg nem fogok feletkezni érdemeidről. Élj szerencsé-
sen 's ne szünj meg engem szeretni. Írj ezután is midőn időd engedi
's köszönts nemes Siskovicsodat és a' nyájas Vitkovicsot kedves
15 Theodorájával együtt.

Ber'senyi Daniel

140. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1813. aug. 18.

Pest. August 18dikán 1813.

Kedves Barátom,

Itt megyen parancsod, 's kívántod szerént 15 példány Verseidből:

- 3 Velínpapiroson
3 Hollandin
9 nyomtatón
- 5 Öszveleg = 15. Egynehányat kötve küldöttem tudván, hogy Miklán 's közel környékén nehezen találhatni könyvkötőt. Ha több nyomtatványra leendne szükséged, parancsolj, 's alkalom-adatva
- 10 küldök, csak pénzküldéssel ne piríts meg. Azért ide melléklek a' nyomtatványokért szánt 25 Scheint.
7. 8. nap mulva itt leszen Kazinczy. Képzeld, mint lángolok őt látni ismérhetni, 's miként ő téged. Már elrészegültem azon öröme-
ben, melyeket adand nekünk Zircz, 's e'nek szép lelkű Ura, azon
- 15 örömeiben, melyeket ritkán ad így 's ilyenekkel az Ég.
- Sőt szükséges volt előtted, mint mindenek előtt, kik a' szép körbe tartoznak, számadásom, 's ha nem szükséges, reám nézve legalább hasznos. Édes Barátom! nem tudhatni, hol használnak az illy óvako-
dások. Személyemre nézve nem volt felesleg-tétel ez; mert volt olly
- 20 epés begy már, ki azt kezdé rebesgetni, hogy én hasznomat lesem melleleg, 's a' számadás elnémította.
- Kisfaludy, kitől a' napokban vevék levelet, üdvözeltet általam. Azt írja: hogy elragadták őt 's kiemelték melancholiája' csendjéből ódáid. Ezt írta a' szatmári alispán Izsák Imre, ezt Szegedről, mint
- 25 minden helyről, hová eljutott Munkád.
- Ide zárám Tataink' levelét is, valamint Teleky László' Esdeklése-
it is. Azon nyalábban találsz még egy ajándékpéldányt Virág' Thaliájából, 's egy Hollandi nyomtatványt az én Eckartshausenem-
ből. Szükségünk volt olly Imádságos Könyvre, melyből minden Ke-
- 30 resztvén egy lélekkel 's érzéssel imádkozhassék, hogy legyen már egyszer unus Deus, una fides, unum Baptisma, 's azért fordítám e' szentes könyvet Siskovics Consiliariusné' kérésére; 's úgy vélem, hogy kivéven 2 ívet belőle, melly a' Pápa' követőit illeti, nem csak a' Vittembergai magas és rettenetlen lelkű hanem a' Pikárdi Újítónak
- 35 hívei is minden dogma-sérelem nélkül olvashatják 's imádkozhatják, 's igenigen ohajthatni, hogy ezen utóbbinak sorsosai zsoltárokkal tömött könyveiket vetnék el, mert azok a' száraz zsoltáros gondola-
tok csak sovány elmélkedésre 's fanyar melancholiára szoktatják kis

40 koroktól fogva őket érthetetlen voltokkal, 's rideg fohászkodtatása-
ikkal 's a' t. Meggazdagítám a' könyvet néhány darabjaiddal,
mellyeket szívesen elmondottam volna az Előbeszédben, ha a'
censura nem anathematisálta volna.

Képedre vagyis inkább a' metszőre sokan haragusznak, 's ha nem
másért csupán csak azért, hogy a' publicum képed' való mását bírja.
45 Szeretném a' második kiadás' alkalmával képedet újra rézbe vésetni
azon prototypon szerént, mellyet Kazinczynk' számára Kaergling
által festettettél, 's mellyet Te Tenmagad is ittlétedkor hív másodnak
ismértél.

50 Vitkovics Theodórájával együtt a' legbarátibb szívességgel üdve-
zelnek, valamint szintén az én Siskovicsom is, ki azon thesiseiből,
mellyeket ez iskolai esztendő' vége' alkalmával defendált egynehá-
nyat nyalábomhoz mellékel.

Élj boldogúl tiszteletre méltó Férjfiú Kedves Barátom! 's szeresd
55 azt ki Téged a' leghőbb indulattal szeretni, 's a' legőszintébb hódol-
ással tisztelni fog mindenha.

141. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1813. okt. 31.

Széphalom Octób. 31d. 1813.

Kedves barátom,

Verseidet sem olvastam soha szívesbb csudálással 's örömmel
mint újabb munkádnak első lapjait, mellyekkel engem utolsó kedves
5 leveled megajándékoza; 's meg nem tudom magamnak mondani, mit
csudáljak inkább benne, a' gondolatot e, hogy illy dolgokat nyomoz-
gatsz és írsz, – a' Valót e, mellyet olly szerencsésen eltaláltál, jó
könyveket választván vezérül – az igaz és józan-ítéletet e, mellyet a'
dolgok felől ejtesz – vagy azt a' férjfiás, velős, szép előadást és ma-
10 gyarságot, melly minden rendeidből szóll. A' munka olly formán
készül, hogy nem fog sajtó alá eljuthatni, de olly becses lesz hogy
igen sok kezek nem fogják restelleni leírását. E' szerént szorúlj

15 mellyemre, kedves barátom, hadd csókoljalak-ösze ezen szolgál-
tért, mellyet vele az emberiségnek nyújtasz. – Kérlek, küldözzd-meg
nekem a' munka' folytatását.

20 Levelednek érkezése előtt már tudtam hogy tégedet a' ti
Telekitek látni akara és látott is. Becsülöm benne hogy látni akart; de
elszomorodom annak elgondolásán hogy Teleki annak a'
V[árme]gyének gyöngyét, mellynek kormányzására állítatott, nem
25 maga ismerte-ki, hanem Markus Itélő-Mester által tétetett reá fi-
gyelmessé; 's nő csúválkozásom ha azt jutatom[!] emlékezetembe,
hogy az ő beiktatásakor Prónay tégedet megtisztele, 's hogy te mind
Prónayt mind őtet egygy egygy Ódádval vitted oda a' hová magokban
nem mehetnek. Rettenetes teremtések a' mi Nagyjaink; nem akarnák
25 ismerni azokat a' kik nagyobbak mint ők. 'S ez a' te Telekid a' maga
úgy nevezett Esdeklésében, melly által Tudósnak is akara tartattatni,
's a' dolgot felette nagyon elhibítá, azt a' gyalázatos vallást teszi
maga felől, hogy ő nem ismeri az Irókat, 's kénytelen vala más által
eresztetni bennünket esztrengára. Ne hidd hogy ezt megbántott ke-
30 vélységből írom; hiszen rólam igen is sok jót mond, 's mindenütt
pengeti nevemet. – És osztán ez a' Teleki fog Bocskayast írni! – Sze-
rencsénkre bizonyosan semmi sem lesz a' készüléte. – Ha ő tudná,
mit KELLENE neki tenni, Literaturánkat nem tollával hanem csak
pénzével segítené.

35 Helmeczinek leveléből tudom, hogy az Erdélyiek a' te verseidet
nagyon tisztelik, csudálják. Ugyan ezt írhatom Magyar-Országnak
azon részéről is, mellyben lakom. Patak nem ismér hozzád fogható
Magyar Lantost. Csak itt ott akad egygy fő, a' ki melletted a' Dayka'
szépségeit is érzi. – De hogy ezen stróphádat:

40 Győztem! lerázták czombjaim a' fővenyt etc.

a' Játékszín' kárpíjtjára íratják – azt egygy felette elmétlen cselekedet-
nek nézem. Mert mit mondanak ha valaki kérdendi: Ki győzött? ki-
nek czombjai? ki vívta-ki nevét?¹ – Berzsenyi e? De hogyan jó Ber-

¹ vívta-ki <melly> nevét

- zsenyi a' Játékszín' kárpitjára; hiszen ő nem theatr[umi] Író? – Vagy
 45 a' Magyar Nyelv és Nemzet? – Egy valóban Abdérai gondolat.
 Én e' holnapban csak egy hajszálon múlt hogy Özvegyen nem
 maradtam. Feleségem Oct. 2dikán rothasztó epe hidegbe esett. Kép-
 zeled rettegéseimet. Hygiéja ötet nekem vissza adta, 's gyermekeim
 árván nem maradtak.
- 50 Lajos Rhédey Gróf, Császári Királyi, Fels. Urának neve napját
 magára nézve az által tevé nevezetessé, hogy életének 54dik
 eszt[en]d[e]jében magához esketteté Báji PATAY SÁMUEL Urnak
 16 eszt[en]dős Susi nevű Kisasszonyát, még pedig nem a' Patay há-
 zánál Abaujban, sem nem valamely ismerősénél, atyjafiánál, hanem
- 55 Debreczenben, a' vásár' alkalmával. A' Superintendens esketé-
 őszve, 's ezen funciójáért TIZENKÉT² aranyat kapott² Gróf és
 Administrátor Úrtól. Azt az embert, a' ki egész életét úgy tölté mint
 Catilina, és a' ki a' maga döllyfének mindent feláldozza, a' ki torkig
 úszott az asszonyokban, Nemesis azon tagja³ által bünteté-meg, a'
 60 mellyel olly sokat vétkezett, és a' maga határtalan gőgjében, mert az
 Ipa 20 esztendővel ifjabb mint ő, és egy felette üres agy. Él szeren-
 csésen, igen kedves barátom.

² aranyat <ad> kapott

³ azon <része a> tagja

142. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
1813. nov. 20.

Kedves Barátom!

Sietek tudtadra adni ama' megtiszteltetést, mellyre téged Erdély
 méltatott:

- 5 Kenderesi Mihály Kormányshéki Tanácsnok ezeket írja nékem
 minapi levelében felőled:

A' derék Berzsenyi valóban dicső lépésekkel hatott fel a' Magyar
 Koszorúsok' sorába lanti dalok között, 's virágos ösvényeken – Az
 Erdélyi Magyar Nemzeti Theatrum egy pompás nagy és erős épület,

10 valamivel nagyobb a' Bécsi Leopoldstadtnál, már készen vagyon,
most a' belső készülteken dolgoztatunk, kívülről egy szép már-
ványköven, úgy határoztuk, hogy ezen megaranyzott igék legyenek:

Győztem! lerázták czombjaim a' fővényt
Izzadt fürteimen szent olajág lebeg.
Nevem' kivívtam mély porából,
15 'S általadám Maradékaimnak. –

Tudósítsd eziránt Berzsenyit, hadd lássa azt, hogy Erdélyben is
szeretjük azt a' mi szép, és az érdemet tisztelni tudjuk is, akarjuk is.
Ezeket mindeddig híven lemásolva Kenderesi' leveléből íram.
Örvendek Édes Barátom! 's örvendünk mindnyájan, kiket hozzád
20 szorosb kötelek csatlanak e' dicsőségednek. Örvendj Te is, 's érezd
Tenbecsedet, mert így Tebenned a' Nemzet' Nyelve is meg van di-
csőítve. – Éljj boldogúl 's szeresd
November' 20dikán 1813

25 Igazszívű
Helmeccidet

143. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1813. dec. 25.

Nikla, Dec. 25^{dik} 1813.

Nagy tekintetű Ferjfi, tisztelt Barátom!

Azon újabb munkácskám, t. i. a' Religiok Eredete, szüreti távol
létem alatt elveszett, 's már mast, minthogy azt egészen elfeledtem,
5 kéntelen vagyok Néked könyörögni hogy azt nékem küld vissza.
Örülök hogy ezen probamívem is meg nyerhette tetszésedet, de hidd,
még inkább örülnék, ha Te azt a' szokott kinyíltással megrostáltad
volna; mert lehetetlennek tartom hogy lelkeink, ámbár rokonok,
minden munkájikban egyek legyenek. Annyival is inkább kívánom
10 pedig gondolatodat e' részben ismerni, mivel ezen tárgyban olly já-
ratlan vagyok, hogy csak Wolneyt magát olvastam 's ezzel is, a'

historicumot kivévn, sokban ellenkezem 's pedig a' legfőbbekben – az ember eredetében, az Istenről való ideában és az első Religióban. Ohajtók tehát egy harmadik véleményt is tudni. Hogy kedvezőbb le-
15 gyen, úgy gondoltam jó lesz címjét így változtatni: A pogány
religiók' Er[edete] és Harm[óniája]. Egyéberánt is úgy intézhetem a'
munkát, hogy nem lesz szükség szent Religióinkat illetni.

T-ről jól ítélisz. De én sem mondám ötet nagynak hanem csak jó-
nak 's¹ így is csak a' legközönségesebb értelemben. Ezt meg érdem-
20 li, ha ötet, nem Cátóhoz, nem Aristideshez, hanem csak azon törpe
sarmatákhoz hasonlítod, kikhez való.

Verseim mindenütt kedvességet találtak; de félek, hogy igen kö-
zönségesek, minthogy igen közönségesen tetszenek. – Dajkát csak
futva olvashatám, mert mihelyest vettem el kapák tőlem. Ő valósá-
25 gos poetai lélekkel birt 's nem érdemli azon goromba Epigrammát.
Köszönöm hogy benne megtiszteltél! – A' minapi Ujságban közlött
gazdasági Journál valami jó intézetet akar ígérni; Tuds-e valamit
róla? Szeretném tudni kik 's mik annak Íróji és mit akarnak.

Örvendek Néked, hogy Grófnéd megtartatott! Hát Magad mint
30 vagy 's mint vagynak kedves Magzatid? Én mastanában gyomorfá-
jásban sokat szenvedtem, de a diæta² és szünetlen mozgás meggyó-
gyítottak, mert nékem mindeddig csak ezek voltak az orvosim, mint-
hogy minden egyéb orvosságtól superstitiose irtózom.

Élj szerencsésen tisztelt Férjfiu! 's ne szünj meg régi hajlandósá-
35 goddal hozzám viseltetni.

¹ jónak <is> 's

² a <diæ> diæta

144. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1814. jan. 5.

Mikla, januar. 5d. 1814.

Kedves barátom!

Jöllehet serény levelező ugyan nem vagyok s nem is lehetek, de
5 hogy leveledre nem feleltem volna, semmiképen el nem hitethetem
magammal, mert hideg és goromba soha sem voltam. Válaszom
tahát minden bizonnyal elveszett.

A poézisról én valóban lemondtam, mert érzem hogy helyze-
temmel egészen ellenkező. A poézishoz egész lélek kell. Én mint
10 gazda s négy gyerek apja, érzésimnek magamat egészen soha által
nem adhatom, s elig ha bár csak prózában is munkás társatok lehe-
tek. Azonban gróf Bethlen Ádámné csak ugyan megszegeté ezen fel-
téttelemet, s azzal a szép koszorúval, mellyet múzámnak nyujta ismét
dalra fakasztott. Éreztem, melly gyönyörűség illy lelkeknek tetszeni
s örömet szerezni. S ha zenghetek még ollyat, mellyben kedveteket
15 találjátok, ezen nemes hölgynek köszönjétek azt.

Te, édes barátom, Erdélyben igen szép független állsz, és sem
hazádnak sem magadnak hasznosabban nem élhetsz mint mast....¹
Ne csüggedj s törj előbbre is. Te Erdélyt és az erdélyieket nekem
igen szépen fested. Örülök, hogy Erdély, valamint mindenkor, ugy
20 mast is magyarabb mint mi, örülök a theatrumnak is, én ollyast
Kolosvárrol álmodni sem tudtam.

Minthogy már verseim kezeden vagynak, kötelességemnek tar-
tom azokról még e következendőket veled tudatni: Helmeczi vala-
mint gyűjteménykém kiadásában igen szép tüzet mutatott, s szép
25 dolgot cselekedett szintolgy igen nagyot botlott, hogy verseimbe hí-
rem nélkül változtatásokat tett. Ime, lásd azokat s íteld meg, ha
vajjon jobbítások e?

¹ Döbrentei kihagyása, melyet eképp indokol: „Dicsértetésem áll itt, de azt ma-
gam ugyan ki nem adom, megemlézéseért is elnézést kérek. Kelle tennem ennyit, Ber-
zsenyinek hozzám mind inkább fakadott szeretete mutatasául, miből e megbizatasom
eredett.” (BERZSENYI 1842/III, 65.)

- 30 *Lolli, gyönyör kellemiddel.* Ez így volt: Lolli, bibor kellemiddel: „A ró’sát megelőződ”, S édes bájos diszeiddel: „A jég szívet meggyőződ.” – Szép vagy te mint ifjú Hébe: „Kegyes mint egy Gratia”, Szerelmes mint Ericene: „S lelkes mint egy szűz Múza[”] stb.
- 35 *Miért rettegsz kebelembe.* Ezen dalból a két utolsó vers egészen ki van hagyva, melly így vala: Halld, melly édesen csatináz: „A völgy kiseded csermelye.” A vig madárka mint trilláz: „Mint nyög a filemile.” Majd ha a tél elközelget „Ezek mind elnémulnak.” Elrepül a szép kikelet: „S örömeink elmulnak.” Én úgy gondolom ez vala a dalnak java s lelke.
- 40 *A Prónayhoz szóló ódában. A hósek ragyogószobr.[!]* Volt: a bajnok, Czombajaim, Fürteim. Volt: Czombaim, Fürteim. Az egyikben által látták az igazat a másikban nem. *És túlhatsz.* Volt: *s általhatsz.*
- Emmihez. S hát a szerelem szent lángja,* Volt: lángja.
- Az Életkoraiban.[!]* Ezeknél többet nem kérnék. Volt: érnék. Nem igaz, hogy többet nem kérnék csak lehetne.
- 45 *A Remetében. Messziinnen kiható.* Volt: kihaló.
- A közelítő tél.* Torlott bokrai közt. Volt: tarlott. Egészen más a torlott mint a tarlott.
- A Wesselényi hamvaihoz szóló ódában volt: Leomlom, és áldozok.*
- 50 *A kecs, a vágy, a gyönyör, úgy vannak verseimbe szűrva.* Jele hogy nincs igazok, mert pártost keresnek. Illy alacsony a pártosság-nak lelke!
- A hív helyeit hű-t tettek s nem egyébért, hanem hogy ezen két hang: hív, szív, össze ne jöjjen.* De nem gondolták meg azt, hogy a hű rút szó, mellyet én csak a marhának, disznónak szoktam mondani.
- 55 *Illy haszontalan a theoria izlés nélkül!*
- Én mindezekért Helmeccinek semmit nem szóltam, mert azt hiszem, hogy ő jobbitani akart, s egyébiránt is, a vén lányként, a mi megvan, megvan!* Okot adott, hogy minél előbb egy megjobbitott s tán meg is bővített kiadásról gondolkodjam. Te se szólj neki, hanem tanúlj ebből s ojjd magadat Neologusink dühétől. Éljük uj szavakkal, de okkal s móddal és annak helyén, nem így affectálva és vadászva mint némellyek.
- 60

65 [Döbrentének a levélhez fűzött jegyzete szerint ebben a levélben
Berzsenyi egy gróf Bethlen Ádámnéhoz írt vers következő részletét
közölte vele:]

Míg nagy véred az ősz Rajna partján
A magyar villámok csapásit vezeti,
S a félvilág óriási harcán
Nagy őseid nevét dicsően zengeti.

145. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1814. jan. 10.

Széphalom Január. 10d. 1814.

Kedves barátom,

5 Harmadnapja hogy egy széplelkű ember Recepisse mellett
küldé-meg nekem a' Te V[árme]gyéből a' Mondolatot, 's megírta
hogy azt Somogyi Gedeon Veszprém V[árme]gyei Esküdt csinálta.
Meg nem indúltam a' gyerkőcze marhaságán. A' ki a' szabadságot
becsüli, tűrje-el a' féktelenséget, a' meddig lehet. Engem Somogyi
Gedeon sem jobbá 's nagyobbá, sem rosszabbá 's kisebbé nem tehet
mint vagyok. Az utolsó Dietán egy hasonló fattyu a' Szathmár
10 V[árme]gyei igen érdemes követet 's Vice Ispánt számárnak titulázta
sületlen rigmusában; 's Isaak Samuel nem volna nagy ember ha azon
bosszankodott volna.

15 Megköszöném barátságát a' Mondolat' Megküldőjének, meg-
nyugtattam, 's magam mellett igen keveset szóllék, de igen mellet-
ted. Azt kértem tőle, hogy minekutána új szókkal minden jobb
Irónk (még a' Somogyi által tisztelt Kisfaludi is) él: miért bánt csak
Téged és engem. Tudom én miért csak kettőnket. Huic uni multos
Marios (Kisfaludios) inesse. Nem felejtetik a' Himfy Recensióját és
a' Tövisekben a' Himfyre írt Epigrammát. – Megírtam azt is, hogy
20 öklelni nem türkölni-t teszen az eredeti értelemben, hanem ököllel

(kézzel, karral, marokkal) dolgozót, bántót. – Én magamat Somogyi Gedeonhoz tenni nem fogom.

Hát Ti mint vagytok, Somogyban, kedves barátom? Vetted e választ az azon Munkád első ívére, melyet prózában dolgozol?
25 Vevéd e az Anyám' emlékezetét?

Sárkőzynek régen nem vettem semmi hírt. Szeretném tudni mint restaurála Administrátortok, kivel hogy Bajomban valál, Sárkőzytől tudom. – Kérlek, tudósíts, mint van Sárkőzy? mint Csapody, mint Szokolay.

30 Élj szerencsésen, kedveseiddel, kiket tisztelek, csókolok.

146. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak

Nikla, 1814. jan. 25.

Kedves Barátom!

Te a' rövid levélírásban nagy mester vagy! Én sem szeretek ugyan 's nem is tudok sokat írni, de a' tiedet még is igen rövidellem. Ird meg maskor, kérlek, mint vagy, mit csinál Musád 's mint van a'
5 derék Siskovics, Vitkovics, Szemere, Kulcsár, Virág, Horváth. Hidd én ti rólatok mindenkor hálás szívvel emlékezem 's mindenkor örömet hallok rólatok.

Bár Kenderesiről többet írtál volna, hogy tudhatnám ki s mi 's melly függetben állsz vele. Ird meg néki, hogy az én Erdélyi korszorúim nékem igen kedvesek 's nem annyira azért hogy Musám azokkal érdeme felett meg tiszteltetett, mint azért hogy azokból látom a' Magyar Nemzetnek jobb részét ebredni 's magáról gondolkozni. Örülök mondom hogy a' Magyar által kezdi látni, hogy egyedül¹ nyelvének mívelése 's felemelése az az ut és mód mellyen még
10 magát a' legnyomorultabb népek sorából kiszakaszthatja 's reményét² szerencsésebb időkre függesztheti; 's örülök hogy Erdély valamint szabadságunkat 's létünket valaha fedezte, ugy mast is nyelv-

¹ hogy <..> egyedül

² 's <magát> reményét

20 vünket, ezen utolsó ügyünket, hívebben védelmezi mint Magyar Ország. A' Kolosvari Theatrum eggy igen szép 's örökös emléke lészen az Erdélyi hazafiságnak 's józan gondolkozásnak 's meg szégyeníti a' kevély Pestet valamint mast, ugy a' késő maradék szeme előtt is. – Élj szerencsésen nemes szívű Barátom, 's ne szünj meg engem szeretni.

25 Mikla, Januar 25^{dik}
1814

szíves tisztelőd,
Ber'senyi Dán[iel]

147. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1814. febr. 1.

Mikla, Febr. 1. 1814.

Tisztelt Barátom!

5 Én a' Mondolatról semmit nem tudok, küld meg, kérlek, curiosus vagyok azt látni; Anyád emlékezetét sem láttam sem a' Himfi recensióját, küld meg ezeket is ha terhedre nem lesz.

10 Restauratiónk nagy zajjal ment. Csapody egész pártjával egygyütt el nyomatott. Ordinarius lett Kovács Antal, Subst[itu]t[ivus] Somsics Miklós Fiscalis Csépán István. Szokolay egészen ki maradt, Sárközy meg hagyatott a' Perceptorságban, de amint az ellenpárt tagjaitól értém, csak büntetésül. Somsics és Csépán parlamentariss emberek, kivált Somsicsot látni, hallani gyönyörűség. Egyéberánt számtalan factiók 's furcsa jelenések voltak, de a' mellyeket én már mint gyermekeskedéseket el feledtem. Teleky az igen hatalmas Somogyi nemességnek mindenben enged.

15 Hát Musád mint van 's mit munkál? Rég ohajtom halhatatlan szavát! Irj, kérlek 's ne-szünj meg engem szeretni.

148. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1814. febr. 6.

Széphalom, Febr. 6d. 1814.

Kedves barátom – tisztelt barátom! – csudált barátom!

Dec. 25dikén írtt leveledet Febr. 4dikén vettem. A' posta' késedelme sok örömtől foszta-meg, mert én szeretném ha leveled olly
5 hirtelen jőne hozzám, hogy meg kezedtől, lehelletédtől,[!] melegen találhatnám. – Philosophicus munkádat le fogom írni mihelytt reá érek 's általküldöm neked, de az Originált ki nem adom¹ kezemből. Valamit tőled veszek, az nekem mind kincs, 's tudod hogy én leveledet is egy Gedicht' rangjába szoktam tenni.

10 Együtt fogod venni leveletem a' Pápai Iskola Theol[ogia] Professorához, 's látni fogod onnan hogy azok az Urak a' kik beym Fach vannak, és minthogy beym Fach vannak, azt hiszik hogy a' Fachban nagyok, gyakorta szörnyen tudatlanok. – 'S ezen levelem mellé teszem egy Kalv[inista] Pap barátom' hozzám írtt levelét,
15 vagy inkább Aufsatzát, mellyet a' vele közlött Pápai Theol. Profhoz írt levelem dolgoztata vele. Ez talám segédre lesz feljebb említett munkád' folytatásában.

Én tegnap léptem-be az Ujhelyi Kálv. Gyülekezet Fő Curátori hivatalába. Nekem estek hogy legyek az. Csendemet nem akartam
20 ezzel megszaggatni, de meggyőztek a' felől hogy reám szükség van és sok jót fogok tehetni. Az Ecclesiában nincs SZÜLETÉSES ember, 's egyik magát ollyannak tartja mint a' másik, ha nálánál gazdagabb is, 's az okosabbak azt hitték hogy ha a' Fő Curátorságot SZÜLETÉSES emberre tészik, vége lesz a' bolond vetekedésnek.
25 Ide járúl hogy az ifjabb Pap igen tiszta fej, 's azt reményli hogy az én gondolkodásomnak némelly magva gyökereket fog hajthatni. Képzeled hogy így okom is kedvem is volt magamat megadni kívánságoknak. A' POPULÉ' tónusának megváltoztatására az kívántatott, hogy egy Beszéd által signalisáljam magamat, 's a' Templomban az

¹ Jav. ebből: adnám

- 30 egész Gyülekezet előtt tartám azt. Eggy Fő Ispáni Installatio sem fényesebb, ha nem a' pompát nézzük, mint ez az AKT vala.
- Vetted e leveletem, mellyben a' Mondolat felől írtam? Hihetem é, hogy azt Somogyi Gedeon Veszpr[ém] V[árme]gyei Esküdt írta?
- 35 Kérlek tudassd ezt velem, és mind azt a' mit a' Mondolat felől 's Írója felől tudsz. Hogy az ember inmissus percussor, arról nem is kétkedem. Kisfaludi és a' Kisfaludi emberei a' gyilkosok; ez a' boldogtalan csak eszköze azoknak és annak.
- Szent-Miklós Aloyz, Juris Auditor Egerben, a' szombati postán küldé-meg nekem itt menő Ódáját. Örvendj nem nekem – nekem erre szükségem nincs – hanem annak hogy eggy olly ifjut láthatsz, a'
- 40 ki azon az úton fog borostyánt szedni, a' mellyen Te koszorúztad-meg homlokodat.
- Te, kit kevélyen lát az egész Haza
Derült égének csillagi közt dicső
45 Fénnyel ragyogni, melly mosolygva
Szétt-veri a' butaság' homályát,
- Szép századunk' nagy dísze, Kazinczy! ím'
A' kék irígység' rabjai ellened
Mirígy epével a' setétség'
50 Völgyeiből nyilakat lövellnek.
- Te a' Dicsőség' karjairól mosolygj!
'S csak szánakozva nézz-le ezen pulya
Lelkekre, mert dühök nem árthat
'S szárnyra kelő nyilaik nem érnek.
- 55 „A' nagy csak a' jók' tiszteletére vágy;”
Ezek pediglen tégedet áldanak.
Örülj! örök virágzatú hírt
Nyertenek érdemeid jutalmúl.
- Ez a' derék Ifju Consiliárius Sz[ent-]Miklósi Lászlónak fija,
60 Gömörből. Kevés holnapja hogy metricus verseket ír, 's lássd melly könnyűséggel ömölnek versei. Minap eggy fordítását küldé-meg

Tibullból: Qui primus caram juveni, carumque puellæ Eripuit juvenem, ferreus ille fuit. 'S a' fordítás excellens. Ez az ifju úgy kezd, a' hogy sok nem végze. Mindent várok tőle.

- 65 Szemerénk utolsó levelében írja-le B. Prónay Sándornál töltött óráját. A' hypochondriacus embernek asztalán vala kinyitva Verseidnek kötete, 's tőle és a' vele oda ment Beregszászi Páltól (a' ki Erlangában eggy tisztelt munkát írta über die Ähnlichkeit der ung[arischen]. Sprache mit den morgenländischen, 's onnan haza
- 70 jött, Theol. Prof. lett Patakon, 's hypochondriája miatt nem boldogulhatván a' tanításban, arról önnként le mondott, félvén hogy ki fog vettetni. Ein gründlicher Stubengelehrter.) azt tudakozta, hogy a' TE MAGYARSÁGOD felől mit KELL tartani. Beregszászi azt felelte hogy Te nagy érdemű Író vagy, 's újításaid bátrak. A' Luther
- 75 Prónayja azt felelte, hogy bátrak ugyan, de nem olly bántók, mint a' CATHOLICUSOKÉI. – Barátom, az illy gondolkozású embert szeretném úgy szakasztani kéfére mint a' heringet. Szemere étalírozni kezdé érdemeidet úgy is mint Philologusét úgy is mint Poetáét, 's Prónay azt mondá, hogy MINTHOGY TEHÁT SZEMERE
- 80 TÉGEDET CSUDÁL, TISZTEL, Ő IS NAGYNAK TART. – Miért nem ad a' Jehova azoknak sok eszet a' kiknek sok pénzt is adott! Mennyi jót fogna ez a' hypochondr[iacus] és fősvény, özveszegorodott emberke tehetni!

- A' minapi Ujságban közlött gazdaságbeli Journál Íróját nem ismerem. Eggy franczia Író azt mondja, hogy némelly ember gyengének érezvén magát hogy nagy lehessen a' való tudom[ány]ban, a' Gedächtniss-Wissenschaftok által igyekszik nagynak tenni magát. B. Prónay Kálmán ki a' Sallust szava szerint PENE (deák szó és substantivum) rontotta-el magát, 's Gróf Hugonnyay (ci-devant Horváth Zsiga) ezen okból akarnak Botanikai 's Oeconom[iai] Articulások által, mellyeket nyilván mások által írattnak, fényt vonni magokra.
- 90

- „Verseim mindenütt kedvességet találtak: de félek hogy igen közönségesek, minthogy igen közönségesen tetszenek.” Ezt írod, 's tisztelem szerénységedet. Bár Kisfaludi, a' magával eltölt! bírna ennyi szerénységgel! – De te ne retteg a' mit rettegsz. Terentz felől
- 95

ezt mondta Grotius: aliter illum legere pueros, aliter viros. A közön-
séges ember a' te NAGYSÁGODAT csak STUPEÁLJA, a' nélkül
hogy hozzád felemelkedhessék.

100 Én most a' Báróczy életét írom. Soha sem fárasztá-ki így munka,
's alig tudom érteni, miért. Obruál a' sok a' mit mondhatnék, 's nem
tudom EGGYSÉG alá hozni. – Feleségem, magam, Napam (ki ide
jött 's halálra betegedett, de meg nem holt) gyermekeim szüntelen
105 betegek valánk. Tegnapelőtt mind a' négy gyermekem beteg volt, 's
kettő halálosan. Egészséges embernek méreg az orvosi szer, és így jól
teszed, hogy vele nem élsz: repedt fazék drótozás nélkül eltör. Ölel-
lek tisztelettel, szeretettel.

Kicsoda² nálatok Szent Mártoni Radó Sándor Balháson? Sárközy
és a' ti Restaurátiótok felől hírt kérek tőled. Gróf Rhédey Lajost a'
110 16 eszt[endős] leány mellett bal karjában megsújtotta egy gutácska.

² A szöveg inntől az 1. f. rektójának bal margóján.

149. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1814. febr. 21.

Kedves édes Barátom!

Méltán panaszkodhatni sokszor Leveleim' rövidségek ellen, de
kénytelen vagyok azt tenni néha szapora dolgaim miatt 's Veled
azért, hogy gyakrabban levelezésre szorgalmaztathassalak. Messze
5 vagy tőlünk, 's még igenis¹ ritkán velünk, 's szerencsés az az
esztendőnegyed, mellyben soraidat olvashatjuk. – Vedd tehát most
pótlékkül a' rövidségi hézagokra ezeket:

1) Siskovicsom előbb halad tanulási pályáján, 's most esztendőre
kész leszen a' Törvényi Laureával is.

10 2) Vitkovicsnak, ki szüntelen Verbőczivel 's Kitioniccsal vesző-
dik, Meséit, 's Epigra[mmáit] Józsefi vásár után nyomtatni fogom.

¹ még <is> igenis

- 3) Szemere most Zemplénybe utazott² Jegyeséhez 's Kazinczyhoz, 's Májusba le is fogja hozni Mátkáját Péczelre, ősi fészkébe.
- 15 4) Kulcsár Rájnis' Georgiconával kész már, 's Józsefre árultathatni fog. Pókateleki Kondé József, Regense a' Primászi Jószá-
gok[na]k, mind a' Mecaenász, mind a' kiadó.
- 5) Virág kikeletre, Eurydicével jelenik meg, mint tavaly Thaliával. 7, 8 darabot fogott adni Horátzból 's egyéb versezeteket. Kész jobbára Századainak 2. kötete is.
- 20 6) Édes Gergely kész Anacreonnak újabb fordításával, a' kézirat birtokomban vagyon.
- 7) Szép Jászberényi Professor, kész az egész Julius Caesarral.
- 8) Vályi Nagy Ferencz általesett már az Iliász' 4. könyvének fordításán
- 25 9) Fejér György most tisztázza Metaphysicáját, 's egyszersmind az Aestheticán dolgozik.
- 10) Horvátunk özvegységre jutott, December 23dikán temetők el Hitvesét.
- 11) Kazinczynknak 20 köteteit fogom most előfizetési útra bocsátani.
- 30 12) Rumi, József után fogja nyomtattatni Régi Magyar Történeti Kézíratait. Engem hívott meg az ügyelésre.
- 13) Wieland Grátziáit Kis Sámuel, nevelő Erdélyben, Trattnernál készűl fényre bocsátani. Ezzel is nekem leszen dolgom – Nemkülönben
- 35 14) Kész Trattner Kisünk Verseit³ is kinyomtatni, a' jövő nyáron, ha a' feltételekbe megegyezhetnek –
- 15) Kisfaludi most Dramán dolgozik 8, 9, 11 's 12 Jámuszokban. Mind a' kettő öt öt felvonás leszen. Az egyik: Hunyadi János halála, a' másik: Hunyadi László' elveszte.
- 40 16) Első kéziratunk: a' Latiatuc Feleym, melyre Révaink olly gazdag commentariust írt, 's mellyet Horvátunk 3ad évvel hoza le

² Zemplénybe<n> utazott

³ Kisünk <is> Verseit

Pozsonyból a' Nemzeti Könyvház' számára rézbe van már vésve
Falkánál, ki azt ingyen 's hazafiságból tevő

45 17) Ma küldöm Döbrentei' Museumába az Iliász' 1° Könyvének
570 verseit mellyek Révai által 1801ben fordítottak le. Nehezen
nyerhetém meg Schedius Úrtól mását. Ezeket azért bocsátom köz
fényre, hogy Nagy Ferencz annál buzgóbban serénykedjék fordítga-
tásán.

50 18) Ugyanez alkalom viszi Döbrenteihez Vénusznak néhány
Epigrammáit fordítva Demeter Pál (Bajai fiscalis 's több megyebéli
táblabíró) Úrtól.

19) Veszprémben jelent most meg egy 12rétű, circiter 4, v[agy] 5
ivű könyvecske Mondolat czímerlet alatt. Ez egy Pasquill a'
55 neologismusz ellen. A' czimképen Parnassz van lefestve, tetején a'
szárnyas paripa a' mint kirugja a' Hippocrenét. A hegy' fokán ül egy
gunymosolygású Satyrusz, 's kezében a' septem compacta cicutis
fistula. A' hegy' aljáról kanyarodik fel vágatva a' hegynek egy
szamaron ülő koszorús Poëta. Áll a munka egy ajánlóbeszédből, Elő-
60 szóból, egy Neologicum Lexiconból 's egy végső declamációból. Az
egész Mi egy semmi; mert az egy czél és eszmélet nélkül
öszvetoldozgatott, a' Kazinczy, Berzsenyi, az én, Perecsényi, 's
Folnesics Pethe és Ruszek' phrasiszkáikból, kifejezéseikből, kisse-
melgetett szavaikból öszvetoldozgatott zavar és cento. Név és hely
65 nélkül van kiadva a' munka, de tudom már: hogy Veszprémben
nyomatott Számmer Kláránál, hogy a' rézvéso PRIXNER, 's a' szerző
Somogyi Gedeon VeszprémV[árme]gyei eskütt és egy Tiszteletes kit
még most nem tudok megnevezni. A' munkának több keresztatyjai
vagynek. Csak procax vesania 's otromba bosszú írathatá. Még⁴ itt
70 nem árultatik, mihelyt fog, veszed. Annak idejében meg fog korbá-
csoltatni ez a' Kalokagathia ' Mastixa. Okos embernek az illy baro-
miságok nem zavarhatják meg nyugalját.

Végre: fogytákon vagynak Poëmáidnak nyomtatványai, 's még
az idén újra kell kiadnom. Képedet a' nálam lévő prototypon szerint
75 akarom elébe metszetni. Nem kétlem hogy néhány új darabbal meg

⁴ írathatá <azt.> Még

ne szaporítsd, 's kérlek méltóztassál ezeket mennél előbb velem közleni, valamint egyéb észrevételeidet a' kiadás iránt, mindent híven fogok teljesíteni. –

80 Kérdelek milly független vagyok Kenderesivel? Íme el
beszéllem: Báróczyt hírdetvén ki esztendővel ezelőtt a' publicumnak,
Erdélyben őt kérém, rendelém előfizetessedőnek. Megtevé az ér-
demes férfiú, 's azóta mint Barátok levelezünk. Virágnak mindenkor
nagy tisztelője volt, 's most azonmértékben a' Tiéd is. Virág, kinek
85 nevében gyakran írok néki, 's írnom kell, minthogy ő igen igen is
rest levelező, ajánla neki azonkívül mint Meghittjét. Így fűződött 's
füzetett közöttünk az ismérettségi 's utóbb a' Barátsági láncz. Taval
egy Dissertatiót írt a' Koson aranyról 's ez nyomtatásban is megje-
lent. Széplelkű ember, 's nagy hazafi, 's még a' Dicasterialistai
morositász mellett is híve a' nyájasb Músáknak. Ennyit írhatok most.
90 Éljen szerencsésen 's jelentsd tudasd velem szándékokodat. Éljen ismét
éljen egész Tekintetes Házaddal 's szeresd

Pest Februar. 21dikén 1814.

Igazszívű tisztelődet
Helmecczit

150. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
1814. márc. 2. körül

[Elküldi Berzsenyi *A Religiók' Eredete és Harmóniája* című tanulmányának másolatát.]

151. Berzsenyi Dániel – Vitkovics Mihálynak
1814. márc. 13. előtt

[Felvilágosítást kér pest-budai lánynevelő intézetekről, ahol lányát elhelyezhetné.]

152. Vitkovics Mihály – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1814. márc. 13.

Kedves Jó Barátom!

Tudom, hogy régolta várod hozzám írt betses Leveledre a választ; de tudom azt is, hogy illy késő válaszmért meg fogsz engedni, mivel az elkésésnek oka nem henyélésem; hanem az volt, hogy Kedves Leányodnak javára Megkére sed után egytúl is mástúl is kérdezősködtem az itten és Budán lévő Lyánynevelés' Institutumai-ról. Ez pedig, hogy nem eshetett meg hamar, magad átláthatod.

Legelőször is Gliviczkit kerestem fel. Mind ő, mind felesége, mind pedig házi körülállásaik, és az ottan tanuló kis sereg lyánykák nekem igen megtetszetek. Méh kast képzeltem ezeknek láttára. Ki vart[!], ki téglázott, ki olvasott, ki rajzolt, ki számolt; közöttök pedig a két tanító mint az Anyaméh forgott.

Megkére zted a feltételeket, mellyeknél fogva teszik a nevelést; E következendők:

Magyar, franczia, német Nyelv, Tántz, Rajzolás, Számodás, Varrás tanításokért, szállásért, kosztért, mosásért egy esztendőre 350 ftokat kérnek. Ez ugyan nem sok, sőt kevés is. Mások' értekezéséből is ezen Nevelők felől minden jót hallottam.

Leltem több Nevelőkre is, de vagy igen galant, vagy felette Uriás[!] és azért drágák, de nem is Gyermekednek való

Javaslom tehát és ajánlom Gliviczkit. Ő T. Kúltsár Úr' szállásához közel a Hatvani kapu mellett nagy új szeglet házban lakik. Ha felhozod Magzatodat, mind ezeket, mellyekről itt írok, szemeiddel látni és tudni fogod.

Én pedig örülni, ha Leányod' nevelése előmozdításában lépéseket tehettem. – Örülni azon is, hogy ismét ölelhetlek. Horvát, Helmeczi tsókolnak. Szemere Febr[uár] 25^{én} Szemere Kriskával Zemplénben össze párosodott. Nem tudom, mikor repül hozzánk a szeretet karjain. Theodorám és én szeretettel ölelünk, és vagyok

Pesten Martius 13^{ikán} 1814.

Barátod
Vitkovits Mihály mp

153. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Kolozsvár, 1814. ápr. 20.

Kolozsvár, ápril. 20d. 1814.

Te a setét erdők vadonain
Szeretsz¹ álmadozni, oh melankholia,
költélyed, felvésve már, Berzsenyim, kemény kőlapra, hogy esőt ha-
5 vat kiálljon a grottában. Itt készíté egy zilahi magyar kőfaragó,
olvasám kövén, műteremében, s a grófné, most kikelettel viteti
Bonyhára. Kedves kötelességem, jeles hazámfiainak dicsőségét ter-
jesztenem.

Kötelességedet teljesited Te is mint atya s házad vezetője, ha
10 kaszdasági dolgaidat dugába döntetni félsz rettegsz csak az iroda-
lomnak fekvés miatt. Igen becsülöm ezt is Benned; látom, alattad a
tudós hiúság lidércze, nem az ámit el pillangó dicsőségecskeért. Mert
én még mindenik íróra haragudtam valahánynak életében folyvásti
15 rongyoskodását olvastam, kivált nős cselédes vagy családós atyáról.
Ennek eszében egy szeg híja, *szű*-ve pedig csak *szű*-gy. Illyen költér
vagy tudós, a tudomány üzésétől inkább elrettent mást, mintsem ger-
jesztené; következképen az emberi míveltség haladását *űzi el*. Er-
délyben két illyen talentumos garabonczás[!] deákot ismerek, kiről
20 minden, azt mondja: kár hogy olyan élhetetlen ügyetlen, mert az itt
mindig fennforgó megdicsérő két szó: „*ugyan ügyes ember*”, azaz:
gondos, és „*életre való ember*” azt mutatja, hogy a józan magyar ész
e kettőt földolognak itéli. S a ki hát nem érti a két okosság egyezteté-
sét, az, ügytelen tudós ur, az nem is életre való eszü, vagy Fejér
25 vármegyeiesen: esetlen ember.

De az Istenért végképen ki ne zárd kebeledből – épen Te ne – a
költelmezést. Eh, tudom, köszöbödrol is megint vissza intenéd a
Gratziát. Megfér az a bájos lény, Ceresszel is. Midőn nyáron arató-
idhoz mégy, akkor ha kacsingatna, „várj várj, majd adok”,
30 mondhadd neki tiltó ujjal; de midőn a mi gonoszán sokáig huzódó

¹ Szeresz [sh. emend.]

magyar telünk estéin karszéked megé lábhegyen áll s loppal
elényujtott kacsóival játszva fogja bé szemeidet, és Te ujjain megér-
zed, ki a csintalankodó, ő pedig előre hajlott orczával mosolyodik
szemed közé, az akkor, barátom, a geniusz, az észnek langja, ezt bi-
zony Te tollnak adod, még pedig csattogó szárnybol kinőttnek.

35 De, nem tudom, barátom, nem száll e meg Téged is, néha „némi
büszke elnémulás,” t. i. e mi lomha időnkben, mellynek elbolondított
emberei csufolják azt, ki a magyarbol megint Nemzetet akarna. Az a
maga elhagyás, a léleknek tunya decembere. Mert, oh ha a genialis
40 ember rest nem volna! hirtelen papirosra kapni gondolatait, mellyek
egyszer-egyszer keresztül kosul[!] hevenyében szaladgálnak fejében.
A lélek igen világosan lát olykor-ollykor hamarjába holmi legszeb-
bet nagyobbat s gyönyörködik benne, de a test sulya makacson res-
telkedik, halogat, míg utoljára a felvilágulás ellobbant, s többé sem-
45 miféle erőlködés vissza nem teremti.

Hanem azt mondod, nem évszakhoz van ennek jötte kötve, s hát-
ha akkor érkezik, mikor volna kedv, de a juhász, a béres, az ispán-
gazda is, akkor toppan bé s elveri. Akárhogy intézed, csak ejtsd úgy,
hogy Proserpina kalász koszorúja mellől midőn azt végző aratóid át-
50 adják, Te meg nekünk költéri virágot küldj. Bátran tarthatod így,
hogy csak maradjon magának a csupán könyvevő tudós, éhezett
kaszorujával,[!] te a magadét mint jó magyar kasz-da, kasz-alaid
mellett nyugodtan fogadod el, midőn azt homlokodra Erdélynek
egyik szép hölgye küldi.

55 Engemet e másik magyar honba, látás, ismerterzés vágya és fő-
ként az itteni nyelv hallásaé bizonyos derengéssel hozott, s még nem
bántam meg. –

Az új szólammal miként élést, barátom, egyik író, a másakra erő-
szakkal nem tolhatja, abban úgy követhetjük s kell követnünk
60 meggyőződésünket miként vallási és bölcséleti nézetinkben. Ki mint
fogja fel ezeket ahhoz képest ítéltetik meg a tisztára kerüléskor, jó-
zan volt-e? elmaradott-e, okszerű-e, ábrándozó-e, elméjében. Egy
szóval, lélekszabadság van azok körül. Varrasson tehát apa-anya egy
szabásu egy színü köntöst akár 6 gyerekének; öltessen fejedelem
65 egyendiszt külön ezerebeli 2000 emberrel is, de az íróban a lélek,

tulajdon maga öltözteti fel szabad szüleményeit, a gondolatokat. Szólamot, gondolnám, az ember, ötféle képen tud: 1. *Csak szemmel*. A ki a görög remekírókat csak olvasva érti, felfogja lelkületüket, hanem osztán szóljon. – 2. *Füllel is*. Mikor az olvasott élőnyelven mást beszélni hallunk, s az összefolytatott hangokból a különkülön szavakat is kivesszük és lélekbe értelemmel fogadjuk. – 3. *Már nyelvvel is*, melly a belésszokás által épen a következni kellő szóra jár, s a fülbe vett hangot is úgy ejti, miként a nyelv nemzetének sajátja. – 4. Midőn nem csak el eltársalgunk a megtanult szólamon, hanem azon akármiféle írást is úgy *tudunk feltenni* ékesen tisztán mint annak a rendi. A ki eddig tud egy nyelvet, az már azon gondolkodik, álmát is abban látja. – 5. *Mint szép író, mint költér állani elé* azon, még pedig a szólamot ahhoz képest alkotólag, miként a lélek akarja, érzet ohajtja, hogy egészen az ő eszméje csinja legyen elérterjesztve. Ez, új színadás. Szakíró pedig itt mindenik a maga tanulmányához illesztgeti a meglevő szók közül azt, a mellyik neki kell, ha pedig új mondatához az eddigiek között nincs nevezet, természet szerint ő is újat épen azon lélek-ösztönnel alkot, melly a vízőzön előtti embert addig fakadoztatá, míg szükségeit, érzését, mívelkedeteit, gondolatát összeszesimuló hangokban adatta ki, s lön a közgyakorlat közlekedő szólama. Ezt a gyerek ivadék által általvevé, s utóbbi nemzedékek a kezdetet, mindig úgy bővítgeték a hogy a kezelet művei kívánták, mihez épen ránk egész lobogó szövetnek veti világát. Hol? honnan? A IXd. évszázból, midőn az ősök a mai Magyarország helyeit a mint elfoglalák, ha névtelenek voltak, meg is keresztelék, még pedig miként? régibb gyökszavaik összerakásával, és így, bár akaratlanul, nyelvük új alakulást nyert. Készít tehát a szakíró most majd megint más nyereséget; mindenütt legutoljára alapul a nemzet elméleti műnyelve.

Már itt azon szépésznek, mellyben az eszme csukrozottan kél, sem elig a mindennapi csiricsári beszéd szólama; úgy hagyja el a szokottat, miként a nyers levében növő fiatal sudarai bűnnek ki a palánk közül. Hanem ezzel már a stylusba találék ereszkedni. De látod ebből azt is, hogy vigyáztatásod, új szónak csak vizsgálat után felfo-

100 gadására, meggyőződéseim szerinti. Kuszált gondolata van ugyan
Popenak ezen versében:

Be not the first by whom the new are try'd,
Nor yet the last to lay the old aside.
Ne légy első ki az újat megkésérti,
105 De ne is utolsó ki az ót elveti,

mert első lenni jó újban dicsőség, s a jobb kikapásán törekedni kell,
azért hát én az *Essay on criticism* e sorait így magyarázom: új szóval
csak azzal élj, mellyet, ha okát adod, szólamodból úgy származásá-
nak, miként a megszokottakat ősnéped kezdé, örömet lehet elfogad-
110 ni ugyan azon vérből jövő tized-huszdad öcsül s kis-kis unokául, ki
megint majd újból neveli a nemzet familiáját.

Majd közlöm egyszer veled, mikre figyeltetett engem mindig dr.
Gyarmathy Samuel barátom, ki, a már megírt szivességü gr. Bethlen
Gergelynél lakik Nagybúnon. Addig csak azt még most, hogy ha
115 Pope jónak látta úgy vigyáztatni angolát, ki görögből latinból kap ki
szót, mikor újra van szüksége s megadja annak a maga termines 'njét
és a szó, angol; ha angolok között mondá ezt, kik udvarukon kezdve
mindenükben nyelvükkel élnek, el Amerikáig, el fel asiai Indiáig, hát
mi hogy ne vigyáznánk? Nekünk most még előbb, szokottal kell a
120 tétovázó népet saját kincséhez vissza szoktatnunk édesitenünk. Mi
jégvertte tokaji szőlő vagyunk.

154. Szentmiklóssy Alajos – Berzsenyi Dánielnek
Eger, 1814. máj. 10.

Tekintetes
Berzsenyi Dániel Táblabíró Úrnak
tiszteletét, idvezletét
Primóczi Szentmiklóssy Aloyz.

5 Szép Lélek! ki hazánk' díszai közt ragyogsz,
'S Phoebusz' béavatott kedvese, 's híve vagy.

Bágyadt szárnyain ím' tiszteletedre száll
 Múzsám, és kegyedért eseng.
 Vess nyájas szemeket rája, 's segédedet
 10 Nyújtván Génusza, 's gyámola légy; tanítsd
 Mint kelljen Helicon' rózsa-virúlatin
 Mézet szednie méheként;
 Ismértesd vele meg a' mi nagy, és dicső;
 Éleszd gyúlt kebele' szent tüze' lángjait;
 15 'S könnyű karjaidon a' gyönyörű Kegyek'
 Vídám égi körébe vidd.
 Áh! majd melly nagy öröm, 's mennyei kény leend
 Látnom, mint nyer erőt, mint repes ég felé,
 'S Jóltévője', 's dicső Mestere' nimbuszit
 20 Mint fénylelteti éneke.
 Engedd teljesedést lásson ezen remény!
 Tőled függ egyedül megkoronázni azt.
 Hálával telik-el mellyem előre. Ints!
 'S fényes nyomdokidon futok.
 25 Egerben Május' 10^{kén} 1814.

155. Berzsenyi Dániel – Szentmiklóssy Alajosnak
1814. máj. 10. és júl. 7. között
fogalmazvány

Kedves Barátom!

Nagy gyönyörűséggel olvastam ódáidat, mind azt mellyet Kazin-
 czynkhoz írtál, mind azt mellyel engem megtiszteltél. Valóban Te
 5 úgy kezdesz a' mint kevesen végeztek. Ezt mondta Kazinczy ezt
 mondom én is. Te el-fogod érni azt a' czélt mellyre én törekedtem.
 De ara[!] kérlek, hogy pályádon ne¹ engem válasz mesterednek, ha-
 nem azt a' nagy elmét... Horatiust kinek én is csak egy erőtlén tanít-

¹ nen [sh. emend.]

ványa vagyok ki mind eddig Lirának egyetlen egy 's utól érhetetlen mestere. Gondolod hogy Horacziust értem. Ezt tanuld szünet nélkül, ezt soha kezeidből le ne tedd. 'S minthogy a' leg nagyobb geniének hasznos 's szükséges is néha az út mutató, szerezd meg magadnak ezen könyvet: *Paul Fridrich Nitsch Vorlesungen über die oden des Horaz*. Ennek én igen sokat köszönhetek, noha midőn ezt megkaptam, már akkor Horátnak minden szebb odáját könyv nélkül tudtam.

15 Ez olly együgyűen 's világosan fejtegeti 's érezteti Horatiusnak szépségeit, hogy azt haszon nélkül olvasni nem fogod ... Kedves Barátom! a' lelkeink rokonok, ezt látom minden betüidből s következőképen nincs arra szükségünk hogy barátságunkat cifra complimentumokkal kezdjük 's kölcsönös szeretetet hízkelkedve kérjünk és ajánljunk.² A' mi barátságunkat a' Természet ... K[edves] B[arátom] a' mi lelkeink, minket a' természet vezet össze 's nincs arra szükségünk hogy barátságunkat cifra complimentumokon építsük kölcsönös szeretetet hízkelkedve kérjünk és ajánljunk. A' mi barátságunk a' legszebb 's legszentebb alapon készült s nincs egyéb

25 hátra hanem hogy hajlandóságunkat kövessük s egymással minthogy egyébként nem lehet levelek által társalkodjunk.

² ajánljunk [sh. emend.]

156. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak
Nikla, 1814. máj. 15.

Mikla, Maj. 15^{dik.} 1814.

Kedves Barátom!

A Mondolatot nagy nehezen meg kaptam s meg olvastam. Igen helyesen ítélsz róla. De minthogy bolondságai közé sok igazságokat

5 is kevert, méltó lesz azt meg rostálni ne hogy az arany a' salakkal elvettessék. Ha ki tanultad Szerzőjét, kérlek add tudtomra minél előbb, hogy, ha kedvem jön a' feleletre, helyesebben felelhessek.

10 Verseim kiadásával ne siess, engedj időt hogy én azokat még
egyszer ki egyengethessem és valamivel meg bővíthessem. – Vedd
mast ezen Epigrammát 's ha tetszik Néked és Kulcsárnak, tegyétek
az Ujság elibe:

Napoleon.

15 Nem te valál¹ győző, hanem a' kor' lelke szabadság,²
Mellynek zászlójit hozta dicső sereged.
A' népek fényes csalatásba merülve imádtak
'S a' szent emberiség sorsa kezedre juta.
Am de te azt tündér kényednek alája vetetted,
'S Isteni pálmádat váltja tövís koszorú.
A' melly kéz felemelt, az ver mast porba viszontag,
20 Benned az emberi nem ügye boszúlva vagyon.

Medárdusra reménylem meg foglak látogatni. Addig is élj sze-
rencsésen tisztelt 's szeretett Barátom 's ne szűnj meg erántam az
előbbi baráti hajlandósaggal viseltetni. – Köszöntöm Siskovicsunkat
's minden egyéb Pesti Barátinkat

25 szíves tisztelőd 's barátod
Ber'senyi Dan[iel]

¹ te <mag> valál

² lelke <'s> szabadság

157. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak
Nikla, 1814. máj. 20.

Mikla Maj 20^{dik.} 1814

Kedves Barátom!

5 Tegnap esett értésemre hogy Kisfaludi a' Mondolatnak szerzője.
Egy Vasvármegyei rokonom és barátom azt mondja, hogy minek
előtte ez a' könyv ki jött volna, már azt Kisfaludi és annak sógora

előre tudták és emlegették a' minthogy legelső is volt Kisfaludinak
a' Sógora, ki azt Vas vármegyébe vitte. E' szerint tehát már kétséget
nem szenved a' dolog. Somogyival csak magát fedezi. Az illy
alacson lelkűséget valóban nem tudtam volna Kisfaludiról feltenni.
10 De nincs rutabb teremtmény mint a' Poeta, ha csak Poeta 's mellette
nem philosophus is. Irj te is minél előbb, 's add tudtomra mit tapo-
gathattál ki. Azon Versemet mellyet a' minap küldtem rejsd el, a'
tárgyan sokkal alúl van 's következésképpen rossz. Bánom hogy azt
Néked is meg küldöttem. Élj szerencsésen nemes szívű Barátom.
15

Ber'senyi Dán[iel] mp

158. Berzsényi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1814. máj. 23.
részlet

Nikla, Máj. 23d. 1814.

Tegnap esett értesemre hogy Kisfaludi a' Mondolatnak szerzője.
Eggy Vas V[árme]gyei barátom 's rokonom azt mondja hogy
minekelőtte a' könyv kijött volna, már azt Kisfaludi és annak sógora
5 előre tudták és emlegették, 's ugyan ezek is vitték-meg azt
legelsőbben Vas V[árme]gyébe. Kisfaludi Somogyival csak magát
fedezi.

159. Kazinczy Ferenc – Berzsényi Dánielnek
Széphalom, 1814. jún. 2.

Széphalom Június 2dikán 1814.

Szeretett kedves barátom,

Máj. 23dikán írt régen óhajtott leveled tegnap érkezett-meg. Le-
hetetlen vala akkor mingyárt felelnem: de a' posta csak holnap
5 indulván, Te később nem veszed leveletem mint ha akkor mingyárt

válaszolhattam volna. Csak én vesztettem a' haladással. Lelkem alig tűrte, hogy azokra mingyárt nem felelheték a' mik a' levélben állanak.¹ Hozzád szólván, a' hév nem fog elmaradni válaszból. –

10 Papirosod rútúl ivott, 's kénytelen valál minden lapnak hátulsó felét üresen hagyni. Ezt annál inkább sajnálom mivel leveleid felette ritka vendégeim. Még azt sem tudom, ha vetted e a' Religióról írt Munkád' Apographját tőlem, mellyet postán ezelőtt talán 3 holnapal indítottam-el Recepisse mellett. Ujra elmondom itt a' mit már nem egyszer mondtam neked; a' te leveleid felérnek mindég egy
15 Ódával, egy dallal; e' szerént nem vévén leveledet, annyit vesztek, mintha egy szép dalt, egy szép ódát vesztenék.²

Felette kedves előttem az a' hír hogy Kisfaludy tudott valamit a' Mondolat felől még minekelőtte az sajtó alá ment; felette kedves azt tudnom hogy ő a' felől előre szólott. Gyanítottam azt mindég, 's
20 szeretem hogy gyanum meg nem csalt. Ennyire viszi az embert a' döllyf. Meg nem tudta emészteni az Annalisokban megjelent német Recensiót, mellyet én övele még minekelőtte lenyomtatott, barátságosan közlöttem, 's soha azolta engem levelére nem méltóztata. Bánása megbántott, 's az épen azt a' magasztalást épen azt a' gáncsot mondó Epigrammám jelene-meg a' Tövisekben és Virágokban,
25 's szerencsémre Döbrentei az Annálisokban megjelent Recenzióját a' Himfy Szerelmeinek magyarra is fordítatá általam a' nélkül hogy én ötöt azzal megkínáltam volna, 's íme már most Kisfaludy Magyarban is olvashatja magasztalását és gáncsát, mind ezt mind azt teljes érdeme szerént – mert az Erdélyi Muzéum' első füzeté megjelent és én azt Máj. 21dikén már postán vettem. – Utolsó levelem olta mellyet
30 hozzád írtam, nekem is érkeztek tudósításaim a' Mondolat felől. – Kapitány Kún László, fija az Első Allspánnak Veszprém V[árme]gyében, Pesten megszálla egy fogadóban, 's Szemerénk szomszédja leve. Megtudván ez, hogy a' Kapitány Veszprémi eredetű, által méne hozzá, 's épen asztalán lelé a' Mondolatot. Csak hamar szó esett a' könyvről közöttök, 's Kún elbeszélte Szemerének, hogy

¹ levélben <állottak> állanak

² ódát <nem> vesztenék

Somogyi Gedeon meg sem álmodta hogy Kazinczy vele perbe eredni nem fog, 's készen tartja a' Kazinczy által írni gondolt válaszra is feleletét. – Melly igen örvendek tehát, édes barátom, hogy a' galád ember' szidalmait csak nevettem! – Egyéb eránt Kún azt beszéllé Szemerének Somogyi felől, hogy az Pápai Dókás diák volt, szeret olvasni^{*)}, de korhely, részeges, hecticus, 's goromba.

Más úton ezen tudósításom van Somogyi és Mondolatja felől:
Somogyi Gedeon fija a' volt Tóth-Vázsonyi és Köves-Kali Predikátornak, 's az ő testvérét elvevé a' mostani Tóth-Vázsonyi Préd[ikátor] Fabián Jósef. Maga Somogyi nőtelen, 32 esz[ten]dős, Toth Vázsonyban lakik; Pápai Dókás diák korában imposturáji miatt ki akarák csapni, de megkegyelmezének neki Prof. Láczaiknak ment-ségéért, a' ki egy tréfával tartotta-meg. „Egy túróért az ebet nem ütök agyon.[’]” Innen ment Pákozdba Rectornak. A' nép nem tűrheté gorombaságát 's zabolátlan életet, 's kiadtak rajta. Patvarista leve Kúnnál.

A' Mondolat másokkal együtt készült; hihető Fabián Jósef Sógorával. Eggy Tóth-Vázsonyban lakos Assessor Oroszi Pál, a repudiált Horváth Ádámnénak talán testvére, körüljárá Veszprém-ben a' Statusokat, úgy szedtek pénzt valamelly Magy[ar] Munka kiadása eránt. Így jelene-meg a' Mondolat. – Sokan adtak reá pénzt, a' nélkül hogy tudták volna, mi lesz az a' mi ígértetik.

Én Somogyihoz magamat tenni nem fogom. Szemere írni fog el-lene. Készül Horvát is: de az utólsón annyi a' munka hogy erre ne-hezen fog reá érni. Szemerét kértem hogy válasza ne veszekedés le-gyen, hanem oktatás. Kérlek, megolvassd a' Báróczy' életét. Abban a' Te neved is előfordúl, még pedig úgy hogy eggyik levelednek tar-talékját – (azt a' hol tartottál neved' fényének elhúnyásától mert Ver-seid közönséges tapsolást nyertek) – eloszlatni akarám a' név' említ-sével. –

Igen is, barátom, hagyjuk-meg nekik az ő Publicumokat. De azért ne legyünk hűségtelenek ügyünkhez, 's mondjuk-el a' Publicumnak a' mit annak végre értenie szükség. Bízvást írhatnak ellenem

^{*)} Olvas, azt látom: de nem érti a' mit olvas.

- Mondolatokat, bízvást haraghatik Kisfaludy, és azok a' kiket az Annálisokban érdekettem. A' világ látni fogja hogy senkit nem magasztaltam senkit nem csapkodtam érdeme nélkül, és hogy lelkemhez az irígység soha nem járult. Kisfaludyt ott a' hol ő érdemli a' tiszteletet, senki nem tiszteli inkább nálamnál: akarja e hogy mindenét becsüljem? – Döbrentei egy jegyzést vete Recensiom mellé, – hogy a' Génius nem minden míveinkben sugallgat eggyeránt. Igen is; nem kívánom én hogy minden míveink egy érdeműek legyenek. Horátnak Ódái, Epistolái közt is nagy a' különbség. Egyedül azt kívánom, hogy a' Poeta a' maga virágai közzé ne szedje-fel a' szemteit is. De lehetnek esetek a' mellyekben még az sem rossz. Schiller a' maga apró (Gedichte) versezetei közzé minden darabját felvette: Göthe sokat kihányt a' maga régibb kiadásabeliek közzül, midőn verseit Cottánál újra kiadta.
- 85 Én régolta prózai életet élek 's semmit nem verseltem. Úgy hiszem hogy ha veled voltam volna, Te sem írtad volna a' mit utolsó leveledben velem közlesz. Az ember kénytelen végre utálni az embereket, 's magát az emberiséget, mert az emberi nép tele van istentelennel, hazugokkal, ámítókkal. Tűröm szívesen ha a' Nagyoknak, igazán nagyok[na]k vannak gyengéjiek; ők is emberek. De mit monddak arra, midőn a' gonoszság eléggé ravasz még a' Nagyot is úgy nézettetni velem mint kicsinyt? –
- 90 Elj szerencsésen, kedves barátom. Köszönöm hogy valaha ismét hallatál magad felől valamit. Melly igen óhajtanám hogy ne írj olly igen ritkán. – Szemere Pál Máj. 15dikén ébrede-fel³ Kriskájának oldala mellett. Akkor nap 102 vendég ült az ebéd mellett 's estve táncz vala virradtig. Eddig Péczelen van ismét. – Él j szerencsésen, ismét kívánom ezt.
- 100 Majd elfelejtém jelteni, mert e' leveletem is kapkodások közt írom: B. Wesselényi Miklós, 's a' Nevelője Pataky Mózes, 's barátjok Döbrentey Gábor, az Erdélyi Muzéum' kiadója, Juliusban hozzám jönnek; innen Bártfára, Pestre, Miklára, Keszthelyre, Füredre,

³ 15dikén <reggel> ébrede-fel

Bécsbe fognak utazni. Mihelytt tőlem elmennek, azonnal tudósítlak felőlük.

160. Horváth József Elek – Berzsenyi Dánielnek
Bogát, 1814. jún. 12.

BERZSENYI DÁNIELNEK

Boldogságot

Horváth Elek.

5 Elgondolhatod Tisztelt Hazafi melly érzékeny örömmel vettem
munkádat, ki téged nevedről már régen ismervén, a' nélkül, hogy
tudtad volna, néma, de buzgó tisztelőd voltam. – Hány kellemes órá-
kat nem szerzett nékem Takács Juditunknál emlékezeted! – hány
kedves szóváltásra nem adott az nekem okot Tataynknál! – Óhajtva
10 vártam azt a' boldog alkalmatosságot, mellyel szíves baráti kezemet
oda nyújthassam, 's arról nem-is kételkedtem, hogy azt a' te magyar
egyes szívűséged viszonyos hajlandósággal elfogadja. – Elértem
célomat – itt állok a' barátság oltárának zsámolyánál; – hintem a'
szent tömjényt, – fogaddal áldozatomat; hívre, egyes szívűre, ál-
landóra találsz bennem, ki mint szerencsés dolgaidban örömidnek
15 éltetője, mint a' mostoha esetek' csapásiban részvevő vígasztalód
leszek. –

Én is gyermekkoromtól fogva tisztelője vagyok a' mennyei Poé-
zisnak, 's első ifjúságom óta legkellemesbb óráimat abban töltöttem.
– Természeti hajlandóságomat éleszték okos Tanítóim, de leginkább,
20 kinek örökös hálával tartozom, kedves Mécénásom Gróf Sigray Jó-
zsef, 's annak gyönyörű lakóhelye Iváncz, melly a' természet ezer
kellemeinek játékiban Petrarca Vauclesenek semmit nem enged. –
Ott vala, (baráti öledbe öntömki panasziomat!) ott vala a' legközelebb
szomszédságban Tölcsányi Csáni Zsófi, egy az alkotó remekje, 's
25 minden virtusokkal felékesített szűz, kinek első látása felgyújtá ben-
nem azt a' hatalmas gerjedelmet, melly szerelemnek mondatik. – Az
ő lakó helye hasonló képpen a' természetnek legkellemetesebb mive.

– Nyolcz esztendőig szerettük egymást azzal az állandósággal,
 30 melly csak egy nemessen érző szívnek lehet tulajdona. – Egybe kelé-
 sünket fiatalságunk-is, de részszerént öt esztendőig viselt papi ru-
 hám, mellyet természeti hajlandóságom ellen fiatal meggondolatlan-
 ságom öltetett velem fel, rész szerént az utolsó felkelt seregben töl-
 tött katonáskodásom, 's onnan megtérvén a' törvények tanulása vé-
 35 gett Pozsonyba lett menetelem, késleltette. – Most végre elértem az
 üdőt. Ügyész, 's a' Bogáti Uradalomnak Fiscalissává lévén, kinek
 tántoríthatatlan szívét már nyolczad esztendeig bírtam, megkértem
 annak kezét-is. Óh mint örültünk már előre szép boldogságunknak! –
 Azonban egy vadhoz inkább, mint emberhez hasonló Testvér bátya,
 's két Nénnye pártot ütöttek ellenünk, árkokat ástak, gyenge lelkű
 40 édes anyját ellenünk gerjesztették, minden képpen megvettettek a'
 gátok, 's elérték céljokat, csak hamar igen érzékeny szívére vette a'
 dolgot, tizenkét nap múlva az álhatatos Zsófi dühösségjöknek áldo-
 zatja lett, hív ölemben sohajtott utóllján, 's hívségét halálával pecsé-
 telte. Melly orvosolhatatlan sebet fakasztott légyen ez az én érzékeny
 45 szívemen, képzelheted jobban, mint én kimagyarázhatnám, melly
 egyéb aránt-is csak a' fájdalmakat ujjíttaná. – Ez a' kegyes vala
 többnyire tárgya poétai foglalatosságimnak, – ennek halála adott
 most-is egy újabb munkámra alkalmatosságot.

Szüleménnyeim már készen állanak öt kötetekben. Az 1^{öben} fog-
 50 laltatnak külömbféle poétai munkáim, a' 2^{ban}: Elek keservei Megász
sírhalmánál, 's ennek 2^{ik} darabjában ismét külömbféle tárgyú poétai
 szerzeményeim, a' 3^{ban} Elek Amalia Ligetében (ezen liget Ivánczon
 van, Gróf Sigráynénak, született Jeszenszky Amáliának nevére ne-
 veztetve) a' 4^{ben} Amorok, Hymenek. Az 5^{ben} Zsófi, a' hívség áldozat
 55 ja, (tulajdon szerelmes történetem), 's ennek 2^{ik} darabjában: Kedvese
sírhalmánál a' hűséges Elek, 's Érzékenységim kedvesem sírjánál. –
 Munkában van ez-is: Elek a' Magányban, – 's a' Hegyháti Pászto
rok.

Íme Tisztelt Barátom! – láthatod ezekből foglalatosságomat, lát-
 60 hatod mostoha esetemet, legyen a' te barátságod ebben enyhítettöm,
 amabban ösztönöm, mentorom, útmutatom. – Ha a' mit kívánok ba-
 rátságoddal szerencsétetsz, boldog vagyok, 's azt megérdemleni leg-

főbb kötelességemnek fogom tartani. – Szombathelyhez közel, t. i.
 csak fél órányira lévén lakásom, Tatayt gyakorta meglátogatom, 's
 65 felőled mindenkor gyönyörködve emlékezünk, ketten olvassuk lelkes
 ódáidat, 's Helmeccit szidjuk, hogy nevét nevedhez merte férczelni.
 – Még arra az egyre kérlek, vedd vissza kellemes lantodat, 's a' mit
 munkádban fogadtál czáfold meg azt új gyönyörű szüleményeiddel.
 Ide zárom a' mit hízelkedés nélkül írtam a' napokban hozzád, vedd
 70 szívessen! – vajha a' helyett személyessen ölelhetnék. – Élly fris-
 sen, 's rólam megemlékezve! – Íráim Bogáton Junius 12^{kén} 1814. ben.

BERZSENYI DÁNIELNEK.

Olvastam szeretett Honnyosom érdemes
 Munkádat, 's szemeim könnyre fakadtanak
 75 Egy érzékeny öröm szenderedésiben. –
 Lám nem csak somokat szül Somogy erdeje,
 Mint mondják, – te Hazánk Flaccusa hirdeted
 Harsány tárogatod kellemetes szaván:
 Mint jádzik Balaton szírtja vizont, miképp
 80 Zengnek szét dalaidd már Somogy erdején!
 Jámborrrá teszed ott a' vadakat Dani
 Mint Thébában ama' lantosok attya tett:
 Sőt nem nyelhetik sok vadon erdei
 Lantod kellemetes hangjait, a' Duna
 85 Felkapván sebesen gömbölyödő vizén
 Gellérd bérceiről visszazafelelteti,
 'S ismét szint' az oláh szélekig elvivén
 Testvér honnyosaink hét hegyein tüzes
 Villám képp riadoz vissza hazánkba, és
 90 A' Kárpát hegyein rendre enyelgenek
 A' sziklák vele. – Óh! – mint dicsekedhetik
 Honnyunk, a' mikor illy Lantosa' érdeme
 Megczáfolja kaján elleni' vádjait,
 Kik vaddá akarák tenni velünk hozott
 95 Nyelvünket! – De tehát hidjem-e, mit dalod

Mond? – hogy Lantodat a' szegre akasztod. – Áh!
 „Már már félre teszem Lesboszi lantomat
 „Nem pendíttem azt már soha semmi tárgy
 „Hervad már tavaszom, 's bimbai hullanak.”
 100 Ezt mondád szeretett Honnyosom! ezt! – 's miért? –
 Hát még csak fiatal bimbai nyillanak
 Éltünknek Dani, míg a' szerelem tüze
 Érzésünket ezer tárgyra ragadja, csak
 Addig tart-e ama' szent kötelék, mivel
 105 Honnyunkhoz kötözött honnyosi lételünk?
 Lám melly szép dalokat zengedezett vidám
 Vénségében-is a' Téjoszi Lantoló!
 Mért tennédle tehát férjfi korodban azt
 Melly olly dücsre vezet Lesboszi lantodat?
 110 Kérlek vedd szavadat vissza Barátom! – és
 Folytasd! – Lantosaink köz'tt te leszel kinek
 Ércz oszlopra nevét írja Hazánk, 's kit a'
 Legkésőbb onokák, a' kik az érdemet
 Mint azt esmerik, egy szent felemelkedés
 115 Köz'tt áldnak, 's örökös hálaadás gyanánt
 Csendes halmodon ők maid[!] nefeleicseket
 Ültetnek. – 'S Dani ím a' jutalom minél
 Nem kívánsz egyebet. – Rajta tehát megínt
 Zengj, kér a' Haza, kér a' Magyar, és Elek. –

161. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1814. jún. 16.
fogalmazvány

Mikla, Jun. 16^{dik} 1814.

Barátom!

Megrettenve olvasám utolsó leveledet mellyben azt írod, hogy az
ember kénytelen az embereket 's az emberiséget is gyűlölni, mert az

- 5 emberi nép tele van istentelenekkel, hazugokkal, ámítókkal. 'S miért nem Bolondokkal? De Te gyűlölni akarsz 's igazolni akarod gyűlölségedet, mert a' bolondság nem gyűlölséget, hanem szanokozást érdemel. Szerencsétlen Kazinczy! ha Te ötven esztendei tapasztalásidből, szenvedésidből, tanulásodból csak ezt a' kincset tudtad gyujteni,
- 10 ugy érdemes vagy a' Te leg kisebb barátodnak dorgálására. Te gyűlölöd Dencsidet ha papirosodat bémocskolja, vagy Emíledet ha sírásával füleidet sérti? Crede mihi, non bis pueri, sed semper pueri sumus. 'S a' ki a' gyermekeknek játékait elszórja, ne csudálkozzék, ha a'¹ gyermekek reá² port hánynak 's kámpolva kiábálnak. Te virtusaiddal, dicsőségeddel 's oktatásoddal ellenségeket csináltál magadnak 's mast vissza tetszik néked, hogy az emberek, kik Socratest megölték, Catót lepökdözték, Téged meg mernek sérteni. Te ugy léptél fel a' Játékszínre mint tanító, 's minthogy azt látod hogy tanítványid istentelenek, hazugok ámítók, vagy röviden bolondok,
- 20 tehát elég okod van hogy még tovább is tanítsd őket 's ne csüggedj meg midőn látod hogy az ezer esztendőknék hibájit a' Te pillantatod meg nem orvosolhatja; ne boszonkodj ha tanítványid között hozzád hasonlót nem találsz, mert éppen az a' természetnek egyik leg csudalatosabb csudája, hogy annyi milliom testvéreid között, egy
- 25 sem lehet az, a'mi Te vagy. Te mindezeket előbb tudtat mint én, de nem elég tudni, érezni is kell. Ha olly boldogtalan vagy hogy ezeket nem érzed, titkold, mert azt kimondani néked nem szabad. Én érzem 's tapasztalom hogy így érzeni boldogság. Szálj-le, Barátom, idealitásod tündér világából, ne álmadozz nagy és kicsin emberekről
- 30 s meg fogsz velek békülni.

¹ ha <reá port szórnak> a'

² gyermekek <sz> reá

A' Bonyhai Grotta
1814

35 Lebegjenek, oh Grotta, feletted
Ölelkezve palmák' 's myrtusok lombjai,
Hintsenek enyhítő árnyékot körülted,
Hintsenek illatot Ilyssus' bokrai.

'S ha majd csendes mohaidon le dűl
A' Hérók' Leánya magános órájin
40 'S a' szebb lelkek gondjaiba merül,
Oh fedezd könnyeit 's szarítsd el orczájin.

'S mikor karján Melancholiámnak
Az ének nectáros érzésére hevül,
Légy temploma a' szelíd Mu'sáknak
'S a Sphærák' zengése ömledezzen körül.

162. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1814. jún. 18.

Mikla, Jun. 18^{dik.} 1814.

Barátom!

5 Rettegve olvastam utolsó leveledet, mellyben azt írod, hogy
kénytelen az ember végre az embereket 's magát az emberiséget
gyűlölni, mert az emberi nép tele van istentelennel, hazugokkal,
ámítókkal. Barátom, jaj néked, ha így érzel! De ha így érzel is, így
szólnod nem szabad. 'S vissza kell ezen szavadat vened,
egyéberánt én is Mondolatokat írok ellened. Ha véttenek ellened az
10 emberek, miért nem nevezed őket, az ő igaz neveken, bolondoknak?
De Te gyűlölni akarsz 's igazolni akarod gyűlölségedet. Boldogta-
lan! ha ötven esztendei tapasztalásodból, szenvedésedből, tanulásod-
ból csak illy kincset tudtál gyűjteni! Te gyűlölöd Dencsidet, ha papi-
rosodat bémocskolja 's Emíledet, ha sírásával füleidet bántja? Te

- 15 gyermekek közé keveredtél 's a' gyermekek' játékait eltiportad 's
mast boszonkodikol hogy azok téged porral dobálnak 's utánnad
kámpolódva¹ kiábálnak. Te megsértéd az embereket virtusaiddal, di-
csőségeddel 's oktatásod módjával, 's mast csudálkozol hogy azok,
kik Socratest, Senecat meg ölték, Catót lepökdözték, Téged meg
20 mernek csufolni. Éppen az volna csuda, ha ezt nem cselekednék. Te
ugy léptél fel mint Tanító 's mivel látod, hogy tanítványid istentele-
nek, hazugok, ámítók, szóval, bolondok, éppen azért kötelességed
azokat tovább is tanítanod. De ne csuggedj midőn azt látod hogy az
ezer esztendőknék hibájit rövid² pillantatod meg nem orvosolhatja;
25 ne boszonkodj ha tanítványid között veled egyeránt érezőt nem ta-
lálász, mert éppen az a' természetnek egyik leg csudálotosabb csudá-
ja, hogy annyi milliomm testvéreid között, egy sem lehet az a' mi Te
vagy. Az emberek veled rutabbul nem bánhattak mint velem, harcz
's dühösség volt életemnek legszebb ideje, tajtékos ajakkal csókol-
tam – azt, kiért szívem reszkete, törös kézzel ölelém barátomat, vér-
30 rel elegyítve ittam örömmimnek poharát, mint egy részeg Pandur a'
palinkát az ütközetnek veszélyén; mert nem tudtam azt hogy az em-
bereknek gonoszsága nem egyéb mint gyarlóság, bolondság. Miólta
ezt látom 's az embereket ezen szempontból nézem, békes vagyok
magammal 's az emberekkel 's nyugodalmam tökéletes. Szállj le,
35 Barátom, Idealid tündér világából, térj bé barátodnak Zenó palástjá-
val fedett békes sátorába, 's ne szünj meg véle bolcselkedni 's nem
szüinsz meg véle szeretni és boldog lenni.

A' Bonyhai Grotta.
1814

- 40 Lebegjenek, oh Grotta, feletted
Ölelkezve pálmák' 's myrtusok' lombjai,
Hintsenek enyhítő árnyékot körülted,
Hintsenek illatot Ilyssus bokrai.

¹ utánnad <kápo> kámpolódva

² hibájit <a'> rövid

45 'S ha majd csendes mohaidra le dűl
 A' Hérók Leánya magános órájin
 'S a' szebb lelkek gondjaiba merül,
 Oh, fedezd könnyeit 's szárítsd el orczájin.
 'S midőn karján Melancholiámnak
 Az ének' nektáros érzésére hevül
 50 Légy temploma a' szelíd Músáknak
 'S a' Sphaerák' zengése ömledezzen körül.

Ezt már el küldtem a' Grófnénak, 's eddig tudom vagy Wesselenyi
 vagy Döbrentey kezéből³ meg kapta. Érzem hogy igen csekély, de
 azt is érzem hogy szívből jött. Itéld meg Timoni szemekkel; en baráti
 55 fülekkel foglak ki hallgatni.

³ vagy <.> Döbrentey <kezéhez> kezéből

163. Dukai Takács Judit – Berzsenyi Dánielnek
1814. júl. 5. előtt

[Verseket küld, kísérőlevéllel.]

164. Berzsenyi Dániel – Horváth József Eleknek
1814. jún. 12. és aug. 6. között
fogalmazvány

Horváth Eleknek

Ber'senyi Dániel szíves tisztelet 's baráti idvezletet.

Kedves Barátom, az a' melegség mellyel hozzám szóllsz, eléggé
 mutatja hogy azok közül való vagy, kiket szeretni és kiktől szerettet-
 5 ni, én mindenkor szerencsének 's gyönyörűségnek tartottam. Légy
 tehát barátom 's hidd hogy az én szeretetem 's tiszteletem erántad
 tökéletes.

Szerelmed Tragoediáját érzékenyülve hallottam már Dudinktól is
 's érzékenyülve hallom mast magadtól is. Tiszteld meg emlékezetét
 10 's tedd nevét halhatatlanná írásaidban. Ez fog az ő hivségének szép
 jutalma lenni 's ez fogja a' te sebedet is enyhíteni. Egyéberánt pedig
 nyugodj meg sorsod játékán. Az élet csak illy tarka scénáknak szö-
 vevénye. Ezert jó ha Poeta az érzékenykedést¹ a' férjfiui
 15 philosophia' hidegségével mérzsékelni[!] tudja, mert egyedül a'
 philosophia adja azt az Aegist, melly mind a' sors csapásai mind az
 emberek gonoszsagai ellen fedez bennünket. E' nélkül kivált az okos
 és érzékeny boldog nem lehet.

¹ érzékenykedést [th. emend.]

165. Berzsenyi Dániel – Dukai Takács Juditnak

1814. júl. 5. előtt

fogalmazvány

Két ízben valék már Vasvármegyében 's mind a' két ízben el
 mulasztám köteles tiszteletemet meg tenni. De engedelmet kérek és
 reménylek. Így kerültem valaha szeretőmet, midőn nem valék
 látására eléggé el készült. Ellenségeimnek ezerféle embertelen go-
 5 noszságát, minden philosophiám mellett is komorra¹ s ember
 gyűlölőve tettek. S nem akartam megzavarni² az én Timoni homlo-
 kommal azt a szent helyet hol³ csak az artatlanság vidámság és nyá-
 jas musák mulatnak.

Verseit és Levelét kedves Kisasszonyhugomnak nagy gyönyörű-
 10 séggel olvastam. Az[!] könnyűség és gratia mellyel hugom⁴
 gondolatjait előadja, minden jót ígér. De valamint már szoval is meg
 mondtam úgy mast is kötelességemnek ismérem újra bizadalmasan
 arra kérni kedves Kisasszony hugomat, hogy magasabb tárgyakat

¹ is <sem tudtam hidegen tünni> komorra

² Utólag beszúrva.

³ helyet <meg zavar> hol

⁴ mellyel <kedves kisasszony> hugom

- válsszon maganak. A szép és nagy tárgy önként emeli az elmét 's
 15 legszebb leg felségesebb ideákat⁵ mint egy eszrevehetlenül segíti ki-
 fejtődni s elől hozni. Az olly kicsinségek, mint a Csarmasz Vára,
 Névnapi versek, Lakodalmi Versek csak kicsinségek maradnak ha a
 poetáknak az attya maga Homer énekeljen is azokról. Mi szépet, mi
 20 nagyot mondjon ezekről az ember? A poetának pedig szépnél 's
 nagynál egyebet mondani nem szabad. A poesis nem egyéb mint lel-
 ki musika 'S valamint a' szép musikát szeretjük,⁶ a' rosz előtt pedig
 fuleinket be dugjuk; így a'⁷ vers is ha szép gyönyörködtet ha nem
 szép boszont bennünket.
- S valamint a' musikának a' dorombtól és oláh dudától fogva
 25 Heyden Concertjeig szamtalan nemei vagynak így a' poesisnak a'
 konyhadaloktól fogva Pindarus Lantjáig. Az a' kérdés tehát hogy do-
 rombolni akarunk-e vagy lantolni? Ha lantolni akarunk olly
 tárgyakat kell keresnünk mellyek a' lantot meg érdemlik Nem
 kívánok kedves K[is]A[sszony]hugomtól ifjusagatol⁸ Schilleri mély-
 30 séget sem Flaccusi magas omledezést es harsogást de méltán kíván-
 hatok Geszneri festegetest es enyelgest Mathissohni[!] phantasiát és
 andalgast. A'⁹ poesisnak ezen alsóbb nemeire igen szép példákat lát-
 hat azon könyvekben, mellyeket azzal a' barátságos kéréssel küldtem
 K[is]A[sszony] hugomnak hogy izléset 's poesisat azokhoz szabja.
 35 'S ezen kérésemet ismét és ismét meg ujítom. Kisfaludit és Csokona-
 it soha sem ajánlottam 's nem is ajánlom, mert ambár ezek nagy
 poeták, de mint hogy az ő virágaik közé az ő szemetjeiket is fel szed-
 ték, őket¹⁰ csak az olvashatja a' ki a virágtól a' gazt tökéletesen el
 tudja választani, a ki ezt nem tudja annak izlését hamar meg zavar-
 40 ják. Kivált Csokonay midon[?] originalis¹¹ Inkább merném Peteri
 Takács Josefet ajánlani 's kérem is K[is]A[asszony] hugomat, hogy

⁵ [Jav. ebből:] ideáknak

⁶ musiká<ban>t <gyönyörködünk> szeretjük [javítás fölé írva]

⁷ így <szép> a' [javítás fölé írva]

⁸ Utólag beszúrva.

⁹ andalgast. <Ajan> A'

¹⁰ szedték, <felek hogy azokat> őket

¹¹ Kivált Csokonay midon[?] originalis [A mondat utólag beszúrva.]

ennek ártatlan érzéseit 's tiszta együgyű izlését igyekezzen magáévá tenni. Mindenek felett pedig arra kérem K[is Asszony] hugomat, hogy Himfi követését haggya el mert az¹² szoszaportóva¹³ teszi Kis
 45 Asz[szony] Hugomat, melly leg szenvedhetetlenebb hiba a'¹⁴ poetaban. Ki tudna minden csekélysegről annyi Enekeket és dalokat csinálni mint Himfi. A' versben egy szükségtelen szónak sem szabad lenni, annyival inkább szükségtelen daloknak 's énekeknek. A' poetának a'¹⁵ maga gondolatjait minden lehetséges rövidséggel kerek-
 50 séggel 's tömörséggel kell adni, mint a' trombitának a' hangot, mert csak így hat a szívre.

Borulj Jászba borulj bus homályba mosolygó lakhelye kedves Barátnémnak; oh nem fogod latni a' szép szüznek nyilo¹⁶ kellemeit, nem vetélkednek többé az ő orczáji rósái a'¹⁷ te viragaid szinevel,
 55 nem rendíti meg többé a' te ligeteidet és hegyeidet az ő artotlan érzeseinek érdeklő szózatja.¹⁸ Eltűnt 's éltének virágzó tavaszán bé hunyta szívszakadva¹⁹ kegyes szemeit, Meg harczolta a' kötelességnek 's szerelemnek harczait 's elvégzé azt életével eggyütt Kedvese karjain 's elenyesztett mint egy virág aldozat a' szerelem oltáran. Így
 60 tepi le gyakran²⁰ a' szélvész a rosa gyenge leveleit midőn kezünket leszakasztására nyujtjuk

¹² Utólag beszúrva.

¹³ szoszaportíva [th. emend.]

¹⁴ hiba <egy> a'

¹⁵ poetának <szü> a

¹⁶ a' szép szüznek nyilo [utólag beszúrva]

¹⁷ orczáji <a' te> rósái<dnak> a

¹⁸ érdeklő <zen> szózatja

¹⁹ hunyta <kegyes sz> szívszakadva

²⁰ gyakran [th. emend.]

166. Berzsenyi Dániel – Dukai Takács Juditnak
Nikla, 1814. júl. 5.

Mikla, Jul. 5^{dik} 1814.

Kedves Kisasszony Hugom!

5 Két ízben valék már Vasvármegyébe 's mind a' két ízben
elmulasztám köteles tiszteletemet. De engedelmet kérek és
reménylek. Így kerültem valaha Szeretőmet, midőn látására nem
valék eléggé el készülve. Ezer féle bajaim kedvetlenné, komorrá tet-
tek 's nem akartam Timoni homlokommal azt a' szent helyet meg-
zavarni, hol csak az ártatlan vidámság és a' nyájas Musák mulatnak.

10 Gyönyörködve látam[!] kedves Kisasszony Hugom leveléből 's
verseiből, hogy a' szépen kezdett pályán naponként előbbre halad.
Valóban az a' könnyűség mellyel Kisasszony Hugom gondolatit,
érzéseit előadja 's az a' szorgalmas tanulás mellyel tudományát
tökélletesíteni igyekezik, minden jót ígér; csak arra kérem kedves
Barátnémat, hogy se hízkelkedés, se gunyolás, se más nehézségek ál-
15 tal iparkodását meg csüggedni ne engedje.

Hogy levelem üres complimentekből ne álljon 's hogy mint ro-
kon és barát kötelességemnek eleget tegyek, vegye kedves Barátném
ezen csekély de szíves tanácsaimat szeretetemnek 's tiszteletemnek
csalhatatlan jeléül.

20 Valamint már szóval is kértem, úgy mast is újra kérem kedves
Barátnémat, hogy verseinek nagyobb, magasabb tárgyakat
válasszon. A' szép és nagy tárgy önként emeli lelkünket 's a' leg-
szebb ideákat, gondolatokat észrevetetlenül segíti ki fejteni 's elő-
hozni. Az olly kicsinységek mint a' Csarmasz vára, Névnap 's¹ la-
25 kodalmi versek, csak kicsinységek maradnak, ha maga Homér énekli
is azokat. Mi szépet, mi nagyot mondjon az ember ezekről? Pedig a'
Poetának szépnél,agnálnál egyebet mondani nem szabad.

A' Poesis nem egyéb mint lelki mu'sika. A' szép mu'sika gyö-
nyörködtet, a' rosz pedig boszont: Így a' vers is. A' musikának a'

¹ Névnap <versek> 's

- 30 dorombtól fogva Heyden Concertjéig számtalan nemei vagynak; így a' Poesisnak is a' konyha daloktól fogva Pindarus Hymnusáig. Az a' kérdés tehát, hogy dorombolni akar-e a' Poeta vagy lantolni? Ha lantolni akar, olly tárgyakat valosszon, mellyek a' lanthoz illenek, egyéb eránt Pindarus lantján is csak konyhadalokat fog pengetni.
- 35 Nem kívánok ugyan kedves Kisasszony Hugom ifjúságától Schilleri mélységet sem Horatiusi magasságot és harsogást, de méltán kívánhatok Geszneri festegetést és enyeltést, Mathissoni[!] phantasiát és andalgást. A' poesisnak ezen alsóbb nemeire szép példákat láthat kedves Kisasszony Hugom azon könyvekben, mellyeket azzal a' ké-
- 40 réssel küldtem, hogy izlését 's poesisát azokhoz szabja és alkalmaztassa. 'S ezen kérésemet ismét és ismét meg ujítom. Kisfaludit, Csokonayt soha sem ajánlottam 's nem is ajánlom. Kisfaludi nagy poeta, kivált a' Kesergő Szerelmében nagy szépségek vagynak, de az
- 45 utóbbi munkájiban egészen le szállítá hurjait 's átaljában, az ő virágai közé szemetjeit is felszedte, 's következésképpen ő tőle csak az tanulhat bátran a' ki a' gyöngyöt a' gaztól tökéletesen meg tudja különböztetni. Csokonay pedig,² ámbár szép eredeti gondolatjai vagynak, de az Izlésre nézve nagy Rontó Pál. Mindenek felett tehát
- 50 arra kérem kedves Barátnémat hogy a' Himfi követését hagyja el, mert az a' sok Himfis dal és Ének nem szülhet egyebet mint szószaporítást és üres hangicsálást, melly a' poetának leg szenvedhetetlenebb hibája. Ki tudna minden csekélyiségről annyi énekeket és dalokat írni, mint Kisfaludy a' Szerelmről, melly a' poesisnak leg gazdagabb leg termékenyebb materiája. A' versben egy szükségtelen
- 55 szónak sem szabad lenni, annyival inkább szükségtelen daloknak és énekeknek. Nem azon kell igyekezni a' Poetának, hogy a' kicsiny és szűk materiáról sokat irhasson, hanem hogy a' legnagyobb 's leg messzebb terjedő tárgyakat, és³ gondolatokat minden lehetséges rövidséggel, kerekességgel 's tömörttséggel adja ki, mint a' trombita az
- 60 öszve szorított hangot; mert csak így hat szívre és ez a' poesis. Az én csekély itéletem szerint tehát mindezek felett leg hasznosabban ol-

² Csokonay<nak> pedig

³ tárgyakat, <... témákat[?] minden lehetséges rövidséggel adja> és

vashatná kedves Kisasszony Hugom Péteri Takács Józsefet. Nem repül ez ugyan magasan, de soha sem is száll porba 's az ő ártatlan 's nemes érzése, az ő eggyügyü tiszta izlése kivált egy Szépnembeli Versszerzőnek nagy díszére válnának.

65 Engem el hagynak lassanként a' Heliconnak minden nyájasabb szüzei 's forróbb kebelbe sietnek, mint a' Szerelemnek tündér istenei. Ime, csak alig csikarhattam ki tőlek ezen kis verset, melyet azal az alázatos kéréssel küldök kedves Kisasszony Hugomnak, hogy
70 ha már a' Músák el pártolnak tőlem 's malasztjokat egészen meg tagadják is, kedves Kisasszony Hugom ne kövesse őket, hanem maradjon Barátnem 's tiszteljen meg ez után is tapasztalt szíves hajlandóságával, valamint én is a' leg szívesbb szeretettel és tisztelettel vagyok és maradok

75 Kedves Kisasszony Hugomnak

igaz szívű barátja 's atyafija
Ber'senyi Dániel mp

A' Bonyhai Grotta (#)
1814

80 Lebegjenek oh, Grotta, feletted
Ölelkezve pálmák' 's myrthusok lombjai,
Hintsenek enyhítő árnyékot körülted
Hintsenek illatot Ilissus bokrai.

'S ha majd csendes mohaidon le dül
85 A' Hérók' Leánya magános órájin
'S a' szebb lelkek gondjaiba merül
Oh fedezd könnyeit 's szarítsd el orczájin.

'S midőn karján Melancholiamnak
Az ének' nektáros érzésére hevül,
90 Legy temploma a' szelíd Músaknak
'S a Sphærak' zengése ömledezzen körül.

Gr. Bethlen Adámne a' Bonyhai kertjének Grottájában vagatta
márványra Melancholia című dalomat.⁴

⁴ A mondat a 2. f. verzójának jobb margóján.

167. Szentmiklóssy Alajos – Berzsenyi Dánielnek
Eger, 1814. júl. 7.

Tekintetes Táblabíró Úr,
nagyra becsülendő Uram!

5 Nem vagyok képes festeni, melly gyönyörrel, 's milly' elragadta-
tással olvastam légyen nagybecsű levelét. Érzem én, mélyen érzem
egész becsét azon szerencsének, mellyre a' Tekintetes Táblabíró Úr
méltat, midőn írigyletet érdemlő barátságát bírnom engedi, 's örülök
hogy legszebb kíváнатimnak egyikét megkoronázva láthatom. Ha a'
nagyfényű Kazinczy, ki legelősször ismerteté-meg velem azon ró-
zsaösvényt, melly a' Gráziák' templomához vezet, nem bátorított, 's
10 nem ösztönözött volna, hogy igyekezném levél által a' Tekintetes
Úrnak hajlandóságát megnyerni; én ezt magamtól merni nehezen
fogtam volna, 's így Neki kell leginkább köszönnöm mind azon gyö-
nyörűséget, mellyet a' Tekintetes Úrnak kegye velem éreztet, 's ha
nem hízelkedem magamnak? ezután is éreztetni fog.

15 Int a' Tekintetes Táblabíró Úr, hogy Mesteremnek Horáztot vá-
lasztanám. Jól ismérem ugyan én ezen Nagy Lelket, 's pirúlnom kel-
lene, ha kevésbé ismérném, de mindeddig példányúl venni nem me-
részeltem. Magos fellengzetét most még csak csodálni tudom, 's ha
ollykor követni akarnám is cupidum vires deficiunt. Lészen talán
20 olly üdő, mellyben a' kívánt erő nélkül szűkölködni nem fogok, 's
ekkor tapasztalni fogja a' Tekintetes Úr, hogy bölcs intése foganatlan
nem volt.

A' Bonyhai Grotta nagy kénnyel töltött-el, szint' azon édességgel
bír az, mellyet a' Tekintetes Úrnak többi darabjai lehellenek.
25 Ohajtanám minél előbb nyomtatva látni, 's ez okból közleni fogom
azt Döbrenteivel, ki levelében ígéré, hogy rövid üdő alatt látogatá-

30 somra leend, 's kérni fogom Ötet, hogy Muzeúmának valamellyik
füzetében azzal fényt láttatna. Reméllem ezt a' Tekintetes Úr
ellenzeni nem fogja, mert nem kívánja megfosztani a' Publicumot
azon gyönyörűségtől, melyet annak olvasásakor bizonyosan érezni
fog.

35 Ide zárom néhány Költeményeimet, hogy megítélhesse a' Tekin-
tetes Úr, ha jól indúltam e el a' pályán? 's lehessen e a' jó szándék-
nál egyebet várni tőlem? óh, vajha képes volnék én is egykoron
igyekezetemmel nevelni viruló nyelvünk' dicsőségét, mely örök
monumentumainak egyikét a' Tekintetes Úrnak köszöni.

40 Éljen kívánt egészségben kedves Tablabíró Úr! 's elfogadván for-
ró hálámat, 's köszönetemet azon kegyéért, hogy Barátjai közzé fo-
gadni méltóztatott, engedje ezen leveletem azon Epigrammával
bézárnom, melyet csak imént tiszteletére írek:

A' mikoron születél, örömmünnepet ülltek az Áon'
Szűzei, 's a' kecsadó isteni Cháriszok is;
Bölcsődhez vígan szállt aetheri szárnyakon a' Szép'
Tisztelt Génusza, 's csókjait adta reád.

45 Maradok határatlan tisztelettel
A' Tekintetes Táblabíró Úrnak
Egerben Július' 7^{kén} 1814.

Alázatos szolgája
Sz. Miklóssy Aloyz mk

168. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1814. júl. 11–13.

Széphalom Júl. 11d. 1814.

Kedves barátom,

5 Jún. 18d. írt leveled megújítatja velem azt a' sok ízben tett mon-
dásomat, hogy leveleid érnek annyit mint egy szép versezet, neve-
zetesen mint az a' szép dal is melyet hozzám ez a' leveled hoza.
Képzelem hogy a' Grófné mint fog megörülni midőn azt veendi, 's

10 hogy örüljön, hogy vehesse, íme én küldöm-meg azt oda, mert
külömben megtörténhetne, hogy csak Sept[em]berben vagy
10 Októberben venné, mivel Wesselényi és Döbrentei, a' kiknek azt
megküldöttem, Jún 21dikén indultak Bécsbe, 's onnan Fiumébe,
Velenczébe, Miklára és Széphalomra. Velek együtt megyen Pataki
Mózes Ur, házi-Tanítója Wesselényinek, és két Bánffy, öszveséggel
öten. Köszöntsé őket előre, 's monddad hogy nyugtalanul várom.
15 Széphalmot hamarabb fogták volna látni mint Bécset, ha azt megen-
gedte volna a' Bécsi czifra, mellyet látni óhajtani jó okból is lehet.
Én, ha közel laktam volna Bécshez, mind a' triumphális napon lát-
tam volna Triumphátorunkat, mind bajnoktársainak karjain, 's sze-
rettem volna azt egy ablakból látni Veled és Superintendens Kis
barátunkkal, kinek örvendező német Predikatióját épen ez órában
20 veszem.

Igen szép leveled azt mutatja hogy nem értetted mire czélzottak
azok a' szavaim mellyekért te engemet barátságosan feddesz. Énel-
lenem az emberek nem vétettek, legalább nem vétettek úgy hogy
azért az emberiség ellen elkeseredhessem; nem tartom magamat a'
25 világ' középpontjának. Nagyobbra czéloztam mint magam. Való
hogy azért gonoszok az emberek, mert bolondok: de az is való hogy
sokszor azért bolondok mert gonoszok; lássd-el őket, 's azt fogod
vallani a' mit én. – Mindenek felett arra kérlek, hogy azt ne hidd
mintha én az én megcsúfoltatásomat venném olly szertelen érzé-
30 kenységgel. Én olly kevély vagyok, hogy abban még fényemet le-
lem. Ki akadjon-fel azon hogy Somogyi Gedeon meg nem érti? –
Szeretném megmagyarázni mi fakasztott engem elkeseredésre, de
jobb hogy azt divináló lelkedre hagyjam.

A' Kis' Verseinek első ívét utolsó postával vevém, 's Trattnernek
35 kívánsága szerint azonnal visszaküldöttem, hogy folytathassa nyom-
tatását. Az az ember sokat tesz olyat a' mit sajnálni kell; de el kell
tűrnünk, hogy hasznát vehessük. Belé szeretett azon apró betűkbe
mellyekkel Márton nyomtattatá Csokonainak Verseit, 's nem engedé
magát elvonattatni feltételétől hogy a' mi barátunk' Verseit ezekkel
40 nyomtassa. 'S így a' tiszteletet érdemlő Munka könyvECSKE formá-
jában jelen-meg. Kértem arra is hogy 22 sornál többet egy oszlopra

ne tétessen, 's okát adtam ezen kérésemnek, nem használa ez is. Egyéberánt annál kevésbbé lehetett vele ezek miatt öszvekapnom, minthogy Kissel már kétszer volt azon a' ponton hogy a' kézírást neki visszaadja 's a' kiadásról lemond. – Augustusban a' 3. Kötetek árúltatni fognak, 's csak a' Horáitzból fordított Epistolák maradnak-el. Ezeket Trattner¹ nem akarja kiadni, mert (ugymond) Versnek három Kötet is sok. Azokat kénytelenek leszünk későbbben adni-ki. Nyomatják az én Munkáimnak 9dik Kötetét is. Tr[attner] itt sem vonattathatott-el némelly makacsságától. Neki az mind egygy: de nem mind egygy nekem.

Élj szerencsésen, kedves barátom. A' Jehova három Igazért Sodomának is meg akara kegyelmezni hát én hogy gyűlölhessem az emberiséget, holott abban Tégedet is felleltelek?

Júl. 13dikán.

Helmeczi írja hogy Döbrenteink volt² már nála, és hogy vele 's úti-társaival boldog napokat élt. Visszajövetkor Zágrábnak jönnek, onnan Miklára, Sümegre, Pestre, hol két hétig lesz mulatások, úgy hozzám. Ez Sept[em]berben vagy épen Octoberben lesz hanemha nyargalnának.

¹ Ezeket <.....> Trattner

² Döbrenteink <volt> volt

169. Berzsenyi Dániel – Horváth József Eleknek
1814. jún. 12. és aug. 6. között

[Ösztönözi, hogy elhunyt kedvese nevét tegye halhatatlanná írásiban; érdeklődik, hogy ismeri-e a *Mondolatot* és biztatja, hogy küldjön munkákat az Erdélyi Muzéumnak.]

170. Horváth József Elek – Berzsenyi Dánielnek
Bogát, 1814. aug. 27.

Berzsenyi Berzsenyi Dánielnek
Horváth Elek Tiszteletet!

Érzékeny örömmel vettem e' f. Hónap 6^{kán} kedves Leveledet,
még nagyobb érzékenységgel szíves baráti kezedet, melyet abban
5 nekem nyújtottál. Folytassuk tehát buzgón barátságunkat, ez teszi
kellemetessé éltünket, könnyűvé halálunkat. – Mi igen boldog egy
halandó, ha keserűségében van egy meghitt Barátja, kinek hűséges
ölében bátran kisírhajta magát, minő vigasztalva tekint a' sírba, ha
van ki rokony kézzel szemeit benyomja! – Ösztönözöl, hogy elhúnyt
10 kedvesem nevét halhatatlanná tegyem írásaimban, eleget tettem ezen
édes kötelességemnek, 's úgy tetszik az ő dicsőült lelke kedvesen
vette hálás buzgóságomat. – Azóta hogy szomorú lantomon ki sírtam
magamat, sokkal elviselhetőbb a' fájdalom, szenvedhetőbb a' seb.

Olvastam igen-is a' Mondolatot, a' mennyire békességes tűrésem
15 engedhette, de a' drága üdőt sajnáltam arra pazarolni, hogy azt egészen
átolvastam volna. – Somogyi Gedeon Veszprémi Eskütt szerzője
az éretlen szüleménynek. – Azt tartom valami korcsmában részeg-
ségében dictálta neki szerencsétlen Múzsája. – Én mint ezt, mint
20 Helmeczyt tollam élére akarám venni, de eszembe jutott
Juvenálisnak ama' szép mondása:

----- minuti

Semper et infirmi est animi exiguique voluptas
Ultio.

'S tudom maga Kazinczy nagylelkűsége-is megbántódnék ez által. –

25 Döbrentey Gábor az Olasz részekre tett útazásában Szombathe-
lyen-is volt, de én éppen ekkor hasonló képp' utaztam Gróf Öze-
gy Batthyán Józsefnével, kinek Uradalmában gyönyörű helyek talál-
nak, mellyek egy érzékeny, 's gondolkodni tudó embert felettébb el-
ragadnak. – Ezeket akará a' szelíd Grófné nekem megmutatni, hogy
30 lantomra némű némű új tárgyakat adjon. – Külömben sajnálom,

35 hogy éppen ekkor történt ezen utazásom, 's így fárodhatatlan buzgó
Hazánkfiával Döbrenteyvel meg nem ismérkedhettem. – Viszsa jö-
vet szándékjok Téged-is Tisztelt Barátom meglátogatni. – Döbrentey
Szombathelyi Hymenemre haragszik, nem találja azt magassan rep-
kedőnek, nem szereti egy szóval, hogy ott azt a' tárgyat vettem Lan-
tomra, mellyet Kisfaludy, a' mint ő mondja, egészen kiürített.
Döbrenteynek ezen észre vétele nekem nem kevés aggodalmat szer-
zett; mert munkáimnak majd csak nem három kötete Kisfaludy nemű
40 versekben van írva. – Hogy így írtam, annak eredete ez: Midőn
Himfy kijött, én éppen iskolai szünnepeimet Gróf Sigraynál töltvén,
attól kaptam azt, 's olvasván tapasztaltam, hogy főképpen boldog
szerelmeiben igen sok gondolataimban megelőzött, első köteténél
sírva fakadtam, látván ezt a' Gróf kérdi okát, én azt felelém
45 „irígyem Kisfaludynak ezen munkát; – haragszom magamra, hogy
ollyan Poéta nem lehetek” – A' Gróf fiatal tüzemre olajt hintett, 's én
csak azért, hogy Himfyt elérni akartam, többnyire énekekben, és da-
lokban írtam. – Elek Megász sírhalmánál,¹ 's Elek Amália Ligetében
egészen így van írva, pedig emez szerencsétlen Szerelmem rajzolat-
ja. – Ezeket olvasván Himfy majmának mondhatnak, a' majom nevet
50 pedig gyűlölöm, 's így Döbrentey észre vétele azt juttatta eszembe,
hogy egészen öszve kell döntenem ezen két kötetet, 's más nemű
versekben írnom. – Ez nekem igen unalmas, és fárodságos munka
volna. Nem tudom mit cselekedjem? –

55 Az Erdélyi Muzéumnak Munkáimat csak azon okból nem kül-
döm meg, mivel egész munkák többnyire, 's megszaggatni nem aka-
rom, hanem magam adom ki őket, de ezzel nem sietek; mindenkor
jókor jön ki a' munka csak jól jöjjön. – Azonban adok én majd nékik
különösen számokra kidolgozott munkákat, főképp ha üdöm engedi;
mert felette szerencsésnek tartom magamat, ha azon becses Munkába
60 iktathatom nevemet. – Olvastam az első Füzetet, 's érzékeny örö-
möm sírva fakasztott. – Bízunk Barátom! az Erdélyi Magyarok jó
példát mutatnak, talán felgyúl a' Nemzeti tűz Hazánkfiaiban, 's a' mi
egyetlen óhajtasom mí-is a' Nagy Nemzetek számában helyet lelhe-

¹ sírhalmánál [th. emend.]

- tünk még ma holnap. – Nem volna ez nagy munka egy olly nemes
65 Nemzetnek mint a' Magyar, ha Naggyainkban-is az a tűz lángolna a'
mi bennünk, ha azt a' temérdek pénzt a' mit Bécsben a' hívságokra,
's haszontalan fényekre pazarolnak, hazai Literaturánkra, 's egyéb
virágzásunkat elő segítő tárgyakra költenék. – De jobb erről
70 halgatnunk, mint gyümölcs nélkül búzgólkodnunk. – Akár melly
ékessen szóljunk-is, nem hallják ők, mert nem módi, 's az Etiquette
ellen van magyar könyveket olvasni. – Ezt jól megfontolván valóban
kétségbe kellene esnünk, de, a' mint mondtam, az Erdélyi Nagyok
talán példát adnak ezeknek, 's ők-is úgy cselekesznek. –
Dudinknak elküldém Leveledet, ugrándozni fog ő örömében. –
75 Ezen derék szűznek nemes tüze megbecsülhetetlen. – Rajta vagyok
én-is, hogy azt éleszszem benne, mert ha egyszer szépeink a'
Literaturának adják magokat, már akkor diadalmi pæánt énekelhe-
tünk. – Élly boldogúl, és el ne felejts! – Bogáton Augustus 27^{kén}
1814.
- 80 Tatay most Szalában utaz. September közepe táján Fehér Várme-
gyét járom ősze onnan Tolnába megyek Kajdacsra Skerlecz Uraság
Jószágára, 's talán, Pécsre-is. –

171. Szentmiklóssy Alajos – Berzsenyi Dánielnek
Erdőtarcsa, 1814. szept. 9.

Erdő-Tartsán Sept. 9. 1814.

Tekintetes Táblabíró Úr,
Nagy tiszteletű Barátom!

- 5 Már elvégezém tanulói pályámat, 's most az Atyám' mezei jószá-
gán, egy igen kies romános vidéken, holott ezen levelemet írom,
vagyon tartózkodásom, 's itt fogok néhány havakat eltölteni. A'
nyugalom' enyhe igen édesen esik az iskolai nyűg' lerázása után, 's
a' természet' sokféle kecsei kimondhatatlan gyönyörrel töltik-el
mellyemet. Legforróbb kíváнатom most az, hogy Pestre juthassak.

- 10 Képzelteti a' Tekintetes Úr, melly szerencse várakozik ott reám. A'
szép Lelkek' körében mindég új kénnyel fogom ott eltelve érzeni
magamat, tüzem' nevelni fogja minden, 's lelkem mindenkor inge-
relni fog a' merészebb repületre. Ez leend éltetnem leggyönyö-
15 rűbb epochája. De előbb még a' praxis' évén kelletik ált'esnem,
mellyet örömmel törölnék-ki az idő' lajstromából, csak hogy kíván-
ságom előbb megkoronáztatnék.

- Miolta megszűntem Themis' fija lenni (hogy Virág' kifejezésével
éljek) gyakrabban szokta Camoenám a' Musagetes' szent hegyeinek
virulatit meglátogatni. Azonban most még csak a' könnyebben szed-
20 hető virágokat kötözgeti bokrába, mert gyengébbek újjai, mintsem
velek azon rózsákat, melyeket sűrűbb tövisek őriznek leszakasztania
lehetne. Közlök ismég néhány Helikoni Zsengéket a' Tekintetes Úr-
ral. Méltóztassék a' leghidegebb Criticával megvizsgálni azokat, 's
tudatni velem egyenes ítéletét. A' derűlni kívánó fiatal elmét csak a'
25 Critica' szövétneke világosíthatja fel, 's ezt meggyújtani csak a' Na-
gyoknak lehet.

Reménylem a' Tekintetes Úr nem fogja teljesítés nélkül hagyni
alázatos kérelmemet, 's hízelkedem azzal magamnak, hogy Levele
rövid idő alatt meg fog örvendeztetni.

- 30 Ajánlom magamat nagybecsű kegyeibe, 's maradok határatlan
tisztelettel

A' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája
Szentmiklóssy Aloyz mk

- 35 Ha írni méltóztatik a' levelet Pesten, 's Hatvanon által kelletik
Erdő-Tartsára utasítani

Idyllium.

Myrtill. Chloe.

Myrtill:

40 A' hajnal még csak most hint rózsákat az égre
A' mélyebb-öblű völgyekben hallgat az éj még.
És te kies Chloe már itten vagy.

Chloe:

45 Nemde csodálsz?
Nem fejté-ki magát még Éósz Tithon' öléből
Még minden nyugvék, mikor én e' helyre siettem
Hogy szamodra kies koszorút készítek akarván
E' kis ajándékkal téged meglepni.

Myrtill:

50 Miolta
A' boldog szerelem hozzád fűzött Chloe, éltem
A' legszebb koszorú! az öröm' rózsáji virítnak
Benne, 's virágzani is fognak míg szíved enyém lesz.

Chloe:

55 Így nem hervadnak soha el. De ha jól jut eszembe
A' mint estve felé tegnap megöleltel utólszor,
Ígéréd, hogy fogsz egy új dalt szerzeni.

Myrtill:

60 Úgy van.
A' mint az esthajnal tegnap mellőlem elinte,
Mindaddig híven kísérek szemeim, míg
A' kékelő távolság elrejte előlem.

Már nem látanak többé szemeim, de csalódott
Lelkem még mindig az[!] hitte jelen vagy. Azon szép
65 Érzelmek, melyektől el volt fogva egészen
Hő szívem történetből ajakimhoz emelvén
Sípomat, ellágyult hangokra fakadtak azonnal.
Így készült az ígért dal, melyet hogyha ohajtasz
Hallani, elzengem.

70 Chloe:

Szívem már olvad előre.
Szűnjetek a' hűs árnyékok közt zengni madarkák!
Csörgedezés nélkül izzék kis habjaid egymást
Égszínű csermely! Minden mély csendbe merüljön.
75 Enyhe Zephyr tartóztassd gyenge lehelleted! a' míg
Kedves Myrtillnek fog hangzani éneke.

Myrtill:

Halljad!
„A' lemenő Nap nem búsít engem', ha jelen vagy
80 Szép Chloe! tündöklő szemeidnek fénye mosolygván
A' legsűrűbb éji homály is eloszlik előttem.
Vajha jelen volnál mindég a' legkiesebb táj'
Ingerlő szépsége csak akkor tölt-el örömmel
A' mikor azt kék, nagy szemeid' tükrebe' mosolygni
85 Láthatom; a' kristály patak úgy kedves csak előttem
Hogyha gyönyör[!] képed' látom kiragyogni belőlle;
A' bagyadt szellő' langyos fúvalma csak akkor
Enyhít-meg mi üdön azzal lehed olvada-össze;
A' berek' ernyei közt zengő Philomélakar' édes
90 Éneklése csak úgy bájol-meg hogyha szelíden
Azt igen érzékeny füleidben csengeni hallom.
Oh, higyd-el Chloe úgy nem örül a' fecske tavasznak,
Sem rétnek méh, mint én látásodnak örülök;
Olly igen a' vídám őz nem kedvelli ligetjét,

95 A' mint én téged' gyönyörű szép lyányka! szeretlek;
Sűrű csókok közt forró szerelemre hevülvén
A' hű gerliczepár, oly édes kényre nem olvad,
Mint én hogyha fejem havazó kebledre lehajtom.
Oh Chloe! hű szívem kedvell csak téged¹ örökké!"

100 Így végezte dalát Myrtill, 's Chloe nyájós örömmel
Eggy édes csokot vete hő ajakára jutalmúl.

Eggy elhervadott Cognettehez.

Míg ragyogó kecseid' gyönyörű koszorúja virágzott
105 A' sok imádoknak' rajja zibongva körül,
Mint Istennének tömjént kiki gyújta buzogva,
'S térdein esdeklett hogy kegyeidbe fogadd,
Sors-osztó pillantad ezt a' mennybe ragadta,
Azt a' gyötrelmek', 's búk' özönébe veté.
110 Feldúlván az idő szépséged' gyenge virágít,
Ím, megszűne legott isteni bájos erőd
Amor, mellyet adott ismég elvette hatalmát,
Értted arany tegze már nem ürül ezután.
A' sűrű epedők' bús nyögdellesi helyett most
115 A' gúnyconcertek' zengzete hatja füled.

Az igazságtalan Bosszúállás.

Eltikkasztván a' nyárnak forró heve egykor
A' széljelrepeső mennyei kisdéd Erószt,
120 A' mint enyhely után eped egy nyílt rózsá-ligetben
Látván ülni Chloét illatos ernyek alatt,
Nyilként száll-le legott havazó állára, 's azonnak

¹ Az eredeti szórend (csak téged kedvell) a szavak feletti autográf számozással (2–3–1) javítva.

125 Szép kis gödrébe lopja mosolygva magát,
'S itt kényére pihentetvén-meg gyenge parányi
Tagjait, elvégre szenderedésbe merül.
Ah, de midőn kies álmában Psychéje' ölében
Képi magát, 's édes kényre ragadtatik-el,
Eggy vért szomjúzó szúnyog megcsípi. Azonnal
130 Felriad álmából, 's szép szeme könybe borúl,
Majd a' bosszúnak tüze gyúl-fel benne, 's könnyöntő
Szép szemeit, 's arcát lángba borítja dühe
Felszáll, 's a' gyűlölt szúnyognak vétke miatt ím'
A' Chloe' tárt mellyét vérzi repesztve nyila.

135 A' Két Barát.
Mondj-le tüzem' tárgyáról, kit te is égve imádasz,
Hogyha szerencsésnek látni akarsz, 's ha szeretsz.
„Áh képes mért nem vagyok én ezt tenni? Erősebb
Vagy te talán? tedd-meg értem ez áldozatot.”

140 Sz. Miklosy Aloiz

172. Berzsenyi Dániel – Szentmiklóssy Alajosnak
1814. szept. 9. és okt. 14. között

[Megbírálja Szentmiklóssy verseit és elküldi *Báró Wesselényi*
Miklós' képe című epigrammáját.]

173. Szentmiklóssy Alajos – Berzsenyi Dánielnek
Erdőtarcsa, 1814. okt. 14.

Nagytiszteletű Barátom!

Élek a' szabadsággal, mellyre feloldozál, 's számkivetek minden
üres hangú titulaturát, melly csak a' hiúságnak hízelkedik, 's a' szí-
vet hidegen hagyja. Azon jótévő Isten, ki mellyeinket megszállá, a'
5 sympathia' mennyei bájával kívánja öszveforrasztani lelkeinket. Te
engedsz ihletének: hő szeretettel nyitod-meg karjaidat – én elragad-
tatva repülök közéjük, 's a' hála' forró érzelmeivel eltelve esküszöm
örök tiszteletet, 's örök hívségű barátságot Néked a' Grátziák' szent
oltáránál.

10 Igen sajnálom, hogy az Erdélyi széplelkű utazók' társaságához,
vagy legalább csak látásokhoz is szerencsém nem lehetett. Wesselé-
nyi' képe engem gyönyörrel, 's csodálkozással tölte-el. Tisztelem a'
dicső ifjat, 's ohajtom, hogy koszorús Nagyjaink' körében isteni
fénnel ragyogjon. A' Te' rajzolatod olly remek, mellyet eléggé cso-
15 dálni nem győzők. Azonban e' verset: Ajkad' 's arczádat tavaszod'
szép hajnala festi, jó lenne így megváltoztatnod: Arczaidat, 's ajakid'
tavaszod' szép hajnala festi: mert így a' vers még könnyebb
gördületet nyerne az új cæsura által, 's az a kétszer egymás után
nem hangzanék; külömben is szebb szó az arcz, mint az arcza, 's
20 minthogy nem profílt festesz, (így szóllván a' negyedik versben,
mellyben az első 's szükségtelen: Láng csap-ki komoly szemeidből,) az
arczot is a' többes számba kell tenni. Az utolsó vers koronája a'
többinek, mert legtöbb lélekkel bír, én pedig így gondolkozom:

A' Költő lelket, 's a' Festő életet adjon
25 Mívének, ha becsét szerzeni annak ohajt.

A' negyedik igen gyönyörű Antithesis-szel bíró vers' gépelyezetével
sem vagyok egészen megelégedve. A' Hexameter sokat vesz zeng-
zete' bájából, 's folyamatja' könnyűségéből, ha négy syllabájú szó-
val rekesztetik-be. Nekem is voltak néhány illetén verseim, de azo-
30 kat Kazinczy' barátságos intésére mind megváltoztattam.

Ítéleteddel verseim felől igen meg vagyok elégedve, 's csak ez
 egyben ellenkezem veled, hogy Te némely szokatlan, de helyes
 magyar szókat csekély ok mellett kárhoztatsz, 's én azokat igen is
 kedvellem. A' leh szebb szó, mint a' lehellet, 's jó szó is mint a'
 35 kedv, kegy 's a' t. mellyekkel Analogiát tart. Azt tartom a' Spiritust
 inkább lehetne leh-nek, mint szellem-nek nevezni. Ajangok székely
 szó, 's ezt jelenti: kételkedem (Lássd Pár[iz] Pápay' Magyar-deák
 Szótárát a' 4^{dik} lapon) Hív helyett mindenkor hű-t kell mondanunk a'
 40 monotonianak kikerülése végett, valahányszor a' szívhez tétetik.
Könyű különbözik a' könnyűtől, úgy szinte a' hő is a' hévtől. E'
 szóban kétljed, valamint ebben is ajánlja, a' j az l-lel öszve olvad, 's
 így mondatik ki kétyled, ajánlya. Azt tartom jobb is lenne ezen szó-
 kat így írni, a' nélkül hogy egészen az Yistákhoz hajlanánk. Én sem
 45 akarom, hanem a' közép utat választom. Ha Te intéseddel ide
 czéloztal fogadd-el forró köszönetemet. – Közlök ismég Veled
 néhány Darabokat, olvassd-el hideg vizsgálattal azokat, 's add-ki
 minden kímélet nélkül egyenes ítéletedet.

Erdő-Tartsa Nógrád V[árme]gyében fekszik éppen azon helyen,
 50 holott ezen V[árme]gyének határa Pest, 's Heves V[árme]gyék' hatá-
 raival öszvefut. Az Atyám László Királyi Tanácsnok, az Anyám
 Szlavniczai Sándor Chrisz[ti]na.

Éljen szerencsésen nagy tekintetű Barátom! 's szeress olly forrón
 engem, a' milyen lángolva én tégedet szeretlek, tisztellek.

55 Vagyok, és maradok

alázatos hív tisztelőd
 Szentmiklóssy Aloyz mk.

Idyllium.

A' kesergő Thyrsis.

60

Langyos szép éj volt: kieszen fénylett-le világa
A' teljes holdnak; sűrű csillagzatok égtek
A' menny' kék boltján; mély csendben hallgata minden;
'S a' boldog nyugalom' kényét ízlelte az alvás'
65 Karjai közt kiki. Csak Thyrsis nem lelheté kívánt
Enyhülést. Az ő szemeit nem zárta-le semmi
Jótévő álom. Mindenkor csak Chloe rémlett
Ájúlt lelke előtt. Chloe, kit kiszakasza öléből
A' végzés; örök éj nyelvén-bé élte' világát.
70 Éleszté keserű gyötrelmit az éjjeli mély csend.
'S andalgólag ögyelg oda. Hol keseredve ledőlven
A' sír' halmának hantját könnyekkel itatja.
Majd szívenyhítő hangokba kiönti keservét.
A' szép néma vidék részvéve figyelmez, az ébredt
75 Lenge Zephyrkék szárnyaikat leeresztve fülelnék,
'S a' bús hangzatokat búsán nyögi-vissza az echo.
„Oh Chloe! így eped ő, Te szelíd nemed' egykori fénye!
Oh kedves! ki valál létemnek lelke, 's ki nem rég'
A' szépek' koszorújában mint rózsza virítál!
80 Melly könnyörületlen végzés ragadott ki ölemből?
Éltednek csak alig kezdett még nyílni tavassza,
'S már e' hűs sírnak fenekén örök álmodat alszod.
Ah már itt hamvadsz, a' föld itt nyelte-el ékét!
Nem látom többé kiesülve virágzani barna
85 Nagy szemeidben ezen szép tájt; a' fül' mile' bájos
Hangú énekidet nem fogja követve tanulni;
A' fris, gyenge Zephyr Flórának vélve kebledbe
Már nem száll többé, 's nem hint rá aetheri csókot;
Zöld gallyboltok alatt, vagy kék patakocska' virágos
90 Szélén nem heverünk többé; 's egymásnak öléből

A' vídám hajnalt, 's a' fényes napnak ohajtott
 Feltüntét már nem fogjuk szemlélni gyönyörrel;
 Égő ajkaimon már nem fogsz csüggeni többé
 Mint méh a' rózsán; 's a' hold, 's a' csillagos égbolt
 95 Boldogságunknak már nem fog lenni tanúja.
 Hű szívem' tüze gyászhalmodon könyekben ömöl ki
 'S a' szerelem' lángját fel nem gerjesztheti többé.
 Oh! mért élek még ha neked már nem lehet élnem?
 Mért el nem húnyék veled együtt? Sírod' öblében
 100 Melly kény lenne nekem téged' megölelve enyésznem!
 Hült teteminknek hamvaiból majd gyenge virágok
 Nőnének-ki, 's akár mi szelíd szellőcske lehellne,
 Egymást mingyárt melly híven, 's mi örömmel ölelnék!
 Oh, mi hamar kellett tőled végképpen elesnem!
 105 Tégedet elvesztvén már többé semmi magához
 Nem fűz, 's ájúlt szívem' üret nem tölti-be semmi.
 Éltem' egén a' nap veled együtt húnyt-el örökre."
 Igy epedett Thyrsis, 's panaszos hangokba kiöntvén
 Szívkeserítő érzelmit, gyötrelme megenyhült.

110

Az elkésett Ámor.

A' mint sietve kívánt
 Páphoszba egykor Ámor
 115 Napest után repülni:
 Egy csörgeteg' virágos
 Szélén szemébe tűne
 Chlórisz, ki bájt lehellve
 Nézvén-le a' patakba
 120 Szűz Cynthiát pirúlni
 Nem tudva kényszeríté.

125 Megszünteté repültét
 A' hős parányi Isten.
 'S szép szárnyain lebegve
 130 Eggy kis korig csodálván
 A' bájoló leánykát,
 Így szólla felhevülve:
 Egek! mi ritka szépség
 Ez itt? Kies leányka!
 135 Bírsz mind azon kecsekel
 Mellyek Psychén virítnak,
 Sőt még talán Te szebb vagy
 Mint Ő; azért ez ejjel
 Te bírd helyette Ámort:
 140 Liliom' havát előző
 Kebledben ő magának
 Édesded álmot ígér.
 Mondotta, és azonnal
 Chlórís' keblébe csúszott.

Lollihoz

145 Hív lángjaim csak érted
 Égnek gyönyör leányka!
 Te vagy, kiért ömölnek
 Bús könnyeim; 's virágzó
 Éltem' tavassza hervad;
 150 Te vagy, kiért az álom
 Kerül; 's kiért sóhajtok
 Az esti hús homályban;
 'S midőn pirúl az égen
 Éosz' kies rubintja:

155 Te vagy, kinek nevére
 Tanítom a' ligetnek
 Nymphájit, és velek mély
 Gyötrelmimet megosztom.
 160 Illy hív tüzem' jutalma
 Mi lesz? Kecsegtet Ámor
 'S zöld gyenge myrtuszággal
 Éleszti szép reményem.

Sz. Miklosy Aloiz

174. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
1814. szept. és nov. 11. között

[Elküldi a *Báró Wesselényi Miklós' képe* című epigrammát, beszámol Wesselényi Miklós, Pataky Mózes és Döbrentei Gábor niklai látogatásáról. Kazinczy tudósítása szerint azt írta a levélben a látogatókról, hogy meg volnánk békélve az emberiséggel, ha azt gyűlöltük volna is, mert őket láttuk.]

175. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1814. nov. 11.

Széphalom Novemb. 11d. 1814.

Kedves barátom,

5 Én is részese vagyok a' te örömeidnek, 's úgy csudálom Wesselényit 's Patakit mint te csudáltad. – Általadtam neki leveledet, hogy tulajdon kezeddel írva bírja kis versedet.

Feleségem Nov. 2dikán beméne Újhelybe, hol más nap vásár tartott. – Cselédim figyelemre buzdíták egymást, hogy két idegen jó fel dombomon, 's a' hang meg üté fületem, 's kitekinték ablakomon.

Marináró volt mind a' kettőn 's utánok Ujhelyi Vinczlérem lépegete.
 10 Elikbe mentem, bal kezemmel tartván Eugénium' kezét. Nem ismer-
 tem-meg; mert 9 eszt[endeje] hogy az akkor 9 eszt[en]dős gyermeket
 láttam, 's azt hívéim hogy W[esselényi] két társát leszállította a' sze-
 kérről. Tudakoztam ha nem B[áró] W[esselényi] e a' kit látok. Ezt a'
 legforróbb ölelés követte. Mint múlt el társaságában 72 óráim, azt én
 15 neked nem mondhatom. Úgy vagyok mint midőn a' Belvederből jö-
 vők-ki; lelkem el van részegülve; tudom hogy igen sok istenit láttam,
 de mit láttam, azt elmondani magamnak sem tudom.

Láttad volna feleségemet! – Midőn én neki 1805 oltá Zsibót és a'
 Zsibóiakat beszéllém, mindég azt hitte hogy nagyítom a' miket lát-
 20 tam. De most ő sem lel szót annak a' mit látott, beszéllésére.
 Eggyüve ülünk, 's egymással vetélkedve szóllunk a' két kedves ven-
 dég felől. Így jártak a' Proféták, midőn hozzájuk az Úr néha Angya-
 lokat küldé-alá.

Ezt a' szeretetre méltó két fiatal érett embert látni, és azt a' szép
 25 tónt, a' melly közöttök van, gyönyörűség. Melly kedves az az ő te-
 jek! Azonban minden mozdulás mutatja az egyikben a' nagy Urat.
 – Eggyik nap, Nov. 4d., arról vala szó, hogy ők magokat Dónát által
 festették. Én azt mondtam hogy a' Pataki fejéből egy gyönyörű Van-
 Dycki fejet lehetne csinálni. Sophie köztünk ült, 's azt a' megjegy-
 30 zést tévé, hogy ő őket Don Carlosnak és Marquis Posának nézi. A'
 gondolat annál találóbb, mivel a' Catel által festett képen a'
 Göscheni Don Carlóban az első Felvonás előtt Posa olly fekete haj-
 jal van festve mint a' Pataki nagyszépségű boglyassága. Irigylém
 Sophienak a' gondolatot, 's W[esselényi] és P[ataki] nekünk örökre
 35 Carloszunk és Posánk.

Mind a' három nap reggeli 8től éjjeli 2 óráig voltunk eggyütt. Mit
 nem néztek, mit nem mutattak, mit nem hallánk egymástól! Ezt
 hijába beszélném neked. De azt hagyd mondanom, hogy gyakor íz-
 40 ben láttam W[esselényi]nek szemeit elnedvesedni, midőn valamelly
 érzékeny scén hozódott elő. Ugy tettem mintha azt nem látnám, ő
 pedig aus edler Scheu lesülyeszté szemeit, de a' könnyek kiömlöttek,
 's végig csorgák orcáját. – Nincs e túl minden veszélyen a' ki sírhat,
 a' ki így sír?

- Jézus azt hagyta hogy legyünk mint a' gyermekek. – Láttad volna
 45 W[esselényi]t, melly játékot indíta gyermekeimmel. – Eugénium, ki
 már csaknem 7 eszt[en]dős, szerényen elvonta magát, de még éjjeli
 12 órákor is velem vala Wesselenyi körül, mint W[esselényi] volt az
 atyjával és velem 1805. Octob. utolsó és Novemb. első napjaiban. De
 Thalíe és Emíl végre magok is ingerkedtek vele.
- 50 Nov. 5d. estve kért hogy tegyek rendelést hogy más nap reggel
 indulhasson. – Én impertinentiának nézem vendégemet marasztgatni;
 kiki tudja meddig maraszthat,[!] 's nekem kedves ha marasztás
 nélkül marad. Oszmán itt tudom melly áldozat vala egyedül értem
 55 kerülni ide Pestről, tudom, melly igen vágyhata kedves anyjához si-
 etni öt hólnapi távollét után. Más nap hat órákor kész vala kocsisom,
 mert akkorára parancsolt. Elverte nyolczat, 's Pataki emlékezteté,
 hogy fogatni kellene. – Ne még. – Végre fogata. – P[ataki]
 emlékezteté, hogy fogva vannak a' lovak. – Ne még; – még kóto-
 nak a' szekér körül. – Ismét emlékeztetés. – Mingyárt! Mingyárt. –
 60 Végre ment. – Megrázta kezemet, öszveforrtak ajakaink; a' felesé-
 gemnek meghajtá magát. – Édes barátom, mondám; szabad volna
 kérni, hogy feleségemet csókold-meg. A' kit én így szeretek, óhaj-
 tom, hogy feleségemet is szeresse. – Sophie pirúlt, 's W[esselényi]
 kezét csókolt. Nem úgy, édes barátom. – Pataki is megcsókolta 's ő
 65 Patakit. A' Weiblichkeit' szent érzései zavarba jönek, felriadnak,
 mikor az asszonyi képet idegen ajak illeti. Sophie a' maga' érzéseit
 azzal fedezte, hogy midőn Patakira nyomta csókját, ezt mondá síró
 nevetéssel: MEIN POSA. – Mentek. Itéld-meg onnan mint mentek
 hogy W[esselényi] Patakon a' Vályi Nagy Fer[encz] szobájában azt
 70 írta nekem, hogy a' Pólusig utazhatott volna, 's Széphalom volt volna
bére útjának.
- Europának Isteneit látta Buda: Széphalom Wesselényit és Patakit.
 – Mellyíke látta többet?
- Mi hétfőn általmenénk Kázmérba elmondani a' napamnak, melly
 75 kár hogy hívásunkra meg nem jelent, 's Sophie nem magasztalható
 eléggé a' princeps juventutis hungaricaet, és barátját. Midőn vissza
 jövének, egyszerre nyakamba borúl és sír. – Mi baj? – „Ach, olly két
 ifjút itt nem látni!”

80 Ismerni kell ezt a' jó asszonyt, 's ismerni lelkének egész tisztasá-
gában, akkor lehet érteni ötlet megindulása közt.

W[esselényi] azon kalánnal eve nálam 's azon pohárból íva,
melly 1794ben velem volt 1801-ig. A' poharat Kufsteini útamban
vettem 1799. 's három gyermekem azzal kapta a' keresztségi vizet.

85 Felőled baráti tisztelettel szólla mind W[esselényi] mind P[ataki],
's kimondhatatlanul örvendeztek látásod' szerencsájének. Látták ná-
lam Verseid M[anu]S[criptum]át, látták leveleidnek kis csomójokat,
mert te, barátom, a' levélírásban minden levelezőmnél restebb vagy,
's iríglyék birtokomat. Valamit elmondani tudtak felőled, mind azt
90 elmondották. Rézbe metszett képeddel nem rosszul vagynak megelé-
gedve. De ők is azt óhajtanák hogy te festetnéd magadat Pesten
Dónát által, ki őket festette. Ez 70 esz[ten]dős ember. Soha sem lá-
tott még találób festőt hazánk. – Már írtam Dónátnak, hogy szá-
momra fesse Wesselényit, de ne frakkban. Azonban a' mentére,
mellynek csak prémje fog kilátszani, egy skarlát leplet vettetek.

95 Én ma ülöm házasságom' tízedik visszaforduló innepét. Óhajtsd
hogy még húsz eszt[en]dőt tölthessek benne feleségem 's gyermeke-
im' társaságokban. – Ma akartam neked írni, hogy a' nap egészen
örömmel legyen szentelve. – Élj szerencsésen.

100 Szemere és Kölcsey Lasztócson múlatnak. Minap 24 órát tölték
ismét velek. Ők W[esselényi]t nem látták.

176. Berzsenyi Dániel – Wesselényi Miklósnak

1814. nov. 23. előtt

fogalmazvány

Nagy fényű Hazafi!

Tisztelt Barátom!

5 Meg engedted hogy barátomnak nevezzek 's szívem szerint
szollítsalak. Élek ezen szép szabadsággal 's esküszöm, tapasztalni
fogod, hogy ezzel nyelvemet feloldottad szívemet pedig lekötötted.

- Légy tehát barátom nemes lelkű ifju! légy¹ segítők és segítőkje mind azoknak kik velem az elnyomatott emberi értelem fel szabadításán 's terjesztésén munkálkodnak segéld pályánkat ritka² talentomiddal tekintetteddel³ gazdagsagoddal. s hidd hogy ha az egyik polustol a' masikig terjedne birodalmad ennél lelkedhez illőbb 's meltóbb tárgyat nem választhatnál magadnak
- 10 Uldozd a' gonoszt mint atyád, hintsd a' jónak magvait csendesen 's titkosan mit[!] a' Természet a munkáját.
- Hogy én Téged nem csak láttalak, hanem által is láttalak engedd
- 15 meg, hogy ezen⁴ keves sorokkal meg bizonyítsam 's erantod való tiszteletemet, csudalkozasomat⁵ kinyilatkoztassam.
- Minap véletlen öszve találkoztam Gróf Festetics Györgyvel Keszthelyen, nagy tisztelettel emlékezett rólad 's igen örült hogy Téged láthatott, de igen sajnálta hogy az ifju Gróf látásodtól meg fosztatott
- 20 ki is a' mínt értém a' jövő tavasszal hozzád szándékozik menni Monyasokért. Melly szerencsés, kedves Barátom a' ki Šibóra szandékozhat és mehet!
- Hozzám is nagy leereszkedést mutatott magához hivott ebédre de nem mentem, kertjéből meg ajándékozott némelly különös
- 25 oltoványokkal 's invitált a Georgiconi Examenre de mint hogy azt veté hozza hogy akkor egypár Svajczer tehennel fog udvarolni, nehezen vehetem magamat az elmenetelre mert ámbár én kevély nem vagyok, de a' szemtelenségtől irtózom. A' jó Gróf ezen ígeretével azt cselekedte hogy már mast vagy gorombának kell lennem vagy szemtelennek. Azt is értém hogy az ifju Grof a' tavasszal hozzád szándékozik monyasokért. Melly szerencse edes Baratom
- 30 Zibóra szándékozhatn[i] 's mehetni 's melly rabság szándékozni s nem mehetni! De hagyán! Elég hogy láttalak, elég hogy reménységet adtál hogy még láthatlak

¹ ifju! <s> légy

² pályánkat <isteni> ritka

³ tekintetteddel [th. emend.]

⁴ hogy <erántad való tiszteletemet 's csudalkozásomat> ezen

⁵ csudalkozamat [th. emend.]

35 A' Bonyhai Grottában az Enyhítő arnyék helyett tégy: Szent
arnyékot 's 's⁶

⁶ 's <meg lesz> 's

177. Berzsenyi Dániel – Wesselényi Miklósnak
Nikla, 1814. nov. 23.

Mikla, Nov. 23^{dik.} 1814.

Barátom!

5 Meg engedted hogy ezen szent nevezettel illesselek 's nem a'
hívás köz hangján, hanem a' szívnek édes nyelvén szállítsalak. Ke-
vély örömmel élek ezen szép szabadsággal 's köszönöm a' leg
szívesbb megilletődéssel, hogy csekély érdememet illy dicsőn jutal-
mazni kívánod 's ígérem hogy szeretetedet a' leg hálásbb tisztelettel
viszonozni nem szünök 's szivedet mint legbecsesbb kincsemet úgy
fogom tekinteni és őrizni. Légy tehát barátom, nemes lelkű Ifju, 's
10 légy barátjok mind azoknak, kik velünk az elnyomatott emberi ér-
telmet szabadítani 's terjeszteni ohajtják; végy részt e' nagy munká-
ból, segéld építeni e' szent alkotmányt ritka talentomiddal,
tekintetteddel, gazdagságoddal¹ 's hidd hogy ha az eggyik Polustól a'
másikig terjedne is birodalmad, ennél lelkedhez illőbb 's méltóbb
15 tárgyat nem választhatnál magadnak.

Én a' Te véghetetlenül csudált 's megfoghatatlan kora érettsége-
det, hideg okosságodnak láng érzéssel való harmóniás párosadását
festeni kívánván, a' természetnek eggyik leg pompásabb, legfölsége-
sebb csudájához hasonlítottalak. Tekintsd meg ezen rövid soraimat
20 és magadat 's valld meg, hogy én Téged ismerlek, valld meg hogy
nem hízlekedtem, hanem divináló lélekkel szólltam.

¹ tekintetteddel, <'s> gazdagságoddal

B. Wesselényi Miklós' képe
1814

25 Mint az egekbe merült Aetnának az alja virányos
'S a' tetején örökös tűz örvény aetheri fagy küzd:
Arczaidat derülő tavaszod szép hajnala festi,
Jég fedi homlokodat 's láng csap ki komoly szemeidből.
– – Erdély! mennyköveid forrnak bent, esküszöm. Áldozz!

30 A barátságunk egyik legszebb actusa az midőn barátunkat
hibájira figyelmetessé tesszük. Mutasd meg, kérlek, e' részben is
hogyan barátom kívánsz lenni 's ítélj meg valamint ezen kis verset úgy
minden egyéb munkáimat is, hogy minek előtte azokat újra sajtó alá
adnám Izlésedet az enyimmal össze vethessem 's a' mint lehet hibá-
imat orvosolhassam. A' Bonyhai Grotta hibáját így igazítsd: Hintse-
35 nek szent árnyékot s. t.

Minap Keszthelyen Gr. Festetics Györgyvel véletlen össze talál-
koztam, nagy tisztelettel emlékezve rólad 's igen örült hogy Téged
láttni szerencséje volt, csak azt sajnálta hogy az ifjú Gróf oda haza
nem volt. Hozzám is minden emberséget 's nagy leereszkedést muta-
40 tott, kertjének legbecsesbb oltványival meg ajándékozott[!] 's a'
Georgiconi Examenre invitált, de minthogy azt veté hozzá, hogy ak-
kor valami jó Svájczter tehennel fog udvarolni, nehezen vehetem
magamat az elmenetelre, mert kevély nem vagyok ugyan, de minden
45 leg kisebb szemtelenségtől superstitiose irtózom; már most pedig
vagy gorombának kell lennem vagy szemtelennek. Azt is értettem,
hogy az ifjú Gróf a' jövő tavasszal hozzád szándékozik menni mo-
nyasokért. Melly szerencse, édes Barátom, 'Sibóra szándékozhatni 's
mehetni! 's melly rabság, szándékozni 's² nem mehetni! De
hagygyán. Elég hogy láttalak, elég hogy reményt nyújtál arra, hogy
50 még láthatlak. De esküszöm nem is halok meg addig míg ismét meg
nem láthatlak, mert ha te nem jössz, én megyek.

Engedd meg, nemes lelkű Ifju! hogy ezen szép remény mellett
ezt a' kedves levelemet bezárjam, Döbrönteit, Patakyt szívem

² szándékozni <'s mehetni> 's

55 tellyességéből idvezeljem 's magamnak nagy becsű hajlandóságodat
továbbra is ki kérvén, a' szeretetnek 's tiszteletnek legszívesbb érzé-
sivel maradjak

nagyra becsülő barátod
Bersenyi Dániel mp

178. Berzsenyi Dániel – Thulmon Pálnak (?)

Nikla, 1814. nov. 29.

Mikla, Nov. 29^{dik.} 1814.

Kedves Barátom!

5 Az én idegen ég alatt sínlő Aloém csak ugyan mast is hoz néha
holmi kis bilingeket; fanyarok ugyan 's rajtok egek' béllyege, de raj-
tok barátod szíve is.

A Bonyhai Grotta

10 Lebegjenek, ó Grotta! fölötted
Ölelkezve pálmák' 's myrthusok' lombjai,
Hintsenek szent árnyékot körülted,
Hintsenek illatot Ilyssus' bokrai.

'S ha majd csendes mohaidra le dűl
A' Hérók' Leánya magános órájin,
'S a' szebb lelkek' gondjaiba merül,
Ah, fedezd könnyeit 's szárítsd el orczájin!

15 'S midőn karján Meláncholiámnak
Az ének nektáros érzésére hevül,
Légy temploma a' szelid Músáknak
'S a' Sphærák zengése ömledezzen körül.

B. Wesselényi Miklós' képe.

- 20 Mint az egekbe merült Aetnának az alja virányos
'S a' tetején örökös tűz örvény 's ætheri fagy küzd:
Arczaidat derülő tavaszod szép hajnala festi,
Jég fedi homlokodat 's láng csap ki komoly szemeidből.
– – Erdély! mennyköveid forrnak bent, esküszöm. Áldozz!
- 25 Sajnálom, Barátom, hogy ezt a' különös lelkű ifjat veled nem lát-
tathattam. Én azt hittem, hogy már csudálni semmit és senkit nem
tudok 's íme, ezt kénytelen valék csudálni!
- 30 Pesti Barátim újra ki akarják adni gyűjteménykémet. De kértem
őket hogy várokozzanak addig, míg még egyszer megvizsgálhatom 's
a' mint lehet kiegyengethetem 's kérlek Téged is, hogy azt
olvasd meg 's mind azokat, mellyek izléseddel ellenkeznek, add tud-
tomra azzal az egyenességgel mellyet Tőled méltán várhatok. Én a'
Te izlésedről sokat tartok 's kívánom¹ az enyimmal öszve vetni.
- 35 Minapi levélkédet százszor el olvastam 's mindenkor úgy
találtam, hogy az nem egyéb mint egy szép Óda, mellynek minden
vonásiból ki látszik hogy lelked minden nagyra és szépre el vagyon
készülve. Barátom, a' te lelkednek ki kell magát forrni előbb, utóbb,
mert a' ki olly hévvel érez 's olly tisztán lát mint Te, meg nem elé-
gedhetik azzal a' korláttal² mellybe a' szűk valóság rekesztette. Mi-
40 ért késel, magadat meg ismértetni azokkal, kiket Te szeretsz és a'
kiktől minden bizonnyal szerettetni fogsz?
- Élj szerencsésen 's ne szünj meg engem szeretni!

Bersenyi Dániel mp

Küld meg Schilleremet és a Museumot, szükségem van rájuk.

¹ kínom [th. emend.]

² a' <szűk> korláttal

179. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak
Nikla, 1814. dec. 15.

Mikla, Dec. 15^{dik.} 1814.

Kedves Barátom!

Réggel ohajtom leveledet 's réggel ohajtom¹ tudni mint vagy 's
mint vagynak az én érdemes Pesti Barátim? Irj kérlek, ne-felejtsük el
5 hogy mi barátok vagyunk 's barátoknak kell lennünk.

Én most igen muszáj életet élek 's igen ritkán mosolygnak rám
a' Heliconi Szüzek 's igen ritkán nyújtanak ilyen kis Pimplai szálakat:

A' Bonyhai Grotta.

Lebegjenek, oh Grotta! fölötted
10 Ölelkezve palmák' 's myrthusok lombjai,
Hintsenek szent árnyékot körültek,
Hintsenek illatot Ilyssus' bokrai.

'S ha majd csendes mohaidon ledül
A' Hérók' Leánya magános órájában
15 'S a' szebb lelkek' gondjaiba merül,
Oh fedezd könnyeit 's szárítsd el orcáin.

'S midőn karján Melancholiámnak
Az ének' nektáros érzésére hevül,
Légy temploma a' szelíd Músáknak
20 'S a' Sphærák' zengése ömledezzen körül.

B. Wesselényi Miklós képe.

Mint az egekbe merült Ætnának az alja virányos
'S a' tetején örökös tűz örvény 's ætheri fagy küzd:
Arczaidat derülő tavaszod szép hajnala festi,
25 Jég fedi homlokodat 's láng csap ki komoly szemeidből.
– Erdély! Meny köveid forrnak bent esküszöm. Áldozz!

¹ ojjatom [th. emend.]

Igy ítél-e Te Wesselenyiről? 's hát Döbrönte és Pataky mint tet-
szenek² néked? Tatay és Horváth Elek igen haragusznak reád. Ugyan
30 mivel tudtad őket így meg keseríteni? Tatayt már több ízben is kér-
leltem, de minden Senecai argumentumaim elégtelenek voltak le-
csillapítására. Hát verseimet elkészítsem e az új kiadásra? Ha még
mást is abban a' szándékban vagy hogy újra ki adod, tehát írd meg
mikorra készítek el. Mond meg Vitkovicsnak hogy az ő Flaccusi
Epistoláját a' Muzeumban igen nagy gyönyörűséggel olvastam. Hát
35 Siskovics Pesten van e még? Öllelek kedves Barátom 's kérlek írd!

Ber'senyi

² mint <mu> tetszenek

180. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1814. dec. 15.

Mikla, Dec. 15d. 1814.

Barátom!

Megbájtoltatva követhetetlen szépségű epistoláidtól, ismét
epistolát próbáltam. Rostáld meg kérlek, s taníts meg nyomdokaidba
5 hágni. Már két kis versemet nem méltattad figyelmedre, ámbár min-
denikben volt jó s mindenikben volt szembetűnő hiba is. Ha a barát-
ságnak ezen legszebb actusát meg fogod tőlem,[!] azt kell hinnem,
hogy soha sem voltál barátom s következés képen nekem is meg kell
szünnöm eddig való alkalmatlankodásimtól.

10 Dukai Takács Dudi unoka hugom, jól nevelt, s minden kelleme-
kel bíró leányka, 18 esztendő s szép értéke legalább megér hetven
ezeret s méltó, hogy törekedésiben buzdítsuk, segéljük. Ajánlom ke-
gyeidbe.

15 Wesselényivel való mulatásodat és grófnéd characterét olly szép
színekkel fested, hogy én irigyed kezdek lenni. Én olly boldog mint
Te soha sem voltam s nem is lehetek. Te érzéseidre nézve mást is
gyermek vagy. S melly boldogság gyermeki szívvél s megérett ésszel

- élni! Mond meg grófnédnak, hogy én Néki rokona vagyok Török
20 Magdolna Jóbanámrol, ki ugyan azon familiából való. S melly csu-
dálatos, édes barátom, én Wesselényinek, Döbrenteinek és
Szentmiklósynak is rokona vagyok! Wesselényinek, mint Pogány,
Döbrenteinek mint Berzsenyi, Szentmiklóssynak mint Sándor. Ne
ítélj meg kérlek, ha azt mondom, hogy ezen szép rokonsággal
kevélykedem.
- 25 Minapi Vas v[ár]megyei utamban megállék Keszthelyen, a gróf-
nál lévő hatodfél ezer forintom érdekének felvevására.
Boszuságomra véletlen a gróffal öszve vetődtem – boszuságomra
mondom, mert én mindenkor boszonkodom mikor igen nagy urat
látok, vagy ha nem boszonkodom is legalább nem örülök, mert én
30 csak vagy magammal, vagy magamhoz hasonlóval szeretek társal-
kodni. Azonban ez a jó gróf minden emberséget mutatott hozzám.
Kertjének legritkább oltoványival megajándokozott s megparancsol-
ta kertészének, hogy valamit kívánok mindent adjon. Igen szívesen
invitált magához és különösen a georgikoni examenre megkért, hogy
35 elmenjek. – De minthogy azt is veté hozzá, hogy akkor nekem vala-
mi jó svájczter tehenekkel is fog udvarolni, én nehezen fogok neki
udvarolni. Kevély nem vagyok ugyan, de a szemtelenségtől
superstitiose irtózom. Már mast pedig vagy gorombának kell lennem,
vagy szemtelennek.
- 40 Én az erdélyi theatrum számára szeretnék valamit írni, de semmi
materiálékat nem tudok s könyveim sincsenek hogy kereshetnék. Te
kétség kívül e részben is Tudsz[!] engem vezetni, adj tehát kérlek
valami témát s ha lehet erdélyit.
- 45 Éljen szerencsésen s tisztelj meg ezután is nagyra becsült hajlandó-
sággal.

181. Bilkei Pap Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1814. dec. 18.

Tekéntetes Berzsenyi Dániel Úrnak
boldogságot, 's üdvet
A' Magyar Társaság!

5 Megritkulván köz tetszést nyert verseinek példányai, egy – buz-
galmára, 's tagjaira nézve figyelmet érdemlő – Társaság a'
szépetkedvelő Publicumnak óhajtását elérte, 's az említett versek-
nek új, 's az előbbinél hitebb, 's fényesebb kiadásával szándékozik
megjelenni.

10 Engedje az Úr, hogy e' pontban bizodalmit megnyerhesse, 's a'
halhatlan munkát bocsátván előre, kezdje azon pályát futni, melyre
immár készen áll.

15 Gondolóra vévén pedig azt, hogy egy teremő Genie ritkán
szokta az évek' folytát szerencsés álmodások nélkül átalunni, kíván
jutni azon daraboknak bírásához is, melyek sajtót nem láttak
ekkédig, 's az Úrtól remélli azokat is venni, melyek ugyan az Olva-
só Publicum' kezei között forognak; de talán eredeti szépségekből a'
nem-rokon tollnak másolásai által sokat elveszthettek. – Igen is visz-
sza nyerhetni, 's állítani mind azt, a' mi a' Berzsenyi tollából ömlen-
gett; de a' mit a' Kiadó sajátjával mere felcserélni – egy vágya,
20 egy célja a' Társaságnak.

Tessék tehát önnkényeként teremteni, változtatni, toldani, és a'
Társaság szavával becsületét köti-le, hogy felvett célján tul egy
nyomót sem teend. Minden dicsőségét, melyre méltán vágy, a finom
izlettel, 's Aestheticával egyező kiadásnak szép külsője fogja tenni; –
25 's ha halhatlan Kisünk, munkájának kiadásával megelégszik, ha a'
Párisi nevezetes öntő után Bécsben készült betük sem Trattnerunk-
nak, sem más Hazánk' könyvnyomtatójának műhelyében hasonokra
nem találunk – Berzsenyi bizodalmit a Társaság megérdemlette.

Pest. Decem. 18kán 1814.

A' M. Társaság' nevében
Bilkei Pap Ferencz mk
Pesti Nevendékpap.

[Címzés:] Tekéntetes Berzsenyi Dániel Úrnak.

182. Berzsenyi Dániel – Horváth József Eleknek
1815. jan. 2. előtt

[Beszámol gróf Sigray Józseffel kapcsolatos emlékeiről.]

183. Horváth József Elek – Berzsenyi Dánielnek
Bogát, 1815. jan. 2.

Berzsenyi Berzsenyi Dánielnek
szíves Tiszteletét
Horváth Elek.

- Éppen ama' kellemes helyen Ivánczon mulattam midőn érkezett
5 kedves Leveled. Szívemhez szorítottam azt, 's hevensen érzém melly
igen boldoggá lettem barátságod által. – Nála lévén, átadám azt
örömmel Gróf Sigraynak, annak kit te hallottál, és csudáltál, kit a'
Haza-is több ízben hallott Gyülekezetében, 's benne egy magyar Ci-
cerót képzelvén repesett örömében. Halhatatlan lesz az ő neve Bará-
10 tom, míg a' Diætai Acták fen lesznek! – Olvasd, hogy többet ne em-
lítsek, csak az utolsó Ország Gyűlésének Diáriumát, feltalálok ott,
miket mondott ő, ki ezen Megyének küldöttje vala, 's mint fénylik
szavaiban a' hazai szeretetnek lángja! – Átadám, mondom, ennek
leveledet, hogy maga olvassa szavaidat. Tisztel a' legérezékenyebb
15 baráti tisztelettel; tisztelt már annak előtte-is szép munkádat olvas-
ván, 's azt válogatott könyv-tárának egy leg becsesbb kincsének ne-
vezvén, kér egyszersmint, hogy több ollyasokkal szerencséltesd ötet,
's Hazádat. – Férjfias szemérme menti ugyan ötet, hogy eránta írt

szavaidat meg nem érdemli, de óhajtja, hogy megérdemelje. – Adja Isten, hogy, a' mint haljuk, Megyénknek kormányozója legyen, 's ekkor óhajtása kétszeresen fog tellyesíttetni. –

Döbrenteytől a' napokban vettem Levelet, 's Te Néked édes Barátom örömmel jelentem, hogy annak-is megnyertem Barátságát, vajha meg-is érdemljem. – Ösztönöz Dudink által, hogy ama' jutalom elnyerésére írjak én-is egy Szomorú Játékot. – Illyen tárgyú Munka előttem kellemetes, és alig ha reá nem gondolom magamat, – de kérlek édes Barátom juttass a' Magyar Történetekből egy erre alkalmas Darabot; mert hosszasb gondolkozásom után sem tudtam még kedvem szerént valót választani, 's így az után ha üdöm, 's foglalatosságim engedik aligha bele nem kapok a' munkába. – Dudinknál olvasott verseimről tett ítéletedet szívesen köszönöm, 's örülök, hogy azokban meglelégedésedet érdemlettem. A' legérzékenyebb fájdalom fűzte azokat lantomra édes Barátom; – azért veszem észre, hogy szívemnek első hathatós keserve több helyeken arra, mit a' Poezis némelly regulái kívántak volna nem vígyázott, de hiszem szabad, sőt szükséges törülni tudni, változtatni, csinosítani. – Majd ha többi verseimet is lemásoltatom, elküldöm azokat édes Barátom, hogy észrevételeidet, baráti egyenes szíved elejbém terjeszsze. – Dudi már most annyira ment, hogy recenseál. Utolsó Levelében kér, engedjemmeg néki, hogy Kedvesem' Árnyékához írt Verseimet recenseálhassa. Örültem ezen kérésének, 's óhajtva várom tellyesíttését. Barátom! ha Dudit Magyar Szaphová tehetjük, büszkén lépek síromba. –

Boldog vagy édes Barátom, ki prosai életet élvén Senecával fogtál kezét, 's kedves tieidet az öreg Catóval oktatgatod. Ez az ok indítt engem-is arra, hogy noha még most-is elevenen érzem elfelejthetetlen Zsófim vesztességéből eredett sebemet, még is Hymen oltárához kívánok, pedig nem sokára lépni, ha abban, kit ajánlottak, feltalálhatom Kedves elhúnyttamnak virtusit, ha nem, mást ő hozzá hasonlót keresek, hogy ennek ölében édes érzések közt keseregjem amazt, az egyetlen elfelejthetlent. – Minden nap közelebb lépünk halandóságunk' vég céljához, én pedig gyermeket akarok nevelni, úgy a' mint óhajtanám, hogy mindenek nevelnének, ennek elérésére szükség si-

etni házossággal, ne hogy akkor hunnyam bé szemeimet, midőn
55 az Atyai segedelem leginkább kellene.

Küldök íme Poétai munkáimból egy két darabot, kérlek
mond meg azokról ítéletedet, kit választhatnék erre méltóbbat,¹ mint
Téged Tisztelt Barátom! kit a' kilencz szűzek már megkoszorúztak,
's kit Sigray Magyar Horácznak nevez? – Élly boldogúl! szeress, és
60 írj mennél többször! Bogát Januárus 2^{kán} 1815.

A' Magyarokhoz.

Árpád Atyánk', és parduczos őseink'
Ágyékiból jött Nemzetem! – Óh ha még
Nagy nemzet óhajtasz maradni
65 Jersze! – kövesd azok' érdemét már!

Nem büszke házok, nem paloták fedék
Őket, de ám a' kis kalibák alatt
Jó szív, barátság, a' szabadság',
És haza hív szeretetje lángolt.

70 Nem fődte testök' párisi öltözet
Asztaljokon nem volt idegen szakács'
Főzése, nem vágytak magasra
Sem nyereségre, sem a' kenyére;[!]

Csak a' becsület' lelke vezérlé
75 Másolhatatlan tetteiket, csak ez
Volt, a' miért onták örömmel
Véröket; – ez teve áldozattá

Ezret Mohácsnál, ezreket a' Sajó
Partján, ez – óh! – ez, melly vezeté Lehelt
80 Mátyást, Keményt, Zrínyit, Kinízsyt
's Bátorit a' csata vér mezőre.

¹ méltóbban [th. emend.]

Ez tette naggyá Átila Nemzetét,
 De, óh fajúltak! – meszsze elestetek
 Előditek'² dicső nyomától,
 85 Meszsze Atyáitok érdemétől! –

 Vagy nem magyar téjt szoptok-e Hunnuszok?
 Óh szégyenünknek kútfeje! – éppen az,
 Hogy nem neveltek már Magyart, nem
 Hőst, hanem a' szerelemre, tánczra,
 90 És arra, hogy mint vessemeg a' Haza
 Nyelvét, 's helyében francz, olasz, és egyéb
 Nyelvet tanulván elfajúljon
 Nemzeted, arra tanítottod úgy-e?

 De, hogy' nevellyen férjfiat elpuhult
 95 Ágyán hasonló hölgynek ölében az,
 Ki jó korán már elpazarlá
 Szép erejét puha életével?

 Miképp' nevellyen férjfiat olly anya,
 Ki csak henyélvén a' piperére agg
 100 'S hogysen nevellyen, jádzik éjt nap,
 'S kisdéd ebét nyalogatja inkább?

 Nem illy anyákat szoptak ama' dicső
 Atyák, kiket széthirdete a' világ! –
 Nem illy Atyák' ágyékiból jött
 105 A' nevet osztogató borostyán! –

 Ébredj! kövesd szent nyomdokit érdemes
 Ősünknek! Ébredj Honnyosom! – Átkozott! –
 Óh! átkozott háromszor, a' ki
 Ön maga ássa Hazája sírját! –

² Előditek [th. emend.]

110 Sincére halálára.
 (Skerlecznének született Gróf Csáki Justinának
 kedves Canaria neveztetett így)

Jaj! – jaj! – sírjátok óh Szerelmek! – elhúnyt
 Elhúnyt szép Glycerának' madárja, a' hív
 115 Sincére, a' szomorú halál ezent-is
 Durván megtapodá! – Pipegve, jádzva
 Zengett Aszszonya vállain, kezéből
 Vett mindég eledelt, ez altatá el
 Énekjével, azont: akár hová ment
 120 Mindég véle repült, enyelge, jádza
 'S kedvét tudta keresni Aszszonyának.
 Kedvellé Glyceránk ezen madárcát
 Kedvellé Glycerát ez-is viszontag,
 'S most elhúnyta után kesergi ötét.

125 Jaj! – jaj! Sírjátok óh Szerelmek! – A' hív
 Sincére húnyta szerelmes Aszszonyának
 kedvét eltemeté. Virágot ültet
 Annak sírja felé, 's ezen virág lesz
 Sincére sírköve. – Óh! de majd ez-is le-
 130 Hull. Így vész oda minden e' világon! –

Szemre hányás.

Elek.

Kedvesb volt Ficzikám neved
 Míg a' hív Eleket szíved ölelgeté,
 135 'S álnok rejtekiben nem élt
 Zög színű Samud. Óh – ezt ki remélheti?

Ficzika.

Míg kedves Ficzikád nevét
 Kedvesb Fánnid ölén nem pazaroltadel

140 Egy szent láng nevelé tüzem.
Kedvellém Eleket, 's véltem-e, hogy hamis?

Elek.

 Márs zászlója alatt Samud
Szebb volt, mint Elek a' béke ölében, és
145 Nem tudtad Ficzikám, hogy a'
Márs zászlója alatt nincs szerető igaz? –

Ficzika.

 Míg kardot viselél te-is
Márs zászlója alatt, szőke szerelmesed
150 Eltörlé Ficzikád nevét;
Tudtam, hogy hamis a' kard viselő Elek! –

Elek.

 A' kardot letevém tehát
És a' szőke leányt zög Ficzikám neve
155 Vélem vissza felejteté
'S szívem csak neked ég már egyedül Kegyes!

Ficzika.

 Bár húzzam Samuhoz, de ám
Kivűled szeretőm nem vala több soha
160 Szívem' néked adám Elek
Felgyúlt értted előbb, 's már örökössen ég. –

184. Wesselényi Miklós – Berzsenyi Dánielnek
Zsibó, 1815. jan. 2.

Sibon Jan 2^{kán} 1815

Szeretett Barátom!

5 Ki mondhatatlan örömmel vettem 's olvastam igen kedves Leve-
ledet, mind azon boldog óráknak szelid örömei, melyeket Lelkes tár-
saságodba töltöttem, fel ujjultak elmémbe; 's kettőztetve erzettem
barátságod nagy betségét. – Szép, felséges dolog, midőn, két Lelkek a'
jónak, nagynak, és szépnek, érzésében, az éggyet érzés Utján egybe
találkoznak, 's egymást Isteni rokonsággal eggyesítvén, a' szép 's
szelid érzések ki merithetetlen Edenét szülik. El vagyok telve azon
10 boldogság, 's örömek elő érzésével, melyek a' mi Barátságunkból
szármozni fognak. –

Azt irod Leveledben hogy, a' „baratságnak egygyik leg szebb
actusa az, midőn barátinkat hibájira figyelmetessé tesszük.” Ez nagy
igazság, botsazsd meg azért nyiltszivűségemet. Te az én meg
15 ítélésembe, el ragadtatásból szollossz, ez pedig indulatinknak lévén
fel lobbantságával éggybe köttetve, az helyes nem lehet. – Képem
olvasásában, a' vers 's a' gondolatok szépsége el ragad; de meg gon-
dolván, hogy az rollam van irva el pirulok; 's ámbár annak meg ér-
demlésére ösztönöz, de annak mostan valo meg nem erdemlését meg
20 fontolván, el érhetéséről is el tsüggedek.

Hogy én verseidet jobbitsam, Barátom az nem lehet; én azokat
csak tsudálhatom. Hogy ha ujra ki fogna[k] jönni Odájid azoknak na-
gyobb tsinnal, 's több pompaval valo meg jelenését ohajtanám.

25 A' bé állott ujj Esztendőt, mivel a' mi baratságunk se helynek se
Időnek nints alája vettetve, egyébbel nem idvezlem hanem a' mit né-
ked örökké kivanok 's a' mely érzéssel most is öllelek

igaz barátod
Wesselenyi mp

185. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1815. jan. 7.

Pest, Január 7dikén 1815¹

Kedves Barátom,

5 Csudálok, hogy ritkán olvashatd leveleimet, ezt csudálják mások is, de meg fogsz engedni ha tudtadra esik oka veszteg hallgatásomnak. Augustus olta úgy el vagyok fogva 's el leszek egész Husvéti-
10 még jobban Siskoviccsal, hogy igenigen kevés időm marad, Kazinczynk 's az Erdélyi Museum' íveinek általszemlélésekre. Siskovicsomnak az egész törvényből rigorosumokat kell adni a' Doctori laureára, 's e' komor tárgyak szinte előlnek. Ide járul még az octó-
15 beri 's novemberi betegeskedésem is.

Grottádat vala szerencsém olvasni Döbrenteinél, ki mint szinte B[áró] Wesselényi és Pataki három hétig mulattanak Pesten. Csudá-
lásunkat szeretetünket nyeré meg a' Báró. Én ugyan őt a' mostani zászlós fiatalság' címerének nézem. Illy korban annyi érettség 's
15 annyi tulajdonok kit nem ragadhatnának bámulására szeretetére? Megérdemlé a' mit írtál mert valót írtál. Az utolsó epiphonemalis hexameter isteni.

Kérded mikor adom ki verseidet, 's vallyon szándékozom e azont tenni? Mihelyt kezeim közt leend kéziratod, hidd nem fogom késlel-
20 tetni azt 's mennél előbb kezeimhez veendhetem, annál inkább fogok örvideni. A' múlt tavasz' végével megszólítalak én téged ez ügyben, 's te akkor időt kérél ki magadnak, hogy azokat újabb gonddal által nézelhesd, jobbíthasd, szaporíthasd. Ha tehát elkészültél már, nyomon küldd el. Nem lehet gyönyörködtetőbb foglalatosságom e'
25 második kiadásnál valamint nem is volt az elsőnél. Az én szándékom változhatatlan, 's annak kell lenni, mivel a' könyv úgy is kerestetik.

Kérded: miért haragszik reám Tatay 's Horváth Elek? ez utóbbit nem is esmérem, 's a' mint sejtem czimboratársa lészen ez a' hálátlan Tataynak 's czimboratársa az ő valótan festegetései után.

¹ jav. ebből: 1814

30 Ismérted kell tehát Tatayt azon rajzolatok után, melyeket
nevendékpap-társai nékem róla adtanak írtanak:

Tatay legszívesebb látogatóm vala nékem verseid' kijöttekig. Az
ő haragja azon fogant hogy én mint kiadó jelenék meg verseid'
cízmlapján, 's nem inkább ő egyedül, vagy, én és ő egyszersmind
35 noha² illyes szándékáról soha nem tudtam semmit. Kitetszik ez on-
nan, hogy mind azon nyomtatványokból melyeket ajándékol vett,
nevemet kiszeldelte, 's többi társait is ugyanazon tételre unszolta,
noha minden siker nélkül. Mirigy dühében a' kispapoktól ajált
pénznek jó részét elfogta 's így esett, hogy nekem az általam ajált
40 50 fton kívül sajátomból szinte más ötvent (a' mit én egész szívvel
tevék) kelle adnom a' költségek' fejében. Előbeszédemre ő mondott
első javalást, sanctiót; még is ő ösztönzé a' Nemes Fiatalságot elle-
nem gyűlölségre 's a' mi nagyobb paszquillizációra, ő kéré, sürgeté
Márton Józsefet a' Genitivustagadó Grammaticust, hogy ha munkás-
45 társ a' Bécsi Literatúrzeitungban, méltóztassék engem lepiszkolni.
Ezek Junius' elejétől Augustus' 20dikáig történtek 1813ban. Történt
azonban hogy (Te és Kazinczy egyebekkel, még haragja' kezdete
előtt, hivatalosak lévén az ő Zirczen esendő első miséje' napjára) a'
közelgető idő miatt, mivel Pestre várók Kazinczyt, megjelen szinte
50 három hónapi elmaradása után nálam véletlen' Tatay, nyakamba
borúl, 's solenniter megkövet; én leplet vonván a' multakra 's nem
történtnek nézvéen a' megtörténteket, keblemhez szorítám őt, 's kö-
vetgetéseire csak azt válaszlám: „Én nem vagyok megsértve általad,
következőleg nincs mit megbocsátanom, ha lelkedben lappang vagy
55 lappangott ollyas mi, melly bocsánatkérésre érdemes lenne irántam,
az én barátságomért meg fogod te azt tenmagadnak bocsátani.” Ka-
zinczy azonban a' háború' kiütése miatt honn maradt, 's én Bara-
nyából visszajövéen azonnal írtam neki, levelemhez zárván Kazin-
czynknak egy hozzá szóló levelét, de sem erre sem a' későbbben írta
60 válaszát nem vettem, 's így győződtem meg, hogy csak színre békült
ő meg velem, tartván Kazinczynak 's egyébek[ne]k személyétől.
Felejtém említeni, hogy olajat önték tüzére midőn hallá, hogy a' Kis-

² Innentől a mondat végéig utólag beszúrva.

65 faludynak, Drétának, Takátsnak, Kán[onok] Horváth Jánosnak eső
ajándékpéldányokat már én küldém el és nem ő, de itt sem
haraghaték mert illyes szándékát nekem soha nem nyilatkoztatta ki
se maga se mások által. Így borítá tehát el a' szegény Tataynak sze-
meit az irígység, a' nemtelen irígység, hogy megfeledezvén mind
azokról mellyeket vele tettem, alattomos rágalmazómmá lett. Valóan
70 másfél esztendei oktatgatásaimért 's utmutatásaimért, mellyeknél
fogva Literatúrai ügyetlenségét 's járatlanságát oszlatni, 's őt Kazin-
czy 's egyéb Barátink' körébe léptetni szíves valék, illyeket tőle nem
érdemlettem meg. Ennyi Tatay' gyűlölködéséről. Adja az őszinteség'
Istene, hogy szálljon szívébe, 's ne hunyorogjon soha az Igazságra.
75 B[áró] Barkóczyval is illyes formán bánt mint velem, 's a' Báró
szörnyen megbosszúlhatta volna magát, de az én kérésemre letett
minden haragról. Éljen szerencsésen 's küldd verseidet ha készek hogy
nyomathassam

Helmecezi

80 Pesti Barátaink tisztelnek, 's ohajtják hogy ballagnál fel már egy-
szer hozzájuk.

186. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1815. jan. 10.

Széphalom Január. 10d. 1815.

Kedves barátom,

5 Dudidhoz írt Epistolád egyike a' te legszebb teremtéseidnek.
Nagy gyönyörrel olvastam azt, 's által küldém Szemerének, ki még
most is Lasztócson múlat. Minthogy Te igen jól írsz, és olyat a'
millyet minden igen szeret – talán még Somogyi Gedeon is –
szeretném ha mindég írnál, és valamit írsz, velem mindég látnád.
Az én életem sok boldogságait nem ismerné, ha Te barátom nem
volnál.

- 10 Hát a' Religiók eránt dolgozol e valamit? Kérlek, abba ne hagyd,
ha az világot látni nem fog is.
- Midőn feleségemnek leveledet felolvastam, arra kért, hogy téged
csalnálak egyszer ide. A' kinek hatodfél ezer forint capitálisa
van egygy Schweitzer tehenekkel udvarlani akaró Grófnál –
15 kegyetlenül kacagtunk¹ ezen – az Pestről felszaladhatna egykor
ide. De ha azt tennéd, szükség volna előbb mindég tudatni velünk
hogy jössz, hogy a' házat üresen ne leld. Mert, ha meg nem változik,
mi Áprílben egygy útat teszünk Bécsbe. Egygy francziául beszéllő le-
ányt vagy assz[ony]t akarunk magunk választani gyermekeinkhez,
20 kiknek e' nyelvet jobban kell beszéllni mint az atyjok. Anyja 16
esz[ten]dős koráig a' 8dik olta csak azt beszéllte. Miklát útunkba
nem ejthetjük, nem a' kerülés miatt, – Mikláért azt tennünk kedves
volna – hanem azért, mert úgy bizonyos helyeket el nem mellőzhet-
nénk, pedig azokat elmellőznünk kell.
- 25 Trattner az én Munkáim közzül már a' 4dik Kötetet dolgoztatja,
Gessnernek Ildik Kötetét, Bácsmegyeit – a' Szívképző Regéket és
Paramytheket – Gessnernek első Kötetét már elvégezte. Ezután vagy
Ossziánt véteti-elő 2 Kötetben, vagy Yoricknak Érzékeny Utazását
és Leveleit, vagy Títuszt, Themistocleszt, Bouffler' [!]Leveleit és
30 Wielandnak két Regéjét, – vagy a' Göthe' darabjait és Rigó
Jonathánt. Ezen legutolsó darabról Szemere azt jegyzi-meg, hogy a'
Neologismus ellenségei el fognak csudálkozni rajta, hogy Kazinczy
mint tud jól magyarul, mert azt ők is úgy írták volna, – 's talán így
eljutnak annak értésére, hogy K. másutt okok miatt ír rosszúl. – Az
35 a' bajunk, édes barátom, hogy sok ember nem akarja érteni, hogy a'
Magyar Nyelv EGGY nyelv, de minden characternek más meg' más
a' nyelve. – Olvassd ezt az Epigrammát:

¹ A' kinek [...] kacagtunk – A jelzett szövegrészt utólag áthúzták, Váczy jegyezte szerint valószínűleg Berzsenyi. (Vö. *KazLev*, XII, 313.)

- Embert^{*)} mondva nem ejt két szótagot² a' ki bűdös gög'
 Hangján rád ordít hogy nézz-fel 's térj-ki lovának;
 40 Ő ragyogó szekeren siet a' Pont-neufre, te talpalsz.
 Kettőt mond Bossuet, a' nép' feddője, ha szent hely
 Hallja szavát, kettőt a' Ferney' kisdéd Homérje,
 És a' szín' fő disze Le-Kain, 's a' lyányka, ha dalt zeng.
 S íme Le Kain, 's a' nép' tisztelt feddője, 's az édes
 45 Eneklő, 's a' kisdéd Homér, úgy szollanak a' Quain
 'S a' Vendôme piaczán mint minden Párizsi polgár.
 Eggy a' nyelv; de az hely' 's a' szólló' nyelve nem
 eggy nyelv.
- Az Erdélyi Muzéum, a' mint látom, semmi daraboddal nem di-
 50 csekszik. Ha megengeded, Döbrenteinek meg küldöm Dudihoz írt
 Epistoládat.
- Döbrentei két Epistolámat vette-fel a' 2dik Füzetre: Gróf Török
 Lajoshoz és Nagy Gáborhoz. Valamim van, azzal az Erd[élyi]
 Muzéum mind parancsolhat. Benne fog állani a' Virág Poem[ái]
 55 Thalia, Euryd[ice] és a' Kis Horátza, recenseálva általam a' Bécsi
 Annálisokból. Minthogy mind a' kettőt teljes érdeme szerint ma-
 gasztalom, mellyet a' Himfy Szerelmeivel is tettem, talán csak nem
 vádolnak többé malignitással. De csak rettegjünk kimondani a' rossz-
 szat a' rosszról, úgy szép Literaturánk lesz. Erről majd a'
 60 Muzeumban.
- Talán még nem ismered ezen epigrammomat:
- Korholti nehéz; nekem az korholni is. Úgy de
 „Szülöm Róma!” 'S ezért döntení 's dölí nem az.
- Septemb[er] olta Osszián foglalja-el minden gondjaimat.
 65 Helmeczi veve erre a' munkára; mert elébb csak 1/3 Kötetnyit fordí-
 tottam volt. Most a' munka 2 Kötet lesz, a' Wesselenyi és Spisich
 képeikkel. – Annyi leve a' Correctura dolgozásaimon, noha az utolsó

^{*)} A' francia ezt a' szót a' tarsalkodásban homm-nak, a' versben, a'
 theatrumon, a' cathedrán homme-nak mondja.

² Fölé írva: syllabát

M[anu]S[criptum] nem vala első, vagy második dolgozás, hogy xbr.
14d. olta ismét³ az Osszián tisztázása foglalja-el egészen. Ezen is ál-
70 talestem. Ezért adják meg majd nekem. De Poetát 's régi Poétát nem
úgy kell fordítani mint ők szeretnék. Nekem az ő javallások 's szid-
dalmak semmi.

Az öreg Wesselényi midőn Zsibón voltam, azt tudakozta, hogy
palotájának festésére micsoda gondolatot tudnék adni a' M[agyar]
75 Történetekből. Megvallottam hogy semmit, és neked is ezt felelem.
A' mi történeteinkre is el lehet mondani: Stultorum regum et
populorum continet aestus. Csuda hogy ez a' lelkes nép soha sem
teheste semmit. Kérdeed miért? Erre felelj magadnak, mert könnyű fe-
lelni. – Nem engedték hogy nagy legyen, 's önn-magát rontaták vele.

80 Szemere a sok régi Magyar könyveket olvassa, hogy kidolgoz-
hassa mint változott a' nyelv, 's megmutathassa hogy annak változni
kell. Elhúlnak a Mondolatisták melly tudomány van azokban a' kiket
ők tudatlansággal vádolnak. Harczolni lehet nemesen is, s így
harczolni hasznos.

85 Beregszászi deákúl ír egy Dissertatiót de formatione verbor[um]
hungg[arorum] – Jobb volna, ha elébb tanulna, 's úgy írna.

Erdélyben Valyi Nagy Ferencz pataki Prof[essor] tartatik első
Magyar Irónak és Poetának. Eggy Úr, a' ki ott tudósnak ismertetik,
könyv nélkül tudja az ő Batrachomyomachiáját. A' Magyar földön
90 azt senki sem tudja más. De igazán írtad, hogy az ollyaknak is van
Publicumok.

Elj szerencsésen, kedves barátom. Hozzon reád is jobb esztendő
az Isten.

95 hív barátod, tisztelőd
Kazinczy Fer[encz]

³ olta <.....> ismét

187. Berzsényi Dániel – Wesselényi Miklósnak
Nikla, 1815. január 15.

[A levél prózai mellékletei: A' Pók: *Eggy Leánykának magános beszéde*. Némethől és A' Kani'sai Ibrahim Basanak *Levele Csebi Pogány 'Sigmondhoz*. Ezeket lásd: BERZSENYI 2011, 23–28.]

[A' Temetö]¹

5

$$[\dots]$$

Akkit szíve emészt 's elhagya a' remény,
Annak még te reményt adsz s magas enyhülést.
Oh adj nékem is adj! ím leereszkedem
Gyászos hantodon 's álmodok.

10

Mit! 's hát kell-e nekem almodozás s remény?
Agyváz altate és pólyadal engemet?
Nem, mert ismerem e' phantomi lét' körét
'S nem szédül küszöbén fejem.

15

Minden szál fü, virág melyre tekintek itt,
Érző szív vala, mely ömlede mint enyim;
Minden porszem úgy élt, úgy szeretett 's örült,
Mint e' gerjedező kebel.

20

Minden kődarabon melyre szemem vetem
A' dült Persepol' és Palmira' képe int,
Látom Thebe' dicső tornyait omlani
 'S a' márvány Babilon falát

25

Látom hangyabolyi míveldeit világ!
Mint szórja 's temeti a' nagy örök' keze
Látom, hangyasereg! mint tusakodsz tolongsz
Sírod' partjain és porán.

¹ A költemény első két versszaka hiányzik a kéziratból.

Jertek bámulatos Bajnok[!] és Nagyok!²
'S tí kik nem meritek nézni az elmulást,
És tí porba nyögők jertek ide 's velem
Élni s halni tanuljatok!

30 Nagy fényű Hazafi 's Barátom!

Parancsolatod szerint küldök a' mit küldhetek. Iktasd
Muzeumtokba, ha arra érdemetleneknek nem találod, ezen csekély-
ségeket, 's kérlek, hogy valamint ezeket úgy a' Döbrenteihez küldött
Epistolámat is meg visgáld 's ha mit találsz benne, melly ízléssel
35 ellenkezik add tudtomra, hogy érzéseiddel az enyimeket öszve néz-
hessem. Én azon kevés szavakban mellyeket Tőled hallottam, nem
keveset találtam 's izlésed tisztaságát tapasztaltam. Tisztelj meg te-
hát a' barátságának legszebb actusával: közöld³ velem gondolatodat és
érzéseidet. Elj szerencsésen!

40 Mikla, Januar 15^{dik}
1815

Beršenyi Dániel mk

² és <Nagy> Nagyok

³ actusával: <'s> közöld

188. Berzsényi Dániel – Döbrentei Gábornak

1815. jan. 15. körül

Döbrentei Gáborhoz

Bersényi Dániel.

1815.

5 Ne véld, barátom, hogy nyugalمامat
A' sandaságnak gancsa meg zavarja.
Ismérem én azt 's meg mosolygni szoktam,
Mint csürhe gyermek kámpolásait,
Midőn le gázolt bábjait boszúlja.

10 'S nem úgy tanultam Socrat iskoláját,
 Hogy a' köz ember változó eszének
 'S ítéletének rabja lenne Músám.
 Gunyolja bizvást mívemet 's gyalázza,
 Galád szidalma rám homályt nem ejt,
 Mert a' bohóktól kárhóztatni szép.

15 Azok, kik a' szent Cátót pökdözzék,
 'S a' bölcsek' attyát méreggel megölték
 Élnek ma is még s mérget öntve marják
 Mind azt, ki odvok mellett el megyen.
 'S csudáljuk-e hogy ránk morogni mernek

20 'S gyűlöljük-e hogy nem barátaink,
 Kik ön magoknak ellenségeik
 'S az Istennel perbe szállni készek.
 Vagy tán az orvos hagymázos betegjét
 Üldezzé azért, ha tőle öklözést kap?

25 Nem, mert az ember nem véthet ha józan.
 Minden gonoszság hagymázból ered.
 Előbb lehetne a' lángból víz és jég
 'S az égi fényből vastag ejszaka,
 Mint a' valódi bölcsből rut gonosz.

30 Az Istenneknek egyik leg nagyobb
 Csudájok az hogy szint úgy lelkeink,
 Mint arczainknak számtalan vonási
 A' milliók közt másokat ne leljék.
 Miért utálnánk hát ezt és amazt,

35 Hogy teste lelke hozzánk nem hasonló,
 Hiszen magától egyikünk se van.
 Nézd a' tövís szúr 's a' bürök meg öl
 'S a' gyenge rósa illatot lehel.¹

¹ illatot **illatot** lehel [th. emend.]

Az emberekben végtelen különbség
 40 'S meg érthetetlen visszás értelem van.
 Ez a' hiú fényt 's rangokat vadászsza,
 Kuczorgva koldul 's pénzen vesz tehert;
 Emez dühödve pusztít,² öl rabol,
 Az átok és jaj hymnus vad fülének,
 45 'S bünébe virtust 's érdemet keres;
 Amaz magától 's mástól megtagadva
 Kuporja a' pénzt 's hasznát nem veszi
 Mint a' Perui rab, mindég aranyt ás
 'S aranyja halmán izzad éheznek,
 50 'S im ez becsúlani a' pénzt, rutnak érzi,
 Pazarlja 's fogytán a' fejébe lő.

 Így a' tudósok' tarka serge is
 Bizár agyakkal rakva tömve van.
 Az³ egyyk a' szent óság rabja, majma,
 55 Utálja mind azt a' mi új 's nem ó.
 És Himfi verse néki konyha dal,
 A' kár ki mit mond,⁴ mert cadentiás.
 A' másik újat 's csak honnit szeret,
 Ki tiltja Hellas' régi Isteneit
 60 'S igaz keresztény verseket csinál.
 Van akki mindíg új szót fur farag,
 A' leg helyesbbet száz felé csigázza
 'S abból viaszként majd Istent csinál,
 Majd tücsköt 's azzal mint naggyal dicsekszik.
 65 Van akki minden új szót meg kaczag,
 Ha azt tudóstól hallja⁵ 's nem fonóktól,
 Mert néki a' nyelv csak fonóba készül
 'S ahhoz Kazinczy és Virág nem ért.

² dühödve <öl> pusztít

³ van. / <Az egyyk a' szent régiség' barátja> / Az

⁴ ki mond [a hiányzó szót pótoltam]

⁵ halljsa [th. emend.]

70 Van akki mint egy szemtelen kofa
 Rohadt gyümölcsét mint figét dicséri
 'S az átmenők közt majd ezt majd amazt
 Betyár szavakkal meg támadni kész
 És, a' becsület úgy hozván magával,
 Üstökre, pofra kél akárkivel.

75 Ekként az ember a' hány, annyiféle,
 'S változhatatlan főbb vonásiban.
 Ki tudja mind azt egy kaptára vonni,
 Bárányt, oroszánt egy rekeszbe zárni,
 'S ki tudna minden agynak tetszeni?

80 Eleg, ha néktek tetszhetem barátim!
 Elég, ha czíloom' 's szívem' tisztaságát
 A' józanabb rész érti és becsüli,
 A' részegekre nem figyelmezek.
 'S le tettem ámbár lantomat kezemből,

85 Hogy kedvesimnek adjam életet,
 'S nyaram' kalászszaal biztató szakát
 Telemre gyűjtve éldegeljem el;
 De ó nem élet a' mušátlan élet!
 Maradjon a' föld!⁶ minden kincse gőz.

90 Sietve térek vissza istenimhez,
 Kik ifjuságom róša berkein
 A' képzeteknek szép játéki közt,
 Az érzemények édes ömleményit
 Szivembe önték nektáros kezekkel;

95 Kik bár nem adnak kincset és hatalmat,
 De meg tanítanak vígan élni, halni
 'S nevetni e' föld' balgatagjait.
 Nevesd Te is hát őket, 's vivj dicsően
 Az éj' süvöltő vak hydrájival.

100 Paišt, arany tört nyújt Apoll neked

⁶ föld<,>!

- 'S veled buzogva fel kél Wesselényid,
A' szörny-ölőknek szörny-ölő fija.
Le hull előtted majd egünk' köde,
Peánt riadnak Erdély' bércei
105 És én utánnok zengetem dalom.
- Kedves Barátom, rokonom 's földim, vedd ezen csekélységet
szeretetemnek s tiszteletemnek örökös jeléül. 'S ha szokásom szerint
hibázni találtam, add tudtomra hogy botlásimat minek előtte satu alá
ereszteném meg igazíthassam.
- 110 Igéretemet nem teljesíthettem, mert Pesti barátim ismét nyo-
matni akarják gyűjteménykémet 's kívánságok szerint azt némelly új
darabokkal meg akarom⁷ szaporítani, a' minthogy már szaporítottam
is némelly darabokkal, mellyek közül valo ezen hozzád szálló
115 Epistola is. Azonban a' Kanisai Basa' levelét és még egy Leányká-
nak magános beszédét, németből fordítva, meg küldöm Wesselé-
nyinknek, hogy levelem igen vastag ne legyen. Mihelyt
gyűjteménykém újabb kiadásán által esem néktek fogok dolgozni.
- Muzeumodat nagy gyönyörűséggel 's haszonnal olvastam. De ar-
ra kérlek, hogy a' munkákat meg ne szaggasd 's több kötetekbe el ne
120 hányd mint⁸ a' Szabó András Értekezéseit. Tudom hogy az illy
Journálokban ez közönséges szokás, de azt is tudom hogy igen hely-
telen és káros szokás, mert ez nem egyéb mint a' munkáknak el szó-
rása eltemetése⁹ és az olvasónak boszontása. Ha olly munkát kapsz is
125 a'¹⁰ czílja Muzeumodnak hanem csak az hogy a' nyomtatás nehézsé-
gét hárítsa 's az által az Irókat szaporítsa. De ha így elszaggatod a'
munkát, akkor csak a' rapsodistákat könnyebbíted és szaporítod,
mert a' valamire való munkát minden írók sajnálni fogják az elszag-
gatás által el temetni. Második kérésem pedig az hogy minden füzet-
130 nek mutató táblát adj, mert a' könyv nem arra valo hogy egyszer

⁷ akarm [th. emend.]

⁸ hányd <a'> mint

⁹ szórása <és> eltemetése

¹⁰ egyéb a'

elolvassuk, hanem hogy többszer is bele tekintsünk, s egyetmást benne fel keressünk.

135 Novemberben együtt voltam Atyáddal Uj faluban a' Barcza Istvánnál. Örültem szép zöld öregségének 's hasonlót kívánok néked is, hogy soká használhass. Beszélgetésünk tárgyai tí voltatok valamint itt ugy Dukában Dudinknál is.

Elj szerencsésen¹¹ nemes szívü Barátom, 's tisztelj meg ez után is barátságoddal. Köszöntöm Báró Wesselényit, Patakyt. Vette-e a' Báró levelemet?

¹¹ szerencsésen [th. emend.]

189. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1815. febr. 9.

Széphalom Febr. 9d. 1815.

Kedves barátom,

5 A' mi Patakinkat – hogyan mondjam ki? – elkapta a' halál. Képelem hogy a' hír úgy fog téged is leverni mint engemet. – 24 órája hogy tudom, 's még magamhoz nem tudok térni. – Ime ezt írja Döbrentei:

10 Kolozsvár Jan. 24d. – E' hónap 18d. érkezett-be a' mi két nagyon szeretett barátunk Wesselényi és Pataki. W[esselényi] teljes egészségben: P[ataki] hurutos hidegleléssel. Harmadnapra 10 tüdőgyuladássá lett az; most pedig tegnapról fogva typhusban szenved 's szüntelen phantazíroz. Elszomorított bennünket betegsége. Tegnap estve a' Doctorhoz menék W[esselényi]vel hogy ki vegyük belőle, szegény barátunk[na]k mint létét. Vállat voníta, 's veszedelmesnek mondá a' szüntelen fantazírozást. Azonban vígasztalt azzal 15 hogy pulsusában nem talál rendkívül való verést. Reszketek ha elgondolom, hogy meghalhatna.

Januar. 25dikén 12 óra tájban éjfélt után. – Lehetetlen volt ma elküldenem leveletem. Miért? látni fogod. P[ataki] elesett. Nincs töb-

20 bé. Ma estveli 6 óra tájban holt meg. – Ne kívánj többet hogy írjak,
a' könyvek előntik szememet. Temetése 28dikan leszen. –

25 Barátom! ez a' halál nagyon reám rezzente. Boldog a' kit
elkészülve talál. Ha én véletlenül halnék meg, rettenetes sok fél
munka maradna utánam, melyet idegen kéz soha sem pótolhatna ki,
mert sokat el nem értene, sokban nem tudná azt a' mit csak én tudha
tok. Ez a' Pataki halála nekem jó leczke; minden időmet arra fogom
fordítani hogy elvégezzem a' mihez fogtam. Sok nem nyomtatás alá
való, hanem csak gyermekeimnek hagyatik. – Elj szerencsésen, édes
barátom, 's rezzenj-meg te is, és, a' mit Virág mindég tanítgat, Élni
siess!

190. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
1815. márc. 2.

A' Pesti Magyar Társasághoz
1815

5 Ki kétli 's kérdi hogy csak a' dicső Ész
Emel ki minket a' barmok' sorából;
Ki kétli azt hogy minden érdemünk,
Minden szerencsénk ezzel nől 's hanyatlik?

10 Az ész az Isten, mely minket vezet
Az ő szavára minden meg hajúl,
Hegyek le hullnak 's olvadnak vízekké,
'S örök helyéből a' tenger ki kél
Ez alkot, intéz minden népeket,
Az eggyes embert mint a' milliókat
Ez áldja 's égi boldogságra inti.

15 Miért utálja hát szövetnekét
Az ember és mért nem terjeszti fényét
A vak halandók' néma éjjelén?

Ha a' jelen kor' népeit tekéntjük,
 Csudálva látjuk melly meddón tenyészik
 A' szent Igazság 's józan értelem.
 20 Egiptus áldott földé kérkedik
 Az Ész legelső¹ nyílt virágival
 De ott fakadtak egyszersmind azokkal
 A hit' vakító szentelt maszlagi,
 Mellyek korunkig hintik mérgeket
 25 'S örök zavarba dönték a' világot.
 Az ég ürébe felható tudós
 Az égi sákmányt barlangokba zárta,
 'S az embereknek bábót 's vázt vetett,
 Mellyek vakabbá tették a' vakot
 30 'S a' szarvas Isten' áldozatja lett.

Igy a' Görög nép' 's Róma' bölcsesége,
 Mellyet csudálva tisztelünk mais
 Csak a' tudósok' székeiben lakott
 A nép' szemébe nem hatott sugára
 35 Előtte el volt rejtve mindenütt
 Mig végre a' vad Barbarok' dühétől
 A' föld' színéről eltörültetett.

Éj fedte a' föld' pusztaságait
 Ej, mellybe számos századok merültek
 40 'S ha mast miköztünk kezd is fényleni
 Melly szük határba önthet áldva éltet
 'S az éj csudáji mint süvöltnek arra.
 Hány népek élnek még ma is körülünk,
 Tekintsük által a' föld' részeit,
 45 Kik a' baromság' aklába hevernek
 És semmi Isten nem tekint ügyökre.

¹ Ész<.> legelső

Ez istenének a' barmot hiszi
 Imádja a' föld ocsmány férgeit
 50 'S azoknak ember vérrel áldozik,
 Emez vakító papjának ganéját,
 Mint szent ereklét tisztelvén, eszi
 Amott az advas fákban éhezik
 Az embereknek görhes istene,
 55 'S a' leg nagyobb bünt batkákért lemossa
 Imitt hamuba kotlik a' herélt szent
 'S báméskodása Istenné teszi
 Itt a' mosódás modja szent titok
 'S a' fél világot ember vérbe mártja;
 60 Mert azt az egyik párt az ujjain,
 Másik könyöknél szokta kezdeni
 Mellyért is egymást öldözik halomra
 Ott a' falukban 's városok piarczin
 Jár kóborolva a' sok meztelen szent
 65 Szabad kezekkel élelmet rabol
 'S az asszonyokba önti szent dühét,
 'S a' férj az égnek hálát adva nézi,
 Ha hitvesével szent bujalkodik.

Így a világnak leg kiesbb vídékit
 70 Ádáz bolondság tölti, ostorozza
 'S undok 'siványi barlanggá teszi
 Erinnis' üszkét hánnyja városinkra
 Az öldöklő kést eggyeránt fereszti
 A reszkető ősz' tüztelen szívébe
 75 'S az anyja' keblén ácsorgó szopóba
 És csontjainkból thrónust rak magának
 Mellyet dög, ínség, sárga félelem
 'S kinokkal élő bánat fog körül

Hol van tehát a' józan értelem,
 80 Hol a' tudósok annyi izzadása?
 Remélhetünk-é vallyon jobb világot?

Segíthetünk-e ember társainkon?
 'S gyaníthatunk-e olly időt, mikor
 Az ész' világa minden népeket
 85 Meg józanít és öszve eggyesít
 'S ki irt közülünk minden bünt 's gonoszt?²

 Reménylek. A' mit százod nem tehet
 Az ezredek majd meg teendik azt.
 De hinnem is kell; mert midőn, Barátim!
 90 Buzogni látom lelketek' hevét,
 Melly e' nagy ügyre fel ken titeket
 'S e' szent szövetség' lánczába csatol,
 Előre látom mint terjesztitek
 Hazánkba Delphi égi kincseit,
 95 'S az értelemnek nagy törvényeit
 Előre látom mint lehelltek éltet
 A' szikla mellbe és a' holt agyagba,
 'S mint jámborodnak a' vad állatok
 Előttetek³ 's mint omladoz rakásra
 100 Az Ész 's Igazság' mennydörgő szavára
 A' zordon Inség' óriási tornya
 'S mint hullanak le durva lánczai.

 Fogadjatok hát engem is, Barátim,
 Szent frígyetekbe, íme esküszöm
 105 Hogy áldozatlan kézzel nem jövök.
 'S ha gerliczéim és virágaim
 Az Isteneknek kedvesek lehetnek,
 Temjénetekhez szívesen teszem.

 110 Meg engeded hogy Farcsi fiam irásával előttem dicsekedjem. Két hé-
 tig tanígtattam estvéneként 's látod mint ír. Kérlek, gyermekeidet
 gyenge korokban tanulással ne kínozd. Tíz esztendő korában meg
 tanulja a' gyermek azt egy nap a' mit hét 's nyolcz esztendő korá-

² gonost [th. emend.]

³ Előttetek (th. emend.)

ban esztendeig. Én ha rest nem volnék két esztendő alatt mind arra
meg taníthatnám a' fiamat a' mit magam tizig tanultam. Patakink'
115 halálán igen meg illetődtem, 's nem szégyenlem meg vallani hogy őt
megkönnyeztem. Kevés embert találtam életemben, a' kit úgy meg
szerettem volna mint⁴ Patakit, vagy ha igazán akarok szóllni –
eggyet sem. Elég ha mondom hogy megkönnyeztem; én még maga-
mon kívül senkit meg nem könnyeztem. Nyugodjon csendesen! fe-
120 dezzék a' Grátiák az ő kedveltjeknek hamvait, mi pedig a' mint lehet
tartsuk fent emlékezetit közöttünk!

Grófnéd kezeit csókolom! Mond meg Néki hogy az én életemnek
eggyik legszebb reménye az hogy én még Széphalmot látni fogom!
De ha nem láthatnám is, bizonyos légy abban, hogy én azt mindenek
125 felett látni kívánom.

Elj szerencsésen, 's tisztelj meg ezután is nagy becsű hajlandósá-
goddal. Mart. 2^{dik} 1815.

Bersenyi Daniel mpr.

⁴ volna <mint> mint

191. Horvát István – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1815. ápr. 18.

Tekéntetes Tudós Berzsenyi Dániel Urnak
Horvát István szives üdvözlétét!

Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás Védelmét irtam Nemzeti Nyel-
vünkre nézve a' két Nagy Fejedelem Gyalázója ellen, 's ezen mun-
5 kámnak egy példányát Neked is meg küldöm, tudom azt, hogy ne-
mes hazafiuságod örömmel fogja venni kisdéd ajándékomat. Illik is,
kell is Atyáinkat védeni; mert a' szemtelenség már olly nagy erőre
kapott, hogy a' Publicum' figyelmét elnyomni látszik, 's még azt is
kérdőre veszi, ha Magyar Ország Magyar Ország é? Nevelheti gon-
10 doskodásunkat, hogy illyek a' Pesti Fő Oskola igen elhiresedett Ta-
nítójától mondatnak, ki magyar jószívűségből eszi mindennapi ke-
nyerét. Mit tanulhat az e'féle szabásu embertől az Ifiuság? Mit vár-

hat a' Haza? Mernünk kell, 's azonnal meg győzzük, és talpunk alá szegjük a' Chimærát.

- 15 Már három év folytában adtam ki Magyar Dáma Kalendariumot, hogy ez által a' Szép Nemnél is terjeszthessem a' hazafiuságot. De erre gyengék vállaim, mert a' Természettől Költőnek fel nem kenet-tem: pedig a' kire Melpomene születésekor kegyes szemmel nem teként, az nem futhat pályát a' Haza Költői között. E'ben munkáidra
20 's fáradságodra számlállok, 's forróbbnak tartom Benned a' Hazai Nyelvnek és Hazának szeretetét, mint sem hogy kérésemet végképen megvethetné. Küldj egy Regét a' Régi Magyar Időkből, olyat, mint Lórid, és néhány szerelmes dalt, vagy éneket, hogy a' Szép Nem ér-
25 zése fellobbanjon hurjaid hangjára, 's tőled is betsűlni és szeretni tanulja a' Hazát. Én úgy gondolkodom, hogy a' betsületes Hazafi Maximája tsak e' kevésben foglaltathatik: Mindent a' Hazáért! – Élj boldogul és szeress. Én Tégedet nem tsak lánolva szeretlek, hanem tisztellek is. Tsak a' nemzeti Nyelv Geniusának nyegdellése
30 ébreszthesse fel magányosságodban édes szendergéseidet. Élj újra boldogul. Pesten Aprilis 18-dikán 1815.

Levelemet legbiztosabban veszem, ha engedsz kértemnek, ezen tzim alatt:

Spectabli ac Perillustri D[omi]no Stephanus Horvát Excelsi officii Jud[ici] Curia Regia Secretario

- 35 Pestini

Azt kell még jelentenem, hogy a' Kalendáriom formatuma tsak rövid rímes verseket szenved meg.

192. Berzsenyi Dániel – Sárközy Istvánnak
1815. ápr. – máj.

[Megköveti Sigray Józsefet és Horváth József Eleket, amiért nem tudott elmenni Sárközyhez, hogy velük találkozzon.]

193. Horváth József Elek – Berzsenyi Dánielnek
Ivác, 1815. ápr. 27.

Berzsenyi Berzsenyi Dániel Tisztelt Barátjának
szíves Tiszteletét
Horváth József Elek.

- 5 Mi oka Tisztelt Barátom, hogy olly hoszszas halgatásoddal
szomorított Baráti szívemet? Utolsó Levelemtől fogva sorsom más-
hová vonzott. Elvégezvén ifjú Skerleczczel a' magyar Törvényeket,
Gróf Sigrayhoz, kit már Leveleimből esmersz, a' királyi
Commissióhoz meghivattattam, 's itt a' Természet legkellemetesebb
10 helyén Ivánczon lakom a' fellyebb Tisztelt Grófnál, még a'
Commissió tart Actuáriusi hivatalt viselvén; így jelentett
házosságomat-is továbbra halasztottam. – E' folyó Hónap' 25^{kén}
érkezőnk meg Megyétekből, mellyben két hetet tölténk, 's sűrű mun-
káim miatt nem vehettem magamnak annyi üdőt, hogy hozzád vagy
Kaposból, vagy Sádról, vagy Csombárdról elrándúlhattam volna.
15 Sárközy Perceptor Úr ígérte, hogy haza felé utazván, Bajomi lakásá-
ban foglak ölelni, örömmel sieténk a' Gróffal oda, de reménysé-
günkben meg csalatván ott nem találánk. Valamint én úgy a' Gróf-is
igen sajnálja, hogy kit esmeretlen olly forrón tisztelünk,
személyével nem szerencsélthettünk. – Éppen azon nap' mellyen
20 mí Bajomba érkezőnk ment el onnan Horváth Ádám. – Meg néztem
ezen úttal Sziget várát, 's az ott dicsősségesen elesett Zrínyi emléke-
zete szent érzésekre gerjesztett. Meg néztem a' Pécsi Bibliothecát, 's
egy két darab magyar kéz írással gazdagodtam meg. – Kellemetes
vala útam, elégedetlenségemet csak az az egy szülte, hogy téged
25 Tisztelt Barátom nem ölelhettem.
Meg bocsáss többet nem írhatok, mert hivatalom terhes, munká-
im majd meggyőzhetetlenek néha. Van ugyan olkor egy kevés üres
üdőm-is, és ezt a' Poézisnak, 's Barátimnak örömmel áldozom. Tégy
szerencséssé mentül előbb Leveleddel. Élly frissen, és el ne felejts.
30 Ivác. Aprilis 27^{kén} 1815.

Ide az utolsó pósta Körmend, onnan minden nap megkapom Leveledet. – A' Gróf tisztel esmeretlen. –

194. Berzsenyi Dániel – Dukai Takács Juditnak
1815. máj. 10. előtt

[Megküldi Dukai Takács Judithhoz szóló episztoláját.]

195. Berzsenyi Dániel – Horvát Istvánnak
Nikla, 1815. máj. 15.

Horvát Istvánnak Beršenyi Dániel
szíves baráti idvezletét!

Nagy érdemű Barátom! A' leg belsőbb örömmel vettem leveledet¹ 's nagy tudományu munkádat 's nem mondhatok azokra egyebet
5 mint azt hogy ritka tanultságodat 's éles bélátásodat csudálom, forró hazafiságodat imádom 's erántam mutatott szíves hajlandóságodat a' leg érzékenyebb indulattal veszem. Te a' ravasz Sophistát nem csak meggyőzted, de meg is szégyenítetted. Egyedül azt nem szeretem, hogy ötet eggyik kezeddel öklöződ, a' másikkal pedig czirókálod.
10 Erre szükséged nincs. A' ki ir, el kell annak minden tekinteteket 's kapcsolatokat vetni 's egyedül úgy kell magat nézni mint az emberi nemzetnek tanítóját. Az illy kémélést csak az érdemli, a' ki tudatlanságból hibáz, de a' ki egy csüggedő nemzetet² insultál, kivált ha ennek a' nemzetnek tagja, meg érdemli mint eggy rút áruló, az egész
15 emberi nemnek átkát és gyűlölségét.

Igen méltán aggódol, szeretett Barátom, hogy az illy emberek, az ifjúságnak szívében a' nemzetiségnek leg szentebb, leg éltetőbb elementumit megmérgezik; 's hogy nem csak aggódol, hanem a' méreg gátlására ellenmérget is adsz, vedd hazafiúi forró köszönetemet!

¹ vettem <'s> leveledet

² nemzetem [th. emend.]

20 Irj kérlek többeket is, vívj az özön ellen 's oltalmazd az illy métely-
től, ha az egészet nem is, leg alább a' józanabb részt. Örültem midőn
Szemerénk Czinke' ostobaságot meg mutatta, örülök hogy mast Te
Svartner álorczáját le tépted! 'S ámbár tudom azt hogy Szemerénk
25 Czikét okossá Te pedig Svartnert jó hazafivá nem tettétek, örülök
még is! Ugyan, kérlek, mond meg nékem, ha vallyon az illy emberek
történetből vagynak-e az ő helyeiken? Hát a' nagy Ürményi mint
gondolkodik e' részben?

Hogy Dáma-kalendáriumodba énekeket vagy Regéket küldjek,
nehezen merem ígérni, noha dicsőségemnek tartanám ha ezen nagy
30 czílu munkadban szolgálatodra lehetnék. Öregszem, édes Barátom,
és hidegszem 's invita Minerva soha sem szerettem dolgozni.
Egyéberánt is én csak téli poeta vagyok. Nyaram gyermekeimé. Az
én poesisom csak egygy idegen ég alatt sinlődő aloe, csak³ igen ritkán
ád holmi kis bilingeket; de ápolni fogom hogy néked is meg valamit
35 adhasson.

Élj szerencsésen nagy érdemű Barátom! 's tisztelj-meg ezután is
nagyabecsült hajlandósággal, valamint én is mindenkor nagy sze-
rencsének fogom tartani, ha erántad való szíves szeretetemnek s tisz-
teletemnek jeleit mutathatom. Mikla, Máj.⁴ 15^{dik.} 1815

40 Beršenyi Daniel mp

³ csak [th. emend.]

⁴ Mikla, <...> Máj.

196. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak
Nikla, 1815. máj. 30.

Mikla Maj 30^{dik}
1815

Szeretett Barátom!

5 Későn esvén ezen alkalmatosság tudtomra sietve leirtam ezen
kevés uj darabjaimat. Visgáld meg ezeket, 's ha mi reflexiod¹ leszen
erántok add tudtomra hogy minek előtte satu alá bocsatanánk meg
igazíthassam. Az első kiadásnak is lesz szüksége holmi változtatá-
sokra, de a' mellyeket mast az idő rövidsége miatt le nem írhatok,
hanem a' jövő héten minden bizionnyal mindeneket tudtodra fogok
10 adni. Elj szerencsésen 's tisztelj meg ezután is nagy becsu
barátságaddal.

Ber'senyi D[ániel]

¹ mi <refle> refexiod [th. emend.]

197. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak
1815. máj. 30. és júl. 5. között

Helmeczi Mihálynak
szíves tiszteletét
Bersenyi Dániel

5 Kedves Barátom! Imhol vagynak azon változtatások, mellyeket
gyűjteménykémmnek ujjabb ki adásában szükségképpen felvétetni kí-
vánok. Tartsd meg, kérlek, ezeket 's ne változtass, mert azzal vala-
mint én ellenem, ugy magad ellen is véttesz. A' vers olly kényes,
hogy csak igen ritkán szenved meg az idegen foltot. Lásd melly ke-
veset hagyhatok meg változtatásitok közül:

10 Pag. 14. Tarlott, nem Torlott. mert ezek igen különböző értelmü
szavak.

18. Te szelíd Camoena, nem te szeretett Camoena, mert már van:
szeretett szabadság, melly ódába nem szabad.
20. Isteni nem Istenibb.
- 15 P. 22. És tí esti szelek. Tedd: 's rósás esti szelek
24. Az első verset változtasd így:
- Miért rettegsz kebelemben
 Miért, kedves Leányka?
 Mit félsz te mint a' kegyetlen
 20 Vadtól a' kis báránka?
- Tudom hogy a' kis báránka Kazinczynknak nem tetszik, de én
 úgy érzem hogy az illy tónusu versbe éppen ilyen szavak kellenek.
 A' harmadik vers után voltak még két versek, mellyek nem tudom
 mi okból, ki hagyattak. Tedd vissza, kérlek, s ha tán nem láttad azo-
 25 kat íme le írom:
- Halld, melly édesen csatináz
 A' völgy' zengő csermelye,
 A' víg madár mint leng 's trilláz
 'S mint nyög a' filemile!
- 30 Majd ha a' bús tél közelget
 Ezek mind el némulnak,
 Elrepül a' szép kikelet
 'S¹ örömeink el mulnak.
- Ez a' lelke az előtte való három versnek és amazok csupán csak
 35 ezért voltak írva.
28. Nem Nini, hanem Chloe. Ez a' Nini igen gyermekes, az ódá-
 nak tónusa pedig éppen nem gyermekes. Az illy név a' szilaj Leány-
 kámhoz illene. De egyéb éránt is ez a' vers valósággal egy Ninihez
 volt írva, 's jó hogy bajba nem keveredtünk!
- 40 – Ugy nyögdélsz. Mint – Ugy, ez csupa prosa, mellyet a' hol le-
 het kerülni kell. Maradjon el tehát a' szükségtelen Ugy és legyen
Nyögdécselsz.

¹ kikelet <'s örömein> / 'S

30. Vágyaidnak, legyen Vágyásidnak. Az illy verset, melynek
 45 egyéb érdeme nincs, mint a' kellemes 's természetes hangzás nem
 kell fülbántó új szóval kedvetlenné tenni. A' magasb 's czifrább
 hangzásban hamarabb el csuszhatnék az illy sükségtelen új szó. Az
 illy eggyügyü értelmü és folyamu vers leginkabb² csak a' fülhez
 szölli; kéméllni kell tehát ennek minden módon a' fület.

51. Körül nem Közzül.
 50 52. Ægiszes Tündér. Jobb így. Ægis' Asszonya
 – A' földre szállni, nem a' földre le szállni.
 62. A' második vers jobb lesz így:

A' köz embernek neve vesz magával.
 Kincs, kevély márvány paloták homályba
 55 Dülnek, el³ mulnak 's heverő Uroknak
 Hire enyészik.

A' harmadik versnek harmadik sora pedig így legyen:

Érdemét a' jók, nemesek 's jövendő
 Századok áldják.

68. Huraimra nem Kobozomra.
 69. Nem Nyughelyére, hanem nyugovó helyére azon okokból⁴
 mellyeket a' 30^{dik} szám alatt el⁵ számláltam.
 75. Nem Hű szívünk hanem Hív szívünk. Én ezen Hű-től
 superstitiose irtózom 's félek hogy majd a' szép Híven helyett így
 65 szölltok: Hűm, a' szívem helyett így: szűm és⁶ a' Hevem helyett:
Höm. Tudom én azt hogy a' paraszt mondja: Hű, Szű, Hő, de az illy
 marha szókat követni nem kell. 'S tudom én hogy a' monotoniat ke-
 rülni kell, de még százszor inkább kell távoztatnunk az illy fertelmes
 70 szavakat. A' szép hív, minden kapcsolatban szép, a' rut hű minden
 helyzetben rut. Sokszor kénytelenek vagyunk, hol eggyik, hol a'

² vers <egy> leginkabb

³ Dülnek, <.> el

⁴ okokból [th. emend.]

⁵ alatt <el szám alatt> el

⁶ szűm <és a' helyett: Höm> és

másik regula ellen vétteni. Az illy esetben az Izlésnek kell választani és tudni, mellyik regulát szeghetjük meg a' Szépnek leg kisebb sérelmével. A' Theorea szab regulákat, az Izlés pedig kifogásokat formál. – Az Izlés a' Mester, a' Theorea csak ennek tanítványa.

75 90. A' mig hősi bíbor süveg. jobb így:

Mig héri bíbor süveg. Mert a' ki tudja az odai nyelvet, tudja hogy egy szükségtelen⁷ A' mindent elront 's tudja hogy az odában inkább szabad a' grammatica ellen százszor mint az energia ellen egyszer vétteni.

80 91. Tedd kérlek: Leomlom, 's Áldozok.

95. Villáma, nem Villámja

99. Nem Hősek' hanem Bajnok'. Az illy harsogó ódába a' keményebb hangú szavakat kell választani.

85 – Nem pályabért vett, hanem nyert. Ez a' Vett két értelmű, erőtlen 's helytelen és ez sokkal nagyobb hiba mint a' monotonia.

– Czombaim nem Czombjaim, hiszen a j csak a' harmadik személybe kell.

90 – És túlhasz. Jó magába, de itt igen rossz, mert mingyárt előtte van és nemest, 's következésképpen ezen helyzetben felette nagy hiba. Tedd tehát a' mint volt: 's általhasz.

102. Itt az egész utolsó verset vedd ki és az utolsó előttit így igazítsd:

Látja és keblét szomorún bezárja.
Nem szeret semmit, de nem is gyűlölhet
95 Szíve óhajt még, de üres vadonba
Hal ki nyögése.

'S itt legyen a' darabnak vége.

104. Omlom nem Omlök.

113. A' két első görönczös verseket így igazítsd:

⁷ egy **szük** szükségtelen [th. emend.]

- 100 Lolli deli kellemiddel
A' ró'sára homályt vetsz,
'S szívégető szemeiddel
Belém ezer tört nevetsz.
- 105 Szebb vagy te mint a' szép Hebe
A' Dörgő láng ölében,
Szebb mint a' szép Erycene
A' kellem' bájjövében.
119. Tedd: A' gonosznak és gyáva sziveknek – Az a' két szükségtelen a' ront.
120. Epesztgeted. jobb lesz: Fojtogatod.
– Könnyürrömmel nem jó! tedd: Könny özönnel.
122. A' második verset így igazítsd:
Hol meredek tar kösziklák
Az egekkel mérköznek
115 'S a' százados roppant tölfák
A' felhőkbe verődnek.
124. Mind rakásra s. t. Tedd: Rakásra omladoztak. Az a' szükségtelen Mind egészen prósává teszi a' sort.
127. Bánatos arczád helyett tedd: Epedő arczád. így a sok A-t elkerüljük és az epedő nem olly minden napi mint a' bánatos.
– Nedves fatyolodat. Jobb így: Ázott fátyolodat
– 'S a' virágzó zöld pálmák' árnyain. Ebben két hiba van: a' szükségtelen a' és a' még szükségtelenebb új szó, melly az illy szomorgó eggyügyü tonushoz éppen nem illik. Az árny szép és jó szó, de csak a' maga helyén. Legyen tehát: 'S virágzó zöld pálmák árnyékain.
129. Törlöngetik. Ismét szükségtelen 's nem ide való ujítás!
– 'S édes örömlángokra s. t. jobb: 's Dicső öröm lángokra s. t. Ez jobban illik az égi örömhöz mint az édes, 's hogy kétszer fordul elő a' dicső, itt nem hiba, hanem energia.
132. Így változtasd az első verset:

- Hát a' Szerelem' szent lángja
Csak illy mulandó?
'S Nelli is mint minden Lyányka
Csak változandó?
- 135
140. Mint egy Charis olly kellemes Hogy az a' prosai olly elmaradjon, tegyük: Mint egy Gratia kellemes.
142. Az a' szokatlan Daulia nem illy minden napi dalba való. Tegyük tehát Philomela
- 140 143. Néztem az Est sugarát, jobb lesz így: Néztem az Est csillagát
146. Ingerményid bimbaji: jobb: Kellemeid bimbaji
148. Te kedves ép szivednek. Jobb így: Kedves gyermek szivednek, mert két adjectivum jön össze, melly, ha az olvasónak nem is, de a' halgatónak, ki a commát nem látja, két értelművé lesz.
- 145 154. Táron áll kebelem. Itt sincs helyén az új szó. Jobb hát így: Döfj, ím itt kebelem!
161. Ismét az a' marha szó Hű!
162. Nem bája hevét, hanem búja hevét, mert amannak nincs értelme
- 150 169. Ezeknél többet nem kérnék. Nem igaz, mert kérnék ha kérhetnék, de nem érnék, mert nihil novi in mundo. Azt akarám mondani: Mindent láttam 's akár meddig élnek egyebet nem látnék mint a' miket láttam. Tedd tehát: Nem érnék
- 155 A' Pesti Kisapok M[agyar] Társaságához szóló Epistolában változtasd meg ezt:
Ez alkot intéz minden népeket
Tedd így: Ez alkot minden szépet és dicsőt.
Ezen következő öt sorokat pedig hagyd ki egészen:
- 160 Ha a' világnak ősz történetit
És e jelen kor s. t.
Csudalva latjuk s. t.
A' szent Igazság s. t.
Segéthetünk-e embertársainkon.

165 Előbeszédet is írok, de holnap Vasba kell indulnom, a' honnét
nehezen jöhetek meg egy hét előtt. Élj szerencsésen szeretett Bará-
tom, 's tisztelj meg ezután is becses hajlandósággal.

170 Irj te is elő beszédet, de kérlek⁸ abban engem eggy szóval se di-
csérj, mert azzal mind magadat mind engemet nevetségessé teszel.
Nincs⁹ itt annak helye. Ezt az izetlen gyermekséget Himfiben láttam
leg előszer 's már akkor mint gyermek undorodtam tőle.

⁸ de <..... magadat> kérlek

⁹ teszel. <nem> Nincs

198. Asbóth János és Matkovics Sándor – Berzsenyi Dánielnek
Keszthely, 1815. jún. 7.

Tekintetes Tábla Bíró Úr
Drága Nagy Jó-akaró Urunk!

Méltóságos Gróf Urunk ő Excellentiája a' Tekintetes Urnak
eránta való tiszteletét és szívességét meg mutatni akarván, a
5 Georgikonból egy negyed fű Tirolis Bikát, és két hasonló Originalis
fajta Teheneket méltóztatott ajándékba resolválni. Ennek követke-
zésében ezen három darab marhákat Ő Excellentiája nevében a'
Georgikoni Tehenes Gazdának gondviselése alatt el küldjük tisztelt
Uraságodnak, azon kéréssel, méltóztassa ezen barátságának jelét ő
10 Ex[cellentiá]jának kedvesen fogadni. Magunk pedig szerentséseknek
tartjuk magunkat, hogy ez által kívánt alkalmatosságunk akadott
egyszersmind mi részünkről is azon megkülönböztetett tiszteletünket
ki jelenteni tisztelt Uraságod eránt, melyet az egész Hazával¹ egy
olly felséges és ditső költőnek örömet és tiszta szívvel áldozunk.

¹ Házával [th. emend.]

15	A Tekintetes Tábla Bíró Úrnak	
	Kelt, Keszthelyen, Jun ² 7-kén 1815.	alázatos szolgálai
		Ásboth János
		Mélt. Gróf Tolnai Festetits György
		Úr ő Ex[cellentiál]ja
20		Uradalmainak Praefectusa
		Matkovics Sándor
		Direct[ionalis] Fiskális

² Jan [th. emend. a MNL OL-beli másolat alapján]

199. Berzsenyi Dániel – Festetics Györgynek
Nikla, 1815. jún. 10.

Nagy fényű Gróf,
Kegyelmes Uram!

Érezte már Excellentiád' nemes lelke, melyly szép öröm a'
jobb 's nemesebb rész' szeretetének 's tiszteletének jeleit tapasztalni,
5 érezte, hogy ha van a' virtusnak magán kívül jutalma, valóban ez a'
szívemelő öröm az. Ezt érezteti Excellentiád vélem is mast, midőn
erántam való kegyes hajlandóságát nagy becsű ajándékával ki jelen-
teni méltóztatott. Kevélykedem ezen megtiszteltetésben! De nem ugy
veszem én ezt Excellentiád' kezeiből, mint Horátz és Virgil a'
10 tyrannus' szolgájától, kerítőjétől a' pólyadálnak 's tyrannismus ken-
dőzésének bérét, hanem mint egygy becsületes Magyar, azon nagy
Hazafi' szeretetének jelét, ki hanyatló nemzetünk' gyámolását 's a'
megförtöztetett emberi értelemnek tisztítását leg szentebb köteleessé-
gének 's leg méltóbb dicsőségének isméri.

15 Éljen sokáig 's szerencsésen Excellentiad!¹ Munkáljon, alkosson
nemző lelkével az emberiség' javára. 'S minthogy én hálás tisztele-
temet egyébbel ki nem nyilatkoztathatom, vegye kegyesen

¹ Excelletiad [th. emend.]

20 Excellentiád² az én lelki oeconomiamnak ezen leg újabb
productumait.³ Ohajtom hogy ezek is meg mutathassák, hogy én is
törekedem csekélységem szerint használni 's örülni fogok, ha ezek
Excellentiád' hasznos életének csak egy óráját is mulatni tudják. –
A' leg mélyebb tisztelettel vagyok

Nagy fényű Gróf 's Kegyelmes Uramnak

25 Mikla, Jun. 10^{dik}.
1815.

alázatos szolgája
Beršenyi Dániel mp

² Excellentiád [th. emend.]

³ productutumait [th. emend.]

**200. Berzsenyi Dániel – Asbóth Jánosnak
és Matkovics Sándornak
Nikla, 1815. jún. 10.**

Tekintetes Ásbóth János és Matkovits Sándor
Uraknak Beršenyi Dániel szíves idvezletét!

5 Nagytekintetű Uraim! Kötelességemnek véltem Ő Excellentiája
határtalan kegyességét különös levél által meg köszönni. A' nemes
szívű Gróf engem valóban érdemem felett meg tisztelt. Méltóztassa-
nak tehát Uraságtok ezen alázatos levelemet bé mutatni. Egyéberánt
pedig igen örülök hogy szerencsém van Uraságtok eránt való szíves
tiszteletemet ki nyilatkoztatni, ki is magamat nagy becsű úri hajlan-
dóságaikba zárván, a' leg szívesbb szeretettel és tisztelettel maradok
10 Nagytekintetű Uraságtoknak

Mikla, Jun. 10^{dik}.
1815.

alázatos szolgája
Beršenyi Dániel mp

201. Bilkei Pap Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1815. júl. 2.

Tekintetes Berzsenyi Dániel Úrnak
Bilkei Pap Ferencz
szíves idvezletet.

5 Nagyérdemű Férjfiú, kedves barátom! Első Zephirrel ígérkezél
hozzánk, 's késel jőni. Nem várlak már, menjen levelem, 's kérje a'
Társaság' nevében gyűjteményedet. E' Társaság a' Nevendék-
papság' virágából van szemelve. A' tagok' fáradhatlan 's nemes
lelkőken alapítám azt. Czelja, középpontot állítván Pesten a' Hazá-
nak Megyéjiben szélllyel, 's távul egymástól a' Nyelvet mivelní 's
10 szeretetni. Vannak közöttök, kiket jobb órák szültek, 's Isteneik
csendbe csalandják hervadni néma falak között a' Haza' javára. En-
nek csalhatlan próbáját vevém eddig már. A' felvett, 's tovább
üzendő tárgy nem merő Helicon – noha ez is – hanem inkább a' tu-
dományok. 'S a' Helicon Istenei karonfűzve ezekkel gyönyör koszo-
15 rút látatnak a' tudós világgal.

 Mi vitte munkád' kiadására? Érthet'd Leveléből. A' hazafiság
kedves barátom, 's tisztelet, mellyel irántad viseltetik. Tőled függ azt
elismerni, 's ohajtását teljesíteni.

20 E' Társaság nőni akar, 's remélhetni, hogy míg a' vérengző
Marsz a' világot dölja, tökéletesen megéri.

 Élj szerencsésen kedves barátom, 's hagyd hinni, hogy sze-
retsz.

 Pesten Julius' 2kán 1815.

202. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak
Nikla, 1815. júl. 5.

Mikla, Jul. 5^{dik.} 1815.

Szeretett Barátom!

5 Rég ohajtom leveledet. Vetted e Verseimet 's jegyzéseimet? 'S
ha vetted, mikor fogod kiadni? Előbeszédet ígértem. De én mast ol-
vasni sem tudok nem hogy írni tudnék. Én mindig kerülöm a' gondot
és mindig többre találok. Irj a' mi tetszik csak engem ne dicsérj, 's
közöld velem a' mit írsz, mert én öregebb vagyok 's jobban esmerem
az emberek' bolondságait 's gonoszságait. Nevemet ne így írd: Ber-
zsenyi, hanem így Bersenyi, mert az Atyám halálos véteknek tartja a'
10 Donatio' orthographiáját meg sérteni. Elj szerencsésen nemes szívű
Barátom 's ne szünj-meg ezután is barátságoddal engem meg tisztel-
ni.

Bersenyi Dan[iel] mp

203. Berzsenyi Dániel – Horváth József Eleknek
1815. júl. 28. előtt

[Visszaul egy (talán a postán elveszett) levelére, mely reflexió-
kat tartalmazott Horváth ódáira. Verseket küld.]

204. Berzsenyi Dániel – Tatay Jánosnak
1815. júl. 28. előtt

[Érdeklődik, hogy kicsoda Horváth András, „a' Zircz énekese”.
Verseket küld.]

205. Horváth József Elek – Berzsenyi Dánielnek
Ivánc, 1815. júl. 28.

Tisztelt Kedves Barátom!

- Leveléd külsőjén kezed írását megismérvén a' leg érzékenyebb
örömmel tellett-el szívem, melly már olly hosszas üdőtől fogva
óhajtá rendjeidet, 's haszontalan. Éppen készülöben valék emlékez-
5 tetni arra, hogy kíméld illy sokáig tartó némasággal gyötreni baráti
érezésemet, melly valamint igen meleg, úgy gyenge, és hamar a' fáj-
dalomig illetődő. Örülök, hogy panaszommal nem szomorítottalak,
mert látom leveledből, hogy írtál, 's reflexióidat-is néhány közlött
Ódámra meg küldéd, de én sem ezeket, sem leveledet mind ez üdeig
10 nem vettem. Felette fájlalnám, ha ez kezemhez nem jönne leg-inkább
reflexióid miatt, mert ezeket csak Te tőled a' Muzák legérdemesbb
Felszenteltjétől várhatom, 's várom leg örömebb, mert így tudom,
hogy pirúlva nem jelenek meg a' pályán, ha a' te karjaidon csüggyve
léphetek arra. –
- 15 Szíves örömmel vettem Verseidet-is. Elragadák azok Gróf Sigray
lelkét, 's nevelte benne azt a' tekintetet mellyel erántad viseltetik. –
Barátom! ez az igen nemes lelkű Férjfiú alig várja, hogy ölelhessen.
- Kérdezed Tataytól ki, 's mi légyen Horvát András a' Zircz éne-
kese. Ez nékem 1809.dtől fogva, midőn a' buzogányos nemzetet ser-
20 kentő versére feleltem elválhatatlan belső Barátom. Nem régiben-is
meg látogatám. Egyenes szívű, nemes lelkű, nagy elméjű, s minden
pontban tekéletes ember. Bővebb ismertetét tapasztalni fogod magad,
mert Horvát Istvánnal, és talán Szemerével nem sokára Miklai laká-
sodban ölelni fog, onnan a' mint ígérte ide jön Ivánczra. – Zircz em-
25 lékezetével én akarék neked kedveskedni, de mivel már bírod, hogy
a' szép mív annál többektől becsültessen, másnak adom, néhány
hozzá adásit itt közlöm veled. – A' minap adott ki új verseket. A'
Nemes szívű Magyarokhoz a' Pesti Nemzeti Teátrum' ügyében, in-
tézte Horvát András Téli Plébános Budán, a' Kir. Univ. betűivel
30 1815. 8. maj. 15. 1. Ezekkel tudom fog maga személyesen kedves-
kedni. Gyönyörű munka! – Tatay mint tegnap értettem nincs Szom-

bathelyen, 's néhány hónapokig tart távul léte. Mihelyest hol létét megtudom kezéhez fogom küldeni a' levelet, 's közleni vele Verseidet.

35 Íme ismét ide zárom egy két újabb ódáimat. Ha az előbbiekre tett reflexiódat meg nem kaphatom, kérlek, Tisztelt Kedves Barátom, közölje velem azokat újra baráti készséged. – Most újan Collinnak egy Dramáját der Cid fordítottam folyó beszédben magyarra. – Szerettem volna egy darabot ki dolgozni az Erdélyi jutalomra, 40 csak azért, had tapasztaltam volna, mit ítélnék ott felőlem, de már késő, 's hivatalom terhesebb volta előbb iparkodnom nem engedett. Most minden órán várom tellyes megszűnését. – Élly frissen! boldogíts barátságoddal, és írásoddal

45 Iváncz Julius' 28^{kán} 815. Tisztelő barátodat
Horvátot mp

Szombathelynek ne adressírozd Leveledet; mert Körmend idább van, az az mindjárt Iváncz mellett, 's onnan vesszszük a' leveleket.

Hogy a' hézag be-telleyen közlöm Gr. Sigray Hanny Kis-Aszszony születése napjára írott minapi odámat, ha vallyon bé tehetem-e ezt-is Ódáim közé? íme: 50

Bár a' köz ember módja szerént soha
Lantomra dalt nem fűz magasabbra kelt
Lelkem, halandó létemet ma
Egy tüzes érzelem elragadja,

55 És ott jelen meg, hol neked e' napon
Éltet teremtett egy le nem írható
Szentebb valóság, a' ki' újján
Függ csuda terhe ezen világnak.

60 'S midőn Királyunk, érdemeit nemes
 Lelkű Atyádnak, szép kegyes! – e' napon
 Eggy üst keresztel díszesítti^(a)
 Könybe borúlt szemeim' be-húnyva

65 Borúlok én a' mennyei láng előtt
 Térdemre, és ott emberi ajkaim
 Néked kegyes Szűz boldog éltet
 Kérnek az ég' kegyesebb Urától.

^(a) Éppen az nap küldé ő Felsége a' Grófnak az újjonnan fel-állított ezüst keresztel rendet. Ez ritka virtusú, 's szépségű Kis-Aszszony a' Grófnak első Feleségétől Gr. Almásy Aszszonytól van. –

206. Berzsenyi Dániel – Horváth József Eleknek
1815. júl. 28. és szept. 13. között

[Megbírálja Horváth verseit.]

207. Berzsenyi Dániel – Bilkei Pap Ferencnek
1815. aug. 17. előtt

[Költeményeinek szövegjavításait küldi Bilkein keresztül Helmeczinek, akit kéret, hogy juttassa el hozzá a verseire kijött recenziót.]

208. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak
Nikla, 1815. aug. 17.

Kedves Barátom!

Már anyit alkalmatlankodom leveleimmel hogy méltán félhetek 's valóban félek is hogy végre meg fogsz unni és impertinensnek

5 fogszt tartani. De engedj meg kérlek 's türd azon alkalmatlanságokat továbbis mellyek munkás szeretetteddel 's nemes buzgásoddal öszve vagynak kötve.

10 Bilkei Pap Ferencz (Pesti kis Pap) által kértelek, hogy a' verseimre kijött recensiót küld meg, hogy ha abból valami hibámat ismérni tanulom, hasznát vehessem minek előtte verseimet újra ki adnánk, 's kérlek is igen alázatosan, hogy addig verseimmel semmi lépést ne tégy mig én a' Recensiot nem látom 's Néked utolsó észrevételimet meg nem küldöm. Ugyan akkor Pap Ferencznek írtam holmi jobbításokat, mellyeket hogy Véled közöljen kértem 's valjon közölte-e, könyörgök add tudtomra.

15 Mast a' Kanisai vásáron, Aug 13^{dik}, egy proclama[ti]o találtatott melly a' polgárságot arra készti hogy földes Uraik ellen szövötközzenek öszve 's kérjék a' Felségtől az Austriai Constitu[ti]ot. Ez a' proclama[ti]o nagy rémulést okozott 's meltán lehet félni.

20 Levelemet Vajda Albertől[!] veszed, ki távulda rokonom és jó eszű poeta ujjoncz. Ajánlom fávoridba 's könyörgök újra hogy a' Recensiót add néki által, hogy azt nekem meg küldhesse.

Ajánlom magamat nagyra becsült barátságodba. Mikla, Aug 17^{dik} 1815.

Bersenyi Dan[iel] mp

209. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1815. aug. 28.

Wiener allg[emeine] Literaturzeitung 1815 May. Seite 603.

Bersenyi Dán[iel] Versei etc.

5 Wer frey von partheischer Vorliebe für seine Nation alles Schöne und Gute, es mag auch welchem Boden entsprossen seyn, liebevoll aufnimmt, und nach Vermögen zu fördern strebt, der wird gewisz nicht gleichgültig dabey bleiben, wenn er sieht dass ein Volk sich seinem Schlummer enttrafft das sowohl wegen der so groszen Verschiedenheit seiner Sprache von den übrigen Sprachen Europas und

10 seines wenigen Verkehrs mit andern Völkern als auch anderer Um-
stände wegen lange Zeit in der Cultur nicht gleichen Schritt mit sei-
nen Zeitgenossen halten konnte. Nicht nur im Ganzen nimmt Ungarn
seit mehreren Jahren an Cultur zu, sondern es hat auch einzelne sehr
15 ausgezeichnete Männer aufzuweisen die nach etwas höherem als
gewöhnlich geschieht, streben. So besitzt es besonders auch mehrere
Dichter, die in ihren Werken nicht weniger Genie als geläuterten Ge-
schmack an den Tag legen. Unter diesen nimmt Berzsenyi billig ei-
nen der ersten Plätze ein und seine Gedichte verdienen den allgemei-
nen Beyfall.

20 Gegenwärtige Sammlung besteht durchgängig einige wenige
ausgenommen in lyrischen Gedichten theils in Reimen theils in grie-
chischen Sylbenmaasse, zu dessen Nachahmung die Ungrische Spra-
che besonders geschickt ist. Unter Berzsenyis Hand scheint diese
Sprache einen neuen Reiz bekommen zu haben, indem er allezeit die
25 Diction der herrschenden Empfindung anzupassen weiss. Einige un-
ter seinem[!] Gedichten zeichnen sich durch eine hinreissende Kraft
im Ausdrücke, andere durch eine schmelzende Weichheit der Spra-
che aus. Der Dichter besingt bald die Liebe in ihren verschiedenen
Äuserungen, bald die Schönheiten der Natur, bald ist es wehmüthige
30 Erinnerung an die Vergangenheit was ihn zu sanften rührenden Kla-
gen begeistert, bald sucht er den Heldenmuth seiner Landleute durch
Erhebung ihrer Ahnen aufs neue anzufachen oder er klagt im stra-
fenden Tone über die jetzige Verderbtheit der Sitten. Nicht selten
besingt er das Glück eines rechtschaffenen mit Wenigem zufriedenen
35 Herzens und muntert auf zum Streben nach Tugend und Vollkom-
menheit. Mehrere seiner Gedichte sind Gelegenheitsgedichte oder an
noch lebenden[!] Personen gerichtet und dadurch eben zeigt er wie
sehr er die Sprache in seiner Gewalt habe, dass ihm nicht nur die
sanfteren Gesänge der Liebe gelingen sondern dass er seiner Leyer¹
40 auch erhabnere Töne zu entlocken weiss. Jedoch scheinen seine üb-
rigen Gedichte vor diesen, die er schon in der Absicht sie öffentlich
bekannt zu machen geschrieben zu haben scheint einen groszen Vor-

¹ seiner <Harfe> Leyer

zug sowohl an Wahrheit der Empfindung als an Einfachheit und Ungeziertheit der Sprache zu behaupten. Im ganzen genommen fällt es gleich auf dem[!] ersten Blick in die Augen dass B[erzsenyi]'s Gedichte kein Modekramm zusammengestolperter nichtssagender Phrasen sondern heilige Ergiessungen eines zart und² tief fühlenden Herzens seyn. Es wäre daher wirklich zu bedauern wenn er seinem Vorsatze getreu bleiben und wie er am Ende seiner Gedichte sagt nimmer wieder die Leyer ergreifen wollte.

Unter den übrigen Gedichten befinden sich auch eine Allegorie betitelt a' Tudományok nach Plato und eine Erzählung a' Remete, allein diese Dichtungsart scheint dem Verfasser weniger angemessen zu seyn, denn dem letzten Gedichte fehlt es an Wahrscheinlichkeit und an einigen Stellen ist es zu weitschweifig. Der Dichten[!] nemlich lässt einen Einsiedler erzählen wie in einem Kloster, das jetzt in Ruinen liegt ein Mädchen von ihrem Vater eingesperrt wurde um sie von ihrem Geliebten der zwar aus altem Geschlecht allein arm war zu trennen. Doch das letztere fand Weg in das Kloster und in ihre Zelle zu gelangen. Allein anstatt mit ihr zugleich zu entfliehen, was doch seine Absicht war, sagt er vielmehr in nicht wenigen Worten dass er mit ihr entfliehen wolle und in einer noch längeren Rede wo man mehr den stolzirenden Dichter als die wahren Empfindungen Liebender hört, bezeugt sie ihm ihre Freude über seine Ankunft. Endlich hören sie Lärm, sie bittet ihn er möchte sie umbringen, und er der doch auf alle Fälle hätte gefasst seyn sollen durchsticht sie als obschon alles verloren wäre, hält ihr dann eine Parentation und bringt auch sich selbst um.

In den lyrischen Gedichten befinden sich viele Stellen aus Horaz, einige haben ihr Daseyn ganz dem Horaz zu danken, und in andern ist wenigstens die Gedankenreihe mancher horazischen Oden beybehalten worden, besonders ist dies der Fall in mancher derjenigen Oden die gewissen Personen zugeeignet sind. Wir wollen uns hier des Beyspieles enthalten was dies, jedem Lesenden ohnehin in die Augen fallen wird. Aus[s]erdem aber bemerkt man auch öfters häu-

² zart<en> und

75 fige Reminiscenzen aus Matthisson, Schiller u s. w. So ist zum
Beysp[iel] folgende Stelle in dem Gedichte az Est S. 116 in der 9.
Strophe ganz im Matthisson:

Illy sz[ent] csendesség ölében

80 Hallgatott minden 's így állt etc – egész az Isteni szüz karja-
it Versig.

Siehe Elysium Seite 6. u. 8. Ferner vergleiche man das Gedicht a'
Mulandóság S. 122. mit der Elegie in den Ruinen etc. und mit Kisfa-
ludy Eingänge zum dritten seiner poëtischen Erzählungen. Dann von
dem Gedichte az élet korai S. 166. die drey ersten Strophen mit
85 Schillers Resignation. Die Diction ist zwar grössten Theils passend
einfach und nicht mit unnützen Beywörtern überladen allein der
Dichter gefällt sich nicht selten zu sehr im Gebrauche der Mytholo-
gie. Mythologie mag zwar in manchen Gedichten an ihrer Stelle
seyn, allein wenn der Dichter durch Namen aus der Mythologie (:
90 und auch diese sind bey B[erzsenyi]³ gewöhnlich nicht blosz von
Diis major[um] gentium und gewiss manchen seiner Lesern[!] unbe-
kannt) das Gedicht erkaltet, und die Empfindung die er erst so tief
erregte, wieder Zerstört, so wird man es wohl schwerlich billigen
können. Ausserdem trifft man auf mehrere Stellen die sehr unange-
95 nehm überraschen und das ganze Gedicht verunstalten, die mehr von
dem kalten Ordner als dem fühlenden Dichter hingesezt zu seyn
scheinen zB. S. 130 das Gedicht a' Reggel:

Már keleten pirulnak az Egek
A' virradó hajnal mosolyog
100 'S a' tündöklő aranyos fellegek
Közt ragyogó fáklyája lobog.

A' pacsirta hangicsálva repdez
Víg örömet zengve kiönti
A' kis fecske 's elefánt örvendez
105 'S a' feljövő napot köszönti.

³ bey <> B[erzsenyi]

Welch eine üble Figur macht hier der Elephant! – so auch wenn er von einem Weisen spricht, der die Tugend unterdrückt sieht, und sich traurig in die Einsamkeit zurückzieht dann weiter fortfährt: szenelője mellett tépi bajúszát. Wer fühlt nicht das Niedrige dieses Ausdrucks? Oft drückt er sich auch sehr unbestimmt aus, wenigstens kann⁴ man öfters keinen zulänglichen Grund angeben, weswegen er lieber eine ungewöhnliche und unschicklichere Metapher für andre gewöhnlichere und schicklichere gebraucht. Was soll man z B. denken wenn er in seiner Ajánlás spricht:

- 115 E' két remek dísz kéri méltán
 A' Ganymed' pohar[át] etc.

Ferner wenn er S. 123. in dem Gedicht a' mulandóság spricht:

- Itt a' forró lelkesedés
 Plutarch' karjára dülve. – Da könnte man wohl billig fragen warum stützt sie sich den gerade auf Plutarchs Arm. Dieser Ausdruck ist
120 rum stützt sie sich den gerade auf Plutarchs Arm. Dieser Ausdruck ist wenigstens sehr unbestimmt und weit hergeholt.
 In Hinsicht auf die äussere Form der Gedichte, mag es wohl manchen befremden dass da die langen und kürzen wenigstens nach dem Urtheile der meisten neueren ungrischen Dichter in der ungrischen Sprache so fest bestimmt sind, diese dennoch in ihren gereimten Gedichten noch immer nur die Sylben zählen ohne auf die Länge
125 oder Kürze dieselben nur im Mindesten Rücksicht zu nehmen. Von B[erzsenyi] hatte man um so mehr hoffen sollen dass er diese Schönheit nich[t] vernachlässigen werde, da der grösste Theil seiner Gedichte in griechischen[!] Sylbenmaasse geschrieben ist. Übrigens
130 gebraucht er sehr oft falsche Reime z B: rohanása mit váza, rátok nyájasságok, szépet szívet etc. er setzt dort männliche Reime hin, wo in der vorigen Strophe weibliche waren, und oft gebraucht er kurze Endsylben für männliche Reime die doch nur bloss Assonanzen
135 sind, und bekanntlich in keiner Sprache für Reime gelten können.

Was die Ausgabe betrifft, diese ist schön und correct. Nur können wir uns nicht erklären was doch den Dichter oder Herausgeber

⁴ wenigstens <kann> kann

bewogen habe nicht immer dieselbe Orthographie zu beobachten.
Man liest an einigen Stellen: Küpris, an anderen Cypris etc.

140 Ez a' recensio. Most tégy mindent a' mit jónak itélsz 's küldd
mennél előbb mert Trattnernek előpénzt is adtam már. Ne nevezzük
e a' most küldött új darabokat 4dik Könyvnek? Megtartsuk e az első
kiadás rendjét, 's nem volna e jobb különválasztva adni a' mért ver-
seket a' rímeseiktől juxta ordinem chronologicum, 's ezt te magad
145 tudod legjobban. Küldd meg azon jobbítást is mellyet Bilkeihez
küldél mert azt nem vevém még tőle.

Egy nyaláb könyve van nálam letéve gyermekeid Informa-
tor[ának] Trattnertől, alkalomadtva általküldöm. Éljen boldogul. Ten-
ger a' dolgom. Siskovicsom' atyja halálán van. Épen ma éjjél után
150 küldém le postán Úrfimat hogy életben lelhesse.

Pest Aug 28kán 1815.

210. Horváth József Elek – Berzsenyi Dánielnek
Iván, 1815. aug. 30.

Tisztelt Kedves Barátom!

Horvát András Barátomtól újra néhány exemplárt kapván a' ma-
gyar Theatrom eránt ki adott Verseiből, íme kedves Barátom sietek
abból eggyel neked kedveskedni. Szerzője édes Attyának Augustus
5 elején történt halála miatt a' fájdalomtól annyira le-nyomattatott,
hogy egészsége-is meg-bomlott. Én a' mennyire lehet iparkodom
őtet vigasztalni. Leveledet, mellyben Odáimat recenseálad még nem
kaptam, a' mit én felette sajnállok; mert tudom, hogy azok által nem
kevésé ismerném meg hibáimat, holott egyenes szívűséged azokat
10 tartózkodás nélkül terjesztené barátja eleibe, 's én előttem ez becses,
valamint gyűlöletes a' fondor hízelkedés. Nitschnek javasolt Mun-
kájára már adtam Commissiót alig várom, hogy meg-kaphassam;
még eddig Batteux vala kalauzom. – Horvát András Vitkoviccsal¹

¹ Vitkovicssal [th. emend.]

15 meg akara látogatni, a' mint utolsó levelemben tudtadra adám, hogy
kit munkáidban imád személyessen tisztelhetvén meg-ismerhessen,
de a' mint a napokban írja, Vitkovics nem tudom mi okból el-
maradott, 's így már most nehezen lesz utjokból valami. Élly frissen!
Szerencsétlesd mentül előbb leveleddel a' te híven tisztelő

20 Iváncz Augustus 30^{kán} Barátodat Eleket mp
1815

Döbrenteynek küldöttem néhány ódákat, 's ő azzal becsült meg,
hogy a' prænumerátiót tőlem el nem vette. Hogy én-is meg mutas-
sam éránta hálás indulatomat, ez után a' miből lehet, szaporítani fo-
gom én-is a' Muzeumot. – Tatayt ide a' Grófhhoz édesítettem, foga-
dása szerént szünnapjait itt fogja tölteni. –
25

211. Horváth József Elek – Berzsenyi Dánielnek

Ivánc, 1815. szept. 13.

Iváncz, September 13^{kán} 1815.

Tisztelt Kedves Barátom!

Már sok Barátimat kértem a' végett, hogy munkáim éránt tett
észre vételeiket közöljék velem, de annyira kívánságom szerént még
5 egy sem tellyesítette kérésemet, mint te. Köszönöm szívességedet! –
Igaz ugyan édes Barátom, hogy ujjoncz Poétának ismerhettél küldött
darabjaimból, noha én már régtől fogva, 's úgy szólván gyermek ko-
romtól űzöm természeti ösztönömtől késztetve, ezen szép mestersé-
get, de én sem annyira a' Theoria szabásaitól mint a' természettől
10 vezéreltettem mind ekkoráig. Azon darabok, mellyeket veled közlék,
még csak első ki-dolgozásaim voltak. Mert ha valami tárgyat lantom-
ra akarok venni, szokásom, addig, míg tüzem tart, gondolataimat
rendbe szedni, 's versekbe önteni, félre teszem, 's egy idő múlva elő
vénén, törülök, hozzá adok, csínosgatok. A' Magyarokhoz írt ódám
15 meg van változtatva régen, az Erdélyi Muzéumban látni fogod ho-
gyan? Ez: kis ded ebét nyalogatja, nekem magamnak sem tetszett, de

már akkor el-küldém. Az ágyékiból jött borostyán-t el változtattám, 's többeket. Gróf Sigray Hanni-hoz. Ezen Odámra tett észrevételedet valóban igen hálás köszönettel veszem. De kérlek az itt foglalt értelem nem eggyezhet-e meg azzal az érzéssel, melly azon alkalmazotassággal ömledezett szívemen? Én ezt akarám mondani: noha én a' köz nép szokásával szerencsét, hosszú életet kívánni, egy szóval gratulálni nem szeretek, a' máj nap mind azon által érzékenységet anynyira el ragadta, hogy szokásom ellen oda fel haték, hol néked egy Mindenható életet adott, minthogy ez a' nap azzal-is jelesebb, hogy jó Fejedelmünk nemes lelkű Atyádat éppen ezen nap ajándékozza meg az érdem keresztel, mellyből eredett érzékeny örömöm könybe borítja szememet, 's magamon kívül borúlok le az előtt ki neked életet, annak illy jutalmat adott ezen nap. Azonban illy koszorús Poétának mint te vagy édes Barátom engedni kész örömet akarok, mert tudom, hogy jobban be látsz a' dologba, azért a' te gondolatod szerént íme így változtattam ezen ódámot:

Gróf Sigray Hannihoz.

Néked kegyes Szűz, a' kinek ajkain
 35 Rózsák virítnak, 's mennyei kecs mosolyg,
 Éneklem e' dalt, a' ligetnek
 El-ragadó kies ernyejében.

Nézd! melly dicsően jön-fel ez' ünnepen
 Ott a' hegyek közt a' fiatal nap! – Áh!
 40 Örvendj! – Ez a' nap adta élted',
 Ez mosolyog vala rád először!

'S mi több: Királyunk érdemeit nemes
 Lelkű Atyádnak szép kegyes, e' nap' eggy
 Ezüst keresztel díszesítti
 45 Dupla öröm! – jeles ünnep! – Óh jer!

Tűzd barna fodrod' fel koszorúval, és
Míg én ez' agg tölgy lágy hivesén dalom'
El-zengem, érzésidnek áldozz
'S a' Gráciáknak¹ emelj te oltárt.

50 Íme ez-is még csak az első munka, el-hiszem, hogy fogsz ebben-
is akadni olyanra, a' mi változást kíván.

A' Természethez, mindenben el-fogadom itt észre vételedet. Va-
lamint Lantomhoz irtt Odámra nézve-is, csak a' mi ennek végezetét
illeti, vedd ellenkező vélekedésemet. Én Lantomat szállítottam-meg,
55 melly még kedvesemet-is a' haza kedvéért zengi, midőn azt mon-
dom, hogy noha oda már az a' kegyes, kit olly örömmel énekeltem,
van még a' miben őt fel-lelem, jer tehát édes Lant, a' haza oltáránál
énekeljünk továbbá-is, 's kedvesem húnytával ne hunnyon-el hazai
buzgóságunk. Ez az én értelmem, 's ha ezt világossabban fejezem-
60 ki, talán te-is édes Barátom meg-elégszel vele. Az Alvó kedvesem-
hez intézett Odám végén a' morál néked édes Barátom nem tetszik,
fő-képp, mivel azt mondom, hogy csak addig vagyunk boldogok míg
aluszunk. Én azért végeztem így ezen Odámat, mivel a' vers ezen
nemének tulajdona, hogy valami ujjal, 's váratlannal végződjön, mint
65 Horácznak csak nem minden Odáiban tapasztaljuk. 'S vallyon édes
barátom, ha jól meg-fontoljuk (félre tévén, 's nem ide értvén mit a'
philosophia a' valódi boldogságról tart, hanem pure poetice vévén)
nem akkor vagyunk-e mentek minden gondtól, aggságtól, fájdalom-
tól, midőn egy édes álomba merülve, mint egy a' boldogság ölében
70 nyúgszunk? – Azonban én mindenben a' leg-szívesebb köszönettel
fogadom el tanácsodat, 's ennek utánna, ha ez által terhedre nem le-
szek, mihelyest le-másoltathatom, minden munkáimat közölni fogom
véled. Én azt tartom igaz barátomnak, ki hibáimat egyenes szívvel
75 fel-födi, nem a' ki hízelkedésből a' béka krákogását-is filemile csat-
togásának mondja. Barátom! én örökös hál adód leszek szívessége-
dért, 's rajta leszek hogy várakozásodnak mindenben meg-feleljek.

A' mi Orthographiámat illeti, hidd-el már szinte confusus lettem
némellyekben. A' magyar Literaturában, a' mennyire csak időm en-

¹ jav ebből: Gráciáknak

gedte már 13. esztendeje, hogy nagyobb szorgalommal, és
80 vígyázással forgolódom. Majd egyik, majd másik Írónk' írása mód-
ja tetszett inkább, 's soha meg nem állapodhattam. Már most tehát
azt a' közép utat vettem-fel, hogy Pápai² Sámuel szerint a' beszéd
béli ki-ejtésre, más részről pedig jelesebb Íróink élésével élek.
85 Gyengíttem igen-is, a' mennyire lehet a' szavakat, de még eddig reá
nem vehettem magamat, hogy ezt generális regulának tartsam. p. o.
a' mint írod: érzékenyen frissen, ha szóval így ejtjük érzékenyen,
frisen, csúfosan ejtjük, már ellenben nyájosan, kedvesen s t[öb]b]
e[f]f[éle] szebben esik; – nem volna-e jó illyeseket a' poezisban
communisnak vennünk, a' mint t. i. szükségünk kívánnya? – Én sem
90 jottista, sem y ista nem vagyok, hanem a' mint a' szó a' beszéd béli
ki-ejtéshez jobban hangzik úgy írom, p. o. élj ezen szóban j val azért
nem élek; mert a' beszédben lágyan ejtjük ugyan, de a' j át nehezen
tudnánk az l. után ki-mondani, szépen ejthetjük pedig ki így élly. –
Ezen szóban[!] mell, csak nem régen kezdtem így élni melly, erre-is
95 önnön meggyőződéseim ellen csak a' baráti engedelem vitt, mivel
Horvát András, a' Zircz' énekese, mindég pirongatott miatta. E' mi-
att nem merem felvenni Kazinczy-nak-is ezen szavát árny, a' mi
gyakorta a' versben igen helyesen esnék, és rény. Én Sándor István-
ba a' virtus-t erénynek-is olvastam, és ezt Horvát Barátom-is ké-
100 szebb el-fogadni, mivel úgy mond ő látszatik ezen két szóból öszve
alkotva lenni erő, és fény. – A' mi az idegen szavakat illeti, igen-is,
úgy élek velök, mint eredeti képpen íratnak, de ollyasokban, a'
mellyek mint egy meg-magyarosodtak magyar Orthographiával él-
tem még eddig. A' zs. helyett 's-el élni valóban igen helyes gondolat,
105 hogy különbséget tegyünk, más szavainkban, de én úgy gondolnám
jobb lenne a' dolgot meg-fordítanunk, p. o. így írni igasság, gasság,
rózsa, zsupp, ha csak a' mint mondod rövídsége miatt el nem fogad-
juk, de ekkor ismét a' nyomtatást rútítjuk az úgy-is sok
accentusokkal. – Még egyszer igen igen köszönöm Tisztelt Barátom
110 észre vételeidet, 's bővebb meg-fontolásom után iparkodom, maga-

² hogy <s.....> Pápai

mat azok szerént alkalmaztatni; vajha csak távúlról jelenhessek-is meg azon pályán, mellyen te már fénylesz!

- 115 Dudinktól a' napokban vettem levelet, egészséges, de nagyon beteg volt. 23d. Septemberre írja, hogy meg látogat Ivánczon. A' Sz. Mihályi vásár mindenkor Sz. Mihály napján szokott meg-esni, de mivel az idén pénteken esik, a' zsidók miatt alig ha vagy utánna való Hetfőn, vagy előtte Szeredán, avagy Csötörtökön nem fog esni, eleget tudakoztam, de senkitől bizonyosan (itt is rosszszúl esik egy s el) nem érhettem. Leg-jobb lesz, vedd utadat előtte való héten Körmendnek, 's míg a' Vásár lesz múlass Ivánczon, boldogítsd a' te tisztelő barátodat, 's tellyesítsd a' Gróf' kívánságát, ki ha ideje engedte volna régen meg-tisztelt volna maga-is. – Tataynak írtt leveled most is még nálom van, mert ő nincs Szombathelyen, de a' napokban el fogom neki küldeni. – Mí édes Barátom repræsentálunk a' 125 Consiliumnak, hogy a' Királyi Commissionak végét szakaszthassuk, következő képpen lakásomat Szombathelyre fogom venni November kezdetével, October' 4^{kén} pedig meg-esküszöm Ujváry Bábi-val, ki egy valóban tökéletes Kis-Aszszony, Győri Szemerében. Holnap Szombathelyre megyek, egy alkalmas quártélyt keresni, városban hivatalomra nézve hasznosb lesz élnem, Szala patakai csekély 130 jószágocskám, azt tartom úgy sem érdemli meg, hogy ezen előttem olly kedves Megyéből, mellyhez hivatalom-is kötelez, ki-költözzem. – Hamarjában íme ismét egy Ódám: kérlek rostáld meg jól:

- 135 A' szellőhez
A' kedves sírjánál.
- Halkal suhanny-el lengedező Zephyr
Kedves halottam' sírja felett, hol ő
Szelíd galamb képében ollykor
Itt lebeg, és nyögi hű szerelmét.
- 140 Halkal suhanny-el lengedező Zephyr!
Midőn szerelmem' jajjai ömlenek
Szívem' sebéből a' Kegyesnek
Kit szereték, temetője' ormán.

145 Halkal suhanny óh! – a’ mikor át fogom
 Forrón keresztjét könnyeim’ árja közt,
 ’S a’ nyár remegve reng felettem
 Bánatos érczetet[!] lehelvén.

 150 Halkal! – midőn hív kedvesem ætheri
 Szentebb alakban rám mosolyog szelíd
 Tekintetével, ’s azt mutatja:
 Hogy neki nincs köze a’ halókkal.

 ’S ájúlva ismég orma fölé rogyok,
 Hol várva, várom végemet. – Óh halál.
 Szakaszd-ki e’ bús szívet egyszer,
 155 ’S föld tetemim’ Kegyesem’ porával!

 Halkal suhanny-el lengedező Zephyr
 ’S lassú nyögésem bús ömléseit
 Szárnyadra vévén vidd az égbe
 ’S mond: hogy az egy Kegyesért ömölt-le. –

 160 Élly frissen Tisztelt édes Barátom! ’s szerencséltesd mentül több-
 ször igen kedves írásoddal a’ te

 igazán tisztelő Barátodat
 Horváthot mp

212. Berzsenyi Lajos – Berzsenyi Dánielnek
Hetye, 1815. szept. 28.

Kedves Fiam!

 Ha Tulmon Pál Úrral jó módjával végezhetz[!] fiam, te lássad,
 magadnak tész mind hasznot mind kárt, nekem már minden csak
 olyan mint az árnyék, ugy cselekedjél tehát a’ mint legjobbnak talál-
 5 lod. Nálunk rosziul fizet a’ gabona, egy kis mahlmunk[!] van. Többet

írnék, de ezt is alig tudtam írni, az Úr Isten áldása legyen rajtatok
kivánom mindnyájatokon

Hetye 28-dik Sept.

815.

a te édes atyád

Bersenyi Lajos

10

[Címzés:] Monsieur

Monsieur Danieli *Bersenyi*

Mikla.

213. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak

Gomba, 1815. okt. 1.

fogalmazvány

Gomba Oct. 1^{ső} 1815.

Kedves édes Barátom!

Csudálom, hogy Bilkeitől mind eddig meg nem kaptad jegyzése-
imet. Tán ez is haragosod? Ha lehet kérlek, vedd tőle által azokat,
5 mert meg lehet az hogy nem jutnak mast mind azok eszembe
mellyeket akkor néki irtam. A' mellyek mast eszemben vagynak
ezek: A' Kis Papok Társaságához... ezen sor után: [„]Mellyek va-
kabbá tették a' vakot” tedd ezt: [„]És a lenyűgött józan értelem” A'
szarvas Isten áldozatja lett. A' Döbrenteihez szőlő epistolában, a'
10 hol volt: S igaz keresztény verseket csinál: tedd: S igaz keresztény
verseket kohol. Több mast nem jut eszembe. Hanem mint hogy a'
Recenzensemnek¹ a' reggelemnek kezdete olly rosznak látszik... két
első versek helyébe ezen...

¹ Recensemnek [sh. emend.]

214. Berzsenyi Dániel – Helmeczi Mihálynak

Nikla, 1815. nov. 7.

Kedves Barátom!

Epistolaimba tett némelly változtatásimat nem rég meg küldtem
's reményem eddig már vetted, de ha venni nem találnád kérlek add
tudtomra hogy azokat néked ismét meg küldhessem. Reflexióidat
5 baráti szeretettel ki kérem és elvárom. Én a' literatori barátságot csak
ugy becsülöm, ha abban a' gondolatoknak határtalan közlése a'
láncz, egyéb eránt csak ugy nézem azt mint gyermeki hiúságot.

A' minap adósok maradtunk Trattner Urnak a' könyvek árában
négy forintal mellyet ime alazatos köszönettel meg küldünk ezen
10 Sidótól. Ha terhedre nem lesz kérlek küld meg ezen könyveket:
Svartner de Scultetiis. Az Orosz hadi fogoly Koczebue Moricztól. A'
Sidó ki fogja fizetni. Éljen szerencsesen! Mikla, Novemb 7^{dik} 1815

Bersenyi Dániel mp

215. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek

Széphalom, 1815. nov. 8.

Széphalom Novemb. 8d. 1815.

Szeretett barátom,

Mi sok holnapok oltá megholtunk egymásnak. Én csakugyan
jobb vagyok náladnál, mert hamarább mégyek hozzád, mint te én-
5 hozzám. De valamint az én hallgatásom nem erede elhűlésből, úgy
hiszem hogy te is nem azért hallgatsz, mintha barátságod erántam
fogyni kezdene. Élesszük-fel azt ismét, édes barátom, 's engedd ne-
kem azt az örömet, hogy a' leglelkesebb levelek a' mellyeket venni
szoktam, ismét lángoltathassanak.

10 Én April. 10dikén feleségemmel és legidősebb leányommal egy-
utat tevék Bécsbe, 's onnan Június első napján érkeztem-meg há-
zamhoz. Midőn feleségemet a' Helmeczi társaságában általvivem

Budára, hogy ők ismerjék azon két szoba' ablakát a' mellyben 1794.
 Decemb. 19dike olta 1795. Sept. 27dikéig lakattattattam, a' hideg
 15 nap annyira elhűté a' feleségem' gyomrát, hogy egész útja alatt bete-
 geskedett, 's sok nap ki sem meheté a' házból. Visszajövőben Győr-
 ből Tétig jöttem-le, azt forgatván magamban, hogy onnan Pápára,
 Zirczre, Veszprémbe, 's ha lehet Keszthelyre 's Miklára menjek; de
 20 mind az a' nagy elgyengülés a' mellyben feleségem épen ezen vidé-
 ken érzette magát, mind a' Téti Takács tanácsai, hogy fordúljak-
 vissza, Pápaít és Drétát nem lelem, 's a' Duna mellett lovat mingyárt
 kapok, felétek meg fog ölni a' várakozás és bosszúság, megváltoztat-
 ták útamat. Ha megint meglátom azt a' várost a' mellynek azt óhaj-
 tom, hogy valamelly Tündér kapja-fel 's tegye Pest mellé, tulajdon
 25 lovaimon mégyek, 's útamat Sopronynak, Dukának, Nagy Bajom-
 nak, Miklának 's Keszthelynek fogom vehetni. Iróink közt talán
 csak Berzsenyi az és Himfy, a' kit én még nem láthaték. Helmeczit,
 Bilkeyt, Téti Takácsot, Horvát Andrást és Pápayt most végre láttam,
 's láttam Téten azt a' nyugalmas fedelet is, melly alatt Himfy szüle-
 30 tett.

Bécsi útamról szálló leveletem közleni fogta veled Sárközi bará-
 tunk, és így a' Potentátokról 's Bécsnek füstjéről, gazdagságairól,
 lármájáról 's vétkeiről hallgathatok. – Azok helyett olly dolgokról
 35 szólhatunk, a' mellyek közelebb érdeklik szíveinket. – Engedj helyt
 egy tréfának legelőbb, 's jusson eszedbe hogy atya vagy, 's illik
 atyának lenned.

Ötödfél esztendő fiam minap jó kedvében dalla az asztalnál. A'
 gyermek alatt ült; vánkost téteték alá. A' gyermek előtt a' szó isme-
 retlenebb vala mint a' párna. – Vánkos? Vánkos – Lángos! monda,
 40 a' nélkül hogy tudná mi a' rím. Nézzd, nézzd a' poetát! kiáltá anyja.
 Mindnyájan neveténk. Még vendégem is. – Emíl azonban nem szünt-
 meg teljes torokkal danolni. Czigány, hozzd a' baraczkot, ezt dallá
 mindég, önn magától, mindég, meg mindég. Kértük, hagyná abba, de
 nem akaránk ártatlan és nem illetlen kicsapongásaiban megháboríta-
 45 ni. A' féket megrántani mindég nem okosság. – A' gyönyörű selbst
 gedichtete sor addig folyt szájából, hogy egyszerre csak kipattan a'
 másik sor, melly, reménylem, javallásodat mind poetica mind

50 æsthetica mind moralis tekintetekben meg fogja nyerhetni: – Kifű-
rom a' hasadot. – Bár ez a' semmi szikrája volna a' benne talán lap-
pangó poetai talentomnak! –

Hát te, hát életed' boldogítója, hát gyermekeid mint vagytok? mit
csináltok? ezek mit engednek reményleni? Te mit dolgozol? Messze
haladál e azon próza-munkádban, mellynek első ívét én küldém visz-
sza Neked?

55 Én Ossziánt adám-ki ez idén, az az inkább Bécsi útam olta 's vá-
rom a' Publicumtól és Somogyi Gedeontól a' koszorut érte vagy a'
kárhoztatást. – Az Antimondolatban semmi részem, Sept. 14dikénél
előbb nem láttam a' nyomtatást, a' kézírást nem soha; az az első be-
tűn kezdve az utólsóig a' Szemerée és Kölcseyé, – azt kivéven hogy
60 a' vad! igen igen vad! elbérnialást nekik más adta. Ezt sajnálom 's
szégyellem. De mivel sajnálni késő, azt mondhatom Somogyi Gede-
onoknak – nomen enim hoc singulare casum non habet – hogy
vicem pro vice. – A' petulantiaácska talán elhagyja az embert ezen
tűkör után, 's úgy látszik, hogy a' Keszthelyi Abbas Plebánus a' ke-
65 zénél lévő ex[em]pl[áro]kat többé nem osztogatja ki mint tulajdon
mívét. – Egyéberánt Szemere nagy szikrát kap ezen írása által a'
dolgozásra. Mielta ez megjelent többet dolgozott mint az előtt négy
eszt[en]deig, és most excellenter. Nincs tudósabb Philologusunk
mint ez és Kölcsey; 's minthogy a' kettő igen szereti egymást, a' ket-
70 tő olyan mintha egygy volna.

Én most Zrinyinek Sirenét és Ne bánts d a' Magyarját adom-ki.
Olvastad e Ruminak Monum[enta] Hung[arica] nativo sermone
scriptáját? Olvassd-meg, kérlek, és szeressd őtet, látogassd-meg
Keszthelyen.

75 Él j szerencsésen, kedves barátom! Mint a' szép híves patakra A'
szarvas kívánczik, Lelkem úgy óhajt válaszodra 'S utána ohajtozik.
Igy énekli ezt Szent Dávid után az én Ecclésiám.

Öllem szíves tisztelettel.

Kazinczy Ferencz

80 Olvastad a' mit Prof. Zsombori mond az Erd[élyi] Muzéum 3dik
füzetében? Az a' Társaság mit fog tenni? az Író kezét kapja-meg?

vagy az Olvasó ítéletét tiltja-el? Én azt hiszem hogy sem egyiket
sem másikat, hanem Bábel tornyát akar építeni.

216. Szentmiklóssy Alajos – Berzsenyi Dánielnek
1815. júl. 11. és dec. 2. között
töredék

öröminnepe megújult.

5 Kazinczy alacsony szikár Ember. Homlokán komolyság ül; de
szemeiben az elevenség' tüze ragyog. Hajai őszek; arczai béesettek;
az alsó ajaka a' felsőnél domborúbb; orra hajlott; testalkotása
egykor igen egyenes lehetett: de most az idő' súllya alatt gör-
nyedez; mozdulatja sebes; a' társálgodásban maga alkalmaztatása
kedveltető; figyelme minden csekélységre kiterjed; beszéde csinos,
's ment minden bűja piperétől. Lelkét nem festem, mert azt azonn
kívül is isméréd.

10 Boldog az, kit a' barátság' Géniusza illy széplelkű Emberhez fű-
zött! Vígasztalhatatlan volnék, ha ezen szerencséről lemondanom
kellene!

Élj boldogul kedves Barátom! 'S engedd azon mértékben bírnom
szeretetedet, a' mellyben Te az enyémet bírod.

15 Maradok

tisztelő hív barátod

Szent-Miklóssy Aloyz mk

217. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1815. dec. 2.

fogalmazvány

Mikla, Dec. 2^{dik}. 1815

Tisztelt férjfiú 's barátom!

5 Mi nem haltunk meg egymásnak 's meg sem is halhatunk. Hűl-
tünk, de meg nem hülhetünk. Hülünk mert a' természetnek rende alúl
fogjuk annak enyészését is, de elenyészését sohasem, vagy csak ak-
kor midőn érezni meg szününk. Én ezt nem csak hiszem, hanem
tökéletesen tudom. Levelezésünk félbeszakadt egy kis korig 's két-
10 ség kívül ezután is félbe fog az szakadni, mert ha egygyütt volnánk
is kifogynánk néha a' beszédből, kivált a' ki csak néha, csak télen
üzhetem az én csekély lelki oeconomiámat, mit tudnék Néked sokat
írni? Ha van mit írnom, hidd el írok, akár írsz Te akár nem, de ha
nincs mit írnom, ha Te írsz sem írok. Így cselekedtem én már előbb
is 's így cselekedtél Te is mast 's hogy több ízbeli leveleimre nem
15 feleltél, megleégszem azzal a' mentséggel, ha azt mondod hogy nem
volt kedved írni, mert ezzel a' mentséggel gyakran meg kell elégedni
az en Barátimnak is. Én e' részben tökéletes szabadságot kérek ma-
gamnak 's adok minden Baratimnak, mert ezen szabadság nélkül né-
kem a' barátság nem barátság, hanem csak alkalmatlan comple-
20 mentírozás, mellyet nem azért adunk egymásnak hogy kedvünk vol-
na arra, hanem csak azért, mert ugy szokás.

Hallgatásodat csaknem kipótlá nekem a Te legrokonabb másod-
nak Aloyznak levele. Láttalak abban minden Kedveseiddel egygyütt
s¹ olvastam nem a Te írásaidat, de a' Te szavaidat, 's részt vettem
25 atyai örömeidben, valamint mast is örvendek hogy örömeidet gyer-
mekeiddel nevelkedni látom. Még senki Teged nekem ugy le nem
tudott festeni mint Aloyz 's meg írta mit beszeltél Bécsi utadról 's

¹ egygyütt <'s nem a te> s

idősebb Kisasszonykádrol. Ird le te is nekem ötöt ha kedved 's idő
lesz hozzá. Igen ohajtom azt² a' széplelkű ifjat bővebben is ismerni.

- 30 Ossziánodat csak mastanában kaptam, de nem valék még elké-
szülve annak olvasására. Te valóban méltán várhatod a' koszorút;
mert ki fogja ismét Literaturánkat olly szép productumokkal gazda-
gítani mint Te? Olvastam az Antimondolatot is. Csudálom hogy
35 Szemere a' kámpoló gyermeket vissza kámpolja. Azt vagy dorgálás-
sal vagy hallgatással kellett volna büntetni. A' Debreczeni poesis és
Grammatica jól meg van gunyolva, de Somogyit, úgy gondolnám,
helyesen gunyolni nem is lehet, mert a' mit mondott nagy részben
igaz. El kellett volna tehát választani az igaztól a nem igazat 's így a'
publicumnak megmutatni hogy Somogyi vagy bolond hogy azokat
40 meg nem tudta választani vagy huntzsut[!] mivel azokat tudva össze-
keverte hogy a' publicumot azáltal vakitsa; meg kellett volna mutatni
hogy az ő satyrája csak olyan mint midőn a' bolondozók a' Mi-
atyánkhoz a' cigány imádságot keverik 's hogy ha mind helyeset
mondott volna is, mivel azt személysértve mondta és a' minden eset-
ben kéméllést érdemlő írókat mocskolt tehát bolond, mert vétett a'
45 literatura ellen 's következésképpen mint ember maga ellen is. De
mit lát a' publicum ezen Antimondolatból? Csak azt hogy csufolni
akar és nem tud, a legtudósabb tonuson írt okoskodásokat a'
leggyermekesbb tréfával, a' biographiát mesével zavarja 's végre az
50 élő embert eltemeti és bucsuztatja 's mindezen tréfáknak megvalósí-
tására nevét aláírja! Melly contrast! Ez a' gyermekes tréfa a' névnek
aláírása által oktan hazugsággá vált. Hát az a' quietált Major melly
furcsa rollt játszik? Az a' terengettét az a' sapperment, melly üres
habatolás! Valóban csudálom hogy Szemere illy ügyet csak így tu-
55 dott védelmezni. Azonban köszönjük meg mégis jó szándékát; a' bo-
londoknak elég, az okosak előtt pedig nincs reá szükségünk.

Nemrégiben Kisfaludy maga verseit olvasván sógorom előtt mi-
dön³ ez egy versét különösen dicsérné, felkiálta Kisfaludy hevesen:
De biz az ebatta mind szép!! Így kiálték fel én is midőn kedvedért

² ohajtom <Öt> azt

³ előtt <midőn> midőn

- 60 Zsomborit olvasni kezdém De biz az ebatta mind szép! 'S azonban látám hogy az egész szép disserta[tí]ónak csak az a' resultatuma hogy más a' dolmányzür 's más a szürdolmán! A' mi individualitasunk semmiben sem sajátabb 's oszthatatlanabb, mint a' philologiában és poesisban. Itt egységet keresni, balgatagság. Kis-
65 nek ezen magyarságom hibás: zordon Inség, Róma' csüggedése. én pedig mast is csak azt hiszem hogy az ebatta mind szép! Ki lesz bíró? A' Bohógyi? Éljen szerencsésen! Én mast semmit sem írok, ha csak majd a' tél unalma valamire nem hajt.
- P. s. Minthogy nekem mast a' theatralis darabok írására kezd
70 kedvem jöni, igen leköteleznél ha minek előtte hozzá fognék Koczebuenak hibáira figyelmessé tennél. Ird meg, kérlek, az ő nevezetesebb hibáit 's légy e' részben is mint mindenekben mesterem.
- A' Religiok eredetét félben hagytam mivel azt mondád hogy azt kiadni nem lehet. Magamnak minek írjam, ha másoknak nem használhatok.
75

218. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1815. dec. 3.

Mikla, Dec. 3^{dik.} 1815

Tisztelt férjfiú 's barátom!

- Mi nem haltunk meg egymásnak 's meg sem is halhatunk. Hültünk, de meg nem hülhettünk. Hültünk, mert a' természetnek
5 örök rende alúl mi sem vagyunk kivéve. Éreztük az öszvetalálkozás első örömeit, éreztük 's érezni fogjuk azoknak enyészését is, de elenyészését soha sem, vagy csak akkor, midőn érezni meg szününk. Levelezésünk félben szakadt. Kétség kívül ez után is felben fog az szakadni, mert ha együtt volnánk is ki fogynánk néha a' beszédből.
- 10 Kivált én, ki mind a' beszédben mind az írásban igen hamar ki merítem magamat 's egyéberánt is az én csekély literatori oeconomiámat csak télen üzhetem, mit tudnék Neked sokat írni? Azért hogy nem

írtál elég mentség nekem, ha azt mondod hogy nem volt kedved hozzá, mert ezen mentséggel az én barátimnak is gyakran meg kell elégedni. Ezt a' szabadságot megkívánom magamnak s meg adom én is barátimnak. Hallgatásodat félig ki pótlá nekem a' Te legrokonabb másodnak Aloyznak levele. Láttalak abban kedveseiddel 's olvastam nem a Te írásodat de a' Te szavaidat. Még senki Téged nekem úgy le nem tudott festeni mint Aloyz. Meg írta mit beszéltél bécsi utadról 's idősbb Kisasszonykádról. Részt vettem atyai örömeidben 's örülök hogy Magadtól is értem melly méltán gyönyörködöl Emíledben.

Ossziánodat csak mastanában kaptam, de nem valék még el készülve annak meg olvasására. Ki fogja ismét Literaturánkat illy szép productumokkal gazdagítani mint Te? Láttam az Antimondolatot is. Csudálom hogy Szemere a' kámpoló gyermeket vissza kámpolja. Dorgálással vagy hallgatással kellett volna ezt büntetni. A' Debreczeni poesis és grammatica alkalmasínt meg van gunyolva, de Bohógyinak több kellett volna. Meg kellett volna azt a' publicumnak nem csak mondani de mutatni is, hogy Bohógyi a' sok igaz közé sok nem igazat is zavart 's következképpen vagy bolond hogy¹ azokat meg nem tudta váloztani, vagy gazember hogy tudva öszve keverte; meg kellett volna azt mutatni, hogy az ő Satyrája csak olyan, mint midőn a' bolondozók a' Miatyánkhoz a' cigány imádságot keverik; meg kellett volna azt mutatni, hogy a' ki a' literatort mocskolja, vét a' Literatura ellen vét maga ellen és az egész emberiség ellen.

Nem régiben Kisfaludy olvasván a' maga verseit egy Sógorom előtt, midőn ez egy versét különösen szépnék mondaná, fel kiálta Kisfaludy hevesen: De biz az ebadta mind szép! Így kiálték fel én is, midőn kedvéért Zsomborít kezdem olvasni: De biz az ebadta mind szép! 'S azonba látom hogy az egész szép disserta[tion]nak csak az a' resultatuma, hogy más a' dolmányyszűr 's más a' szűr dolmany! és hogy más nemzetek nem tudják ezt ki mondani: kullogok! A' mi individualitásunk semmiben sem sajátabb 's oszthatatlanabb mint a' poesisben és Philologiában. Itt egységet keresni tudatlanság. Kisnek ezen magyarságom hibás: zordon ínség, Róma' csüggedése. Én pe-

¹ bolond <az> hogy

dig mast is csak azt mondom hogy az ebadta mind szép! Ki lesz a'
Biró? A' Bohógyiak?

50 A Religiók' eredetét félben hagytam, mert ha ki nem adhatom,
minek irjak magamnak? Mast leg inkább valami játék darabnak
írásához kezd kedvem jönni 's meg lehet hogy még e' télen egyet
írok. Mellyért is igen szeretném 's nagy lekötelezéssel venném Ha[!]
Koczebuenak nevezetesebb hibájira engem figyelmessé tennél, mert
én ezt az embert annyira becsülöm hogy félek ne hogy az ő hibájiba
essem. Kérlek tehát légy e' részben is mesterem 's élj szerencsésen.

55 Bersenyi Dániel mp.

219. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1815. dec. 3.

Mikla, december 3d. 1815.

Kedves barátom!

5 Minthogy én már az óda reptéhez naponként nehezebb s restebb
kezdek lenni, legujabban arra határoztam magamat, hogy a
theatrumon próbáljak szerencsét. Hogy tehát itt is mind Töletek;
mind a Bohógyiaktól ismét méltó koszorút nyerhessek, taníts meg,
kérlek, mellyek azok a hibák mellyekért Kotzebue mind Tőled mind
egyebektől olly igen gáncsoltatik s mutasd meg hol s mint vét az
10 izlésnek és mesterségnek törvényei ellen, mert én ezt az embert any-
nyira szeretem, hogy az ő hibájinak megismérésére elégtelen vagyok.
Hogy tehát azokba ne essem, írk kérlek, valamit csak tudsz róla. Az
Antimondolatot eddig láttad. Mit ítélsz róla? Én ugy gondolom a
kámpoló gyermeket nem kellett volna vissza kámpolni, hanem ok-
tatni s dorgálni, a publicumnak pedig nem nevetséget kellett volna
15 szerezni, hanem meg kellett volna mutatni, hogy Bohógyi a sok igaz
közé sok hamisat is kevert, s következésképen vagy bolond, hogy
azokat meg nem tudta választani, vagy gaz ember hogy azokat
összekeverte; meg kellett volna azt mutatni, hogy az ő satyrája csak

20 olyan mint midőn a miatyánkhoz a bolondozók a cigány imádságot
keverik; és hogyha mind helyeset mondott volna is, mivel azt go-
rombán, személy sértve mondta, és a minden esetben kémélést ér-
demlő írókat és az által a literaturát is mocskolta, tehát vétett a
literatura ellen s következésképen hazája ellen és maga ellen is.
25 Mind ezeket igen könnyen meglehetett volna s meg is kellett volna
mutatni.

Élj szerencsésen, édes barátom, s öleld meg helyettem Wesselé-
nyit.

220. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
1815. dec. 11.

VIDA LÁSZLOHOZ. Dec. 11d. 1815.

Hah, melly idő! A' feldühült vihar
Kéményeimben kínosan jajog
Mint a' Charybdisz' vinnyogó csudáji
5 Midőn Eől a' tengerekre csap,
'S tajtékos habjaikat kevergeti.
Sötét az est. Eltérek asztalomtól,
'S remegve, mintha az ég föld rám akarna
Borulni, a' kályha mellett helyt fogok,
10 'S visszáteszem képzeltemben magam'
A' szép napokba, mellyeket virúlt
Narcisszaidnak gazdagsága közt,
És, a' midőn a' rekkenő meleg'
Nyilait tovább kinn már nem tűrheténk,
15 Romod' boltjában és a' hűs berekben,
Barátom, együtt töltöttem veled.

Oh Törtelen élt három szép napom,
Ha fogsz te nékem újra feljelenni?
Ha fogjuk ismét bízatosan csevegve,
20 Álmatlanul kihúzni az éjeket,

	Míg Helmezcink, hogy virrad, ¹ felsikolt, 'S eloltja a' többé kelletlen világot? Mikor fogod te nekem Koppinak Újra emlegetni lelkes oktatását?	
25	Mikor Horányit a' hevest, vadat, De a' jókhoz jót, szelídet a szelídhez? Oh emlegessd! űk engem is szerettek, 'S lelkem tüzedtől fenntebb tűzbe kél.	
	Ha majd Vendégid elfognak; 's te rám	
30	Többé nem ügyelsz, ellopom magam' Közzületek, hogy rejtettebb szobádban Elrészegűlve nézzem másait A' Huysumoknak és a' Van Dyckeknek;	
35	És ott Battóninak szép asszonyát, Ki a' galád Triumvirt kedvesének Kaján nagyságára emlékezteti; – 'S átkot kiáltva a' gaz Triumvirekre Galeriácskád' ismét elhagyom.	Cleopatra Augustusszal csudáltatja a'. Julius Cæsár mellyképét
40	Te hús fej és szív nélkül nem valál, 'S az ég megadta néked a' mit ű Adni a' jobbaknak áldásúl szokott. Az édes kis hasznocska mellyedet Nem fűzte szűkké; csalfa fényedet	Corpus sine pectore. dulce lucellum
45	El nem vakítá, a' maszlagos kehelyt Te, mint az a' <u>nagy folt</u> , nem illetéd. Pénzt, csillogást, nem fényt, keresnek űk: Éldelletet ² te, 's tiszta fényt, 's barátot. 'S a' mit kerestél, bőven megnyeréd.	Éldellet Genuss éldellem ich geniesse
50	Te, a' midőn az ég' lakóji között Fellépe Wesselényi, homlokát	

¹ hogy <már> virrad

² űk: / <Te> Éldelletet

- Körülkerítve a' makkos kosszorúval,
Melpomenének árva gyermekeit,
Nagyszivü Polgár, ótalomba vetted,
55 'S sok áldozattal megtartád nekünk.
Csudáltam a' Tevőt, 's Az szeretettel
Felém jöve, 's Ő 's én egyek levénk.
- Oh aldott óra, mellyben engemet
Megszállta a' vers- és könyvgyártás' dühe!
60 E' sánta vers nem vers Böngészinek,
'S Réti Jakab 's Ripókvári Márk Úr (rossz vers, mint a'
És Kalkaim beszédemet nem értik; rossz Criticusok)
'S hogy métely ez a' Népre prŰvokálnak
És a' szokásra, melly a' nyelvben Úr.
65 De bár melly mázolás ez, engemet
E' mázolás nélkül az én Vidám,
És Szemerénk, Kölcseink, 's láng Helmeczink,
'S te, Szent-Miklós! nem kedvellenétek.
Elég nekem! – Emílem 's Antonínom
70 Pirulni fognak egykor nyelvemért,
Barátimért ha fognak é pirúlni?
- Kedves barátom, Te az én Epistoláimat valaha javallatodra méltóztattad; illő volt tehát veled ezt a' ma elvégeztet közlenem, anynyival inkább, hogy ha valamiként ez is megnyerné tetszésedet, ez
75 által fizessem-le neked egy részét azon igen nagy örömnek, a' mellyet nekem tegnapelőtt érkezett genialis leveled adott. Edesen nevettem azt, 's az a' De biz az ebadta mind szép sokáig felejthetetlen lesz előttem. Én a' tréfát tudom érteni, azt is tudom érteni, mikor valaki a' maga szép munkáját, nem azért mert az az ő munkája, hanem azért mert a' munka szép, szépnek mondja. Elöttem szenvedhetlenebb a' hamisság mint az immodestia, 's úgy tartom, férjfihoz amaz kevésbbé illik mint ez. A' vas szeg úgy is előbb utóbb kiüti magát a' zsákból, 's akkor azon felül még azt kell szégyelnünk, hogy fel nem érénk ésszel, hogy az úgy is kisül.

- 85 Ez a' De biz az ebadta mind szép nagy kolcs nekem; azt mutatja
 hogy Kisfaludi valóban haragszik hogy az én Recenzióm egyebet
 mond, hogy nem mind mondja szépnek a' mit K[isfaludy] a' maga
 legnagyobb részben isteni Szerelmeiben írt. – Grof Desöffy József is
 azt hiszi, hogy nem mind vétek a' mit ott K[isfaludy]nak vétkül ki-
 90 tettem, p: o: Belzebub dajkája. A' mint látom, úgy mond utolsó leve-
 lében, te Horátnak is sok sorát kitörtenéd. Visszaírtam a' Grófnak,
 hogy ki, igen is, ha Horátn most élne, és magyarul írna. Mert ki az a'
 ki most ezt merné írni: a' dagadt – pufogatása, turgentis verbera
 caudæ? ki ezt: numquid ego a te magno prognatum deponco a
 95 consule cunnum? kívánok e én tőled consulcsinálta –? Cato elment
 a' Circus Floraeaba: de én 1800. nem mentem volna a' Generál Gróf
 Fekete János által Pesten a' Hét Elector' palotájában tartott
 Bacchanálba, hol 16 pár tánczos, 's ezek között Gróf Unwerth,
 Unwerthné's a' férjhez már mehető leánya, 's Gróf Fekete Ferencz,
 100 a' Generál' fíja, MEZÍTÉLEN tánczolának, minden figelelél nélkül.
 Az Orcheszter egy firhang alatt zengett, a' Generál pedig felöltözve
 's pipázva nézte a' fíját és a' többít. Ferdés közben ezt bízvást, bíz-
 vást négy szem közt is a' szerelem boldog órájában: de hideg vérrel
 és Cynicus természetességgel – azt már nem.
- 105 Nagyon örvendek hogy Zsombori eránt úgy gondolkozol mint én;
 szeretem látni hogy a' jókkal egy értelemben vagyok. Vallyon tudta
 e az az ember mit beszéll? mert beszéll, sokat beszéll, és a' mit
 beszéll nagyon beszélli, noha affectálja a' modestiát: de én nem ér-
 tem mit akar, hanemha azt, hogy a' dologban van kevés is sok is 's a'
 110 két szél közt kellene állanunk. Megpróbálom mire mehetek vele.
- Kotzebűnek minap olvastam, az az e' tavasszal, Benyovszkiját.
 Alig vártam hogy végét érjem. Szép scénákat terem. A' theáteri for-
 télyokat tudja, bírja: de mázol, dialogusa rossz, nem elég nemes, 's
 minden darabján kitetszik, hogy nem szokott törölgetni. Schiller a'
 115 Matthisson stíljében azt dicséri, hogy azon mindenütt látszik az edle
 Zurückhaltung, az³ az a' szók' válogatása, az eszmélet, a' stíllel való
 bíbelődés, ha tudnillik ez a' szó apróságos gondot nem jelent. Így

³ Zurückhaltung, <azzal> az

- írtak a' Classicusok is. De minket Gyöngyösi arra szoktata, hogy mi
 120 ÖNTSÜNK. Bővebben Kotzebue⁴ felől nem szóllok, mert én őtet
 nem ismerem, nem is fogom.
- Én Pethét soha nem láttam, vele semmi szövetségben nem állot-
 tam, neki soha nem írtam, levelét soha nem vettem. De a' Ruszek
 emberei, az az a' Mondolatisták, tudaták vele, hogy én az ő
 125 Képzelmész szavát nem szeretem 's rossznak mondom. Ezért az ő
 megbántatásáért ellenem két explosiót engede magának a'
 Nemz[eti] Gazda leveleiben ellenem.[!] Nem is fájt, nem hogy
 szólottam volna reá. Most harmadikat engedte. Eggy Ludas Matyi
 nevű tréfát írt 16 lapnyi nyomtatványban. Hexameterek. Gróf
 130 Desőffy Józseffel szoros szövetségben van, mert a' testvére a' Gróf-
 nak Szent Mihályi jószágában Szabolcsban telkes Gazdája. A' Gróf
 nekem xb[er] 7dikén ezt írja: „Pethe általam⁵ küldi neked az ide zárt
 kis bolondságot. Nem rossz.” – D[essewffy] nem értette mi a'
 célzás. Azt beszéllek ezek az ömlő hexameterek, hogy Ludas Ma-
 tyit, minthogy neki süveget nem vett, Döbrögi megverette. Matyi
 135 Döbrögit az erdőbe csalja. Megveri. Mint Chirurgus gyógyítani kez-
 di. Megveri. 'S így még kétszer. Ebből áll az egész história. A' ta-
 lálmány, a' poetai Oeconomia, igen jó; a' prosodia kegyetlen, a' stíl
 paraszt, a' moralitást láthatod. Hideg vérrel olvastam, mintha
 140 Bohógyira volna írva. – A' harag és bosszú nagyon nemtelen érzés,
 's nem azt alacsonyítja meg vele az ember a' ki ellen olyat követ,
 hanem magát. A' legnagyobb nyugalomban írtam neki, hogy
 Matyiját vettem, 's nem tudom MI BÁNTJA. Én Æsthetikai Fachban
 dolgozó vele didacticus Munkák Írójával collisióba nem jöhetek, no-
 ha a' Romai Agricolák és Mitterpacher olly szépen írtak, hogy a'
 145 Szép-Írók számába is számíthatnak. Nyomtatott munkák felől sza-
 bad ítélni jól rosszúl, szabad ki is mondani a' mit ítélünk. – A' levél
 nincs írva sem a' megijedés sem az ingerlés tónjában. Én nem tudom
 mi Magyar Írók mit akarunk. Más Nemzeteknél nincsenek e
 Recenziók; ne legyenek e nálunk is? nem kívánja e ezt a' Nyelv és

⁴ Jav. ebből: Schiller

⁵ Pethe <az> általam

- 150 Literat[úra] java? Nem vallánk e kárát hogy eddig ezt a' nagy ösztö-
nét a' jól írásnak nem ismertük? Nem, de mi azt akarjuk, hogy új
szót, új phrázist, orthogr., grammatikai igazításokat ne EGGY tegyen
hanem EGGY EGÉSZ TÁRSASÁG. 'S hol az a' társaság? 'S azután
is a' Társaság fogja e vinni a' jó Irót, vagy a' jó Író a' Társaságot? –
- 155 Marmonteli Regéim felől Szemere és Szent Miklósi azt ítélik
hogy az[!] mind a' 9 Köteteimben legjobbak, Döbr[entei] hogy nem
jók.
Ossziánom felől Döbr[entei] hogy az excellens. Szent Miklósi
hogy jók de megtetszik rajta hogy siető tollal van dolgozva.
- 160 Yorick felől Sz[ent] Miklósi hogy semmit sem ér, Stipsics hogy
minden darabom közt a' legjobb.
Gessner felől Szemere és Kölcsey hogy semmi. – Ezt én
kimondhatatlanul szeretem tudni, és a' legnagyobb csendben hallom.
Batsányi Brünnben raboskodik, minekutána Párizsban tett
165 szolgálatjaiért azzal bízattatott, hogy amnystiát nyer, sőt talán jutal-
mat is. Sajnálom szívesen. De miért csinál az ember holmit haragból
hogy nem szaladhat a' dicsőség' pályáján, hogy nem ragadják? miért
remél kívül boldogságot, mikor azt itthon találni lehet? miért csinál
fényért pénzért olyat a' mitől borzad a' becsületes ember? De sze-
170 rencsétlen, és így szánjuk. Ha igaz a' hír, jó dolga ugyan nincs.
Melly sok inség éri az embert! Ölellek tisztelő barátsággal.

221. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1815. dec. 29.

Széphalom Xbr 29d. 1815.

Kedves barátom,

- Boldog új esztendőt. – Tegnap előtt estve haza érkezvén
Lasztóczról, hol Szemerémnek társaságában az innepet együtt töl-
5 töttem, asztalomon találám az Ajtay Sámuel levelét azon hírrel, hogy
Szathmár V[árme]gye Beregszászinak EZER forintnál többet gyűjte
jutalmúl azon hazafiúi hűségéért, hogy a' Nyelvet annak gonosz

rontóji ellen védelmezte. Nézzd barátom, mennyire megyen a'
 10 Vitkovicshoz írt ártatlan Epistoláján[!] támadott bosszu. Legrende-
 sebb az, hogy a' dolgot ott Subst[itutivus] V[ice] Ispán Isaak Sámuel
 vitte, ki nekem barátom. Veszekedni senkivel nem fogok, mert
 becsülöm magam, 's bízom ügyemhez; az ugyan soha el nem
 akasztatik többé. De szükség hogy ezek a' jó szívű de eléggé fel nem
 15 világosított emberek lássák mi rosszat tettek. Ha kezedenél van Cice-
 ro, vessd-fel a' Philippicák III. c. 187. 's ott egy szép helyet találsz,
 hominem stultum magis infatuare publica mercede. – Addig is míg
 nyomtatásban látod Apológiánkat, olvassd mai munkámat.

ERDŐSI. HÁROM JELENÉSBEN.

20 Midőn Erdősi az első distichet
 Csinálni merte, Polyhymniánk
 Fellépe a' szent Olympba, s térdre hullván
 A' nagy Kronión' széke előtt, kiáltá:
 Aldásodat, nagy Isten, kezdetemre!
 25 Homérem' lantja a' földön újra zeng.
 Hellász és Látzium nem holt-ki egészen.
 Akard, és egy szabad nép, mellyet én
 És Líber vettünk kedvezéseinkbe,
 Letészi vad tüzét, 's Rómának és
 30 Athénnek nyomdokán futásnak indul,
 Ugy a' hogy új nép nem futand soha.
 A' kezdet még csekély: de én Virágot
 Leczkéim alá veszem, 's Venúzium
 Ismét meghallja a' szózatot madárt.
 35 Keblembé zárom Tétnek Áldozóját,
 'S mint a' midőn Aédon tiszteli
 Bájjengzetével a' győző Napistent,
 Ki a' telek' vad szörnyeit elveré,
 'S ismét felhossa a' régen-várt tavaszt:

40 A' Zircz' Apollja¹ akként dicsértetik-meg.
 Aldásodat, nagy Isten, kezdetemre!
 Zeüsz int, 's a' szép Kihallgatott virágait
 Feltészi lábaihoz, 's vigadva száll-el.

II. JELENÉS.

45 'S beszellje a' Költő mik történtek itt?
 A' nóta szép, mond A, de nem magyar;
 Nekünk magyar kell, nem deák 's görög.
 'S ha kell külföldi, mért nem a' tatár?
 Mert a' tatár rokonvér, monda B,
 50 'S a' syrus és zsidó 's arabsz, velünk.
 Erdősi servum pecus, így felel C,
 's rossz ímitátor; ötet viszketeg
 Furdalja; ujjakkal óhajt a' seregben
 Kimútattatni, hogy az az AZ ő. Beregsz. pag. IV.
 55 Mit? kérdi D; – ez új, ez a' szokással
 Ellenkezésben áll; 's jó é tehát?
 Mert a' szokás itt, mint mindenhol, Úr.
 'S ha jó is, ugy mond E, ki bírta rá
 Hogy ő csináljon jót? A' lant miénk,
 60 'S nem a' tiéd, nem az enyém 's övé. (Zsombori)
Mindnyájan kezdjünk, hogy ha kell nem Eggy.
 Mindnyájan, monda most F, semmiben
 Nem teszünk kezdést; azt mindig csak eggy,
 Vagy csak kevés társ, teszi. Ám tehát
 65 Próbálja mit tud ő; de hozza előnkbe,
 'S mi fogjuk neki mondani, tud é ő
 'S bár tudjon! Tudni nem fog, hogyha Mi
 Hogy nem tud, úgy találjuk – monda G.

¹ Jav. ebből: Apollját

70 Itélni jussom nékem is vagyon,
 Így szólla H, mert én is Nép vagyok.
 'S kimondom: én nem értem. E' szerént
 Egyéb nincs hátra, minthogy a' kobozt
 Engesztelésül áldozza a' Szokásnak,
 Ha hív polgárnak óhajt NÉZETŐDNI.
 75 Ne szóljon a' kit nem hall a' – siket.

III. JELENÉS.

Erdősi után egy vad csoport dühült
 Gyötrő zengésre, 's egyik a' szelés' Cæsura.
 Négy pontjain rímet kezde csattogatni.
 80 Gonosz hexámetert 's pentámetert
 Gyártott nőstényke 's hím, 's tudós 's tudatlan,
 És a' tudatlan még makacsbb leve.
 Szép, oh igen szép! mond Polhymniának²
 A' kancsal Isten; méltán kérkedel!
 85 Ez é az a' te Rómád és Athéné?
 Sergemben, úgy mond Mómusznak komoly
 De csendes arcczal Polyhymnia,³
 Jót 's rosszat együtt úgy lelsz mint az ég'
 Sergében leljük Ámort és Szilént,
 90 És téged ormos, sánta, kancsal Isten.
 Mellyíke a' jó, mellyíke a' gonosz,
 Azt értik a' kik engemet szeretnek.
 'S epés gúnyoddal én nem gondolok,
 'S felszálla, 's vitte a' pártát kedvesének.

² mond <Polym> Polhymniának

³ Jav. ebből: Polhymnia

222. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1816. febr. 8.

Mikla Febr. 8^{dik.} 1816.

Tisztelt Barátom!

- 5 Tegnap vettem Sárközitől két szép leveleidnek copiáját és már ezeken kívül is kettővel tartozom. Valóban, én Néked örökös adósod leszek, ha csak azt meg nem engeded, hogy két s három gazdag leveleidet eggy üressel fizessem le, üressel mondom mert hidd alig tudok azokra egyebet írni mint azt, hogy azokat köszönöm. Meg győzhetetlen hidegség 's munkátlanóság fog el napról napra 's mind azon ösztönök mellyek valaha lelkemet izgatták lassanként ki alusznak. Barátom, én Téged egykor meg dorgáltolak[!] hogy az emberiséget gyűlölni kezdéd; gyűlöld kérlek! én azt meg vetni kezdém 's érzem hogy mind magamnak mind az emberiségnek meg haltam. Százszor felveszem tollamat 's százszor le teszem; mit irjak? 's cui bono? a' bolondokat tegyem okosokká, vagy a' gazembereket jókká? Oh 15 gyűlöld tehát kérlek a' te epéd élet magadnak 's orvosság egyebeknek. Örülök hogy újra kedved ereszkedett a' Bohógyiakkal való tusárra! 'S vajha szent haragod több illy szép jambusokat is okozna, hogy a' mi mondolatos és Ludas Matyis Litera[turá]nk a' sok szemet köztött több illy szép gyöngyöket is mutathatna.
- 20 Én mast a' Somogyi Kupát akarom a' játékszínre állítani 's már ötven lapig terjedt.¹ De meg nem mondhatom néked melly resten s kedvetlen dolgozom. Későn vettem észre hogy itt a' Religiorol és országlásról kell szólni, mellyekről okosat mondani keserves. Bámnom hogy bele kaptam. Jobb lett volna addig az árnyék székre járni – 25 ez Pethei szóllás, annyit tesz ez mint verset írni, mert Pethének verset írni és reteradaba menni sunt Synonyma. Csudalom hogy ő mast a hexameteres árnyekszékbe ment! Ugyan nektáros hexameternek lehetnek azok!

¹ lapig <kész> terjedt

30 A' Vidához írt Epistolában kérlek magyarázd meg ezen sorokat:
Csalfa fényedet // el nem vakíta, a' maszlagos kehelyt // Te, mint az
a' nagy folt, nem illetéd. Ezeket nem értem.

35 Akár mit mond Gr[óf] Desöffy, ne hidd hogy Himfiről sokat
mondta volna, sőt igen keveset! Az ő versei kedvesek lehetnek a'
szerelmes gyermekeknek, kik érzekeiket² csiklandoztatni szeretik, de
az érett embernek nem egyebek azok, mint üres hangicsálások. Ki
előtt nem volna unalmas sőt nevetséges az a' végtelen szeretközés.
Csudállak téged hogy az illy gyermekségeket isteniknek 's szentek-
nek nevezed. Gyermekségek! bolondozó gyermekségek! 's a' mi leg
40 nevetségesebb hiuság, maga feleségével bolondozik. A' ki a' virtust,
ferjfiui okosságát, az emberi nem javát kívánja terjeszteni, azt ne-
vezd isteninek 's szentnek, a ki szünetlen pityereg, dühösködik s hi-
valkodik, akár mi szépen pityeregjen, dühödközzön s hivalkodjon,
azt hagyd a' gyermekeknek. Élj szerencsésen.

² kik <...> érzekeiket

223. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
1816 tavasza

[Megkéri Berzsenyit, hogy írjon drámát az Erdélyi Muzéum pá-
lyázatára, mert kevésbé bízik azokban, amelyeket eddig kapott.]

224. Dukai Takács Judit – Berzsenyi Dánielnek
1816. júl. 4. előtt

[Megküldi *Recenzió. A' Dijonyi Poetára írt versekre* című mun-
káját. Ezt lásd a *Függelékben*.]

225. Kazinczy Ferenc – Berzsényi Dánielnek
1816. jún. 11. és szept. 13. között

[Erdélyi utazásáról küldte, tartalma nem ismert.]

226. Kazinczy Ferenc – Berzsényi Dánielnek
1816. szept. 13. után

[Erdélyből hazatérte után írta, tartalma nem ismert.]

227. Berzsényi Lajos – Berzsényi Dánielnek
1816. szept. 21. előtt

[Rossz egészségi állapotáról és a rossz termésről számol be.]

228. Berzsényi Dániel – Berzsényi Lajosnak
Nikla, 1816. szept. 21.

Mikla Sept. 21^{dik} 1816.

Kedves Atyám Uram!

5 Mind azon rosszak, melyeket kedves Atyám Uram levelében
számlál, nálunk is meg vagynak, nálunk sincs sem gabona sem
egészség, szüretünk is igen sovány lesz, mert azon keveset is a' mit
hozott a' szőlő a' jég elverte és a' mi csekély van az is éretlen mind
eddig, én annyiban szerencsésnek mondhatom magamat, hogy sok
tavasz[!] ro'sot¹ és kukoriczát vetettem melyeknek nálunk jó dísze
10 a' munkám újra ki jött, de mind eddig² én sem kaptam egyy

¹ rósot [emend. PN alapján]

² addig [emend. PN alapján]

15 exemplárt is, hanem mihelytt kaphatok fogok küldeni. Ha néha leve-
let nem írok, azért meg ne szomorodjék kedves Atyám Uram, mert
én beszélni sem tudok sokat annyival inkább írni; néha az idő, néha
más bajaim nem engedik, hogy írjak néha pedig nincs mit írjak, az én
szeretetemnek és tiszteletemnek meg bizonyítására pedig nem szük-
ség, hogy írjak, mert hiszen azok természetesek. – Fiui hajlandóság-
gal maradok

Kedves Atyám Uramnak

20 kézsókoló fija
Bersenyi Dániel

229. Helmeczi Mihály – Bersenyi Dánielnek
1816. okt.

[Megküldi a Bersenyi-versek második kiadásának néhány pél-
dányát.]

230. Takácsi Horváth János – Bersenyi Dánielnek
1816. máj. 10. és nov. 10. között

[Beszámol utazásáról Jénába, felhívja a figyelmet barátaira,
Leopold Petz-re és Leopold Wohlmuth-ra, valamint Gottlieb August
Wimmerre, aki Bersenyi verseit tervezi németre fordítani.]

231. Bersenyi Dániel – Takácsi Horváth Jánosnak
Nikla, 1816. nov. 10.

Bersenyi Dániel levele, Horváth János Jenai egyetemi tanulóhoz

Nikla, Nov. 10. 1816.

Kedves Úr, barátom! Igen köszönöm erántunk való szíves meg-
emlékezését, 's követem egyszersmind a késő válaszáért. A tavaszban

5 hat hétig, most pedig három egész hónapig az ágyat nyomtam, 's
csak most kezdek lábbadozni. Csaknem egész háznépem a nyárnak
s¹ ősznek legnagyobb részét betegen töltötte. Úgy tetszik az Úrral
együtt minden Istenek elhagyták házamat. Farcsit is tovább lelte há-
10 rom hónapnál a mindennapi hideg, úgy hogy az egész nyáron nem
tanulhatott. Ez a hideglelés olly közönséges volt nálunk s tán az
egész Dunán túl való kerületben, hogy azt ezer közül alig kerülhette
egy el. Én úgy gondolom hogy ezt a szörnyű forró nyár és ősz okoz-
ták, mellyek itt olly melegek voltak, hogy Afrikába is beillettek vol-
na. Csak most Novemberben kezd az idő nem hidegülni, hanem csak
15 hivesülni. Irigylem az Úrnak azon sok szép örömeit, melyeket utazá-
sában Bécsben, Prágában, Drezdában, Lipsiában, Halleben, Jenában,
Weimarban, Gothában, Schnepfenthalban, Göttingában talált és ér-
zett. Valóban, ha nevendék gyermekeim nem volnának, mindjárt
utánna mennék az Úrnak, – és együtt hallgatnánk a Németeket. Két
20 vetélkedő ifju baráti, Petz és Wohlmuth, Kis János Superintendens
által is ismereteseke előttem, dicsérték. Könyvemnek második kiadá-
sából csak Octoberben kaptam Helmeccytől néhány exemplárokat.
Hírem 's tudtom nélkül Helmeccy egy hosszú kalauz értekezést ra-
gasztott elejbe az úgy nevezett ujitásokról a nyelvben. Homertól fog-
25 va mindent mozgásba hoz annak megmutatására, hogy a nyelvet
ujítani kell. A munka szörnyű tudós és szörnyű bolond. Gondolhatja
az Úr, mint boszonkodom, hogy engem ezen ostoba grammaticasteri
perbe kevert. Mert ki fogja azt gondolni, hogy ő azt tudtom nélkül
irta? Lesznek olyanok is, kik azt hiszik, hogy én magam irtam. Az
30 első kiadásban tett cőrigatióit most kérésemre ugyan viszacorrigálta.
De az ő neologusi dühe, csakugyan most sem engedte meg, hogy
munkám mocsok nélkül jelenne meg. Így p. o. ezen szavakat: ferdik,
fereszt, lebeg, így cőrigálta: fürdik, füreszt, lebelg. Ugy-e gyönyörű
ujdon uj szók? A herókat, a bajnokokat mind kiirtotta és azok helyett
35 hőseket rakott be. Így a herók leányát változtatta hősek leányává. És
ezen energiás² soromat: Mig herói biborsüveg így rontotta el: Miglen

¹ nyárnak <'s> s

² ezen <eng> energiás

hősi s. a t. A ki tudja, mi különbség van a mig és miglen között, nem fogja csudálni, hogy én ezt elrontásnak nevezem. De Helmeczy, kétség kívül soha sem fogja az Ódának stylusát megtanulni.

- 40 Igen köszönöm, hogy az Úr, recensensemét (Petzet) tudtomra adta. Irja meg neki, hogy azon két gáncsolt verseket: Már keleten s a t. és: Szenelője mellett s a t. megigazítottam. Mert azokat én is helyteleneknek éreztem. 'S a többiekét is megigazítanám, ha gáncsait helyeseknek látnám. Irja meg neki, hogy Horáztot, Mathissont, Schillert követni nem hiba, hanem dicsőség, 's a ki ezeket nem követi, az későn jár, 's hogy én azért nem irtam rímes verseimet mértékkel, mert tudtam, mi a szükséges és mi a szükségtelen törvény a versben. Mert kell ugyan ezekben is a szavak illő gördületére vigyázni, de azokat szoros mértékre szedni, szükségtelen nyügnék tartom. Csudálom a németeket, kiknek csak képzelt mértékjek van, hogy ezzel vesződnek.

- Azt is írja az Úr, hogy egy német barátja, Wimmer, verseimet németre kezdi fordítani. Örülök, hogy a németek is szeretnek. De mondja meg ezen érdemes barátjának, hogy csak a jobbakat fordítsa.
- 55 Mert sok gyermekkori darabjaim vannak mellyekkel a kényes németek előtt kevés becsületet szerez magának és nekem. S hogy tekintse meg az új kiadást, mely az idegen foltokból ki van tisztítva, 's néhány új darabokkal megsaporodott.

- Én már fél esztendeje, hogy semmit sem dolgoztam. A mult télen kezdtem ugyan egy theátrális darabot koholni. Nem tudom, lesz-e elég béketűrősem a télen elvégezni. Még a tavasszal kért Döbrentey hogy írjak egy drámát számokra, mert keveset bizott mindazokhoz, mellyeket kapott. De mint hogy én levelére nem feleltem, ő sem irt azóta 's következésképp én sem tudok semmit az egész dologról.

- 65 Hazánkban fölötte szük termés volt az idén. A búzának kilója már Pesten is 70 ft. volt, de most kezd szállani. Bor is igen kevés lett, de jó.

70 Ajánlom magamat becses szivességébe. Éljen szerencsésen használja életének ezen szép epocháját, fejtse ki szép tehetségeit, irjon nekem még többször is. Mindnyájan idvezeljük.

Barátja

Berzsenyi Dániel

232. Berzsenyi Dániel – Festetics Györgynek
Nikla, 1816. nov. 15.

Nagy fényű Gróf!

Kegyelmes Uram!

5 Excellentiád engem már régen azon irkálók közé számlált a' kik ugyan tudnak írni, de élni nem. Valóban én már sokat vétettem Excellentiád előtt az udvariság ellen s megvallom hogy ez az érzés sokszor meg keseríti számban a' csirák tejét. De kérem Excellentiádat ne tartson gorombának, tartson inkább szemérmesnek.

10 Ezen két exemplárt csak mast kapván sietve küldöm egyiket a' Herczegnének, mert kevélykedve hallom beszélni sok hazafiaktól hogy Ő Herczegsége magyarul tanul, a' másikat pedig a' kis Tasilónak, mert reményelem hogy az is magyar Tasiló fog lenni.

15 Rumi megajándékoza engem a' Georgiconnak legujabb nyomtatványival. Elhültem – elhaltam látván hogy azok mind németek! – Én Keszthelyben eggy magyar Veimárt ohajtok látni! A' Nemzetiség minden 's nincs e' nélkül semmi boldogság. Minek töltjük csűrein-
ket, ha azokat oltalmazni nem tudjuk, nem tudjuk pedig ha nemzeti-
ségünket elvesztjük. – De engedjen meg Excellentiád ezen hazafiúi
20 gyengeségemnek! Mert valóban gyengeség illy semminek mint én a' Nemzetről aggódni; Excellentiád gondja az, mert olly dicső épületnek rakta le talpköveit, melyet csak a' Haza omladéka temet-
het el.

25 A' legmélyebb tisztelettel vagyok és maradok Excellentiadnak
 Mikla, Nov. 15^{dik.}
 1816. leg kisebb szolgálja
 Bersenyi Daniel mp

233. Kis János – Berzsenyi Dánielnek
Sopron, 1816. dec. 6.

Kedves Komám Uram!

5 Az ajánlott Ifjat, Zigán Lajost, azzal a szíves óhajtással, hogy reménységünknek eleget tegyen, úgy hagytam módban, hogy ezen rendeimet személyesen adja kedves Komám Uramnak által 's haladéknélkül kezdje-el a' tanítást. Ne sajnálja Komám Uram a' methodust vagy legalább a' letzkék' rendjét elébe szabni, 's mit hogyan kíván tetetni, értésére adni. – Igértem neki komám Ur engedelme mellett a' kosztón, szálláson 's egyéb commoditáson kívül esztendeig 200 forintot és az úti költség megterítését.

10 Tökéletes szívességgel vagyok állhatatosan

Kedves Komám U[ra]m[na]k
 Sopron] Dec. 6dikán, 1816. igaz tisztelője
 's barátja Kis János

234. Festetics György – Berzsenyi Dánielnek
Keszthely, 1816. dec. 21.

Tekéntetes Tábla Bíró Úr
 nekem drága Nagy Jó Uram!

5 Nagyon köszönöm, hogy rólam és fiamról meg emlékezni méltóztatott és híres nemes munkáinak második kiadását vélem közölte. Ezen alkalmatassággal a' midőn a' könyvet fel nyitnám, éppen szemembe ötlött azon Aoni lelkeknek tulajdonos jóvendelése, hogy a'

- Keszthelyi zöld parton emelkedik a' csendes Helikon. Azért, hogy bé-tellyesedjen a' Niklai Bölcsnek, a' kinek dits' hírét az halandóságnak köde el nem éri, előrevaló mondása, ime itten Keszthelyen
- 10 Böjt elő-havának azaz Februáriusnak 12^{kén} akarván a' Felséges Urunknak születése napját üllen, az ifjúságot Helikonra vezetni kívánnuk, hogy az úgy nevezett deklamatió által a' magyar, német és deák írásszerzésekben jó ízlésre kapjon. De a' Helikonra vezető
- 15 Kalauz nékünk¹ szükséges. Bátorkodunk tehát az Somogyi Kazinczyra vetni szemeinket, és azon napra való maga meg alázására kérni. Lesznek talán több pártfogóink is, a' kik hívásunkat meg nem vetik, hogy össze vetett vallokkal tanácsot ezen töretlen ösvényen adjanak és vezéreljenek, oktatván, mint kell az idővel élni és bölcsen örülni.
- 20 Evvel magamat Tekéntetes Urnak tapasztaltt fávörban 's barátságába ajánlván örökös tisztelettel maradok

Tekéntetes Tábla Bíró Úrnak
Keszthelyen Dec. 21^{ikén} 1816.

alázatos szolgája,
Gróf Festetics György

¹ nélkül [emend. a levélfogalmazvány alapján]

235. Dukai Takács Judit – Berzsenyi Dánielnek
1817. jan. 13. előtt

[Beszámol róla, hogy Festetics György meghívta a keszthelyi helikoni ünnepségre.]

236. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1817. jan. 13.

fogalmazvány

Nikla Januar 13. 1817.

Tisztelt Barátom!

5 Nincs mit írjak de irok még is hogy már valahára rég ohajtott le-
veledet kapjam Vigasztalásomra van hogy mind Kis kivel a' nyáron
beszelltem, mind Sárközi ki nevem napján látogatásával meg tisztelt,
hallgatásodról eggyeránt panaszkodtak. Ezeknél többet én sem
erdemlek 's nem is kívánhatok, de valóban csudálkozom, mert Te
hozzád sem hidegség sem restség nem férhet. Mint vagy tehát, kér-
lek, add tudtomra! Én öt holnapig nyomtam az ágyat 's tolvaj hide-
gem mind eddig folyvást tart, s lép és máj daganatom mast sem en-
10 gedi a' kocsizást. Így volt minden házom népe 's némellyek mast is
betegek s ezt a' veszedelmes hideget a' mi tájunkon ezer közül eggy
alig kerülte el.

Minap eggy levelet kaptam Gr[óf] Festetics Györgytől mellyben
15 valami tudos Solennitásra invitál 's minthogy egyebet ugy sem tudok
írni ime le írom, hogy leg alább ezzel is mulassalak.

Tekintetes^{#)} Tábla Biró Ur,
nékem drága Nagy Jó Uram!

20 Nagyon köszönöm hogy rólam és fiamról megemlékezni méltóz-
tatott, és hires nemes munkáinak második kiadását velem közölte.
Ezen alkalmatossággal midőn a' könyvet fel nyitnám, éppen sze-
membe ötlött azon Aoni lelkeknek tulajdonos jövendelése, hogy a'
Keszthelyi zöld parton emelkedik a' csendes Helicon. Azért hogy be-
tellyesedjen a' Niklai Bölcsnek akkinek dits hirét az halandóságnak
25 köde el nem éri, előre való mondása, íme itten Keszthelyen Böjt
előhavának az az Febr 12^{dikén} akarván a' Felséges Urunknak születé-

^{#)} Gr Festeticsnek minden Köpönyeges ember Tekintetes Ur a' gazdag Neme-
sek pedig Nagyságosok és Méltóságosok

se napját ülleni, az ifjúságot Heliconra vezetni kívannyuk hogy az
Ugynevezett Declamatio által a' Magyar Német és deák írás-
szerzésekben jó ízlésre kapjon. De a' Heliconra vezető Kalauz né-
30 künk szükséges. Bátorkodunk tehát a' Somogyi Kazinczyra vetni
szemeinket és azon napra való maga meg alázására kérni. Lesznek
talán több pártfogóink is, a' kik hívásunkat meg nem vetik hogy
össze vetett vállokkal ezen törtelen ösvényen tanatsat adjanak és ve-
zéreljenek, oktatván, mint kell az idővel élni s bölcsen örülni

35 Evvel magamat a' Tekéntetes Urnak tapasztalt fávörben s barát-
ságában ajánlván örökös tisztelettel maradok

Tekéntetes Tabla Biro Urnak

Keszthelyen Dec 21^{dik}

1816

alazatos szolgálja

40

Gr. Festetics György mk

Az elhuzott sorok verseimből vagynak szedve. Mit akar a' Gróf
tulajdon képpen ezen solennitással nem tudom, csak azt hallom hogy
igen nagy készüléteket tesz a' theatrumi játékokra és bálra. Takács
Dudi írja hogy már ő is meg van hívva. Az is mondatik hogy
45 Herczeggé lett de azért nem gondolhatom mi dolga volna a' Tudó-
sokkal. Ha mit látok tudodra lesz. Ha lehet Sárközyt is el csalom
velem.

Helmeczi ismét elrontotta azon kis örömemet melyet Verseim
kiadásából reméltem. Valóban Bohógi balgatagsága engem koránt
50 sem sért¹ annyira mint Helmeczinek viszketege dűhe, mely szerint
az ő nevetséges szavaival verseimet ismét be piszkolta. Valamint
előre elgondoltam már mindenek azt hiszik hogy a' kalauz értekezést
én írtam vagy én írtam s következésképpen várhatom a' koszorút
valami otromba Puristától. Füreden együtt voltam Oroszi Pállal a'
55 Mondolat egyik szerzőjével. Egy hitván pletyka sciolus ember és
néked halálos ellenséged. Azt mondja hogy ismét készül ellened va-
lami, azt mondja! hogy a' Mondolatra való feleletet és a' Recenziót
is magad írtad, azt mondja, hogy ezen kéziratod kezében van és azt

¹ sem <.> sért

60 valami Veszpremi Tudóstól kapták. Mit tegyünk az illy bolondokkal? Éljen szerencsésen kedveseiddel együtt! Hát Aloyz és az Erdélyiek élnek-e? már nem is tudom mikor vettem leveleket.

237. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1817. jan. 13.

Tisztelt Baratom!

5 Nincs mit írjak de irok még is hogy már valahára rég ohajtott leveledet láthassam. Vigasztalásomra van hogy mind Kis kivel a' nyáron együtt voltam, mind Sárközi ki nevem napján látogatásával megtisztelt, hallgatásodról eggyeránt panaszkodtak. Ezeknél többet én sem érdelek s nem is kívánok, de valóban csudálkozom, mert Te hozzád sem hidegség sem restség nem férhet. Mint vagy tehát s mint vagynak Kedveseid ohajtom tudni! Én a' nyáron és ősszel öt hónapig nyomtam az ágyat s tolvaj hidegem folyvást tart, nagy testem'
10 bagyadtsága, de nagyobb lelkemé úgy hogy nem írni de olvasni sem tudok. – Minap egy levelet kaptam Gr. Festetics Györgytől, mellyben valami tudós solennitásra invitál s minthogy egyebet úgy sem tudok írni, íme le írom azt hogy azzal is mulassalak.

Tekéntetes[#] Tábla Biró Ur, nékem Nagy jó Uram!
15 Nagyön köszönöm hogy rólam és fiamról megemlékezni méltóztatott, és híres nemes Munkainak második kiadását velem közölte. Ezen alkalmatossággal midőn a' könyvet fel nyitnám, éppen szemembe ötlött azon Aoni lelkeknek tulajdonos jóvendelése hogy a'
20 Keszthelyi zöld parton emelkedik a' csendes Helicon. Azért hogy betelleyesedjen a' Niklai Bölcsnek, akkinek dics hírét a' halandóságnak köde el nem éri, előre való mondása, íme itten Keszthelyen Böjt elő havának az az Febr 12^{kén} akarván Felséges Urunknak születése napját ülleni, az ifjúságot Heliconra vezetni kívánjuk, hogy az úgy

[#] Gr Festeticsnek minden köpönyeges ember Tekéntetes Ur, a gazdag Nemesek pedig Nagyságosok és Méltóságosok. [Beszúrás a bal margón.]

25 nevezett Declama[ti]o által, a' magyar, német és deák
írásszerzésben¹ jó ízlésre kapjon. De a' Heliconra vezető Kalauz ne-
künk szükséges. Bátorkodunk tehát, a' Somogyi Kazinczyra vetni
szemeinket és azon napra való maga meg alázására kérni. Lesznek
talán több pártfogóink is, kik hívásunkat meg nem vetik, hogy öszve
30 vetett vállokkal ezen törtelen ösvényen tanácsat² adjanak és
vezereljenek oktatván, mint kell az idővel élni s bölcsen örülni. Ev-
vel magamat a' Tekintetes Urnak tapasztalt favoriba ajánlván,³ örö-
kös tisztelettel maradok s. t.

Az elhuzott sorok verseimből vagynak szedve. Mit akar tulajdon
képpen a' Grof nem tudhatom, azt hallom hogy igen nagy készülete-
ket tesz a' theatrumi játéokra és Bálra. Az is mondatik hogy
35 Herczeggé lett de nem gondolhatom minek kellenének ide a' Poeták.
Ha mit látok tudtodra lesz.

Füreden együtt voltam Oroszi Pállal is a' Mondolat egyik szer-
zőjével. Egy hitvány pletyka sciolus ember és néked halálos ellen-
séged. Azt mondja ismét készül ellened valami, s azt beszelli hogy
40 mind az Anti-Mondolatot, mind a' mondolatra ki jött Recensiót ma-
gad írtad. Én oltalmaztalak a' mint az idő és hely engedte, de ő eskü-
dött hogy ezen kézírásaid kezében vagynak, mellyeket valami
Veszprémi tudóstól kapott. Csudalkoztam ostobaságán s
45 szemtelenségén, s eleget mondtam ollyakat a' miken elpirulhatott
volna de ő nem is értette, mert mit értenek az illy bolondok? – Elj
szerencsésen, nemes férjfiu, s ne fogd meg tőlem nagy becsü
hajlandóságodat. Mikla, Januar 13^{dik} 1817.

Bersenyi Dan[iel] mpr.

¹ deák <...> írásszerzésben

² Jav. ebből: tanácsat

³ ajánlván [th. emend.]

238. Berzsenyi Dániel – Bárány Boldizsárnak

Nikla, 1817. febr. 1.

fogalmazvány

Kedves Uram Ecsém!

A' vélem közlött Ódát kívánsága szerint megvizsgáltam s némelly csekély észrevételekkel meg küldöm. Azt nem szükség mondanom hogy az én javallatim nem parancsolatok, hanem szabadságában áll
5 Uram Ecsémnek azokat tetszése szerint el fogadni vagy elvetni. Én csak izlésemet mondom ki. Az izlesnek pedig olly homályosok törvényei hogy azokat többnyire csak az értheti akki azokat szabja. Az első sor jobb lesz így: Nézd milly uj nap ez! a' nyúgoti durva dölfi.

- 10 Görnyedező. E helyett helyesebb s nemesebb lesz ez: Megtöretett. Leviathan. Ez itt¹ meg maradhat, de utóbbi utasításért mondom, hogy poetai képeket Milton balgatagságaiból kölcsönözni nem kell, eleget találunk a' Régieknél, kik a' poesisnak örökös mesterei maradnak. Kivált a' régi mythologiat Miltonéval keverni éppen nem szabad.
15 E Parthenon ölén // Itt hol kék Balaton // Gazdag buza kalász // Ezen három versek egészén[!] homályosok és zavartak mind külső mind belső alkotásokra nézve, úgy hogy ezek helyett egészen mást szeretnék.

- Ez György. Jobb lesz így: Ez lett a' mi időnk s. t.
20 Hős Polgár Atya s ember Ez. Hogy az a' szükségtelen folt Ez elmaradjon tegyük így: Bölcs, Polgár, Atya, Ember Hős. Remekebb – Remekelt – Édenén 's ismét Édenén Az óda olly kényes hogy az illy nevezetes szavaknak csak eggyyszer szabad eggy ódában elő jőni. A' poetának gazdagnak kell lenni mind szavakban mind képekben ez pedig szegénységet mutat.
25 Nínonok Áspásiák. Ezek szép Metreszek voltak de itt nincsenek helyeken.

Fontolja meg mind ezeket, Kedves Uram Ecsém, s ha mi jót talál benne használja. Jó verset írni nagy munkát nagy öröklődést kíván.

¹ Ez <.,> itt

- 30 A' ki eggy ódán hétszámra dolgozni nem tud, az poeta soha sem lesz. A' melly vers hamar készül rövid életű az mint a' Varga Péter bocskora. Nonum prematur in annum azt mondja Horatz ha jó akar lenni a' vers, mert akki stans pede in uno önti a' verseket, az nevet-ségessé teszi magát az okosok előtt. Urom[!] Ecsém' munkájából
 35 igen szép tudomány és szerencsés talentom látszik ki, csak a' törlést ne restelje bizonyosan elérni azt a' szép czélt mellyet csak a' szebb lelkek érhetnek² el. – Éljen szerencsésen kedves Uram Ecsém fedez-zék a' Helicon Istenei! – Mikla Febr 1st 1817

Bersenyi Da[niel]

- 40 [Címzés:] Perillustri ac Generoso Domino Balthasaro Bárány de Rendes per Incl. Reg. Hung. Fori utrinsq[ue] Iurato Advvocato Domino fratri mihi dilectissimi

K. Gomba

² ér<hetnek el>hetnek

239. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1817. febr. 12.

Széphalom febr. 12d. 1817.

Tisztelt barátom,

- Te tehát ma Keszthelyt vagy az Istenek asztalánál, quos inter recumbens purpureo bibis ore nectar. Éljen szerencséd, kedves barátom!
 5 tom! én oda nem mehetek, nem csak mert meg nem hívatattam, hanem azért is, mert oda nem illek. Köszönöm a' levél' közlését. Már hallottam valamit a' Helikonról; de ennyit felőle nem tudtam.

- Semmi nyomát nem látom e' leveledben, hogy te azt vetted volna, a' mellyet én neked Erdélyből is, 's Septembri haza jövetelem után is írtam. Sajnáltnám ha az eltévedt volna. – Most készítem
 10 nyomtatás alá azon útazásom' leírását. Magyar-orzágnak ideája sincs Erdély felől, 's minthogy Útazási Leírásait sem bírjuk, nem

csuda ha Erdély inkább Terra incognita mint Európának tőlünk leg-
távolabb fekvő országai, melyeknek leírásokat olvashatjuk. Meleg
15 szívvel írom azt, 's a' munka már 30 ívet teszen. Az Erdély népe jó
nép; kevesebb¹ van elrontva mint mi; 's Erdélyben nem találtam
több Dámát, annyiaval inkább nem férjfit, a' kivel németül szollottam
volna, mint egyet; az pedig Magy[ar] Országi leány volt: Gróf Ke-
mény Farkasné szül[etett] Gr[óf] Battháni Kisassz[ony] Vinczének
20 testvére.

Döbrenteivel 33 nap voltam együtt; Wesselényivel Kolozsvártt
3 napig, Zsibón és Hadadon nyolczig. Nevedet a' Hunyadi János ko-
porsója mellett állván leányommal, kimondá ajakom, mert szeretete-
lek volna ott megölelni. Menyegzői gyűrűmet, 's azt az órát, melyet
25 a' Napam atyja, Gener[alis] Gr[óf] Rogendorff Ferencz hoza
Párisból, reá tettem a' sarcophagusra, hogy a' kőtől becset kapjanak.
– Most minden időmet az Erdélyi Levelek foglalják-el. Gróf
Dezsőffy Józsefhez vannak intézve. – Hogy hibás híreket ne terjesz-
szek-el a' Publicumban, ezeknek mindenikét közlöm azokkal a' kik
30 felől szólnak, 's képzeled, hogy ez mennyire neveli dolgozásom'
fáradságait. A' Maros-Vásárhelyi B[iblio]theca felől már vettem
Cancellarius Gr[óf] Teleki Sámuelnek levelét, vettem a' Biblio-
thecáriusét is. – Döbrenteihez ma méne egy két ívnyi igen sűrűen írt
levelem, utolsó postával egygy[!] egyívnyi, a' jövőn ismét 2 ívnyi
35 megyen. Míg e' munkán által nem esem, addig barátim nem vehetik
hasznomat.

Rendes vádok, hogy én írtam az Antimondolatot és az
Antimondolat Recenzióját. (A' Téli Plebánus, kit én szívesen tiszte-
lek is szeretek is, azt írja nekem minap, hogy Kölcsei Ferencz
40 KÖLTÖTT Kölcsei – talán azt hitte, hogy annak neve alatt én lap-
pangok). Én sem az Antimondolatot, sem az említett Recenziót soha
nem láttam lenyomtatásokig, sőt soha nem elébb, mint midőn le-
nyomtatva 's elszélesztve voltak. Engem phlegmámból ezek az em-
berek ki nem vesznek. Én semmi más Veszprémi Tudósnak² nem

¹ nép; <mert> kevesebbé

² Jav ebből: Tudósról

- 45 szoktam írni, mint Ruszeknek, ki már nem Veszprémi, hanem Keszthelyi Tudós. Tudományos harczra kelni, oh arra kész vagyok; de nem soha mocskokra. A' Neologismusról most készül egy írásom; de abban nem felejttem-el, mivel tartozom mind magamnak, mind a' Publicumnak.
- 50 Láttad e a' Kisfaludi Apr. 14d. 1816. Ruszekhez írt levelét? Azt Ruszek velem nem közlé, de igen mindennel mással, 's másait hagyta venni, valaki akarta. Eggy ilyen mása hozzám is eljött. Nekem nem adhatnak ellenkezőim szebb satisfactiót, mint midőn magokat így festik.
- 55 Éljen szerencsésen, kedves barátom. Örvendeztess-meg ismét levelledel. Innepem van nekem mindég, valamikor azt veszem.
örök híved
Kazinczy Fer[encz]

Itt közlöm két legutolsó poetai dolgozásomat.

- 60 BRANYICKA. (Hunyad V[árme]gyében.
A' hely
Cardinális
Martinúzinak itt áll kápolnája, 's az Útas Martinuzinak
65 Általán a' Maroson, 's áldva sohajtja nevét. birtoka volt. Még
A' kápolna ledől, de az Útas nézi hol állott, áll kápolnája.)
'S a' bibort viselő nagy papot emlegeti.³
Tűnnek az esztendőök szeretett nagy! 's tűnsz te is eggyyszer:
A' Maradék keres: 's nem leli nyomdokodat.
- 70 Oh, mikor elmegyen itt, bár ezt is mondja: Kazinczy
Itt lele férjfit ez⁴ hely' jó Ura' karja között.

Döbrentei írja, hogy ez kőbe metszetik, 's a' kápolna' oldalában fog állani, melly mellett a' kertben én az akkori Fő Ispánnal, most Guberniális Consiliariussal egy szép napot éltem-el.

³ Jav. ebből: emlegeté

⁴ férjfit<, > ez

- Kedvelt híve Buczim, Weselényinek, a' te barátod
 Hogy te magad hallgatsz, hogy hallgat Kornisod, érzi.⁶
 Szólj, mint vagy te? miként vagyon ő? szólj, mint vagyon anyja?
 (Gr. Teleki Anna)
- 80 Nagy dísze Erdélynek, nagy dísze a Teleki háznak,
 'S hív (a' nemzethez) mint atyja (Károly, Erdélyi Thesaurarius) ki-
 nek hamvvedret tiszteli jó 's rossz.
 Mint van Kenderesink? (GubernConsiliarius) az az uj Fabriciusz,
 a' ki
- 85 Szíve' érzéseitől nehezebben hajolhat-el a' hogy
 Fenn ösvényétől az egek' nagy dísze hajolhat;
 'S a' ki, midőn a' fergetegek rá rontanak, ámbár
 Némulást javasol neki a' lelketlen okosság,
 Azt teszi a' mit az ész, a' tiszt, 's széplelke parancsol,
- 90 'S tilt a' haszna-leső, ravasz és lelketlen okosság.
 Mint Feketénk (Ferencz, egy 70 eszt[en]dős Úr) a nyájas öreg, ki-
 nek élete halkkal
 'S hasznokat-hajtva fut-el, valamint a' völgy' ere, melly itt
 Szent ligetet serdít, (adolescere facit, ex serdül, sicut ex cserdül fit
 cserdít) ott szomjú holdakat öntöz.
- 95 Emlékeztek e meg rólam, vagy már is eloltá
 A' szeretett Vendég' képét a' nem nagy időcske?
 Hol múlatsz te? Kolzsvártt é, a' városi füst⁷ és
 Lárma között vagy Szent-Benedeknek csendes ölében?
- 100 Távol ugyan Döbrenteitől, de Tihóra, hol egy nagy-
 Fényű férjfi (Cserei Miklós) szokott biztos kebelébe fogadni,
 'S a' nekem is kedves fejedelmi Zsibóra tekintvén?
 Két hava múlt-el már hogy az eltávozni-szokatlant

⁵ Expiarista Aldo^zó Pappal, ki most Gróf Kornis Ignácznének gyermekeit neveli. Zsibón voltam vele és Kolosvártt. [A szöveg a jobb margón.]

⁶ Fajdalmasan érzi. Gr[óf] Kornis Mihály 20 eszt[en]dős ifju. Ez nem tanítványa Buczinak. [A szöveg a jobb margón.]

⁷ füs [th. emend.]

- 105 Kedves honja megint elzárta; de nem fog-el engem
 Gyermekeim szeretett keskeny köre, nem fog-el író-⁸
 Asztalom úgy, hogy benneteket ne sohajtsalak, oh ti
 Hirtelen elreppent szép nyolcz napok, isteni éjek!
 És mikoron határa veszen Brüce-om, egykor az Erdély'
 Első ifjáié, 's az enyém már, – angol atyának
 110 'S stambuli kanczának szép gyermeke – 's rázza rövidre-
 Metszett kis farkát 's hattyúnyaka' gyenge serényét,
 'S játszva, szökelve, nyerítve viszen Kázmérba napamhoz,
 'S egy pár szép szemhez, közelebb, Házára-Mikónak, (Mikóházára)
 'S ifjúvá teszi a' kit az évek' sullya lenyommaszt:
 115 Oh akkor lelkem együtt van véletek a' kert'
 Szent csorgója körül, hol az[!] holdnak mágusi fénye
 Játszva tekinte ránk az olasznyár 's fenyvek' homályán,
 És ott, a' hol ezüst hajait a' vad Szamos önti,
 'S rőth Brüsöm anyja után szökdelleni kezde, legelső
 120 Perjéjébe harapdálván, a' szarvasok', őzek',
 Fáczanok' mezején – kívánnám életmet itt el-
 Tölteni köztetek és a' kik hozzátok hasonlók.

⁸ fog-el <író> író-

240. Berzsenyi Dániel – Wesselényi Miklósnak
Nikla, 1817. febr. 20.

Mikla Febr. 20^d. 1817.

Nagy Fényu Ifjú,
 Tisztelt Barátom!

- 5 Meg engeded hogy Néked a' Keszthelyi ujsagokkal kedvesked-
 jem. A' nemes gondolkozásu Gróf Febr 12^{dikén} nyitotta meg a'
 Keszthelyi Helikont. Horvát Adám, Himfi, Dudi es én hivatalosok
 valánk s meg jelenénk. Határtalan leereszkedessel s barátsággal fo-
 gadtattunk. A' fenyves Solennitásról, Bálról, Theatrumról Concertről,

10 pompás Miséről, a' torta hegyen csergedező Kasztálról nem irok,
 mert ezek minden napi dolgok a' világon 's Téged nem
 interessalnak. Tehát az Intézet veleje ez: A' Heliconnak esztendőn-
 ként két innepe lesz, mellyeken valamint a' Keszthelyi jelesebb tanu-
 lók munkáji úgy minden más íróké is fel olvastatnak, declamál-
 tatnak, az érdeemesek ki nyomtatnak s meg is jutalmaztatnak. A'
 15 Heliconnak épülete theatrum forma. Az emelet közepén az asztal és
 székek mellyen olvasnak vagy declamálnak,¹ körülte pedig musikusok,
 kik minden olvasásra harsognak. Olvastak és declamáltak némelly
 Professorok és ifjak, két Baltavári Festeticsek, Ruszek Apátur,
 Asboth Præfectus Horváth Ádám s az én barna Malvinám, ki az ő
 20 tölkoszorújában 's Gratiaktól tanult öltözetében innepünk Istennéje
 vala. Én csak gyönyörködő néző voltam és semmi munkát nem vit-
 tem. Kisfaludi hozott egy ódát, de a' Gróf nem engedte felolvasni
 mert néki hizelkedett többi Naggyainkat pedig gyalázta. Dellest mi
 négy poéták Gyöngyösi emlékezetére egy fát ültettünk. Fel volt
 25 koszoruzva a' csemete s úgy szintén az ásó és öntöző. Gyöngyösi
 fája mellé más négy csemetéket ültettünk magunknak. A csemeték
 neve: Sorbus aucuparia. Az ültetés helyén Horvát énekelt es egy Ec-
 logát olvasott. Hátunk mögött különbféle musikai Concert zengett
 előttünk pedig egy amphitheatrum forma dombon pásztor
 30 gyerkőczék mesterséges pásztori tánczat jártak duda szóra. Játszi de
 igen érzékeny volt az egész scéna. A' Grófnak mosolygó geniusa
 enyelgett mindenütt körülünk. Majus 20^{dikán} lesz a' Heliconnak má-
 sodik innepe 's akkor már Typographiánk is lesz. Tekintsd meg Te is
 még egyszer a' mi kis Veimárunkat. Melly nagy jutalom 's melly
 35 hatalmas ösztön lenne a' nemes szívű Grófra nézve a' Te meg jele-
 nésed s melly szép napokat élhetnél Keszthelyen és Füreden! – Én a'
 mult esztendőnek nagyobb részét betegen töltöttem el s csak a' mult
 holnapban kezdtem lábbodozni, de mast is olly tele a' fejem
 40 Rheumatismussal hogy alig tudom mit irok. Hát Ti mint vagytok,
 mint van Döbrönte és a Muzeum 's kaptatok-e valamire való

¹ declamálnak

Drámat? Eljetez szerencsésen s vígabban mint én s ne felejtétek el egészen a' Ti legszívesbb tisztelőtöket.

Bersenyi Dan[iel] mp

241. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1817. febr. 25.

fogalmazvány

Mikla, Febr[uar] 25. 1817.

Tisztelt Barátom, Keszthelyről Vasba menvén későn írhatok 's Rheumatismusom bágyadtábbá[!] s kedvetlenebbé tesz mint sem hogy néked hosszasan írhatnék. A' solennitas nagy volt de ezt másoktól is megtudhatod, én csak azt írom a' mi téged interessál. – Minden esztendőn két illy innepe lesz a' Heliconnak, melyeken a' munkák felolvasatnak declamáltatnak s az érdemesek kinyomatnak, 's a' jelesebb írók jutalmakat kapnak. A declamáló ifjaknak mast 500 ft jutalom osztatott ki. Horvát Adam, Kisfaludy, Dudi és én egy egy fát ültettünk magunknak egyet pedig mi négyen ültettünk Gyöngyösi emlékezetére. Ezen helyen Horvát egy Eclogát olvasott fel 's énekelt. Egy amphitheatrum forma emeletű dombon pasztor gyerkőczék tánczoltak duda szóra, más felül pedig különbbféle musikai concert zengett. A' Heliconnak épülete is theatrum forma. Az emelet közepén áll egy kis asztal és szék mellyen olvasnak s declamálnak s minden olvasás után az emeleten körül ülő Musikusok harsognak. A' mi barna Malvinánkat az ő tölkoszorújában s Gratiáktól tanúlt öltözetében declamálni látni, valami szép volt! Kisfaludi egy ódát hozott, de mivel a' Grófot igen dicsérte s többi Naggyainkat pedig alázta nem engedte a' Gróf el olvasni. én azt nem láttam. Horvát is olvasott valami kis verset magától és Kazinczy Klaritól; én semmi munkát sem vittem, csak hallgató voltam. Ruszek Apatur és Ásboth Prefectus is declamáltak. Rólad sok szó volt 's miattad nékem sok bajom. Kisfaludi gyűlöl és mocskol, nem a' Recensioért, úgy mond, hanem azokért a' miket ide, amoda, ennek 's

amannak firkálsz. Én kérleltem s oltalmaztalak, de egyebet nem
nyertem hanem hogy reám is meg neheztelt, úgy hogy bucsuzatlan
hagyott el pedig vele egy házban az az a' Grofi Kastélyban voltam
szállva. Vedd kedvesen barátodtól ezen kis aldozatot. Kisfaludi
30 világratermett, virgoncz s nagyralátó minden philosophia, szelidség
és szívesség nélkül, felesége kevély, feszes s barátságtalan. Egyszer
a' Gróf kínálá Dudit. Kis Asszony! úgy mond Kisfaludiné, már mast
nem módi ám a' konyhán jól lakni a' Kisasszonyoknak hanem ittben
kell enni! A Gróf elmosolyodott 's kérte dudit[!] hogy gyomrát az ő
35 kedvéért el ne rontsa. Hogy ezt jól meg értsd, ezen kedves Leánykát
úgy képzeld mint páratlan s eggyetleneggy társolkodót a' maga ne-
mében. A' Gróf mindenkor tisztelettel emlékezett rólad, csak a' te
németizmusodat nem szereti. Mondtam hogy te azzal a' nagy világ
tónusát akarád követni, de ő csak azt állítá hogy a' nemetizmus ellen
40 inkább harcolnunk kell s. t. De én úgy gondolom hogy harcolnunk
nem kell mert eléggé harcol az az antipathia melly e' két nyelvben
van. A jövő Majus 20^{dik} lesz a' második innep. Vajha mi akkor Té-
ged köztünk láthatnánk! Melly nagyra becsülné ezt a' jó szívű Gróf,
mint repdezne az én barna Malvinám s melly jó izűn dohányozna a'
45 Te komor Bersenyid! s mint sompolognának ellenségeid! – Élj sze-
rencsésen s vígabban mint én

Hát a' mi kedves Aloÿzunk hol van s mit csinál? Ő engem egé-
szen elfelejt. Mond meg néki az én szives baráti tiszteletemet.

242. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1817. febr. 27.

Mikla Febr 27. 1817.

Tiszelt Barátom!

Keszthelyről Vasba utazván későn irhatok s Rheumatismusom
bágyadtabbá kedvetlenebbé tesz mint sem hogy hosszasan irhatnék.

- 5 A' solemnitás nagy volt de erről hallgatok, mert Téged a'¹ pompás nagy Mise, a Comœdia, Concert, bál s a' torta Heliconon csergedező Hippocrene nem interessál. Az intézetnek veleje ez: A Helikonnak esztendőnként két innepe lesz mellyeken, valamint a' jelesebb Keszthelyi ifjak munkáji úgy minden más íróké is fel olvastatnak
- 10 vagy declamaltatnak, az erdemesek ki nyomtattatnak s meg is jutalmaztatnak. Mast 500 ft jutalmat ajánlott a' Gr[óf] az ifjaknak. A' Typographia Sz. György napra kész lesz. A' Helikon épülete theatrum forma. Az emelet közepén áll az asztal és székek mellyen a' munkák olvastatnak s declamáltatnak; körülte pedig minden némű
- 15 musikusok, kik minden olvasásra harsognak. A' karpitot borostyán koszorú övedzi. A' nézők előtt ismét egy asztal mellyre a' bé küldött írások rakatnak. Olvastak és declamáltak némelly Professorok és ifjak, két Baltavári Festeticsek, Ruszek Apatur, Ásboth a' Gróf Urodalmi Præfectusa, Horvát Adám 's az én barna Malvínám, ki az ő
- 20 tölkoszorujában s Gratiáktól tanult oltözetében innepünk istennéje vala. Én csak gyönyörködő néző voltam és semmi munkát se vittem. Kisfaludy hozott egy ódat, de a' Gróf nem engedte fel olvasni mivel a' Grófot igen dicsérte többi Nagyainkat pedig igen alázza. Az olvasás után meg köszönte a' Gróf a' munkákat s azokra 500. az invalidusok és szegények számára² pedig 4000 fl. ajánlott. Dellest mi négy
- 25 poeták Gyöngyösi emlékezetére egy fát ültettünk. Fel volt koszorúzva az ásó és öntöző, valamint a csemete. Gyöngyösi fája mellé más négy fát ültettünk magunknak. A' fák neme, Sorbus aucuparia. Az ültetés helyén Horváth énekelt és egy Eclogát olvasott, körültünk különféle musikai concertek zengtek, előttünk pedig
- 30 egy amphitheatrum forma dombon pásztor gyerkőczék duda szóra mesterséges pásztori tánczokat jártak. Ez az egész jelenés játszi volt, de nékem még is igen érzékeny. – Rólad sok szó volt s miattad nékem sok bajom. Kisfaludi gyűlöl és mocskol s nem a' recensioért,
- 35 úgy mondja, hanem azokért³ a' miket ezeknek s amazoknak firkálsz.

¹ Téged <sem> a'

² [A szó utólag beszúrva.]

³ hanem <azon sok> azokért

40 Én kérleltem s oltalmaztalak, de egyebet nem nyertem hanem hogy
 én reám is meg haragudott, úgy hogy bucsuzatlan hagyott el, pedig
 egy házban, az az a Grófi udvarban, voltam vele szállva. Vedd ked-
 vesen barátodtól ezen kis áldozatot. Kisfaludi virgoncz, kevély min-
 den philosophia, szelídség és szívesség nélkül. Nem philosophus ő
 45 ugymond, hanem katona s vagdalkozni szeret. Felesége kevély, fe-
 szes, barátságtalan. Egyszer a' Gróf kínálá Dudit. Kis Asszony, úgy
 mond Kisfaludine, már mast nem módi ám a' konyhán jól lakni, ha-
 nem ittben kell enni. A' Gróf mosolygott s kérte Dudit hogy senki
 50 kedvéért a' gyomrát el ne rontsa. Hogy ezt jól meg értsd még hozza⁴
 kell tennem hogy Dudi a' leg virgonczabb leg lelkesebb társolkodó
 mindazon Asszonyok között melyeket én valaha esmértem. Kisfa-
 ludy kínált hogy valami mocskos levelét melyet Néked irt olvassam
 meg, de én kínálását meg köszöntem s el nem fogadtam. A' Gróf
 55 mindenkor nagy tisztelettel emlékezett rólad, csak⁵ a te németizmu-
 sodat nem szereti. Mondtam hogy te azzal a' nyelvet lágyítani s
 rövidíteni akarod, de ő csak azt állítá hogy a' németizmus ellen
 harczolnunk kell s végre csak ugyan meg kellett magamat adni s
 60 biztatám a' magyar szívű Grófot hogy harczolnunk nem szükség
 mert elégge harczol az antipathia melly e' két nyelvben van. Majus
 20^{dikán} lesz a' Helikonnak második innepe. Melly szép lenne ha Te
 akkor el jönnél! Mint repdezne a' mi barna Malvínánk s melly jó
 ízűn dohányozna a' Te komor Bersenyid! Élj szerencsésen s
 65 vigabban mint én.

60 Még⁶ kezemnél volt a levél midőn becses leveledet kaptam. En-
 gedd meg tehát hogy egy úttal arra is feleljek. Nem illesz Kesz-
 helyre. Én sem. De én annyira tisztetem a' jót, akármi színben legyen
 az öltöztetve, hogy én Néked is alig merém ezt kimondani. Midőn
 egy oly ember, akkinek jövedelme három milliom körül van, egy
 65 illy innepre 30 ezeret költ, semmi, de nem semmi az, midőn az ősz

⁴ még <is> hozza

⁵ rólad, <csak> csak

⁶ [Az itt kezdődő szakasz a megírt levél 2. fóliójának üresen maradt, megfordított verzióján.]

Festetics a' szegény Bersenyinek az utszára kalap nélkül elejbe szalad. Minden cselekedet becsének az idő és hely az igaz mértéke. Eggy olly népnél, a' hol a' Nagyok az anya nyelvet cigány nyelvnek nevezik s a' magyar íróknak nem is köszönnek 's a' legjobb poétát leg fellebb is jocularornak⁷ nézik, Festetics nagy ember, vagy a' mi még több, jó ember, s akár mint veszem a' dolgot igen illene néked Keszthelyt meg tekinteni. Tán ezen intézetnek olly igazítást is adhatnál, melly nélkül, meg lehet hogy a' czélt egészen eltéveszti. Kisfaludy azt mondá hogy ő nem philosophus hanem katona s vagdalkozni szeret. Melly szép volna néked meg mutatni, mint tud a philosophus a' vagdalkozóra mosolyogni! – Köszönöm a' szép verseket. A' Josikához szólló minden érző szívbe metszve lesz, valamint a' Branyicskai kápolnában. Sajnálom az el tévedt leveleket. Vigyázva levelezz Horvát Andrással is úgy értem Kisfaluditól hogy az is farkas komád. Ugy lehet azt mondá az árnyékból árny, mint a' fazékból – fasz, s úgy fest mint eggy szörnyű indulatos embert. Igen örülök miolta leveledből látom hogy minémű levél volt az a' mellyel K[isfaludy] kínált, s hogy el nem fogadtam. Köszöntöm Aloyzt s Wesselényit. Ennek tán megírom a' Keszthelyi ujságot.

⁷ jocularornak [th. emend.]

243. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1817. márc. 12.

Mikla Mart. 12. 1817.

Barátom, hat napi vajudás után Musám egy korcsot szült, feje Schiller, melle Bersenyi, lába Horác, nyelvére nézve Semineologus, mellynek a' tudós magyar világ tán még hírét se hallotta; tekintsd meg kérlek s mond meg mit tegyek vele.

Hymnus
Keszthely' Isteneihez.

10 Ki zengi e' nagy század' erőseit
'S omló trónusait? ki Agamemnonát
Korunknak 's Aulis' áldozatját
'S Iphigenia' szemérmes arczát?

15 Feldúlt világunk' üszkei, a' Tridens'
S villám' ostromait, a' le rogyott Gigást,
A' meg repesztett Calpe' szirtjét
Pindari láng ajak ömledezze.

20 Ti oh szelídebb Égiek! akkiket
Keszthely bé avatott szent palotájiba,
Ti, éltető Ceres s dicsőebb
Lelket adó Helicon' leányi,

25 Vidám avénám hymnusa títek' áld.
A' szebb emberiség bennetek él s tenyészt
Ti adtok annak földi, lelki
Jobb eledelt s magas égi éltet.

30 Ceres! te hívtad erdejiből elől
A' vadságba merült emberi nemzetet,
A' makk s gyöker helyett az édes
Búzakalászt neki meg mutattad.

35 A' társas élet' szent szövetegeit
Az erkölcsi világ' uj elementumit
Te fűzted egy nagy kapcsolatba
Czílra vivő örök ösztöninkel.

35 Munkált az ember s tárgyaihoz jutott:
Batorságba szedé¹ míve' gyümölcseit,
Vigan, nyugottan éle csendes
Sátoriban az arany világnak.

¹ szed<t>é

De még le fojtva szűnyaga kebliben
A' szebb étheri rész. Músa te illetéd
Nectáros ujjal égi lantod'
'S zengzete gyult erein keresztül.

40 Zugván fel ébredt a' le kötött erő.
S mint uj lény leveté állati nyügeit
S a' még nem ismért lelki élet
Képei közt lebegett örömmel.

45 Főbb létre lobbant lelke fel oldozá
A' szép', jó' s az igaz' mennyei csírajait.
Zengtél, s körülte uj világ es
Elyzion nyila bus vadonján.

Zengtél, s szívének hurjait illetéd.
Forró melle dagadt, homloka virrada
50 Elméje szárnyalt s a tudásnak²
Meg kerülé sivatag határit.

Zengtél, s dalodra Theba fel épüle
S a boldog görög ég' csillaga felderült,
S te zengsz, ha Rómát a' kerek föld
55 Rettegi és te, ha azt lerontja.

Te zengsz, ha Franklin lelke' merész keze
Villámat le ragad sceptrumokat le szeg,
S ha Nevton és Kant a' Teremtő'
Titkait oldja, világot alkat.

60 Kronos' leánya! Delphi nagy istene!
Tí munkátok azon titkos örök kötél,
Melly a' halandó port s az Istent
Egy csuda mívbe csatolva tartja.

² a <..> tudásnak

65 Oh, lakjatok hát e kies ég alatt,
 Bájoljatok ide Enna' virányait
 És a' virágzó Attikának
 Hajdani szép idejét s Saturnust.

 70 Hogy vérrel ázott százodaink nyomán
 A' szent pálma' arany bimbaji nyiljanak,
 'S e kis magyar Veimár öléből
 Lássá hazám ki derülni napját.

 75 Oh, látja! S ím a' harcz' deli nemzete,
 Melly még csak hadi zajt esmere és halált,
 Le rakja harsogó aczélit
 Szined előtt ragyogo Napisten!

 Le rakja s áldoz, s mint mikor a' Bakonyt
 Messzünnen riadó menykövek és szelek
 Csattogva rázzák, zeng fölötte
 Tegzed' arany nyila és az Aegis.

 80 Hát a' mi mézajakú Aloyzunk él e még és hol van? Ha irsz neki,
 add tudtára hogy én az ő levelét a' tiéd után leginkább ohajtom. Hát
 az Erdélyiek kaptak e valamire való Drámát? Előre látom melly szé-
 pek lesznek Erdélyi leveleid! El találtad fachodat. Melly szépen
 85 szökdelsz Kázmérba azon a' rőt Brüceön! elevenen látlak! Mit jelent
 magyarul az a' Brüce? Éljen szerencsésen s szökdelj még Brüsödön
 sokáig és vigan!

244. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1817. márc. 13.

Szepehalom, Mart. 13d. 1817.

Kedves barátom,

A' mit Festetics cselekvék, az nem csak szép, hanem nagy is, 's idővel nagy hasznot hajthat. Ha Herodotus és Pindar olvashatták a'

5 népnék a' magok Munkájikat: mi válhat még nekünk is Keszthely-
ből. Azonban nagyon örvendek hogy az én kedves Berzsényim épen
azt cselekedte ott, a' mit én fogtam volna: NEM OLVASOTT-FEL
SEMMIT, midőn Horváth Ádám barátom nem csak olvasott, hanem
10 még ÉNEKELT is. Ismerem Horváthot e' részről; nincs később
Verselő a' világon. Midőn 1790 a' Magy[ar] Theatrom felől vala szó
Pesten az Orczy szobájában, elholtam azon szavára, hogy ő minden
héten ad egy originális Magyar Játékot. Azt hitte ő, hogy ha minden
Vasárnapra adhat egy Predikatiót egy Pap, adhat egy Poeta egy
15 Drámát is. – Nem értem miért kelle Gyöngyösinek épen sorbus
aucupariát ültetni. Ismerem a' fát; találtatik a' mi erdeinkben is, de
kevés; Tyról, Austria 's Cseh Ország benne gazdagabb, 's egy
helytt a' csinált utak mellett abból láttam egy egész allét.

Dudit még jobban megszeretteté velem leveled; szeretném azt a'
szép barnahajú leányt öszve meg öszve csókolni. A' víg gyermekek
20 nekem igen kedvesek. De valamint ezt, leveled megszeretette velem:
úgy Kisfaludinét a' Dudihoz tett szava velem nagyon útáltatja. Melly
szó ez: Kisasszony, már most nem módi ám a' konyhán jól lakni, ha-
nem itt benn kell enni. – Minek nézte ez az Asszony Dudit, a' ki ta-
lán kevesebbet evett örömeiben mint másszor evett volna. Ollyannak
25 e, mint a' mi vidékünk szegényebb sorsu Gazdasszonyaik, a' kik
vendégeik közzül fel kelnek, 's kimennek, hogy feltálaljanak? Digna
operculo patella a' mint látom.¹

Sajnálom, édes barátom, hogy ez nap köztetek nem voltam. Eb-
ből láthatod, kedves barátom, hogy én nem epéből írtam a' mit
30 mondtam. Engem az meg nem bánt, a' ki írásommal meg nem elég-
szik, a' ki kimondja hogy abban hibát talált: az bánt-meg, a' ki oroz-
va gyilkol, olyanok a' ti vidéteken sokan vannak; az bánt-meg, a'
ki a' nélkül hogy magát valamicskének mutatta magát,[!] azt hiszi,
hogy ő a' Minden. Kisfaludi nem a' Recensióért, nem az
35 Epigrammért haragszik, hanem azért, a' mit ide is amoda is firkálok.
Elhizsem hogy az embernek ez fáj most mindennél inkább, mert ez

¹ De valamint ezt, [...] a' mint látom [A szövegrészt áthúzták, vélhetően Berzsényi.]

- ezerszerre inkább árt az ő fényének; a' Recensio és Epigramm csak azt mondá felőle, hogy ő hibákat ejtett tiszteletet érdemlő Író, de a' Ruszekhez 's Horvát Andráshoz írt levél azt mutatta hogy eggy alacsony lelkű dühös ember. Te az ő levelét meg nem olvastad, erántam való barátságából. Köszönöm azt, édes barátom; de méltó hogy megolvassd, kivált ha azt tudod, hogy én Ruszeket kértem meg mint jó embert és mint Papot, hogy nekem engesztelje-meg Kisfaludit. Ruszek közlé vele leveletem, 's ő nevetett, 's ekkor írta ezt a' levelét; 's minthogy ekkor, annál szebb. 'S Ruszek, a' ki nekem azt írta, hogy meg van engesztelve, 's barátom[na]k akar nézettetni, ezt a' Kisfaludi levelét velem nem közlé, de másokkal igen, 's le engedé másoltatni, a' Keszthelyi Archívumba tétet be Originálját. Olvassd mit írtam Ruszeknek.
- Ne félj, barátom, akár mit tesz K[isfaludy] engem ki nem veszen phlegmámból. Azt cselekszem a' mit Te akarsz ezen leveledben hogy csináltam volna, ha megjelentem volna köztetek.
- Takács, Horvát András, legközelebb Pápai térítenek. Nem vala e kötelességem azt mondani, hogy igen is, térek, de kapacitáljanak. 'S midőn Horvát 43 gáncsot teszen előmbe, 's én megmutatom hogy a' 43 közt eggyetlen eggy sem hiba, és hogy midőn ő hány nekem tudatlanságot szememre, a' szó inkább az én számba illett volna, akkor én vagyok e a' hibás hogy firkálok? Ezek az Urak most a' Nationalismust pengetik. Szent szó; de szent szó e, ha ez alatt olly Nationalismust értenek, melly irtózzék az² idegentől ha az szép is? Ezek a' Schismának ellenségei, azért, hogy a' Tuladunai Anyaszent-eggyház eggyisége állhasson-fel. – Pápai azt írja hogy Helmeczi semmit sem mutata-meg Értekezésében, mert ők nem mondják hogy nem kell újítani, csak azt mondják hogy ne sokat. Hát mi mondjuk e hogy kell sokat? – Tudnillik az a' kérdés, mi a' sok, 's arra más bíró kell, mint némelly Olvasónk. Ha Versegi nem ad sokat, pedig már ő Kisfaludi tisztel és szeret, úgy Helmeczi sem ad sokat, pedig már ő keveset csak nem ad. – Óhajtom látni Keszthelyt miattad és Dudi

² irtózzék <a' szep> az

³ Jav. ebből: kik

70 miatt is, Kisfaludi miatt is: de Májusban abból semmi sem lehet; er-
szényem sem engedi most tennem azt az útát. Erdélyi útam kész. Bár
veled olvashatnám. Éljen szerencsésen, nagy és jó ember.

245. Berzsenyi Dániel – Festetics Györgynek

Nikla, 1817. márc. 15.

fogalmazvány

Mikla, Mart. 15. 1817.

Nagy fényű Gróf!

Kegyelmes Uram!

Ime az én Musám ismét jövendöl divinál:¹ alig tellyesedett be a'
5 Helicon már Veimárt jövendöl: Mosolyogjon Excellentiád, de
kerem, azt azért a' Magyarországi² jövendő mondó barna sybillak³
közé⁴ ne számlálja, mert ő csak azt jövendöl a' mit Excellentiadnak
kíván: Nagyságot s dicsőséget s ha jövendölése bé tellyesedik eléggé
meg lesz jutalmazva, mert ha csak egy morsát tehet is azon nagy
10 épülethez mellynek Ex[cellenti]ád talpköveit olly dicsőn le rakta,
ugy⁵ el mondhatom Senecaval: non sum frustra natus! S el mondhat-
ja Excellentiad is: Exegi monumentum⁶ era perennius! De mondhatja
e ezt Excellentiad ha nagy lelkének virtusait⁷ csak életének szűk ha-
tárába zárja? ha intézeteinek örökké válóságot nem ad, ha azok

¹ A „divinál” szó az előző szó fölé írva.

² Magyarországi [th. emend.]

³ barna <asszonyok> sybillak

⁴ közé **közé** [th. emend.]

⁵ le rakta<k>, ugy

⁶ monimentum [th. emend.]

⁷ viritusait [th. emend.]

246. Berzsenyi Dániel – Festetics Györgynek

Nikla, 1817. márc. 16.

fogalmazvány

Mikla, Mart. 16. 1817.

Nagy fényű Gróf!

Kegyelmes Uram!

- Ime én ismét jövendölő lettem: alig tellyesedett bé a' Helicon
5 már Veimárt álmodozok Mosolyogjon Excellentiád! Nem tehetek róla. Én Excellentiádnak falukat nem jövendölök, mert elég van, hanem dicsőseget, nagyságot, mellyek nélkül a' faluk nem sokat érnek. Dicsőséget is eleget szerzett már ugyan Excellentiád¹ mert a leg-szebb polgári hazafi virtusokban minden egy korujt fel multa. De
10 itt még nincs határ: haladja meg Excellentiád a' maradékot is, mert mi fény azok között tündöklenni, kik az anyai nyelvet czigány nyelvnek nevezik és a' poetát Joculatornak nézik? Jön mi utánnunk egy szebb világ melly Excellentiád érdemeit csudálni s áldani fogja, de ez még nem elég: Festetics lelkének elni, munkálni alkatni kell még
15 vég nélkül azon szebb világban is. Melly csak úgy le[szen], ha Excellentiád intézeteit tartósakká, örökösökké teszi, mert ha azok Excellentiád becses életével el enyésznek, úgy azok csak gyenge² viragok mellyek már Excellentiád koporsóján el hervadnak s azzal együtt szemeink elől el tűnnek. A' mi életünk az örökkevalóságban
20 csak egy pillantat; mi nagyot teszünk ha virtusainknak illy szük határt szabunk?

[A levélfogalmazvány első fóliójának verzőján a következő latin feljegyzések:]

- Omnis vita servitium.
25 Nulla dies abeat quin linea ducta super sit.
Symbolum Wolfgangi
Eheu fugaces posthume, Posthume

¹ Excelletiad [th. emend.]

² csak <oly> gyenge

247. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1817. márc. 23.

Széphalom Mart. 23d. 1817.

Kedves barátom,

Hat napi vajudása után Múzád nem azt a' Chimaerát szülte, mellynek feje Schiller, közepe Berzsenyi, hátulja Horázt, hanem olly nagy tűzű Ódát, a' mellyet csak tőled halla még a' Haza. Melly erő! melly képek! melly nyelv! Tetszik nekem itt még az is, a' mit eggykor hiba gyanánt tevék-ki neked: hogy az Alcéusz' szchemáját a' második sorokban megperdíted. Jól esik az, midőn tulajdon képünket tulajdon képünkbe nyomjuk-ki, midőn erőt lelünk magunkban eltávozni a' más' nyomdokaitól. Csak hogy erre Isten kell a' ki bennünket vezessen, az pedig téged soha el nem hágy.

Wesselényinek íme megküldöm Ódádat. Az ő lelkéhez eggy Irónk sem szól úgy mint Te, mert az csupa tűz, csupa erő, csupa érzés, mint a' te énekeid. Megküldöm SzentMiklósinak is, ki felől én annyit tudok most mint Te, mert nekem régen hallgat.

Az Erdélyiek még semmi Drámát nem kaptak. Döbrentei mutatta némelly Erdélyi Irónak e' tárgyban hozzá küldött BOLOND levelét. Nem vadságból teszem ide ezt az epithetont, hanem azért mert ide épen ez a' szó illik. Az eggyik Concurrens magát tartja a' legelső Tragicusnak a' ki valaha még existált, 's azt mondja Döbrenteinek, hogy ha valaki megtámadná az ő munkáját, meg felelek Én. 'S az én szó a' levélben nagy E betűvel van írva. – A' Kultsár Ujságleveleiből látom, hogy Virág Benedek is kiadá Hunyadi Lászlóját. Mint süle el az annak a' nagy embernek kezében, qui nil molitur inepte, nem tudom. De félek hogy ő nem eléggé ismeretes a' Játékszínnel, 's így holmit tett, a' mit nem fogott volna tenni különben.

Az Erdélyi Kormányzéknek van eggy Secretáriusa, a' ki most felolvasá előttem eggy Tragoediája' Skizzét. Neve Inczédi László, 's látta Göttingát és Párizst. Ez nekem eggy igen közélről való rokonomat vette-el, Bárány Kemény Kisasszonyt, 's talán ez a' név vezeté a' munkára. Halld ezt. Erdélyi Leveleimben elbeszélem a' dolgot.

- Hunyadi János Vajdához annyira hasonlít egy Kemény Simon nevű Vitéz, hogy a' ki a' kettőt igen jól nem ismerte, öszve tévesztheték őket. Szent-Imrénél a' Törökök irtóztató nagy számban csapnak öszve a' kevés Magyarokkal, 's el akarják fogni Hunyadit. Kemény feláldozza magát az önkényi halálra, 's kéri a' Vajdát, engedné-meg hogy az ő ruhájába öltözhessen. Hunyadi reá áll alacsonyosság nélkül. Minden jól van motiválva. Kemény megjelen, a' Törökök csak ötet nyomják, 's így ő elesik, de a' Magyarok győznek 's 20,000 török meglakol a' személyek összetévesztéséért. A' skizz jó. Bár az legyen a' dialogus is. A' mi Tragicusainkra ellehet[!] mondani: adfectans grandia turget. Schillert kellene annak olvasni, 's csak Schillert, nem Kotzebuet és más silány németeket, a' ki jó Tragoediát akar írni. Kotzebue szép scenákat teremt, aber er ist ohne alle Würde. Schiller mellé Lessinget vetném, de öneki csak két Tragoediája van. – Göthét, a' kit én imádok, azért nem nevezém, mert ő más a' görög ízlésű Tragoediában, más az újabb ízlésűben. Itt is, ott is nagy, 's nekem még nagyobb mint Schiller, kinek előttem Don Carlosa a' legfőbb Munkája.
- Erdélyi Utazásomat most dolgozom harmadikszor, hogy castigatus ad unguem legyen. Mint fogják venni az én Túladunai barátim, ők lássák; az én gondom az, hogy olly jót adjak a' millyen tőlem kitelhetik. Mihelytt elvégzem a' Munkát, azonnal küldöm be Döbr[entei]hez és Kenderesihez, hogy a' hol hamis vagy csonka a' tudósítás, igazítsák-meg. Ugy tetszik, 4dikszer nem lesz szükségem dolgozni. Két Kötetet fog adni a' Munka.
- Bruce, Wilson és Hutchinson a' neve annak a' három Anglusnak, a' ki[!] a' Párizsban halálra kárhoztatott LaValettet ki szöktették mind a' fogságból mind az országból. Emlékezel mint feleltek a' fogságban.
- Látád e a' Tudom[ányos] Gyűjt[emény] 2dik Füzetét? Én negyed nap olta bírom. Benne két megcsonkított Erdélyi Levelem. – Tuladuna reám a' Kisfaludi Himfyjének Recenziója miatt haragudott-meg. Olvassd meg azt a' Döbr[entei] Muzeumában és nyomban utána a' Kölcsey ált[al] dolgozott 's általam csak negyed nap olta ismert Kis Recenzióját 's látni fogod hogy tojás és tojás egymáshoz

- inkább nem hasonlíthat. Én Kisfaludit nagy Költőnek mondtam, seris nepotib[us] umbra, de a' mellett elmondám hogy hibás darabjai is vannak, – mint Kölcsei Kistről. Én elmondám hogy némelly darabjai
- 70 nem illenek ide – mint Kölcsei Kistről. Én elmondám hogy Kisfaludiban sok alacsony 's hibás szóllás van – mint Kölcsei Kistről. Fejér Prof. 19. April 1815. szemembe monda, hogy Kisfaludi meg van általam bántva, mert való hogy neki tízezeret adtam, de tízezeret el is vettem tőle, 's ő íme felvevé azt a' Recenziót a' mi épen így
- 75 bána Kissel. Az én Recenzióm és a' Kölcsei[!] közt csak az a' különbség van, hogy én a' magamét barátságából megküldém Kisfaludinak még a' lenyomtatás előtt, hogy rajta változtathasson, Kölcsei ezt nem igen tevé Kissel. De Kis, tudom, nem neheztel ezért, Kisfaludi halálig üldöz. Ezt én nem panaszképen beszélem, hanem
- 80 örvendve, hogy az ártatlanságnak így ad elégtételt a' határtalan pöf-fedtség és a' kajánúl gyűjtött czimbora. Horvát Andr[ás] azt monda nekem egyik levelében, hogy én magasztalom Kisfaludit, de úgy hogy az ő gyalázásának sem vagyok nem nagy ellensége, 's az a' ki nekem ezt veté szememre maga esék épen ebbe a' vétekbe, mert ma-
- 85 gasztalta Herderi fordításomat az Erd[élyi] Muzéumban, egyéb dolgozásaim felől kimondá hogy rosszak, 's szerette kajánsággal¹ vádolni szívemet azért hogy Kisfaludi 's Batsányi felől azt mondtam a' mit ő hallani nem szeret.
- Horváth Ádám megküldé nekem Keszthelyen elmondott Eclogá-ját. A' levelet egy becsületes ember feltörte a' postán, 's ismét le-
- 90 pecsételte. Hah, czimbora!
- Élj szerencsésen, csudálva szeretett, nemes-lelkű ember!
- Valaki a' Bécsi Tud. Ujságokban Horváth Ádámot KÖZÖNSÉGES ELMÉNEK nevezé, 's egy nagy Ur kit ismersz azt monda H[orváth] Adám[nak], hogy azt én tevém. Én három
- 95 eszt[endeje] hogy nem tartom ezen Ujságleveleket, 's belé sem magam sem más ál[tal] egy betűt sem küldöttem, 's ezt a' H[orváth] Ad[ám] felől hozott ítéletet most hallám először. Így hiszi Ruszek,

¹ szerette<tt> kajánsággal

100 hogy az² ő Munkáját és a' Mondolatot is én recenseáltam. Vetted e legközelebb Kisfaludinak Ruszekhez írt levelét az én levelemben?

² hogy <..> az

248. Kazinczy Ferenc – Kis Jánosnak és Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1817. máj 10.

és

249. Kis János – Berzsenyi Dánielnek
Sopron, 1817. jún. 30.

Széphalom Máj. 10. 1817.

Kedves barátom,

5 Bocsáss-meg hogy e' bolondsággal alkalmatlankodom. – Leányom keresztsége olta feküdtem, 's tegnap Tartar[us] Emeticust kelle
10 vennem; 's ezen haszontalanúl élt 3 napom alatt nem tudtam jobbat
15 tenni mint hogy ezt a' régen félbeszakasztott Epistolát elvégezzem. – Vályi Nagy Fer[encz] (a' mit nem reménylettem) nagy kedvét lelte benne, 's neki inscribálám. Éljen szerencsésen. – Szabad volna e kérni
20 hogy e' levelemet küldd-meg Berzsenyinknek? Horváth Adámtól már két levelet kaptam a' Helicon' innepe olta felbontva, 's félek
25 hogy a' Berzsenyihez írottakat is bontogatják. Ezért teszem a' kérést.

Prof. Vályi-Nagy Ferenczhez, Patakra.

15 Farsangi alak járúl hozzád,
Jó férjfi, vedd e' parolát:
Te ötöt, úgy e,? nem ismered;
Pedig ő neked jó embered.
'S ha érzed e' hív kézszerítást,
Helyébe, tudom, nem kívánsz mást.

20 Orczám, úgy a' hogy látod, viaszok,
De én magam eggy új Hans Sachs.

Csizmákat, mint ő, még nem varrtam,¹
 De verset halmokkal faragtam,
 'S tán nem rosszabbakat mint ő,
 Mikor a' jó kedv rám néha jó.
 25 Csak hogy engem versre édes tűz
 'S a' szárnyas Isten' kis nyila űz.
 Őt inkább az a' kegyelem,
 Melly a' Schusztrektől nem idegen;
 Melly világítja a' Jákób Böhméket,
 30 Látni angyalokat 's ördögcséket;
 Ők[!] gyúlaszták vastag Postillák:
 Engem piros pozsgás Fringillák.

 Van nékem is egy Postillám,
 De meg nevét nem mondom ám.
 35 Mikor elhamvadzik tüzem,
 'S haszontalan töröm az eszem',
 Körmöm' haszontalan' rágcálom,
 'S ki belőle a' rímet még sem vájom,
 Előveszem kis könyvemet,
 40 'S mingyárt feltalálom rímemet.
 'S a' verset nagy halommal szórom,
 Pedig sem ráspolyom sem srófom.
 Derék könyv! jobb mint Smétius!
 Nem t'ott (tudott) annyit Horátius
 45 Ő, a' ki, öltözve fényességbe,
 Úgy ment fel, mint hattyú, az égbe.

 'S mit is akartam mondani?
 Úgy! – hogy más alakba szállani
 Okos emberhez nem illetlen.
 50 Ember nem lehet az szüntelen.
 'S illyet magok a' nagy Istenek
 Igen is gyakorta miveltének.

¹ nem <.....> varrtam

Ki szép bikává változott,
 'S a' teng'ren egy lyányt általhozott,
 55 Ki galambbá vált, ki giliczévé,
 Ki farkassá, ki rút tevévé,
 Csak hogy céljához elérjen,
 És keresett jutalmat végyen.
 Én egyebet nem keresek,
 60 Mint hogy víggá tehesselek.
 Ruhád miatt te nem mégy bálba:
 Engem betegség² vága az ágyba.
 Így a' farsang jó napjaiban
 Mind a' kettőnknek részünk van.
 65 Hallád te hírért Jupiternek?
 Az atyja volt az első embernek
 'S úgy osztán a' többinek is.
 Van egy könyv; Homérusnak hívják;
 Az úgy mondja hogy ez a' buják (bika)
 70 Ada új lakókat az égnek is,
 'S azért őt ekként titulázza:
 Istenek' és halandók' atyja.
 E' fajtalan Isten eggyyszer
 Látni akarta volt hogy az ember
 75 Ez árnyékföldön mit csinál,
 'S mint hajdan a' jó Mátyás k'rály,
 Elfedve királyi méltóságát,
 Ál névvel járta-be országát,
 Merkúriusnak eggyet int,
 80 Találjon egy kis csinyt megint,
 Hogy az ő kedves házas-társa
 Elillantásokat meg ne lássa.

² Engem <baratság> betegség

85 Merkúr az ilyenre magát
 Nem kéreté soká, tehát
 Felséges atyám 's királyom! mond,
 Az a' te fiadnak nem nagy gond.
 Felséged várja kis békével;
 Merkúr mindent felér eszével.

 90 Már itt van, 's vállán egy csomót hoz
 'S így szól a' mennyei királyhoz:
 Öltse csak magára Felséged
 E' megkopott kék köpenyet;
 Vonja-fel e' málybőr csizmát,
 95 Itt e' nadrág³ is; 's e' nád pálcza
 Markolja⁴ a' jobbik kezébe,
 'S e' sinkót nyomja-be fejébe.⁵
 Én e' gubát vetem magamra,
 Szőrös bocskorkát fűzők lábamra;
 100 'S Uram így szegény legény nemes embör,
 Magam egy Krajnyai tót sihedör.

 Júnó Asszony néz az ablakon,
 Meglátá mint mennek az udvaron,
 'S ők az egek' királynéjának
 Nagy mélyen főt és térdet hajtnak.
 105 Hé Sára, e' két idegen
 Tőlem talán éhen mégyen.
 Menj, tudakozzd Mihály Mestert,
 Jól tartotta e' két embert.
 A' Kultsár nyisson komorát,
 110 Ne szánjon kenyeret 's szalonát.

³ e' <nád pálcza> nadrág

⁴ <Vegye> Markolja

⁵ nyomja-be <kezebe> fejébe

De míg a' királyné beszél,
 A' két idegent elhordta a' szél.
 Szépen kiérének a' várból,
 'S a' csinytalan ficzkó így szól:
 115 Gazd' Uram, ne nyissak e lyukat?
 Mert Kóly^{*)} ide még jó falat –
 Kóly, a' világnak közepe!
 Legjobb lesz ottan szállani-le.
 Te lássd, jó szolga, mond az Úr.
 120 'S az az ég' boltján egy lyukat fúr;
 A' lyuk nagygyá lesz hirtelen',
 'S a' két útas a' földön terem.

 Merkúr rosszúl furta a' lyukat,
 'S az ég' boltja nem jól szakadt.
 125 Acsád 's Adony közt estek földre,
 Egy pusztá sűrű nyírligetbe.
 Sohol se látszott semmi ház;
 Az ég setétült, zúzmaráz
 130 Fagylalta öszve ruhájokat,
 Szakálokat és bajuszokat.
 Itt, monda a' szolga gazdájának,
 Megadjuk árát a' tréfának.
 Csak boldog a' ki otthon ül,
 135 Azsagja mellett 's kuczikban fül!
 Éj, mond Kroníon, kis veszélybe'
 Illik e esni legott kétségbe?

 'S messzére egy rossz viskót meglátnak
 'S útasaink szemet szát tátnak.
 Merkúr duzzog: Lesz éjszakánk!
 140 Egy szelet kenyér egész vacsoránk!
 Bohó mond Zeusz, az illy viskóba'

^{*)} Kóly Biharban. A' köz nép ott azt hiszi, hogy Kóly a' világ' közepe. A' szó-
 beszéd messze földre ismeretes.

- Drágább gyémánt van hébe hóba',
Mint a' millyennel nóm dicsekszik,
Ha szépségétől elrészezsik.⁶
- 145 Eggy 80 esztendő's gyémánt,
Kin a' nagy kor sok ránczokat hányt,
Elébe jó a' két embernek,
Istenhoztát mond Jupiternek.
Merkúr kaczag 's bosszankodik.
- 150 Ked csak maga van? kérdezik. –
Az Uram itt lesz nem sokára. –
Adna Ked szálást éjszakára?
Szívesen, édes Uraim,
De nincs mivel szolgáljak semmim.
- 155 Sűrög forog a' jó Öreg,
'S a' tűzhöz széket tesz nekiek.
'S kifordúl, hozzá lát dolgához,
'S Zeüszt így szól légér fíjához:
Szép szép az ég: de e' kis ház,
- 160 Ámbár falán vagyon csak máz,
'S ámbátor ezt a' szükség lakja,
'S sem nectárja nincs, sem arakja,
'S kávét 's puncsot soha sem lát,
A' mire sok Isten nagy szát tát,
- 165 Szebb volna mint az ég, ha velem
Az éjt itt töltené a' Szerелеm.
- 'S midőn az Ist[en] így szóla:
Rózsaszag terjed, s' az ágy alól
Szokott gyémántunk mellyen hálni,
- 170 Turbékolva eggy galamb sétál-ki,
'S addig teszi forgásait,
Addiglan űzi hév csókjait,

⁶ szépségétől <fel> elrészezsik

- Hogy a' két Is[ten] jól értette,
Ezt a' galambbal ki tétette.
- 175 Legott a' 80 évű gyémánt
Szép szűzzé válva, bepillant,
'S karján hoz egy kis gyermeket,
Kit meztelen a' ligetbe' lelt.
- 180 Ki vala a' gyermek, 's mi lőn tovább,
Azt néked nem szükség beszélnem
Mint a' mai bálban sok láb,
Elfáradtam a' rímelésben.⁷
Nekünk 's nekik kívánjunk hát
Alkménai jó éjszakát.
- 185 [Kis János kísérőlevele:]
- Kedves Komám Uram!
- Ezen levél vétele után hamar egy veszedelmes szemfájás jövén
rám minden írásaim zavarba jöttek, mert nem is mertem reájok néz-
ni: ez az oka, hogy ezen verseket olly későn küldöm. Most is tsak
190 igen keveset írhatok és olvashatok saját szemeimmel. Mint van Ked-
ves Komám Uram?, mint viseli magát Zigán? Mit tsinál a' jövő esz-
tendőn Farkas keresztfijammal? – Állhatatos szíves tisztelettel va-
gyok
- 195 Kedves Komám Uram[na]k
Soprony, Jun. 30dikán, 1817. egyenes szívű tisztelője
Kis János

⁷ a' <verselésben> rímelésben

250. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Lajosnak
Nikla, 1817. jún. 25.

Kedves Atyám Uram!

Junius 21-dikén délután 5 órakor másodszori szélütésben szegény
Öreg Anyám Asszony megholt 's 23-dikán igen tisztességesen elte-
mettetett Sörnyén az ő leányának és unokájának hamvaihoz.
5 Thulmon Pál Úr sokat tett 's mi neki nagy köszönettel tartozunk.¹ Én
még életben értem de már akkor szavától elvált, mert valamint a szél
meg ütötte mingyárt halálos álomba esett és többé fel sem ébrede. Én
hálát adtam az Istennek hogy hosszú nyomorúságaiból illy hamar és
könnyen meg szabadult s reményilem kedves Atyám Uram is azt fogja
10 cselekedni. Atyai szeretetében zárt fiui tisztelettel maradok

Kedves Atyám Uramnak

Mikla Jun. 25-dik

1817

kézcsókoló fija
Bersenyi Dániel²

¹ tartozu (...) [emend. BERZSENYI 1938 alapján]

² ké.....ló fija / B..... Dániel [emend. Berzsenyi 1938 alapján]

251. Asbóth János – Berzsenyi Dánielnek
Keszthely, 1817. szept. 4.

T[ekintetes] Bersenyi Daniel Ass[ess]or Urnak

Költ 7^{ber} 4^{dikén} 1817

Azon hit léven hogy Te[kin]t[ete]s. Csaszárunk, és Királyunk
Fels[éges] Csázárnéval[!] együtt, mostani nagy és vizsgálló utazá-
5 sakban, a Balatonnak tsendes, 's el rejtett partjait is meg fogná láto-
gatni, és Keszthelyre jönni, mi minden esetre arra, a mennyire
szegénységünkől ki tellik, ugyan elkészülünk, de hogy ezen hit és
jobbágyi készületeknek, és fogadásoknak, diszes kellem adattasson,
tisztelt Barátom Uramban Balatoni Vidékünknek emelt lelkű, és

- 10 nagy érdemű költését[!] ő Ex[cellen]t[iá]lja M[éltóságos] Gr[óf] ne-
vében bizodalmassan kérni bátorkodom, méltóztasson igyekezetein-
ket, egy Ő Főlségére készített Oda által elősegíteni, és fel szentel-
ni, mellyre mind a Felséges Személyek, mind utazásoknak nagy és
15 szent tzelja, mint[!] pedig Balaton melléki gunyhoink közt való meg
jelenések, önként fognak buzditásokkal szolgálatni.
Mihelyest Ő Felségek el jöveteléről bizonyossabban fogunk hal-
lani, arról Tisztelt Barátom Uramat tudósítani el nem mulasztom.
Azomban B[arátom] Uramnak Versei mellyekért könyörgünk min-
denesetre, a' Keszthelyi Helikon Koszorusát egy ujjabb hervadhatat-
20 lan Virágszállal fel fogják ékesíteni. A[sbóth] J[ános] P[ræfectus]

252. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1817. szept. 8.

Tisztelt férjfiú s barátom!

- Én a' Kölcsey' goromba recensióját csak mast kaptam Somsics
Miklós Urtól, mert ámbár már kétszer előre fizettem a'
Tud[ományos] Gyűjteményért mind eddig kezemre nem került. Ez a'
5 recensio annyira által hágtá mind a' maga határait annyira meg vet
minden illendőséget és emberséget annyira elarulja tisztátalan
kutfejét hogy az okosok előtt maga magát meg czáfolja: de mivel
igen tudós mínával van mondva, s mivel tapasztaltam mennyit vesz-
tettél Te a' Mondolat által, szükségesnek tartom hogy magamat ol-
10 talmazzam s szükségesnek tartom literaturánk javára nézve is hogy
ezen garázda Sophistát szelídebbé emberségessebbé tenni meg pró-
báljam.¹ Mert az illy gorombaság végtelen karokat fog okozni: el
idegeníti² az írástól a' leg szebb lelkeket azokat a' lelkeket, kiknek a'
dicsőség semmi a' gyalázat pedig minden; elidegeníti a' fő rendet
15 melly sokat tett és tehet 's meg alacsonítja a' literatorokat s az által
azon kis tekintetet, mellyet a' Magyar literatura nyerni kezdet,[!] el

¹ meg <...> próbáljam

² idegení^{ní}ti [th. emend.]

rontja. Kettős kötelességem tehát szólni. De mivel némelly tudós
bolondságait nem értem, ne legyen terhedre barátodat ezekben meg
világosítani: Jól vagynak e Homer és Göthe, Schiller es Euripides
20 öszve hasonlítva, 's mi az a nagy titok az a' görög szó s mi az a'
spongyába szorult Ajax? Azt látom hogy Schillert nem isméri s rosz-
szul characterizálja mert Schillernek nem a kebele zajog hanem a'
feje. Add tudtomra azt is kicsoda micsoda s hol van mast Kölcsey.
Kist igen atyai módon oktatja inti, de bezzeg engem cum gentibus
25 meg támad.
Én ennek a pimasznak kamuti szeméből már akkor semmi jót
nem néztem mikor nékem a' Pesti kávéházba egyg öl nyekegő ver-
seket hozott. A' rossz ember minthogy építeni nem tud rontani akar.
Élj szerencsésen nagy érdemü Ferjfiú! s tisztelj meg minél előbb
30 leveleddel.
Mikla³ 8va Sept. 1817.

³ Mika [th. emend.]

253. Berzsenyi Dániel – Festetics Györgynek
Nikla, 1817. szept. 15.

Nagy fényű Hazafi,
Kegyelmes Uram!

Parancsolatjára Excellentiadnak küldöm az Ódát, csekély, de ugy
vélem az okosoknak elég, a' nem okosoknak pedig a' sok is kevés.
5 Nehéz az illy esetben a' közép utat el találni s tán mindenkor jobb a'
kevés, mint a sok. Ha meg tudhatom mikor lesz a' Solemnitas el me-
gyek, mert én Excellentiád genialis lelkének munkájiban nagy
gyönyörüséget találok s mert igen ohajtom Hazámnak Attyát Ha-
zámnak leg nemesebb fíjával egygyütt látni. – Éljen szerencsésen
10 Excellentiád! ez az én szívemnek minden napi ódája.
Mikla, Sept[ember] 15^{dik}.

1817.

Bersenyi Dániel mp

ÓDA
Midőn F. II^{dik} Ferencz Cs. K. s. t.

15 Keszthely' mosolygó völgyei, bérczei!
Caésárunk közelít, hintsetek illatot,
 Simulj tükörré büszke Zengő
 'S tükreidet biborozza Phoebus.

20 'S tí csendes ernyők' pásztori gyujtsatok
Temjént Hölgyeitek s gyermekitek között
 Annak ki gunyhótok paissa
 'S emberi jussaitoknak őre;

25 'S Ki mint dicső nap fergetegink után,
Áldást szórva körül járja Hazánk egét
 'S a' mit leverte a' hosszú szélvész,
 Ujra fel élteni égi tüzzel.

30 Örülj Te is hát, Festetics, és pazarlj!
Mutasd, mint szereti a' Magyar a' Királyt,
 Mutasd, hogy annak szíve, kincse
 A' Haza' s Attya' kezébe vagynak;

 Mutasd, hogy a' szent Honn szeretet heve,
'S a jobbágyi szelíd tisztelet egybe fér,
 Mutasd, hogy e' két virtus együtt
 Tesz Fejedelmeket és nagy embert.

254. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1817. okt. 12.

Széphalom Oct. 12d. 1817.

Tisztelt kedves barátom,

Aug. 8dikán napam, Sept. 25dikén testvér húgomnak férje megholtak, 's ez a' kettős halál képzelheted melly bontakozásba hozta dolgaimat, 's ki fogsz menteni, hogy későcskén felelek. –

Kölcsei egy Vicze Ispánokat adott ház' gyermeke, 's velem Álmosdi birtoka által atyafi, így atyafi Vice Palatinus Péchy Imre bátyámmal is. Lakása Csekén volna Szathmárban, de 2000 f[ori]ntban arendába adta birtokát testvéreinek, azután a' Contractust eltépve adta vissza nekik, hogy bírják jószágát, 's adjanak neki a' mit adhatnak. Szemerével Pestre ment-le, hogy ott valamit kezd, de még maga sem tudja mit. – Ennyit kérdéseidre.

Verseidnek Recensiójából a' Redactio kihagya valamit, de abban tégedet nem érdeklett. Azt mondá ott, hogy a' Magyarnek usque renatas Literas (Rajnis, Szabó, Révai, Ráday, Orczy) nem volt Zrínyin kívül Poetája, hanem csak Verselgetője, 's a' Magyar poetai szellemben kevesbbet kapott mint még a' Morlách is. Ezt én ugyan így hiszem és vallom: de a' Pestiek, kik irtóztató hazafiak, 's az igazat sem akarják megvallani, ha az fényt nem vét reánk, meg nem emészthették.

Verseidnek Recensioja nincs nálam; kiadtam olvasni, 's vissza nem kaphatom. Ismered a' könyvkölcsönzőket. Emlékezem hogy felőled sok jót és sok nem jót mond. Nevezetesen téged azok közzé számlál, a' kiket nem az IMITATIO hanem a' természet teve Poetává, és hogy Verseidben ifjú arcz, öröm, könnyűség van előntve mint Homérén, Göthéén. Nem gondolok én azzal, hogy ő vagy akárki akár engem akár mást megcsapkod; higyd-el, édes barátom, mindenünkben van csapkodni való; attól sem félek hogy az írástól, olvasástól elidegenít; lesz mind Író, mind Olvasó, 's a' korbács használ mind az Írónak mind az Olvasónak. Azonban Kölcseit én is nagyon elkeseredve találtam ez idén Lasztóczon múltatában. Neki semmi

sem jó, még az sem jó, a' mit eddig csudált, 's azt hiszi hogy épen nem haladunk, hogy Literaturánk épen nincs, 's nem is lesz.

35 Most Homért fordítja görögből 's Hexameterekben, a' legapróbb vonásokig, és így képzelhetetlenül STEIF, de a' melly nem csak nincs nagy érdem nélk[ül], hanem ha majd darabosságait letördeli, olyan lesz, mint a' német, mellyet Voss dolgozott. 3 Könyve már kész.

40 Ha jól van e öszve hasonlítva Homér, Euripides, Göthe, Schiller? azt kérded. – Itéletem szerént a' négy nem egy. Schiller olyan mint a' ki mindég a' theáteren lépdell, a' Cothurnus nehéz lépdelléseivel: Göthe csupa szerelem lépdellése, még midőn cothurnizál is. Homér, Eurip[ides] és Göthe egy formák: nem Schiller. Úgy tetszik Kölcsi többet olvasta a' Német Æstheticusokat mint szükség volt. Belőlök 45 merítette az objectiver Dichter és subjektiver Dichter ideáját. – Kölcsiiben én nagyon szeretem azt az érettség, azt a' nem sietés colorját: de két elsőbb Recenziójával jobban meg voltam elégedve mint a' tiédde. Végteére nagyon el tudnám únni azt a' didaxis' tónusát, 's állításai sok helytt csak félig igazak.

50 Én téged arra kérlek, hogy feleletedből ki ne tessen a' MAGAD védelme, hanem csak az ÜGYEDÉ. Személyünk nyer, ha az ügy nyer, 's veszt, ha ez veszt, 's az utolsó esetben még hiuságunkat meg is kaczagja a' világ.

55 Az igaz, ada nekünk az Isten Nyelvtudósokat és Stílust 's Versírást tanítókat. – Kultsár minap megtámadta az Elisiókért, 's 5 okokat horda-fel annak megmutatására, hogy az én szerencsém (hogy az ifjabbak szeretnek) szerencsétlenségére van a' nyelvnek, 's mind ezt azért mert ÉN elidálok, holott mások nem elidálnak. Okai nem nyomnak annyit mint a' hely, 's még abban sem mond igazat, 60 hogy én Kalmártól tanultam az elisiót, mert Kalmár 5620 hexamete-reiben EGGYSZER sem elidált, hiatus pedig¹ minden sorában van. Rá rezzenték, mert a' Trattner vacsorájánál adatám-által válaszomat, hogy a' vendégek (itt határozatlik-meg, mi menjen-bé a' TudGyűjt. Darabjaiba) hallják, 's legyenek tanúim, hogy Kultsár semmit sem

¹ hiatus <.> pedig

65 monda, 's a' mit beszél, garázdálkodás. Az egész szót azért ejté, mert a' Kisfaludi hada nem szenvedheti a' divergálást; Literatúrai pápistasággal azt akarja hogy mindnyájan egy hiten legyünk.

Most a' fia (nem fija) mellett perorál, ismét úgy, hogy valamint azon kell csudálkozni, hogy az, a' ki Rhetorices Professor volt, nem tudja hogy a' hiatus még prózában is hiba, úgy azon is kell, hogy a' ki Révai után Magy[ar] Nyelv Prof[essora] akart lenni, de épen Czinke által hátra tolatott, azt nem tudja, hogy a' fi (magában és compositio nélkül) nem is szó,^{*)} 's a' fia j nélk[ül] úgy hiba mint kocsia, mie, Palfia, Dezsőffie, Bessenyeie volna az. – De ilyen emberek mindég voltak és lesznek. Tűrjük őket a' hogy lehet, 's a' Kalvinista Zsoltárból énekeljük ezt: Öröködbe, Uram, pogányok jöttek.

De élj szerencsésen, és szeress, 's éreztessd leveleiddel hogy szeretsz.

^{*)} mondhatom e ezt: Egy fi jött szembe velem. – Ez a' csorda két fié. – <Két fi osztozott> Ez két finak jutott. – Két fit katonának vittek – Te fi jer. – A' fitől elvették a' gubát. – A' fik elmentek. – A' fiké ez a' falu. – A' fiknek meggyult a' házok. – A' fikat kirablák. – Ti fik magatokra vigyázzatok.

255. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1817. okt. 18.

Széphalom Octób. 18d. 1817.

Kedves barátom,

Visszakapám Tud. Gyűjt. Kötetecskéjít, 's sietek felelni leveledre, noha minapi leveletem hamarabb kell vened mint ezt.

5 Kölcsei nem csak gorombán nem bán veled, sőt minden sorából személyednek szíves tisztelete szóll, de sokban veled és velem nincs egy értelemben. Az Ajánlás volna e üres darab? Csak ott kezdem azt, a' hol Plátót emlegeted: Plátói nyelved etc. etc. Hiszen ott dolgok állanak az Óda legutolsó betűjéig; 's mi lesz dolog, ha az is csak
10 üres kép mint a' Laterna magicáé? Nincs e ilyen ezer meg ezer az ő

kedves Göthéjében, Homérjában, Klopstockjában, Pindarjában? Jó, hogy Pindárt recenseálván, azt nem mondja majd, a' mit e' napokban valaki, hogy a' ki ollyat ír és úgy ír, gyanúba hozza magát, hogy ré-
 15 szeg volt mikor írt. – 'S Poeta e az, ha az Æstheticusokat in succum et sanguinem ette és itta is meg, a' ki ezt: A' ki a' Múzáat veszi úti társúl Laterna Magicai játéknak nézi? – Durva Jambusokba öntött declamatio? Kölcsei nekem egyszer azt mondá, hogy a' hexameter fecsegővé teszi az Író. Igy most a' durva jambus. Nekem pedig ez a' durva jambus nagyon illőnek tetszik az olly komoly philosophiai
 20 dolgok' előadására, 's mint az Archilochuszé csapkod, úgy ez igen a' maga hangján dorgál, a' maga hangján tanít. Kölcseinek ez a' grávis lépése, ez a' didaxisi tónus fascinálja a' vigyázatlan Olvasót. Én is tisztelem Recenziójit; nekem nagyon kedvesek; de nem úgy tisztelem mint Pest tiszteli, a' mint hallom. A' Recensens is mondhat nem igazat, mint a' recenseált Író, 's ez a' gravis tónus gyanús előttem.
 25 A' mit lap 103. Lessingből mond, épen védelme a' Poesis e' korcsnemének. Inkább jó Epistolát, mint rossz Ódát 's rossz Drámát 's rossz Epicumot. Én bizony a' Horátz' Epistolájit nem tartom méltatlanoknak a' Horátz' nevére, 's vannak neki Epistoláji mellyeket
 30 inkább szeretek mint némelly Ódáját. Ezt el ne feledd neki mondani ha igazán szándékokod hogy neki felelj.
 Hogy én a' Zrínyi-nemű verseket szeretném dalainkból kirekeszteni, tudod; azt egyedül az ollyas nemnek tartanám, a' millyekben Kis írta a' maga Epistolájit 's Csokonai Dorottyát. De hát a' te Szer-
 35 relmed l. 30., hát a' te gyönyörű Psychéd, hát a' Kemenes-alja rossz darabok e? Minden bizonnyal a' te rímetlen költeményeid a' jobbak, ezek fogják nevedet halhatatlanná tenni a' legkésőbb maradéknál is: de Kölcsei még is sanyarúbb mint lennie kellene. Én egyedül azt óhajtanám, hogy nem sok idő múlva újabban add-ki Verseidet, 's
 40 némelly darabjaidat vagy egészen kihagyd, vagy hátul vessed egy csomóban. Matthisson ezt az elsőbbet tette a' Zürichi Kiadásban 1800 körül; az újabb Kiadásban minden nem rossz darabját felvette, 's nekem ez az újabb Kiadás épen nincs olly kedves mint az elsőbb volt.

- 45 L. 98. azt mondja Kölcsei, hogy Bessenyei etc. etc. megmutatták,
 hogy a' hol valami nincs etc. etc. Ez oda csap a' mit feljebb monda,
 hogy Kisf[aludy] és te magatokból szedtetek, nem imitatio által lette-
 tek az, a' mik lettetek. – Való e ez? Te legjobban tudod, ha lettél
 volna e az a' mit benned velem együtt Kölcsei is csudál: de hogy
 50 Kisfaludi az Olasz Poeták által, nevezetesen a' Petrarca Sonettjei ál-
 tal lett azzá a' mi lett, még pedig nem csak a' formában, hanem a'
 dologban is, azt merném állítani. Nem csak Virgíl leve Homér által,
 hanem Zríni is (a' mint K[ölcsey] mondja) Tasso ált[al], sőt magát
 55 Homért is az előtte éltek csinálták, mint Göthét, és mindent, mindent
 a' ki még nagy volt. Lassd Herdert a' Helmeczi Ertekezésében vala-
 hol. Valamik leszünk, mind az imitatio ált[al] leszünk.
Döngécsel nekem igen jó. Ertem, mihelytt hallom. A' méhe is
 mentve lesz előttem, mihelytt tudom, hogy úgy is mondatik.
 De élj szerencsésen, kedves barátom. Légy nagy és nemes még
 60 haragodban is. Nem veszünk a' haraggal, ha az nemes.

256. Szentmiklóssy Alajos – Berzsenyi Dánielnek
Erdőtárcsa, 1818. jan. 1.

Berzsenyi Dánielnek
 szíves újesztendei idvezletet mond
 Primóczi Szent-Miklóssy Aloyz

- 5 A' legbuzgóbb szerencse-kívánásokkal lépek elődbe ezen új év-
 nek kinyíltával kedves Barátom! 'S örülök hogy az nekem alkalmat
 nyújt, feleleveníteni azon barátságot melly egykor lelkeinket olly
 szorosan öszveköttötte, 's velem a' legszebb, legtisztább örömeket
 érezteté. Igen csalatkoznál azonban, ha azt hinnéd, hogy én elhültem
 erántad; sőt az én szívem most is olly forró hévvel ömledez feléd,
 10 mint ismeretségünk' első zsengejében. Én lélekben gyakran valék
 Veled. 'S egyedül tartózkodásom helyének örök változtatása vala
 oka, hogy érzéseimet tollba nem önthetém. Félttem, hogy válaszaikat
 nem veendhetem. De most, minekutánna N[eme]s Neográd

- 15 V[árme]gye Jegyzői Hivatalánál alkalmaztatást nyertem, állandóul
itt Erdő-Tarcsán szándékozom maradni, 's ha levelezésem terhedre
nem leend, egész gyönyörűséggel fogom azt Veled megújítani.
- 20 Hallgatásom' ideje alatt Te új nimbuszokkal nevelted dicsősége-
det. Olvastam Keszthely' Isteneihez írt ódát, 's az nyilván bizo-
nyítja, hogy költői ered még mindég igen bő folyamattal bír. Meny-
nyire haladtam én, Te íteld-meg. Meséim többeknek jóváhagyását
megnyerték, 's különösen tetszetek Kisnek, és Kazinczynak.
Lessing vala példányom. Érzem, milly' messze maradtam-el az
utólérhetlentől; de ha a' szebb érzést, 's józanabb gondolkodást
25 bármi csekély részben elősegíttem, nem vala gyümölcstelen fára-
dozásom. Tettem annyit, a' mennyi tőlem kitelhetett, 's nem gyaláz-
tam-meg Nemzetemet. Ezen meggyőződésben teljes megnyugvásom-
mat lelem. Millyen pályát fogok ezentúl futni, még nem bizonyos.
Döbrentey azt írja: hogy erkölcsi elbeszéléseket írjak. De ha
30 mingyárt az indulatok' játékának, 's erejének előadására érzének is
magamban valami kis erőt; a' characterek' hív festésére még csak-
ugyan elégtelen vagyok. Legyen belőlem a' mi akar, én génuszomat
soha megerőltetni nem fogom, 's egészen annak intéseitől, 's hívásától
fogom magamat felfüggeszteni.
- 35 'S Te kedves Barátom, miben töltöd idődet Páphosz' berkeiben
mulatozik e lelked a' szerelem kis isteneivel; vagy a' sphærák'
régijében az örök harmoniának titkait oldani tanul? Égve ohajtom
bájos lyrád' legújabb zengzeteit hallani. 'S ímhol én is közlöm Ve-
led kisdéd Parnasszom' újabb terméseit. Fogadd olly kedvesen, a'
40 millyen szíves barátsággal én azokat új esztendei ajándékkul Neked
bemutatom.
- Élj boldogul! Az ég minden szebb áldásának teljét árássza reád;
's engedje, hogy még számosabb évek' enyészete után is virágzó tes-
ti, 's lelki erőben ragyoghass azon gyönyörű pályán, mellyen mind
magadat, mind Nemzetedet megdicsőítéd.
- 45 Erdő-Tarcsán 1818dik Esztendő első napján.

257. Pfahler Károly és Petrovics János – Berzsenyi Dánielnek
Keszthely, 1818. febr. 16.

Tekintetes Tábla Bíró Úr,
Drága Nagy Jó akaró Urunk!

5 Eő. Cs. K. Felségének Uralkodó Ferencz Királyunknak ditső szü-
letése Napja Februarius 12^{kén} a Georgikonban is a Heliconnak neve-
zete alatt különbféle nyelvekben elő adott gyakorlások által meg
innepeltetvén bizonyos Summa pénzből álló fundus állítatott fel azon
nevezett Intézetünk részéről a végre, hogy édes Hazánknak érdeme-
sebb Literatorai abból meg határozott részt vegyenek. Ezen nagy
10 érdemü Férfiak közül[!] Tekintetes Ur is számláltatván azon fundus-
ból Tekintetes Uraságodnak 200 ftok íteltettek meg, mellyek a
Keszthelyi Crediti Cassából ki fognak fizettetni. Méltóztassa Tekin-
tetes Úr ezen érdem jutalmat mint a Georgikoni[!] meg
külömböztetett Tiszteletének jelét barátságos indulattal fogadni, és
15 minket Intézetünkkel együtt jó akaratiba zárni mellyekbe ajánlottak
vagyunk

Tekintetes Tábla Bíró Urnak

alázatos szolgálái

Költ Keszthelyen Febr 16^{kán}

20 1818. Pfahler Károly a' Törvények Doctora,
felesküdt Ügyész, a' Georgikonban
a' Törvények Professora 's Archon
Petrovics János a kazdas[ág] Professora

258. Berzsenyi Dániel – Pfahler Károlynak
és Petrovics Jánosnak
Nikla, 1818. febr. 19.

Nagyérdemü Professor Urak! Drága Nagy Jó Uraim!

A Georgiconi Intézet fundusából részemre rendelt jutalmat, a
legmélyebb köszönettel fogadom el Uraságtok kezeiből. De mivel én

5 már ezen kívül is érdemem fölött való ajándékokat vettem a jóltéví
Fundatortól, tehát én azon sommát a Cassából ki nem veszem, ha-
nem ezen következő kérdések legszerentsébb megfajtójének pálya
bérül rendelem:

10 „Hasznára van-e az a M[agyar] Nemzetnek, vagy kárára, mind
gazdasági, mint[!] politikai tekintetben, hogy a ménések igen
megkevesednek? Mellyek azok a hasznok és nehézségek, mellyeket
a szilaj és szelid ménes körül tekintetbe kell venni? S mellyik mód
alkalmasabb a nemesítésre úgy, hogy a magyar lónak eredeti tüze
és tartóssága meg ne korcsosítsék?”

15 Mivel ezen kérdéseket én most csak futólag tettem, tessék Ura-
ságtoknak bővebben megvizsgálni el rendelni és kihirdetni, de nem az
én nevemben, hanem a Georgicon nevében. Többnyire pedig a ne-
mes lelkű grófnak kezeit tsókolom, Ruszek¹ és Asbóth Urakat tiszte-
lem s magamat Uraságtok szives hajlandóságiba ajánlva állandóan
maradok

20 Nagyérdemű Professor Uraknak
alázatos szolgája
Mikla, Febr. 19. 1818.

Bersenyi Daniel.

¹ Rutzek [sh. emend.]

259. Horváth Ádám (?) – Berzsényi Dánielnek
1818. febr.(?) 25.

Tekéntetes Tábla Bíró Ur
Kiváltképpen tisztelt drága Barátom Uram!

5 Kis János verseivel nem szolgálhatok, mert az már nem
Bibliothecámban hanem csak Könyveim Elenchussaba fel található,
támadott körülem egy enyves kezű Bibliopola a ki hirem nélkül nem
csak Kisstől, de Bersenyitől, Dajkától Czirjéktől és egy kedves Bará-
tomtól ajándékban nyert betses Manuscriptumomtól is meg fosztott.
Ha netalám ezek közül egyik látásához jut Barátom Uram ne sajnál-

261. Berzsenyi Dániel – Szentmiklóssy Alajosnak

1818. jún. 1. előtt

[Megküldi az *Antirecensio Kölcsey' Recensiójára* kéziratát, azzal a kéréssel, hogy Szentmiklóssy továbbítsa Kazinczynak.]

262. Szentmiklóssy Alajos – Berzsenyi Dánielnek

1818. jún. 1. előtt

[Visszaküldi az *Antirecensio* kéziratát, és kéri Berzsenyit, hogy a jövőben ne adjon neki ilyen megbízásokat, mint e munka továbbítása.]

263. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek

Széphalom, 1818. jún. 1.

Széphalom Június elsőjén 1818.

Berzsenyinek, az itt menő Anticriticával.

Kedves barátom! Ugy jártam mint Perillus; tulajdon bikámban pergele meg, a' mint ugyan én hiszem, Téti Plebánus Horvát Endre
5 Úr. Ezt mutatja pompás lépdelésű beszéde, ezt az, hogy ezen gáncsa-
it két Levelében már előmbe is raká. Vagy ő az én Recensensem,
vagy sokan dolgozák azt, de a' toll még is az övé. Hidd-el, édes barátom,
ezen Recensiójokat azoknak a' kik arra a' genialis gondolatra
10 jutottak, hogy Vármegyémme rám Interdictumot vettessenek, de a'
melly még is csak genialis gondolat marada, a' legnagyobb nyugalomban vettem.
Rossz démonjok íratá azt velek. Még az is jó hogy személyemet, erkölceimet támadták-meg. Lássá az Olvasó, hogy a'
gáncsolás zavaros¹ lélek' Munkája. Nagyon szeretnék azok az Urak,
ha a' királyi pálcza az ő kezekben volna, ha ők határozhatnák-meg,

¹ gáncsolás <le> zavaros

- 15 mint szabad írni, mint nem. Akkor Faludi és Rajnis lesz fő példánk,
 hogy TISZTA MAGYARSÁGGAL írjunk. Félnek a' Német ízléstől.
 – Én most is nagy barátja vagyok, 's örökké az maradok, a'
 Recenzióknak. Azok tördelik le rólunk a' letördelni valót, 's gondo-
 20 sabbakká tesznek az írásra. De ha hasznosok akarnak lenni, másféle
 készületű embernek kell állani a' Recenzióhoz mint N. Úr.

Herder a' Görög Anthológiából egy ide tartozó Epigr[ammá]t
 fordíta le. Áll az Tomo X. pag. 133.

- Lerne die Lehren der Schule; doch gleich der Leukothea Binde,
 Bist du am Ufer, so wirf sie in die Wellen zurück
 25 Hallgassd a' Mester szavait, jóra inte. De fátylát
 Mint Leukothea, lökd vízbe, ha partra kelél.

Ezt mondja a' Szépíró a' Grammaticusnak. De az ezt nem érti. –

- Gróf Desőffi József barátom nagy örömét leli abban hogy minden
 hírem nélkül perel velem a' Publ[icum] előtt. Így bánt az Erd[élyi]
 30 Muzéumban, így most a' Tud[ományos] Gy[űjtemény] V. Kötete'
 végében. Meghagyom mindennek a' maga útját, de én magam ha ba-
 ráttal vagy olyannal perlek, a' kit becsülnöm lehet, mindég láta-
 tom előbb a' mit ellene vagy felőle nyomtattatni akarok. Socratesz
 azt mondá hogy semmit nem tud. Isten látja lelkemet, hogy én nem
 35 tudom azt mondani magam felől, hogy a' Miatyánkot nem tudom,
 noha a' X Parancs[olato]t és a' Hiszeket még máig sem tudtam meg-
 tanulni. Van tehát valami, a' mi felől mondhatom, hogy ezt tudom.
 Socratesz minden tudókkal volt körül véve, 's midőn azt mondta
 40 h[ogy] ő semmit sem tud, szava nem szerénység volt, hanem kevély
 és metsző szó. Herczeg Eszterházi elmondhatja hogy ő szegény. Ez
 a' szerénység egy Epigrammát csináltata velem. Bár megnyerhetné
 javalásodat.

- Félre a' Gögössel! Maga van! nincs senki kivüle!
 Egy örült újabb Berkeley, – Szánni lehet.
 45 Félre Szerény! nem VAGY mert² más is volna, ha volnál;
 Ismerem a' zengést! – Szánni, mosolyani[!] kell.

² VAGY (<más! ő nincs>) mert

Vagy te: de más is van; törpébb ez mint te, tetősb az:

Úgy hiszed és mondod. – Légy te barátom, Igaz.

50 Weg mit dem Aufgeblasenen. Er ist allein da; ausser ihm ist nichts da. Ein wahrer wahnsinnig geword[ener] neuer Berkeley. Er verdient daß man mit ihm Mitleid habe. – Weg mit dir Schein Bescheidener! du bist Nichts; denn wärest du etwas, du müßtest zugeben, daß auch ein anderer etwas ist. O ich kenne den Sang des Vogels! – Du fühlst, Gerechter, daß du etwas auch bist, aber du
55 fühlst, daß auch andere etwas sind; jener Zwerg gegen dich, jener fast ein Riese. Dieses sagst du, wenn es nöthig ist, dass du es sagst, doch du sagst es ohne Stolz, und so fühlst du auch im Herzen. Mein Freund werde du.

60 Nem vettem Recenziódat v[agy] feleletedet, mellyet SzentMiklósytől elvont. Éljen szerencsésen.

Kérlek,³ írd meg nekem, én és Csokonai melly nemű fát kapánk Keszthelyen. Sorbust e mi is? vagy mit?

³ A szöveg innentől a verzó bal margóján.

264. Festetics György – Berzsenyi Dánielnek
Keszthely, 1818. jún. 15.

Te[kin]t[e]tes Berzsenyi Daniel Ur[na]k

Költ Junius 15^{kén} 818.

5 Ollyatin Tudósítások érkezvén, hogy ő Felségek a' Császár és Császárné Zágrábból e' folyó hónap 25^{ik} táján, az útjokat Varasdon és Csáktornyan keresztül Kőrmend felé venni szándékoznak, mint-hogy ezen alkalmatossággal én Csáktornyan egy győzedelmi kaput állíttani kívánnék, a' régi barátságból, és azon bizodalomból, mint-hogy a' múlt Esztendőben is hasonló esetben olly remek munkát ide küldeni tettszett, ismét a' Te[kin]t[e]tes Úrnak szép lelkéhez veszem
10 folyamodásomat, méltóztasson azon győzedelmi kapura honnyi nyelvünkön egy rövid alkalmatos Felirást készíteni, és nekem mentül

előbb, hogy az időből ki ne fogjunk a' Keresztúri Tisztségem által megküldeni. – Gr. Fest[etics] György.

265. Berzsenyi Dániel – Festetics Györgynek
Nikla, 1818. jún. 18.

Felírás.

Elszórta Filepnek rémittő Flottájit,
Mint a' világrázó Gallia' Dándárit
Az Ur' lehellete:

5 TE zivatarid közt nőttél, mint Nagy Anyád,
Mert égi Nimbussal fedezte Koronád'
A' nép' szeretete.

Vagy így:

10 TE zivatarid közt nőttél, mint Thréziánk,
Mert Védangyalod volt, mint mast Karolinánk,
A' nép' szeretete.

Mikla, Jun. 18^{kán} 1818.

266. Berzsenyi Farkas és Berzsenyi Antal – Berzsenyi Dánielnek,
Dukai Takács Zsuzsannának és Berzsenyi Lídiának
Kaposvár, 1818. nov. 29.

Kaposvár 29^{dik} Nov.
1818.

Kedves Uram Atyám,
's édes Asszony Anyám!

5 Régen ohajtottam, Kedves Uram Atyámnak, ['s] édes Asszony
Anyámnak néhány sor[okat] írni, de mind eddig soha sem volt
al[kal]matosságom ezen legszentebb fiui kötelességemet[!]

telyesíteni, 's most is, számos foglalatosságim miatt tsak futva, 's
10 éppen nem úgy irok, mint az én hálás szivem, 's hozzám való szere-
tetek kívánná. – Mint van kedves Uram Atyám, 's édes Asszony
Anyám, mint vagynak kedves Testvérim? Nékünk szállásunk, kosz-
tunk, egészségünk a' legjőbb vagyon, és tsak az nehéz, hogy tőlök
édes szülőim, 's titőletek szeretett Testvérim távol kell élnünk. – A'
15 többi tudományokban én is, valamint egyébbb tanuló Társim Isten'
segítségével, reménylem elől fogok menni, kivévén az Arithmeticát,
mellyből én még semmit sem tudok, 's azt tanulom, a' mit már a'
többiek mint gyermekek tanultak. Ezen folyó holnap 20^{kán} meg látog-
tatott a Director Ur, és igen barátságosan beszélgetett velünk, 's
ígérte hogy ha gondjai fogynak, több izben is meg fog látogatni.

20 Nem tudom mit tsináljunk a' gyertya felől. A' minap vettem egy
forinton 6 szál finom öntött gyertyát, de már lassanként az is elfo-
gyogat, 's viszont kell vennem. A jövő vasárnap, az az 6^{dik} Decemb.
Miklára menend a' Lőrintzi Ur, tehát méltoztassék általa Kedves
Uram Atyám 's édes Asszony Anyám vagy gyertyát, vagy néhány
25 forintot küldeni, mellyen vehetek. Többnyire tiz óráig tanulunk
estve, reggel pedig már 3, 4 órakor felkelünk, 's készítjük
[ma]gunkat az oskolába, így tehát s[ok] gyertyára van szükségünk.

Ezek után, szülői kegyességekbe ajánlván magamat, maradok
Kedves Uram Atyámnak,
30 's édes Asszony Anyámnak
kéz tsokoló fijok
Ber'senyi Farkas mp

Kedves Lidim!

Látod nem felejtkezem meg rólad, 's ámbár nints időm, még is
hozzád is irok néhány rendet. Mikor látogatsz meg? Kérlek ha előbb
35 nem is, legalább az első Báll-kor látogass meg, 's néha néha ne saj-
nálj egy ket sort írni, mint én. A' Tantsival együtt öllellek[!] a' leg
forróbb szeretettel, 's maradunk

hiv Testvérid
Ber'senyi Farkas mk
40 Ber'senyi Antal mk

P. S. Az ötsém láibliját, ha kész küldjétek el.

267. Berzsenyi Dániel – Dukai Takács Zsuzsannának
Sopron, 1819. nov. 16.

Kedves Feleségem!

Én szerentsésen helyre vergődtem, de a' pénzem is szerentsésen
keleget úgy hogy alig van három száz forintom pedig magamnak
semmit sem vettem. Ugyan azért kérlek úgy gazdálkodjál, hogy
5 szükséget ne lássak, mert ha szükséget látok kénytelen leszek a' jó-
szágot árendába adni. A' Kronekker kezén legyen minden gabna 's
a' mire neked szükséged lesz arrul írásban adj neki quientantiát,
hogy nékem (ő) rendesen számot adhasson, mert tudod azt hogy rend
nélkül semmire megyünk. A' majorságnak otsónál és kolompárnál
10 egyebet ne adj mert ha te pazalsz úgy tsufot fogunk látni. A' disznó-
kat úgy hizlald hogy Januáriusban el adhassuk. Mihelyt az ut engedi
a' búzát tisztán meg rostálva Hetyére küld, hogy azt a' Hetyei kocsis
ide hozhassa, mert itt el kél 12 forintra 's akkor küldj sirt szalonnát
füstölt hust 's mindent a' valamit csak lehet, mert ötöd magammal
15 pénzből el nem élhetek; Egészségem minden nap változó 's követke-
zőképpen a' magánosságtul és gondtul most is őrizkednem kell. A'
Kronekkert gyakorta emlékeztess hogy minden etetésen jelen le-
gyen, s az[!] jobbágyokat fa hordásra ne hajtja. Írj minden holnapban
's ird meg mit tsináltok 's mint vagytok 's nagy eladást hírem nélkül
20 ne tegyetek. Élj szerentsésen.

Soprony 16? November 1819.

A' levelet így utasítsd Kanisa, Kőszeg, Soprony, a' kis Potsi¹ ut-
cában Nro. 572.

¹ Posta [Az emendálás alapja Noszlopy Tivadar adata: NOSZLOPY 1910, 28. Ezt megerősíti: CSATKAI 1947.]

268. Dukai Takács Zsuzsanna – Berzsényi Dánielnek
Nikla, 1819. nov. 16. után

Kedves Férjem!

A leg nagyobb örömmel teltem el a midőn hallottam a Kronekkertül hogy mind egészségben talált benneteket 's kérem az Istent hogy ezen levelem esmét a leg szerentséssebb állapotban találjon. Engem igen megszomorétottál a midőn hallottam hogy
5 mindenembül ki akarsz pusztítottani, két lovamat elvettél tőlem, gabonámat is mind föl akarod takarítottani, hát én akkor mit csináljak valamikor házi szükségem kívánják tőlem a pinszt mindenkor téged háborgassalak, el attam ugyan valami 60 mérő gabonát de nekem
10 abul csak egy garas se jött be adosságaimis pedig vannak a' mellynek lefizetését nagyon sürgeték. miháttok sok alkalmatlanságot szenvedek, mivel a Klári szolgálom Firhez ment. Veszprém Vármegyében vüttik, tehát asztis kikellett füzetnem, a Bernáttul vásáram néki 30 forintára portékát mivel anyival tartosztam a Szilitül hosztak 40 funt
15 sőt még idehaza létedben a Kovács a Contot be hoszta, s mind illes több féle költségeim vannak a mellemek látásával továbbá nem akar terhelni, házommat kénteleennittetem meg zsupoltatni mert az ablakok föli mind le szakadosztak az egész házat, 70 forinttal vásolták föl. Kérlek szeretettel ezen gondolatodat ...¹ ki nem álhatom
20 nem azért hogy én hijába való költségeket kívánnik tenni mert ha magad a tavasszal szerentséltetni fogsz Látogatásodal a mellet nem is remenylek hogy ki nyerhetnék tőled, mindenrül bővebben meg foglak világosítottani. ezen lovakat a mellemek most parantsolatidbul föl mennek gabonával meg terhelve hogy ha bátorkothatnám
25 könyörgisemet elejbed eresztene ésmét ki kérnem tőled ezen kotsit mindenestül egygyüt valamint le rakódik Sopronban, ismit had jöjjön a Somogyra néhány hetekre csak még ganajomat kitakaréthatnám s a berekbül a veszőt, azt úgy gondolkottam hogy a borokal 12 disznóval búzával meglegethetöl, nekivány többet. most visz föl a kat[?]
30 kotsi 20 mérő buzat 8 mérő kukoritzát, még valamelly búza marat de

¹ A másoló itt egy szó kihagyását jelzi.

35 azt magamnak tartom nemis lennetöbb három mérő a mint nézem.
hiddel hogy nagyon fáj ez nekem hogy illesseket föl köl írnom de
bizony magad vagy az oka, tudom én azt, hogy néked most lelki s
testi nyugalomra van szükséged, de esmervén azon jó szüvedet
azon remény táplál hogy meg fogsz érte engedni hiszen másképpen
nem tudok véled értekezni.

Élj szerentséssen és ne felejts el engem

Takáts Susanna.

269. Berzsenyi Dániel – Dukai Takács Zsuzsannának
Sopron, 1819. nov. 16. után

Kedves Feleségem!

5 Sajnálom, hogy olly sok panaszod van ellenem, holott ha hibáz-
tam egyedül azért hibáztam, hogy semmit tudtomra nem adsz 's vak-
tában kellett tennem a' rendelést, de azt ha nem mondtam is
magadtul is el gondolhattad, hogy én tsak annyi gabnát akarok fel
hordatni a' mennyit lehet; az az, a' mi nélkül el lehetsz, 's ha a' disz-
nók annak idejében meg hiztak volna ugy egy szem Somogyi gabo-
nára sem szorultam volna, de mivel a' Hetyei gabna igen rosz fizető
10 volt s az utak meg romlásátul is féltem kénytelen voltam azt tenni, a'
mit tettem. Azonban mivel a' Lidi férjhez menése halad és az ara-
nyokat fel küldötted tehát már most a' megszorulástul nem félek 's el
várhatom a' disznóknak tökéletes meg hízását. Ugyan azért már
most nem bánom ha a' lovak oda le maradnak is, tsak meg mond a'
15 Kronekkernek hogy jól gondjokat viseltesse, mert mihelyt az ut meg
szárad a' borokat kell nekik hordani. A' Lidiának semmit irni nem
tudok tsak arra emlékeztetem, hogy ugy vigyázzon, hogy a' két szék
között a' pad alá ne essen 's a' mint már mondtam ujra tsak azt mon-
dom, hogy a' Sárközyvel semmit ne tréfáljon, hanem mihelyt kívánja
menjen. Éljetek szerentséssen.

20

B. Dániel

[Címzés:] Tekintetes Bersenyi Dánielné Asszonynak tisztelettel
Miklán.

270. Berzsenyi Dániel – Dukai Takács Zsuzsannának
Sopron, 1820. jan. 31. előtt

Kedves Feleségem!

Lidiának küldök egy huszon öt forintos karika gyűrűt, mert jegy
gyűrűnek mindenek olyant szoktak. De mivel még leveleitekből
semmi bizonyost nem látok, s az aranyokat hamarjában okosan fel
5 nem válthatom 's ha felválthatnám is felényire sem lenne elég, tehát
most egyebet nem küldök; hanem mihelyt a' kézfogás meg lesz adjá-
tok tudtomra 's akkor meg teszek mindent, a' mit tehetek, egyéb
eránt is az ötvösöknél egy jóra való arany lántzot sem találtam 's kö-
vetkezés képpen vagy mondva kell tsináltatnom, vagy a februáriusi
10 országvásárt kell elvárnom. Ha ne talán a' Sárközy fel akarna hoz-
zám jöni meg ne engedd néki hogy hozzám jöjjön, mert én még most
minden megindulástól félek. – Élj szerentséssen.

B. Dániel

[Címzés:] Tekintetes Bersenyi Dánielné Asszonynak Miklán

271. Berzsenyi Lídia – Berzsenyi Dánielnek
Nikla, 1820. Febr. 4.

Miklán 4^{dik} Febr
1820.

Tiszteletre méltó
Kedves Uram Atyám!

5 A Kronekker Januárus 31^{dikén} szerentséssen haza érkezett kitül a'
leg főrróbb örömmel értettem, hogy jó állapotba találta, 's hagyta
kedves Uram Atyámat; 's kívánom hogy mast is abban találja ezen

10 levelem. A gyűrű pedig igen tetszésemre van, mellyért is nagy köszönettel tartozom édes Uram Atyámnak; de a' mint a' környül állások mutatják nehezen leszsz a' Sárközyjé, mert mindedig még sem
 15 nem jött, sem nem irt 's következőes képpen vagy ujj ellenségek ébrettek fel, vagy meg lehet hogy úgy akart vélem tenni mint a' mult esztendőn, hogy egyszer, kétszer el jönn, s harmadszor el visz; de így vélem nem boldogul, mert kivel nékem holtig kell élni, azt én meg
 20 akarom jól ismérni, 's még ezen boldog szabadságba játszva olly utra igazítani mellyre utóbb nehezebben lehetne. Ha tehát ő még el jönn is akkor sem fogok hirtelenkedni részént mivel tudom mi az férjhez menés, részént pedig minél tovább hallasztódik akkor annál szebben,
 25 's jobban reá tudunk készülni. Azért tehát kedves Uram Atyám se igen iparkodjék mindennek el addásával, hogy a' mikor majd kell legyen pénzünk. Az arany kolét pedig mindenkor igen kedvessen veszem, 's várom – – A Bárányal mast nem rég is együtt voltam, 's akkor Vatra készült, mert levelet kapot hogy a' nagy Anyya igen roszul van. Ha tehát onnét Uram Atyámhoz is el menne, idegenséget ne
 30 mutasson hozzá édes Uram Atyám, vagy ha a' tudvalévő dologról szól tessék hozzám igazétni; azt pedig mihellyt lehet meg irni hogy mi móddal hagyta itt Uram Atyám az ősszel, mert igen nagy bizodalommal van hozzám. Éljen szerentséssen tisztelt Uram Atyám 's legyen nyugott szívvel addig is, mig ismét nem sokkára levellemmel meg tisztelhettem. Ezek után pedig magamat Atyai kegyességébe ajánlom vagyok és maradok

Kedves Drága Uram Atyámnak

kéz tsókoló leánya
Bersenyi Lília mk

272. Berzsényi Dániel – Noszlopy Antalnak
Kaposvár, 1820. ápr. 18.

[„Kedves Komám Uram” megszólítással, benne a „Gáál pöriben” pártfogását kéri.]

273. Berzsenyi Dániel – Dukai Takács Zsuzsannának
Sopron, 1820. ápr. 24 előtt

Kedves feleségem!

A hizók eránt én úgy gondolkoztam, hogy mihelyt elvégzik a' Hetyei tselédek a vetést azokkal hajtatom fel azokat, mert a' Somogyi tselédek nem érnek úgy reá 's nem is lehet azokhoz úgy bizni, de ha neked úgy tetszik hajtasd mingyárt, mert az igaz hogy minden nap kárunkra esznek 's az árok is minden nap alá száll; de a' hizót egy két malatz kedviért el ne rontsd mert csak pénzre van szükségünk és a' Hetyei disznók alatt elég malatzokat hagyhatsz, s azokbul tsinálhatsz szalonnát is házi szükségedre valamennyi kell. Szerettem volna mastanában haza fordulni de már két holnaptul fogva többnyire beteges vagyok, már mast pedig azért sem mehetek mivel Sz. Györgynapkor más szállásra hordozóskodom, hol előbb mindent jól el kell rendelnem 's az árendákat ki kell fizetnem. A Hetyei ökröket eladtam nyolcszázharminzt öt forinton, de ismét más fiatalabbakat vettem hat százon. Ha a' disznókat hajtatom kukoritzát is küldj velek Hetyére mert ott akarom őket el adni, mivel úgy gondolom hogy ott talán még jobban meg veszik mint itt 's ugyan azért mihelyt Hetyére érnek a' kotsi mingyárt jöjjön utánnam. Leg főbb gondod legyen a' szőlő úgy hogy míg azt tökéletesen meg nem tisztítják addig semmi egyebet ne dolgoztass, mert ha a' szőlő nem segít meg nem győzzük a sok költségeket. A Latzinak küldj üngöket 's élj szerentsésen.

P. S. Ugy tetszik a' minapi levelemben el feledtem a Szarvasnak tavali szürke tsikáját, a' Sógor Uramnak megírni, hogy monyasnak hagyja, ugyan azért ha heréltetitek őket azt sem kell ki herélni.

274. Berzsenyi Dániel – Dukai Takács Zsuzsannának
[Sopron, 1820]

Édes 'Súsim!

Én naponkint gyógyulok 's egy kis hideg lelésen kívül semmi bajom nints 's ugyan azért tizen ötödikre vagy ha lehet előbb is itt legyen a' kotsi, hogy haza mehessek. Hogy nyugottabb lélekkel legyek

5 hallaszd Vasvármegyei utadat addig mig én haza megyek akkor tüstént mehetsz 's hogy nyugott lovakon mehess ezen kis lovakat küld ide értünk. Azonban ha addig várakozni nem akarsz, menj mikor tesszik, de meg gondold azt hogy te is nyugottabb szívvel mehetsz ha én oda haza leszek 's a' világ is meg ítél, ha akkor hagyod el a' házat

10 mikor annak legnagyobb szüksége van reád. De mind ez nem parantsolat, hanem kérés és tanács, szabad tetszésed szerint válasz, de a' Latzit semmi esetre el ne vidd és senkivel semmi alkuba vagy egyezésbe ne ereszkedj, még a' nyáron magam is föl megyek és akkor mindent el végezek. Ha a' borokat jól el adhatom ruhát is veszek

15 számodra 's akkor betsületesebben is mehetsz. Élj szerentsésen 's legyen gondod reám és gyermekeinkre.

Szerető férjed
Berzsenyi Dániel

275. Berzsenyi Dániel – Dukai Takács Zsuzsannának
Sopron, 1820/1821

Kedves Feleségem!

Én gyermekeinkel együtt, egészséges vagyok 's kívánom hogy ti is azok legyetek. Örömet le mennék hozzátok, de még most félek az idő változásától 's úgy gondolom, veletek sem tehetek jobbat mintha

5 maga – egyéb eránt is a' kocsi sem kész még egészen olly nagy utra éppen nem merek indulni. Rakja szekeret fejr borral eggyiket vörössel a' másikat 's le pecsételve küldjétek, s olly lovakon küldjétek (amelyek nem) poczokosak.

10 Irjátok meg az egész gazdaságnak allapo(tjat) kancza lesz
vemhes, hiznak-e a csikók, hogy kél a' bor hogy tudjam magamat
mihez tartani. Ha kéntelenek vagytok gabonát el adni, küldjeteK
Keszthelyre a' kocsissal vagy adjátok el otthon, de a' Kronekker a'
házaat ne hagyja. Mit adtatok el 's mit lehet még eladni ird meg azt is.
15 sáncz nyugoti felére, 's mihelyt az idő engedi a' béres szánt-
son. Éljetek szerencsésen 's irjátok meg mindent 's én mihelyt lehet
haza megyek.

Bersenyi Dániel

20 [Címzés:] Tekintetes Nemes Bersenyi Dánielné Asszonynak tisz-
telettel Mikla

276. Berzsényi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Sopron, 1820. dec. 13.

Soprony. Dec. 13. 1820.

Tisztelt Férjfiú!

5 Nem látogatád meg haldokló barátodat; íme annak árnyéka meg-
látogat Téged! Árnyéka mondom, mert az a' lélek, mellyel Te valaha
annyit vesződtél, többé nints. – Igen is, Tisztelt Férjfiú, én még élni
kezdek ugyan újra, de lelkem régen megholt 's annak helyét egy új
isméretlen lélek szállotta meg, melly sötét és hideg mint az éj 's
nyúgott mint a' sír. Azon irtóztató zavarnak, melly egész természe-
temet fenékkal felforgatta, nem lehetett egyéb következése mint ez a'
10 félhalál. 'S mivel ez a' félhalál könnyen egészszé válhat, 's mivel
főm' zugása mast is gyakran zengeti a' halál' harangját fülembé,
nem akartam úgy elveszni mint képzelt ellenséged, hanem tudtodra
kivántam azt adni, hogy valamit tettem ellened, azt mind a' legmé-
lyebb hypochondriában tettem. Ugyan azért szánj vagy neved, amint
15 tetszik, de ne gyűlölj, hanem tulajdoníts mindent kegyetlen
nyaválámnak, melly engem gyakran félbolondá 's féldühössé tett. –

Nyavalámnak okai egy chinaval elfojtott epehideg 's egy veszedelmes feldülés, mellyben vállforgóm és 'sódérom letörött 's fejem is nagy contusiót szenvedett, mellyek miatt fél esztendeig nyomtam az ágyat. Ide járul tán még a' goromba recensio is, melly engem olly állapotomban ingerlett a' gondolkozásra, midőn arra legalkalmatlabb valék. Elgondolhatod melly oriási munka volt nékem zavart fővel, dühödt szívvel 's minden könyv nélkül aesthetikázni, holott én, Rajnis' Kalauzán kívül, sem Aesthetikat sem Poetikát soha nem olvastam. Mast olvasok 's mosolyogva recenseálgotom[!] akkori tapogatásaimat. Mosolyogd Teis![!] Illyen voltam én mindíg: azt hittem nékem nem szükség tanulnom, 's nem is tanultam.

Egy Pesti barátod azt mondá nékem, hogy Te olly tudós munkát, mint Kölcsey' recensiója írni sem tudnál. Én mast azt hiszem, hogy olly gorombát nem tudnál írni. De akár irtad, akár nem, már mast nekem mindegy. Néked is lehettek fekete óráid mint nekem 's Néked is szabad volt velem úgy bánni, mint minden barátimnak tellyes életemben; semmi ujságot nem tettél velem. Így érzek én mast Kölcsey eránt is, kinek szintugy eltűrném piszkolódásait, valamint a' Mondolatét, ha azon hypochondriás Antirecensiót nem irtam volna; de mivel azt irtam, másikat is kell írnom, mert azzal igen neveltségesen végezném el literátori életemet. Így érzek Thaisz, Szemere és Vitkovics eránt is, kik engem nyomorult állapotomban szembe gunyoltak 's kik még a' T[udományos] Gyűjteményben is jónak találták hamvaimat tapodni, így érzek mondom, mert igen jól tudom, hogy azoknak, kik a' szánokozásra méltót illy insulturákkal faggatják, sem rhabarbara sem Füredi víz sem az én írásom használni nem fog.

És így, Tisztelt Férjfiú, én ismét élek és irok, 's ím legelső betűm Tied! Fogadd el még egyszer hideg kezemet azzal a' nyugott lélekkel, mellyel azt Néked nyujtom! Jól tudom, hogy velem romlott hypochondristával barátkozni semmi okod, semmi kedved nem lehet; de nem is azért jövök, mert hiddel az én resignatióm is tökéletes mind Tereád mind az egész világra nézve, 's nem kíván, nem ismér szívem egyéb jót, mint ezen resignatiónak nyugalmat; csak jobbra

fordult állapotomat¹ akarám tudtadra adni, hogy erántom[!] jobb
gondolattal légy 's ellenségednek ne tarts, ne gyűlölj. Élj
szerentsésen, légy boldogabb mint én 's ne ismérd azt a' nyomoru-
ságot melyet én kiállottam.

55

Bersenyi Dániel mpr.

[Címzés:] Tekintetes
Kazinczy Ferencz Urnak
Több T. N. Vármegyék Tábla-Birá-
janak tisztelettel.

60

p Pest, s. a. Ujhely,
Széphalom

¹ fordult <állapotomról egész> állapotomat

277. Mailáth János – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1820. dec. 14.

Budán 14/12. XX.

Tekéntetes Uram!

Rég ideje már hogy a' leg jelesbb magyar poetai költeményeket
Németre fordítani kezdettem, hogy szomszédaink meg ösmerked-
5 jenek a' mi e' tárgybeli gazdagságunkkal. A' munka kész. Hogy a'
magyar poezis illetén koszorujában a' tekintetes Ur költeményei
közül többen tündöklenek nem szükség mondanom, ha vallom hogy
én a tekintetes Urat a' Magyar poezisnek leg ragyogob Hössének,
egy szóval magyar országnak leg nagyob Poetájának tartom.
10 Okokból melyeket a' t. Ur maga magának könnyen mondhat, annél-
kül hogy én azokat le irjam, el mellöztem fordításomban minden köl-
teményt mely hely, személy, vagy történetbeli szövetségben lenni
látszat: így eset hogy a' t. Ur több tündér szépségü odáji fordítatlan-
nak maradtak. A' Munkám folytában tapasztaltam minő szörnyü
15 különböző a' Német és magyar Nyelv' Geniussa, kéntelenítve látám

tehát magom, egynéhány helyűt változásokra lépni, nem hiszem
ugyan hogy oly helyűt az originalis költő szeszszét vagy érzeményét
sértettem légyen, de a' Recensensek gaz népétől tartván, közlöttem
fordításaimat részszerént az original költőivel, részszerént az itt lakó
20 tudos barátjaimmal, és fordításaimat változtattam tanácsok[!] szerént,
ha hol változást szükségesnek ítélték. A' t. Ur költeményei fordítását
közlöttem Szemere Palival. Meg küldöttem volna azokat a' t. Urnak,
ha nem kívántam volna a' t. Urtul elhárítani a' fordítás, és original egybe
25 hasonlításának unalmát. Kérem tehát a tens. Urat méltóztasson nekem
válaszolni ha a' tekéntetes Ur jóvá hagyja-e láthatlanul azon fordításaimat
melyeket Szemere jóknak¹ ítélt, vagy akarja-e a' tekéntetes Ur, hogy azokat által küldjem? és nem fogja-e
sajnálni a' tekéntetes Ur az Időt, és fáradságot melyet egy illyes
30 öszve hasonlítás kíván? Kérem méltóztasson válaszsát melyet ohaitva[!] várok ide utasítani, és azzal meggyőzöttetve lenni hogy változhatatlan,
hogy örök tisztelője vagyok.

A' tekéntetes Urnak

alázatos szolgálja
Gróf Mailáth János mk

¹ Szemere <helyb> jóknak

278. Berzsenyi Dániel – Noszlopy Antalnak
Nikla, 1821. jan. 3.

Kedves Komám uram!

Vendégeim és mámorosságom miatt keveset írhatok. Örülök a
Kedves Komám Asszony szerentsés születésén, leányomnak megtiszteté-
5 tetéséért pedig igen lekötelezve vagyok. Mihelyt lehet, tiszteletére fogunk lenni az Uri Háznak. Addig is ajánlom magamat Kedves Komám Uram
nagyonbecsült hajlandóságiba s különös tisztelettel maradok Kedves Komám Uramnak

Nikla, Jan. 3-ik 1821.

10

Alázatos szolgálja:
Ber'senyi Dániel

279. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1821. jan. 18.

Széphalom Január. 18d. 1821.

Édes barátom,

Elrémültem leveledre, 's szánom állapotodat a' szeretet' legfor-
rőbb érzéseivel. Miért nem értek e' sok és nagy csapások mást, kinek
5 szenvedései a' hazának nem voltak volna kárára? 's miért épen té-
ged, kinek hézagját senki nem pótolja-ki közöttünk? Te állapotodat
félhalálnak nevezed. Leveled hamisnak kiáltja az állatást, mert lelke-
sebbet ép napjaidban sem írtál; ebben élet és erő szikrázik.
Vígaszthatatlan volnék ha e' remény nem élesztene. Nec dis
10 amicum est, nec mihi, te prius obire, édes barátom. Az az Isten, a'
kinek olly sok kedves áldozatokat nyújtottál, nem csak a' lant' Iste-
ne, hanem az orvos-szereké is; neki rád gondja lesz, 's visszaád ma-
gának és barátidnak; 's én ezért könnyörgök előtte.

Hogy leveleim' válasz nélkül maradása szenvedésidből 's elhülé-
15 sedből erednének, azt meg sem tudtam álmodni. Én a' te barátság-
odat elejétől fogva életem' legfőbb szerencséji közzé számláltam, 's
kevélykedtem vele, 's ez az érzés soha sem hagyott-el. Hogy meg-
bántottalak volna, nem tudom; bántani az, a' ki téged nem eltolni
igyekezett magától, hanem minél szorosbb kötelékekkel csatlani ma-
20 gához, soha nem akarhatott. Az életnek sok esetei vannak, melyek
megtévesztenek bennünket. Örvendjünk hogy az Igazság és az Idő a'
ködöt végre is eloszlatja, 's a' tiszta tisztának ismértetik.

Annyi való, hogy én a' Kölcsey' Recenziójit nagy gyönyörűség-
gel olvastam. Mit ítélé Verseid és a' Superint. Kis Úréi felől, arra
25 épen nem volt gondom; egyedül azt a' színét tekintettem az érettség-
nek, nyugalomnak, melly dolgozásán, az első soron kezdve az
utolsóig, bájos hatalommal ömlött-el. Mindenkinek más a' stílusa,
mint arcza; 's én igen jól érzem, hogy a' nyugalomnak ezen a' hang-
ján írni¹ nem tudnék. Talán egy kevésbé belé is csap a' feszesbe, 's

¹ hangján <...> írni

- 30 a' didaxis' hideg hangja inkább érezteti rajta magát, mint szükség; az
enyém, ha szabad ítélnem a' magamé felől, eleven, de talán virágo-
sabb mint illik, 's csapongása ott is játékos, a' hol azt bizonyosan
nem keresem. Irígylettem szép tulajdonát, 's azt kezdém reményleni,
35 hogy a' Historiai nemben, ha magát arra adná, remekünk lesz. Ez
foglala-el egészen. Ítéleteit a' magaméivá tenni nem akartam és nem
tettem; némellyikében vele világosan ellenkezem is. Csokonai felől
azonban igaza van. Lutulentus fluxit, sed erat quod tollere vellem. 'S
's gáncsolá a' sarasokat, mert Olvasóinknak igen nagy része Csoko-
40 naiban a' sarast szereti.
- Verseid neked elhalhatatlan fényt szerettek; nevedet a' maradék
soha sem fogja tisztelet nélkül nevezni. A' Philosophia bennünket a'
dicsőség eránt nem tesz hidegekké, hanem csak arra tanít, hogy az
igaz és az ál dicsőséget ne tekintsük egynek, 's ne higyjük hogy ra-
45 gyogásunk annyira elsetéíthet mást, hogy mellettünk és utánunk
többé senki nem ragyoghat. Sőt az Írói dicsőség olyan, hogy az, a'
vagy még nagyobb érdem vagy a' később Olvasók' ízlése előtt, bi-
zonyosan el fog homályosodni. A' Természet minden időszaknak ad
nagy embereket, 's mi a' fő ponttól bizonyosan távol vagyunk még.
50 De az az Író, a' ki igazán méltó ragyogni, nem is a' ragyogást keresi;
annak abban a' szép örömben áll jutalma, melyet a' Mesterség ad az
azt gyakorlóknak, és abban az érzésben, hogy korát előbb vitte, hogy
segélte az ügyet. Én részemről semmit sem ismerek a' mit kevesebbé
óhajtanék mint a' köz javalást; maradjon az azoknak, a' kik rajta olly
55 igen kapnak, és hogy megkapták, olly igen örvendenek. Te, édes ba-
rátom, valamit Író óhajthat, bőven megkapád 's állandóúl bírod: a'
tudósok' és nem-tudósok' javallását, ön-javallásodat, tekintet a'
Nagyoknál, társaid' barátságát, 's azt az irígylésre méltó érzést, hogy
a' Mesterség nálunk általad fenntebb lépcsőre emeltetett. Éljen igen
60 sokáig e' szerencséd' birtokában, Hügiéja adja-vissza erődet, hogy új
koszorúkat szeghess, 's hidd, hogy érdemeidet védelmezni, ha azt
kívánná a' szükség, nálamnál készebb senki sem volna. De birtokai-
dat senki sem vette kétségbe.

65 Tudod e te azt, hogy a' Tudom[ányos] Gyűjtem[ény] Köteteiben
kétszer említettem nevedet barátság' érzéseivel? Úgy fogtam volna,
ha nem² elhűltél volna erántam, hanem ha ellenségeskedéseket kö-
vettél volna is ellenem. Füredi Vida (ez a' név nomen collectivum)
igyekezett gyanúba hozni hűségemet, azt hirdetvén, hogy a' mit egy
70 kézzel adtam, másik kézzel elvettem. De melly Olvasó nem tudja, mi
baja neki velem?

Ölöllek a' szeretet', barátság', tisztelet', csudálás', irígylés' leg-
szentebb érzéseivel. Add ismét jelét hogy szeretsz, 's vígasztald-
meg, nagyon kérlek erre,

75 éretted gondokban levő
barátodat:
Kazinczy Ferencz

² ha <el nem el> nem

280. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1821. jan. 23.

Széphalom Január 23d.
1821.

Édes barátom,

5 Ha Te tízedrésznyiben is szenvedéd a' mit leveled mond, és ha
csak tízedrésznyiben szeretsz is mint óhajtom, az én látogatásim Ne-
ked nem lehetnek kedvetlenek, nekem pedig öröm ahhoz a' nem
csak igen nemes lelkű hanem igen lelkes emberhez is szóllanom, a'
kit én mérték nélkül szerettem mindenkor. Osztán midőn itt egy
10 Epistolámat közlöm, mellyet ez estve végeztem-el, az az óhajtás is
emeli keblemet, hogy azt Superint[endens] Kis Úrnak felolvasni
méltóztassál. Kedves nekem azt látni hogy ő és te felőlem szóllatok.
– Imhol az Epistola. Gróf Kornis Mihály mintegy 25 eszt[en]dős if-
jú; egyik őse Gubernator volt Erdélyben; lelkes anyja pedig a'
Thesaurarius Teleki Károly leánya, ki kivált a' Classica Literaturá-

- 15 ban nagyon jártas volt, 's külömben is az egész Erdély által még
hamvaiban is áldatik. Az én ifjú barátom egy igen érett lelkű derék
ifju.

Gróf Kornis Mihályhoz.

- Hijába omlanak, barátom, könnyeid,
20 Atyád' nem hozhatják-vissza nyögéseid,
Ércz sarkai¹ a' vad Halál' kapujának
Soha nem nyílnak-meg halandó' jajának:
Ebből áll a' vadnak egész felelete:
A' ki lesz, ide jut; Zeüsznak ez végzete.
- 25 Túrd a' mit túrni kell, 's leljen fájdalmában
Lelked vígasztalást 's erőt önmagában.
A' mi elmúlt, tekintsd örökre elmúltnak –
Igy kiált a' Szükség 's az Ész a' búsúlnak.
Jó; de míg elfásúlsz, aldd a' Természetet,
30 Hogy a' szenvedőnek lágy könnyet² engedett.
- Élt már Prometheusznak agyagból gyúrt míve;
De csak verni tudott, nem érzeni, szíve.
Homlokát illette Pallasz világával,
Küpris, a' szép, keblét rózsálló ujjával, rosige finger
35 'S im a' buta agyag lát, eszmél és ítél, az az rózsaszínű
Sohajt, szeret, gyűlöl, vágy, útál, fél, remél.
Igazán emberré csak az által leve,
A' mit ajándékúl e' kettőtől veve:
Észt, melly oltogassa a' Szív' vad égésit,
40 Érzést, melly fenyítse az Ész' tévedésit.
- Tedd te is, bár nehéz, a' mire intenek,
'S midőn fájdalmaid el-el-süllyesztenek,
'S az Ész veszteséged' nagy voltát rajzolja,

¹ Ércz <kapuji> sarkai

² lágy <szív[?] ...> könnyet

- 'S hogy határ nélkül sírsz, ő még igazolja,
45 Kérdd a' Szívtől, mit sug egy homályos szent hit,
'S derítsd-fel elmédnek komoly képzelmenyit,
Csald-meg szemed, 's tagadd a' mit az tisztán lát,
Hajlasz barátodnak ha fogadni szavát.
- Mondd: hogy atyád még él, mert még él szívednek,
50 'S vége a' halálban nincsen az életnek.
Mondd: az a' szebb és jobb kezdetét ott veszi,
A' hol porhajlékát a' lélek leteszi;
A' mit egy szép álom feste Scípiónak,
'S Plátó 's Virgíl költe, mondd te is valónak;
55 'S meglát'd, a' Szív csudát 's igen nagy csudát tész,
És hogy az nem rosszabb birtokunk mint az Ész.
- Úgy van! még él atyád, barátja szívednek,
Körülötted lebeg, 's tanúja tettednek;
Lát, midőn sírsz, hogy bár Zsigmondtól eredtél,
60 Ki Erdélyt kormányzá, még semmit nem tettél;
'S bár Teleki Károly volt hív anyád' atyja,
Neved' csak vérséged' fénye ragyogtatja,
Nem az önmagadé! – lát, 's örvend sorsának,
Hogy illy fiút ada házának 's honjának.
65 Sírj, 's ha barátodnak intését tűrheted,
Szeressd a' ragyogást, 's valld-meg hogy szereted.
Igy sírt, 's nem titkolta nagy szíve' sírását,
Ki a' Marathoni Vezér' ragyogását
'S a' ragyogást csak a' tettért, irígylette,
70 'S később élte 's veszte által érdemlette.
- Két út viszen oda, a' hova szíved vágy;
Ne nézz csak vakító példát; nézzd Ez mit hágy.
A' homály is ad fényt és a' házi-élet,
Ha érdemek védik, és a' köz ítélet.
75 Felejtve lesznek majd korunk' sok Nagyjai;
Soha nem Festetics, nem soha Ráday.

Néked osztályrészül az a' fényes juta,
 Mellyen sok rossz³ kényén, sok jó bántva futa.
 Járd, de a' Szírenek ellen óvd füledet,
 80 'S ne tagadd-meg soha álfényért tiszteted.
 Bukj, ha kell, 's kívánja szíved' szent érzése.
 Atyádnak, kit siratsz, erre hív intése.

De éjfél van; kifáradtam. Élj szerencsésen, 's tiszteld a' mi
 megbecsülhetetlen barátunkat.
 85 Mikor veszem leveledet?

³ sok <jó kényén> rossz

281. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
1821. febr.

Február. 1821.

Ez a' kis Pap jó fej és tiszta lélek. Szeressd magáért és érettem.
 Akkor osztán magadért fogod szeretni. Általam akara felvezettetni
 hozzád, 's én ötöt e' megtiszteléséért is szeretem.

282. Mailáth János – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1821. jún. 2.

Budán 2/6. XXI.

Tekéntetes Uram!

Ide mellékelve találja a' t. Ur azokat a' Költeményeket melyeket
 én a' t. Ur Munkájibul Németre fordítottam, ha valahol a' t. Ur
 5 gondolatjait el nem értem, ha érzeményeit elegendő képen ki nem
 fejtettem, tesszen meg győzöttetve lenni hogy az nem figyeletlen-

ségből származott, sem¹ sietésből hanem mivel a' Német Nyelv a'
mienkkel épen ellenkező és mivel tehetségem, jó akaratommal
egyenlő lépést nem jár. Kérem a' t. Urat tesszen észrevételeit velem
10 közleni hogy fordításomat, a' mennyire tölem kitelik, kívánsága sze-
rint változhassam.[!] De arra-is merem a t. Urat meg kérni hogy azo-
kat mennél előb velem közleni meg írni ne sainálna,[!] mert a' Mun-
ka már Cottának² Német országban ki küldötöt és nem sokára nyom-
tattatni fog. Kérem tesszen egyszersmind mély tiszteletemet elfogadni
15 mellyel a' te[ké]n[tete]s Urhoz viseltetek.
a' tekintetes Urnak

alázatos szolgája

Gróf Mailáth János

¹ származott, <hane> sem

² már<.> Cottának

283. Berzsenyi Farkas – Berzsenyi Dánielnek
Sopron, 1821. okt. 30.

[Döbrentei Gábor látogatásáról számol be.]

284. Berzsenyi Dániel – Stephaics Gáspárnak
Nikla, 1821. dec. 31.

Tekintetes Fő-Bíró Ur,
Különösen tisztelt Drága Nagy Jó Ur!

5 A' sors úgy hozta magával, hogy nekem néhány esztendőig nem
csekély javaimrul, hanem csak magamrul kellett aggódnom, melly
szerint Gombai jószágom kiváltásáról is ekkorig nem gondolkozhat-
tam; de mivel Uraságtoknak mái cselekedete eléggé meg mutatta,
hogy gondolkoznom kell, tehát alázatosan jelentem, hogy említett
jószágomnak zálogos esztendei eltelvén, változhatatlan szándékom
azt kiváltani. Ugyan azért könyörgök alázatosan Fő Bíró Urnak mél-

- 10 tóztassék a'¹ liquidálondókat liquidálni 's nékem a jószágot a'
kontractus értelme szerint vissza bocsátani, a' mi eránt is egyenes uri
declaratioját ezennel kikérem. A' mi pedig az erdőbeli rátámnak ha-
talmos felmérését illeti, kötelességem szerint ezennel tudósítom Fő
15 Bíró Urat, hogy én azon rátámnak nemcsak a contractus értelme sze-
rint, de cselekedettel is, mind ekkorig szabad bírásában voltam s
ugyan azért declarálom, hogy minden legkisebb háborgattatásomat
vindicálni fogom. Addig is tehát míg jussaim védelmére a' törvényes
lépéseket meg tehetem, tartóztassa magát Fő Bíró Ur minden további
20 hatalmaskodástól. Melly ebbéli alázatos jelentéseim mellett, maga-
mat több ízben tapasztalt uri dexteritásában ajánlom 's különös tisz-
telettel maradok Tekintetes Fő Bíró urnak

Nikla, Dec. 31dik
1821.

alázatos szolgálja
Berzsenyi Dániel.

- 25 [Címzés:] Spectabili, Perillusti ac Generos Domino Domino
Gasparo Stefaics, Incl. Comts. Simig. Ordinarii Judlium Domino
mihi sing. colendissimo N. Gomba

¹ a' a [sh. emend.]

**285. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Antalnak és
Berzsenyi Lászlónak
Nikla, 1822. jan. 8.**

Kedves fiaim!

- Hogy mind ekkorig sem a' Professor Uraktul sem az Instructor
Urtul reátok semmi panaszt nem hallottam annak igen örülök. Ez
után is tehát úgy viseljétek magatokat hogy engem meg ne szomorít-
5 satok. Az Instructor Urat meg becsüljétek és szavát úgy meg fogad-
játok valamint az enyimet. Ha gabonát visz fel a' Hetyei kocsis an-
nak árát a' hová leg szükségesebb oda tegyétek és hiábavalóra ne
költsetek, mert tudjátok, azt hogy olly pénztelen időben élünk hogy

10 alig tud a' szegény gazda ember valamiből pénzt látni. Isten oltalmá-
ba ajánlak benneteket, jól viseljétek magatokat.

Mikla, Január 8dik 1822.

B. Dániel

286. Berzsenyi Dániel – Mailáth Jánosnak
Nikla, 1822. febr. 28.

Mikla, Febr. 28. 1822.

Széplelkű Gróf!

5 Akki a Szerentse' kényes ölében, a nagyvilág' tsábító örömein
annyira fellül tud emelkedni, hogy a fényes palotákban is a szent
természethez vissza tér s a magány' isteneivel enyelg; az minden bi-
zonnyal kebelébe viseli az örök Harmonia' angyalát, ki őtet a
jelenvalóbul kiragadja s az örökkévalónak átaladja. Nagyságod az
én legifjabb leg együgyűbb érzelmű dalaimat kedveli és ditsőíti; jele
10 hogy Nagyságod szépérző naiv lelke még egészen a vidám s áldott
természet' emlőjin tsügg; s az a művészi könnyűség, melszerint ezen
gyenge érzelmeket zengi, az a férfierővel telles energiás beszéd,
melszerint a magyar haditáncz szellemeit ömledezi, eléggé bizonyít-
ják, hogy Nagyságod a szépnék mind a két nemeit érzi és birja s kö-
vetkezőleg a Gratiák' fölkenntjei közé tartozik.

15 Egyéberánt pedig különösen örvendek azon, hogy Nagyságod
töbnyire a Költsey által ugy nevezett gyermeki gyomaimat tisztelte
meg! De örüljen Nagyságod is, mert ezzel nyilván megmutatta, hogy
ép izlése távol van a góth iztelenség sentimentalgrimasszaitul s a
gyermeki érzést, a gyermekes érzékenykedéstül meg tudta válosz-
20 tani.

Én mast egy kis Poetikán dolgozván, helet találtam a magyar
mu'sikára és tántzra is kiterjeszkedni. S mivel én ezeket végtelen
nyomatéku dolgoknak nézem, kérem Nagyságodat, ha tud oll érde-
25 mes Hazafiakat, kik e részben figyelmet és említést érdemelnek,
méltóztasson tudtomra adni, hogy a nemzetiség, a mint lehet, itt is

elevenítessek. De van még egy más alázatos kérelmem is, az t. i.
hogy azon Költsey ellen irt, hypochondriás¹ Antirecensiómat vegye
Magához Nagyságod a T[udományos] Gyűjtemény' redactiójátul s
küldje azt nékem vissza, hogy elégethessem, vagy legalább tartsa
addig Magánál, míg Budára mehetek s udvarlásomat meg tehetem.
Mind ezek mellett pedig leg alázatosabb esdeklésem az, hogy sze-
gény reducáltatott expoeta collegáját zárja Nagyságod ezután is ke-
gyeibe tisztelje meg tovább is nagy betsü leveleivel.

35 Nagyságodnak lekötelezetje

Ber'senyi Dániel mp

¹ hypochodriás [th. emend.]

**287. Berzsenyi Farkas – Berzsenyi Dánielnek,
Dukai Takács Zsuzsannának és
Berzsenyi Lídiának
Gesztí, 1823. aug. 6.**

Kedves Drága Uram Atyám,
's Asszony Anyám!

Mi mind eddig Gesztiben vagyunk, 's itt is maradunk egész 10^{kéig}
hujus, 's tsak innét fogunk 11^é a' Gyűlésekre be menni. Mivel mind
5 ekkorig sem én, sem tudomra Principálisom nem kapott Levelet
Édes Uram Atyámtól, nem tudom mi tévő legyek, haza menjek e'
Kaposból a' Fixumok után, vagy sem? Én ugy vélem, már elég volt
a' V[ice]Ispányi Forumnál a' Praxis, 's jó volna butsut venni, 's vagy
Pestre, vagy uj Praxisra menni. A' Tallián Jantsi a' mint értém ugy is
10 egész a' Restauratióig itt akar maradni, így tehát éppen nem lessz
reám szükség, 's nem kételkedem, hogy könnyen elereszt a'
M[é]l[tósá]gos Ur. Eleget persuadeal a' Jantsi hogy maradjak én is
itt, de részint bizonytalan mikor lesz a' Restauratio, részint pedig
nem sok kedvem van olly időben itt lenni, midőn esztendei távol lé-
15 tem után szeretett Testvéreimmel, 's Drága Szüléimmel együtt le-
hetek. Ha tehát Kedves Uram Atyám is így gondolkodik, tessék

Kaposba létünk alkalmával vagy személyessen, vagy Levélben értem tett gratiáját meg köszönni, 's nékem is meg írni, hogyan menjek haza; igaz hogy egész Augustus holnapban Kaposban maradunk, 's e' szerint az én haza menésem is akkorra esne, mikor az Ötséimért kell fel menni, azomban ezen könnyen segíthetek, ha tudniillik Forsponton menek haza, tehát az sem teszen akadályt. Mind ezek eránt betses Leveléért Kedves Uram Atyámnak alázatossan esedezem, mellynek elküldésére míg Kaposba leszünk, elég alkalom lesz.

– Igen meg borzadtam, midőn hallottam, hogy Kovátsit elverte a' jég, félvén hogy tán Mikla is kapott, de mind eddig az ellenkező örvendetes hírral vigasztaltattam. Mindenek azt mondják, hogy igen rossz termés volt, 's nem csak hogy szalmára is kevés van, de igen rosszul is fizet a' gabona. Mitsoda boldog az tehát ki illy környüülálásokban tarthatja gabnáját, mert bizonyára későbben jó ára fog lenni, de mi tudom biz azt nem fogjuk tehetni. – Mind eddig sohová[!] sem voltam a' M[éltóságos] Urral, az egész praxisom tehát néhány Levelek expeditiójának határai közé van szorítva.

Többnnyire magamat tapasztalt Szülői kegyeikbe zárván maradok

Kedves Uram Atyámnak
's Asszony Anyámnak
Geszt 6^a Aug.
1823.

kéz tsókoló fíjok
Berzsenyi mp
Patvar[jista]

Kedves Lidim ugyan szeretném ha írál, mint vagy, 's mint töltöted eden[!] szép nyári holnapot. Eregettek é a' méheid, mint diszlenek a' virágid, dinnyéid, tudom ez a' sok szél ártott néki, ha lehet, és szépek lesznek, küldj néhányot Kaposba. Addig is míg ölelhetlek élj szerentsessen, 's ne szünj szeretni, mint én téged szeretlek!

jó lenne talán ha vagy a' tsíkóst, vagy a' birkást küldené be értem édes Uram Atyám mert a' Forspontra még is sok lesz a' bagazsia 's a' fizetés is.¹

¹ A bekezdésnyi szöveg a 2. f. rektóójának bal margójára besúrvva.

50 [Címzés:] Tekintetes, Nemes, N[em]z[e]tes és V[ité]zlő Nagy-
Berzsenyi Berzsenyi Dániel Urnak, T. N. Somogy Vármegye Tábla
Birájának, 's nekem Kedves Uram Atyámnak, illendő tisztelettel
Miklán

**288. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Antalnak és
Berzsenyi Lászlónak
Nikla, 1824. márc. 9.**

Kedves fiaim!

Küldök 25 fl, 10 köb buzát és a' Professor Urnak két akó bort. A'
buzát adjátok el és a' Professor Urnak adjatok ötven forintot, a többit
pedig fordítsátok szükségéitekre. Költségeiteket úgy intézzétek, hogy
5 míg a' tavaszi vetésnek vége nem lesz, semmit nem küldhetek. Tisz-
teljétek nevemben a' Professor Urat és az Asszonyságot. Jól viseljé-
tek magatokat és éljétek szerentsésen.

Nikla, Mart. 9, 1824.

Szerető atyátok
Berzsenyi Dániel

10 [Címzés:] Egregio Juveni Antonio Bersenyi filio mihi
dilectissimo Sopron.

**289. Kisfaludy Károly – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1825. ápr. 24.**

Pesten 24^{dik} April 1825

Tekintetes Tábla-Biró Ur!

5 A' midőn Aurorámat díszesítő munkájiért Tek: Urnak forró kö-
szönetemet jelentem, egyszer'smind bocsánatot kérek, hogy ezen
kedves kötelességet illy soká halasztám; de részszerint betegeskedés,
's most Atyámnak történt halála elfoglaltak, vagy innen elvontak.

10 Nagy hálával veszem, ha T: Ur a' jövő esztendőre ismét valamely
köz tárgyat illető munkával szerencsétet, sőt kérem Tek: Urat; mert
igyekeztem csak úgy valósulhat nemesebb czélra, ha illy férfiak
mint Tek: Ur, kit minden Magyar lelkesedve hallgat, a' gyöngébbnek
segédkezet nyujtnak. Ha Tek: Ur ezen kérésemre hajlandó:
méltoztassék a' nekem szánt darabokat Julius közepéig hozzám vagy
Helmeczy Barátomhoz elküldeni, és a midőn én is kész szolgálato-
mat ajánlom
15 maradok
Tek: Urnak

igaz tisztelője és szolgálója
Kisfaludy Károly.

290. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
1825. ápr. 24. után

Kedves Barátom!

Nyiltan adván kezemhez Kisfaludy barátom 1824 és 1825öd évi
Aurorájának egy egy nyomtatványával e' levelet a' legőszintébb
bízodalommal merlek újra megszólítani kérelme' gyámolítása végett.
5 A' példányokat reménylem vagy Medárdkor, vagy az aratási tör-
vénysszünetkor lesz alkalmam bízatosan elküldhetni. Szilágyidat csu-
dáljuk, 's a' kis jegyzéket a' Censor' kérelmére iktatám oda, mint-
hogy a' korunkbeli zivatarok 's rendülések képe is tükrödzik, 's
melly híven és igazán tükrödzik! azon strophában: féltünk rosz
10 rokonink etc. – A' magyar Moniteur 's minden barátid és tisztelőid
kéziratosát csókolták helyetted lelkes, magas 's mély értelmű Ódá-
dért, 's a' szép könnyed ömlésű többi új darabjaidért.

Élj szerencsésen Kedves Barátom! Nemzeti lyránknak 's ezáltal
magadnak, barátidnak és a' Hazának! 's légy meggyőződve: hogy
15 nincs buzgóbb, őszintébb tisztelőd mint barátod

Helmeczy mk

**291. Berzsenyi Farkas – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
Pest, 1825. jún. 5.**

Pest Junius 5^{kén} 1825.

Kedves Uram Atyám,
's Asszony Anyám!

5 Hogy parantsolatja szerint előbb nem tudósítottam Kedves Uram
Atyámat, részint sok dolga, részint az, hogy magam is csak a' na-
pokban tudtam meg, reményem eléggé ki fognak menteni Édes
Uram Atyám előtt. Thaisz Urral személyesen szollván azt mondta,
hogy az Értekezés igen is fel fog a' T[udományos] Gyűjteménybe
vetetődni, de ebben a' Juniusi Füzetben már nem lehet, mert már
10 mások előbb érkeztek, hanem gondolom a' Juliusiban ki fog jönni,
mert azt ígérte hogy iparkodni fog, hogy mentől előbb ki adhassa. –
Mind eddig semmi bajunk sints, szállásunk a' Curiához második
Házban vagyon, alkalmatos és egészséges; már insinuáltuk magun-
kat, mintegy 75 vagyunk Censurandusok, holnap vagy holnap utánn
15 bizonyossan examinálunk, mihelyst által esünk rajta, melly egy hét
alatt meg lesz, tudósítani fogom Édes Uram Atyámat. Többnyire La-
jos Barátom tiszteletét jelentvén, tsókolom a' Lidit, 's maradok fiúi
tisztelettel

20 Kedves Uram Atyámnak
's édes Asszony Anyámnak

Kéz tsókoló fíjok
Farkas mk

25 Ha irni méltóztatik édes Uram Atyámnak
Tessék utasítani a' Levelet az iskola
Utzában a' Curia mellett Nro 387.

A' Palít tsókoljuk.

[Címzés:] Spectabili, Perillustri ac Generoso
Domino Danieli Ber'senyi de

Eadem, T. Co[mi]t[a]tus Simeghiensis T. indice
Assessori, Domino Parenti mihi
singulariter colendiss[im]o

p. Albam Regiam
Siófok, Martzali. a/ Mikla

292. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1825. jún. 30.

Mikla, junius 30d. 1825.

Tisztelt barátom!

- Mivel én ismét mozogni kezdék, kénytelen vagyok holmi kérelmekkel nálad alkalmatlankodni. Hogy mastanában a Tud. Gyűjtemény' Redactiójához egy kis értekezést küldöttem, reményelem tudva van előtted. Ezen értekezésben egy helyen a képfaragás' mesterségét *csak szép játéknak* nevezém, melly kifejezésemet mast szeretném megnyitni, nem azért, mintha azt igaznak nem látnám, hanem csak azért, mivel az a szép mesterség mast nálunk ébredni kezdvén, azt kisebbiteni ne láttassam; kérlek tehát ezen kitételemet valahogyan szelidítsd meg. Nem fárasztanálak, de az írásmása nincs meg nálam, mert én valahányszor írok, mindannyiszor másképen írok. Ugyan ezen okból kérlek arra is, hogy méltóztassál ezen értekezést egy kis figyelemmel megolvasni s ha benne valami lételes hibát látsz, tudtomra adni, mert annak nagyobb részét olly sietve írásm, hogy igen méltán félhetek a hibáktól. Továbbá pedig ezen bizodalmas kérelmeimhez ragasztom még azt is, hogy ha a Redactio, vagy ezen értekezést, vagy az antirecensiót fel nem venné, kérlek ird meg nekem azt is.
- Ezek szerint láthatod, érdemes barátom, hogy én Rólad igen szépet tettem fel, azt tudniillik, hogy ha netalán némelly véleményeink ellenkezni találnak is egymással, Te azért nekem ellenségem mégsem vagy. Ezen bizodalommal folyamodtam Hozzád s ezen bizoda-

25 lommal ajánlom továbbá is ügyemet. Éljen szerencsésen s örvendeztess
meg leveleddel. Tisztelő barátod stb.

293. Berzsényi Dániel – Bodonyi Józsefnek
1826. febr. 20. után

[Felvilágosítást kér a somogyi vármegyei könyvtár felállításával
kapcsolatos kiküldöttség ügyében.]

294. Berzsényi Dániel – egy somogyi táblabíróhoz
1826. febr. 20. és jún. 26. között
fogalmazvány

Tekintetes Tabla Biró Ur
Kulonosen tisztelt Nagy Jó Ur

5 Azon igen szíves tisztelet mellyel én a' T. Ur nagy érdemei eránt
viseltetem kötelességemmé teszi, hogy e következő alazatos je-
lentésemet a' T. Ur elejbe terjesszem:

10 A T. Varmegyének azon rendelete végzése¹ melly engem² a'
tudva lévő Könyvek följelelésére rendelt Kiküldöttséghez kinevezett,
ambár olly későn jött tudtomra, hogy már e' részben alig tehettem
volna valamit meg is azonnal irtam Bodonyi Urnak 's kértem hogy
adja tudtomra a' dolognak miben létét 's az Exmissus Uraknak egész
szándékát, hogy velek együtt én is kötelességem szerínt
munkalkodhassam; de mivel levelémre³ Bodonyi Ur még felelni sem
méltóztatott 's a' többi Exmissus Uraktól is semmi tudósítást nem
kaptam, meg⁴ nem engedte szemérmességem, hogy én többé maga-

¹ Az előző szó fölé írva.

² melly<szerínt> engem

³ mivel levelémre

⁴ kaptam, <meg nem engedte szükség> meg

15 mat obtrudáljam; s ugyan azért ezen igen igen⁵ szép kötelességem-
ben semmit nem tehetvén reménylem a' T. Ur előtt e' részben ment-
ve fogok lenni

Egyéberánt pedig, mivel én Gr. Festetitsnek ezen igen nagy és
messzeható gondolatját úgy nézem, mint egy letelünket culturánkat
20 illető orszagos⁶ kérdésnek genialis megfejtését, bátorkodom a' T.
Urát⁷ a' Szent Muzák nevében arra alázatosan⁸ meg kérni, ha ne ta-
lán még önnön szíve arra meg nem kérte, hogy ezen fontos⁹ dolgot
bölts hazafiságához illő figyelemmel tekinteni méltóztasson. 'S méltó-
táztasson a' T. Vármegyét arra bírni, hogy a¹⁰ könyvtárnak fontartá-
25 sára, gazdagítására, 's az illy olvasó intézethez igen illő folyó írá-
sokra¹¹ megkivantató fundus állíttassék. Mert tsak így jelenhetik meg
a' nagy gondolat a' Világ előtt a' maga méltóságában 's így várhat-
juk azt hogy Somogy példája több Vármegyét is azon¹² meg fog-
hatalatlan álomból, melly culturánkat¹³ nyomta s Hazánkat a' legsze-
30 gényebb amerikai coloniáknál érszben szegényebbé tette valahára
föl ébreszt 's ki mutatja mint kell a' pusztákban elszórt 's a'
culturának minden organjaitól megfosztatott magyar Nemességen
segíteni, hogy azon kezdetett[!] mellyet az oskolakon nyer tökelle-
tességre vihesse 's ki mutatja hogy a' Könyvtárok, ezeket a' férfi-
35 aknak oskoláit 's a' nemzeti culturának leg főbb kintseit hol kelljen
le rakni

⁵ igen <szent> igen

⁶ illető <nagy> orszagos

⁷ Ur <előtt>at

⁸ arra <meg> alázatosan

⁹ ezen <nagy> fontos

¹⁰ hogy <ezen jóltévő intézetnek> a

¹¹ írárok <megszerzésére>ra

¹² is <főlebreszt> azon

¹³ melly <mind eddig> culturánkat

295. Berzsenyi Dániel – Noszlopy Antalnak

Nikla, 1827. jún. 23.

Bizodalmas Nagy Jó Ur,
Kedves Komám Uram!

Ezen vallásunkon lévő asszony, ki mostanság nálam szakátsné,
elakarván kegyetlen férjétől válni, valaki azt a' tanátsot adá neki,
5 hogy catholizáljon s a' papok el fogják választani, melly szerint ő
már jelentést is tett a' Martzali Esperesnél. Ezt én megtudván, arra
vettem őtet, hogy ezen szándékától elálljon és kedves komám uram
segedelméhez folyamodjon, a' minthogy ezennel bátorkodom is őtet
10 kedves komám uramhoz utasítani, azzal a' bizodalommal, hogy ked-
ves komám uram ismeretes és dicséretes buzgósága szerint mind
ezen szent ügyet pártfogásába veendi, mind pedig nékem ezen¹ al-
kalmatlankodásomért meg fog engedni.

Egy másik bizodalmas kérésem volna pedig az, hogy a' tudva lé-
vő Bagol rétnék vagy vevőt, vagy árendást szerezzen kedves komám
15 uram, és azon embert ki azt most birja küldje ide hozzám. Mind ed-
dig a' Kronekker Samu biztatott, de már látom, hogy szavához bízni
nem lehet, hanem mást kell keresnem.

Többnyire pedig mindezen kérelmemnek megujítása mellett ma-
gamat kedves komám uram barátságába ajánlva, a' kedves komám
20 asszonyt pedig tisztelve s különös tisztelettel vagyok bizodalmas
kedves komám uramnak

Nikla, Jún. 23-dik, 1827.

alázatos szolgája:
Ber'senyi Dániel

¹ mind ezen [Emend. a Figyelő szövegvariánsa szerint.]

296. Országgyűlési ifjak megbízottjai
(Farkas Károly és Thaly Antal) – Berzsenyi Dánielnek
Pozsony, 1827. aug. 17.

T[ekintetes] Úr!

Nem tagadhatánk meg magunktól, tanúi lévén ezen hosszas Országgyűlés' folyamatjának, hogy, ha bár csekély részben is, tiszteletünket ki ne jelentsük, azon férjfiú eránt, kiben Nemzetünk méltán
5 kevélykedhetik, ki a' köz tiszteletet köz hálát legméltóbb jussal érdemli, ki sokszori szívet 's lelket rázó beszédei által, lelkeinket az igaznak a' szentnek ösvényére ragadozván, megtaníta, miként kelljen egy szabad polgárnak a' maga Fejedelmét szeretni, mivel tartozik Hazájának. A' régi világ' két nagy nemzete, a' maga polgárait úgy
10 szokta volt megtisztelni, hogy őket holtok után istenei közé számlálta; az újabb mivelte nemzetek, egymással vetélkednek, jeles férjfiaik' megtiszteltetésén; mi ifjú polgárai ezen lángolva szeretett Hazának, neque ingenio neque auctoritate cum iis, qui sedent comparandi, nem levén képesek illy nagy példákkal mérkezni, az által kívántunk magunknak örömet tenni, 's óhajtásinkat némelly részben kielégíteni,
15 hogy mély tiszteletünk' emlékezetére, ezen jeles Férjfiúnak képét, egy ügyes mesternek kezei által a' lehetőségig jól találva adjuk, mellynek egy példányával kívánván a' T. Úrnak is, mint Hazánk egyik nagy érdemű Írójának, tiszteletünk' jeléül szolgálni; azt ide
20 mellékelve ezennel megküldjük. Méltóztassék örömeinkben osztozni, 's azt tőlünk szívesen fogadni. Kik egyébiránt magunkat becses emlékezetébe ajánlván, vagyunk a' T. Úrnak, Pozsony Augustus' 17-dikén 1827. alázatos szolgálói az Országgyűlésen lévő Ifjúság' megbízottjai.

297. Stettner György – Berzsenyi Dánielnek
1827. dec. 18. előtt

[Életrajzi adatokat kér a *Handbuch der ungrischen Poesie* számára és közli Berzsenyivel a kiadványba szánt verseinek címeit.]

298. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
1828 elején

[Versei újbóli kiadására ajánlkozik.]

299. Berzsenyi Dániel – Somssich Pongrácnak
Nikla, 1828. jan. 7.

Tekintetes Vice-Ispány Ur,
Nagytiszteletű Uram!

5 Parantsolatja szerint Tekintetes Vice-Ispány Uramnak alázatosan
jelentem, hogy a' coronationalis költségeknek meg kettőztetett lefi-
zetését ezennel elfogadni kötelességemnek tartom 's egyszersmind
alázatos tisztelettel maradok

Tekintetes Vice-Ispány Ur[amn]ak
Nagytiszteletű Uramnak

10 Mikla, Januar 7^{dik}
1828.

alázatos szolgálja
Bersenyi Dániel M. P.

300. Berzsényi Dániel – Noszlopy Antalnak

Nikla, 1828. jan. 24.

[„Kedves komám uram, irom leveleimet úgy, hogy csak magunk között maradjon” kezdettel. Benne, leánya kérésére, Gombára hívja.]

301. Berzsényi Dániel – Stettner Györgynek

1828. márc. 6. előtt

[Közli a *Handbuch*ban kiadandó versein tett változtatásait.]

302. Stettner György – Berzsényi Dánielnek

Pest, 1828. márc. 6.

Kedves Uram Bátyám!

Itten közlöm, Handbuchunkból, a' kedves Uram Bátyám' czikkelje előtt álló biographiai rajzolatot; 's könyörgök alázatosan, hogy ha itt valami hibásan volna mondva, azt, minél előbb irandó
5 becses levelében, megigazítani méltóztassék; hogy mi is a' könyvünk hátuljára jövő Berichtigungokban, azt helyre hozzassuk. Közlebbi levelemben feljegyzett darabjaiból, csak húszat vehettünk-fel; a' 2. 3. 7. 10. 11. 15. 19. 20. 's 22. számokkal jelelteket, kénytelenek
10 lévén hely' szűke miatt kihagyni. Azon változtatások közül, melyeket velem közölni méltóztatott, mindeniket használtuk; csupán a' Musához írt Ódában maradt-meg vigyázatlanságból felséges a' föntzengő helyett; és a' Nagy Pálénak második sorát, nem lehetett a' censura miatt felcserélnünk. –

Felső Büki Nagy Pál' képének egy példányát, Kedves Uram Bátyám' számára, a' Pozsonyi Országgyűlésben volt nemes ifjak' megbízásokból, feleségem' testvére Thalý Antal, Helmeczynek adta-által
15 elküldés végett; reményilem eddig már vette kedves Uram Bátyám.

20 Kazinczy Február' 18d. ért ide, mind azért, hogy sógora Gróf Török ellen az Eperjesi Táblán lefolyt perét revideáltassa; mind pedig
25 hogy azon Deputatio tanácskozásaiban részt vehessen, melly a' Ná-
dor által, a' felállítandó Magyar Akademia' plánumának kidolgozá-
sára neveztetett-ki. Ezen Deputatio, üléseit Martius' közepén fogja
kezdeni. Elölülője: Gróf Teleki József, Lászlónak fija; tagjai, a' négy
25 első ajánlón, Gróf Széchenyi István, Vay Ábrahám, Gróf Károlyi
György és Gróf Andrássy György urakon kívül: Kazinczy, Horvát
István, Kisfaludy Sándor, Kis Superint., Bitnitz, Guzmics, Döbrentei,
Vitkovics, Kulcsár, Jankovich, Horváth János Bosoni Püspök, Fejér
Prépost, Dr. Bene, Schedius, Szemere, Buday Esaiás, Ercsey. – Ka-
30 zinczy barátsággal emlékezik Kedves Uram Bátyámról, 's tiszteletét
parancsolta jelentenem. Szegényt a' legalkalmatlanabb időben hat
napig tartott utazás nagyon megroncsolta, néhány napig feküdt is, de
hál' istennek már csak ugyan lábadoz.

35 A' Tudományos Gyűjtemény' redactióját az én igen kedves barátom
Vörösmarty vevé-által, 's szíves tisztelete mellett könyörög
kedves Uram Bátyámnak, méltóztassék őt akarminemű becses dol-
gozásaival segíni. Szemere is tiszteli Kedves Uram Bátyámat, 's
kéreti, hogy ha az Élet és Literatura ellen önvédelmére valamit írni
tetszenék, azt az Élet és Literatura' számára méltóztassék beküldeni;
40 ő azt minden glossák nélkül, 's bizonyosan ki fogja adni, ezen
folyóírás' alap rendszabásai szerint különben is a' megtámadott felet
illetvén az utolsó szó.

Schedel, Kisfaludy Károl, Fáy, Helmeczy és Vitkovics szíves
tiszteletöket izenik.

45 Én pedig a' midőn kedves Asszony Néném' kezeit 's Farkas
öcsémet 's barátomat csókolnám, 's ismeretlenül kedves feleségem'
tiszteletét is jelenteném, tapasztalt atyafiságos kegyeibe ajánlott áll-
hatatos tisztelettel maradok

Pesten (Mészáros utza 692.) Mart 6d. 1828.

50 Kedves Uram Bátyámnak
tisztelő atyafi szolgálja
Stettner György mp

303. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1828. máj. 6.

Buda, majus 6d. 1828.

Hozzám Londonból érkezék ez évi április 14-dikéről egy örvendetes levél, Bowring János angol tudós írta, s arra kér benne, küldene neki magyar köz népdalokat, majd ő angolra fordítaná és kiadja.

5 „Házról házra mint egy koldus járok, hogy valami jót érdekest gyűjthessek össze, cselekedje meg kegyed, kérem.” Ez áll, kedves rendei között.

Hogy ne tenném? Tengereken túl, a magyar névvel.

10 Eddig kapott magyar könyvei írja, ezek: Kisfaludy, Dayka, Kis, Berzsenyi, Kazinczy, Hébe, Erdélyi múzeum, Fáy, Hasznos mulatságok, Dugonics magyar példabeszédek, Majláth fordításai.

Segítsük, kedves barátom! Somogyban elíg olyan dalotok lesz. Küldj hozzám néhányat a javából.

15 Most két éve Péterváratt jött ki ezen czimü: *Literär-Notizen, betreffend die magyarischen und sächsischen Dialekte in Ungern und Siebenbürgen, von Peter v. Köppen, St. Petersburg, 1826*, csak 32 lapnyi jegyzetkében azon két magyar köznépi dal, melyet Köppennek, kérésére, német fordítással egyembe, Bécsben adtam által úgy tetszik 1823b. Csak szerencsére csíptem ki egy akkori magyar kalendáriumból Igaz Samunál, s az egyik: *Hej juhász bojtár! hol a juh? Mért vagy te olyan szomorú?* „Balaton mellett ott a juh, Engemet öldös egy nagy bú” ígénénti magyarázatában is meleg mosolyt fakasztott a muszka keblében, mert az, nem éjszaki volt. Ha „Balaton mellett, ott,” illy dal zeng, és több is, csak hamar ide vele.

25 Bowring el fogja nyomni Kölcseynek azon véleményét, hogy a magyarból eredetileg nem szakadott ki poétai lehelet. Illyes mit nem a német góth-ablakon keresztül kell hallani, hanem a vérmes kun legénytől, ki félre csapja túri süvegét s bal tenyere végével sarkantyuja tarajába kap. Hogy logikai eszmesor nincs minden magyar népdalban? S osztán. A gondolat hézaga közt nincsen-e? mérész vil-

30 lanás. A német feszesség dragonyost öltöztetett, a keleti suhamlás huszárt és magyar királyi testőrt.

35 Isten veled. Nyájas dalt, balatoni dalt a pirosposgás magyar leány
ajakáról, kedves angolomnak, a szőkének, kinek én, mivel németül
rosszul ira hozzám, inkább rossz angolban azt feleltem, hogy minek-
utána a német, sem az ő nyelve sem enyém, levelezzünk inkább
egyinkén a magáén. Ki fogja enyémekeket javítani gróf Széchenyi Ist-
ván, mint ezt is tevé, mert ő, ugyan angol.

304. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak

Nikla, 1828. júl. 8.

fogalmazvány

Mikla. Jul. 8^d. 1828.

Kedves Barátom!

5 Nem tudom köszönettel kezdjem é levelemet avagy panasszal?
Egy hosszú tized mulva térsz bé hanyatló barátodhoz 's akkor sem
önként hanem egy jámbor Angol vezet! No de mégis hozott Isten
édes Barátom! Feledjük el az aesthetikai pórhad' hagymázait 's le-
gyünk a' régiek. Én egyéberánt is úgy látom hogy nem barátságunk,
hanem csak barátkozásunk szakada félbe. Mert ki nem látja azt hogy
10 Te engem a' Sonettisták' durva tsapkodásai között olly szeretettel
fedeztél, a' millyennel csak a' szíves barát szokta barátját fedezni.
Ezen jószágodért már jelentém szíves köszönetemet Stetner György
Etsém által 's hogy ezt mindeddig levélben meg nem köszöntem,
tulajdonítsd annak hogy egy régi levelemre nem feleltél; mert én
minden inkább tudnék lenni mint alkalmatlankodó. Nagy örömmel
15 láttam hogy aesthetikai principiumaid az enyimekkel igen rokonok 's
úgy hiszem hogy ha még azon értekezésemet is megolvasod,
mellyben a' Középszer' ideáját mast bővebben fejtegetem, egészen
egy hiten fogunk lenni. Én az Aestheticust, édes Barátom, nem csak
Floristának nézem, mint Kazinczy, hanem minden tekintetben a'
20 Cultura' egyik legfőbb intézőjének. Innét van hogy én a' szépet a'
hasznostol megválosztani nem tudom 's nem akarom; innét van hogy
Poeziánkat az ártalmas floristai piperéktől, affectáltságtól, mesterké-

léstől 's muzsikába fulladástól védeni öregségem' tisztévé tettem.
 Igen¹ siralmas, igen hálátlan tiszt, gondolod magadban édes Bará-
 25 tom, 's igen jól gondolod. De mit tehetek róla hogy én a' görög
 egyszerűt² legfőbbnek³ látván Poeziánkat a' Görögökével meg⁴ gör-
 gettetni 's a'⁵ sipoló Marsias' hetedik bőrében, mint Hercules a'
 Centaurus ruhájában, megégni többre teszem mint azt, hogy a'
 létániás világnak⁶ az ódai stylt meg mutattam. Engedd meg ezen hiu-
 30 ságomat édes Barátom! Miolta én a' Sonettisták tompa nyilait láttam
 's miolta Te olly szép, olly igen genialis lélekkel a' tévedést
 megisméréd 's a' sonettezésről nyilván le mondál, az olta engedek
 magamnak egy kis hiuságot. De örülj te is Barátom, mert minden bi-
 zonnyal épen olly szép lelket

¹ tettem. <elannyira hogy ha a' sipoló Marsiasnak hetedik bőrét megtalálhatom,>
 Igen

² [jav. ebből:] egyszerűn

³ egyszerűt <kívül semmi szépet semmi jót nem láthatok> legfőbbnek

⁴ Görögökével <szeretném> meg

⁵ 's <az után> a'

⁶ létániás <Magyarnak> világnak

305. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak Nikla, 1828. júl. 15.

Nikla, júl. 15. 1828.

Kedves Barátom! Hogy e mult tizednek s literatori pórhadnak vá-
 zai nem barátságunkat, hanem csak barátkozásunkat szakaszták¹ fél-
 be, nagy örömmel láttam az Élet és Liter[atúra] köteteiben; s hogy
 5 baráti védelmedért illy későn hozom köszönetemet, csak annak
 tulajdonítsd, hogy én most igen szeretek hallgatni! – Próbált barátom
 vagy! – De próbált barátja vagy a szent igazságnak is; mert köteles-
 ségednek tartád tévedésedet megvallani s arról nyilván lemondani.
 Lelkednek ezen igen genialis szépsége az, a mi engem inkább von

¹ szakaszszák [sh. emend. BERZSENYI 1842/III, 118. alapján]

- 10 hozzád, mint az, hogy a legdurvább fegyverek ellen fedeztél. Láttad
te azt, hogy én jót akarok s az aestheticust nem csak Flóristának né-
zem, mint a mi messze tévedt Sonettistáink, hanem a cultura leger-
kölsibb irányzatú intézőjének, valamint a bölcs görögök. De én is
15 látom józan ítéleteidből, hogy ha bővebb értekezéseimet látni fogod,
még inkább egy hiten leendesz velem. – Népdalt küldök a mit tudok.
Népes helyekről kapsz tudom eleget, csak ifju embereket szólíts
meg. Éljen szerencsésen stb.

306. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
1828. okt. 18. előtt

[Ajándékot és több „kedves” levelet küld.]

307. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1828. okt. 18.

Mikla, october 18d. 1828.

- Becses ajándékodat kedves leveleiddel együtt örömmel vettem és
köszönöm. Hogy ezen kötelességemet előbb nem tehettem,
tulajdonítsd hangyagondaimnak s nekem engedj meg, Én már régóta
5 egyebet nem kérek Isteneimtől mint nyugodalmat, de úgy látszik ez
sem adatik meg nekem. A lópálya eránt való írás gyűlésünkön felol-
vastatott s bíránk kivagynak küldve, hogy segedelmet gyűjtsenek.
Tapsol minden a nagy tüneményeknek s a Széchenyi Pista név olly
büszkén zeng most nálunk, mint egykor a nagy Fritz az északon. Én
10 pedig különösen örvendek azon hogy téged, édes barátom, az alko-
tók között munkálkodni látlak, nem csak azért, hogy én barátom’
szerencséséből és dicsőségéből részt veszek, hanem leginkább azért
mivel én a te energiás lelkedtől igen sok jót várok. Te igen tudsz a
nagyokkal társalkodni, s kérlek is hogy most ez legyen a te legfőbb
15 studiumod. Légy cselekedettel poétánk, tégy a mit tehetsz, add által

magadat egészen a mi jót akaró nagyainknak, mert a szalma tüzet Vesta' tüzévé igyekeznek tenni. A magyar nagy lelkű volt mindig, de a régiek gyakrabban csak kardoskodának, innét a szalmatűz; kelnek most, látom, többen, nagy áldozók, kik meg mutatni indulnak neki az igaz nagyságot és nagy fog lenni. Terjesztetnék bár a görög cultura' esmérete, ott az ideal s csak annyiban emelkedünk, a meny-nyiben oda közeledünk stb.

Mind ezen beszédeim csak arra valók, édes barátom, ha netalán egyebekben volnál elmerülve, megintselek, s egész figyelmedet mostani fontos helyzetedre fordítsam.

Hogy stylistikereinket nem szeretheted, azt a te ferfiúi józanságodból régen elgondoltam. De ki is tudna olyan iskolát szeretni, melynek jelszavai: sujtsd le, üzd ki, korbács, os foetidum, furcifer, coujon, tartuffe stb., egy olly iskolát, melynek principiumai szerint a poézisban az értelmén a képzelet, a fencomicumon az alcomicum felül van emelve, s melyben a művészetnek az erkölcsi-séggel semmi köze nincs, a józanság annyi mint monsieur Jacques Roc, a verseket pedig sem érti, s melynek törvényei szerint az embernek barátságos szavait, a betegnek letiltott írásait kinyomatni, elcsavarni szabad és illendő? Illyen pedig a mi ugy nevezett új iskolánk! Illy alávalóságokról az új fényesebben cselekvőkre fordul a figyelem. – Azok az emberek nem egyebek mint tudatlan pusztítók, még azt sem tudják, hogy minden emberi tudománynak legfőbb szempontjai az erkölcsi és politikai szempontok, s nem tudják, hogy a hellenek nem csak a poézist, de még a hurhangokat is politikai szempont aláveték,[!] s midőn én a szépet a hasznossal akarom összekötni, dühösködnek ellenem. De én soha sem láttam magamat nagyobbnak, mint az ő tompa fegyvereik között s igen örültem midőn téged olly szempontokból láttalak philologizálni, a millyenekből én mindent nézni szoktam. Innét harmoniánk; s ez a harmonia köztünk még tökéletesebb lesz, ha meggondolod azt, hogy én minden aeszthetikázásommal csak azt mondtam a mit már Sokratesz kimondott: „Vesszen el a ki a szépet a hasznostól megkülönböztetni legelő-szer mereszeltel[”]; s meggondolod, hogy a középszer principiuma nem egyéb mint a mi már Apolló' templomára fel volt írva: *semmit*

55 *ne felettébb.* – Tudtam hogy a fülmuksikások fogják füleiket bille-
getni; de én úgy gondolom az illy magvakat hinteni kötelesség. Látni
fogod munkáimat mihelyt tiszták lesznek s ha előbb meghalnék,
vedd által gyermekeimtől. A miket te irtál már elig az okosok-
nak; de mivel a nagyobb rész csak azt szokta hinni, a mit utólszor
olvas, nem árt a pert néha megújítanod. – Igenis, nekem már minden
csak tréfa s örülök hogy az. Bona rerum adversarum mirabilia.

308. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Lídiának
1828. nov. 16. előtt

[A szomorú levélben Berzsenyi Antal eltűnéséről ad hírt.]

309. Berzsenyi Lídia – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
Halimba, 1828. nov. 16.

Halimbán Nov 16^{dikán}
1828.

Kedves Drága Uram Atyám 's Asszony Anyám!

5 Mast vettem szomorú levelét Kedves Uram Atyámnak, melyben
érezem a' szerentsétlenség emésztő fájdalmát, melly Édes Szüleimet
érte, – érzem, s vigasztalhatatlan vagyok, hogy gyermeki köteles
tiszteletemet illy boldogtalan esetbe nem tehetem, 's a' keservekbe
otthonn nem osztozhatom, de lehetetlen mennünk mert az ide való
10 lovainkat eladtuk, a' Hetyeiek pedig föltöröt sebjeiktől bé foghatat-
lanok, azért tehát igen sajnálva értettem hogy a' Latzi is már Hetye
felé elment Győré, 's szegény házomtól el volt tiltva, pedig nagy
reménységem volt hogy látogatásába enyhülésemet találom. Valóban
ez igen fáj hogy Drága Szüleim, 's Testvéreim erántom illy hidegen
gondolkodnak, vagy részt vevő, nyughatatlan szívemet nem ismerik;
15 de nem zugolódok, igyekszem felejteti; Csak azért könyörgök hogy

ha már azon szerentsétlen Testvérem, holléte, sorsa tudva van ne lé-
gyen terhekre Tisztelt Szüleimnek, vagy a' Kedves Etsémnek engem
is minél előbb tudósítani, mert ezerféle szomoru gondolatim vagynak;
20 hogy mit mivelhetett az, az[!] kétségbe esett nyughatatlan Lélek?
nem lett e, türehtetlen indulatinak áldozatjává? – Vagy talám Kato-
nává lett, ez is igen szomoru, mert reánk nézve, e jelen korba meg
holt, de még is minden rosszak közt ez volna legjobb, mert az min-
den betsületes Nemes Ifjuhoz hozzá illik, 's ott még szerentsés lehet
's nem lessz fájdalomk örökös, meg nyugodva örülni fogunk. Vi-
25 gasztalódjanak meg tehát Kedves Drága Szüleim! A' Mindenható-
nak¹ Bölts végzésén, Kinek utjai titkossak, de jók. – – Többnyire ta-
pasztalt Kegyességjekbe Férjemet, 's magamat ajánlom a' Kedves
Farkasunkat ezerszer Csókoljuk, vagyok és maradok

30 Tisztelt Drága Szüleimnek kéz csókoló leányok
Bersenyi Lidia mk

¹ A' <Min> Mindenhatónak

310. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1828. nov. 21.

Buda, november 21d. 1828.

A Szépnek Hasznossal egyé foglalásában kezet fogok veled. Ér-
zésemet mindig sértette midőn Kazinczy azt kezdé prédikálni kö-
zöttünk, hogy a csak szépért minden egyéb feláldoztassék. Félre a
5 pillangó porral, zugta kebelem. Szépség és Erő vagy Erkölcsi-
ség, Illendő (talán Illem) együtt, teszi az emberi lény legfőbbjét,
melly az emberiséget nemesíti, s így rá Hasznót áraszt. A Szép,
szemet, képzelmet ragad figyelemre, az Erkölcsiség mint belső
velő, szívet magasít; az Illem meszíti embertől a szilajt az ocs-
mányt, s így alakul a műsiker, a haszon, lelket szívet kényességet
10 kielégítő. Ezek szólnak hozzánk a görögöktől 2000-ren elébből, szó-
lani fognak tőlünk 4000ren túlra. Rajta – és nem: fel, fel – barátom,

- fejtsd ki a mit hatalmasan érzesz, add ki osztán minél előbb magad,
ne bizd azon keserű időre, mikor már Te nem lennél, hogy én adjam
15 ki.
- De, örömdben azon, hogy Pesten okosító magvak vétetnek vető-
re, sokkal tetézel, a mit nem fogadhatok el, kedves barátom.
A Casino s lóverseny jegyzőkönyve, felszólításai szerkesztésével én
vagyok ugyan megtisztelve, de azt más is tehetné, s majd fogja, ve-
20 lem 1829b. Kisfaludy Károly vagy Vörösmarty. Csupán enszeren-
csémnek nézem én ezt, mert sokat tanulhatok, az eszmék helye-
sebbülhetnek. Gróf Széchenyi Istvánt, minden mívelt honba ragadá
tűzesze s mindenünnen magába kapta százévek anyagi sikereit.
- Tudom, mikor a nőtelen báró Brudern József háza nyitva volt a
25 lelkesebbek, a gazdábbak számára Pesten; jártam a nőtelen báró
Podmaniczky József kellemes eszes társaságaiba mindennap; kedden
főuri ebéd volt, szombaton tudósak művészek nála; de minden csak
csendben folyt és lassan simuló tervekben, osztán, – németül min-
den. Most gróf Széchenyiek, Andrássyak, Esterháziak, Károlyiak,
30 Telekiek, Keglevíchek, Batthyániak, Festetichek, Orczyak, kik közül
több, más felé tartott eddig, Pestre térve állnak elé, s csele-
kesznek itthon. B. Wesselényi Miklós, fáradhatatlan, és mennyi
más jeles név jelen meg nagy részvéttel. Új világ, azért is, mert az
iratok magyarul kelnek. Ugy kezdém meg a Casino jegyzőkönyvét
35 még félig meddig német tanácskozás után, s gróf Széchenyi István és
báró Wesselényi Miklós, a kérdést a mellett dönték el, mert az addigi
megrögzött szokás, eleinte még azt, kérdőre vevé. – Étlapot, vagy
eddig magyarsággal *Spaiszczedlit* is magyart irtam a Casino vendég-
lőjének, de Tarault nem akarta elfogadni. *Que voulez-vous donc*,
40 mondá, *mes gens ne parlent pas votre langue*, de én gróf Károlyi
Györgyöt kértem pártomra s nyomtatva lön a legelső magyar étlap,
noha német hasábban is. Majd utánazzák. Látod hol üti ki magát a
hiszak. Nincs fejedelem herczeg főur számára magyar tanult szakács,
ki a torkos XVd. Lajos francia szakácsai utódaival versenyt főzne,
45 pedig, tréfán kívül, mindennek a nemzetből kellene kikerülni, nőni.
Bolond mondás, „hadd szolgáljon nekem a német”, s ezzel is minde-
nütt a honi nyelv tolatott félre. Száz évek óta nem taníták a magyart

semmiféle ipar-ágra s osztán Minerva legyen, Jupiter agyvelejéből!
Ha meg nem szakad a rend, mellyel a magyar királyok udvarába
50 egész falukból *szakadtak* bé az *étszaggató* szakácsok, ilyen vala
Szakácsi a Te Somogyodban – azt gondolnám, azokból szakadozott
volna el mindenfelé a magyar fogadás. Most keresd, s ha találsz,
nyomorogj vele. – Szerettem volna valamellyik hajdani magyar sza-
kácsi észlang főztéből ötkörmölni, vagy Ild. Lajosnál már kanalozni,
55 de úgy, hogy ma megint élnek, mert most minden legalsóbb ágazatra
is ki kell terjedni a magyar ügyesedésének. –

Ha mindig bölcsebbülő rendezetek fejlenek ki, a mit hiszek,
itt is fognak majd honolni a miveltség és ipar istenei, hisz ezek olly
égi vendégek, kik mindjárt jönnek, mihelyt okos a Nemzet magához
60 inteni őket. Tehát mikor majd 2000ret irandanak, Magyarország egé-
szén nemzeti miveltség hona már; a keleti nép ujjá szüli magát mint
az arab ménvér Európában. S nem csufolják úgy mint eddig a német
tulabbról, ki mintha azért fitymálná, mert most sem tudja feledni mit
tettek ősein még az árpádi magyarok; a bécsi meg amugy irígy
65 szomszédságból nézi le, pedig hiszen ha ennek több az esze
miveltsége, a magyarra is ráragaszthatta volna már vagy 3 százév
óta, és kötelességeként.

Talán sikeresebb leszen gondolám, s *épen most* a hogy beteges
vagyok, erre adni hivatalomtól fenn maradó óráimat nekem igen pa-
70 rányinak ugyan, mintsem munkát írni 300–400 vevőnek. Mi ez?
Előbb nemzet kell, s azon főosztály legyen megint azé, mellynek
díszasztalán, ott a mindenféle mivelt nyelvű európai új könyv,
színhír-es divat lap, csak magyar nincs. S ha dicstelenül mulok is ki
mint Író! No s – hát úgy. Vívásban estem el egy még koronás királyu
75 szabad nemzet miveltségeért, melly milliókat emel, hirtelenül porló-
dom el én egy mákszem, de győzött az Egész. Ha pedig ezt leverék,
hagyd fenn osztán kevély művedet, író! amannyi olvasód helyett
minden lapján 3000 moly evődik.

De most hát, két látvány van. Egyik az utóbbi országgyűlés tüze-
80 iben megújítja hajdani büszke nemzetiségünk épületének elkor-
mosult előbástyáit, homlokzatát és első emeletét, fenn; másik alant
völgyben egy kis nyulászati cser között vagy pagony körül a szólam

feletti vitákat folytatja. Ez mint egy aprilisi fergeteg. Süt közibe nap is, de az ösvényt még fagy göböríti, szél szeli az arcot, hóval mosdat. Egyszer a Bakonyban láttam illyent Városlódnél; köröskörül, csendes idő volt.

Emlékezzél csak a sopronyi lyceum hátulsó udvarán állott gyümölcsfára. Bizonyosan láttad. Öt félét oltottak ágai közé, osztán mindenik sinlé nem igazi tövén álltát, mert itt hólyagos cseresznye, jó leves körte, szétolvadó boroczk stb. lett volna, így meg levele koppasztott ágakon félig fonnyadt mi volt. Illyennek akarják néhányan a¹ magyar nyelvet. Én pedig emlékszem épen íme most, báró Hormayrnak egy észrevételére. „Hallom – mondá nekem Bécsben – Kazinczy kész akarva szedi a germanismusokat beszédetekbe, igaz?” Ugy van, felelém. „Nem helyeslem, *szóla hamar*. A magyart, Európa, irodalmi sorában igen kicsi serkenetnek nézi, s ha majd unttában a maga halmai közül kegyetekre tekintendene, de ott is csak megszokott övéinek lehabzását leli, rátok se néz többé. Őrizzétek keleti sajátságokat, figyelmünket annak ujsága fogja ingerleni.”

Olvasd csak Szontagh Gusztávnak Nagyszebenben mult october 26-dikán hozzám költ leveléből e sorokat: „Kegyed a mint hallom Yorick leveleit Elizához, sajtó alá fogja küldeni? E szerint Kazinczyval állandó békeséget nem kötött, sőt a moderatus Anti-Kazinczyak szószólója lön, s ez, elkerülhetetlen. Kazinczy és a Mondolatisták, két ellenkező pólusok, mihelyt pörök eligazítatik a középpontra jutunk, kegyed s az én vélekedésemre. Most ugyan Kazinczy és követői, Toldy magyar literatura historiájában hírek s nevek culminatióját ünneplik; de prophetai előrelátás nélkül is kiki láthatja, hogy ezentúl mindig lejjebb fognak szállani, és ha nem csalódom, épen Toldy lesz az indító oka”.

Bowring számára gyűjtött népdalaid közül ezeket bocsátám Angliába. 1. Szürke csikóm, nyereg rajta... 2. Bort iszik a szegény leány... 3. Bizony azt csudálom... 4. Szeretőmet most kötözik. A szépérzetű angol, maga kívánta levelében, kiirván nevedet, hogy kezed írását neki megküldjem.

¹ a a [sh. emend.]

311. Helmeczi Mihály – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1829. jan. 25.

Kedves Barátom,

Mint egy esztendeje, mióta megkértelek, hogy költeményidet méltóztatnál újabb nyomtatás végett átnéznem, 's ha úgy tetszik, mind ezeket mind egyéb munkáid' kiadását baráti gondoskodásomra bízni. Azt nem teszem fel, bár lehetséges, hogy postán küldött levelem elsikkadt; azonban vagy ezt kell gyanítanom, vagy tán bizodalmad' csökkenését 's elhülését irántam; mivel mindeddig nem méltatál válaszodra. Ezt végtelenül fájlalnék – nem tudván nem is sejthetvén okát, – ha megvalósodnék; 's mivel kinosb érzés nincs a' bizonytalanságnál, a' végett intézem e' sorokat Hozzád, hogy kétségtől menekhessem. – 1817 óta 's hogy utóljára ölelheténk közepettünk, sok történt, főképp Kritikai Literaturánk' horizontán, a' minek másképeni történést ohajtánk, 's azon méltán sajnálkozhatni: hogy indulatoskodás elegyedvén némelly vitatásokba, olly szempontok üstököltek napfényre, mellyeken még sok avatatlan is botránkozott. Azonban egy Literatura se mentes illy epés mirigykedésektől; Zelótáinkat mindazáltal annál inkább terhelheti e' vád, mivel az idegenek' botlásin okulhatván, ovakodhatnak e'félétől. Tán a' nem sokára megállapítandó Nemzeti Akademia mindezeknek szelíd irányt 's mérséklett módot nyújtand, 's örökre számkivetve marad tőlünk az öklelés, döfdözés jövőnk küzdésinkben, minthogy a' szigorú bírálat is párosítható a' szelídség lelkével,¹ 's nálunk főképp ezek[ne]k testvérülneik kellene, kivált eddigi 's mostani helyzetünkben, hol az Irónak jobbadán, sőt egyedül azon picziny dicsőség volt jutalma, ösztöne, vigasztalása, mellyet a' Nemzet' jobbaitól várt 's érdemlett, – 's még e' kecsegtető parányi csillám- vagy sugárfényt is elrablani vagy elzúzni akarmi dorongsujtásokkal kaján szándékból vagy ferde célból – nem tudom minek bérnáljam e' rakoncátlan dühöt – mert Mómuszi vagy Zoíli név szentséges címerlet volna mind ezekre.

¹ szelídség<gel> lelkével

Mintegy 9 hónap előtt kezeim közt téteték le Nagy Pál' képe (mellyet a' Pozsonyi Ifjuság utóbbi Országgyűlésünk' alkalmával kőre iratott) számodra. Valami Eperjesy nevű Úrnak adám én ezt, kézhez szolgáltatás végett, által, ki akkoron Somogyba szándékozott;
35 's íme most e' napokban Bajáról Bács Vármegyéből nagy álmélkodásomra visszautasíttatik hozzám a' kép azon kinyilatkoztatással: hogy megváltozván úti célja nem juttathatá rendeltetési helyére. Ennélfogvást, mihelyt biztos alkalmam lesz, általszállítatom azonnal e' szertebujdosott ajándékot, hogy valahára Tulajdonosa' birtokában
40 lehessen – Ez első 's mind eddig egyetlenegy megtiszteltetés nálunk e' nemben, illik tehát tanújelét birnunk, főkép ha illy megkülönböztető kedveskedésül küldetik, mint Neked.

Élj boldogúl Kedvesiddel, 's érdemesítsd ohajtva várt válaszodra

Pesten Január 25kén 1829

45 Igazszívű tisztelő barátodat
Helmeczyt

**312. Berzsenyi László – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
Győr, 1829. márc. 3.**

Kedves Édes Uram Atyám!
Édes Asszon Anyám!

Minden igyekezetem mellett-is még mindeddig nem szakaszthatam magamnak annyi időt, hogy fiui kötelességemet tellyesíthettem
5 volna, mert mind studiumjaink sokasága, mind az ugy nevezett Philosophia Juris Rationalis, mellyet[!] a' Kanti principiumok szerint készült tudománynak ithon[!] való leírása, annyira elfoglalnak hogy még az elegendő nyugovásra is alig engednek időt Albely új
10 Professornak ki ezen tudományt tanítja, mint tulajdon bé látását, mint pedig módját mellyel a' régi setétség fátyolát szemeinkről le vonni igyekszik eléggé le írni gyenge vagyok, sőt talán meg ítélni is. Studiumja rövid, még tsak 20 árkus, de azt pontosan különösen az

- exámenba meg kívánja. Collegiále Examen Husvét előtt nem lesz. Könyörgök, 's reménylem is hogy Drága Szülőim nem fogják tőlem
- 15 jósaikat meg tagadni 's azon költségeimet mellyek el kerülhetetlenek voltak, Husvétra meg hozzák, vagy ha ezt nem reménylhetem, meg küldik. Adós vagyok a' Gazdámnál, Csizmadiánál 20 fl. A' szabónál, minthogy sok aprólékossat tsináltattam ismét mint egygy 40. fl. Azon szándékom hogy mu'szikálni[!] tanulok füstbe ment,
- 20 mert az a' Mester kit többször is emlétettem elment, de önnszorgalmam által magamat tökéletesíteni el nem mulattam. A' kótákból úgy ki fogytam, hogy már mit tanuljak nem tudom. Egészezem hála az Egeknek igen jó van, óhajtom hogy ezen néhány könyörgő soraim is Drága Szülőimet 's Édes Testvérimet kívánt állapotba találják
- 25 maradok
Győr 3 Martii 1829. holtig engedelmes fiok
Ber'senyi László mp.

313. Berzsényi Dániel – Széchenyi Istvánnak
1829. márc. 10. előtt

[A megható levélben Berzsényi azt írja Széchenyiről, hogy jótekonny jelenség az ő megtört életében, és „egy szép jövő boldog álmát álmodja”.]

314. Döbrentei Gábor – Berzsényi Dánielnek
1829. márc. 15. előtt

[„Baráti szívből eredő serkentéseket” ír és felajánlja, hogy Budán nála lakhat.]

315. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1829. márc. 15.

Mikla, martius 15d. 1829.

Baráti szívből eredő serkentéseid egyaránt pirítanak és örvendeztetnek; pirítanak mert érzem hibámat; örvendeztetnek, mert irántam hajlandóságodnak nyilvános jelei.

- 5 Vajha, várakozásodnak megfelelhetnék. De, édes földim, én már öregszem, hidegszem s igen hajlandó vagyok mindent megvetni elannyira, hogy alig lelek ösztönt magamban az írásra. Irtam ugyan holmi poetikai tárgyakat, de mivel minden munkámat együtt akarom kiadni, a folyóírásokba még mast nem küldök. Hanem Te minden
10 esetre látni fogod minden dolgozásimat satu előtt, mert győződve vagyok az iránt, hogy sem józanabb sem hívebb barátommal azokat nem közölhetem...

- Azon szíves jó akaratodat, hogy szállásoddal kínálsz igen nagyra becsülöm és köszönöm. De, édes barátom! engem a magány már úgy
15 elrontott, hogy Budán is magányt fogok keresni. Hanem abban bizonyos légy, hogy az idén felmegyek s akárhol legyen szállásom, Hozzád mindenkor legközelebb leszek.

316. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1829. ápr. 14.

Tisztelt kedves barátom,

- Engem az a' kevélység szálla meg, hogy hazánk tőlem vegye Verseidnek harmadszori kiadását, 's nagyon kérlek, ha mi nyomtatlan dolgozásaid vannak, és ha miket az első 's második kiadásban kitörlél, megigazítál, méltóztassál nekem megküldeni. Mind
5 az első, mind a' második Kiadás tele van hibás interpunctióval, olykor hibás orthographiával is, 's szeretném annak a' lelkes Köl-

tónknek Munkájit, ki¹ a' maga kora' legjobbainak javalásokat olly
10 mértékben nyerte el, a' hogy kevés Írónk mindeddig, tiszta és
Költőjökhöz méltó kiadásban tenni közre; szeretném bizonyosságát
hagyni, hogy Te és én egymást MINDENKOR szerettük. Kérlek te-
hát, ha mid van, a' mit Verseidhez adni, vagy a' régiebbekben változ-
tatni akarsz, küldd meg nekem Pestre, pecsét alatt, ne is tudatván itt
senkivel, mi az a' mi a' nyalábban áll. Az én nevemmel megjegyzett
15 borítékra csinálj egy új borítékot, 's arra írd az Agens Tekint.
Szathmári József Úr nevét, Pesten, a' Báró Brudern házához,
általellenben a' Postával. Ez az Úr' a' csomót csálhatatlanúl kezem-
be juttatja.

Én eszt[endő] olta tizenegy holnapot töltöttem Pesten, perem mi-
20 att, mellyet Eperjesen 1825., a' Kir. Táblánál 1828., a'
Septemvirátuson pedig ezidén Január. 21d. sógorom ellen megnyer-
tem, tizenkét esztendei ususfructussal ugyan, de elrontván magam és
gyermekeim sorsainkat. Hetvenedik esztendőmet töltöm, 's nem tu-
dom mint állok; sógoromnak istentelensége zavarba hozta dolgaimat.
25 A' mi időm még hátra van, leginkább arra lesz szentelve, hogy baja-
imból kifejtőzhessem, 's gyermekimet vagy minden baj nélkül hagy-
hassam, vagy minél lehet kevesebbel. Szörnyűség az, hogy illy go-
noszságot is büntetlenül hagynak törvényink, holott a' ki egy bor-
jumat, egy szamaramat ellopja, azt büntetik. Bocssáss meg pana-
30 szimnak; elkapott fájdalmam HÉT gyermekem emlékezetében.

Régen semmit sem tudok egésséged felől; csak másoktól hallom,
de homályosan, hogy alkalmasan kigyógyúlál. Élj igen szerencsésen,
édes barátom, tisztelőidnek örömére, Literatúránknak 's Hazánknak
örök dicsőségére. Én kevélykedem azon szerencsémme hogy fénye-
35 det láthatám, hogy engem szerettél.

Pesten Apríl. 14d.
1829.

örök híved:
Kazinczy Ferencz mpr.

¹ Munkájit, <olly> ki

317. Berzsenyi Dániel – Somogy vármegyének
Nikla, 1829. ápr. 27.

Tekintetes Nemes Vármegye!

A legmélyebb alázatossággal bátorkodom a T[ekintetes] N[emes] Vármegye kegyes színe eleibe terjeszteni, miképpen Antal szeretett fiam, oskolai pályáját elvégezvén a múlt ősszel Székes Fehérvárott,
5 Ő CS. K. Felsége Nemes Huszár Regementjébe, minden tudtam s akaratom nélkül be állott, s azolta Galiciában Monasterziskában mint közvitéz katonáskodik. Minthogy pedig említett Fiamnak eddig volt szomorú állapotja, mélyen szívemen feküdne, s ha már egyszer a katonai státust választotta, ottan is, kitanult Nemes Ifjuhoz illő előmeneteléről gondoskodni, atyai kötelességemnek tartanám, s a végett,
10 minden megkívántató s tőlem kitelhető költségeket örömmel áldoznék, egész alázatossággal bátorkodom a T[ekintetes] N[emes] Vármegyét az eránt ezennel megkérni: hogy nevezett Antal Fiamnak Cadéti Rangra leendő emeltetését, s egyszersmind, mostani beteges
15 állapotom miatt, egy pár Holnapra való haza botsátatását, a Nagy M[é]l[tósá]gu M[agyar] K[irályi] H[ely]t[ar]tó Tanátsnál, kegyesen eszközteni méltóztatna. Melly alázatos esedezésemet még egyszer megújítván, a legmélyebb tisztelettel¹ maradok

A Te[kin]t[e]tes Nemes Vármegyének
20 Mikla Ápr. 27-kén 1829. alázatos szolgája
Bersenyi Dániel

¹ tisztelettel [sh. emend.]

318. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak

Nikla, 1829. jún. 12.

Mikla, junius 12d. 1829.

Kedves barátom!

5 A genialis gróf Dessewffy Jósefnek irántad levő vonzalmát lát-
tam Hozzád irt s Patakon kijött „Bártfai elmés nyájas leveleiből,”
5 hogy pedig ezen országgyűlési nagy férfinak kegyeit barátságát most
is bírod, annak szívéből örvendek, mert a barátság igazi folytatha-
tása nagy vigasztalás a világon. Írd meg nekem mit szóla mellettem a
F[első] M[agyar] orsz[ági] Minervában s írd meg czimét és lakját,
10 hogy pártfogását neki megköszönhessem. Én a Minervát csak a ka-
posvári olvasó intézetünkből olvasom s gyakran igen rendetlenül és
későn kapom. Innét olvasom az Élet s Literaturát is.

Kisünk szelíd ember, de a jobb ügyet hidegen nem nézi. Midőn a
Minervában poétáinkat Plátóra emlékezteti,[!] midőn a Tud.
Gyűjteményben a gladiatorokat olly nemes indignatióval feddi, igen
15 nyilván szól s az ő indignatiója balsam volt az én szívemnek s nagy
nyomatéka a dolognak stb.

319. Berzsenyi Dániel – Kazinczy Ferencnek

Nikla, 1829. jún. 15.

Mikla, Jun. 15. 1829.

Tisztelt Barátom!

5 Nem kevélység vona Téged régi barátod felé, hanem a' legiste-
nőbb lélek – a' Szeretet, melly tsak azért öltözik néha az önség' alak-
jába hogy halandó szemeink előtt magát kedvesebbé tegye. Ime, te-
hát bizonyossá teszek én is az eránt, hogy a' mennyire illy tört mart
ember mint én még szerethet, szeretlek 's szívéből örvendek hogy
véleményi háborunk nem oltá el egészen erántam való régi hajlandó-
ságodat, 's szívéből ohajtom hogy ugy költözzünk innét mint jó-

10 akarók, de igen reménylem is hogy úgy fogunk költözni, mert
reménylem mindenikünk távol van azon nagy erőtlenségtől hogy a'
véleményi ellenkezőt a' személyes ellenségtől megválosztani ne tud-
ná vagy ne akarná.

Ezt vártam Tőled, ezt várd Te is éntőlem 's ezt illik, úgy hiszem,
15 minden józan Irótól várnunk és megkívánnunk; mert a' Literatura
nem arra való hogy egymást magasztalgassuk, hanem arra hogy az
Igazságnak áldozzunk. Ki volt Herdernek olly imádója mint Jean
Paul, 's ki rakta¹ úgy le a' Herder által magasztalt formákat mint
Jean Paul? De nem volna é Herder nagy bohó ha azért Jean Pault úgy
20 nem ölelné mint jó barátját 's Elyzionnak egyik legfőbb lelkét? 's
nem lett volna é Jean Paul nagy gubó ha Herder' kényének az
Igazságot föláldozta volna?

Igy állunk mink, ha² szabad magunkat azon nagyokhoz hasonlí-
tanunk. Én Téged, mint Poetát, igen nagynak látlak, mint
25 Aestheticust pedig, sok principiumokban nem szerethetlek, a' mi na-
gyon furtsának látszik ugyan, de valójában úgy van; 's ha úgy van,
kívánhatod é Aestheticussá üstököltetett barátodtól hogy hallgasson
avagy hazudjon? Távol legyen hogy Felőled illy kívánságot fölte-
gyek, holott Te mondád azt, 's igen böltsen mondád, hogy a'
30 tolltsaták' haszna incalculabilis. Hanem azt igenis meg kívánhatod
hogy tsatánkban erántad való köteles tiszteletemről el ne feledkez-
zem; de bizonyos légy abban hogy nem is feledkezem; nem tsak
azért mivel én igen nyilván látom azt hogy az illy tsata tsak azoknak
árt leginkább, kik azt, a' mi józan Kisiünk szavai szerint, gladiatori
35 marakodássá alatsonyítják; de azért is mivel én Téged minden
véleményi antagoniánk mellett is igen szeretlek, 's igen ohajtanám
hogy a' rútul lobbant pernek hozzánk illőbb befejezést adhatnánk.
De épen így bátorodom Tőled is kikérni, hogy ha még kedved leend
ellenem vitázni, hadd a' cselkövis fegyvereket Cselkövinek, vivj
40 okok ellen okokkal 's a' mint lehet lehelj barátidba is szelídebb lel-
ket, mert hidd el azokról itél a' világ reád is.

¹ ki <rak> rakta

² mink, <ha sz> ha

45 Munkáim kiadása eránt tett szíves ajánlasodat igen nagyra
betsülöm és köszönöm! De mivel írásaim több principiumaiddal
ellenkezetben állanak, kénytelen vagyok magamat ezen jóté-
menyedtől megfosztani; mert mi lenne az egyéb a' hideg világ' sze-
mei előtt mint affectatio? a' mit pedig távoztatnunk illik. – Élj bol-
dogul, nagy érdemü Férfiú, uri Kedveseiddel együtt 's tisztelj meg
engem ezután is régi bizodalommal.

Bersenyi Dániel mp.

320. Kazinczy Ferenc – Berzsenyi Dánielnek
Széphalom, 1829. júl. 3.

Az én kedves Berzsenyimnek.

Édes barátom, Junius 3dikán érkeztem hat egész holnapi távollé-
tem után haza, 's azolta kétszer jártam meg Eperjest, Assessort kérni
a' District. Táblától executióra Sógorom ellen, ki hét gyermekimet
5 19 eszt[endő] olta hóhérolja, 's annyi bajom, annyi dolgom van,
hogy azt sem tudom hol állok, mit csinálok. E' pillanatban veszem
leveledet, 's szeretetet látok benne, 's épen ezt óhajtottam. De mi te-
hát az a' mi kettőnket elválaszt? Higyj nekem, nem tudom.

Barátok' gondolkozásának, ízlésének szabad ellenkezniek, de
10 nem soha szíveiknek. Ez a' te érzésed is, mellyet leveled fejteget.
Hogy Te a' scandált rímes sorokat leonínus formáknak nézed, azt
tudom; de én nem emlékezem hogy veled csak egy sorban is perlet-
tem volna. Kölcsey sok eszt[endő] olta egészen elhidegedett
erántam, a' mit sok ideig nem is tudtam. Mindég úgy írtam neki mint
15 a' kivel nekem, és a' kinek velem baja nincs, 's hogy nem felelt, azt
nem szívének tulajdonítottam, hanem makacs szeszének. A' mit az
Élet és Liter[atúra] I. Kötetében Vályi Nagy Fer[encz] miatt tevé, az
osztán örökre megpattantá köztünk a' húrt, mert ő engesztelhetetlen
neheztelésű ember. Én vele ellened soha sem fogtam kezét, és a' mit
20 tett, HÍREM NÉLKÜL tette.

25 Vedd e' vallástémet tisztelem' 's örök barátságom' jeléül, 's
engedd nekem azt a' szerencsét, hogy Verseid, azokkal együtt,
mellyek nyomtatva nincsenek, legalább a' kiadottak közt nincsenek,
általam adathassanak ki még egyszer. – Élj szerencsésen, édes bará-
tom.

Széphalom Júl. 3d. 1829.

321. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek

Buda, 1829. júl. 8.

Buda, julius 8d. 1829.

Mit mondanál hozzá? én e hónap 19d. este Nálad leszek.
Többfeléről majd akkor, most csak hamarjában írom ki kérdését s
tudósítását megint Szontagh Gusztávnak, ki Nagyszebenben
5 Máriássy tulajdonosa mellett adjutans, és onnan aprilis 13-dikáról
küldé hozzám barátságos levelét. Így szól: „Azt szeretném tudni
kegyedtől, miképen tetszett a Muzáronban kijött recensiom? A
nyelvet illető értekezésemnek egészen más fordulást adának s így,
igyekezetem, czélom, a miért én azt irtam, egészen megsemmisíte-
10 tett. Azonban Kegyed ítélete igazabb s pártfogásomra nem szorul
.... Köszöntöm azt az ördög terengette korhelykedő művészt[”]

Ezen művész – igen jó szívű lelkes ember – Simó Ferencz,
székelyudvarhelyi fi, nálam lakott, midőn Szontagh, Budán alhad-
nagykodék. Azért emlitem meg tréfás köszöntetését, hogy megint el
15 ne feledjem közleni veled, miképen festé mellképedet a Blaschkei
rézmetszvényről gyűjteménykémbé még 1827, mellékszobámban.
Mikor hozzá fogott, elmondám arczod színét s verseidet adtam kezé-
be, hogy azokból vegye ki lelkét annak a kit fest. Többféle dolgom
miatt másfél napig hagyám magára. Benyitom ekkor ajtaját, hajfür-
20 tőd között koszorút látok. „Mit csinált kegyed?” Székelyesen felelé:
„Ezt megtettem, mert ez ember! borostyánt adtam neki, én, a szé-
kelység nevében.” S mosollyal nézé művét. Ah be gyönyörű idealt
feste, nem – inkább fúva lehele, románomhoz. Csupa gyengézet. De

- 25 a Muzáron ároni szerkesztőségének tette, talán nem gyengézet, ha-
nem ferdézet. Eddig angol, sőt egyenesen magyar kertül nézém,
mellyben úgy adnak szállást minden bokornak, miként ura-istene az
író ülteté; franczia kertté lett, mellyben *Lenotre* verszailli főkertész
lábtóra hág s ölnyi ollájával csipdel, nyirdel, szegdel mindent, a mi,
szemmértékén túl hajt. Facsarók.
- 30 A magyar nyelv törzse, mint egy kas anyaméh. Rajt ereszt ez
magából, s raja meg rajokat ereget. Tudják utjokat a kis fürgek, azon
szedik hozzák a virág hammát, mellyből, mint rend példányai mé-
zelnek. Elverik őket az óláló darást, leharcolnak a közikbe furakozó
tolvaj vadméhet, külön remekel saját ösztönük.

322. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Marosnémeti, 1829. júl. 31.

Marosnémeti, július 31d. 1829.

- Kérél Niklán, irnám meg miket érének utunkon. Ime fogd. Julius
29d. valánk Erdély határán Zarándnak bé s most én gondolatban rep-
penem vissza Hozzád.
- 5 Világos vára alatt „Szilágyi” ódára emlékeszttem[!] és Kisfaludy
Károly színművecskéjére. De meg, Bejte Istvánra is¹⁾.
- Radnán a ferenczesek szentegyháza előtt a hegy ormárol Lippa,
Solymos vára felé járt szemem. Alatt a Maros, Erdélyből. Angyali
szeglet, de szomorú suttom. Török pusztítások romai. Azok miatt
- 10 vége itt a magyarnak. Ha minden régi vár, kastély, állna még a ma-

¹⁾ Itt állított nyomdában jött ki 1582ban „A keresztyéni tudománynak rövid
summája[?]”, Bejte Istvántól, ki Batthyáni grófok udvari papja volt
Németujvárott s a Sopron, Vas, Szala vármegyében alakult reform. egyházak
püspöke. Legelőször alkalmazá a magyar nyelvet fűvész tanra. Bod Péter sze-
rint világosvári nyomtatását, ajánlá Batthyáni Ferencz urfínak. Nádasdi Tamás-
nak Ujszigeten volt nyomdája 1539–1541. Heltainak Kolosváratt 1546. Telegdi
Miklósnak Nagyszombatlan[!] 1580. Balassi Istvánnak Detrekön 1582.
Batthyániaknak Németujvárott 1582. Bátori István országbírájának Visolyban
1589 stb.

- gyar királyi birodalomban, gondolám. Ugy Budának még csonkatornya is, de főként Mátyás könyvtára, a vár terén az ércz nagy szobrok is néztek volna Rád 1807-ben kormos góth ablakokkal. Be más kebellem mutatnók azokat az Idegennek. S a Te ódáidban más láng!
- 15 Ugy Temesvárt sem mondaná mostani csupa német lakos, nyalánkoskodó fiók Bécsnek. A 16d. százévben még neves magyar népségű hely. Szegedi Kis István, ki Lippán tanult, ide Petrovics Péter temesi bán által hiva, magyarul terjeszté itt a reformatiót 1550 körül szentegyházban s tanodában. Losonczi, a spanyol-német had és
- 20 török' hitlenségének áldozata 1552b. S a magyarság pusztult. Elbeszélém ezen eljöttünkben gr. Gyulainak miként rohana rám és Trattner Tamásra 1822ban midőn petrózái beiktatására menénk azonnal a mint a belvárosi fogadóba megszállánk egy cigány muzsikussal csoport magyar zengelemmel. De csak németül tudva felelni.
- 25 Trattner kaczagott, hogy itt már a nemzeti zengelmű indusfaj is németté lett.
- Igen, hajdani magyar faluk a bánságban, most sváboké. S a mi Sárfalva volt hajdan, most azon, mint Saravolán jöttünk keresztül.
- 30 Ferencz csatornája, észnek műve, ipar lelke. Kiss Gáboré lebeg rajta. Éljen a magyar király, különösen is, illyenekért.
- Mohácson megnéztük a püspöklak alszobáját az 1526- és 1687-beli ütközetek falrafestéseivel. Ez utóbbi, veszett fejszének a nyele. Ild. Lajos poszáta képe is ott.
- 35 „S tudja ked, Ild. Lajos király vizbefultta helyét?” kérdém magyar kocsisunktól, midőn jó két lovacska után szénaülésű szekere feltelepedénk; mert mire lett volna kidörögtetni göröngyön oda, rakott kocsinkat. *Tudom Uram*, felelé. Mentünkben meg azt válaszolgatá, hogy még most is fordít ki az eke néha egy-egy zabola szilakot, sarkantyú pengőt stb.
- 40 Vagy félóra mulva megáll a kocsis. Hátra se néz, hanem baljában gyepelő szára, s jobbában előre tartott ostorával mutatja: *Aon van, uram, Laos hidgya, né; ott veszett el Laos királ, azúta van vége Magyarországnak!!!*
- Pécs, *vidám vidék*. Nem hijába jó *vidék* is *vid* gyökből. Ugy kel-
- 45 lene fenn lenni Visegrádon az egykori 300zon felül volt szobáú kirá-

lyi palotával együtt, a benne mozaikkal rakott kápolnának²⁾), miként itt a nagyeshméü szentegyház, sz. Péteré még ép. Magyarnak Pécs, mondák, Németnek Bécs. Most nem igaz. Magyarnak is csak Bécs.

50 Siklós várában ép ugyan még Garayak kápolnája, de bár magok a Garayaknak csupán, és már egyedül emlékezetük volna szent kápolnája a magyarnak. Hanem, kivált Garay László, az ördögnek áldozott, kápolnájában.

55 Mai urai még nem lakják a várat, az 1402b. királyt rejtettet, a hont csak össze vesztett Sigmondot. De van magyar szívük. A most még ifjak, majd haza jönnek.

60 Ha nem vesztett-e el Magyarország vagy négyszázezer millio pengő forintot, 90 év alatt, mióta évenként 20–40 magyar ur urodalma és urodalomságai jövedelmeit nagyobb részint külföldön dobálja el nem hivatalban lakva ott, hanem csak ott lengve. Itt az oka, Magyarország pénztelenségének, soha sem is lesz így pénzereje s a nélkül a szegény ész, igazán, nyomorult pára.

65 A vár sziklaszegéről ki a szép völgynek, fel az erdőknek, saját szemeddel kellene nézned. Támad látásból kép az agyvelőben, a mit szó elé nem népelhet. Ez, olyan. *S itt e sok falut*, kérdém az öreg vezető gazd' asszonyt, *mind magyar lakja?* Felelete: Mereven magyar, s mind kalvinista, hogy az Isten büntesse meg a hadát.

70 *Nous voilà condamné*, mondá gróf Gyulai, s bucsuztunkkor három pár huszasnál többet seríte az ugy tanított asszony kezébe. Soha se vesztenék erőt időt olyan marakodtatásra; egy az Isten s a hozzájárulhatás utját maga rendelé ezerfélének. Tanuljon a pap astronomiát, tudom egy se lesz bigót.

75 Szigetvára! Soha ilyen csak hantokból felhányt sánczolat, mo-csárral egykor körül, ennyi dicsőséggel! Könnyebb volt Murányt védeni. Napoleon elhagyta volna, helyén, s nem teremte Zrinyit. Egyet hallék itt még nem tudottat. Hogy Szolimán nyillal lövetett bé Zrinyi Ilonának levelet, mellyben azt éjjelezetre kéré, s ha megy, nem bántja Magyarországot. Atyja azt parancsolta volna neki: ird, mégy, de nagy mécs legyen sátorán, hogy el ne vétsd. S egész mécsstenger tün-

²⁾ L. N. Olahi Hungaria, Vindob. 1763. I. 28.

- döklött bé a földvárba. Zrinyi ágyukat süttetett arra, a golyók lerop-
80 panták a nagy cser ágait, melly alatt a vén dög sátora volt s agyon
üték Szolimánt. Rege. De az való, hogy Magyarország XVII.
százévbéli királyai nem voltak dicsvágyu hősök, megelégedtek
czimével, s engedék elkerítgetni a töröknek. Támserget Zrinyi mellé,
85 körmösét, s nem esik el Sziget, nem azzal Gyula, és annyi százezer
magyar. Hah! Zápolyai!
- Itt kezdők lám e magyar temetőkön keresztül jöttünket. Nagy-
szerűek, de dicsőségük ezutánra csak úgy világítna mint a tüzes-
ember. Mocsárnak. Hanem temetőkből, feltámadás van, más dicső-
ségre is támadnánk hát már fel; európai ész verje le elleninket, vagy
90 simítsa hozzánk.
- Az lengett Kaposváratt Somssich Pongrácz első alispántok ebé-
dénél a gyülesezett KK és RR. között. Gróf Széchenyi Pál megkez-
dette, hogy Plutarkhosz életirásai görögből fordítására gyűjtsünk hát
össze 200 darab aranyat a legjobban fordítónak; ő ad 20-at. Én azt
95 tévém hozzá, a magyar históriából is kell előképeket iratnunk, s ő és
Czindery, Somssich Jósef, Festetich Miklós rám bizák, hogy
készítsem el a felszólítást ez iránt, ők is aláírnak. Somssich Miklós-
sal úgy beszélek a harkányi feredőn, legyen e jutalomadás inkább
csak somogyi, s így gyűjtsenek, onnan legtöbbet.
- 100 És Kaposvárról most megint Nálád vagyok lélekben, ott sem te-
metőn. De, újra Isten hozzád, testileg 2 nap mulva megint
messzebulók Tőled, és nem mondom: *Esik eső Buda felé, fáj a*
szívem haza felé, mert Erdélyben igen jó helytt vagyok.
- Egyebet mondok majd Budán, mikor a felszólítást irandom, azt,
105 hogy: *Több is veszett Buda vára alatt*. Mert ez valami biztatója, a
magyarnak. Elbusulás után veté oda, erőnek még érzetében, „még
sem vész el, dehogy veszhet el e nemzet.” Igaz is, hiszen 1825-beli
országgyűlésén megismerő becsületes lelkü királyra talált. És így
vigan fogom írni a mit kell, s küldöm Marczaliba. Jársz-e Te oda, az
110 a Pál gróf, magyarnak is embernek is igen jó.

323. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1829. szept. 12.

Buda, september 12d. 1829.

Ne menj többé, ha Pestre jössz a kereszt utszába; azon szeglén, hol az 1790, 1807, 1811-beli nagy Vay József is lakott, halottja volt a magyar nemzetnek. Tegnap előtt temettük el onnan Vitkovics Miskát.

5

Én még holmit hoztam számára Kolosvárról a mit kívánt. Mikor általadtam neki, ezt mondá: Nem kell az már nekem többé, édes Gáborom.

10 Szegény Miskának vidámsága, szivélye, magyar hazafi érzelme, szép zengésű dallása, hol van mind ez? Volt! Nincs!

Egy középjövedelmű prókátor háza, barátom, olly ártatlan mulatású állás az is meg szünt! És emberek menedgelének esténként oda, miképen Te is tapasztalád, kiknek olly fájdalmas panaszai valának csendesesen egymáshoz, mintha milliókat vesztek volna. De lélekből buzgott ki e fájdalom, a nemzetért, s ilyennek nincs hasonbecse. Istent kér ez csak, igasságost, felpillantásaiban egeihez.

15

És e szegény emberek olly lábtót szegezének a magyar hon földébe, mellynek, új ivadék, hamarabb emelkedhetik fokain. S bár a mint felebb-felebb népesedik e lábtó pusztá foka, annál angyalabb legyen!

20

Illy magyar lelkületű vendégek elején pedig az a görög házi asszony! Miska Theodorája. Hogy esenge Szemere Palinak, „énekelje, édes lelkem, azt a maga szép magyar dalát!” Meg Vitkovics fivérei, János, a budai rác pap, osztán az én Gábor játom, a jászapáti boltos¹⁾, mindenike barátja lön ott a magyar írónak. Az egri rác pap fija e három testvér, ott magyarhoz nevedének.

25

¹⁾ *Boltos helyett vagy boltár, a II. d. Lajos idejében 1521b. Budán tartott országgyűlés 6d. cikkében, deák nevezetek között így: Universi mercatores Institutores, Apothecarii, Pannicidae, Boltharii, et alii faeneratores L. Kovachich, Vest. Comit. 1790. pag. 516.*

Sőt Miska, mesét s verset adott ki magyarul 1817ben, mikből mutatvány az Erdélyi Muzéumban állá 1815-ben. Meséin, sokrateszi mosoly, egyszerűség, szivély, igasság szendén. A kinek vastagabb
30 inyét csak bors ingerli, nem látja édes rájátszásai rejtezetét. Epigrammaiban több az élénkség, pedig ott is mindig szivén ment keresztül, nem csak elméből hidegen, a pattanat. Még az sem marada el így házáto, a ki tudta, hogy valami kis bohóságát megcsipé. S irígy-ségtelen ő is, megfért Szentmiklóssy Alajossal, a meséire és epigrammaíra idealis kecsét bájolóval; még annak ajánlá epigrammái
35 másod könyvét, úgy hogy abban bírja szivét is. S több írónak és mindig jobbnak serkenetében gyönyörködve Ő, az utána eléállt elmés meseiró Fáy Andrásnak meg inkább ő járt utána, mert látta, hogy azt szereti az. Gyakran ment hozzá whistezni, s oda ballagtában
40 a bölcs Miska mintha ezt mondogatta volna neki: „nem rontom el kis bábjaidat, mert te Andris pajtás, annyira reszketsz a kritikától, hogy meggyőződésed ellen is czirogatod a kritikusi körmöt, de mit tehetsz arrol, ha egyenes bátorságot a természet beléd nem szült. Egyebiránt becsüllek, mert a jót Te is akarod. És Miska egyet nevetett s ajakán,
45 hallgatva is ez volt: Itéljen más, bolondság ácsorgani, el ellapulni dicsértetésért.

Ártatlan játszi s dévaj maradt ez az ember. Egy aranyat küldött neki egyszer vasárnap Kulcsár, Hasznos mulatságaival, mellyben epigrammáját kiadta s Miska öröme az aranyon határtalan volt.
50 „Nézd, nézd aranyom van,” mutogatá más vasárnapig. Epigramma zendült s aranyja meg pendült.

Ha ment az ember hozzá mikor *pro A* vagy *pro I* dolgozott, azt veté csak iziben, „Hagyj most békét, kenyér kell, akkor gyere ha meglesz, osztán együtt költsük el.[”] Ajaka szeme ekkor csupa csupa
55 meleg nyájasság volt, de azt mondó szépen: „*Amice*, menj.” Prokátorbol barátom, ha sok elforgatása szivéből ki nem forgatja, legpracticusabb életbölcs válik.

Egyszer én egy bolondságot tettem, ellene a csupasz életbölcsességnek. Keményen lehordott. Eleibe rajzolám a kelepczét.
60 Rám borult s azt felelé: Barátom, így én is elbuktam volna.

Egyet nem tudta feledni, ember ismereti életbölcse­ségével sem. Hogy Horvát István neki belépti jegyet nem küldött az innepre, mellyen a Marczibányi jutalom legelőszert kiosztatott. Ezt, néhány-szor elpanaszlta. „Osztan ez a jó barát? vagy így tesz a hazafi?” Ugy
65 végezte. „Hiszen, nézd annak az embernek a szemét; irigység sunyo-
rog ki rajta”, vigasztalá egyik prokátor barátja, Szedliczky Imre. De
ő benne a szép episztola sajtott, miért írta ahhoz, miért nyomatá epig-
rammái 3d. könyvének elejére, őtet éppen ekkor elfeledhetőhez, ezt:

Könyvím az én fiaim s őket másoknak ajánltam,
70 Atyjokat én magamat néked örökre adom.

Horvát Istvánt azonban többször találtam nála az 1821–22-beli tél
estéin, mellyeket Erdélyből visszatértem után mint legelsőket tölték
Pesten. Ez a szörnyű sokat össze olvasott és így sokfélélt tudó, de jól,
hülten, miként az ő mezején kell, keveset rendezett oklevélész, való-
75 ban szemtelen garral bánt az inkább belletrista de jóízű s lelke-
sebb Szemerével s Vitkovicsal. Haszontalan poetái! mondá Kisfa-
ludy Károly Aurorája legelső kijöttekor Trattner Tamás és az én je-
lenlétemben Theodoránál, nekem kelle valami nyomosabbal emel-
nem. Tudod, az a táltos históriája. Igazán tát-os. – Thaisz tudta vele
80 jól szembe szállani, megkésértgetém én is. De mi ketten, nem is
kellénk neki. Szemere jó gyerek, hanem félénk, meg, olyan *téltúl*
ember; Vitkovics meg csak türte, s mint házigazda, békét akart, mi-
ként akkor hasonlóan, midőn Thaisz és Helmeczi nála, össze-
veszének.

85 Kesergénk ugymint, hogy nemzetünk oda lett! Thaisz, azon ön
bizakodásával, mellyel mindig szerete valami nagyobnak látszhatót
mondani s úgy, hogy neki van igaza, ezt találá ejteni: De hát volt e
valaha nagy magyar karakter, honáért? Hohó! rivakodtam rá tréfá-
san, nem tudod-e az árpádi kort, a nagy kiterjedésű hont nem gyávák
90 vitták össze. És II-dik Endrétől, játodtol, a szabadság levelet. Hé? De
Thaisz, hánykolódott. Vitkovics, Hunyadit, Bethlen Gábort, Bocskait
hozta elé. Thaisz erre „Hunyadi inkább oláh, Bethlen franczia vér”,
kiáltá. Helmeczi eddig csak setéten hallgatva lőtte Thaiszra szeme
villámát; most „Illyenek vagytok ti Lutheranusok né” ordította rá,

- 95 ugy hogy az ablak megreccsent belé. Én csaknem megpukkantam
kaczagtomban: „Kis Miska; így csendesítém majd a m. literatura
granátosát, én is itt vagyok,” s megint nevetnem kellett. Helmeczi
hozzám „Te dunántuli vagy, azok éljenek, Kis, Berzsenyi – hanem
100 ezek a felvidékiek ezek a lutheranos tótok, giskrák Vitkovics
közbe vág, csendesség! gyertek énekelek inkább, de előbb igyatok, s
töltötte itta egri veres borát. Nekem az árt, a fejérből is csak
verebelek. Természet szerint békéltettük őket, hiszen mindeniket
magyarért elbusulás kapta el.
- 105 Miska, mondtam én Vitkovicsnak, vagy egy hét mulva, ti közötte-
tek sok az élesség, mert felette csak magatokra vagytok hagyva, fel-
sőbb társaságokba nem hínak, Erdélyben mi éltetőbb érintkezésben
forogtunk; rendezz el Te, hát, egy estélyt, melly többünket összebb
simítson. És mivel elhagyottnak hallom tőletek Virágot ugy, hogy
110 csak Ti, Sztrokay, Benyovszky, Helmeczi stb. segélitek, tartsd fel
neve napja estéjét martzius 20dikán, szegény öregnek legyen
vigasztalata, a magyar uri világnak pedig nyilják szeme, gonddal
lenni azok iránt kiknek csak ész jutott, javak nem, de az ésszel nem-
zetük díszét terjesztik, és becsület emberei. Miska mindent elrendelt.
- 115 Vagy huszan valánk nála magyar öltözetben azon este; Schedius,
Jankovics, Dr. Kovács, Kulcsár, Sztrokay, Horvát István, Szemere,
Fáy András, Thaisz, Helmeczi, Kisfaludi Károly, Sághy,
Benyovszky, Szedliczky, Huszár Károly s biz én nem tudom már,
még ki, hanem vala tudom egy kis káplánka is, csak befurakozottan,
120 mint magyar irodalomkedvelő. Ajtó ellenében függött a falon Virág
olajbani mellképe, annak kerényén vagy rámáján, koszorúzat. A bu-
dai János papnak kellett volna egyszerre csak belépni Virággal, hogy
a mint lépik lépve is legyen, szeme szája elálljon. János papot várjuk
.... várjuk sokáig , – jó, későn, egyedül! s azt mondja, lehetlen
volt rávenni Bencze bátyját, noha nem gondolná, hogy tudja, mi vár-
125 ná itt. Az innepélyt hát Bencze bácsi nélkül, azonban érette, meg-
kezdők. Horvát István, ugy emlékezem, érdemeit adá elé igen szé-
pen, olvasásra szoba közepén behuzott asztalnál és ülőhelyen; Thaisz
a nemzetiségről szavalt kéziratából hevesen – igaz lélekkel.
Vitikovics ült osztán neki, Virág Benedekhez Ányós költér levelét

- 130 olvasandó 1777-ből Budáról, hogy figyeltessen Virágnak már ez előtt 43 évvel elétünésére s vannak abban sorok épen ekkorra illetek. De Vitkovics alig tud kiejteni néhány szót, előmlik könyekben.
- Csendünkből „mi baj?” hallszik. Barátim, szól később
- 135 Vitkovics, elfogott az érzelem azon, hogy illy, Virágot, illy virágos gyülekezet koszorúja nálam tisztel meg bocsánatot nem vagyok képes elolvasnom a mit akartam. De kérem, legyünk másként vígan.
- Éljen Vitkovics! a forró érzéssel tisztelő, mondók. Egyszerre kelénk fel körünkből mellyben ültünk; fordultunk mentünk Virág
- 140 képéhez: Éljen Virág, kiáltottuk háromszor, Isten igazában.
- Vitkovics rövid étkezete víg volt, csak álltunkban, ne hogy évésért is jöttekül látszassunk. Eloszlánk éjfél előtt, de még előbb hárombol állott küldöttség bízott meg, melly Bencze napjára virradólag, ezt megvigye Virágnak. János pap fő közttek.
- 145 Negyed napra Vitkovicsához megyek. *Tudod-e?* mondja, *hogy fel vagyunk adva?* Miért? Az estézetért. Kinek? *A nádornak.* No s? *Kérezősködtet.* És? *Majd meglássuk.* Ki a Júdás? *Vállat voníta.*
- Megláttuk azt, hogy a nádor helyeslé az érdem barátságos ártatlan megismerését.
- 150 Megtudogattuk, hogy Judás, a befurakozott lett volna Neve *auer*-rel végződik.
- Vitkovicsnak nyájas vacsoráit, a csak ugy hevenyébe a mint véletlenül hozzá vetődtünk, eredtetek, a becsületes, jó Sztrokaynkéi váltották fel. Annak meg szép szemérmes magyar neje, verset író, s
- 155 Virág poétai munkáiban 1822b. „Fris tavasznak friss leánya.” Ez tudta még, megdalloltatni Miskát. Hogy ömleszté ekkor egyik zengélye végén: *Boldogságomnak nincs hja. Meg van a mit szeretek, Szívemet csak egy bú víja, Örökké nem élhetek.* Most is látom szeméből kiégni a forralmat; hallom erős tiszta csengésű tenorát. Én kettőért estem rá gyakran. Egyik: *Nem adott az Isten nekem nagy palotát* Másik a füredi pázsztor dala: *Hej, juhász bojtár hol a juh?* Egyszersmind ő is költélyzé, mindeniket.
- 160

165 A „Vitkovics estékről” egy kis jegyzetet veték Moliere életé-
hez²⁾, ha lehetne, mondtam, az által talán emlékeztük. Adtam neki
egy példányt, s lestem mit szól. De hallgatásába két hónap is
belélel, már hát magam vetém oda neki. Mit felelt? „Ha csak én
akadok rá majd perszünetekor és te nem fészkelődöl, jobban esett vol-
na.” Elpirultam s kiszalasztám „Szép viszont megismerés! Ő meg:
170 No ne haragudj, majd elénekelem dalodat.
Most a mit felöle írék, nem tudja szegény! Vagy, tudná?

²⁾ Döbrentei G. külföldi színjátékai, IId. köt. 1822. 217d. lap.

324. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
1829. nov. 1. és 11. között
fogalmazvány

Kedves Barátom!

Nagyon böltsen mondtam, hogy az élet nem egyéb mint valami tü-
neményes babonáság. Íme, én ezen őszben úgy meg valék babonáz-
va, hogy hétről hétre, napról napra készültem Pestre 's mégis itthon
5 maradtam! Ez a' gonosz babonáság okozta hogy leveledre személye-
sen akarván válaszolni, mind eddig sem Néked sem Helmecczinek
nem irtam. De mivel már mast a' fürgeteg és rheuma, azon szép re-
ményemet hogy Titeket láthassalak, egészen a' jövő új kakukszóig
üzé, vedd barátod helyett annak levelét 's késedelmének engedj meg!
10 A' transummált Pörnek taxáját Fő Adószedőnknek Thulmon Pál
Urnak kezére adtam, ki mastanában Pestre fog menni és a' pénzt
megviszi. Hozzád utasítottam, 's kérlek úgy fogadd ötet mint kedves
onokaötsémet és derék embert.

Hogy hosszú és vidám utazásod' szerentsésen végzéd, annak igen
15 örvendek, 's ha ígéreted szerint jövendőb[en] úgy fogod utadat in-
tézni, hogy nékem is több ideig lehet Hozzád szerentsém, annak még
inkább fogok örvendeni. Hozzon Isten édes Barátom! Szivet és
együgyü természetet mindenkor fogsz nálam lelmi, 's reménylem
Néked egyéb nem kell.

- 20 Én a' Muzáron IV^{dik} Kötetét mast olvasom. Nyerénk szép
tzimerleteket! No de tudja az Uj Iskola milly okerők hatnak az ő
Publicumára! Mink pedig örülhetünk, édes Barátom hogy olyanok
szidalmaznak bennünket, kik a' józanságot sem pirulnak szidalmaz-
ni, 's kik a' nyelv- és ésszavaró Sallustiust Cátón, Cicerón és Tacitu-
25 son fellül emelik.
- Én e' nyáron tsak néhány kritikai levelet írek, mellyekben a'
legmagasztaltabb Sonettekről jól lekapám a' keresztvizet. Próbáltam
a' Stylistikát is; de megvallom e' pályát Neked és Szontagnak fogom
engedni, mert nyilván látom azt hogy Ti e' részben többet tudtok
30 tenni mint én.
- Nagyon örültem hogy¹ Te azon rövid idő alatt is, mig Somogy-
ban voltál, már mozdítani akarál! Valóban Te nagy Mozgató vagy 's
ohajtanálok a' mi nagy gazdagságu somogyi Uraink közé! Én e'
részben nem érek egy dobófát [...] reményem sinte hogy va[la]mit
35 tehetnék. Hát a' mi nag[y] Mozgatónk megjött e már Pe[st]re 's
mozgat é valamit? 's készül é a' magyar Kritika' szomorú historiája?
Bé ne fejezd addig mig Kritikámat nem látod. Azon nálam említett
versedről, melly Gr. Mailát neve alatt jelent meg, ohajtom hogy ne
szóllj, mert azzal a' széplelkű Grófot minden bizonynyal megsérted,
40 pedig ezen sértésre korántsem szorulsz, holott ezen kívül is untig
lelsz mosni valót Kazinczyn. – tisztelő barátod B D mp

¹ örültem <azon> hogy

325. Széchenyi István – Berzsenyi Dánielnek
Pest, 1830. jan. 15.

Leg valodibban tisztelt Hazámfia!

- Méltóztasson, ide mellékelt munkámat – mellyel már régóta
kivántom kedveskedni – habár tárgya nem igen kellemes 's érdekes
is, nyájas hajlandósággal elfogadni. Rég ohajtom a Nagy Hazafit
5 személyesen Miklán felkeresni, – 's ha eddig nem történe, annak bi-
zonyára nem a magam de a Közjő dolga utáni faradozás, oka; –

azonban ezen évben rám nézve azon örömnök napja fel fog virradni,
– 's addig is éljen boldogul

Pest Jan. 15^{ikén} 1830

10

Széchenyi István

326. Döbrentei Gábor – Berzsényi Dánielnek
Buda, 1830. febr. 22.

Buda, febr. 22d. reggel 1830.

Báloztam ugyan a mult éjjel báró Palocsay Ferdinandéknál Pesten, de levelet csak tudok írni, s mivel most van ahhoz időm, menjem. Novemberi leveled választalan! Sürgetett is e napokban gróf Dessewffy József, hogy Vele egy viszontnyilat közöljem, mellyet nálam hagyott, midőn öltözni hozzám jöve jobbkor a szabott óránál, midőn osztán a főherczeg-nádor udvari báljára együtt menénk. Ime, fogd.

5

Jelenlét.

10 *Caput IV. Secundum Marcum.* Qua mensura metimini, vobis ab aliis metietur, qui auditis. A minemü mértékkal méritek, olyannal mérik mások ti nektek és bővebben mérik, kik halljátok. *Károlyi Gáspár fordítása szerint.*

15

Csokonai dús erére
Himfy bájló énekére
Berzsényi mély láng tüzére
Virág s Endre szép lelkére
Vörösmarty nagy reptére
Elmés Fáynk szeszélyére
20 S egy már holtnak sok i k jére
Egy professzor rosz versére
Kolomposi hős gőgjére
Spectabilisi mérgére

- 25 Philologusi dölyfére
Nem érdemlett epéjére
Külföld szagu szép sztiljére
Trónrol jövő beszédére
Már porrá lett Onkelére
Szét olvadó szonettjére
30 Fosztott lopott tövisére
Kinyalt jeges fagy rimére
Mikrologi szemetére
Mímelkedő geniejére
Izéjének ízéjére
35 Kaponyássa tömjénére
S Adolf, Bácsmegyeiségére
Esküszöm, Parnasz hegyére
Ma felteszik, kidől félre,
Mert olly szük ott a ponk tére
40 Hogy legördül majd szélére,
Honnan kapja tenyerére
És fellöki tetejére
S az lesz Hetykepetyki bére
Hogy kaczagnak lelöktére.
- 45 Ha Kazinczy, mondá, mind Á-ra irt egyet Csokonaira; ő meg reá
mind É-re. Még 1829-ben januariusban írta. Kisfaludy Károly nem
vette fel 1830ra. Kiadja Dessewffy, másutt stb.

327. Wesselényi Miklós – Berzsenyi Dánielnek
1830. febr. 25. előtt

[Megküldi a Lótenyésztő Társaság felhívását az egyesület segélyezésére, illetve *A' régi hires méneseik egyike' megszűnésének okairól* című könyvét.]

**328. Berzsenyi Dániel – Széchenyi Istvánnak és
Wesselényi Miklósnak
Nikla, 1830. febr. 25.**

Gróf Széchenyi István
és
Báró Wesselényi Miklós
Uraknak s. t.
Bersenyi Dániel
alázatos tiszteletét.

5

Köszönni jövék ama szép érzelmeket, melyeket nekem Méltó-
ságtok nagy kegyü Levelei s Hazánk szent javára tzé¹
fönszellemü Munkáji adának; s köszönni ama szivemelő reményt,
10 melly engem akkor lepemeg, midőn Méltóságtok kegyes gondjait
Culturánk minden ágaira kiterjedni s azon örök okfökbül eredni
látám, mellyekbül a görög és angol Népalkatók folytaták az ember-
képzés nagy munkáját.

15

Általlátta tudnillik Méltóságtok, hogy több szomorú századaink
mély sebeiben multhatatlan allyasodni s elenyészni kell Nemzetünk-
nek, hatsak annak az idők szelleméhez illő Cultúrájarul nem gondol-
kodunk; s nem tsak általlátta pedig ezt Méltóságtok, de egyszersmind
olly szent hűséggel gondolkodott, olly nagy erővel mozdított és
alkatott, a millyenre nálunk még példa nints; s az a teremő gondolat,
20 melly szerínt a nagy angol népnél szokásban lévő különfele
Eggyesületek és Pályák systemáját hanyatló ügyünk védszerének
válosztá s Hazánkban honítani kezdé Méltóságtok, olly valami
genialis sugalom, millyent Nemzetünknek a Geniusz még nem
sugalltt!

25

Általlátta Méltóságtok, hogy a nagy és boldog angol népnek ezen
bölts szokásai, olly alkotó létszerei, kifejtőji s föntartóji a legbelsőbb
néperőknek, mellyek egyrészü a luxus által megsaporított szüksé-
geinkhez képest a nemzeti szorgalmat a lehetőségig emelik; más
részü pedig az eggyesületi társalkodás által a lelket a lehetőségig

¹ tzé¹ th. emend.

30 képzik, s így ezen tetők eggyezetében az európai cultúra tetejét s leg
főbb tzelját elérik. De általlátta Méltóságatok azt is, hogy azon
eggyezet nélkül minden miveltségünk tsak valami alaptalan hiú máz;
hogy a luxus szorgalom és pénz nélkül egyebet nem adhatnak mint
35 valami nyomorult barbariest; hogy ezeket egyedül az ángol systémá-
ban a legfőbb gyakorlati okosságig s leg főbb gyakorlati erényig
emelt lélek hozhatja azon harmoniába, melly a Reszpublikában
Athenét, a Monarchiában pedig Britanniát szült, s melly a leg hiá-
nosb formákban is valami szebb és boldogabb életet szülhet; s hogy
40 végre valamint a mi rendeltetésünk, ugy a többi europai népeké is,
nem a régi formák felforgatását, hanem egyedül tsak ezt a minden
formákkal eggyeránt eggyező, s mindden[!] formákat eggyeránt bol-
dogító Harmoniát kívánják; s ez tárgya Méltóságatok intézeteinek is. –

Az ut el van találva s a példány nagy böltseséggel választva.
Nem lehet többé Ideálunk a régi Rákos, meliora sumus nacti oracula;
45 de minden bizonnyal lehet Ideálunk valami szebb Patriarchális világ.
Ez a szép világ pedig igen közel van hozzánk, mert a keresztény Fe-
jedelmek már valójában Patriarchák, s nints egyéb hátra mint ma-
gunkat patriarchalizálnunk, az az, magunkat szelidebb, társalkodóbb
nyájásabb, egymást szeretőbb emberekké formálnunk, s az által
50 egymást boldogítanunk. Ennek az útja is pedig épen az, mellyet Mél-
tóságatok előttünk nyitá.

Az Akadémia is nagy ditsósége lett volna Hazánknak; de ha az
oda szánt pénzt gyakorlatibb intézetekre fordítja Méltóságatok, vesz-
teni nem fogunk. A Tudományok mětsek az éjben, s gyakorlat nélkül
55 tsak koporsói mětsek. De a Tudományok lelkét játékos szokásokba
öltöztetni, az által azokat megkedvesíteni s örök gyakorlatba hozni,
annyi mint a világ leg nagyobb jóltévőjit, leg főbb Népalkatójit kö-
vetni. A népek nem egyebek mint szokásaik teremtményei, s nagy
nemzet szokásait követni, annyi mint nagy nemzetté lenni. A jó szo-
60 kások formálják a jó erköltsöket, ezek pedig az egész polgári életet.

Az ángol szokások Philosophia művei, a görögök pedig Poéziszé;
s ugyanazért gyakran öszve folyók, s azokat a lehetőségig
öszvefolyókká formálni, reánk nézve leg főbb feladás. Az ángolok
egyoldalubbak, mivel a Philosophia nem tesz föl ugy Poeziszt, mint

65 a Poezisz Philosophiát; s innét örök Ideál a Görög. Mindenik játszva
teremt mint a Természet: az angol mindig jót, a görög mindig jót és
szépet. – Mindenik nyájós egyesületekre inti az elszórt vadakat, s az
által képi és boldogítja. A Görögöknél minden játék volt, s az esz-
70 tendőnek két harmada, vidám társalkodásnak, mulatságnak s öröm-
nek ünnepe vala, s ezen játékokbul folyt a' leg főbb realitas – a szép
görög lélek!

Ezért kell ohajtanunk, hogy a Pályanapok egyszersmind vidám
mulatságnak[!] s nyájós örömmek ünnepei legyenek.[!] Az öröm
tsalta² öszve az embereket s az nyitja szeretetre a szívet. A Muzsika
75 és Tántz nagy jutalom s nagy ösztön lenne az Intézetet gyámoló szép
lelkü Dámáknak és ifjaknak; s mi lehetne szebb és jobb, mint ha
ezen ünnepek egyszersmind a magyar Muzsikának és Tántznak
éltetőji s ditsőítőji fognának lenni? S ha már egyszer valahára Nem-
zetünk valódi culturájáru gondolkodni kezdénk; ha már ma nemcsak
80 Platótul, de minden Barbélytul tudhatjuk, hogy a Múzák
Gymnasztika nélkül³ a lelket és testet dissonantiába hozzák s egyebet
nem adhatnak mint nyomorék phantastákat, hypochondristákat s
nyelvzavaró bábelismust; ha már ma tudjuk, hogy a görög ditsőség-
nek alapja nem egyéb volt a[!] Muzikának és Gymnasztikának nagy
85 Harmoniája; valljon nem kell é gondolkodnunk a Gymnasztikáru? s
ha kell, gondolhatunk é jobbat s minden oldalubbat mint⁴ a lovaglász
és magyar Tántz?

Én a magyar Muzsikában és Tántzban Ideált látok, s azt hiszem
innét hogy Nemzetünknek valaha aesthetiás Culturájának kellett len-
90 ni, s hogy Eleinknél a magyar Tántz nem csak mulatság,⁵ hanem leg-
valódibb aesthetiás Gymnasztika volt, a mit nyilván mutat annak
egész természete, s nyilván bizonyít Kinizsünk Hős tántza. Ez a
Tántz olly gazdag különféleséggel bír, hogy az valamint minden ki-
gondolható szép mozdulatokat és erőfejeleteket, ugy minden szép ér-
95 zelmeket eggyeránt magában foglal. A mi pompás hadi Tántzainkat

² öröm <tsal> tsalta

³ nél [th. emend.]

⁴ oldalubbat <min> mint

⁵ csak <. > mulatság

még az ősz férfi is nagy disszel eljárhatja, s jaj annak akki Bihari
Hatvágásában a Hősdalt nem érti! A mi Tántzaink nem két három
gyermekes lépdelésből állanak, mint a mastani módi Tántzok,
100 mellyeket egy két napon megtanulunk, a harmadikon pedig egyfor-
ma, gyermekes, lelketlen voltok miatt meg is ununk;⁶ hanem olly
tzélerányosok, hogy azoknak tanulása egész ifjúságunkban dolgot
adott, s aesthetiás természeteik szerint olly kedvesek, hogy azok
benünk[!] passióvá válnak s az által a barátságnak, nyájosságnak
105 ösztönei lesznek. S tapasztaljuk hogy azokkal fogy a magyar barát-
ság; mert saját tántzainkat elfeledtük, az idegent pedig nem szeretjük
s megszűnt Muzsikánk. Ez pedig a Görögöknél nagy szó vala, s any-
nyit tett mint a leg főbb Oskolának – a Társalkodásnak romlása!

De már sokat is görögözzék Méltóságatoknak! – Azonban minden
bizonnyal szívem bősége szóll, s érzem hogy Geniusz – Világképző
110 Geniusz jelent meg közöttünk. – Ragadja meg azt Méltóságatok, mint
Jákób az Istent a Pusztában, s meg áldja Hazánkat. Az olympiai Játé-
kok jelképe volt a leszálló Delphin és fölemelkedő Sas; legyen a mi
pályáink jelképe a fölemelkedő galamb – a Szeretet Galambja! Ez
terjeszti ki szárnyait Oltárainkon, ez lebegjen Eggyesületeinken, s ez
115 törje el fejünk fölött a szeretetlenség damokleszi törét!

Én Méltóságtok sorait Nemeslevelem mellé tettem mint lelki ne-
mességem tzimereit, s a Pályaintézet Egészének föntartására rendelt
segédpénzt megadom míg adhatom, s úgy adom mint a haldokló
120 Szokratesz a maga kakasát az Orvosistennek. – A legbelsőbb hódol-
lattel vagyok

Méltóságatok

Mikla, Febr. 25.
1830.

örökös tisztelője, tsudálója
Bersenyi Dániel mp

⁶ is <ununk> ununk

329. Döbrentei Gábor – Berzsényi Dánielnek
1830. márc. 8. előtt

[Felkéri, hogy küldjön írásokat a Sas című folyóiratba, illetve legyen munkatársa a *Közhasznú Esmeretek Tára* című lexikonnak. Tá-
jékoztatja a Nemzeti Színház elhelyezése körüli vitákról.]

330. Berzsényi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1830. márc. 8.

Kedves Barátom, több bajaim miatt csak mastanáb[an] küldheték
egy levelet Gr. Széchenyi István és B. Wesselényi Miklós
Nagyainknak, s kérlek ha levelem kézhez nem találna jutni, add tud-
tomra. Megígértem Nékik hogy a Pályaegésznek fõntartására rendelt
5 tiz for[int] pengõt megadom mig erszényem engedi, s Te add tud-
tomra hol tehetem azt le leg közelebb.

Gr[óf] Dessewffy Jó'sef Gunydala nagyon genialis szellemü s
megtalálta a dolog hetedik bőrét; de épen ezért félek hogy a
széplelkü Gr[óf] boszuságot tsinál vele Magának. – Hogy Te
10 mastanában gyermeki könyveket irogatál, azt igen nagyrebetsülöm
benned. Használni akarsz, nem tsillogni, s tudod hol kell leginkább
használni.

Vigand szándékának nagyon örvendek, s kérlek segéld õt minden
erõddel hogy végre hajthassa. Ha Te lesz Redactor, akkor minden
15 bizonynyal fogok Kritikákat küldeni, de a mit nálam láttál azt verse-
immel együtt akarom kiadni. A Lexiconhoz sem ígérhetem magamat,
mert még sok dolgom lesz ezen hetvenhétszer megátkozott asthetiká-
zással. Hanem Te mast sok jót tehetsz, s kérlek is hogy tégy! S ha mi
lesz belõle add jókor tudtomra, mert én mast még Ujságot sem hoza-
20 tok, elunván a sok hijábavaló küldözgetést a Postára.

Igen elhiszem hogy az olly lélek, mint Gr[óf] Szechényi[!] Ist-
ván, félig tenni semmit nem akarhat. De minden bizonynyal környül-
ményeink azt parantsolják hogy itt fojtsuk el büszkeségünket s a Te
ítéleted szerínt iktassuk a M. Theatrumot egyenesen a városi épület-

25 be; mert ha valahol kell eggyesületre törekednünk, itt minden bi-
zonnyal fő tziel lesz arra ügyelnünk, a mit pedig egy fél magyar
Publicumnál igen könnyen elérünk tsak pénz, fény s pompa legyen.
Én itt is igen hasznosnak látnám azt, ha a játszóí tehetségekre pályá-
30 dijak rendeltetnének, s a Pályabírák a Nézők lennének, olly formán
hogy minden főbb rangu néző valami arra rendelt ládába tenné annak
nevét, kinek a Pályadijt ítelné. De a dijt ne tsak egy nyerné, hanem a
ladában találtató nevek avagy sorsok szerint oszlanék az el.¹ –

Nem volna é szép édes Barátom midőn ezredek mulva is ez zen-
gene a Jatéktzédulán]² Pályanap. – az Ének jutalma. – Döbrentei díj.
35 – s mikor a szép Leányka repdező szívéhez nyomná ajándékat,
nem éreznék é hamvaidd? Istenem! bé boldog a gazdag ha szive van
s³ ha élete alkonyán azt elmondhatja a mit Gr[óf] Széchenyi a 147^{dik}
lapon mondott! –

40 Öllelek édes Barátom s kérlek add tudnom ha mi születik. Én már
gondoltam egy kinyitó Játékot, melly a magyar öltözeteket Attilatul
korunkig kimutathatja, tsak szabónk legyen ki azoknak az ideális
pompát meg tudja adni.

Mikla, 8^{dik} Mart[ius] 1830

45 tisztelő barátod
Bersenyi Dan[iel] m. p.

¹ A mondat utólag beszúrva, a 2. f. rektójának bal margóján.

² A szó hiányzó betűit értelemszerűen pótoltam.

³ van <s ha Gr[óf] Széchenyinkkel azt mondhatja: így ér némelly kevés ha már
serdülő korátul fogva> s

331. Berzsenyi Dániel – Somogy vármegyének *Kaposvár, 1830. ápr. 26.*

Tekintetes Nemes Vármegye!

Minthogy naponkint jobban érezném, hogy öregségem, 's gyako-
ri sulyos betegeskedéseim miatt, tsekély gazdaságom folytatására
elégtelen vagyok; bátorlalom a' T[ekintetes] N[emes] Vármegyét

- 5 egész tisztelettel meg kérni, ha Ő Császári Királyi Felsége' Nemes Magyar Huszár Ezere­dénél katonáskodó, 's mostanság Galliciában Monasterziska nevű Helységben fekvő Antal Fiamnak, a' szokott mondour pénz meg térítése és helyette ujjonc­z katona állítása mellett, örökös Obsittal leendő végelbotsáttatását, a' Nagy M[é]l[tósá]gú
- 10 Fő Hadi Kormány-Széknél, kegyesen eszközteni méltóztatna. Mély tisztelettel maradván

Kaposvárrtt [!] Apr. 26. 830.

A' T. N. Vármegyének

- 15 alázatos szolgálja
Ber'senyi Dániel
Tábla Biró.

[címezés:] Tekintetes Nemes Somogy Vármegyéhez bé nyújtandó alázatos Kérelem Levele a' belül irottnak

332. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1830. máj. 2.

Buda, *majus 2d.* 1830.

- Hol járék? barátom. – N. és K. Czenken. Gróf Andrássy György hívott minap csütörtökön reggel, s este 10kor indulánk és megérkez­
tünk szombatra vált éjjél után 2-kor. A felvert komornyik hamar
- 5 ágyat bontatott csak lassan; meghagytuk, hogy a grófnak semmit se mondjon kik érkeztek, és hadd alugyunk kényünkig. Én nyolczkor az emelet teremében ébredék György primás, Pál érsek látására. Pál te­
kintete most is rajtam. Lelke, tudott fájni, nemzeteért; szava I-ső Leopoldnál, hősé. –
- 10 Czenk urát fűtött varandájában tisztelém jó reggelemmel. Gróf Andrássy már ott volt. Urnál vagy Czenken s igen nyájasan is látó­
nál. Nagy örömet érezteté meglepetésén. Vendégeim nekem uraim nálam, mondá. Lángesze által pedig ő az, akárhol. Teremtő ember, meglássuk, mit, hogy' fejt ki, és így, mi sikerrel.

15 Lovak megnézetése lett; kis uj volnék a pesti lóverseny iromá-
nyai körül, de azt még Erdélyben laktomkor szerettem. Az után
juhondához rándulás, szeder csemeték ezere tenyérnyi levelekkel.
Délután Horpácsra izenés, vasárnap délután oda, kocsin, lovag. Gróf
20 Széchényi Lajos eleikbe lovagolt látogatóinak János és Károly fia-
val. Este ottan sokáig tánczolánk mivel hiszen négy szép és jó
tánczosné vala együtt: a kastély urnéja, gróf Wurmbrand Franciska
ez a jó lélek; János grófné, születésére gróf Erdődy Agatha,
Aspremont gr. által Rákóczy Juliána vérből; osztán Aloysia és Juli
hajadon grófnék. Majd Rothkrepf Gábor zengelmézett, majd a kas-
25 tély ura maga is, a zongorán.

Hétfőn a grófok szalonkázni mentek. Engem a hölgyekkel
hagyának. A nyiló mezőt jártuk meg kocsin, a kecses virágházban
olvasók végig végig a grófné emlékkönyvét, a legcsinosabbak irva
belé, – s beszélgeténk, biliard folyt. Én igen kedvestt mulattam, nem
30 tudom a grófnék.

Juli grófné mutatá uján a gyűrűt már ezt reá vésetten: Istenem
légy véde a honához hívnek. A tavali lóversenykor kívánta Budán,
tenném ki magyarul gyűrű számára ezt: Mon dieu, venez au secours
de celui qui est fidèle à sa patrie. S ugy tevém.

35 Hétfőn este 10-kor indulánk vissza Budapestre. Igen köszönöm
ezen öröndetes utat a szelid gróf Andrássy Györgynek; szerettem
ember, minden jóra kész, honáért.

Gróf Széchényi Lajos ő exc[el][entiál]jától, nézd, e versét hoz-
tam.

40 **Holtomig.**

Vagynak ebben a világban
Többféle örömeim,
S nézve őket valóságban
Némik, benne, kincseim.
45 Függ ezeken a lelkem is
Buzgósággal holtomig.

50 Kedves hazám! aldásidnak
 Mindenemet köszönöm,
 Hazafiság! csudáidnak
 Szemlélése ösztönöm:
 Kész maradok áldozni is
 Híven neked holtomig.

 55 A barátság virágiból
 Szedtem az élet mézét,
 A szerelem bimbóiból
 Égi öröm báj ízét.
 Amaz mellett, ezekre is
 Emlékem szent, holtomig.

**333. Berzsenyi Lídia – Berzsenyi Dánielnek és
 Dukai Takács Zsuzsannának
 Halimba, 1830. jún. 7.**

Halimbán Junius 7^{dikén} 1830

Nagy Érdemű Kedves Uram Atyám 's
 Asszony Anyám!

5 Fájdalmas szível irom soraimat mellyeknek az üldözőbe vett sors
 egész tárgyát szomoruvá tette; de különösen vigasztalhatatlan va-
 gyok Édes Asszony Anyámnak beteges létén, mellyre nézve mivel
 már igen gyakran van jó volna talám Füredet meg próbálni 's kérem
 is Kedves Uram Atyámat ne ellenezze mert Édes Asszony Anyám-
 10 nak fekvő betegsége több kár mint egy vagy két héti Füredi költség
 vagy más akár hol lévő savanyó vizi orvoslás; s kár a' sok fájdalek
 mellyeket csak a' szerentsetlen szenvedők érzenek. Én is a jövő hé-
 ten megyek le a' Noszlopinéval 's ha lehet a Beke tanátssa után[!] 3,
 vagy 4 hétig maradunk ott. Mert még ekkorig semmi orvosi szerek
 15 szüntelen tartó fájdalemimat nem enyhítették, csak annyira is mint
 mast azon ketsegtető remény hogy Füreden meg gyógyulok, de ha

szokás szerént itt is meg csalódom, akkor nem tudom mihez nyuljak. Az Édes szülőji kegyességből nyert vörös bort alázatossan köszönöm; igen sajnálom hogy a' környüállásokat nem tudván azzal olly sok vesződséget 's költséget szereztem Kedves Uram Atyámnak; 20
vala mint azon szerentsétlen órába vásárlot lovunkal való nagy alkalmatlanságért is, ezerszer alázatossan engedelmet kérek, s hogy a vesződség többről több ne légyen mélytőztassék Édes Uram Atyámnak a' kis árva tsikót, az anya társával együtt föl vezetés véget kotsisunknak általadni. Mellyeknek ismét a' leg alázatossabb köszönete 's engedelem kérése után, Férjemel együtt csókoljuk a' kedves 25
Farkasomat, magunkat pedig Édes Asszony Anyám, s Uram Aty[ám]nak nagyra betsült kegyességekbe ajáljuk,[!] maradok

Tisztelt Uram Atyám-, 's Asszony Anyámnak
kéz csokoló Leánya
30 Bersenyi Lidia mk

334. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak

1830. júl. 15.

részlet

Veszedelmes nyavalyámban lepe meg engem Kölcsey goromba recensiója, s innét kell első antikritikám hibáit kimagyarázni. Én ezen írásomat, mihelyt nyavalyám enyhült, azonnal mind személyesen mind levelek által több ízben vissza kértem, de vissza nem kap-
5 tam, sőt mast ezen hagymázos beszédeimet fitogatják az „Élet és Literatura” köteteiben. Kölcsey recensiójának fő oka az volt, hogy én verseimből a dunai szavakat kihányini, nem engedtem, s azon ártalomnak, melly szerint azon párt a tiszai dialectust kirekesztőleg uralkodóvá akará tenni, magamat ellene szegeztem s magyarán meg-
10 mondtam, hogy én az ő hangnyújtó és már bevégzett nyelvnek képzelt írásnyelvöket mind izléssel mind okossággal ellenkezőnek látom. Megmondtam, hogy én a dunai szavakat nem kirekeszteni, hanem inkább felkeresni akarom, hogy azokkal nyelvünket gazdagít-

- 15 suk. A sültelen Adelungnak tanítványi saját szük nyelvöket akarák a
hochdeutsch szerint *hochmagyarsággá* formálni. És mivel én ezt nem
akarhattam, csakhamar azt végzé a triumviratus, hogy a Te naturalis-
ta de minden bizonnyal jót akaró barátod egy sujtással agyon üttes-
sék. Ez mondom, a recenzió ok, ez kezdete és veleje durva pe-
rünknek. Ezért örültem én midőn gr. Széchenyit a dunai dialectushoz
20 állani, több jó főt pedig a mikrologusi pepecscsel terhelt
orthographiát hagyogatni láttam.

[Döbrentei szerint (BERZSENYI 1842/I, VI.) Berzsenyi a levélhez
toldott „szeletke papirosára ezt veté”:]

Ha meghalok, tégy munkáimmal a mit akarsz.

- 25 [Valószínűleg ebben a levélben található az a Döbrentei által Ber-
zsenyinek tulajdonított állítás, miszerint niklai jószága „1500 hold
földből s 40 hold szőlőből” áll (BERZSENYI 1842/I, XXXI.)]

335. Berzsenyi Dániel – Széchenyi Istvánnak
Nikla, 1830. aug. 15.

Mikla, Aug. 15. 1830.

Méltóságos Gróf!

- 5 A nagy névnek nints szüksége a Poéta koszorujára; hanem a
Poezisznak igenis gyakran van szüksége a nagy névre. Így vala szük-
ségem nékem is ezen Ódában Méltóságod nagy nevére, s ne méltóz-
tasson üres hízkelkedésnek tekinteni ha mondom, hogy szüksége vala
arra szívemnek is. Kérem tehát Méltóságodat vegye szemügyre az
Ódát s ne tagadja meg tőlem bölts észrevételeit. Én már sok szépet
tanultam Méltóságod könyveiből, s vágyódom e részben is tapasztalt
10 kegyeitől valamit kitsalhatni.

A Hitel nálunk egész Kurutzvilágot támoszta a lelki világban, s
furtsa volt hallani a tarka debattokat! Eggyik ideák tengerének látta
azt, másik lepdező ángol Parknak, mellyben a repdező Genius

15 némellyeket rózsák és templomok közt repdeztete, másokat pedig
tüskés bokron hartzola! Mert fájdalom![!] az Igazság mennyei suga-
rai tsakugyan még sok szemnek tüskék.

Azonban ne szünjön Méltóságod Montesquieu kedvelt népét to-
vább is szeretni! Én örültem a zajnak, mert az még életet mutat. De
örvendjen Méltóságod is, mert olly anyagra tette művész kezeit,
20 mellybül még minden bizsonnyal formálhat daedalusi járó szobrokat.
– Vajha még egy nemzeti Banknak s az angol Alkatnak alapvonati-
val lepné meg Méltóságod Nemzetünket! Kevés Magyar lát e rész-
ben még úgy mint kellene, s egyéberánt is a legnyilvánabb alapigaz-
ság is nagy erőt nyerne Méltóságod mosolygó etsete és nagy neve
25 által.

De van még egy két literátori szavam is Méltóságodhoz. Nagy jót
tett Méltóságod nyelvünkkel az által is hogy egészen a dunai
dialectus mellé állott, a minek én tsak azért is igen örvendek, mivel
engem leginkább a dunai dialectus miatt vett üldözőbe Kazinczy
30 pártja. Ezek az Urak olly kirekesztőleg uralkodóvá akarák tenni a
tiszai dialectust, hogy legjobb dunai szavainkat is kizárák az írói
nyelvbül s majd minden magánhangzoinkat megnyujták; pedig épen
a sok tiszai Spondeusok fogyasztása által kell nyelvünket mind szeb-
bíteni mind a verselésre alkalmasabbá tenni, a dunai szavak fölvétele
35 által pedig gazdagítani. Tsókolom tehát e részben is Méltóságod
genialis szellemét s kérem legyen ezután is ezen jobb ügynek pai'sa.

Mély tisztelettel vagyok
Méltóságodnak

alázatos szolgálja
Bersenyi Dániel mp

40 Gróf Mailáth Jánoshoz.
1830.

Mailáth! Poétád éneke leng feléd,
Nem mint a rohanó Vág, mikor árjait
A Karpatok közt zugva szórja
45 Tört jeget és köveket sodorva:

Tsak mint az alkony enyhületén kalász-
 Párnáján pihenő lyányka szelíd dala
 Üdvezli a várt est nyugalmát
 S a hegyek ormai közt mosolygó
 50 Holdat, midőn már tsend földi a mezőt
 S a pásztorkalibák gőze a völgybe száll,
 Mailáth! Poétád napja húnyik
 S nem ragadoz dala árja többé
 55 Sem gyenge Lolli égnyilatú ölén,
 Sem bájolvá tsudalt Nemzete hajdanán,
 Nem Hősatyáink büszke rogytán
 S dülve megállni feszült erényin.
 60 Tündér tükörben nyílt nekem a világ:
 Mint egy Pygmalion szobra karom hevéen
 Életre gyulni látsza Honnom,
 S annak örök szavait rebegtem;
 65 Annak szerelme lángjai zengeték
 Lelkem zengedező memnoni oszlopát,
 S azok lobognak húraimrul
 Honszerető kebeleddelel ösze.
 Mast már telemnek bús szele fujdogál,
 S Tőled nyert koszorum bimbajit elszedi;
 Eltűnt világom omladékin
 A hideg ész mutatá ki pályám'.
 70 Földhez gyalúdva szántogatok vetek,
 S kunyhóm szűk teremét télre tatargatom,
 Hogy a hülékeny nedvü Dallost
 Vad Boreas dere földve lelje.

75 Vagy néha, hoghya gondaim engedik,
Mi szép, mi jó azt fejtve tanulgatom,
Lekötve nyomván játszsi Proteust,
Emberi szint mutat és jövendöl.

80 Te zengj, mosolygó Grátzia Kedvese!
Nagyfényű Eleid nagy neve nagyra int,
Int Pindarus szép régi tárgya:
Im lovak és lovagok robognak

85 Istenfiakkínt nyitva Olympiát
Rákos szent mezején! Hallom a pályazajt,
S a pályazajban Széchenyink dús
Áldozatit s lova könnyű győztét!

90 Oh énekeld őt a diadal fiját!
Eurus szülte lován mint viva, nyerve díjt,
Sándorral a hirhedt Lovaggal
Kezdve teremtvé ditső utat s tzelít,

Hogy újra szülje a Magyar izmait
S Pannon férfidiszét. Engem a Villitántz
Int már, de Honnom új virultán
Vert dalodat porom érzi majdan.

Bersenyi Dániel mp

**336. Berzsényi Antal – Berzsényi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
1830. okt. 18. előtt**

[Két levél, tartalmuk nem ismert.]

**337. Berzsenyi Antal – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
Monaszerzijszka, 1830. okt. 18.**

Monaszerzijszka A[nn]o 1830. 18^d 8bris

Kedves Uram Atyám
's Édes Asszony Anyam!

5 September 26^{kán} éppen midőn vidám beszélgetés közt Rohatyn
alá az excirozó helyre masiroztunk; hirtelen a' Strázsa Mester Ur
mellém rugtat sok szerentsét! – mondván, 's azzal egy Levelet nyujt
kezembe, az első tekintetre, meg ismértem Testvérem Levelét; örö-
mömben könnyeztem, hogy végre, a' rég óhajtott tárgy hozzám elér-
kezett, gyorsan feltöröm, – olvasom, 's midőnn abból Szeretett Szü-
10 leim 's Testvéreim kivánt állapotját meg értettem, mintha újra szület-
tem volna. Kivántom volna ugyan akkor tüstént fiui kötelességemet
tellyesíteni, és Kedves Szüleim szakadatlan Atyai gondoskodásukat
's jó téteményeiket búzgón meg köszönni de mivel egy nyomorult
faluban, a' hol sem hely, sem alkalmatosság nem volt, voltunk
15 Quartelon, fájdalom nem tellyesithettem azt, 's továbbra kellett
hallasztanom. – Octobr. 10^{kén} végre egy fényes Tábori Templom pa-
rádéval béfejeztük a' Contractiot; mellynek is nagyon örültünk,
mert három holnapig eléggé meg izzasztott bennünket, 's alig vártuk
már, hogy szét mennyen a' Regement, 's hogy vissza mehessünk
20 Monaszerzijszkaba téli Quartélra; harmad napra meg is jött a' pa-
rancsolat az Obester Urtól, hogy minden Escadron haza masirozzon;
örömmel nyergeltem én, mert már alig vártam hogy tollhoz nyul-
hassak; s bátor egész marsunkon szünetnélkül a' jeges eső vert, meg
is vig voltam, mert e' jelenvaló szép pertzenet öröme ragyogott fe-
25 lém. Az említett holnap 16^{kán} már Monaszerzijszkában voltunk,
mihelyest egy kevésbé ki tisztogattam, 's körül néztem magamat, tü-
stént téntát 's papiroost vettem; – 's ime tudosítottam Édes Szüleimet.

30 Nem haltam, még meg tehát, Édes Szüleim, mert a' reám nézve
tán szerentse volna, mellynek pedig még az árnyéka is szokott kerülni;
– itt élek én mast is Monaszerzijszkában; egészségem' hálá Isten

meg lehets van; a' mi egyébberránt sorsomat illeti, – óh! arról sokat tudnék¹ panaszkodni, de a' minn[!] egyszer már nem lehet segíteni, jobb azt nemesen tűrni, mint az ellen hasztalanul zúgolódni, 's az érzékeny szívet annak komor képével szomorítani. Annyi-
35 ből szerentsésnek mondhatom magamat, hogy a' reménység még soha sem hagyott el; 's hogy Szeretett Kedves Szüleim még nem felejtettek el, 's Attyai áldásukat, és segedelmüket semmi viszontagságaimban meg nem tagadták tőlem. – A' mint Kedves Testvérem ir szabadulásom felől, abban igen bizonyos lehetek; – Istenem be boldog,
40 be szerentsés vagyok!!! Köszönöm alázatossan ebbéli fáradozásukat Szeretett Kedves Szüleimnek, 's egyszer is mind kérem, ne szünjenek meg tovább is ezen szerencsétlen Ügyemben fáradozni; fogadom Istenemre hogy háladatlan nem leszek. – Azt is értem továbbá Testvérem Leveléből, hogy már nekem két vagy három Levelemnek elkellett a' pósta[!] veszni, mert ha jól emlékezem én már
45 négyszer irtam, holott Testvérem tsak kettőt emlitt utolsó Levelében hogy ment Szeretett Szüleim kezébe. Én még eddig mind minden Levelét Drága Szüleimnek 's Testvéremnek mind az utánom küldött pénzt, mindenkor minden hijánosság nélkül meg kaptam, 's
50 mind annyiszor kötelességem szerint váloszultam[!] 's alázatossan meg köszöntem Édes Szüleim kegyes gratiáját, de ilyen formán a' két első Levelemen kívül egyet sem kaptak Kedves Szüleim, amit is nagyon sajnálok mert tudom hogy Drága Szüleim hosszas halgatásomat vétekül tulajdonították, holott ártatlan vagyok. Mivel a
55 pósták illy rendetlenül járnak, feltettem magamban, hogy mihelyest az Isten egy kevés költségre segített mindjárt Recepisszén írok, hogy meg győződhessen arról, valjon kézhez ment e? Levelem vagy sem, de még eddig azt nem tehettem mert meg valloam szegény vagyok. –
Ujsággal semmi ollyassal nem kedveskedhetem Drága Szüleim-
60 nek, egyébb hogy nálunk igen nagy dragaság van, 's hogy mar nálunk a' tél bé köszöntött komor napjaival. 'S midőn még egyszer könyörögnék hogy rólam szerencsétlen gyermekükről meg ne felejt-

¹¹¹ tudnék [th. emend.]

kezzenek magamat kegyes Atyai gratiajokba zárván, maradok utolsó
csepp véremig

65

hiv 's engedelmes fiok
Ber'senyi Antal

338. Széchenyi István – Berzsenyi Dánielnek
Pozsony, 1830. nov. 7.

Édes Berzsenyim!

Nagyra tisztelt Hazámfia és Honunk valódi Disze!

Nem mondhatom ismeretlen váloszoló Aug. 15^{kén} irt becses soraira,
mellyeket néhány nap előtt találtam csak Czenki jószágomon. Isme-
5 rem, és mondhatom, ugyan jól Nemzetem azon dicső Lantosát, kivel
más nemzet kérkedne; ha nem is látám soha, is, – annál többet érzet-
tem, vágytam, és nem ritkán felemelkedtem Véle dicsőbb hazákba,
a' hol gúny, irigység, ellenségeskedés Idegen! Ön-érzéssel, mondha-
tom, „Rokonok vagyunk.” –

10 Gróf Mailáth Jánoshoz szőllő Ódáját nagyra becsülöm, és ugyan
jól tetszik; de béfejezését minden esetre változtatni kell, ha sajtó alá
bocsátatna, vagy mint itt rebesgetik, az 1831^{ké} Aurorába felvételne. –

És itt engedjen nyílt szívvel beszélnem, és mint practicus ember
practicus Férfihoz szőllnom. – Gróf Sándorral való összehasonlítás
15 legártalmasabb; a' rám ruházott név pedig T. I: a' diadal fia legne-
vetségesebb következéseket fog szülni. Sándor előre tudta, nyerni
nem fog; – mert lova nem olly sebes vala, mint az enyím, és csak
nagy nehezen birtuk rá, hogy lovagoljon, és szinte meg is bánta, mert
az otromba 's tudatlan Pesti nép azt jó lovagnak tartja ect. ect. a' ki
20 nyér, azt pedig bolondnak, ki hátramarad, – noha nem ritkán a' sebe-
sebb lovon ül a' tudatlan és győz, – az igen ügyes 's eszes pedig hát-
ramarad. – És így, ha nem akarjuk, kisdéd ültetéseim hervadását ke-
vés évek után tapasztalni, Istenért ne sértsük az ember természetébe
belenőtt kis hiuságokat, mellyek a' szebb-lelkűekben sokszor csudát
25 művelnek, – közönségesen pedig elkeserítik s. a. t.

Már a' Manuscriptum is sokat ártott nekem utóbbi céljaim eléré-
se végett; – 's hát ha még kinyomtattnák? – Berzsényi pedig ártani, –
előretörekedésimben gátot vonni bizony nem akart, 's nem kíván.
Eztet tehát kérem édes Hazámfia, – egészen hadjuk el. –

30 A' mi pedig szegény elsovánodott¹ sárga személynemet illeti, –
ifju abban a' Lélek és erős, de tokja annál hitványabb. És egy olly
országban, mellyben csak kevés évek előtt – és sok helyen még most
is – a' testnek és nem ritkán a' hasnak köszönte némelly Vice-Ispány
's a' t. választatását 's tekintetét, és szinte csak az izmos, erős 's jól
35 hizlaltra illet „A' derék ember” nevezet,[!] éppen olly nevetségese
és gúny tárgyává lehet olyan valaki, mint én 'a' diadal fi' titulussal,
mint Leiptzigi ütközet után inkább kacajra, mint szánakozásra ger-
jesztett egy sinlődő Francia katona, kiben alig vala élet, 's reszketve
's bágyadtan azt felelé kérdezőinek, kik tudakolák, milly Ezred tagja
40 legyen, „Én, Urak, a' halhatatlanok Legiójához tartozom” (: tudva
van, hogy Napoleon állított La Légion des Immortelles :)

És ha látna édes Berzsényim, milly gyengén lakik, – kivált most
Török-országi utam után – lelkem lankadó testemben, maga is
boszongkodna, ha némelly ellenségim, kik azt mindjárt felfognák ne-
45 vetségese tételem végett, mindenütt a' hol látnak, azt hallatnák „Ime
nézd itt mozog a' diadal fia”

És ha csak egy kevéssé szeret, 's ártani nem akar „[!] nyomja el,
ha lehet, még emlékezetét is a' diadal fiának.

50 Ezeken kívül még azon négy verset sem kedvellem, ha igazán
szóllni szabad, mellyek így kezdődnek.

„Istenfiakként nyitva Olympiát[”] etc. etc.

Én ezeket t. i. lovak tenyésztését, versenfutást 's. a. t. minden
erővel le akarom vonni az egekből – mert nem az, igazi hazájok, igen
kellemetlen istálló szagok végett. – Gazdaságbeli Tárgyak; óhajtá-
55 som pedig az „Földieimet jobb Calculistákká nevelnem[”], mert en-
nek hija és hogy mindegyben vagy a' levegőben nyargalunk, 's kép-
zeletekkel jól lakunk, vagy tehetségünkön túl költünk – azon követ-

¹ szegény <már> elsovánodott

60 kezéseket szülte, hogy egészen elszegényedtünk, – se ut, se hid etc.
hazánkban nincs. – A' szegénység pedig, mint a' tapasztalás mutatja
elaljadás, tudatlanság 's szolgaság rokona!

Legyen arrul meggyőződve, édes Berzsenyim, nálomnál nagyobb
tisztelője nincs. – és éljen addig is, míg meglátjuk egymást, – a' mit
már igen igen régen óhajtok – békében 's boldogul

Pozsonban November 7^{kén} 1830.

65

Széchenyi.

339. Berzsenyi Dániel – Kisfaludy Károlynak
Nikla, 1830. nov. 16.

Mikla, Nov. 16. 1830.

Nagy Érdemü Kapitány Ur!

5 Egy kis poétai fatalitásom miat kénytelen vagyok alkalmatlan
lenni azon szép Léleknél, kinél én igen igen gyakran szeretnék al-
kalmatlankodni.

Gr. Mailáth Jánoshoz szálló ódában, a pályáru! mondottakat,
Gr. Szechenyi István bölts reflexióji szerint, meg akarván igazítani,
batorkodom Nagyérdemü Kapitány Urat igen alázatosan megkérni,
10 hogy hanetalán[!] azon óda Uraságodhoz került, azt ki ne adja; sőt
legyen erántam olly szeretettel, hogy ezen kérelmem Vörösmarty
Mihály Urnak is tudtára adni méltóztasson.

Melly alázatos kérelmem megújítása mellett, a szeretetnek¹ és
tiszteletnek minden érzelmeivel maradok

Nagyérdemü Kapitány Ur[nak]

15

alázatos szolgája
Bersenyi Dániel mp

¹ a <leg> szeretetnek

340. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Pozsony, 1830. nov. 17.

Poson, november 17. éjjél felé 1830.

Csak röviden. Most este 9 előtt, a magyar tudós társaság
philosophiai osztálya vidéki rendes első tagjává 300 pengő for[ín]t
évdíjjal neveztetél. Megirom ezt hamar, mint másoknak is vagy
5 egyenesen, vagy hirül adatom. Tehetem, gondolnám, mert a kineve-
zések jegyzékét azonnal felolvasám hitelítésül, fel a több tárgyét is
nagyjában. Örvendhessetek elébb a kiket ér, mivel a 2d. ülés, mely a
bővebb jegyzőkönyvvvel kezdetnék, csak decemberben lesz.

Be felséges ülés volt, már ez első, a főrendek teremében. Ilyen
10 nemü a magyarnak soha sem még. Az eddig elhagyatott Irók
innepélyének kezdete. Batthyáni Filep herczeg a 40,000 pengő forin-
tot adó, maga szólta meg örömeivel azon, hogy Vas vármegyei földi-
je vagyok. Türed el, ezt is megirhatnom, Neked, hasonlóan
Kemenesalinak. Elragadtatásban vagyok. Ha még 1790b. történhetik
15 ez, már volna akadémiai nagy magyar szótár, már harmad nemzedé-
kében állna az intézet, elhárításával az első talán lehető botlásoknak,
mik nélkül emberi egyesület, kivált eleinte alig van. Egész könyör-
gés imádkozik bennem, közre dicsón hathatásáért. „Győzzön a jobb”
ez leszen jelszóm hozzá.

20 De még is, már többet. Elölülő gróf Teleki József, másod elölülő
gróf Széchenyi István. Éljenek. November 2-dika 1825! Kisfaludy
Károly helybeli első rendes tag, a nyelvtudományban, 500 pengő fo-
rintnyi évdíjjal. Meglátogatám a nagyon beteget ide indulásom előtt.
25 Szegény! igen megszeliidülve bucsuzott s igaz barátságra térve
mondá tanácsait. Bár hallhatná még tudósításomat a küzdött, leg-
alább egy hangját érthesse még vigasztalatának az eltűnő szellem.
Isten veled! „Csalódások” elmés költére! mikor két pontodat éréd el,
Te akkor csalódál!

30 Neked pedig philosophus Dániel, most jó éjtszakát. Még, vagy
10,000 reggelre ébredj fel, s Isten mindig veled legyen. A
„Fohászkodás” költérével.

341. Berzsenyi Dániel – Széchenyi Istvánnak
Nikla, 1830. nov. 18.

Méltóságos Gróf!

Igazak, böltsek, szentek Méltóságod intései, s pirulva lép vissza
az álmadó Hellenisz. Hellenfiak közt nevelkede, szabad, tsatska,
nyílt mellü, nem tudja mi a hamis szemérem és hamis betsület, fel-
5 koszorúzva szokott a világ legszebb ünnepein a Persák Győzőjével
andalogni és ölelkezni; s midőn mast Alcibiadesünket gunyoltatni
hallá, meg akárá[!] pendíteni a persagyőző lantot, felejtve hevében
időt, helyet, felejtve azt hogy az éneklőnek olly sandikának kell len-
ni, hogy egyik szeme mindig égre, másik pedig mindig földre
10 sandikáljon, s elfeledé a mi szegény földünket!! No de botsánat néki!
Vissza sompolgott már az agathoni vatsorákhoz, s nem egykönnyen
fog hozzánk visszasompologni.¹ – S valljon miért – ?? – – Hitel. p.
231. – Fájdalom! – Ne jöjjen Méltóságod Miklára! Nints itt egyéb
mint görög szegénység, lyrai rendetlenség, pipafüst s egy durva
15 democrata. – Kit azonban mégis bátorkodom Méltóságod magas ke-
gyeibe ajánlani s mély tisztelettel vagyok

Grófi Méltóságod

Mikla, Nov. 18.
1830.

alázatos szolgája
Bersenyi Dániel mp

20

¹ hozzánk <...> visszasompologni

342. Fejérváry József – Berzsenyi Dánielnek
Kaposvár, 1830. dec. 22.

Tekintetes Tabla Biró Úr!

Ezen expressus által hozzám küldött 10 ft Conv[entionalis] pénzt, Antal fiának, úti-költség nevében a' hólnap Petsre menendő Ordinantzom által, meg-küldeni, el-nem mulatom.

5 Magamat szivességében ajánlván, maradok. Kaposvárott Decbr 22^d. napján 1830.

kész köteles szolgálja
Komlós-Keresztessi Fejérváry Josef
fő-hadnagy.

10

[címzés:] Tekintetes Nemes és Vitézlő
Börzsönyi Daniel Urnak
T. N. Somogy varmegye
Tábla Birájának, az Urnak
15 illendő tisztelettel

Miklán

343. Berzsenyi Dániel – Teleki Józsefnek
1831. jan. 15. és febr. 13. között
fogalmazvány

Nagyon mélyen fájlalom hogy M[éltóságod] parancsolatja szerint a Haza nagy Innepén szemeim infla[mm]a]tíója miatt meg nem jelenhetek. Ugyan azér[t] esedezem alázatosan¹ ne tulajdonítsa M[éltóságod] ezen elmaradásomat hidegségemnek, sőt legyen
5 a[b]ban bizonyos, hogy én azon szent pénzt melyre[I] engem M[éltóság]tok megtisztelt, pesten[!] akarom² elköl[teni] hogy ott hat-

¹ esedezem <M> alázatosan

² pesten <fogom> akarom

10 ra lévő időmet és tsekély tehetségeimet egészen Meltoságtok magas³
 tziljainak szentelhessem. Melly alazatos jelentesem mellett
 M[éltóságod] kegyes protectióját továbbra is kérvén mély tisztelettel
 vagyok.
 Melyért is alázatosan engedelmet kérvén [...]zem egyszersmind
 sőt legyen abban bizonyos M[éltóságod] hogy én f[...] [...]gemmé
 tettem, azon nagy meg tisztelt[etést] [mel]lyel M[éltóságod] engem
 jutalmazni kíván [nem] jutalomnak hanem ösztönnek [...] s hatra lé-
 15 vő eletemet és tsek[ély] [...]met egészen M[éltóságod] szent tzeljai
 [...]

Fedezze Hazánk véd Istene [...] s⁴ engedje hogy még soká tiszte[...]
 Nemzetünk lelki életének

³ Meltoságtok <szent> magas

⁴ Istene <M.> <bets> [...] s

344. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1831. febr. 4.

Buda, febr. 4d. 1831.

5 Az 1824ben aprilis 6d. megholt Kenderesy Mihály életírását e
 napokban futám meg Thaisz és Csernetzky Sas-ában I-ső kötet 133–
 147d. lap. Meg van említve, a 145 lapon, hogy Téged és Kisfaludyt
 (Sándort) magyar classicusoknak nevezett.
 Erdélynek ezen erőslelkű embere igazán Sasnak vala szárnyára
 való. Ujra elbusulék halálán. Bár fennmarad tőle az élete körében
 történtek leírása, miként feltéte volt, a hogy ott megemlítetik. Sok
 nevezettest beszélt el ő nekem a Hora világbol, mellyben vitézkedett,
 10 ugy II-dik Jósef idejebeliéket midőn őt hivatalba nem vevék mert
 németül jól nem tudott, és annak tanulására Posonba Bécsbe kellett
 költekeznie; többfélét az 1791 és 1792-beli országgyűlésről,
 mellyeken Hunyad v[ár]megye tüzes követe volt, és kormányshéknél

- 15 miként folytakat. Effélék betűi, közelben még nem tűnnek ki, mint a
télut parányai nappal, de jó az idők éje, s akkor százévenként mind
inkább érdekesülő csillámvetők. Ugy lesz Kazinczy pályájának em-
lékezetében a kitünőbb korfestés. Kenderesynek majd szintén dur-
ván-egyenes vonala némelly tettnek kijegyzette volna belrugóját si-
ma urakrol, mit az élők egymásnak még csak sugnak. S az ember, ez
20 az ollyasmi lény, mint a zurzavaros[!] nap egyikét órányi sugázzattal,
korrol korra csak így felfogható; megismerése pedig minden ízében
azért kell az emberiség haladhatásához, hogy megtudd: kinek mit
higyj, ha megint ollyan fogásut látsz feltűnni, a millyen már, vagy
boldogitá, vagy elámította kortársait.
- 25 Elöttem a képe Kenderesynek. Zömök, vállas, barna ember, halk
lépéssel. Meggyőződésről el nem hajtható. S a szilárdnak szelid
felolvadásai szívében, néha enyelgése is, mert hiszen poézis kedvelő
volt. Egyszer este keresém, leánya nevelőnéjét leltem csak hon.
Szólánk az ur jelleméről. „Ollyan ez, mond e kisasszony, mint
30 Plutarkhosz emberei.”
- Kerekes Abel, Erdély történelmeihez magyar okleveleket akara
kiadni s első füzetét neki, a nem gazdagnak, ajánlá. Én jártam el ben-
ne. Eléveszi pénztárczáját a kormányshéki tanácsos. „Itt van né, ba-
rátom, szól elszántan, 40 pengő forintom van, 30-czat előlegesen
35 adok sajtóköltiségre, a többi nekem kell, míg fizetésemet kapom. És a
censor, Halmágyi, tilalmat irt, s a 30 ftot is visszaadtam. Ez is ma-
gyar hisztória.
- Gróf Teleki Jósef tanácsostársa temetéséről bumban egyenesen
hozzá térék. Ajtajánál találok állva künn. Két kara, mellére
40 kolcsoltan, szeme tüze kemény szemöldöke alul, földre szegezve.
Méltóságos ur! *szólítám*. „Ugy *felel*, nem győzöm elborzadásomat
illy nemes lelkü társam kora halálán, a kolcsomat várom itt.[”]
- Nem szenvedheté Kazinczynak efféle germanismusait: Éljen a ki-
rály *fenn, fenn!* Vivat, Herr König, *hoch* und abermal *hoch*. No öreg,
45 *hoz ki te is az egészségedet. Nun, Alter! bring du auch deine*
Gesundheit. Egmontban. – E darab szerencsáját *fogja csinálni*
Annak elég ideje ha *csinált ember lésszesz* Kik magokat a legba-
josabb *fekvre* láták *kivette*. Clavigóban. – Jött velem egyszer

- szemközt reggel az utszán, kormányzéki ülésbe gyalog menttében.
 50 Csak egy szócskáért esedezém, „No s, van időm”, szóla nyájasan. Hát hogy tetszik Kazinczy másodszori Gessznerre? *Előfizetett rá s ez előtt kaptuk.* „Biz én nekem se hogy se, ugy is elég konkoly nőtte bé már nyelvünk tiszta buzáját sok visszaveretésünk miatt, Kazinczy meg egész villával hányja rá a németességet.” De némelly talán csak
 55 szokatlan? *Neki háborult.* „Már barátom én az olyan kényszerítettet köpöm” ... *s valósággal ki is köpött amugy katykaringósan.* S mit monda még? „Az Erdélyi Muzéumban olyan ember csinálás ugyan ne legyen, mert ki fogok kelni ellene, hogy az nem *erdélyi* muzéum.” Ekkor szája széle’ savanyú vonása mosolyra változik, megszorította kezemet s ballagott.
- 60 Mikor Kazinczyt én 1816b. hozzá vezetém, hadd lám, gondoltam, hogy fogadja szállásán a szeles kis franczia öreget, a kívül keleties csendü ősmagyar. Ah! monda, bizony örvendek, hogy a szépizlésü lelkes Kazinczyt nálam láthatom, de a nyelvvel facsaros
 65 élését s németégeit, barátom, bizony nem szeretem, *felém fordulva*, ugy-e bár édes Döbrenteim. Kazinczy meghökkent, azonban még is közelítette hozzá valami egyéb. Mi? Kenderesy sem viselt bajuszt. Hanem már a füzött sarun nagyobb zörrenés lett volna, Kenderesy egyik szeme gyakran azon járt. Jól mulatának, mindenikben vala
 70 több még olyan, a mi őket egymáshoz csatolhatá.
- Ki fakadozott volt örömeiben a tanácsos ur azon, hogy ember vállalkozott az ősmagyar lakot keresni induló, s Körösi Csoma Sándor hát gyakran volt nála. Gr. Teleki Pállal megyek egy este hozzá, Csoma éppen ott. Uram, mondja majd ennek gróf Teleki Pál, megengedi-e, hogy én aláírást gyűjtsek, keleti útjára, Döbrentei barátommal. Csoma megköszöné, de „semmit sem fogadhatok el *mond*, mert ha siker nem lenne, azt hánynák, csak pénzt akartam felszedni, s tovább álltam. Majd mikor azt írnam itt a méltóságos tanácsos urnak, „ „végre magyarok közt vagyok,” ” de pénzem nincs többre
 75 mennem, és akkor jőne segély, hálával fogadom, mert én meg a nemzetnek megfizethetlent adnék.” S a barnás hosszú képü, száraz, magas ember, önérzetében állt. Illyen vérünek, barátom, mikor tőle elválánk, nem csak imigy-amugy szorítottuk meg markát.
- 80

85 Bizony csak nyomorgott volt még akkor is Kolosváratt a magyar
színház; gr. Bethlen Gergely lovagiskolájában ütötték fel. Kenderesy
csak fizette logéját s járta. Ez a Kócsi igazán nagyszerű szintjátészó,
mondá itt, látszik, hogy ide is külön talentum kell és többféle tanul-
mány.” Ez a Kócsi Patkó János, 1811b. nemes felkelési kapitány,
90 nekem barátom. Beszélé, miként igyekezett levenni őtet a
gubernátorné gr. Palm Jozéfa a magyar színről. De Kócsi, elkesere-
detten bár, csak neki áldozá magát, ő egyedül, igazán hazafiságból.

Midőn én többszer tanúja valék tisztán erdélyi constitutionalis ér-
zelmeinek s így láttam hívségét egyaránt Fejedelméhez-honához,
meg honához és fejedelméhez,[!] azon felőle hallott gyanúsítást, hogy
95 ő most királyi hivatalban nem a régi oppositio, el találtam előtte ejte-
ni, haragomban a varjuszemű rágalmazókon. Egy hangja mordult
meg erre, betűvel ki nem írható. Félig meddig *h* betűn kezdődne az,
de nem egészen *hem*, még *hm* se. Az csak egy siket hang, félig
orrból, félig szájból, a nyelv meg nem mozdul vele. Mintegy a lélek
100 megmosolyodtának hangja, hirtelenében önértzet kél, a káromlás meg-
vetése, évek tettein fut le az emlékezet, s onnan csendben jó: tiszta
vagyok.

Furcsán járt Kenderesynek egy levelével Virág Benedek. A’ level
kezdeke így volt: Kedves Virágom, a ki e soraimat kezébe adja,
105 csókold meg, mert az nekem kedvesem. S e levelet ki adta kezébe?
Virágnak. Egy budai német szép leány. Mit? micsoda? ki vagy Te,
hugom, hogy jutál e levélhez Te, kérdé Virág. A leány *Ich weiss*
nicht-olja, hogy ki írta, ki hozta, ő neki egy ember, kit maga sem is-
mer adá a kapuban, mivel a szomszédban lakik s mondta, hogy Tisz-
110 telendő urat látásból ismeri. Virág ekkor Budán az aranyszarvas
czimű sarkháznál lakott. Amice, beszélé nekem Virág 1822b. midőn
meglátogattam s ő mindjárt Kenderesyjéről tudakozódott és a levél
történetét elmosolygá vagy hogy mondjam, soha se tudtam miként
kellene nekem azt az udvarunkbeli leányt megcsókolnom; az után
115 érttettem meg Kenderesy fia leveléből, hogy az atyjáét ő hozta, en-
gem többszer keresett, nem talált, s hamar kellvén indulnia Bécsbe, a
fogadó bérlegényének adta, ez meg hát a leánynak.

Ezek nincsenek a becses életírásban, hanem számodra azért firkantám le, hogy közelebb tudnád érzened, ki s mi volt az a Te távulban védőd.

345. Bajza József – Berzsenyi Dánielnek
1831. ápr. 5. előtt

[Megküldi Berzsenyinek a Kritikai lapok általa szerkesztett 1831-es első füzetét, saját kezű ajánlással, valamint az ún. Conversations-Lexikoni pör dokumentumait. Verset kér az Aurora számára.]

346. Berzsenyi Dániel – Bajza Józsefnek
Nikla, 1831. ápr. 5.

Bajza Józsefnek
 Bersenyi Daniel
 tiszteletét.

Kedves Barátom!

5 Hamis betsület hamis tzímei nélkül szólok hozzád s kérlek úgy
 szólj te is, ha kedved leend többszer is velem szólni. Terjesszük a jót,
 ha egyébütt nem lehet, legalább papiroson. – Vedd szíves köszöne-
 temet betses ajándekidért s engedj meg kérlek hogy ennyire késtem
 kötelességemnek eleget tenni. Én már igen hidegszem s hamar lelek
 10 okot arra hogy a mábul holnapot és néha hónapot is tsináljak.

Ifjuságod érettségét s alapos tudományát nagyon tsudálom. De
 megvallom, édes Barátom, én a legszebb artzon is pusztítóknak lá-
 tom a harag vonalait s ohajtanám a tiedet azok nélkül látni. Én is fo-
 gok munkáimban holmi kritikai leveleket adni, de leginkább tsak
 15 azért hogy e részben valami szelídebb tónus példáját mutassam.
 Azonban te jobban tudod kikkel és mikkel van dolgod.

Hogy Auroránkat éltetni akarod, annak igen örvendek s kérlek is
 hogy ezen szép szándékot minden erőddel tellyesítsd, erődet szebbre

20 jobbra nem szentelheted. Én, fájdalom! prózában vagyok merülve s
alig hiszem hogy poétai pályán többé valamitskét tehessek, s ha te-
hetnék, hidd el mindent Auroránk fönttartására tennék.

Ezen ide mellékelt levelet add által, kérlek, Kazinczynak, s ha az
Pesten nem volna, utasítsd utána. Fenyérit köszöntöm, téged pedig
minden szeretettel öllek s magamat továbbra is nagybetsü
25 hajlandóságidba ajánlom. Mikla, Apr. 5. 1831.

347. Kazinczy Ferenc – Berzsényi Dánielnek
1831. febr. 14. és ápr. 6. között

[„Barátsággal, tanúsággal és örvendetes ujságokkal telyes” levél.
Beszámol az első akadémiai közgyűlésről.]

348. Berzsényi Dániel – Kazinczy Ferencnek
Nikla, 1831. ápr. 6.

Kazinczy Ferencnek

Bersényi Dániel.

Ezen levelemet Bajzánktul veszed, hogy ha netalán Pesten nem
volnál, utánnad utasítsa. Félbetegen írok s rövid lesz válaszom. Kö-
szönöm azon szép érzelmeket, mellyeket nékem barátsággal, tanú-
5 sággal és örvendetes ujságokkal telyes leveled ada, s ne vedd kérlek
üres complimentnek ha mondom hogy én is szívem szerint fájlalom
hogy köztetek nem leheték s hogy téged nem láthatalak. A tsusz any-
nyira inflammálá szemeimet, hogy lehetetlen vala utra indulnom s
10 mast is tsak homályban írom ezen sorokat.

Májusban Füredre, onnét Pestre megyek s ott fogom verseimet
holmi jobbításokkal s minden egyéb munkátskáimmal együtt kiadni s
meglehet hogy egész nyarat ott töltöm s tán gyűlésünkig is ott mara-
dok. Akkor látni fogjuk egymást s légy bizonyos abban hogy mastani
15 levelem rövidségét ki fogom akkor beszéddel pótolni. Tartsd meg

tehát addig is régi barátságunk emlékezetét s élj boldogúl. Mikla,
Apr. 6. 1831.

349. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
1831. máj. 5. előtt

[„Sok szép tudósítást” küld és közös utazást tervez.]

350. Berzsenyi Dániel – Polátsek Pálnak
Nikla, 1831. máj. 5.

Kedves Komám Uram!

Együtt lévén e napokban Miklán Cointeressatusaimmal, abban
egyeztünk meg, hogy részünkről a moringnak Bankóban leendő lefi-
zetésével kedves komám Uramat megkináljuk, 's ha úgy tetzeni[!]
5 fog kedves Komám Uramnak a' pénzt felvenni azt minél előbb el
fogjuk készíteni, és lefizetni, ambár több Cointeressatusok, még per-
ben sintsenek idézve. Kérem tehát kedves komám Uramat
méltoztasson ebbéli szandékát előttünk kinyilatkoztatni, 's ha Kováts
Pál Ur házánál nem találná Kedves Komám Uramat, akaratját levél-
10 ben tudunkra adni.

Melly bizodalmas jelentésem mellet[!] magamat Kedves Komám
Uramnak régi és igen nagyra betsült barátságában ajánlván, 's egy-
szer'smind kedves Asszony hugomat alázatossan tisztelvén a leg
szivesebb szeretettel és Tisztelettel maradok kedves komám Uram-
15 nak

Mikla Majus 5^{én} 831.

alázatos szolgája
Bersenyi Daniel mpr.

351. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1831. máj. 5.

Megbecsülhetetlen Barátom!

Igen jól mondja Bacon, hogy a nőtelenek legjobb barátok szoktak lenni; mert íme, ezen igazságot annyira tapasztaltatod velem, hogy minden hozzád szóló levelemet köszönettel kell kezdenem, pedig
5 mondhatom Néked, hogy eddigi barátaim miatt nem igen kellene a köszönetformákban magamat gyakorlanom, s félek, hogy a Te sok jószágodat nem győzőm újabb meg újabb köszönetekkel! Köszönöm a sok szép tudósítást, köszönöm azon szíves barátságot, mely szerint engem a veled utazással kívánsz gyönyörködtetni, aminél én magam
10 szebb örömet gondolni sem tudnék ugyan; de mivel becsületem azt kívánja, hogy már valahára valamit adjak ki, múlhatatlanul Pesten kell maradnom, hogy ott dolgozhassam, mert amint már mondtam, itthon szünet nélkül el vagyok foglalva. Így a honorárium fölvételével sem leszek kénytelen Téged fárosztani, mert minden bizonnyal
15 magam is ott fogok lenni, s hidd, hogy csak azért veszem azt föl, hogy köztetek és a közügyre költhessem azt el.

Bajza és Fenyéri megküldék nékem az undok pert, s én megírtam nékiek mindent, amit az okosság, szelídség s erántadi szeretetem diktált, de úgy látszik, kérlelhetetlenek erántad. Én Téged csak arra kérek,
20 hogy velek ne mocskolódj, vagy legalább nyilván ne, s hidd, hogy a mocskolódó leginkább magát mocskolja, s ne hidd, hogy a harag szárnyakat fűz, mint Kazinczy mondja, hanem azt, amit Seneca mond: Ira denudat.

Élj boldogul nemes szivű Barátom, engedd meg hogy paraszt
25 gondaim miatt tsak futva írok Hozzád s hidd hogy nemsokára látni fogjuk egymást.

Mikla. 5^a Maj
1831.

tisztelő barátod
Bersenyi Dániel mp

352. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
1831. aug. 8. előtt

[Berzsenyi tervezett Pest–Budára költözésének akadályairól, a
fővárosi kolerajárványról.]

353. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
1831. aug. 8. előtt
fogalmazvány

Kedves Barátom!

Nem a szokott örömmel, hanem fájdalommal nyitám leveled,
mind azért, mivel tudtam azt hogy veszélyek közt lebegsz, mind
azért, mivel leveled mélyen érezteté velem legszebb reményeimnek s
5 talán utolsó reményemnek enyészetét. Egészen el valék már készül-
ve, hogy házamat végképen elhagyjam s Hazám szép Lelkei között
új életet s hozzám illőbb életet kezdjek kóstolni; s íme, már mast Ré-
vaival tsak azt kell énekelnem:

10 Minden felül borul az ég,
Nintsen többé már reménység
Boldogabb jövőndörül.

Berekben lakom s eggyeránt kell félnem mind a Cholerátul mind
a vad néptül. Mast takarulok s mihelyt végzem takarulásomat azon-
nal Füredre megyek, onnét pedig mihelyt a veszély meg szünik Bu-
15 dán, Hozzád s adja a jó Isten, édes Barátom, hogy Hozzád!

Munkáimat Pesten akarám letisztázni hogy ott még holmi köny-
veket megtekíntsek, de midőn látám hogy nem mehetek, méhházom-
ba vonulék tisztázgatni s már két részt elvégeztem, s ha a harmadikat
el nem végezhetném is vedd által firkálásimat gyermekeimtül s
20 invenies disjecta¹ membra Poetae. Ezen munkám tzime: Poetai

¹ invenies <di> disjecta

Harmonistika, azaz, a poétai szép fő létszereinek² és ezen letszerek szerközetének ösmerete

² létszereinek [th. emend.]

354. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1831. aug. 8.
részletek

Mikla, augustus 8d. 1831.

Nem a szokott örömmel, hanem igen is fájdalmas érzésekkel nyitám leveled, mind azért mivel tudtam azt, hogy veszélyek között lebegsz; mind azért, mivel leveled mélyen érezteté velem legszebb
5 reményemnek – s talán utolsónak – enyészését! El valék már készülve, hogy házamat végképen elhagyjam s Nemzetem Díszei között új életet, egy hozzám illőbb életet kezdjek izlelni, s ime, mast mélyen csüggedve, érzem, hogy ismét csak álmodtam!¹

Engem csak az kinoz, hogy sokat akarván tenni, ennyire késtem
10 munkáim kiadásával, mellyeket csak Pesten akarék holmi könyvek megtekintése után elkészíteni. Mast mióta látom e reményemnek ismét füstbe menttét, eleget iparkodom a tisztázással, s „Poétai harmonistikámnak” már csak harmadik része van hátra, „kritikai leveleim” pedig úgy vagynak, hogy azokon könnyen elmehetsz, ha én
15 elébb dülök, s kérlek is ezen esetre, hogy ezen árváimat el ne feledd. A legszentebb akarattal irtam minden betűmet s lehetetlen hogy munkám haszontalan legyen. Látni fogod, hogy ámbár én a pletykázók közé nem keveredtem, de olly elveket fejtegettem, mellyek tovább fognak élni mint a pletykák stb.

¹ Döbrentei beszűrésa: „Itt engemet biztat nem félni a cholerában meghalhatástól.”

355. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1831. szept. 5.

Mikla, september 5d. 1831.

- Baráti szívvel örvendek, hogy a veszélyben megőrzé éltedet hazánk védistene Én még júliusban Halimbára futottam, hol a hegyek és sok nemesség között bátorságosabb helyen gondolám magamat, s csak tegnap jövék vissza Miklára. Ez az oka, hogy leveled kezemhez nem jutván csak mast felelhetek, de mast is csak röviden, mert a pakkolódásban úgy elpakkolta feleségem leveledet, hogy azt sehol sem találom s csak homályosan emlékezem mit irtál, holnap pedig ismét a szüretre kell pakkolódnom
- 5
- 10 A cordon Szalában megszűnt, de Vasban és nálunk még áll. A cholera megyénknek csak keleti széleibe csapott, hanem úgy látszik szünni kezd, vagy a mint orvosaink állítják epehidegleléssé változik. Azonban Veszprémbe és Pápán nagyon pusztít s már mast a Rába és Marczal mellett kezd sétálni.
- 15 Kazinczy halálát nagyon ellenkező érzelmekkel vettem. Sajnáltam mint régi barátomat és sok talentummal bíró embert; de más részről azt gondolám, olyan ember dült ki közülünk, ki, tekintetével sok hitvány embert védelmezett, s ki a maga hibáinak alacson védelmezése mellett minden alacsonyságra kész vala vetemedni. Azon-
- 20 ban, nyugodjék.....

**356. Berzsenyi László – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának**
Pest, 1831. nov. 14.

Kedves Édes Uram Atyám!
Édes Asszony Anyám!

- Minthogy téntára is már végre szert tehettem, sietek fiui kötelességemet teljesíteni, 's létemről néhány sort írni. Sok viszontagságok után el érvén Pestre, mellyeket a' Miklai Fiákkerom bővebben el
- 5

beszélhet, elsőbenis ált mentem Budára Döbrönteýhez, ki inkább szivessen mint politiával fogadott, de szomorúan értettem tőle hogy actualításra hely sem Personálisnál, sem Telekýnél sem máshol nints, el menván tehát Matkovitshoz kérte hogy venne ő be, de nála sem
10 lévén üres hely ezen a' terminuson be nem fogadhat, hanem üresülvén a' másikon, ezen reménységnél fogva latusára fel esküszöm, szállást pedig nem messze Hanzelý Kir: Fisc[alis] Hazában a' Szél utzában 11. ft: fogadtam. Ebédenn hol itt, hol amott vagyok a' hol oltsóbb, az abonoment 17 ft 30 Kr. Vacsorám 's fölöstököm egy
15 zsemlye, melly néha nem leg elégebb. – Szombaton Döbrönteinél ebédeltam, melly idő alatt jövendő sorsomról bővebben értekeztünk; ő egyedül több okoknál fogva tanácsolja, hogy mennék a' Consiliumhoz Practisálni a' magam költségén, 's így 3–4 esztendő le folyta alatt bizonyosan avangérozhatok 150. 200. 300–600 ft pengő
20 honorariumra, de ez bár milly igen ohajtanám is egyedül Drága Szülöimtől függ. Dél után elő hozván Kedves Uram Atyám feljövetelet nagyon örült Döbrönteí 's mindjárt el vezetett Budára a' Haller házhoz, mellybe ez előtt a' cholera elől elszőkött Anglus Philosophus lakott van benne 4 szoba, konyha, spáiz, padlás, fa ház, és egy kis
25 kert, ára kertel együtt 500. nélküle 450. ezen helyet ezen okok ajánlják: a' vár keleti oldalán léte emelt helyen közel Döbrönteíhez, szároz tiszta utzáji; a' cholerának ezen utszában nem léte, a' rét 's hegy közel léte tájékát nagyon ékesitti, tractér, 's piatz közel; egyéberánt alát való ház 's csendes. Pesti szállast nem ajánlja
30 Döbrönteí; részént mivel messze van az úgy nevezett Stadtvald[tó]l, 's minden alkalmatosság nélkül, részínt mivel drágább 's a' cholera is jobban uralkodott. A' mi a' kertet illeti kétszeresen kellene azon tsekélly haszont meg fizetni mellyet hozna. De a' reám bizottat tellyesítteni kötelességemnek tartom. A' tudós Társaság Gyűlését
35 Februarius vagy Martziusban tartja de Édes Uram Atyám 's Édes Asszony Anyám fel jőjjenek még a' tél be nem jön. – A' cholerának sem itt sem utamban hírét se hallottam. Nem tehetem le tollamat, bár milly nehéz mozgóvá tette a' hideg, hogy az itteni hireket a' szabadságért, 's emberiségért dicsően harczoló Lengyel Nemzetről Drága
40 Szülöimmel ne közöljem: a' mult hét elején ment éjjel Pesten a'

Dessewfi Gróf házába meg szálván 800. lengyel kik között volt Skrzinecki, Dembinsky, Uminski, Czartoriski kinek az utolsó ütközetben kezén kapott sebjét itt kötötték be, és Herczeg Sapie is. A' Burkus, a' fogol Lengyeleket el eregette, – Cziljuk a' Franczia Orsz[ág] Gyűlésén meg jelenni, már 50.000-en a' Rajna mellett vannak!! Sz. Péter várán fellül 3–4 holnap mulva revolúció fog ki ütni egy Herczeg miatt, kinek egyetlen fiját ártatlan agyon lövette a' Czár!? Lengyel ország a' Magyarral ösze kapcsoltatik, 's több illy hírek is vannak. – Szivekhez Drága Szülőimnek még ezen könyörgésemet intézem, jöjjenek mihelyt lehet, vagy irjanak levelem elérkezte után, mert a' fent irt házat ki adják 4 hét mulva, ha bizonyost nem mondhatok. – Tovább Pestenn, mint leg fellebb 10. Januariusig a' 2^{ik} Terminus kezdetéig¹ nem maradhatok, addig is hideg szobában 3. ételü ebéd mellett; – két Leiblit vettem 's nem tudom meg tsináltatni. – etc. Többnyire magamat kegyes Atyai szivekbe ajánlván, a' Testvérimet ezerszer csókolván maradok

Pesten 14^{ik} Novemb[er] 1831.

holtig engedelmes fiok
Berzsenyi László mp

¹ a' 2^{ik} Terminus kezdetéig [a szövegrész beszúrva a bal margón]

357. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1831. dec. 5.

Buda, december 5d. 1831.

Igen, Tittel barátom a nagylelkű csillagász, elhunyt a cholera-ban; igen Kazinczy is, a költéri barát, elmúlt! Mint egy tragoediai rejtély, állék sajgottan, hunytok első hírére. Egyik állócsillag, magához függesztő, másik futó csillám. Amaz lehetett volna európai hírű legelső magyar csillagász, ennél már vége felé szemzöldött a sokáig sokszor megforgatott fővényóra, még is azonban, dicsével.

Minthogy Kazinczy és kis magam között, nemzetet illető tárgyról, a nyelvről folyt különöz elmélet, s ő az előtt hagyta fenn

- 10 holmit, miről én még nem véleményeztem, kötelességem lesz, ne-
kem is nézetimet egymás után kifejtetnem. Ország s vármegye
gyűlésein, általánosan tanácséiban azonnal kél az ellenvéleményző,
vagy ha nem, azzal megadta magát; irodalom tárgyairól közönség
előtt, egyiknek halála után is akkor szólunk, mikor sora lehet. És
15 még, úgy érzem, közt illető akármiféle tudományi művészi politikai
felfogásról saját látásunkat ha csak azért nyögnők el, mivel
ellenkezőnkhez hála köszönet vonsz, akkor a hála nem erény; elmu-
latása vétek barát és jótévő ellen csak ott, hol kapsi-öznés, alatto-
moskodás, árulat mocskai kiáltanak. Ő tudta legjobban, miként fizet-
20 tem le hálámat a hol kellett, de arról szólni magam, pirulnék.
- Engedelmet fogok hát kérni akármikor még, kimondhatnom,
hogy reám fenekedésének oka, melyet Szemerétől érték meg emez
előkkal, csak képzelmének buboréka volt. De nem a nagy közönsé-
get kívánnám ezzel untatni, hanem csupán a még akkori irodalom
25 kör előtt nyíltan hirtelen kiejteni: a magyar akademiánál titkárrá le-
hetését én nem akadályozám. Bizony maga ejté el magát Pestre irt s
azt kért levelével. „Hogy az ő asztalán nem leszen franczia ilyen
ollyan czifra étel, hanem magyar de tartassék számára
equipage[”] stb. Te hinni fogsz nekem, a kételkedő pedig kérjje meg
30 gr. Dessewffy Jósefet, milly készséggel tisztelettel feleltem szavára
Posonban, midőn gr. Széchenyi estézetén egyik kerék kis asztalnál
kettecskén vacsoráltunkban ezt mondá nemes gonddal: „most segít-
hetnénk Ferencz barátunk házi állapotján.”
- Gyanúja, mi hamar bántá, azért lehete, most látom, mert 1829b.
35 épen nevem napjára küldött levelében már visszászórta barátságomat
haragjában azon, hogy Yorick és Eliza leveleit én is megkésértém
magyarra tenni, nagy részt enringatásom végett. Elizát, édes Danim,
én azért szeretem, mert úgy felszelidíti a mindenféle életháborúban
vívó férfit, hogy 70dik évéig is felcsillámolhat benne, fejrénpi ké-
40 nyes erény előképe, s így habár annak valamelly belzebubnéja
megbubozná hitét, ezt mondaná; van van Cordélia is. Ez pedig
aranykapocs a világhoz, a vitára szánt férfiúnak kell csügghetni
égibb lényen, melly nyugtalan életében integessen lelkének.

45 S haraga mire való volt? Hiszen ő francziából fordította, melly
mássá lett kihagyással elszínezéssel, én meg angolbol. Vagy éppen en-
nek mutatása bántá, őt, ki mint első akara délczezeskedni a nyugoti
éslángok megismertetésében. Igaz, hogy fordítást fordítani előttem
annyi, mint a hollandi hímszövetet visszája szerint utánhímnézni. De
meg, egyébként ő is újra fordítá Marmontelt Báróczy után, s miért
50 ne? – Csokonait, az ő sorsán vérzett barátját hasonlóan mindig újra
nyesegeté, miről azonban gróf Dessewffy Jóseffel folyvást azt
érzém: adj Te új eredetit, s hallasd abban saját kecséid zengelmét,
tanítóbb leszen.

Hanem az ő felfogása szerint Előbeszédemet hasonlóan kétféle-
55 képen dolgozta újra (*Élet és Literatura IVd. köt.* 208–214. lap), s azt
mondom, jól tette, mert vagy kéthelyen[!] szebben szól mint én: va-
lamint a 210d. lapon idézettet átallá bántani, az, mondá: „nem szen-
ved újra dolgozást.” És én azért becsülöm csinait, mert gondot rez-
zente ki belőlem, még e „bántani nem mert-jén” is valamit
60 sikárlanom, ha dolgozataim összes kiadást érendenek. Akárhogy
mint barátom, valahol csak belénk bojtortjánkodott a hiány. Mint a
szeplőt hasztalanul mossa festi a leányasszony, kisasszony, és átaljá-
ban az asszony nép, csak kibú biz az: mint az egeret hasztalan üződ
szobádból, csak bébú biz az. Tanulva irok, s írva tanulok. Tollunk
65 könnyen fut, abban meg a mit kivisz, gyakran magunk vagyunk tol-
luk. Osztán a magyar nyelv igen rejtélyes még, minél inkább szét-
szedegeted annál inkább meglepnek titkai; szabályokra akadsz azok-
ban mikre természeti józanság, a szólam első kezdőinél csak magától
hajlott. Így hát idő járta kell kifejtetésekéhez: méltoljuk az ellenve-
70 tést, hagyjon fel itt szeszeivel a Kazinczy-önkény.

Illy érzéssel szabad leszen visszatolnom ezen enyéim helyett: a
hatvan körül forgott Sterne ... az öreg ur néhol egy kisig tán
pedantocska is ... Kazinczynak e vélt javításait; [„]a hatvan eszten-
dős, *összeroskadt* Sterne ... az öreg barát néha tudós poshadtságba
75 csap.” Majd az *összeroskadt* úgy ír! hiszen csupa tűz még; majd a
poshadtol Eliza el nem fordul. Hisz az ő kényességében, efféle, un-
dort fakaszt. – Nyekkentővé lön Kazinczynál: *hogy*, e sorában: Leve-
lezéseiknek itt az ada alkalmat, *hogy* ... de ha e kifejezéséről „rá nem

engedé magát beszéltetni” azt mondom, *hogy* megint füzött sarus
80 volt mikor azt írta, nem ok nélkül *hogy*-olok.

„Az Előbeszéd szabadabban” u. m. az én 2½ levelnyim, egy egészen sem, festi a Sallustiana brevitás-ba tapadottat, de nem, felfogóját a sternei elizai meleg áradásnak, melly itt Kazinczy tollában: *meleg bugyogás*; a mi, olly íztelen itt, minő a császár ferdő *felbugyogó*
85 vize, s azt kelle reá mondanom: Im a palástolt harag addig keresgélts csendes lefolyást míg még is kibuggyant.

Csínnyábban hóna alá tudta lapíntani a n[agy]szebeni képtári kaskast es tyukot vagy tollas állatokat.¹ Mert könnyezve bucsuzván, ki hitte volna? *hogy* belsér megy vele. Azonban a tojást egy év multával vágja ki a még akkor sem feledett sarkantyúval s feltollaz kicsavarodva egy anekdotát¹⁾, a mi, úgy, a mint ő eléadta, merően csuvasztás; érted e kemenesali szót. Hondekoeterrel akara begyeskedni s valamibe azt belé kelle osztovátáján csévéznie. Hiszen ő egész hosszú levelet kész vala hamar lerántani, *hogy* azt, a mi furni
95 kezdé eszt, hirtelenében fennhagyja. Egy kisig, elcsapni a valótól, számba se vette. S lám ezt nem közlé velem „Erdélyi levelei” szakszos kéziratában előre, hanem csak dicsértetéseimet és B. Wesselényi Miklósét. Mikor látók ott, miként dagaszt, miként magaszt egy Nagyságos Katipila urat, ki éjjel nappal csak férfival társalgott, és
100 tudtam azt, *hogy* ez őt azzal szédíthet meg, mivel jelenlétemben mindig méltóságosozta; mikor olvasók, milly lelkes Grátziának festett egy Erdélyben termett vastag Messalinat, ki, igen is, első találkozátra mint egy szép medusai utód, kellemes eszével tántorító volt, utazónkat *első hatásra* már ítélőnek ismertük meg, s azt írók
105 neki: Barátunk! ha ezeket dicsérended, rólunk semmit se szólj. És törölők, tömjéneztetéseinket. Nem teheténk ezért fakadozott fel fellobbanásairol.

De illyeket hozzám irt leveleiből még 1814-ről olvasok ujra. Haragvék, mert nem engedém, de milly forró tapadással nem, *hogy*
110 engemet mint folyó üveganyagot modelljébe majd palaczknak majd

¹ állatotokat [sh. emend]

¹⁾ L. Tud. Gyűjt. 1818. VIII. köt. 109–110d. lap.

- tányérnak fűjön. Igen élékenyen érzem mindig viszont meg viszont azon zárt meleg levegőt, mely Jacquin virágházaiban fojtott; e mes-
terkélte hajtató, jó, gondolám ott, afrikai s amerikai növény mutat-
ványok visszatenyésztéséhez, de az ész virága hogy perennálhasson,
115 úgy fakadjon kiterjesztett szellőn viharon, mint a szepesi havasok
terményei. Burító alá, kis csirke való. Hanem, tudod, kevélység nél-
kül érezgetém ezt, mert másként ez csak annyit tesz: veszedelem az
erőtett pártzín, irodalomban. Úgy, nem tárja ki mindenik azt a
mi benne van, hanem a csábítóbbnak viseli tarkáját.
- 120 Képzelted mikkel bizgata engem, midőn én, rajta csüggött,
visszakerült leveleim szerint 1815b. július 30d. neki ezt válaszoltam.
„Hogy némelyben mellyet Te jónak lelsz, a Tieddel meg nem egye-
zik vélekedésem, azt irod „czimborában vagyok.” Azt tudtam, hogy
sokan ellened vagynak s értettelek elég bátorsággal védelmezni a
125 meddig megvoltam s vagyok győződve állításaid igazságai felől, de a
czimborát a Te leveledből ismertem meg. Te félénkséggel vádolsz s
azt hiszed denevéreskedni akarok. Nemes felmelegedéssel veti meg
lelkem az illy kétszínkedést, higgy a mit akarsz, én nyugalmasan
nézhetem magamat ... egy tiszta karaktervonást ezer új szó felett
130 való perlekedésben eléjőhető kedvkeresésért fel nem cserélek Pi-
rulként ha valakit akárki lenne is, meggyőződése ellen dicsérni tud-
nék Értem én azt, hogy az eleven s teremő phantasia egészen
másképen kíván a nyelvvel bánni mint az, a mellynek semmi idealis
feltekintése nincs; érzem, hogy a kebel hullámai genialis szökdelés-
135 sel szeretnek lebegni a szavakon, hogy a hatalmas gondolatért a
nyelvnek szokott fordulását szabad sőt kell változtatni, nem szükség
hát minden leveledben valakit citálnod a ki nem maradozna úgy mint
én. Nekem, mint a Muzéum kiadójának úgy kelle tennem, miként
tettem 1815-beli augusztus 16d. pedig ezt írák A neologismus
140 engem, nem tett ellenségeddé. Csak ne sértegezz engem s hagyj sza-
badságot lelkemnek. Minden írónak legyen meg karaktere írásában,
vagy jobban írva, legyen írásának külön karaktere; én igyekezni fo-
gok, hogy a nyelv élmenetelével élmenjek s magam is elévigyem
.... Rettegő nem vagyok, de édes barátom, engedd meg, kény szerint
145 ujjító sem kívánok lenni” stb.

150 Azaz, tehát ujitási eszme mindenünkben volt, de annak alkalmazásában, ösztönöm, nem szédíte rohanatra. S most is azt hiszem, a tudalom világában minden elméleten elébb kétkedni kell; Galilei azal fejté ki égrendszer tanát, saját eszével. Minden régiben rosdáskodni, revesség, minden régít felforgatni akarni szeleburdiság; *amaz* rokkant kutba hullás és abból kinyöszörgés, *emez* a kankalék sudarára felkapattatás és onnan nyaktörő lezuhanás.

155 Lám Kazinczy maga 1816beli november 1-sőjén hozzám irt levelében ezt vallá, tulbillent alkalmazásáról. „Láttad-e már a Berzsényi verseinek újabb kiadását? s mit mondasz a Helmeczi értekezésére? Addig üzzük a dolgot, hogy végre kisül *hol kell megállanunk*, mert valljuk meg, szégyenlősködés és hamiskodások nélkül, én magunkról nem hiszem, hogy itt vagy ott tovább ne mentünk volna mint kell.” 1820b. jan. 19d. irt levele szerint a hogy’ látom újra csatázunk, de védém 1822b. a Tud. Gyűjtemény II. kötetében, s martius 27d. ezt írta: „A mit a Tud. Gyűjt, mondál, nem csak igaz, hanem igen igen szépen is van mondva. Ritkán olvastam valamit több gyönyörrel.” Már most unszolásomra hogy barátaihoz irt saját arczu leveleit adná ki 1822b. augusztus 19d. ezt válaszolá: „Nem sokára hát 165 venni fogod első kötetemet s a Bevezetés hozzád szőlő levél lesz Örvendek hogy azt mondhatom, hogy a mire Szemere és Dessewffy s maga Kis rá nem vehetének, Te vevél reá s a mit adok barátságom bizonyosságaként fogod venni.”

170 1823ban Szigeti Gyula Mózes, muzéumom nevendéke, Eredeti meséinek kéziratát küldé hozzá, mellyben egy meséje nekem monda tisztelkedést. Kazinczy azt, csak magától másként írta s közlé velem, én meg arra kértem, hagyja úgy miként Szigeti maga érzé, bánt engem az illy tudtommal elintézés. Válasza lön: „Szigeti e meséje elveszett, s már ki nem jöhet.” 1825 elején újra kezdék levelezést, 175 Budáról, így: „Elhallgatál, ne tedd azt. Különbözünk és fogunk nyelvünk tökéletesítése módjaiban, de olly régi hív összecsatlódásunkon annak nem szabad lánczot megpattantani. A Te Sallustiusod szerint, ki nem kevesebb kedves nekem is, in magna copia rerum aliud alio natura iter ostendit, s hagyjuk tehát mindeniket külön a maga írói 180 karakterében. Üss, csak szólni hagyj, mondom én is, adjon minde-

185 nik osztán magáért számot a jövődőknek. Jer, ölelj meg ez uj helyze-
temben Felelete lön febr. 18d. „gróf Dessewffy a F. M. orsz. Mi-
nervához irt előbeszédében² lelkes leczkét ad az ujitóknak s az ujitók
gyüölölőjinek. Aethiopem lavat. Eluntam ezeket a mi sok
Praeceptorainkat Nem szeretem, ha (az én selyp muzámat) bánt-
ják s reménylem, nem fogod.”

190 Gróf Dessewffy József és én, nemzetiségünk iránti féltékenysé-
géből is akarók fékezni a nyelvújítási *tulzást*, merl tapasztaltuk, hogy
az, társalgási körökben inkább kaczagás tárgya, nem nyelv megsze-
rettetésé. Micsoda dévajkodást vitt rajtam véghez vagy 10 vendég,
generalis Báró Vay Miklósnál egyszer, Pesten; az egy Gyürky
főispánné volt védőm, kimondván, „hiszen Kazinczy teszi az olyan
elfacsarásokat.” Gr. Kornis Ignáczné Kolosváratt, hol Kazinczyval
heszédben volt, azt mondá szendén, annak elmentte után:
195 „Döbrentei! hiszen Kazinczy olly szépen beszél magyarul, minden
válogatott szavát is értettem, hát miért forgatja úgy el? mikor ir.”
Szegény fejem hát azon czélbol is akara felszólalni, hogy a kutbol
kiáltók is valahára eszméljenek, s erre több ház lön, gondolnám
szelidebb, uj szavak elfogadásában. Barátom, négy fal közül irni ki
200 és világban forgásbol felfogott eszmékkal, más meg más. És még,
akkor! Mint a szerelmes védi szellőtől is kedvesét, úgy én ez egyik
szerelmemet, midőn lecsufoltatásaiból mendegelttem szállásomra
egyedül. Ha hibáztam, innen tévedésem.

205 Csak azt látám, hogy ollyan uj szót könnyen elfogadtak,
mellynek gyökét lehele kimutatni, s az arra úgy vala oltva miként
más ismert szó, osztán világosan értelmezé a mit jelentetni akart, és
hangzata is kellemes volt. Sőt felkapják így, magát a gyököt is,
egyedül. S azt gondolám, mikor a székely, kun, palócz, folyvást uj
szóval nevez el holmit, mert így lön Európában a szólam
szelleméből: pus-ka, hin-tó, har-ang, szár-án-dok stb., valamint a fa-
210 luk, puszták uj elnevezése, zavartabb nyelv-esze legyen-e az Irónak?

Ama Minerva 1825b. 1ső negyede 47d. lapján szép nyelvet
emlit K[azinczy]., s én fellevék hatalmazva tudtára adhatnom, hogy

² előbeszédében [sh. emend.]

- 215 az, enyém, nem az aláírt névé. Nagyön elhallgatott. Midőn 1829b.
megint illyesmin érem, ismét e minervai recensiójában, csak mo-
solygottam, mint löki név, dicséretét vagy gáncsát. Tehát simogat-
nom kellett volna zsarnokságait, s még sem követni; de én azt
tartám: *Egyenesség nyájassággal, Nyájasság nem csalfasággal*, s ki-
vált becsült barátunkhoz.
- 220 Pannonhalmi útjában már egészen elhagyá jó társalgási hangula-
ta, melyet eddig ellenkezéseiben is bájlón mutatott. Horvát Endre
költéri talentumáról, melly sziklán pengő tiszta ércz, nem tud
méltoló szót kiereszteni hiusága megsértetésében; minthogy emberre
akada ott, ki mint a szirt csak egyenesen sütő napra derül fel s
225 hizelgő színü növényt nem terem. És Luther bunkója! Ez csuf. Egy
Kazinczy így! Illy kritika úgy öli meg maga magát miként az elva-
kult méh, fulánkja eresztésébe hal. Osztán panasza, bujtogatása, ne-
ki! ellenem. Észnek barátom, nincsen hálája.
- 230 Mikor Maintenon egyik levelében ezt olvasám, „harmincz évü
barátságokat is láttam felbomlani” nem hittem. Már hívém. De hogy
a Tied hozzá annyira elkeserült nem is gyanítottam, csak leveledből
látám s így eredtem én is e kifejtésnek, ámbár közbe közbe majd
szinte könyem fakadt, és mindjárt-mindjárt csak azon tiszta csillagot
nézém, melly előtttem gyermek előtt járt, nem a férfikor elhomályo-
235 sultját.
- Ismerem szívélyedet. Te sem tudod a kit egyszer igazán szeretté-
végre még gyűlölni is, hanem botlását szerencsétlen órájának nézed s
hibáit azzal véded, hogy meztelenítő bosszujában lépett közönség
eleibe, nem, kialvások után a szívalapnak tisztult reggelein. És mi-
240 dőn leírad Te is lelkedről a mikbe megütközhetél, midőn kiírád én is
némijét a mi lelkemen volt, enővalmamra; jer innepeljük sirján
ifjuságunk embere árnyát s mondjuk: Szellet vala ez, melly minden
tavaszi bimbót meglenge, melegével virágot fejlesztett, s ámbár a
kinyitottrol, kivált ha egyébre nyílt mintsem ő akará, hamar, megint
245 uj tavaszok rügyeire fuallt; valljuk meg igasságosabban mint ő,
hogy a nyarak gyümölcsei neki köszönik szamatjukat. Ah! te dörgés!
melly elővillanyaidban magadat emésztéd fel, hogy utánad szebb idő
lenne.

250 És háláljuk meg, hogy a csak a szépnek dicsőségébe feledkezett
 Irót, Kulcsár, Fejér György, Horvát István, Sztrokay, Kubinyi
 Mikl[ós], Vitkovics, gr. Dessewffy József, gr. Teleki József,
 Benyovszky Péter, Szerencsyné Radvánszky Théréz, gróf Gyulai
 255 Ferenczné Kácsándy Susánna, többszer leggyengédebben tisztelék
 meg segedelemmel; – gyönyörködjünk abban, miként vevé a házát
 adósságokban hagyott atyának egyik fiát gróf Teleki József elnökünk,
 másikat Péchy Imre, harmadikat és negyediket? gr. Vay Ábrahám
 neveltetési gond alá, mi uton, ezek is hasznos tagok lesznek a hazá-
 ban.

358. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1832. ápr. 24.

Buda, aprilis 24d. 1832.

Ugyan vagyok *Redactor, Corrector, Director* a magyar
Conversations-Lexicon körül; közlegény vagyok, kire a káplár-szedő,
 a strázsa-mester-számvivő-kiadó és hadnagyka-redactor rá paran-
 5 csol: jobb láb, bal láb, megállj, tisztelkedj, tölts, tüzet! Pu!

Csak egyikét mutatványt akarék Boufflers cikkjéhez, mint
 fordítá leveleit Kazinczy elfordítva, megforgatva; – nem! mondá a
 redactor Csernetzky. Veled közlöm hát.

Boufflers első levelében így hadonáz egy magahányó katonatiszt:
 10 ils avaient ce jour-là du canon, mordieu, et il nous en fouettaient tout
 au travers du nez, c'étaient des boulets conime à l'ordinaire, qui
 étaient suivis de quatre petites balles grosses comme des oeufs,
 mordieu, et qui faisaient un r, r, r, ravage épouvantable, sacredieu.

Kazinczy így forgatá el¹⁾: „Az volt ám az ágyúzás, az, morgyó! a
 15 sok golyóbis majd elsodrotta orrainkat; elébb nagyok, azután aprók,
 mint egy egy tojás, morgyó, s az az r-r-r, olly sokáig tartott, hogy
 nem volt volna csuda, ha mind megsiketülénk vala belé.” – Inkább
 így: Az nap ágyujok volt, illyen adtát, orrunkon keresztül füttyültek el

¹⁾ Hébe, kiadta Igaz Samuel, 1824. lap 205–224.

20 abból golyóik, elébb a szokottak, azután négy kicsi következett
olyan nagy mint egy-egy tojás, ilyen adtát, s ezek r-r-r rontása iszo-
nyú volt, teremtettét.

25 Morgyő-t mondani *mordieu* helyett olly rossz mint a franczia szá-
jában *terengettét* helyébe „*terángettét*” volna. Az a három r-r-r pedig
előéreztetésül áll ott, hogy a nyelv ezen *errezést* berregtetve, előre
mintegy rombolva hangoztassa a *ravage*-t, rontást.

30 A 3d. levél végén ez: Il n’y a que Dieu qui ait un assez grand
fond de gaité pour ne pass’ennuyer de tous les hommages qu’on lui
rend, Kazinczynál egészen más így : Egy valakit tudok, a ki olly ki-
fogyhatatlan jó kedvvel bír, hogy soha el nem unja azt a sok hódolást
mellyet neki minden nyújt. Hol itt a csintalan de ártatlan szesz? hol a
fond de gaîté?

35 A 4d. levélben meg ezt: J’ai diné et soupé avec le grand et
célèbre Haller, nous avons eu pendant et après le repas une
conversation de cinq heures de suite, en présence de dix ou douze
personnes du pays, qui étaient très-étonnés d’entendre raisonner un
français; mais, malgré l’attention et l’applaudissement de tout le
monde, j’ai vu, que pour parvenir à une certaine supériorité les livres
valent mieux que les chevaux, Kazinczy így sodrá el: e napokban
együtt ebédeltem vacsoráltam a hires tudós Hallerral. Asztalnál és
40 asztal után öt egész óráig tartá társaságunk s a tiz tizenkét vendég
nem győzé csudálni hogy okosan szóllani francziául is lehet. Azon-
ban mind azon tekintet mellett, mellyre magamat eljutva láthatám
érezém én, hogy okosabban teszi, a ki inkább forog könyvek mint lo-
vak körül.

45 Nem inkább így kellett volna-e? „Ebédelttem vacsoráltam a nagy
és hires (neves) Hallerrel, társalgásunk evés közben és utána folyvást
öt óráig tartá tiz vagy tizenkét földije jelenlétében, kik nagyon el-
ámultak francziát, okoskodva hallaniok, de az egész világ figyelme s
tapsa ellenére is azt láttam, hogy bizonyos felsőbbiségre juthatás vé-
50 gett, a könyv többet ér mint a ló.”

Nyelv sodra elleni tévedés Kazinczynál „öt egész óráig” mert a
magyar nem száz embereket lát, hanem száz embert, s így; kell: öt
óráig. A 206d. lapon meg ezt írja: „A mi Boufflersünk a természettől

- 55 sok ajándékokat kapa” miért nem? csak: sok ajándékot. Szólamunk maga távolítja el a sok *k* betűt, s Kazinczy a szépítő, megfélelkezik erről és itt is írja: inkább forog könyvek mint lovak körül.
- Az 5., 6., 7d. levélből némely szeszszenet csinja és három vers is ki van hagyva; ki a 6dikbol Voltaireről ez, egészen: Ses inprimeurs auront beau faire, il sera toujours la meilleure édition de ses livres.
- 60 Illyen lepke volt Yorick és Eliza leveleiben is. Itt egy kis virág, amott egy másik, szökjünk ide, pattanjunk oda. S a rózsza széki, a li-liom pora, elmaradt; az a ham a szőlőn szilván, mellyel a természet midőn ezeket bevonja így szól: „most vagytok érve, gyönyörű reme-keim,” elsikároltatott. Kapsi ujnak nyoma rajta.
- 65 Boufflers ujból fordítandó, a kinek tetszik. Neked e lelkes nebel-gésü franczia udvaronc, nem igen volna embered, de hidd el, felviditnának kellemkedései. Akként gyöngyöződik ez miként honá-nak pezsgője, s talán mindenikét csak franczia föld és vér termi elé. A mi tokajink a lábam szárába száll s leolajoz, a pezsgő, képzelet
- 70 bora. Hanem, ugy-e, magyar vegykém magyar pezsgőnek kapja ki mind inkább titkát, el is találva érzém báró Vay Miklósén; akkép gyöngyöződjék elé valaha, fordítás helyett, egy eredeti magyar Boufflers is.

**359. Berzsenyi Dániel és Dukai Takács Zsuzsanna –
Berzsenyi Lászlónak
1833. febr. 3. előtt**

[Becsés levél, melyből az atyai és anyai jóság példája tündöklök.]

**360. Berzsenyi László – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
Pozsony, 1833. febr. 3.**

Pozsonyban Február 3^{kán} 1833. Eszt

Kedves Édes Uram Atyám!
Édes Asszony Anyám!

5 Azon nem reménylett becses levelek következésében, melyet
annál nagyobb örömmel vettem, minél inkább láttam az Atyai 's
Anyai jósnak példáját belőle tündöklenni; fiui kötelességemet
teljesíteni kívánván, a' Diæta folyamatjáról röviden a' mint tehet-
ségem 's helyem engedik ezeket írhatom:

10 December 19^{kán} öszve ülven a' Fő Rende az üdvözlések után a'
Primatialis szállába a' Királyi Propositiókat a' Fejedelem tulajdon
kezeiből el fogadták mellyek mind a' két Táblán fel olvastattak,
foglatatok pedig az Reg[nicolaris] Operatumok felvétele illy rendel
az 1^{ső} az Urbarium 2^k Juridicum 3^k Contributionale Commissaria-
ticum 's a' t.

15 A' Kerületi Ülésekben a' Jegyzők választása után annak Napló
Könyve határozatott el az Újsággal együtt a' mellynek írását a' ma-
gát jelentőre bizták 's a' melly annak rövid kivonatja leend, a'
Diariumot pedig hatan úgy mint Orosz Jos[ef], Kossúth s a' t.
szerkeztessék a' kiknek munkájokat a' Kerületekből választott 24.
20 Censorok fogják megvi'sgálni 's authenticálni a' Jurisdictionok pedig
le iratni, 's ugyan erre a' Fő Rende is fel szállították, de azok azt
el nem fogadták. Több Üléseknek volt a' tárgya ezeknek miképpen
leendő meg állapítása; némelleyek annak nyomtatását javalták de ez
el nem fogadtathatott, mert azt állították, hogyha az a' közönséges
25 Censura alá fog esni, nem lesz a' tartalma más mint az: hogy 21^k
Januar Ülés volt – ha pedig a' ki nevezett Ker: Censorok fogják
authenticálni, annak nyomtatását senki sem fogja fel vállalni, félvén
hogy a' privilegiumát elveszti. –

30 A' mi pedig az Újságot illeti némelleyek a' Király által usurpált
Censura jus miatt lehetetlennek, mások szükségtelennek tartják,

- Nagy Pál pedig szokása szerint veszedelmesnek állítja mert úgy mond „én is mint Nagy Pál azt mondom legyen Ujság de mint Küldött, nem mellőzhetem el némelly észrevételeimet, mert ha az újság mind azokat magába foglalja a’ mik itt mondódnak vagy történnek,
- 35 ’s mind azokat meg tudják a’ Jobbágyok hogy p. o. ez a’ V[árme]lgye vagy ez a’ Földes Úr engedett volna az Urbáriumban de ez vagy amaz nem, ’s ezeket minden korcsmában olvassák ’s ez által nekik appetitust tsinálunk de azt ki nem elégíthetjük; rossz következéseitől félhetünk, de továbbá ha ennek vitatásában még több napokat is el
- 40 töltünk nem fogják meg köszönni, mert fel vévén hogy minden nap hat ezer forintba kerül, már is nagyon drágán fognák olvasni. – Továbbá így rekeszté beszédjét: A’ pedig tsupa illusio hogy: ha más nemzetek u. m. Franczia Angol ’s Német tarthatnak olyan folyó vagy repülő irásokat (:Flug-Schriften:) mellyek által mind azt a’
- 45 mit[!] ma a’ Parlamentben mondatott holnap egész Orsz: meg tudhatják; tehát miis tarthatunk, mert egészen más az midőn a’ kérdés tsupán a’ nemzet és Fejedelem közt forog fenn, a’ hol a’ szabadság egy formán árad mindenikre, ’s más ismét a’ hol a’ szabadság tsak privilegialis, a’ hol a’ kérdés nem tsak a’ Király, hanem a’ Földes Úr
- 50 ’s Jobbágy közt is van, – ’s ezeknél fogva még nem tartom a’ magyar Nemzetet arra elég fel világosodottnak, hogy minden a’ leg nagyobb publicitással törtenhessen. – Sokan örömmel vették Helmecki tudósításait, de némellyek abban gáncsot keresvén panaszkodtak, mellynek a’ lett a’ következése hogy a’ Palatinus egy Circularis parancsot bocsátott ki – mellyben annak a’ Posonyi Beobachter tétetik mértékül, ’s most viszont azon panaszkodnak a’ Követek hogy: midőn az egész Ország együtt van, akkor történnek a’ leg önkényesebb elnyomások. –
- 60 Minek előtte az Operatumokba beereszkednének a’ mult Diätáról Testamentomba hagyott praferentialis gravamenek fel terjesztése rendeltetett meg továbbá a’ Propositionók sora így állópíttatott meg^{1o} a’ Commerciale 2. Urbariale 3. Contrib[utionale] Commissaria[ticum] olly hozzá adással, hogy ezek junctim eresztessenek sanctio alá. Végre a’ Diæta Pestre vitele vétetett fel. Ezen határozásai

- 65 a' Kerületeknek a' Status Táblánál is meg hagyattak, tsupán tsak az Urbarium tétetett az első helyre. –
- Ezek tehát Nunciumba foglaltatván 21^{ik} Jánuar[ius] a' Fő Rendeknél is fel vétettek t.i. előszer a' Magyar Nuncium 's repräsentatiók 's magyar törvény. 2^{or} a' Kir: Propositionók sora 3^{or} a'
- 70 Diäta' Pestre vitele, 's a' Diarium melly a' mint fellebb, el nem fogadtatott. Ezeket a' Nádor elő terjesztvén a' Magyar nunciumokat el fogadhatónak vélte, melly meg is történt a' magy: repräsentatiókat pedig 's törvényeket az Operatumokra halasztotta.¹ A' Magyar nyelv mellett leg előszer honni nyelven szóllott Gr. Eszterházi Mihály, Gr.
- 75 Károlyi Gy[örgy] Gr: Bethlen Domonkos B. Vesselényi, Beleznai Fer[enc] Szechenyi[!] István a' többi Nagyok u. m. Mailáth, Mednyánszky 's a' fő Papok Deák nyelven. A' leg elragadtatóbb pillanatok közé számlálhatom midön a' Nagy Vesselényink, az el nyomtatott haza Szónoka, mint Véd Angyala a' Nemzetiségnek fel
- 80 szóllalt, mert nem tudom ha a' hon szeretetet, 's fentebb lényi lelkesedését é vagy okait 's az ékesen szóllás remekjét tsudálljam e benne, és azt gondolom hogy a' ki őt nem hallotta az a' nagy léleknek tsak példányát de magát nem esmerheti. A' M[agyar] nyelv mellett mondott beszédjét midön annak hasznát jussait, 's kötelességünket,
- 85 's nem régen lett ki küszöböltetését isteni szózatjával meg bizonyította volna így rekeszté be: „tsak akkor nem fogadhatnánk el édes anyai nyelvünket ha azt nem lehetne vagy nem akarnánk, hogy azt elfogadnunk ne lehetne kétséget sem szenved mert azon Kegyelmes Urunk a' ki mind eddig olly hathatósan pártolta nemzeti nyelvünket
- 90 bizonyosan ezen kérésünket sem fogja meg tagadni ha azt tiszta kebelből fiui hódolással terjesztjük eleibe, 's itt az idő hogy szeretett honni nyelvünket, mellyet a' Deák ki zárván jussait bitangolja, most midön² mint egy vendég könyörögve jelen meg előttünk, a' hol jussa volna; elfogadjuk; – a' mi pedig a' másodikat illeti: szégyen³ pirulás
- 95 borítja minden betsületes hazafi orcáját ha csak valaki fel merné is

¹ jav. ebből: hasasztotta

² midön **midön** [th. emend.]

³ szégyen [th. emend.]

tenni felölünk, hogy mi azt el fogadni nem akarnánk (:Eljen! Eljen!:) Szechenyi[!] István pedig mint előadásában mint Principiumaiban a' világ 's hitel munkáiból ki tűnő szellemmel meg egyez: t. i. elmés, példákban,[!] 's vidám. –

100 A' Kir: Propositionók sora így állapított meg: 1st Urbarium 2nd Criminális 3rd Contributionale Commis[sariaticum] 4th Juridicum 's Commerciale.

A' Diæta Pestre vitelét elfogadták egy akarattal. A' Diariumot nem fogadták el, mert azt állították hogy az veszedelmes lehetne, 's
105 a' két Tábla elválasztása, következne. –

Azon kérésekre a' S[tatu]s[ok]nak: t. i. hogy küldjön Öfelsége Örökös Tartományából egy ki küldöttséget a' mellyel mi a' kereskedési tárgyakra nézve tractálhassunk, az feleltetett: hogy még nálunk nem lévén a' kereskedési alapok meg állapítva, helye csak akkor lehet, midőn a' Kereskedési tárgy fel vétetik, de továbbá szükségtelen is: mert a' Felség azon egy jussát is a' Német Tartományainak, melly a' vámokra nézve még fen volt hagyva; magához váltotta; pedig mint Borsitzkÿ mondta a' K[erületi] Ülésben, a' magyar pénzzen; és így azoknak a' vámokra nézve semmi befolyások sincs. –
110 Még a' Fő Rendek ezeken tanácskoznának a' Kerületi Ülésekben az Urbarialis tárgy fel vétetett, 's majd egy héti vitatások után végre a' szabad vándorlása a' Jobbágynak tsakugyam[!] meg engedtetett.

A' fentebbi végzéseik a' Fő Rendeknek előszer magyar nunciumba foglaltatván a' Kerületnek áltadatott hol a' Követek lelkesen ragaszkodnak előbbi izenetjekhez. –
120

De⁴ mind e' mellett nem sok sikerét reményhetni: ezen orsz: gyűlésnek, noha sokan ezer articulatos, 's organicusnak hirlelik; mert tekintsük már az első kéréseket a' Statusoknak t.i. hogy azok a' 13.:1790. szerint tsak a' Kir. propositionók után vétethetnek fel, de
125 azoknak a' többivel való együtti fel terjesztését helyben hagyák. Ennek tehát nem lehet más következése mint hogy azok el mellőztetnek, 's így Erdély öszve kaptoltatása is el marad mellyre nézve annak igazságát el esmérvén Ő Felsége meg kérettetése ren-

⁴ <Midőn> De [törölt őrszó]

- 130 deltetett, hogy ott Orsz. Gyűlést hirdetvén mellyet már 21. esztendőtol fogva el mulasztott, 's e' részben is sérelmünket orvosolván neveztesen ki egy articularis Deputatio, a' ki annak módjáról értekezessen. –
- A' 2^{ik} kérese a' St[atusoknak] a' magyar nyelv elő mozdittása, de e részben is csak fele tellyesítettet.
- 135 A' 3^{ik} Tárgy az Operatumok⁵ felvételének sora: erre nézve minden garanciákat abba helyheztetvén a' S[tatu]s[ok] hogy a' Commercialét vévén fel magokat a' felől bátorságosítják, ha vallyon, nem veszi e el a' Kormány egy részről azt, a' mit⁶ ők más részről adnak, 's meg tudván mit ad az Udvar a' szerint mérséklék ők is engedményeiket továbbá hogy együtt eresztetvén sanctio alá ha a' 140 Resolutiók nem lennének egy forma kedvezők mindeniket vissza vetik, de ettől is el esvén nincs más ör mint a' morális erő. – Én pedig Borsitzkyval egyet értek ki azt mondja „én az egész junctimba nem sok garantiát látok, 's mind azt a' mit az Udvartól nyerni reménylek 145 két garasért perennaliter odaadnám. – Az eltörölt hős Lengyelek sorsa is meg pendítettet, 's lelkes tüzzel szállottak felöle de következőse semmi sem lett. – Borsitzky Levelet kapott Lafayettetől, mellyben dicséri a' Lengyelek pártolását, és igéri, hogy ők is meg fognak mindent tenni az ügyök mellett. – Ha sok hiba van Levelemben, meg engedjenek Drága Szülőim, mert bizony olly hosszú hogy magam is sokallom ált olvasni. – A' Censurára való tanulást az ülések el nem mulasztása, nagyon hátráltatja, de mártsak neki megyek, bátran bé hunyt szemmel. – A' Statusok báljában már kétszer mulattam, még kettő lesz. Jelen voltak az ország minden Naggyai, annak fényét le 155 írni csak nem lehetetlen. 2^{ik} Februariusiban melly a' második volt, beszéltem B. Vesselényivel a' ki Kedves Uram Atyám léte felől kérdeztvén általam tiszteli. –

⁵ Operatamok [th. emend.]

⁶ a' mik [th. emend.]

Midön a' küldött pénzért hálaadatos köszönetemet tenném ma-
gamat Szüléi példátlan jóságokba ajánlom 's kezeket csokolom, 's
160 Testverimet is ezerszer ölelvén maradok

holtig engedelmes fajok
Berzsenyi László mp

U. I. A' Kedves Farkasom Levelét ddo 1° Decemb[ris] tsak most
165 kaptam rövid időn sorsom felől bővebben tudositni el nem mulasz-
tom.

361. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1833. ápr. 10.

Buda, aprilis 10d. 1833.

Méltóztatom kegyelemmel híredül juttatnom, hogy a Berzsenyi
vér bennem Spanyolországnak legalább *Grandjává* lett, mert Horvát
István, spanyol királyhoz is hasonlít „*A titoknok által*” szerényen
5 egyszerűen tenni ohajtott aláírásért; de azt nem fogadom el, majd
adnának ... Oszlán: *Yo el Rey*, Én a király, úgy volna utánazva, ha
„*Én a titoknok*” állana. És nem akarnám Magyarország
történetírója állításairol azon figyeltetést még inkább gerjeszte-
nem, hogy azokat csak tizedében kell hinni, s így maradok, nem bá-
10 nom, csak kemenesi szegény magyar nemes ember, még azért is,
mert Idvezítőnk is magyar volt. Horvát IstvánNAK szerinte
tudnillik, vagy régiesen: tudnia mert.

Mi a patvar az? mondod. Ugy, ugy. Megyek Forgó Györgyhez,
ott lelem Horvát Istvánt nagy tűzében eléadva, hogy a *magyar* min-
15 den volt, minden; Nagy Sándor is magyar volt makedonaival. Tatár
vegye bé, én nem tudom az efféle tudós ürge görényi
összekuporításait színelve hallgatni, egy kis kaczagásra fakadtam.
Mit? így pattana fel Horvát, megmutatnom Nagy Sándor magyar
völttát, gyerekség, de meg fogom mutatni, hogy Jézus Krisztus ma-
20 gyar volt.

No s osztán mi lesz a nyereség? ... akarám folytatni, azonban hagytam a neki mérgesedett szent visiójában; mert a jó Forgó is, ki Horvátjának efféléket meghinni látszott, szegény fejemet, ezekhez nem értőt rakni kezdte. Horvát meg diadallal hagyott magunkra, szemében mintha e fenyegetéssel hozzám: Várj rá, majd adok, te már azt sem hitted nekem a nemzeti múzeumban 1822ben, hogy a Sabinusok-Rómaiak azért voltak magyarok, mert *lactat*, *szoptat* szavakban hasonrag a *tat*; s tudós társasági titokNOK-ká is Te levél, pedig tőlem megválva mást azzá lehetni, meg sem álmodtam, én nagy tudós, még az 1828beli ülésekben.

„NE HARAGUD-jon az Ur” anekdotája lebbent *ollyan* megszeliidítőleg emlékezetembe Kolosvárrol, hol egy kormánysszéki számvevői öreg tiszt hasonszóegércsélései között azt forgatta ki: Nabukodonozor a babilóniai király neve annyi mint: „Ne haragudjon az Ur” s így Nabukodonozor magyar volt.

De a magyar hisztóriai Nabukodonozor bizony csak haragszik a Tudom. Gyűjtemény ez évi II. kötet 122–124d. lapjain. Hanem a régi lesből csak vaktába kirohanó elvété mérgében; engem akara csapni s Helmeczit éré, mert a *tőke* szót, mi körül gyujtogatódzik, nekem annak pénztárosi hivatalos jelentéséből illet általvennem. És miért nem? képileg, jó is. Horvát nem született *Jánus*-nak, neki csak hátra van szeme, sőt esze is csupán ott jár, pedig a történetkutató és író, ugyan betöltse a jánusi emblemát. Horvát mint régi nyelvismérő, néhány szó magyarázatában igen jeleskedett, hanem azok szerint ujakat következtetni gyökeikről nem igen mer, s rendes! a régiségekben kietymologizáláshoz meg igen is nagy *courage*-a van. Dalai-Lámának képzele ott magát Lhassa városa melletti kolostorban s keresztbe vetett lábbal ültében csak maga lát; fel sem teszi, hogy megtömjénzett mandarinai feszegetni merjék ujjai illeteiseinek nyomosságát. Ugy teremti hát ő is a magyar ösvilágba a légi árnyakat, miként Lama vallásában 108 burkhan vagy bálvány jár, mely mint még a mai világ előtti lény e mostaniba is becsusszant, miként Schigemuni, Krisztus előtt 1000 évvel, s alapítá Lama tanjait. Tehát illy szellemköltözettel megfogható ládd, hogy Ádám apánk, Horvát szerint, tudnia mert, igen is magyar volt – e miatt vezett össze Fejér

Györgyel – később-később Nagy Sándorba szellemzett által stb. De megfogod azt is, miként marad az ember, mikor a régi ködökön lámpás nélkül így szellemkedik, miként marad, mondom, sőt hogyan tövül bakonyi taplós olyan tőkévé, mellynek levágták derekát, s nedve többé nincs kifiatalodzeni, hanem a taplós vagy *bagó süögü*¹⁾ ökrész gyerkőczék parázsa odujául szolgál, s gyökig égve sustorog és füstöl.

Most értenéd, ha meg olvasandnád az idézett lapokat, miért akar-ná Horvát István kifűni mérgét, gróf Széchenyi ellen is, ugyan ott.
65 És, akarod itt is tudni? a nyitó kis kulcsot. Mert bolondságul vevé Horvátnak, gróf Teleki Jósefnél volt ebéd után mondott azon megjegyzését, hogy Angliában a miveltséget Magyarok indították meg, néha napján, kis kedden

Dr. Forgót azonban, barátom, ne vedd ilyen Horvát
70 Istvánkodásokba egészen belé fordultnak. Ezt mondtam neki, magunkra maradván, tréfásan: tisztelt barátom, György tanár! én a nazareti Jézus Krisztusban hiszek, de Székesfejérvári Horvát Istvánban nem, mert az csak székesfejérvári, mint ő.

Jó, jó, felele, tünni kell megtévedéseit, de csak hadd bogározzék,
75 való is lesz kutatásaiban.

Való? szólék; meghinném, de mindent a mit ő felturt, még elébb összeilleszteni tudóbb észnek kell kiessentiázni, mert ő csak összetargonczázni tud, s hozzá vetni mi lenne tárgy; ezekben ítéletének éle nincs. Köszörületlen fejsze. Így neki merevedve, feszült
80 eszmével sok helytt, nem azt élesítette ki az oklevelekből, a mi való-sággal benne van, hanem a mit ő *lelni akart*. S különczködéssel li-heg dicsőségecske után, pedig az igazi mély lélek előtt az ilyen csak kölöncz. – Miért nem ír, magyar oklevéltant, ott az ő ereje. Ki s mi-kor? jó megint olly kedvező környezetbe, mellyben annyi oklevél
85 ment keresztül kezén mint országbírói titkáráén is. Magyar rendszeres oklevéltanért, melly még bővebb és felvilágítóbb lenne a kezdő Schwartner második kiadásáénál is, tisztelő köszönet késérmé.

¹⁾ Bagoly sövegnek Veszprém vármegyei kiejtése.

Méltóztassál tehát az én Forgómat az én megmentőmet, meg-
jegyzéséhez képest venni. Ő a maga gyógytanában betegségek
90 elűzésében kitűnő, kebeléből a legnemesb emberiséget gyakorló;
minden egyébre a mi magyart fejthet, majd szinte választás nélkül
egész naphtai lánggal terjedez. Magyar íróra így, hányra osztá sege-
delmeit! csak Isten fizesse meg vagy fogadj' Isten fejében. Milly
ápoló barátja volt Kisfaludy Károlynak míg élt, ámbár halála után,
95 hallgatott.

**362. Berzsenyi László – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
Pozsony, 1833. máj. 10.**

Kedves Édes Uram Atyám!
Édes Asszony- Anyám!

Ezen levelemben sem irhatok semmi újságot, de hogy Kötelessé-
gemnek eleget tegyek, 's talán másokat meg előzzek: ezen Diæta fo-
5 lyásáról tsak röviden Drága Szülőimet tudósítottam. – Már több hetek
óta foglalatoskodnak¹ a' Kerületi Ülések az Urbéri tárgyal, de a'
szegény Jobbágy sorsán tsak annyiba segítenek, a' mennyiben a'
visszaéléseket el törülik, de concessiót még eddig igen keveset ka-
pott; 's miket kapott? azt a' Követek jelentéseikből tudják Drága
10 Szülőim. Aprilis 17^{kén} fel olvastatván a' B[enignum] Rescriptum
R[egium] melly nem, mint Balogh mondá, hogy az, egy minister éles
pennájából folyt, hanem inkább úgy vélem az önkény dictálta azt, –
felolvasásakor sokan össze gyűlvén az országos Ülésbe a' leg na-
gyobb tsend mellett, földre szegezett szemekkel halgattuk. Mindenki
15 benne a' meg sértett jogot, 's nemzeti méltóságot fájlalta, 's minél
nagyobb a' szükség, annál nagyobb moralis erőt lehetett volna várni
a' Rendektől, de fájdalom! némelly lelkes férjfiakat ki véve, tsak
gyenge védlöket talált bennök a' Haza szent ügye. Több Kör tanács-
kozások után (:conferentia:) felvétellett a' Kerületi Ülésben, a' hol a'

¹ foglatoskodnak [th. emend.]

20 mult diæta el halasztása meg említését újra el határozták, 's ezen szavait hol azt mondja: operata hæc prælo committi indulsumus! mint a' sajtó szabadság sértését meg tzáfolván, által mentek a' sorozatra, a' miről az ezt mondja: observata relate ad 3. operata (:ugy mint az Urbariale, Juridicum Contributionak:) serie in B[enignis]

25 Propositionibus nostris stabilita, mox commerciale – – singillatio et non junctim – – Resolutioni substernantur. Ennek következésében el álván[!] a' junctimtól votisálás által (:mellyet ugyan votum által előbb meg állópítottak, 's melyet ezen 3. munkálat elválaszthatatlansága miatt olly szükségesnek tartottak, hogy a' nélkül sem a' Jobbágy boldogságát elő mozdítani, sem törvényeket belőlök alkotni nem lehetne:) azon tanácskoztak: vallyon mi okát adják annak, hogy a' junctimtól elállának? 's Kik adják okát, azok é kik előbb is ellene vagy mellette votisáltak? 's több két órai vitatás után, minthogy sem azt meg vallani nem lehetett, hogy ez előtt czéleránytalant állítottak,

35 sem a' dolog velejéből okokat ellene fel hozni nem tudtak, inkább a' Kerületi Jegyzők ügyességébe látszattak meg bizva lenni. – Így a' Diæta végét az Urbarium vagy Juridicum végeztével, várni lehet, noha a' B[enignum] Rescriptum igéri hogy a' többi munkálatok is felvételnek. – Továbbá elhatározzák hogy a' Diætális költséget a'

40 Nemesség fizesse, de tsak ezen a' gyűlésen. – Hogy ezt az előbbi végzések ellenére, ezen parancsoló Rescriptumra felvették jónak nem láthatom, mert szabadságunk garanzsiája a' Diæta, a' Diætáé az Initiativa, melly sértve van. Egyébberránt tsalatkozhatom, azonban hogy chartam libertatis nem alkotunk, azt bátran állítottam. Erdély

45 óhajtja az összeköttetést, követeket is küldöttek, kik az ország kívánságát be fogják nyújtani, 's a' hírek szerint anyira nőtt elégedetlenségek, hogy a' Croátiai Bánnak négy regement katonával bé kellett menni Erdélybe. Annyi bizonyos hogy Vlassich el utazott. – Több vármegyék Jobbágysai nagyon várják az arany szabadság napja feltünését úgy a[n]nyira hogy: szegények! néhol anticipative is tüzes üsz[k]ökkal, 's vas villákkal pillantgatnak a' Nemesei udvarokba mint annak vélt kutfejébe. A' jövendőt sötét fátyol rejti. – Szüntelen várjuk a' többi Resolutiókat, de hogy ennél jobbak nem lesznek kéntelen vagyok hinni. Továbbá az a' hir hogy Somssich Pongrátz lessz

- 55 Personális. – Midőn magamat Kegyes Szüléi szivökbe ajánlanám,
Édes Testvérimet is csokolván maradok

Posonyban Majus 10^{kén} 1833

holtig engedelmes fiok
Berzsenyi László mp

**363. Berzsenyi László – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
Pozsony, 1833. jún. 15.**

Kedves Édes Uram Atyám!
Édes Asszony-Anyám!

- Minthogy már több hónapok óta nem örülhettem becses Levelek-
nek, nem kezdhetem másképp soraimat, mint az eránti szivbéli pana-
szommal. – Új dolgokat foglalván levelembé reménylem, hogy köte-
lességemnek meg felelek. A' vallásbéli sérelmekre nézve a' Fő Ren-
di válasz éppen nem kedvező, és ha ki veszem: hogy azoknak, kiket
élőkben a' vallás különsege elválasztott, midőn már egymást szere-
tettel nem ölelhetik, hamvaikat egy hant fedheti; 's minden vallásuak
a' külföldi Academiákra ki mehetnek, semmi sérelmeink nem orvo-
soltatnak. A' Kerületi Ülésekben az Urbéri tárgy már elvégeztetett,
a' Jobbágyságot az uri hatalom alól majd egészen felmentik. De
mind ezeknél nagyobb érdekléssel vonja magához Erdély rokon hazánk
sorsa részvétünket. 1st Juniusban olvastam Gróf Bánffy-nak Erdély-
ből 24^{ik} Majusról költ levelét, mellyet itt lévő ablegatusához
(:absentium:) intézett, szavaiból a' Haza szeretet, 's férfiúi lélek
szóll, óhajtottam volna hogy ide zárhatnám, de levele titkos lévén,
birtokosa kezéből ki nem adhatta. Az Erdélyi v[árme]gyék Köz
Gyűlést tartván, ezen nevezetes négy határozást tevék. 1°. A' hathéti
oktatást eltörölték. 2° Új tiszteket választottak. 3° Az ország Gyűlést
representatióban kérték. 4°. Magyar Országot fel szállítják, hogy
sürgesse diätájokat. – Ezeknek következésében a' Bán (Wlassich:)
mint Kir: Commissarius oda küldetett. 3^{ik} Májusra minden Várme-

25 gyékben Köz Gyülést hirdetett, a' Nemzet jusai új sértésével; mert
 gyüleseit hogy a' publicitás nagyobb legyen 's hogy több megyék
 nemesei is meg jelenhessenek, külön napokon szokták tartani; tehát
 hogy a' nemességet elszélessze, 's minden közölést meg gátolja,
 ugyan egy napra tette a' gyülést, 's kérte előbbi végzeteik
 30 republicatióját. – De Erdély lelkétől nem lehet vala várni a' vissza
 lépést, és csak némelly v[árme]gyék nyilatkoztatták ki, hogy ők
 ugyan a' mit már végeztek vissza nem huzzák, hanem ígérték hogy
 tovább nem mennek, 's a' végbe vitelt, a' mennyire az még nem esz-
 közöltetett fel függesztik a' jövő Diätáig. A' Bán a' követeket ven-
 dégeli, 's mint Barátja a' Nemzetnek (:ezt mondta t. i. midőn a' kö-
 35 veteket elfogadta:) a' Köz szeretetet meg nyerte, 's ígéri hogy azon
 feltétel alatt fog diäta tartatni, ha előbbi végzéseiket republicálják; –
 's így az álmából fel ébredt nemzettől újra kívánják hogy tovább is
 aludjon; de ezt Erdély hogy jussai meg sértése félre rugásával nyerje
 meg nem teheti. Így ír tovább a' Gróf: a' republicatiót ugyan a'
 40 trombíta, 's ágyuk dörgései közt kiviheti a' Bán, de csak az idő mu-
 tatja meg, mit tehet az elkeseredés. Továbbá panaszkodik, hogy noha
 az ott lévő 40.000 katonaság tartása a' nagy szárazság, 's belőle
 következő drágaság miatt, igen terhes, még is a' mint halja, még 4.
 Regiment marchéroz Erdelybe. – több szavait fel nem foghattam a'
 45 gyülei zaj miatt. Adná az Isten hogy hazafiui buzgóságok ne lenne
 sikertelen! félek hogy áldozatai lesznek. – Irja továbbá hogy az
 Absentium Ablegátusa jelentéseit, ki a' Gömör v[árme]gye egyik
 irnokja, igen nagy köszönettel veszi, 's hogy a' Cassinójokban a'
 Gróf rendelése következtében, az ő jelen nem létében is nyilván fel
 50 olvastatnak, 's nagy részvétellel vannak a' diätánk eránt. Levelét így
 rekeszti be: maradok a' Tekintetes Urnak hiv barátja, 's igaz hazafi
 társa Gróf Bánffy. –

A' Kerületi Napkönyv meg szünt 's csak az el maradt 3. hónap
 fog le dictáltatni; tehát csak egy két hónapig maradhatok itt, ha csak
 55 a' Nemes V[árme]gye tovább is meg nem tart, én ugyan meg kértem
 követeinket. Czinderý Úr 14^{kén} jött meg. Somssich pedig a' jövő na-
 pokba haza megy – Új Resolutiók még nintsenek, hirtelik hogy a'
 Diäta Pestre tétetik által. Personalisnak Somssich Pong[rác] már ins-

60 talláltatott. – Báró Wesselényi már régóta elment Erdélybe, 's midőn
kérdé tőle Nagy Pál hogy miért megy el? így felelt: egy róka elté-
vesztette a' lyukját, azt akarom ki füstölni. Ő ugyan mint mondják
ott békeltető. Gróf Széchényi[!] többekkel együtt a Pesti lóversenyen
van.

65 Szerdán estve 9 $\frac{3}{4}$ órakor az első nagy dörrenéssel ütött
a'menykö a' Cathedralis templom tornyába, melly ejfél utánni egy
óráig, mivel rézzel volt fedve lángot nem adhatott, míg a' gerendák
belől el nem égtek; leg rettentőbb jelenés volt a' mikor az éj sötétsé-
gét, mellyet tsak némelly lámpák oszlattak el, a' le eső torony teteje
70 alól ki tsapó láng, egészen meg világosította, sok ezer ember volt je-
len. Midőn a' toronyban dolgozó emberek jel adását hallották az
alant lévő kémény tisztították a' kezekben lévő tüzes üszkökkel ker-
gették az embereket, 's olly rémülésbe jöttem, mikor a' futás közben
egyszerre magamat egy rakás emberen találtam, hogy a' torony le
zuhanását, melly a' földet is meg rázta, mint mondják; leg kevesebbé
75 se hallottam, noha alig volt tőlem 100. lépésnyire, ugy tetszett, mint-
ha az egész várost mint egy tűzokádó hegy lángal borította volna el.
A' torony egész reggelig égett. Szekereken hordták a' sok drágasá-
gokat a' templomból. A' Palatinus maga ott volt a' templomban, 's
kevéssé jött előbb ki, mint a' torony le dült. A' harangok 's a' temp-
80 lom épen maradt, leg nagyobb szerentse volt, hogy nem a' mellette
lévő házakra, vagy magára a' templomra, hanem oldalt egy kis ud-
varra dült, 's így semmit sem gyújthatott meg, noha lángja a' tetőig
fel ért. –

85 Ha politicalai dolgokról beszélnek az emberek, többnyire elégedet-
lenséggel, panasszal, 's néha haraggal is van vegyítve szavok. –

Továbbá kegyes szivökbe Drága Szülőimnek magamat fiui aláza-
tossággal ajánlván, midőn Kedves Testvérimet is ezerszer tsókolnám
maradok

90 Posony Junius 15^{kén} 1833. holtig engedelmes fiok.
Berzsenyi László. mk

**364. Berzsenyi Lídia – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
Halimba, 1833. okt. 14.**

Halimbán October 14^{dikén}
1833

Tiszteletre Mélytő Kedves Asszony Annyám!
's Uram Atyám!

- 5 Szomorú szível írok, mert ezen néma soraim helett személyes
együtt lettünk örömeit vártam a' mint othon létembe mélytoztatott
meg ígérni; de már látom egészen meg vetve el felejtettek Drága
Szülőim s Testvérim; nem gondolván azzal hogy mennyit veszthetek
10 ez idegen távolságba ha mint Véd Angyalim tőlem távol álnak! – – s
fájdalom mast ezen bal sorsom még sulosodik; mert Leipczig Tiszte-
lendő Ur ki Kedvesim jól léttéről gyakran meg vigasztalt, Somogyi
uttjaitól magát fel mentvén ki tudja mikor halhatok felölők? – – 's
így ezek után örökös agodalom 's nyughatatlanság közt szenvedek.
– – De mi dolgainkba úgy el vagyunk késve hogy Somogyba ez idén
15 már le nem mehetünk; mert Férjemnek mast is Köszögre kellett
menni Édes Uram Atyám parantsolatja szerint a' Procatortólünk
járandó 100 for[intt]al meg ajándékozni; én pedig azt Somogyba sze-
rettem volna le vinni; mert mast sokkal egészségesebb vagyok mint
máskor. De használtam is ám minden idők viszontagsági közt is két
20 féle fürdőt: először szent Lászlót; utóbb¹ Ugodit itthon pedig
mindég meleg málvával burognak; nem tudom mellik de érzem
hogy használt. Ugodba harmadik éjél majd meg haltam, egyszerre
mint a' Cholerás² úgy lettem, segedelem nélkül egy nagy kastélyba;
fent csak nem egyedül szoba leányommal bé zárva. De szerentsémül
25 más nap jött Tseresnyés Fő Fisticus Ur látogatásomra, 's egy kis
herbaté után jobban lettem, a vizet pedig mértékletesebben ittam. Itt
bajlódtem a' leg hidegebb essős időkbe két hétig; akkor jött értem

¹ utóbb [th. emend.]

² Cholerás [th. emend.]

kotsisom azon szomorú hirrel hogy Férjem mióta tőlem haza ment
 mindég beteg; mert ő is néhányat ivott a' savanyó vízből és egyszer
 30 fürdött úgy ment el tőlem; az erős víz ő benne is az epét úgy fel za-
 varta hogy már az utban igen rosszszul lett, 's még is én nélkülüm
 sénlődöt két hétig; veszedelmes sorvasztónyavalába e' jó Lélek hogy
 engem Curám közbe megkéméljen csak akkor küldöt értem midőn
 35 már magához nem bizot. Én ijed[!] még azon estve Pápára mentem a
 Doktorhoz, de mivel a nyavala néhány napok múlva a' mellére adta
 magát, későre tudot szegény ki tisztulni. De már Hálá Istennek túl
 vagyunk a' veszedelmen, újj erővel vesződünk gazdaságunk körül
 melly az idén nem kevés bajjal járt, s még is kevés a haszon, kivált
 gabna és széna igen szűkőn van, sarju több de rossz,³ mellel a' sok
 40 esős időkbé úgy el késtünk hogy talám el sem tudunk vetni mivel sz.
 Mihálykor a' Foréntos jószágot is ált adta a' Vajda 's ismét most kel-
 let 1000 foréntot ki fizetnünk; ezeret Sz. György⁴ napkor kell, így
 tehát az idén mind a' 4000et le kell fizetnünk; igaz nagy magunk
 meg huzásával történik; de még is jobban szeretem mintha még 3
 45 esztendőre jöt volna birtokunkba. Többi panaszim közé tartozik még
 a' szegény Baksa is mert úgy el verte a jég hogy egy szem jó szőlő
 sem volt ben. Hogy pedig ezen tsekély kis lent így küldöm meg en-
 gedjen Édes Asszony Annyám! mert szolgálóim többnyire betegek
 voltak; a' sok rossz idő pedig másokat is olly igen el késleltettet
 50 hogy napszámost sem lehetet kapni; mint hogy az idén Hetyén sem
 diszlett semmi úgy ez is soványobb mint máskor, de még is szála
 szép lessz ha jól meg munkáltatja Kedves Asszony Annyám. Több-
 nyire midőn magamat Drága Szülőimnek nagyra betsült
 kegyességjébe ajánlom, vagyok és maradok
 55 Tiszteltt Uram Atyámnak
 's Asszony Annyámnak kéz csókoló leányok
 Bersenyi Lidia mk

³ de <.> rossz

⁴ Sz. <Gy> György

**365. Barcza Károly – Berzsenyi Dánielnek és
Dukai Takács Zsuzsannának
Hetye, 1833. okt. 17.**

Nagy érdemű különösen tisztelt kedves Uram Atyám
's Asszony Anyám!

Ezen jó alkalmatossággal édes Szülőinknek egynéhány Soraim-
mal udvarolni szándékozván, jelen való állapotunkat rövideden le
5 irni el nem mulaszthatom. Lidim, bátor a' sok alkalmatlan essőzések
miatt a' Sz: Lászlói 's Ugodi ferdőkről a' multt Augustus Holnapban
igen meglegedetlenül tért haza: mindazáltal hálá a' Gondviselés-
nek! most egészséges és örömmre jól néz ki. – A' termésünk gaboná-
ban 's szenafélékben mind Halimbán, mind Hetyén a' tavaszi tartós
10 szározás miatt csekély, de jó: a' sarju mind itt, mind amott diszlett
ugyan, de Nagy Asszonytól fogva szinte Sz: Mihály napig a' napon-
kint való majd lanyházó, majd zápor essők közbe jöttével, mind ez a'
takarításban elkövetett iparkodásaim ellenére-is nagy részben a'
láp helyeken csak úgy rothadt el; jót a' két helyen tíz, tizenöt sze-
15 kérre valót alig takaríthattam. A' kukoricza elég fejessen mutatta
magát, de éretlen a' multt Héten másokra nézve meg kellett szedetni.
A' szőlönket a' jég a' multt Augustus Hónak végén el verte; egyedül
a' krumpli diszlik, melynek szedetésével éppen most foglalatosko-
dom Hetyén. A' birkáink hálá Istennek! még egészségesek; – az őszi
20 gyapjut 80 Fton a' bárány gyapjut 90 Fton adtam pengőben. A' Sz:
Györgyi Horváth Uraságnak egy nyiretü gyapjút, a' mint a' Somlai
szüretre utazó számtartójától Tüskevározt értettem 150 Fton kérték
pengőben; e' szerint méltóztasson édes Uram Atyám az egy nyiretü
gyapju eladásban vigyázni, 's tanátslanám azt a' tavaszra hagyni. –
25 Az idén jobban úgy elrothadt, mint meg száradt sargyúval birkákat
teleltetni sem tanácsos; a' birka meg érdemli a' leg jobb száraz ta-
karmányt; különösen ellés idejére ha javallani bátorkodhatom, méltóztasson édes Uram Atyám a' legkorábban takarított szénáját, 's
esső nem verte, de meg száragatott sargyuját hagyatni; vagy zabot
30 seczkával a' birkáknak adatni.

Mivel az alkalmatlan idő járás miatt gazdaságunk mellől eddig nem távozhattam: a' betakaríttatást már most naggyából el végezvén, holnap fogok Kőszeghre a' Prokátorhoz megindulni, 's kedves Uram Atyám rendelése szerint a' közellyebb multt Sz: Mihály napig édes Szülőinknek járandó árendával fogok neki kedveskedni; kitől a' perekben ha valami Interessantot ki vehetek, tüstént levelemben fogok véle édes Szülőinknek udvarolni; mert az egész táj a' vetéssel megkésvén, azok közt megkéstem én-is; 's jóllehet Halimbán négy ekével, Hetyén pedig három ekével dolgoztatok, még-is amott a' vetésnek mintegy felén, itt pedig mintegy egy harmadán vagyok, 's a' reménylhető enyhüttebb időket hihető azzal eltöltvén, méltóztassanak megengedni, hogy Lidimmel személyyessen alázatos tiszteletünket édes Szülőinknek ez Őszben alig tehettük. –

Többnyire tapasztalt betses édes Szülői hajlandóságaikban 's kegyekben ajánlott, édes Szülőinknek kezét alázatosan tsókolván, 's a' kedves Testvéreket szivemből tisztelvén, tellyes tisztelettel maradok

Nagy érdemű 's különösen tiszteltt kedves Uram Atyámnak 's Asszony Anyámnak

Költt Hetyén October Hónak 17^{kén}
50 1833 holtig tisztelő fajok
NagyAlásnyi Barcza Károly mk

366. Berzsenyi Dániel – Berzsenyi Lászlónak
1833. dec.

[Atyai oktatásban részesíti.]

367. Berzsenyi László – Berzsenyi Dánielnek
Pozsony, 1834. jan. 5.

Kedves Édes Uram Atyám!

A' mult holnapban hozzám intézett betses levelét háladatos köszönettel vevém, 's atyai oktatása bajaimat – mellyeket az idő már kezde felejtetni – egészen orvosolta. Mióta Somssich feljött ebédem nála van, – iparkodom hogy bizodalmát meg nyerjem, noha temperamentumommal nem kevésbé kell küzködnöm, 's tsak ezért nem mondhatom magamat boldognak. Azon hírek szárnyalnak hogy Bétsben még most vették tanácskozásba az Urbariumot, 's továbbá hogy a' diätának Aprilisba vége lenne. – Egyébbberánt semmi nevezetes sem történt.

A' jövődömbben mesés setétségnél egyebet nem látok, 's így a' diäta' végét sem kívánom.

Minthogy M[é]l[tósá]gos Báró Splényi Ur azon bizodalmánál fogva – mellyel Kedves Drága Uram Atyám eránt viseltetik – felszólított, hogy azon atyai jóságát mellyet tölem soha meg nem tagadot[!] ki kérvén, könyörögjek Kedves Édes Uram Atyámnak 's Kedves Testvérimnek hogy ki tudakozván írának meg nékem: hogy néhai Újfalusi István özvegye néhai Lengyel Maria öreg Lengyel Jó'sef leánya successorai javait kik birják jelenleg? a' jóságok mellyek Lengyel Mariát illették ezek: egész Lelle, 's részei Buzsák, Kadarkut, Gige, Hentse, Viszló, Tabb, Hedrahely, faluknak, – továbbá Putsár Visnye, Kápolnás, Széplak, Péntekhely, Bábony utrumque Gamás, Kás, Nény, Gyöngyös, Kürtös, Bontorfertz, Bogád, item portiones in: Sz. Imre Szerdahely et Kika; – tehát hogy ígéretemet tellyesíttsen[!] bátor vagyok Kedves Édes Uram Atyámnak 's Kedves Testvérimnek könyörögni, hogy a' fent nevezett helyek birtokosait, ha nem mindannyiét is, de leg alább a' nagyobbakét 's a' nevezetesebbeket meg írni ne terheltenessnek. Melly kérésemet ha tellyesíttendik, ezen atyai 's testvéri jóságoknak újabb példáját örök hálával fogom venni, 's mellyért a' M[é]l[tósá]gos Báró is – ki azon birtokos Urakat egyezésre, 's auctió feladásra fel szólítani, vagy per-

25 gamra vállalni és reméllem, olly kiadást tudnék rendelni, a' millyen még hazánkban nem volt. Budán a' kir. universitas' typographiájában most egészen új, csak angoloknál divatozó alakú betűk öntetnek a' jövő évi Aurora' számára; ezekkel lehetne nyomtattatnunk.

30 Igen kérem kedves Uram Bátyámat, legyen szíves egy pár sorral tudtomra adni, ha hajlandó volna e kérésemnek engedni; ha nem, akkor természetesen az egész dolog abban marad; ha igen, a' többi rendelkezés Uram Bátyám' becses válaszáatól függend.

35 Mikor leszen szerencsénk Pesten? A' mult nagy gyűléskor hévvel ohajtók jelenlétét. Társaságunk' a' maga statutumait vette vizsgálat alá 's nevezetes vitatások keletkeztek 's féltünk, hogy néhány tagjainknak, kik a' józan felvilágosodás' és előbbre haladás' baráti, távollétök miatt csatákat veszítünk; de hála a' providentiának! a' dolgok jól ütöttek-ki 's a' statutumokban² történt változások most Ő felsége elébe fognak terjesztetni.

Becsés válaszáat elvárván, tisztelettel vagyok kedves drága Uram Bátyámnak

40 Pest, mart. 24. 1834.

szíves tisztelője
Bajza József mk.

² statutumokban [th. emend.]

369. Berzsenyi Dániel – Bajza Józsefnek

1834. márc. 24. után

Kedves Uram Ötsém!

5 Igen nagyra betsülöm szíves ajánlatit; de pirulva meg kell vallanom, hogy munkáimat újabb kiadásra, ámbár már régulta készítettem azokat, mind eddig nem tudtam egészen elkészíteni. Igen gyakran elfojtják bennem a gazdasági paraszt vesződéségek az egyébiránt is nagyon szunyáta irásösztönt s elértem már azon időt mellyben az ember „res omnes timide gelideque ministrat.[”]

10 Azonban ha élek a jövő nyárnak egy részét a Rudasban akarom
tölteni, s ha a cholera ismét el nem rezzent onnét, ott el is fogom vé-
gezni a mit e részben tenni akarok avagy tehetek: és akkor kérni is
fogom kedves Uram Ötsémet hogy bővebb tapasztalása szerint a ki-
adásban tanácsával élnem engedjen.

15 Addigis pedig éljen szerentsésen kedves Uram Ötsém s tiszteljen
meg engem ezután is nagyra betsült barátságával, ki is állandóan va-
gyok kedves Uram Ötsem[ne]k

szíves tisztelője
Bersenyi Dániel mp

370. Groff Károly – Berzsényi Dánielnek
Kőszeg, 1834. jún. 27.

Tekintetes Tábla Biró Ur,
Nagy Jóakaró Uram!

5 A' most le-folyt Törvény Szakasz alatt Te[kin]t[e]tes Uraságod-
nak passions Perében hozott Birói Itéletet, és ennek következésében
az általam béperesített Replicát ezennel közölvén, kérem, méltóztas-
son védelmét, ha még volna, a' jövő Törvény Szakasz' elejéig annál
is inkább vélem közleni, minthogy tiszteltt Uraságodnak ezen Pere
akkor minden bizonnyal Birói Visgálat alá mégyen. –

10 Actions Perére nézvest, szerentsém vagyon jelenteni, hogy abban
az Ellenfél magát a' Per érdemébe ereszkedvén, az a' jövő Törvény
Szakaszban meritorialiter fog folytattatni.

Ki egyébberánt betses favoriban ajánlott mély tisztelettel mara-
dok

15 Te[kin]t[e]tes Uraságodnak
Keöszeghen Junius 27^{kén}

834

alázatos szolgája
Groff Károly mp

371. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1835. jan. 21.

Buda, januar. 21d. 1835.

Sőt jogodat is megismerem kérdést ejthetned a Buda fővárosa színházában PestPilisSolt vármegye pártfogása alatt 1833beli november 1sője óta miként zsendülhető magyar színjátszat felől, te is
5 nyomosabban áldozál részt azon idealis logéhoz, mellyet a magyar akademia tagjai egész évre fizetnek. Tehát, hogy vagyunk? barátom. – Hja! „... *hijában, Nincs már magyar Buda várában.*” –

Ezt felelem neked átaljánosan, a mit nekem Székely Susi, erdélyi magyar színjátszóné 1825. felelt Pesten, itt Budán volt akkori két játé-
10 tükuk után, mellyen alig valánk 30-an. Találkoztam ugymint vele s azt kérdém tőle; szép Susi, mikor játszanak megint? Minek? válaszola, és elhallgata szomorúan. – Szavamra azután veté: „*Hijába’, Nincsen magyar Buda várába’.*” Akkor elgondolám, a 200,000 körülnyi magyarnak 1541b. Buda elestekor e tájrol Török
15 által elhurczoltatását; el azt, miként üldözék széltt Solymár, Veresvár, Dorog, Budaörs, Török-Bálint stb. magyar népét I. Leopold jesuitái mint nem az ő híveiket, a hogy 1616–1618 közötti hallomásból Lady Montaigne beszéli Péterváradról irt levelében, és, hogyan kellett azután mindenünnen e helyekre kapkodni uj lakost,
20 csakhogy lakó legyen, habár *Hanzelpekket*, Vudakeszit, Téténget s Vuda *ersit* mond is.

De most a pálmának teher alul kell szélszegések után is kiütni fejét, mikép ezen a Linné által ugy nevezett „növények fejedelme” az Andeseken fel felverekedik. Okkal móddal bölcsen kell elintézni a
25 sikeres időt, mellyben az ikerváros akármi más nyelvü becsületes iparkodó lakosát mind, egészen annak rendében magyarul lehessen Neked magyarnak honodban megszólíthatnod, mert a hogy eddig van, csupádon csupa visszásság. Még az ó-budai rongy-zsidóval sem a te nyelveden szólhatsz.

30 Miképen fenntartani hát itt a magyar színházat? „Ha emberei művészbek a németnél?” Igen! helyes! mert az olasz daljáték Bécs-

ben is leéneкли szétdalolja a németet, ámbár ennek az ausztriai császár évenként több ezer meg ezer pengővel akarja zengőbbé pendí-
 35 tetni hangulatát, noha mellyet Jósef császár német hazafi szerelme már európai hírének indíta. Tehát a magyar színész, énekesnő, baléto, drámai költér, zengély meg, az abból azon melegében lej-
 40 övöt is, egyszerre magához ugy igézze? hogy ámbár szeme előtt még a tökély, fülében cseng a bájolat, érzelmein még a kellem, azt legyen kénytelen mondani: biz inkább a magyarba járok én. És levíjon
 45 akármi más külföldi művészt is csak hamarjában? kit annyi meg any-nyi német város rajként ereget el. Ugy! a mit másutt 10 nemzedék fonaltított, nálunk nyomban artéziai kut szökellésével csillanjon elé, tudja Isten honnan. Az aloe virágzatának saját az ideje! Legalázato-
 50 sabban sohajtánám fel: ha a magyar király, kihez bizony hívek vagyunk, meg a magyart ápolná évenként más-más több ezerrel, mikép a felséges *Ré di Lombardia* Milanóban meg a *della Scalat* pótolja, melly 1778-ban úgy épült szentegyház helyére, miként e budait
 55 abból tétette Jósef császár játékszinné.

Talán most nem csak bérlett dőlőbe huzunk barázdát, hanem a
 50 magunk telkén magunknak a nemzetnek terem vetésünk. Már nagyobb foglalás, a főváros theatrumában mint miénkben lehetnünk. Előbb csak félválrol engedett néhány napot a városi theatrum vállalkozó; vagy másutt utalványoztak helyet, mint a kutyakomédiásoknak, s oda feledkezett vagy keseredett bé a magyar. Azért szánom rá
 55 most minden estémet, azok enyéim, tölthetem, a hogy' jónak látom. S nézetem összehangzik Pest vármegye játékszini küldöttségének buzgalmával, mellyel azt mondom én is, „ha megint markunkba szakadna ez ügy, akkor megint 50 év kellene míg uj nyom ismét neki
 60 esik, mert két nemzedék nem fogja hinni a sok akadály szét morzsolhatását; az alatt pedig mi katlanban maradunk, köröskörül a lang[!] összecsap felettünk.”

Az én feladatomban tehát vármegyei megbizatasom idejeig, evezgetni a hogy lehet, édesíteni nézőséget; a tökély, utóbbi koré. Pest vármegye játékszini küldöttségében Földváry Gábor m. alispán, Mérey
 65 László t[ábla]b[író], Sárközy Imre, Szentkirályi Móricz főjegyző, Nyári Pál aljegyző és a többi társ, minden kitelhetőben gyámolít en-

gemet itten télen csak egyedül bajlódót. De tréfával is győzzük. Ezek
 megegyezésével Bécsből hozattam három tánczosnét, s most az itte-
 niekkel közben közben kis baléteket adnak. Illyenkor előjáról egy-
 egy rövid színmű pereg le, s már néhányszor vala német polgárság-
 gal is vegyest színházunk zsufásan tele. A láb nyelvét látod, minden
 nyelvű érti, csak bejő hát, és a magyar művészséggel is megbarátko-
 zik. Nyáron könnyebben dalolunk, hid álltával szintúgy hullámszórt
 vissza Pestre gyakran a sok hallgatóság, én meg közötte oldalogtam,
 hogy itt-ott recensiót halljak, a mi néha olly tiszta! olly erére vágó!
 mert csak a hatást adja vissza. „Kántorné gyűjt, Megyeri csódit,
 Bartha hevít, „illyes mit mondanak s azt, hogy még is csak tetőre ér-
 hetünk. Az említett küldöttségi urak s én, hát, még mélyebb gyökér
 verhetés végett csak öntözőhez nyulunk, barátom; azok a koszorús
 Melpomenek kiket némelly tormaereszelő nagy fennnyen akar már
most elékomolyítani *mért* ugyan de nem mázsás jambusaiban, másutt
 is csak akkor ráznak meg, mikor egy Garrick, Siddons, Brockmann,
 Schröder, Eszlair, Talma tűnik fel. A mi sorunk átaljában a kevesebb
 svédé, dáné, de a Kecskemét és Izsák közötti fővény sokaságu musz-
 kánál is, kinek mívelésére pazarolva hányják rubeleiket a csárok,
 hol? a határaikon innen csapó nevű művészek fénye. Ej, nekem itt a
 hely’ mostani kívánságát okosság központosítanom, s többfélével
 mindennek juttatni egy kis ingert, hogy az meg pénzét juttassa
 közügyünkhöz, melly nálunk a nemzetitest lábfeje; sántálni fog en-
 nek levágtával, az az: ha csak mulatság volna is, minél azonban jóval
 több, legalább magyarul legyen; a közben, éltető nedv terjedez a lel-
 ken el. Oszmán, átaljában a művezetnek minden ága becsülendő, mert
 mindeniket lángész deríti. Képzelmeknek a nagy balét, az olasz
 ugymint és francia, sátoros innepe; a daljátékok vasárnapaim; a
 szavaló színművek pedig hétköznapiak mívésnapok. Nem de? sátoros
 innepen szebben öltözik a világ, bufeledésül tündérkertekben sétál,
 tánczol; vasárnapokon is kényére akarja kipihenni kilmulatni magát s
 mintegy neki üdül, hogy a hat mivesnapon örömelebb essék dolgo-
 zata, melly háza belsejét szilárdítja. Tahát mind a hárma, idves.
 A német és francia föld betánczolta híres Farkas mellett, egy
 székelyfi tánczművész van itt igazgatásom alatt, Szőlősi Szabó La-

105 jos, Háromszékről Kiskászonbol Kézdivásárhely mellől. Ez, olyan
 jo izü négyes hatos nyolczas magyart tanítgata már bé. Kedvesen fo-
 gadják mindig, kivált mikor szép hölgyek módosan neki öltözve lej-
 110 tik, s a tánczosok takarosán perdülnek. Hátha még valaha egy ügyibe
 való magyar táncz alakítatnék, gondolgom, mellyet társalgásivá
 vétetne kelleme. Mert az eddigi magyar táncz, mellyet ugyan hatal-
 masan festél barátom, még csak szilajabb erőteljé azon időkből, mi-
 115 dön a magyar nemesség nem szokta meg a városi lakást, s udvara reá
 nemzetileg hatni megszűnt. Várbol várba, helységi udvarbol
 ollyanba szánkázott vagy lovagolt a nemesség egymáshoz; egy héten
 egyiknél, más héten másiknál folyt a dőzsölés. Ugy rakta-ki a ma-
 gyar délczeg legény a hogy zengélye belőle kiösztonzé; neki a leány-
 120 zónak, megpergeté megforgatá, s ez megint magára úgy mörikált
 miként a zengelem és az ő illem érzete fejté. A keletiesen komolyító
 hosszu öltözet, a félbús magyar belső, büszke állást szökést engede,
 vígság szeszélyét sarkantyu pengés veré ki, melly nélkül a harczos
 lovag nem lehetett. S ekként kezdődék hajdanban a francziáknak
 125 meg szellengő szökellete, mire az ő könnyü véralkata szerzette
 zengelemnek lebegtelek csábhangjai; jött Lully, menuetet alakít,
 eltánczolja Verszailleban azt legelőszer maga XIVd. Lajos 1660b. s a
 menu, az apróztató lépésü *apróka*, európai lett. Olasz kitalálta, mert
 Lully, florencziai kukta volt, s franczia elterjesztette, miként majd
 130 saját *française*, *quadrille*, *tempête* tánczait. Millyen együgyün-
 jám bor, lepegő lehetett régenten a német táncza, midőn úgy kezde
 karongani kerengeni, miképen sermalmai, s milly! édesen
 ábrándoztatóva csinosult. Tetsző, mert egy-egy pár villanyozva
 érintkezhetik; könnyü, mert a nem tanulta hosszúkaputos mesterle-
 gény is el meri baktatni; kényelmes, mert pihenyei lehetnek, s az ér-
 135 zelmes *keringő* az eddigi robogó magyar tánczot is kikerítette
 csinosb teremekből; legyen az, mondják, toborzóké, azokéhoz va-
 lőbb a világon nincs párja.

De hát uj alakban visszakeríteni már! erre buzdítgom a jó
 Szőlősyt. Székely vértől sok kitelik, ismerem e lelékeny népet. Vesz-
 135 tesége a magyarnak, hogy azon faja nemzetileg elhanyagolva pang. S
 az én szeretett Szőlősym, biztatja magát, mert azt mondja, magának

is régen azon jár az esze. Uram, ejtém, a minap neki, ugyan rendes volna, ha egy székelly koma kereszteltetné a magyar társalgási táncz múzáját.

140 Soha annyi bajt, barátom, mint a mennyi színház igazgatósággal jár! Mert önszeretnek sehol nincs ennyi összetengelyzése. S ennyi phantasiás embert együvé szabályozni!

145 Színházon kívül, arra kér egy részvevő, „barátom, adassa már egyszer az én kedvencz darabomat is.” Játsszodják. Azt jegyzi meg egy másik: ugyan mit akar az az igazgató ezzel a koczipor darabbal? Harmadik ballétot kíván. Járják. Most egy negyedik dohog, ez már tudós: „Hát ez a magyar nyelv mívelése? hol itt a gondolat! Ötödik szól, ez Tanácsos: „Vigat vigat” elsavanyodik az acták között egész nap az ember, este kaczagni akarok.” Igaza van Nagysádnak. Telepi 150 hát eléggé felvidítja. De a hatodik meg, egy méhlázó ifjoncz, ezt sugja: Hát ilyen bohó Jankóra szóratja az Igazgatóság a vármegyei gyűjtött segélypénzt. Ez, imádottnéjával akarna zártszéken szépen egymás mellett sohajtozni. Az eredeti hetyke költér aggatódzik: „Mikor adatja már¹ kegyed, művem, hiszen a nézők abba, omlani 155 fognak.” Adatik, s a nézők szétnéznek és kibomlanak belőle. Most jó a fordító gyerek, mint nyolczadik. Láss a tekintetes ur! megmond- tam, több hasznót hajtana az én fordításom. Ezt is leforgattatom a szinpadrol, s az alatt megfordulok a földszint urai mint jó barátim között. „Ejnye, veti itt három is egyszerre, be teli van ez a fordítás, 160 németességgel, hát csak így javítja ki? a tudós társaság küldöttsége.” Barátim, felelem, egy-egy hiba mint a csik úgy siklik el szem elől, eleget kijegyzenek; azon küldöttség közbejötté nélkül soka játszhatatlan volna, mert magok a színészek is eddig, olly elegy- belegy szólamhoz szoktak, hogy nyelvük, a javított sor helyett is 165 csak az elébbi rosra jár; tömegben kell ujulnunk nyelvünkhez.

Az igazgatottak között, így fenyeget az éjikirályné: Tekintetes Igazgató ur, ha ide hozzanét, én elhagyom e színt, mert az nekem ellenségem, én vele nem játszom. S legalább csendesedtéig halad amannak meghívása. És most azt gondolja, kikaptam az igazgatón;

¹ mát [sh. emend.]

170 többre hág dacza, ezt izeni: hijába kívánja a nézőség felléptemet,
 eleget játsztam e héten, a jövőn pihennem kell. Az igazgató így ír
 neki: Kegyed havidijából tahát a törvény 5 forintot huz le. Felelet:
 Majd meglássuk. Az igazgató hozzá megy: Franczka! kiált rá. Fele-
 let: igen, igen, hát játszom. Tens ur! jelenti egy másik nő, én szegő-
 175 désem kitelése után csak úgy maradok meg, ha urat is felveszi.
 „Igen, de azt nem szereti a nézőség, szép legény, de Válaszul a
 biztatás: majd bele okik. S kevés fizetéssel ugyan, de még is meg
 kell tartani urat, mert ha barátnéja utána keseredendik, Tolnát
 Baranyát összejárhatod, olly kelepelő, olly szatyor, noha különben a
 180 legcsendesebb s rendet-tartó, nincs. Arra igazi született talentum.
 Szerencsére a nézőség haragát ... ur, maga viszi el magával, mert
 háladatlan leszen gondoskodónéjához, s tovább áll. Ujra *Tekintetes*
Ur! hallszik, egy szép menyecske szép kérése megkezdésén „a ruha-
 tárban nincsen ollyan szép kis kötény, meg sarkantyus topány sincs,
 185 az én fizetésem pedig csekély nem költhetek magam rá, méltóztassék
 hát vetetni, különben holnap nem tánczolhatok. Igaza van, szépen
 szedi lábait, s az Igazgató, sarkantyu, kötény s mindenféle pillangó
 vétető is leszen. – A cselszövény színésze, kikéredzik a törvény alul,
 hogy ő nem tanulhatja meg szerepét, ámbár részt vett kiosztásában s
 190 akkor elvállalta, de „jelenti 5 nappal elébb.” Az nem lehet, feleli az
 igazgató, az ur példája a többin is rontana. A cselszövényes, pártot
 csalogat mérgében. „Ez az igazgató, zsarnok, azért szigorú hozzánk,
 mert felülről, mint királyi kinevezésü országos hivatalbeli, intést ka-
 pott, hogy azon móddal oszlasson szét bennünket. A gazembernek,
 195 jól a fejébe kellene ütni ezért bádog kalapját, melly ötet játékában
 védi, mivel hiszen elég budai excellentziás ur, királyi tanácsos tart
 loget, s télen leginkább csak helytartósági kamarai magyar tisztség a
 résztvevő, és még is olly maszlagos váddal elszínelni a maga rend-
 bontását, úgy mocsárítaní tiszta vizet s abban éjjel horgászva uszítani
 200 kétkedőket kormány ellen, zuzásra méltó pizsoklelkűség, holott csak
 a tiszta rend viszen tökélyre s győzelemre. Hanem türni
 kell az esti 6 és 10 óra közötti kedvenczet – érzi ő azt, azért meri ne-
 ki bocsátani dühét. Már itt, ugy-e, barátom, kebelerő legyen az Igaz-
 gatóban, zurzavar közé is csak szórni a nemes áldozatot, az igazán

205 csak hazafiúit, melly még saját pénzbe is kerül, mert ki fogadna el
itt? még most igazgatói² díjt. Hanem a hazafiúi erény mint minden
egyéb erény, csak akkor az, midőn vérződvé teljesül. Álljon csak 4–
5, már jól rendezett magyar színház, könnyebb leszen felcseréléssel
210 zablyatövéen rántani az illy hámból kirugó csődör genieket. Még egy
baj. A jó színész neje, színpadon csak olyan né, – feköttő buba; a jó
színészné férje, csak ilyen né – fajankó. A Lendvay pár, véletlen
nagy szerencse, a Bartha pár is az lehet.

Hát mikor, itt még most ezen uj megkésértő csemete ültetvényre
a kritika jó nyomtatásban, és nem leszedett patkóval, hogy a tiszta
215 szem vigyázva választassék el törekétől, hanem buzát szalmáját
összetörekelve, s a hajtó kezében, csinnyán suhanó ostor helyett, szó-
ró lapát nyele. Koke szereplője, iskolapajtása Munkácsynak, ez an-
nak hamar hiszen, s úgy *rajzolja* nyársát a mint pajtás uram forgatja.
S egy, szegből-suttomba hányódó prókátorka ezt veti most: Bezzeg
220 megadák az Igazgatóságnak, mert e pervesztő, a directionál jobb fi-
zetésbe akarta dirigálni színésznéjét kit szeretgetni akart s ott is itt is
vesztett. Az izgató, büszkén lépeget, ugy a hasondicsérettel felbéllelt
egyket pajtása, a többi bántott színész olly ijedve fut össze, mint a
jámbor juhság, menykő csattanatra. Külön pedig egy kezdő színész
225 *kisasszony* sirva-kaczagva jó az Igazgatóhoz. „Tens Ur! szóljon ké-
rem azzal a csuf kritikussal, ne fészülje ki egészen a hajamat, hiszen
majd mi sem marad; okosabb itt a mi hajfodrászunk, az csak azt ve-
szi le, a mi ugy is elhullana, tisztájából meg szép fürtözetet fon. Ugy-
e szépen áll az enyém?” Ez a leány a világon, mondja erre az Igazga-
230 tó *csak* kaczagva, uszni tanul s hullámokon is keresztül tör, érti már a
művészi pályát.

S én is, ez érzettel nem fájlalom, hogy e zsibongó társaság
esedezvényét Pest vármegye KKhoz és RRhez én irám; csakugyan
több a jó akaratu benne, *bella donna* pedig mindenütt van. És gyö-
235 nyörködöm valami sajátság kifejlődésében a magyar nézőségeből;
igazán, *több veszett még Buda vára alatt*, a gyökér még nem reves:
kihajt. *Éljen, helyes, halljuk*, kezde itt is, áthozással, kihangzani, s

² igazgatói [sh. emend]

miért ne? Ujra, külön új fejlemény; lesz talán még: fuóra helyett is
 240 más, ámbár az ezzel és *bravi*-val felnőttek a magyar kisudaradást el
 akarják nyomni; azok, mondják de ákul: *sunt usu recepti*, de feledik,
 hogy *Vivat* megholt s már csak a német *fifat*-oz. A magyar nyelvszel-
 lem látom, havasi csergeteg, partjára sodorja ki a nem hozzávaló be-
 léhullottat. És egy nemzet a másikat örökre csak az ő jászoláshoz köt-
 245 né? A magyar kiömlésben, angol, francia, amerikai látogatók kik
 velem mint egyik igazgatóval megismerkedének, igen gyönyörköd-
 tek; átaljában azok, minket jobban fel tudnak fogni; náluk is van
 közélet s még kifejtettebb, itt hát sarjaikat lelék. „Németbe, mondák
 ezek, azért nem mennek Pesten, mert azt annak különhonában látták,
 Magyarországon magyar nemzetiség érdekli őket”, s magokkal vívék
 250 ama szavak megtanulását. Az az élénkség, zajgás, az a legkisebb
 szabad kivillanásnak kizengő megtapsolása, midőn nekik
 megmagyaráztaték, azt mondatá kettejével: E tűznek csak okos veze-
 tés, itt saját ujjulatu míveltségnek van ere. Hanem, kivallom, néha-
 néha megszeppent igazgató uram, e tűzön, hogy kéményen is kiront s
 255 persel, mit? nemzeti becsületet, és majd betyár csárdává keresztelik a
 magyar színházat, hiányait leső ellenei.³ Hálá Istennek! még nem
 piríta gyalázat. Egyszer, késtek a színműhez fogással, tömve volt
 minden hely, s a sűrű karzatról hallom: *le vele*. Fel én magam, ha-
 mar, az ifjak csoportjához, „Urak! mondám, a magyar név becsületé-
 260 re kérem” ... Megmondtam ugy-e? vág az egyik már itt közbe S
 felfogadák, hogy soha nem leszen csendzavar, ők nyomnák el, ha
 eredne.

Francia hajfodrász bizonyolá egyszer előttem Kolozsváratt,
 hol az, a hadifoglyok közül magyar nő férjeül marada: *Mr, croyez-*
 265 *moi, jamais un français, ne peut être impoli; d'être français et poli,*
*c'est synonyme.*¹⁾ – Uram, higgye meg kegyed, francia soha nem le-
 het *impoli* (talán, illetelen) francia és illemes lenni, azon egy,
 hasonszó. Az Istenre, szeretnék barátom, megkérni minden magyar

³ ellene [sh. emendálva a negyedréti kiadás 298. o. alapján]

¹⁾ Hát *polisson* mit vétett? mondám azonban neki, hiszen az is *poli*-val kezd-
 tik.

270 ifjut, mikor a világba indul, úgy viselnie magát, hogy magyar lenni és becsületes, illő maga viseletű vagy *illemes*, ugyan az legyen. Soha se olvassa Orczy Bugaczi csárdáját, soha ne higgye Kazinczynak, hogy abban a magyar életbölcseiség.

275 De, mit jegyzesz meg itt? *Poli* és *impoli*, meg *gentil*-ra s a német *artig*-ra nincsen szavunk. A francia anya mindig így inti gyerekét: *soyez gentil, soyez poli, mon enfant*; a német anya meg: *Sei artig, mein Kind*. A magyar anyának, gyönyörű kifejezése ugyan, ez: *Szép* *pen* viseld magadat édes gyermekem, hanem a mellett a *poli*, *artig* még egyéb. *Simán?* ez magyarban ravaszságot is értelmez.

280 Ezt én szeretném egyszer bővebben izekig fejtegetni. Hanem már úgy is, csak nyult és nyult e levelem, pedig közleni akartam még Veled, igen jó hatásait Kisfaludy Károly színműveinek; Veled illyet hasonlóan megkésérteni vágyottal. Oh, sok helyén mozog annak a theatralis izom, csak még tíz évig élt volna! legalább, vezethetni kantárvatát miként Phoebus, nem phaetoni fékszaggatással. Belterj 285 bizony sok benne, s most volnának, remekeink¹⁾. Eléakartam adni miként fogadák Várnászt kétszer, Fáy András Bátoriját csak egyszer; még szólni vágyám Munkácsynak „Garabonczás deákjáról,” mint első paródiáról, mellynek többszer adásán pénztárunk 1400 váltóforint körül nyert. Igen rajta valék, hogy illyen honi erők fejtekezései 290 lennének színházunk domborművei, s a fordítás hát csak homormű, egyéb meg háttéri multság. Természet szerint Zrinyi Körnertől, Szemere csinos jambusaiban lön adva, s nem a homokos próza; és örömmre a jambusi szavalást Fánccsy, hamar kitünően vette által.

295 A *Vétek sulyát* én még 1829b. trochaeizáltam, de nem játszattam, nem volt fiú hozzá. Macbethet Bartha választá jutalomjátékául. Mikor lesz megint olyan Lady, minő abban Kántorné.

¹⁾ Guzmics, még azon idejében, midőn az apáti aranykeresztet játszás el nem szédítette, melegen méltolá sikereit, igazán kitevé hiányait hosszabb kritikában, de a melly elsikkadt.

372. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1835. júl. 9.

Berzsenyi Dániel rendes taghoz.

Elölülői elrendelés szerint ezen évbeli nagy gyűlésünkre a' megjelenés napja Augustus 31^{dike} lesz, az ülés kezdete pedig September 1^{seje}.¹ Mihelyt ez iránt a' Főherczeg Nádor 's Pártfogótól² a' válasz megérkezik, indulni fog a' M[éltóságos] Gr. Elölülőnek meghívó levele.

Jó előre kívánom hivatalosan tenni emlékeztetésemet a' tulsó levélen álló jegyzőkönyvi kivonat megküldésével, melyből a' határozatnak első pontja a' 200 darab³ arany elítélésének ezutáni szabályozását kívánja; a' 2^s pontra nézve pedig az osztálybeli 1834^b kijött magyar könyvekről szóló tudósításnak hozzám a' kijegyzett időre küldetését kérem.

Tisztelettel szolgál

Budán Julius 9^d 1835.

Döbrentei Gábor

Jegyzőkönyvi kivonat.

V^d nagy gyűlés, 10^d ülés, November 11^d 1834.

LXXI^d. pont.

Indítvány tétetvén az iránt, hogy a' társaság' évenkénti nagy jutalmának mikép kiadása iránt egy bizonyos, a' dolgot kimerítő rendszer állítassék fel, felszólítatnak a' tagok, hogy / e' tárgyra nézve a' VI^d nagy gyűlésre elkészülten jelenjenek meg. Addig is határoztatik, hogy az osztályok, 3 héttel a' nagy gyűlés előtt küldjék be az illető évbeli munkákról okokkal ellátott tudósításaikat.

¹ 1^{seje} [a másolatban kihagyott sorszám pótolva a RL kézírata szerint]

² Pártfogórol [th. emend. a RL kézírata szerint]

³ drab [th. emend. a RL kézírata szerint]

373. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1835. júl. 25.

Nikla, július 25. 1835.

5 Kedves barátom! Elszomorodva pillantám meg igen fősvény so-
raidat; de csakugyan hamar megbékültem, mihelyt meggondoltam,
hány felé vagy tépve és szaggatva s melly kevés szabad óráid
vagnak. Fájdalom, hogy minden erényeink jutalma csak az, hogy
azok által még nagyobb szolgásgot nyerünk, s fájdalom, hogy én is
minden szabad birtokom mellett is, csak olly szegény helota vagyok,
kinek ritkán jut csak egy félig szabad óra is.

10 Így tekintém én a te hosszú hallgatásodat és rövid leveledet, s így
tekintsd te is az enyimeket, s hidd el, ha adhatnék, nem annyit adnék
Néked és Társaságunknak, mint a mennyit adok.

De szomorú az állapotom: fiaim elhagytak s magam viszem a ré-
gen megunt terhet, s nincs elegendő erőm avagy elszántságom ma-
gamról azt lerázni.

15 Azonban mivel a mult gyűlésen eléggé tapasztaltam, hogy a jobb
ügynek védelme csakugyan megkívánja az én jelenlétemet is; tehát
bizhatol, hogy ezentúl az ottani megjelenést nem üres ceremóniának,
hanem olly kötelességnek nézem, mellyet nagy ok nélkül félretenni
nem fogok.

20 Mast a Kritikárul készítek egy kis értekezést. A publicum' józa-
nabb része egész Literaturánkat tsupa harlekinádnak nézi és nevezi s
hogy én ezen harlekinádnak kedvelője nem vagyok, ki akarom jelen-
teni, mert valójában nálunk maholnap gyalázat lesz az írók közé tar-
tozni.

25 Így tehát öllelek szivemből 's kérlek egyszersmind, jelentsd
Kállaynak szíves tiszteletemet.

régi barátod

Bersenyi Dániel

30 P. S. En csak a mult télen olvasgatám meg Kisfaludynk és Vö-
rösmartynk munkájit, s bámulva láttam azokban a sok népdalokat,

35 melly nemérül a Poesisnak én még semmit sem tudtam, s most lát-
tam, melly bakot lőttem, midőn én neked illy ujmódi népdalok he-
lyett valóságos régi paraszt énekeket küldöttem! s csudáltam, hogy
Te engem észre nem hozál. Azonban hagyjám; mert meglehet nem is
hozhattál volna engem annyira észre, hogy illyeket irjak. No no,
most értem, hogy az illy új csudák mellett valóban igen avult porté-
kák az o iskola portékáji. Isten veled!

374. Döbrentei Gábor – Berzsenyi Dánielnek
Buda, 1835. nov. 20.

Buda, november 20d. 1835.

5 Arra kérél innen bucsuztodkor, tudósítsalak olly hosszan, mint ez
év elején, mostani visszatértemkor; első levelem hát azóta, Hozzád
megy, de megint csak reppentve. Sirok az idő hamar enyésztein, ha-
lomban előttem a sok tenni való.

10 Kassa levéltárában ezen országszerűeket találtam „Pest városa
tanácsának Kassáéhoz 1610b. augustus 22. magyarul irt hivatalos
levelére; a szepesi kir. kamara Kassához magyar rendeletét küldé
1599ben october 5dikén; Telekesy, Zay, k. főkapitányok ugy irtak e
városhoz; – Thurzó György, nádor is így 1610b. Hajdanba belévilá-
gítás már ez is, mert ennél fogvást a több kir. várossal hasonlóan
nemzeti nyelv tárgyalatott sok tiszti dolgot; vármegyékkel épen. S
előre látom, efféle keresgéletek egész lobogó szövetneket
gyujtathatnak végig az országon, csak vegye osztán akademiáknak
15 e gyűjteményét, s lássák vármegyék és városok, hogy nagyobbára
csak az kívántatik vissza, a mi már volt. Hiszen ezekből csak husz
adat, a mi a több elveszettből elékerül, győzőbb leszen két hónapos
vitánál s 30 koncra irt felelgetéseknél stb.

20 Van csergeteg, zuhogva meginduló, de majd egy hasadékbba vész.
Azonban föld aluli hosszas futtából, sziklák közül, mellyek fedni
akarnák, furószik ki megint rohama, más patakokkal szélesül, s újra
nevet adat magának. Illyen legyen nemzetünk. Nem deák hanem

25 magyar nemzet koronáz magyar királyt, semmi más népnek nincs
annak koronája birodalmában, vele tanácskozó országgyűlése,
közösjoga, csak a magyarén a cím. S az okos becsületes vendég,
önhasznára jó neveltséggel viseli magát a szives ház uránál, ki azt
meg úgy, örömet karolja.

375. Berzsenyi Dániel – Döbrentei Gábornak
Nikla, 1835. dec. 3.

Mikla, december 3d. 1835.

5 Hogy tudományos utazásodat szerencsével végzed, annak igen
örvendek, de örvendek annak is, hogy a mult nagy gyűlésben
collegámmá lettél; nem csak azért, mert így szabadságban többet ad-
hatsz literaturánknak és barátidnak, de azért is, mivel így minden bi-
zonnyal többet adhatsz magadnak is Reménylem érzeni fogod
10 azt is, hogy a szabadságnál szebb dicsőség nincs

A jövő nyár elején látni foglak. Mig pénzemben tart Budán fogok
fürdeni, mert ez idén nagyon megrezzentett hypochondriám vagy va-
lami májfájásom s nem merem többé a fürdést elmulasztani. De,
10 egyébiránt is ottan tudok legnyugottabban dolgozni s reménylem ott
el is tudom munkáimat az új kiadásra készíteni.

Addig is pedig kegyeidben zárt, baráti szeretettel öllelek s mara-
dok tisztelő barátod.

Bizonytalan datálású levelek

376. Berzsenyi Dániel – Festetics György ügyvédjének 1813 után fogalmazvány

Nagytekéntetű Fiskális Ur

Minthogy Feleségem testvéreivel mind eddig a' capitalisokat¹
tökéletesen el nem oszthattuk

- 5 Azon Chartabiancának foglalatjával, mellyet Házos Úr által ve-
lem közleni méltóztatott ez utolsó punctumot kivévén igen meg elég-
szem. Ezen punctum ámbár igen ártatlannak tetszik, a mostani
környül állásokban igen ártalmas lehet. Mert ha én azt ma acceptá-
lom, hogy a pénz nékem bizonyos időbeli felmondással ... hogyan
10 excipialjak hogy reserváljak holnap magamnak ha ezt nékem le fizet-
tetik holott tudjuk azt hogy most mindenek az által salválják, vagy
legalább salválni gondolják pénzeket midőn capitálisaik lefizettet-
nek, hogy magoknak reserválnak? Ha tehát Ő Excellentiájának meg
határozott akarja ez, hogy az ... eredeti Chartabianca felcseréltes-
sék, ne legyen terhére Fiskális Úrnak ezt a szükségtelen 's tán ros-
15 következésű punctumot ki hagyni. Tökéletesen hiszem hogy a nagy
kegyelmű Gróf nekem káromat nem kívánja 's hiszem azt is hogy az
én atyai gondoskodásomnak meg fog engedni. Mert ez a' pénz egye-
dül gyermekeimnek levén ... szentebb mindenemnél. Hogy ha pedig
20 Ő Excellentiája még azzal is kívánná nagy kegyességét tetézni, hogy
a Charta biancanak felcserélését még egy kis korig halasztani enged-
né, még sokkal nagyobb le kötelezéssel venném. Mert reménylem
osztózó társaimat kik a legrégibb 's legbecsesbb capitalisokat, ma-
guknak ragadozták, a jövő ősre az osztálynak rectificatiojára fogom
25 kényszeríteni s következésképpen addig szeretnék mindent intacte
hagyni. Mert ki tud a sötétben botlás nélkül járni?

¹ capitolisokat [sh. emend.]

377. Berzsenyi Dániel – Ajkay Jánosnak
1813–1815 között

Kedves Uram bátyám.

Ha mind azok nem történtek volna is a' mellyek történtek, ha mind azok nyilván volnának is előttem, a' mellyeket közös dolgainkra nézve tudnom kellene és a' mellyek mind ekkorig el vagynak előttem rejtve, mégsem teljesíthetném Uram Bátyám kívánságát; mert
5 levélben sem osztozni, sem osztályt rectificálni nem lehet; kettő között sem s annyival inkább 7 között. Igaz ugyan, hogy én azt mondtam, hogy ha Prusinszky Urnak vissza kell fizetni, tehát én ötöt a' successionalis pénzből fogom kielégíteni, de azt mindenkor hozzá
10 mondtam 's most is hozzá mondom, hogy én ezt csak akkor teszem és tehetem, mikor világosan látni fogom hogy így cselekednem szükséges; mert ha én így magános levélre illy defalcationokba ereszkedném, úgy rövid idő alatt az egész succesiot defalcálgatni lehetne. Ragaszkodom tehát jussaimhoz 's eddig való ususomhoz. Ha igazságot
15 kíván a Familia, miért nem megy annak rendes útján és módján? Én ezt sohasem kerültem 's nem is fogom kerülni sőt áldozatokkal kerestem és keresem.

Kértem a Documentumokat barátságosan 's törvényesen, olly Prócátort választottam erre nézve, ki az ellenfélnek addictusa lévén a
20 tüzet ne gyűjtse,[!] hanem oltsa, mert én az illy perlekedésben sem szivemnek, sem becsületemnek, sem kárainnak orvoslását nem reméltem 's nem kerestem; nagy magam megtagadásával, mint megbántott fél, a megbántók után jártam 's méltó fájdalmamat atyai kötelességeimnek alája vetettem. Mind ezekkel mit nyertem egyebet mint
25 idővesztést 's többről több költségeket és kedvetlenségeket? A Testamentum ugyan kiadatott de nem authenticice 's következképpen azzal egyebet nem nyertem, hanem hogy utam be vágatott, vagy legalább megnehezítetett. Én az Atyafiakhoz nyersen sőt gorombán is szóltam, nem egyébként, hanem hogy a' kik sem Istentől, sem tör-
30 vénytől nem félnek,¹ leg alább a megkeseredett ember gorombaságá-

¹ félek [sh. emend.]

tól féljenek 's némű-neműképpen tartózkodjanak[.] Ezzel sem használtam sőt kárt tettem magamnak, mert ellenségeimet vigyázóbbakká tettem 's újabb okot adtam sértegettetésemre. Via juris mentem, hogy kevésbé sértsek és az amicára időt engedjek, ámbár tudtam azt, 35 hogy via politica hamarabb 's bizonyosabban mehettem volna. Az Atyafiak nevettek 's örültek ennek, mert így időt nyertek arra, hogy engemet tovább is törvényesen 's nyilvánosságosan nyaggassanak. – Így minden lépéseim és próbatételeim káromra fordítván, eléggé tapasztalom, hogy én az Atyafiaktól semmi jót nem várhatok 's következőképpen nagy vigyázatlanság volna tőlem, legkisebb lépést is 40 tenni mind addig, valamig az egész dolgot tökéletes világosságban nem láthatom.

378. Horváth József Elek – Berzsenyi Dánielnek
1815 körül

Europához
1813.

Europa három nagy Fejedelmei
Kezet fogának, 's Mária mezejére ki-
5 Szálván boszút, – méltó boszút vesz
Fegyverök a' tüzesült csatákban.

Éjszak hatalmas Sándora hozza a'
Rettenthetetlen durva kozákokat,
Moskának árát kétszerezve
10 Viszszafizetteti Galliával.

Mint kölke vesztett bús oroszlány be vág
Elszányva,[!] népét megszabadítani
Vágyván, az elbúsult Boruszsus
Győzni, de halni-is eltekélve.

15 Szelíd Ferenczünk, mint Atya, gyermeki
 Köz'tt megjelenvén, kedves övéinek
 Boldog jövődöt, jó üdöket,
 'S enyhet ígér diadalmi által.

20 Mind öszve hárman fegyveröket csak a'
 Rég nyomva lévő emberi szent jusok'
 Új visszaállítása végett,
 És Europa javára fenyték.

25 Rémülly gonoszság! mert megaláztatik
 Vétkes dagályod: milliomm elnyomott
 Árvák, szegények, pusztá várok
 Ellened íme boszút kiáltnak.

30 [A'] vér-özön, melly általad ontatott
 [Bo]szút sohajtoz pusztá kietlenin
 A' harcznak, ott, hol vad dagályod
 Milliommokra halált okádott.

[A'] szent igazság lelke vezérel
 [A'] frigyre lépett nagy fejedelmeket,
 Europa bízzál bús igádtól
 Megszabadítt az igaz keresmény! –

35 Édesgetés.

[...], hol ezen jegenyék magasan felnyúllnak az égbe
 Meg meghajólván szárnyain
 [...] lebegő szélnek, 's hives árnyékkal mosolyognak
 A' nyár' hevében én reám.

40 [ho]l mély csendesség ringatja az alkonyodó szép
 Természet' édes bájait;
 [...] a' gondolatot hevesebb lángon szanaszét el-
 Repítti egy szent ihletés:

45 [...] hol az árnyéknak csendes szomorú közepében
 Áll egy magányos sírhalom,

Melly egy hív hölgynek, 's egy példás édes Anyának
 Emlékkövével kérkedik.
 [O]tt dagad óh Zsófi! gyakran kebelem, mikor a' nap
 Ott a' hegyek köz'tt elbukik;
 50 Ott, mikor a' bús hold halavány sűgári az égen
 Remegve széllyel fénylenek,
 [...] mennyi sohajtás nem reppen szomorú ajakimról
 Érted óh szép Kedvesem!
 Gyászba borúl szívem, szomorú helyeket keres akkor
 55 Midőn te tőled messzire van
 Pusztá kietlenség a' legszebb táj, ha szerelmem
 Sohajtva téged nem talál.
 Jersze ölembe tehát e' szép jegenyék hivesében
 Boldog magányunk' rejteke
 60 Tiszta szerelmünknek szabad ingert enged irígynk'
 Trucczára csendes karjain.
 Jersze ölembe Kegyes! nem rejt itt semmi gonoszt e'
 Kisded szigetnek kelleme:
 Bátran ölelhetlek, 's ölelésim köz'tt be örömmel
 65 Érzem szerelmes létemet!
 Hogyha birom szíved', mindent bírok édesem! – Ekkor
 Császár, Király, sőt több vagyok. –

A' Pénz.

70 Ki volt, ki a' föld' mély üregébe le-
 Szálván, veszélyes fényre talál vala?
 Ki volt, ki első pénzt veretni
 Kezde az emberiség' bajára?
 Boldogtalan fény! – Móta[!] az üst arany
 Díszben van, a' szent rény letapodva nyög
 75 Ínség, csalárdság, vér szopás már
 Semmi az emberi társaságban.

Fegyvert ragadtat számtalanokkal ez
 Pusztít, tapod, dönt, gyújtogat, és emészt,
 Országokat dúl, megvetéssel
 80 Templomaink' küszöbét lerontja

 Sok érdemetlent polczra emel, ledob
 Ollyant, kinek szép virtusi fénylenek
 A' vért tulajdon vére ellen
 Gyújtja, 's az édes Atyát fiára.
 85
 Letépi vérrel nyert koszorúit a'
 Dicső Vezérnek, földre teríti a'
 Királyi széket, hitszegőt tesz
 Pártot üt, és gonoszat segített fel.

 A' szent igazság számkivetésben él,
 90 A' szűz szemérem' leple lerántatik,
 A' hív Jegyest, hű kedvesével
 Préda gyanánt teszi áldozattá.

 Pénzért eladják tiszta szemérmöket
 Önnön leányok gyilkosi a' szülők;
 95 Pénzért eladják a' hazát-is,
 'S mostoha szolga igára kísztik. –

 Kemény bilíncset zörget az elhagyott
 Ártatlan, és a' dúzs gonosz élete
 Legjobb napokban foly. – Borostyánt
 100 'S tiszteletet nyer ama' tudatlan:

 'S a' bölcs szegényebb sorsa alatt fanyalg,
 A' nagyra kelt ész sírba temettetik;
 'S óh megvakult polgárok! – a' rényt
 Sárga agyag szüli nálatok csak? –

- 105 Hát a' mi nagy, jó, szép, helyes, és dicső,
Csak a' veszélyes pénz szüleménye az?
Csak ebben áll a' virtus, és nem
Ön maga bére-e ön magának?
- 110 Szent rény! ne haggyel! – Bár ha szegény vagyok,
Gazdagnak érzem pártod alatt magam':
Csak azt ne hadd, hogy jussait le-
Nyomja az emberiségnek a' pénz! –
- Elvárom ezen darabjaimról édes Barátom ítéletedet, 's ha talán
valami szépet, jót, vagy nagyot szülsz Te néked fogom köszönni.
115 Magunk nem vesszük észre gyakorta hibáinkat, 's azok észre véte-
lét, annyival szívesebben köszönnük egyenes szívű Barátinknak!
Élly frissen! –

379. Berzsenyi Dániel – fiai soproni professzorának
1824 körül

Különösen tisztelt Drága Professor Úr!

- Igen szégyenlem, hogy ily rossz fizetőnek kell lennem de a' sok
nyavalák és fatalitasok megzavarván gazdaságomat nem tehettem
egyebet, hanem be kellett várnom az új termést, mellyből kötelessé-
5 geimnek köszönettel eleget fogok tenni. Egyéb eránt pedig, noha
nagy megnyugtatómra szolgált az, hogy gyermekeimet egy olly
érdemes férfiú figyelme alatt láthattam, kiben szintúgy meg bízhat-
tam, mint magamban; de mind azon által kénytelen vagyok még is
ezennel Drága Professor Urnak alázatosan jelenteni, hogy azokat a'
10 jövő esztendőre olly helyre akarom adni, hol azok kénytelenek le-
gyenek németül is tanulni, mert a' mint tapasztaltam, a' német nyelv
vet egészen negligálták. Köszönöm tehát igen alázatosan Drága
Professor Urnak azon nagyra betsült szíves barátságát, hogy azokat
a' legszükségesebb esztendőkben uri házához méltóztatott fogadni 's
15 kérem egyszersmind, hogy ezen tapasztalt szívességét ne tagadja

meg tőlünk ez után is, hanem nyujtsa még tovább azzal is, hogy valami jó német szállást szerezzen nekik, hol a' mit eddig elmulattak ezután kipótolhassák.

20 Többnyire pedig az asszonyságot alázatosan tisztelvén, minden szeretettel és tisztelettel maradok

P. S. Hát bornak nem tudna e P. U. még odafönt valami helyett[!] és gazdát szerezni.

A Magyar Tudós Társaság titoknokától Berzsenyinek is megküldött körlevelek sablonjai

380. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele *Buda, 1831. júl. 9.*

- A' magyar tudós társaságnak ezen 1831-beli Junius 13-dikán tartott héti ülése elővevé a' mult Februarius 23-dikán volt nagy gyűlés határozásai nyomán, reábiztatásához képest a' magyar nagy szótár írásához szükséges készületek bővebb kifejtését. Minekutánna[!]
- 5 több ülésben Gróf Teleki József e' czimű koszorús munkájának „egy tökéletes magyar szótár elrendeltetése, 's. a'. t. 1817-b.” mint alapul vettnek első része felolvastatott, 's ahhoz némelly olyan jegyzések járultak volna, a' mik majd még a' nagy gyűlés eleibe terjesztetnek; némelly mások, mellyek a' minél előbb megkezdendő munka közeli-
- 10 tése végett minden esetre előre járulandók, a' vidéki társaktól is helybenhagyatások reménye fejébe, ezennel hivatalosan közöltetnek.
- Jónak látszván ugymint, minden tudomány-osztálybeli műszónak még a' nagy szótár munkába vétele előtti külön kiadása, azért: hogy jó 's rossz műszó mintegy kivált rakhelyen feltaláltassék, 's közülök
- 15 a' nagy szótár írása alatt a' válogatás véghez biztosabban mehessen; hogy a' nagy szótár elkészüléséig az érzett szükség valamennyire is kevesebbüljön; továbbá: hogy az Igazgató tanács helybenhagyásával közre bocsátandó példányoknak több értelmes hazafiakkal közlése után, vélekedéseket a' műszavakról a' társaságnak nem-tagjai is elő-
- 20 adhassák, 's a' talán nem épen jól kifejezettek helyébe jobbakat ajánlhassanak, 's így, mintegy az egész ország vévén részt országos köz tulajdona minél tökéletesb összeszerkeztetésében, annak gyanúja, mintha önkény 's makacsság akarná tolni a' nemzetre a' szükséges műszavakat – elsimuljon, sőt ezeket a' miveltségben gyarapodó
- 25 magyar mind nyelve természete, mind a' világos értelem megkivánása útján, új kincsül, szavai közé készebben fogadhassa. –

Ezeknél fogva, minden tiszteletbeli 's rendes taghoz, és olly levelezőhöz, kit e' végett bizonyos tudományosztály felkért, vagy még kijegyez, ezen két kérés intéztetik:

30 1. Ne sajnálja ezen felhívást kezéhez vevő tisztelt tag, tudományai nemeihez tartozó magyar könyveink czimét, mellyek a' magyar nyomtatás kezdete óta maig megjelentek, 's könyvsorokból, vagy literaturánk historijájából tudtára vagynak, feljegyezni.

35 A' mi azon czélhoz vezetetésért megteendő: hogy mindenik osztály kiszedje majd azokból tudománya műszavait, 's ábécze rendben sorzott deák vagy egyéb nyelv műszava előtétele mellé rakván, az azokkal akkép élt Író nevét, 's így, ha úgy fordul, a' magáét is utánnak tegye; ha mire pedig még nem volna magyar kifejezés, arra a' tag maga javalljon; vagy, ha épen nem lehetne még valamelly idegen műszót elnevezni nyelvünkön: ott üres helyet hagyjon, 's ez által másokat annak alkatására intsen.

40 2. Összeolvastván mindenik osztály könyvczimeit, midőn így többek feljegyzésénél fogva egy magyar ide tartozó munka se' lesz kifejtve, egyezzenek-meg az osztályok tagjai külön magok között, mellyik miféle könyvből szedje-ki a' műszavakat; 's úgy fogjon kiki az elébbeni pontban eléadott munkálkodáshoz.

45 Minekutánna pedig a' Filozofia és Mathezis helybeli rendes tagjai a' Junius 21-dikén volt héti ülésben már bé is mutatták az osztályaikbeli magyar könyvek czimeit: ezek azon tiszteletbeli, rendes, és levelező tagokkal, kiket azon ülésben velek együtt dolgozásra bizodalmasan kijeleltek, ezennel közöltetnek is, azon megkereséssel és utasítással, hogy a' még általak tudva lévő könyvczímekkel a' hézagot pótolják, 's egymással a' titoknoki hivatal útján közöljék; egy-szersmind azomban a' műszavak feljegyzéséhez a' nekik osztott könyvekből szorgalommal fogni ne terheltessenek. Különösen itt a' 55 Mathezis osztályához valamint a' természettudományaiéhoz azon előre értesítés járul, hogy a' kézi mesterségek, bányászság, hajósság, földmívelés eszközei és szereai magyar neveit midőn könyvekben nem lelnék, találjanak módot, illyeneknek egyenesen azok üzőjtitől 60 való általvételre.

Magoktól fogják érteni a' más négy osztály tisztelt tagjai, hogy ők a' jövő Augusztus 29-dikén kezdődő nagy gyűlés folyta alatt a' tudományaikbeli könyvek czimeit egymással legjobban közölhetik: azért akkorra kétségkívül mindenik annyit ír össze, a' mennyi előtte ismeretes; 's midőn majd egyik 's másik jegyzéseiből a' megjelent magyar könyvek sora tökéletesen együvé állítatik, magok között azokat szóval legkönnyebben is feloszthatják, 's társakat tiszteletbeli és levelező tagok közül szükséges számmal kérhetnek, és választhatnak.

70 'S midőn ezekkel együtt a' héti ülés még azon javallatjában is hiszi barátságos megegyezését vidéki társainak, melyet az osztályok műszókönyvének azon rendben leendő mingyárti kinyomtatására gondol jónak, a' mint valamely osztály készen van: bátran gerjed az iránt is hiedelem, hogy a' Nemzet nagy gondolatu ohajtására feltűnt társaság minél előbb nyujt szorgalomjelt e' roppant tárgyából, – nyelvünk ügyéért szép aggodalmu hazánkfijainak.

Budán, Julius 9^d. 1831.

Döbrentei Gábor mk

381. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

Buda, 1831. aug. 30.

Gróf Teleki Josef Fő Ispán Ur 's Elölülönknek Szirákon Aug. 26-án költ 's hozzám tegnap érkezett rendeléséhez képest barátságos hivatalossággal kérem ... hogy azon, tudománya osztályához tartozó magyar könyvek czimeit, melyek összeírása iránt a' felhívást innen

5 Jul. 9-én indítottam el, minél előbb, postán is, kezemhez juttatni méltóztassék. Fel vannak azok jegyezve eddig nyilván, mivel a' nagy gyűlésre különben is már azokkal jött volna; melly elhalasztatván, a' helyett, hogy a' tagok osztanák fel könyveiket magok között, e' kiosztást, ha előbb érkeznek be a' könyvczimsorok, mintsem héti ülést

10 tartani már lehetne, a' M. Gróf Elölülő Ur intézi el. Azt akarja e'

gondos buzgósa elérni, hogy ámbár az idő véletlen sanyarkodása továbbra nyújtá szépen kezdett egybefűződésünknek még szorosb összeállását: az erkölcsi 's hazafiui kapocs az alatt is célunkhoz huzódással tartóztassa a' szétereszkedést, 's a' munkába vett szótári dolgozást minden tag sora kezéhez vétele után elésegítvén otthonában, a' nagy gyűlés nem tarthatása legalább ezen hézagot ne ejtessen.

Budán Aug. 30-d. 1831.

Döbrentei Gábor mk

382. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

Buda, 1831. dec. 14.

Az alaprajz 6-ik lapja egyik intésénél fogva, melly a' Társaságnak a' régi görög 's romai, az újabb olasz, francia, angol, német 's a' t. remek tollu 's nagy hasznu írók nyelvünkre fordításait és ezek kiadását kötelességévé teszi, a' tegnapelőtti héti ülés abban egyezett meg, hogy minden osztály tagjai írják fel a' fordításra általok legérdemesbnek vélt munkák czimeit.

Hivatalosan kérem ennél fogva a' ... Urat, ne sajnálja a' tartozó azon idegen nyelvű, leginkább kitűnő, legfontosabb 's leghasznosabb munkák czimét, mellyeket

- 10 a) vagy örök időre megismert classicus belső becsek, vagy
b) a' magyar birodalmat közelebbről illetések, vagy
c) minden hazai rendre kiterjedő közhasznuságoknál fogva legeslegelőször fordítandóknak itél, minél előbb feljegyezni 's a' Társaságnak beküldeni. Ide nem értetnek azonban a' játékszíni munkák, mivel azok iránt már meg van téve a' lépés.

15 Össze fogja majd válogatni a' héti ülés mind a' helybeli rendes tagok által feljegyzendő, mind a' vidékiektől beérkezendő könyvczimeket; midőn osztán a' nagy gyűléskor minden tag, a' kinek tetszik, kedve szerint lévőtt vállal magára magyarra tétel végett, sőt
20 megkerestethetnek e' czéllal nem-tagok is. Hogy pedig egyik ugyan

azt ne fordítsa, mellyhez már más fogott, a' czimsor és a' vállalkozott neve kivelkivel közöltetni fog.

Budán Decemb. 14-d. 1831.

Döbrentei Gábor mk

383. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

Buda, 1832. ápr. 14.

A' közelebb múlt nagy gyűléskor több levelező tag választván, kik között az alaprajz szerint a' munkálkodások megoszthatók, azt találta a' nagy magyar szókönyv elkészülésének közelítése vegett[!] az e' f. Aprilis 9^d tartott héti ülés czélirányosnak, hogy azon
5 tisztelt tagokat, kiknek a' múlt ősszel, még kevesebb társak miatt, műszó kivonat tekintetéből talán igen is sok könyv jutott, hivatalosan kérném meg, méltóztatnának az általok még ki nem vont vagy sokal-
lott munkák czimeit hozzám minél előbb béküldeni, hogy azokból a' kiszedést most az új levelező tagokra is bizni lehessen. Egyszer-
10 smind pedig, az eddig gyűjtött műszavak béküldésére nevezve is a' társaságnak felszóllítása adatik minden tisztelettel hirül. Budán Aprilis 14^d 1832.

384. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

Buda, 1832. aug. 2–6.

Taval a' cholera miatt meg nem tarthatott nagy gyűléssel együtt a' jutalom kérések is elmaradván, a' magyar akademia nyelvtudomány és filozofiai osztályaiból pótlásul a' jövő Septembernek talán 7^d vagy 8^{diki} tartandó közüléséből fogja közzé tenni abbeli kérdéseit.
5 Barátságos hívtalossággal emlékeztetem azért Kegyedet osztálybeli kérdésekről gondolkodásra, hogy a' Magáéit Augusztus 27^{dikén} történendő ide érkezése után (:megérkezendő:) rendes tag társaival közölhesse, 's az első nagy gyűlés határozata szerint 3 juta-

- lomkérdés felett magok között előre megegyezzenek. Kérem egy-
 10 szersmind ezeknek kezemhez akkor hivatalosan leendő adását midőn
 így majd az ülés eleibe terjesztetnek 's közölök egyet az állít meg.[!]
 Tudósítom arról is hogy a' magyar nagy Szótár írásának
 planuma a' 2^{dik} nagy gyűlésről e' következő harmadikra halasztat-
 ván, most hihetőleg előfordul, 's köszönettel veszi azon esetre a'
 15 Társaság ha még ide jötte előtt Gr. Teleki Józsefnek e' koszorus
 munkáját: „tökélletes magyar Szótár elrendeltetése készítése módja
 1817re” melly a' tavali heti ülések szerint vezérül fog ajánltatni
 némelly változtatásokkal meg olvasni méltóztatik, mivel így a'
 20 hozzászólás bölcs előkészülettel inkább történhetik. Vagyok barát-
 ságos tisztelettel

385. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

1832. szept. 7. után

1. Kérem mind azon t. t. tagokat, kikre a' magyar királyi biroda-
 lomban ez vagy ama könyvnyomtató műhelyben akármiféle nyelven
 kijövő nagyobb és leg kisebb tárgyu 's akármiféle tartalmu iratok
 kijövetelére való vigyázat bízva van, ne sajnálják azokról
 5 évnegyedenként pontosan minden ezutáni emlékeztetés nélkül külön
 papirosra irt tudósításait hozzámm küldeni, esztendő végével azt is
 mindig megemlítvén, hogy az ügyeletük alatt lévő nyomtató mű-
 helyben hány példány jó ki magyar, német, tót vagy más nyelvű
 kalendariomból.
- 10 2. Emlékezetbe hozom a' tagok által vagy olvasásaik közben ta-
 lált elavult magyar szavak, vagy vidékeiken divatban lévő tájéki sza-
 vak, hasonlóképen példabeszédek magyar idiotismusok feljegyzését
 's kezemhez méltatását.
- 15 3. Ujra hivatalosan felszólítok kitkit magyar köznépi dalok be-
 küldésére, ha csak lehet nótáik kikötésével együtt.
4. Kedvesen fogadja a' Társaság a' magyar köznép sajátosságos
 szokásai, játécai lakodalmi szertartásai jól felfogott leírását is, egy-
 szóval a' magyar köznépnek élete mivoltát.

- 20 5. Ne sajnáljon minden rendű tag abban is eljárni, hogy a' magyar mesteremberek czéheitől az azoknál szokásban lévő magyar műszavakat abécze sorban leírva, 's német vagy más nyelv által magyarázva, sőt azon német műszavaikat is mellyekre talán magyar elnevezéseik nincsenek egybeszedve beküldeni. Jó lesz e' körül németül feltetetni velek a' műszavak abéczei sorát, úgy hogy:
- 25 a. Azon német műszavak adassanak elé, mellyeknek tökéletes magyar elnevezések is van.
b. Mellyeket a' magyar mesterember németből elrontva mond.
c. Mellyeknek magyar neve épen nincs.
d. Jegyeztessenek fel azon magyar mesteremberi műszavak,
- 30 mellyeket a' német is magyarosan mond, p. o. a' gombkötőknél sujtás, vitézkötés.
- Itten a' b és c pontnál kérdezzék meg a' tagok a' magyar mesterembereket hogy ők magok műszereiknek miféle igaz magyar elnevezést tudnának adni ahhoz képest a' mi féle munkát azokkal véghez
- 35 visznek.
- Szükséges leszen velek közönségesen kevesebbé ismert műszereik vagy dolgozataik felől magyarázatot is feltetetni.
- A' magyar köznép dalai, szokásai, magyar mesteremberi műszavak összegyűjtésére n[eme]s Esztergom és n[eme]s Komárom vármegyék kérték fel már a' társaságot. Annál is inkább igyekezni fog tehát a' társaság országos közbizodalom megnyeréséért, mert hazafiúi kebelnek mindig az egészről gondoskodása nagyobb és apróbb munkát megőz buzgóságával.
- Tudnivaló, hogy az idézett némelly pontok körül eljárásra kérés
- 45 csak azokat illeti, kik magyar helyeken laknak. A' béküldésre emlékeztetés pedig egyedül azokhoz szóll, kik még ezt nem tették.

386. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

1833. ápr. 28.

Mikre való hivatalos felszólítás van kötelességemmé téve, azok a' héti ülések jegyzőkönyvének itt következő kivont pontjaiból kitetszenek:

- 5 1. II^{dik} ülés Februarius 25^d 21^d pont 's III^d ülés Martius 4^d mellyben az a' 28^d pont alatt felolvastatván helybenhagyatott.
- 10 „A' Másodelölülő Gróf közli az Igazgató Tanácsnak Pozsonban e' folyó hónap első napjaiban tartott ülései azon végzését, melly szerint hogy a' Társaság tisztelve szeretett Elölülőjét Gróf Teleki József Urat elveszteni ne legyen kéntelen, tanácsosnak itélé az Igazgatóság az Elölülőkről szóló rendszabásnak változtatását, 's ennek a' Pártfogó által Ő Felsége elébe terjesztését. Ez uttal érdekli a' Másodelölülő azon különféle nehézségeket és hiányokat, mellyeket a' Társaság két évi munkálkodásai folytában több ízben tapasztalt, hozzá vetvén, hogy bár melly intézetnek is alkotmánya csak úgy lehet valamennyire tökéletes, ha életbe lépte után a' praxis resultatumai szerint módosítatik pótoltatik javítatik. Épen így meg vannak a' mi rendszabásainknak is ugymond a' magok gyengébb oldalai, 's előlegesen nem érezhetett hiányai 'stb. mellyeket az idő eddig már kifejtett; 's most nem orvosolni vétek volna, minekutánna arra a' legjobb alkalom ugymint az előlülést érdeklő pont változtatásának szüksége szinte magától kínálkozik. Teve Ő (:így folytatá:) ez iránt, nevezetesen pedig a' Tudománytárnak sokaktól ohajtott eltöröltetése iránt indítványt a' pozsoni gyűlésben; de onnan a' tárgy inkább tudományos volta miatt a' nagy gyűlés elébe utasítatott. Ennek következésében ezennel a' Tudománytár nyomtatását a' legközelebbi / nagy gyűlésig felfüggeszti, hogy ez annál szabadabban fejthesse ki róla véleményét, az azt illető egyéb foglalatosságokat (:p. o. kijött könyvek felfüggesztése, kiosztása bírálatok írása 's tb:) ellenben folytatatni ohajtja azon esetre, ha a' Társaság e' folyóiratának híve maradna. Noha tehát a' bírálatok készülését csökkenteni nem kívánja: még is buzgón ohajtja, hogy a' tagok jövő nagy gyűlésig főképen eredeti értekezé-
- 15
- 20
- 25
- 30

35 sek szerzésével foglalatostkodjanak, 's ekkép könyveink annál becse-
sebben készülhessenek ki. – A' többi netalán szükséges változtatá-
sokra nézve abban állapodik meg a' héti ülés, hogy menne körlevél
minden tiszteletbeli és rendes taghoz azon felszólítással: küldenék be
40 hozzá az ezen 1833^{beli} juniusi vásárig rendszabásainkat illető minden
észrevételeiket írásban, hogy azokat egy akkor kinevezendő küldött-
ség szerkeztethesse 's ezen ekkép rendbe állított észrevételeket a'
nagy gyűlés azonnal és annál könnyebben vehesse vitézés alá, 's
45 ajánlhassa fel a' javaslandó változtatásokat az Igazgatóságnak.

Jegyzés. Ezzel összevetendő az Aprilis 1^{sőjén} volt héti ülésben
folytatott 76^s pont; melly Gróf Teleki József Elölülő Ur levele kö-
vetkezésében azt határozta, hogy a' t. t. tagok kívánt észrevételeiket
csak magokkal hozzák el majd az 1833^{beli} nagy gyűlésre. Ennél fog-
45 va ezen utóbbi határozás áll.

2. Ugyan a' fennidézett II^{dik} ülésnek 22^d és a' II^{diknek} 28^d pontjai
szerint

„Felolvastatja a' Másodelölülő Ur a' Titoknokkal az Igazgatóság
1830^{beli} első ülése 6^{dik} pontjából ezen határozást: „Minden rendes tag
50 esztendőnként tartozzék bejelenteni a' Társaságnak min dolgozik, a'
midőn hozzá lehet vetni, ha lassan halad vagy valóban sok idő
kivántatik tárgyához.”

„S ugyan az Igazgatóságnak 1830^{beli} II^{dik} ülése IV^{dik} pontjából
55 ezt: „Az Igazgató Tanács mint az Alkotóknak mindenkori képviselő-
je vigyázni fog minden rendszabás pontos megtartására, ha pedig
valamelyik tag a' maga kiszabott munkássága körét be nem töltene
ugy a' mikép a' 17^{dik} rendszabás értelme kívánja, azt az Igazgató ta-
nács megint, sőt a' körülállásokhoz képest helyébe mást is ne-
vez.” /

60 E határozások következtetésében a' Másodelölülő Ur megbizza a'
Titoknokot, hogy a' felebb rendelt körlevélbe olly értelmű felszólítás
is menjen a' rendes tagokhoz, hogy a' legközelebbi nagy gyűlésre
megválasztások óta egész addig folyt tudományos azon munkálko-
dásukról, mellyet nem a' Társaság felszólítására, hanem önmagok
65 külön készítenek, adnák be multhatatlanul jelentéseiket.

3. III^d ülés Martius 4^d 30^d pont és IV^d ülés Martius 11^d 40^d pont
 „Olvastatik a' berlini királyi tudományos akademiának a' magyar tudós Társasághoz irt levele, mellyben azt kéri, hogy az egy uttal küldött 1836ta szóló égtudománybeli jutalomkérdést terjesztené kö-
 70 rében. / Határoztatik, hogy ezen jutalomkérdés másolatját a' Titok-
 nok minden természettudományi és matematikai osztálybeli tagok-
 nak hivatalosan megküldje. Itt megyen Kegyed számára egy
 lemásolat.
4. A' már tudva lévő határozatot melly a' tagoknak eredeti tudós
 75 értekezés készítését ajánlja az Évkönyvek II^{dik} kötetéhez, újra emlé-
 kezetébe hozom a' T. T. Urnak, kitől még oda szóló értekezés nem
 érkezett.
5. Az Igazgatóságnak jelentésében a' Társaság 1832^{beli}
 munkálódásairól 's pénztára mibenlétéről, melly külön a' Törvény-
 80 hatóságokhoz ment, a' pesti két magyar ujságban elküldetett 's az
 1833ta szóló Névkönyvben is áll tessék észre venni, hogy ott ezen
 sor: A' tudománytár első kötete sajtó alatt van, módosítatik a' fenn
 elé adott 1^{so} pont által.
6. Isten tartsa sokáig a' T. T. Urat a' Társaság díszére, munkál-
 85 kodása elésegítésére, azonban emlékeztetem újra hogy saját
 életírásához tartozó adatait kezemhez küldeni méltóztatnék.
7. Az évkönyvek első kötete a' külföldi játékszínhez elfogadott 3
 színjáték és Horatius levelei Kiss Jánostól, nem különben Császár
 olasz grammatikája sajtó alatt vannak.

387. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

Pest, 1833. jún. 3.

- Azon akarmi tárgyú munkálkodásokra nézve mellyeket a' Társa-
 ság, alaprajza és rendszabásai szerint, a' végett irat tagjaival, hogy
 azok vagy az Évkönyvekben vagy a' Társaság folyóiratában avvagy
 annak egyéb elintézéséhez képest saját neve alatt jőjjenek ki, önkén-
 5 tesen intheti ugyan előlegesen a' Tagokat a' Társaság iránt lévő köte-
 lességeik érzése, hogy illy kézírataik kiadását egyedül a' Társaság

határozataira bizzák, 's magok külön azokat közre ne eresszék; mivel, ha mindenik tag saját neve alatt elkülönözve és kivált a' Társaságnál elébb világ eleibe bocsátja kéziratját, úgy a' Társaság neve alatt álló munkák mind ujsági becsüket veszti, mind pedig a' Társaság költségei is csorbíthatnak; a' mai héti ülés azonban szükségesnek találta e' tárgyra nézve a' t. t. tagokhoz e' körlevélnek hivatalos iratását.

Közöltetik itten, hogy a' Majus 20^d tartott héti ülés határozata a' Kölcsey Ferencz rendes tag által Kazinczyra készült emlékbeszéd elébbi megjelenésének, melyet a' most tisztelt rendes tag Szemere Pál rendes taggal együtt a' Muzarion új folyamában a' Méltóságos Elölülő Urtól jött felszólításai után is előre kiadott, ellene mondot; a' többi tagoknak pedig ugyan azon ülés, ezen említett tárgyat a' jövő nagy gyűlésig is figyelmébe kívánja ajánlani, midőn arról külön szabály felállítása is javasoltatni fog, melly kitkit szorosabban kötelezzon.

Pesten a' magyar tudós Társaságnak héti üléséből Junius 3^d 1833.

388. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

1833. szept. 20.

1. A 2^{dik} nagy gyűlés 8^{dik} ülése Jegyzőkönyvének 58^d pontja szerint határozata kelvén arról a' magyar tudós Társaságnak, hogy minden tiszteletbeli rendes és levelező tag életírásához adatokat kifejlése megemlékezésével, munkái czímeinek, vagy egyéb a' nemzeti
5 miveltség terjesztésére czélzott igyekezetének feljegyzésével együtt a' Titoknokhoz minél elébb tisztán leírva küldené be, ezennel a' végett hivatalosan kötelességem szerint tisztelettel vagy bizodalmasan kérem. Tapasztaltam már hogy némellyik tag a' Társaságnak ezen határozatát szerénységéből nem teljesíti, de midőn egy
10 egész országos Társaság akar tagjairól beszerezni oda tartozó bizonyos ismertetések: kedvesen veszi ugyan azon Társaság ha Kegyed

a' maga abbéli kihuzásával az egész gyűjteményen csorbát ejteni nem kíván.

15 2. Az e' béállandó nagy gyűlésen a' Törvény és Természettudomány osztályai által felteendő kérdésein lévén a' sor, méltóztassék Kegyed a' maga osztályából személyére három kérdést írásban javaslatul béhozni vagy béküldeni.

20 3. A' III^d nagy gyűlés 8^{dik} ülésének 93^d pontja szerint 1832^{ben} megjelent magyar könyveken kezdve minden rendes tag köteleztetett a' maga osztályabeli akármelly literariai magyar tüneménynek esztendőnkint olly figyelmes szemmeltartására, hogy a' jelesebbekről nagy gyűléskor papírosra tett észrevételeit is eládhassa. Erre nézve Kegyed is bizonyosan elkészültten fog jőni, vagy béküldi jegyzését.

25 4. A' következő 4^{dik} nagy gyűlés a' készítendő nagy szótár planumát a' 3^{dik} nagy gyűlésben elfogadott javaslat szerint a' nyelvtudomány osztály helybeli tagjaitól várja, nem különben az összetett betűk helyett egyes jelek kigondolhatását is javaslatul.

30 5. A' III^{dik} nagy gyűlés 10^{dik} ülésének 132^d pontja szerint a' következő 4^d nagy gyűlésben minden tag elé fogja adni írásban a' Társaság által közrebocsátott magyar helyesírásra észrevételeit.

6. Ugyan azon nagy gyűlés 4^{dik} ülésének 40^d pontja szerint a' Professor Ur osztályabeli eredeti értekezése felolvasásával fog legelső megjelenéskor a' 4^{dik} nagy gyűlésben széket.

389. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

1834. jan. 5.

5 A' magyar tudós társaság mult 4^{dik} nagy gyűlésekor hazafiúi indulatját kívánta bizonyítani azzal, a' mostan Budán n[eme]s Pest Vármegye pártfogása alatt lévő nemzeti Játékszín iránt, hogy másfél esztendőre legalább is egy logénak árát, a' mi 900 Váltó forintot teszen a' tiszteletbeli rendes és levelező tagoknak önkéntes aláírásánál fogva összegyűjtse. Kik mennyit adtak eddig-elé már

ezen czélra, méltóztatik ezen ide mellékelt névsorból kivenni, mellyet mint aláírási ívet küldök meg.

10 Kiki annyit adhatván, a' mennyit akar, vagy ha tetszésére nincs magát ki is huzhatván, ahhoz képest várok és kérek e' tárgyban választ.

15 A' mit talán adni méltóztatnék, annak küldetését a' magyar tudós társaság Pénztárnokához, vagy hozzám biztos alkalommal intézni volna legjobb. Tudni való egyébiránt, hogy a' Pest vármegyei játékszíni Igazgatóság az így bejött pénzekről is meg fogja tenni tudósítását az ujságokban.

Döbrentei Gábor m. k.

390. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

Buda, 1834. jan. 8.

A' mult 4^d nagy gyűlés azt határozván, hogy 1834^{en} kezdve azon jelentésben, mellyet az Igazgatóság a' magyar tudós társaság pénztára állapotjáról szokott kiadni, új czikkely alatt a' tudós tagok évenkénti munkálódásai is névsorban eléadassanak; a' mint ezt az itt következő jegyzőkönyvi kivonat elémutatja.

5 4^d gyűlés 12^d ülés Novemb. 13.

CIII^d p. Olvastatik az 1833beli martiusi héti ülések' jegyzőkönyvének 22^d pontja, melly szerint a' tagok tartoznának minde nagy gyűlésben írott számadást beadni az utolsó nagy gyűlés óta a' társaságon kívül és belül folyt munkálódásaikról.

Határoztatott:

15 „Olly módosítással fogadtatik el, hogy a' tagoknak kiszabott munkálódásairól ezentúl külön jegyzőkönyv vitetvén: egyedül azon munkáik' jegyzékét adnák bé a' társak a' titoknokhoz, mellyeket a' társaság kebelén kívül készítettek, a' végre, hogy a' tagoknak ezen magányos munkálódásairól is állhasson külön pont az évenkénti igazgatósági jelentésben, 's a' haza innen lássa, mennyiben iparkodnak a' társak a' magyar nyelv előmozdításán 's az ismeretek terjesztésén. Ha ki valamelly még kéziratban lévő munkáját mutatná elő a'

20 társaságnak, ennek is megengedtetik említése az érdekelt tudósítás-
ban. Az első illy jelentés a' társaság' felállításánál kezdendi tárgyát,
melly végre a' tagok' ebbeli tudósításai minél előbb a' titoknokhoz
váratnak be.["]

25 Kérem ennél fogva hivatalosan Kegyedet, méltóztassék az e'
közöltt pontban értett 1831^d év' elejétől fogva folyt munkálódásainak
címét velem 1834^d év februariusának 28^{dikáig} közölni, mivel az
1834-re szóló jelentés Martiusban sajtó alá megyen, 's Kegyed köz-
lése elmaradtával becses munkálódásai, neve mellett nem említhet-
nek meg.

30 Döbrentei Gábor m. k.

391. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

Buda, 1834. júl. 29.

Jelentem hogy a' magyar tudós társaságnak folyó 1834beli szün-
napjai Augustus és september hónapra határozottak.

5 Egyszersmind emlékezetbe hozom az 1833b[an] volt 3^{dik} nagy
gyűlés IX^s ülésének a' jegyzőkönyv folyó 95^d pontjában a' tudo-
mánytár czímű folyóiratról szóló határozatot is, melyet az e' folyó
évi Julius 14^d volt héti ülés is barátságos kéréssel terjesztet elé.

10 Minden rendű tag küldjön a' titoknokhoz jelentést a' legkisebbbről
is, a' mi lakja helyén vagy vidékén a' hazai literatura és művészség,
's akarmelly nemű hasznos intézetek rendelések felfedezések tekin-
tetében történik, hogy a' tudománytár azok által is érdeketessé tés-
sék, 's az ország minden lelki mozgást megtudjon.

A' nagy gyűlés a' mint még eddig van, Novemberben tartatik.

Budán Julius 29^d 1834.

Döbrentei Gábor m. k. titoknok

392. Döbrentei Gábor titoknoki körlevele

Buda, 1834. aug. 21.

5 Minekelőtte a' következő 5^d nagy gyűlésre megmenne majd a' meghívó levél, előre jókor kívánom ezennel hivatalosan emlékeztetni a' mult 1833^{ban} volt 4^d nagy gyűlés azon határozatára, hogy a' III^d közülésben felolvasandó eredeti értekezéseket a' természettudományi és philosophiai osztályok tagjai készítsenek.

El fogja tehát várni a' jövő Novemberben leendő 5^d nagy gyűlés a' Tekintetes Urat egy maga osztályabeli értekezésével, melynek előre hozzám beadását kérem.

Budán August. 21. 834.

10

Döbrentei Gábor titoknok.

Emlékkönyvi bejegyzések

1. Síkos István emlékkönyvébe

Hová Barátom? Ész után? – ha nints, nem találsz; Tudományért?
– ezt Honnyodban is meg leled...

Ifjui barátságunk emlékezetére.

Ber'senyi Dani[el]

2. Fáy András emlékkönyvébe

Hirteleneben nem jut egyéb eszembe mint nevem.

Bersenyi Dániel mk

Pesten die¹ 10ma Martii 1832

¹ A szó után Berzsényi tévesen egy függőleges vonalat húzott, majd ennek semmisségét egy lefelé kunkorított vonallal jelzi.

